Ioan

ARISTOTELIS LOGICA, AB ERVDITISSIMIS HOMINIBVS CONVERSA,

Et à Nicolao Grouchio correcta atque emendata.

Porphyrij institutiones ad Chrysaorium.
Aristotelis Categoriæ, seu prædicamenta.

Περὶ ἑρμηνείας, *id est de interpretatione*	*Liber.*
Priorum analyticorum	*Libri II.*
Posteriorum analyticorum	*Libri II.*
Topicorum	*Libri VIII.*
De reprehensionibus sophistarum	*Liber.*

LVGDVNI,
Apud Antonium Vincentium,
1560.

GVL. GVERENTAEI
ad Nicolaum Grouchium.

Exibit tandem, pulsóque erumpet in auras
Inuidiæ fumo clarus Ariſtoteles.
Protagoráſque ſua rediuiuos pellet ab arce,
Et tumida illorū ſub pede colla premet.
Qui tamen exertis vibrabunt ſibila linguis,
Et flatu inficient proxima quæque ſuo.
Sed ſpirent quod adhuc reſtat, ſpargántque venenum,
Iam fraudis pœnas, ſtultitiæque dabunt.
Agnoſcent iuuenes, vana mēdacia linguæ,
Verbáque iam fuco non bene tecta ſuo.
Tum tibi debebunt, Grouchi, quod ſoluere nunquam,
Aut ipſi, aut poſt hos ſecula lōga queant.

Gul. Guerentæus Lectori.

Quod diu, multúmque ab omnibus philosophiæ studiosis efflagitatum est, vt quæ Aristoteles de ratione differēdi Græce scripsit, ea nos Latinè reddita, non modò verbis elegātibus sed etiam propriis, & ad authorem explicandum accommodatis sententiis legere possemus: id iam Nicolai Grouchij singulari industria perfectum esse confido: ac studiis doctorum ita ab eo satisfactum, vt nihil sit quod in eo genere amplius possit desiderari. Quod & si dictu magnum est, de re præsertim tam ardua, in tam multiplici hominum iudicio: tamen eam esse eius viri ingenij vim, & facultatem, exploratum habeo, vt doctos omnes existimaturos non dubitem, nullum esse inter tot Aristotelis interpretes, qui cum eo vel elegātia sermonis, vel perspicuitate interpretationis, vel rei ipsius cognitione sit cōferendus. Inter quos magna laus est Ioachimi Perionij viri doctissimi: qui primus Philosophiam à barbarie, tanquam acerbissima seruitute vindicauit, & præclarissimi ad omnē posteritatis memoriam facti, cū magna nominis sui gloria, author extitit, qui philosophiam antea balbutientem, vel, si verum fatēdum est ineptissimè garrientē, ita emendauit, vt iam elegantia sermonis possit cum reliquis artibus contendere. Sed quod iis solet contingere, quorum opera, ac industriæ noua successus plus æquo consilio, institutóque respondet: ac maturitatem iudicij præceps hominum cōmendatio præuertit: vt eo hominum de se iudicio, veluti vento quodam secundo facilè se auferri patiantur: ac vltro ab omnibus oblatam laudem ingenita quadam nobis erga nos indulgentia libenter arripiant, id (ni fallor) Pe-

 rionio

rionio contigit. Qui postquam iis, quæ primùm ex Aristotele in Latinum verterat, mirum in modum studia hominum erexit: ac incredibilem sui opinionem expectationémque concitauit: cum eam maximè labore, diligẽtiáque tueri debuisset: cœpit aliquanto securius in id studium incumbere: & perinde ac si nihil ipsum in eo genere posset fallere: aut eadem esset omnium Aristotelis librorum ratio, ita in reliquis edendis se gerere, vt sua existimatione, aut hominum iudicio, non admodum metuere videretur. Hinc factum est, vt ea emiserit, quæ in feruentissimo illo omnium studio, pauci animaduerterũt: vbi deferbuit, eruditi viri non omnino probauerunt. Res tam nota est, tam sermone omnium prouulgata, vt non mihi cuiusquã odium timendum sit: si quid etiam paulo liberius dixero. Quid? quod nonnulli nouas post eum interpretationes ediderunt, suáque opera splendori illius tenebras offundere conati sunt? Id autem Nic. Grouchius impium, ac nepharium ratus, cuiusuis hominis famam imminuere, nedum clarissimi viri summam gloriam labefactare: hanc suam editionem ita temperauit, vt expectationi desiderióque doctorum satisfecerit, nec vllo modo gloriam Perionij minuerit. Nam cùm paucis abhinc annis in Lusitania philosophiam in regio gymnasio, cum summa laude & admiratione omnium profiteretur: libros Aristotelis, quos nondum Perionius verterat, ipse transtulit: in aliis id fecit, quod malo in cogitatione, iudicióque aliorum relinquere, quàm in oratione mea ponere. quod ipsius factum, quo magis ab omnibus desiderabatur, eo minus reprehensionem debet metuere, nisi fortè id aliquis reprehendendum putat, quod negligi non potuit, sine summo Reipublicæ incommodo. Nam quòd Perionij interpretationẽ emendare maluerit, quàm

nouam

nouam edere, tantum abest, vt hoc illi vitio vertẽdum sit, vt magnam eo facto modestiæ, & humanitatis commendationem apud æquos iudices eum consecuturum sperem: qui, si diligenter perspexerint, quid ipse in eo genere possit, ac in iis, quæ transtulit: non aliam cuiusquam operam requiri, modestissimè ab eo factum iudicabunt, quod gloriam Aristotelicæ interpretationis, quam in se totam transferre poterat, ita sibi cum aliis communem esse voluerit, vt maiorem partem ipsis relinqueret. Itaque lætor quidẽ ipsi Grouchio viro doctissimo, & mihi amicissimo occasionem quærendi nominis, in re tam illustri oblatam esse: sed multo magis studiosis philosophiæ adolescẽtibus gratulor, quòd habituri sint sermonis elegantiam, coniunctam cum vera, & certa ratione differendi: longè aliter quàm nostro tempore à quibusdam fieri videmus, qui neglecto Aristotele omnis memoriæ sapientißimo differendi artifice, suas ineptias adolescentibus inculcant, & quod dici solet, pro thesauro carbones indicant: quod aliquando optimi adolescentes intelligent, & moniti meliora sequentur.

Vale.

 GVL.

INSTITVTIONES PORPHYRII IOACHIMO PERIONIO INterprete: per Nicolaum Grouchium correcta & emendata.

*

QVia necessaria est, Chrysaori, ad Categoriarum ratione͂, quæ ab Aristotele tradita est, generis, differentiæ, speciei, proprij, accidentísque cognitio, earúmque rerum tractatio, & ad definiendum, & ad diuidendi ac demonstrandi rationem magnum affert adiumentum: tibi quidem institui breuiter, & ut institutionis ratio postulat, quæ à maioribus didici, exponere. In quo ego, prætermißis obscurioribus quæstionibus, eas interim tractabo, quæ ad sensum popularem accommodantur. Ac primùm ne longè abeam, de generibus ac formis, cohæreántne ipsa per sese, an in solis animis sint: & si cohære͂at per se, utrùm corpora sint, ánne corporis expertia: & num auulsa sint & distracta ab iis quæ subiecta sunt sensibus: an in iis ipsis hæreant ac nitantur: hæc, inquam, prætermittam omnia, præsertim cùm hoc arduum sit, subtilioréq; egeat disputatione. Quo autem pacto de his ipsis illísq; quæ diximus, cùm ueteres omnes, tum uel maximè Peripatetici probabiliter disseruerint, quídque senserint, docebo.

De gen

De genere. I.

Genus & species non uno modo dicuntur. Nam genus dicitur aliquorum, & qui ad unum quiddam, & qui inter sese quodammodo affecti sunt, & cognatione quadam coniuncti, multitudo. Qua quidem significatione, Herculeorum genus ex unius Herculis collatione appellatum est, multorúmque hominum inter se affectione, qui inter se coniuncti sunt ea societate, quæ ab illo ducta est: qua appellatione ab aliis generibus distinguitur. Dicitur etiam alio modo genus, unde alicui ortus principium est, siue ab eo qui genuit, siue ab eo loco in quo quisq; ortus est. Sic enim & Orestem à Tantalo, & Hylum ab Hercule duxisse genus dicimus, itémq; Pindarum Thebanum genere, Platonem Atheniensem. Dat enim ut pater, sic patria ortus cuiq; initium. Quæ mihi quidem prima uidetur occurrere significatio. Nam & Herculei dicuntur ij, qui ab Hercule genus habuerunt: & Cecropidæ ij qui à Cecrope, itémq; his finitimi. primúmque certè uocatum id genus est, quod cuiq; dat ortus causam & initium: deinde multitudo eorum, qui ab uno principio, ut ab Hercule, quasi quodam capite manarunt. Quam quidem multitudinem definiuimus, seiunximúsq; à cæteris, cum uniuersam multitudinē quæ ab Hercule fluxisset, Herculeorum genus nominaremus. Iam alio etiam modo genus appellatur, id cui subiicitur species, quæ ex illis ducta uidetur appellatio. Nam & initium est genus id formarum, quæ ei subiectæ sunt, & uidetur uniuersam multitudinē, quæ ipsi subiecta est, cōtinere. Sed cum his tribus modis genus notetur, tamen de tertio apud philosophos tantum oratio est. Idque hoc modo definiunt. Quod de multis specie autem differentibus dicitur, cū quid quicq; sit quæritur, ut animal. Eorum enim quæ dicuntur, partim de uno tantummodo dicuntur,

uelut indiuidua, cuiusmodi est Socrates, hic homo, hæc res: partim de multis, ut genera, ut species, ut differẽtiæ, ut propria, ut accidentia, ea quæ communiter in multis, non propriè in uno insunt. Est autem genus, ut animal: species, ut homo: differentia, ut rationis particeps: propriũ, ut aptum ad risum: accidens, ut id quod album est, quódq; nigrum, & sedere. Genera autem ab his differunt, quæ in uno solum dicuntur, quòd in multis ipsa dicũtur. Ab iis item quæ in multis sunt hoc modo: à specie quidem, quòd species etsi de multis illa quidem dicatur, sed tamen specie minus differẽtibus, uerùm numero. Homo enim cùm species sit, de Socrate & Platone dicitur: qui non specie, sed numero solum inter se differunt. At uerò animal cum nomen generis obtineat, de homine, boue, equóq; dicitur: qui specie etiam, non solum numero differunt. Porrò autem inter genus & proprium hoc interest, quòd proprium de una modò specie cuius proprium est, dicitur, iísque indiuiduis quæ species continet: ut ridens de solo homine, singulísq; hominibus dicitur. Genus autem non solùm de specie dicitur, sed de multis, iíq; differentibus. Postremò genus, & differentia, communiáque accidentia hoc inter se differũt, quod etsi de multis etiam specie differentibus & differentia dicantur, & communia accidentia, nõ tamen in quæstione dicũtur ea, qua quid quicq; sit, sed in ea, qua quale quicq; sit, quæritur. Si qui enim rogent, quídnam sit illud tandem, quo de hæc dicantur omnia, genus respondemus: differentias & accidentia non respondemus: quippe cùm hæc de re dicantur, non in quæstione qua quid quicq; sit, sed quale quicq; sit, quæritur. Nam & cùm qualis sit homo quærit aliquis, rationis eum participem: & cùm rogamur, qualis sit coruus, nigrum esse respõdemus. Quorum rationis particeps differẽtia est: niger au-

tem

tem accidens. At cùm interrogamur quid sit homo, animal respondemus, quod genus est. Quamobrem genus hoc ipso quòd in multis dicitur, ab iis separatur omnibus, quæ de uno tantummodo dicuntur: quòd de specie differentibus, ab aliis quæ ut species dicũtur & propria. Quòd uerò in quæstione dicitur, quæ rei natura indagatur, & à differentiis secernitur, & ab accidentibus communibus, quæ non in quæstione qua uis & natura rei, sed qua qualitas, aut modus inuestigatur, dicũtur omnia de iis, de quibus quicq; dicitur. Nihil igitur redundans, nihil parum explicatum continet, quæ generis notioni constituta est definitio.

De specie. II.

Species autem in uniuscuiusque forma dicitur. Ex quo illud, Primùm quidem species est digna quæ imperet. Vocatur etiam id species, quod subest generi. Hinc soliti sumus dicere, hominem speciẽ esse animalis, quod genus est, & candorem coloris speciem, & triangulum figuræ. Quòd si speciei fecimus mentionem, cùm generis uim definiendo explicaremus, hoc modo, Quod de multis, specie autem differentibus in rei natura quærenda dicitur: & generis, cùm speciem definiremus his uerbis, Species est quod subest generi, nemo reprehendat. Illud enim intelligendum est, quoniam genus alicuius genus est, & species alicuius species, utẽdum fuisse necessariò utroq; nomine, cùm uis & natura utriusq; definiendo aperiretur à nobis. Speciem etiam definiunt hoc modo. Species, id est quod generi subiicitur, & de qua genus in quæstione, qua quid quicq; sit quæritur, dicitur. Rursus etiã hoc modo, Species est quod de multis numero differentibus dicitur in quæstione qua rei natura exquiritur. Quanquam speciei ultimæ, quæq; tãtummodo species est, nõ etiam

genus, hæc propria definitio est: aliæ earũ omniũ, quæ sunt nõ ultimæ. Quod hinc sciri potest, quia in quaq; categoria quiddam primum est, & quiddã ultimũ: inter quæ duo alia interiecta sunt, quæ eadem & genera sunt & species. Est autem primum genus, supra quod aliud genus esse nunquam potest: ultimum uerò post quod nulla alia species sequitur. Inter primum autem & ultimum alia interiecta sunt, quæ eadem & genera sunt & species, sed si cum alio alioque cõferantur. Idque in una categoria perspici potest. Substantia enim genus est illa quidem, quæ corpus cõplectitur: & corpus, corpus animatum: corpus animatum, animal: animal, animal rationis particeps: animal rationis particeps, hominem: homo, Socratem, Platonẽ, & singulos homines: ita tamen, ut eorum omnium primum genus sit substantia, solúmque genus: homo uerò species ultima, & modò species: corpus autem & substantiæ species, & animati corporis sit genus: itémque animatum corpus, species corporis est, genúsque animatis. Rursum animal species est animati corporis genus ratione utentis animantis: & animal ratione utẽs, species animalis est, & genus hominis. At uerò homo, animalis ratione utentis est ille quidẽ species, sed hominum singulorum est species tantummodo, non etiam genus. Ita quicquid ante indiuidua proximè dicitur, id omne non generis, sed modò speciei nomen obtinet. Vt igitur substantia quæ in summo sita est, propterea summum genus habetur. quòd genus est nullum ea antiquius: sic homo quia species est, qua nulla sit posterior, nec ulla natura quæ in species & formas diuidi queat, sed sola indiuidua (indiuiduũ enim est Socrates, itémque Plato, & hoc quod album est) ob eam causam in speciei numero modò, & ultimæ, atque (ut diximus) infimæ, non etiam generis, habetur. At uerò quæ in

medio locata sunt, superiorum species & formæ, posteriorum genera dicuntur. Itaque duæ ex his comparationes affectionésque ducuntur: una, qua ad superiora affecta sunt, ex qua eorum formæ speciésq; appellantur: altera, qua ad inferiora, ex qua eorum genera nominantur. Summa autem & extrema uno modo solùm cõparantur. Genus enim principale, cùm sit summum omnium, ad ea affectũ est, quæ complectitur: ad ea autẽ quæ eo antiquiora sunt, quoniam summum est primúmq; principium, atque id, ut diximus, cuius nullum esse genus ullo modo potest, ad ea, inquã, nullo modo affectum est. Atque etiam infima species unam comparationẽ habet, eam qua superiora & priora respicit, quorum species est: itémq; eam, qua cum inferioribus confertur non diuersam, siquidem indiuiduorum etiam species nominatur. Sed indiuiduorum propterea species dicitur, quòd ea complectitur: eorum autẽ quæ superiora sunt, species etiam dicitur, sed quòd eam illa continent. Primum quidem genus definiunt hoc modo, Quod cùm genus sit, non, est species. Item hoc modo, Cuius genus aliud esse nullũ potest. Speciem autem ultimam hoc modo, Quod sic species est, ut nõ etiam genus sit. Item quod ita species est, ut in species diuidi nullo modo queat. Item hoc modo, Quod de multis iísque numero differentibus dicitur, cùm rei natura quærendo inuestigatur. Quæ autem inter extrema interiecta sunt, ὑπάλληλα genera ac species nominant, & unumquodq; eorum ponunt esse genus & speciem, sed si ad aliud & aliud comparetur. Nam ea omnia quæ superiora sunt & antiquiora ultima specie, ascendendo usque ad summum genus ὑπάλληλα genera & species uocantur, Vt Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & extremum Iouis. Et in ortus quidem & familiarum descriptione ad unum ferè initium & quasi

caput

caput, uerbi gratia ad Iouē, cætera referūt. Generū autem & formarū non est eadē ratio: propterea quòd id quod est, non est cōmune genus omniū: nec omnia quæ sunt, ut placet Aristoteli, ad unū primū genus capútque referūtur, sed ponēda sunt, ut ipse in Categoriis docet, decem prima genera, quasi decem initia & capita rerum. Nam si quis omnia esse dicat, ambiguè, inquit, in una ratione appellabit. Si enim id quod est, commune genus esset omnium rerum, una ratione ac modo esse dicerentur. Cùm uerò sint decem prima, nominis est solùm, non etiam rationis quæ nominis constituta est, societas & communio. Ac prima quidē decem sunt: formarum autem infimarum certus est numerus, non infinitus: indiduorum, quæ formas ultimas sequūtur, infinitior. Quocirca iubebat Plato eos qui à summis generibus ad infimas species descendissent, insistere: descendere autem per media iis differentiis quæ speciem complent, diuidendo: indiuidua uerò omittere omnino, quòd scientia cōprehendi nullo modo possent. Ac eos quidem qui descendūt ad infimas species, necesse est multitudinem dispertiendo decurrere: qui autem ad summa nituntur genera, in unum multitudinem concludant necesse est. Nā cùm species tum genus uel multo etiam magis, multa in unam naturam colligit. Singulæ autem res contrà, unum in multa partiuntur. Nam & speciei communione ac societate unum efficitur ex multis, & singulorum natura, ex una & communi re, multæ fiūt. Vt enim res singulæ diuidendi, sic quod commune est, uim comprehendendi efficiendiq; unum habet. Sed cùm quid genus esset, quid species, explicatum sit à nobis, cúmque unum genus sit, species multæ (semper enim in multas partes genus diuiditur) genus quidem semper de specie dicitur, & superiora omnia de inferioribus: species autem neq; de genere proximo, neque

que de superioribus ullis dicitur, quòd non reciprocetur. Aut enim paria de paribus dici oportet, ut quod ad hinniendum aptum est, de equo: aut maiora de minoribus, ut de homine animal. At minora de maioribus dici non conuenit. Neque enim ut hominem esse animal dicis, sic animal esse hominem rectè poßis dicere. In quibus autẽ species dicitur, in iis etiam speciei genus, & generis genus ad primum usq; dicetur necessariò. Si enim uerè dicitur Socrates esse homo, & homo animal, animálq; substantia, uerè etiam Socrates dicetur esse animal & substantia. Quando enim superiora de inferioribus dicuntur, & species de indiuiduo, & genus de specie indiuiduóq; dicetur. Summum etiam genus tum de genere dicitur, aut de generibus, si multa sunt media, tum de specie, tum de indiuiduo. Nam & summum genus de omnibus generibus, formis, indiuiduísque, quæ ei subiecta sunt, dicitur: & genus quod infima specie prius antiquiúsq; est, de omnibus formis infimis & indiuiduis. Quæ autem species est modò, de indiuiduis omnibus, & indiuiduum de uno solùm singulorum: indiuiduum autem Socrates dicitur, & hoc quod album est, & hic qui accedit Sophronisci filius, si modò Socratem solum filium habeat. Quæ indiuidua nominantur ex eo, quòd ex proprietatibus suis quicque constat, quæ omnes in alio eædem esse nullo modo possunt. Socratis enim proprietates nunquam in alio eædem esse possunt: at hominis cõmunis & uniuersi proprietates, eædem esse possunt in multis, aut potius in omnibus singulis, quia homines sint. Quare & indiuiduum à specie, & species à genere cõtinetur: quippe cùm genus quiddam totum sit, pars indiuiduum, species partim pars, partim totum: ita tamen ut pars sit alterius, totum non alterius, sed in aliis sit: siquidem totum in partibus inest. Ac de genere quidem & specie, quidque

que sit summum genus, quid infima species, quæq; eadem genera sint & species, quæ indiuidua, quótque modis genus & species dicantur, diximus.

De differentia. III.

Differentia autem cõmuniter, propriè & maximè propriè dicitur. Aliud enim ab alio differre communiter dicitur, quod sumpto undecunq; discrimine, uel à se differt, uel ab altero. Nam inter Socratem & Platonẽ interest aliquid: & à se ipse differt Socrates cùm puer est, & cùm in media ætate: cum quid agit, & cùm nihil. Idque genus differentiæ semper in discriminibus spectatur iis, in quibus rei modus & affectio consistit. Propriè autem inter aliqua interest, cùm alia affectio uel accidẽs, id quod elui funditus non potest, dißimilitudinem facit. Est autem affectio quæ separari non potest, qualis est cæcitas oculorum, nasi aduncitas, aut cicatrix quæ ex uulnere, quasi callum obduruit. Ea autem maximè propriè inter se differunt, quæ, differentia distant ea quæ speciei est efficiens, uelut, hoc homo equo præstat, quòd est rationis particeps. Omnino igitur differentia omnis eum in quo sit diuersum ab altero facit. Sed hoc interest, quòd communis, & propria dißimilem: ea autem quæ est propria maximè, omnino alium eum in quo insit, efficit: ita fit, ut quæ alium efficiũt eum, in quo sitæ sunt, eæ speciei efficientes appellentur: quæ autem dißimilem omnino, differentiæ. Nam & rationis particeps, si ad animal addatur, id ad aliud genus transferet, speciémq; animalis conficiet: at motus tantummodo ei dißimilem facit qui non mouetur. Ita differentia illa ad aliud genus animal transtulit: hæc modò dißimiles inter se res facit. Ac iis quidem differentiis quæ aliud genus efficiũt, & genera in partes diuidũtur, & conficiuntur definitiones, quoniam ex generibus & differen-

tiis

tiis omnis cōstat, conficitúrque definitio. Ex iis autem quæ dißimiles modò efficiunt, uarietates solùm & commutationes oriuntur. Ergo, ut paulo altius repetam, illud quidem iam perspicuum est, differentias alias separari posse ab eo in quo sint, alias non posse. quandoquidem moueri, stare, ægrotare, ualere, & cætera eiusdem generis, separari possunt: aduncitas autem nasi, & nariū ut ita dicam, simitas, & particeps expérsque rationis, euelli distrahíq; nō possunt. Sed earū quæ seiungi nō possunt aliqua distinctio est. Aliæ enim ex se & ui sua conueniūt rebus, aliæ casu & fortuitò. Nā homini per se cōuenit rationis particeps & mortalis, & quod aptū animum habet ad percipiendam scientiā: aduncæ autē & simæ nares, temere & casu, non ui sua. Quocirca quæ per se insunt, eæ in definitione quarei uis & natura explicatur, adhibentur, iísq; res alia efficitur: at quæ forte temere, nec ad definitionē eius generis adducūtur, nec aliā rem faciunt. sed modo dißimilem. Deinde quæ ui sua & per se rei cōueniūt, nec amplificari, nec minui possunt: quæ casu etiam si separari non possunt, tamen & contentionem capiunt & remißionem. Nam nec genus de formis suis cùm dicitur, illas magis & minus sibi adiungi patitur, nec differentiæ generis, quibus diuiditur in partes: cùm præsertim ex his definitio cuiusque perficiatur, & rei nullius uis & natura, quæ una eademq; est, imminui poßit, nec amplificari. At uerò aduncis simísque naribus magis & minus esse, & colore aliquo quis leuiter, uel multùm infici, imbuique potest. Iam ergo cum tria differentiarum genera esse perspiciamus, & alia, quæ abesse possunt, alia quæ nō possunt: rursúmq; eorum quæ abesse nō possunt, quædam quæ ui natur áque sua adsunt, nonnulla quæ casu & fortuitò. Rursus ex iis differentiis quæ per se inhærent, alia sunt, quibus genera

nera in partes & formas diuidimus: alia, quæ speciem efficiant. Velut quoniam animalis per se differentiæ hæ sunt, animatum, sensus rationísque particeps, & expers rationis mortale & immortale: hæ quidem duæ differentiæ, animatum & sensus particeps, animalis uim naturámque ac speciem absoluunt (est enim animal nihil aliud, quàm natura animata, sensus compos) Hæ autem, mortale & immortale, rationis particeps & rationis expers, genus in partes diuidunt: his enim in formas & species genera partimur. Sed quæ genera dispertiunt, eædem formas speciésq; compleant, cùm præsertim his differentiis, particeps rationis, & expers rationis: mortale & immortale, animal distribuatur in partes: ita tamen ut particeps rationis & mortale, hominis: particeps rationis & immortale, Deorũ: expers rationis & mortale, beluarum genus compleant. Eadémque ratione cũ summæ substantiæ differentiæ diuidentes hæ sint, animatum, inanimatum: sensus particeps, sensus expers: ex his duæ illæ animatum, & sensus particeps, ad substantiam additæ, animal complent: hæ autem animatum & sensus expers, plãtam. Quoniam igitur hæ omnes uno modo sumptæ & intellectæ efficientes sunt formarum, alio modo diuidentes factum est, ut procreatrices formarum omnes sint appellatæ: quarum quidem in generum diuisionibus; rerúmq; naturis definiendo explanandis usus est maximus, at earum quæ ut casu & fortuitò conueniant, separari non possunt, non item: ac earum multo etiam minor, quæ abesse possunt. Has autem definiunt hoc modo, Differentia est qua forma, & species genus superat. Homo enim ratione & mortalitate uincit animal. Nam animal nullam omnino earum cõtinere, non est uerum: unde enim formæ differentias haberent? neq; uerò omnes habet cõtrarias, quoniam isto pacto

eadem

eadem res simul contrarias formas haberet: sed ui sua in se differentias quæ eis subiectæ sunt, genera complectuntur, re uera & actu nullam. Ita fit, ut nec quippiam ex iis quæ nulla sunt, fiat: nec in eodem sint simul formæ contrariæ. Atq; etiam hoc modo eam definiunt, Differentia est quæ de multis, specie autem differentibus, in quæstione qua quale quid sit indagatur, dicitur. Nam rationis particeps, & mortale, de homine dicuntur, sed in quæstione qua quale quicque sit non in ea qua quid quicque sit, quæritur. Cùm enim quid sit homo interrogamur, aptè respondemus, animal: cùm uerò quale sit animal rogamur, particeps rationis, & mortale rectè respondeamus. Nam res omnes ex materia & specie constant, aut ex iis quæ proportione materiæ & speciei dicuntur. Vt enim statua ex æris materia fit, & ex figura tanquam ex specie: sic homo & communis, & sub ratione speciei, ex genere proportione materiæ, & ex differentia proportione speciei efficitur. Atque ut illic totum quiddam est statua, sic hic animal rationis particeps mortale, homo. Definiunt eam etiam hoc modo, Differētia id est, quod uim habet ad ea secernenda, quæ subiecta sunt sub idem genus. Rationis enim particeps, & expers rationis hominem equúmq;, qui eidē generi, quod est animal, subiecti sunt, inter se distinguit, & separat. Et hoc modo, Differentia est, quo quicque distinguitur. Neque enim genere inter se homo & equus differunt, quòd & nos & equi sumus animantes: sed particeps rationis cùm accessit, nos ab illis separauit. Itē rationis participes sumus nos quidē & angeli: sed cùm additū fuit mortale, nos ab illis distinxit. Sed illud intelligi par est, eos qui accuratius, & subtilius differētiæ perspiciūt ac persequūtur rationē, non quiduis eorū quæ separāt, omnia quæ eidem generi tributa sunt, in differentiarū numero

habere, sed quod ad rem eiúsq; uim & naturã aperiendam pertineat, quódque sit pars rei. Non enim aptum esse ad nauigandum differentia hominis est, etiam si hominis sit proprium. Dicamus enim licet, animantium alios aptos esse ad nauigandum, alios non esse, hominem ab aliis separantes: sed tamen aptum esse ad nauigandum non explet naturam hominis, nec eius pars est: uerùm consequens naturæ uis quædam: quòd non sit differentia talis, quales sunt eæ, quas efficientes formarum appellauimus. Quamobrem differentiæ procreatrices specierum sunt omnes quæ species inter se distinguunt, quæque in rei natura explananda adhibentur. Ac de differentia quidem satis ferè dictum est.

De proprio. IIII.

Proprium autem diuidũt quadripartitò. Nam & quod uni soli speciei, neque toti conuenit, ut homini mederi uel Geometræ fungi munere, proprium appellant: & quod toti speciei, & si non soli, uelut homini bipedem esse: & quod in sola totáque specie, idque interdum reperitur, ut omni homini in senectute canescere: Et quartũ id, in quod hæc omnia concurrunt & conueniunt, quòd in sola totáque specie, ídque semper intelligitur, ut in homine, natum esse ad risum. Quanquam enim non ridet semper, tamen ridens dicitur: non quòd semper rideat, sed quòd semper insitam habeat ridendi facultatem. Quod ei æquè naturale est, atque equo aptum esse ad hinnitum. Atq; hæc illi propria maximè appellant, quòd reciprocentur. Si enim equus sit, etiam aptus erit ad hinniendum: & si quid aptum sit ad hinniendum, continuò equus sit, necesse est.

De accidente. V.

Accidens uerò est quod adest, & abest sine eius rei in qua situm est interitu. Cuius genera duo sunt: Alterũ, quod

separari

separari potest: alterum, quod non potest. Ac dormire quidem in iis est quae separari possunt: nigror sic in coruo & Aethiope inest, ut separari non posit. Potest enim & coruus albus & Aethiops intelligi mutato colore, sine interitu rei cui inhaeret. Diffiniunt illud etiam hoc modo, Accidens est quod & inesse in eadem re, & non inesse potest. Item, Quod nec genus est, nec differetia, nec species, nec propriũ, semperq; in subiecta re inhaeret. Expositis his omnibus quae nobis proposita erant ad dicendum, uelut quid genus esset, quid species, quid differentia, proprium & accidens: iam quid commune inter se habeant, quid proprium, differamus.

De communitatibus & differentiis quinque vocum. VI.

Commune est quidem omnium, ut dixi, de multis dici: sed ita tamen, ut genus ac differentia de formis & indiuiduis, quae sunt eis subiecta, dicatur: species autem de suis indiuiduis: propriũ de specie, cuius sit propriũ, & de indiuiduis, quae speciei subiecta sint: accidẽs, & de formis, & de indiuiduis. Nam animal de equo & boue, quae species sunt, & de hoc equo & hoc boue, quae sunt indiuidua, dicitur. Rationis autem expers, tum de equo ac boue, tum de singulis dicitur. Sed species, qualis est homo, de singulis hominibus modò dicitur. At proprium, & de specie cuius est proprium, & de indiuiduis illi speciei subiectis dicitur. Vt quod aptum est ad risum, de homine, & de hominibus singulis. Quod uerò nigrum est, de specie coruorum, & de singulis coruis, quod accidens est quod separari non potest, dicitur: & moueri, quod accidens est quod potest separari, de homine equoque dicitur: sed ita, ut primùm de indiuiduis, secundo autem loco de iis etiam quae indiuidua continent.

De communitatibus & differentiis generis & differentiæ. ¶.11.

Communis est autem generi cum differentia formarum complexio. Differentia enim species complectitur, & si non omnes quas genus. Particeps enim rationis, & si non continet ea quæ sunt expertia rationis, ut animal, at certè hominem & angelum qui species sunt, continet. Quæque de genere, quia genus sit, dicuntur, omnia de formis iis quæ illi subiectæ sunt, dicatur necesse est. Sicuti quæ de differētia ut differētia est, dicuntur, eadē etiā de specie, quam illa efficit, dicuntur. Nam quoniā animal genus est, de eo quasi genere dicetur essentia, & quod animatū est, & quod sensum habet. Quinetiā de formis omnibus quæ animali subiectæ sunt, hæc ipsa usque ad indiuidua dicentur. Quoniámque particeps rationis differentia est, de eo differentiæ nomine dicetur id quod ratione utitur, nec de eo solū quod est particeps rationis, sed de iis etiam formis, quas id quod rationis est particeps, cōplectitur. Hoc etiam commune illorum est, quòd generibus differentiísque sublatis, tolluntur unà ea omnia quæ illis subiecta sunt. Vt enim si nullum sit animal, nec equus est, nec homo: sic si nihil sit rationis particeps, animal quod ratione utatur, cōstare nullo modò potest. Proprium autem generis est, in pluribus dici quàm differentiam, quàm speciem, quàm proprium, quàm accidens: cùm enim animal in homine, equo, aue, & angue dicatur, tamen quadrupes de iis tantum, quæ quatuor pedes habent, & homo in solis indiuiduis: quod ad hinnitum natum est, in solo equo, & singulis. Itémque accidens in paucioribus dicitur. Sumendæ autem sunt differentiæ, quibus genera in partes diuiduntur, non quæ generis uim naturámq; complent. Deinde differentiam genus ui sua continet, quandoquidem

quidem animalium aliud rationis particeps, aliud expers: differentia autē non continet genus. Tum antiquiora prioráque sunt genera iis differentiis, quæ illis subiectæ sunt. Itaque si tollantur, tollunt differentias, nec ab illis unà tolluntur. Sublatis enim animantibus, rationis compotibus & expertibus nihil loci relinquitur. At verò genera non tollunt differentiæ: ut enim omnes tollantur, tamen substantia animata, sensus compos, quod animal est, mente & cogitatione intelligetur. Præterea genus in quæstione qua natura rei inuestigatur, dicitur: differentia in quæstione, ut dixi, qualitatis. Genus etiam in quaq; forma & specie unum est, ut in homine genus est animal, differentiæ multæ, ut quod rationis est particeps, quod mortale, quod ad mentem & scientiam percipiendam natum est, quibus à cæteris animantibus distinguitur. Postremò genus materiæ simile est, formæ differentia. Multa sunt præterea quæ generis differentiæque propria sunt & communia, sed hæc satis multa sunt.

De communitatibus & differentiis generis & speciei. VIII.

Genus quidem & species communem habent eam dicendi rationem, qua in multis, ut dixi, reperiuntur. In quo speciem illam intellectam uolo, quæ species modò est, nō etiam genus, cùm accidit speciem atque genus esse. Hoc etiam illorum commune est, quòd priora sunt iis de quibus dicuntur, & quòd utrumque quiddam totum est. Sed hoc differunt, quòd genus species complectitur: species continentur, nec genera continent: quippe cùm in pluribus genus, quàm forma dicatur. Præterea genera præponi oportet quæ differentiis iis, quas efficientes formarum diximus, quasi efformata, species compleant & absoluant. Itaque priora sunt

naturæ ordine genera, tollúntque, neque tolluntur. Si enim sit species, genus etiam omnino est: at si genus sit, non continuò species est. Genera etiam una ratione de omnibus formis quæ ei subiectæ sunt, dicuntur: formæ de generibus non item. Iam hoc superant formas genera, quòd formas complectuntur: formæ autem genera, quòd proprias differentias. Præterea nec species summum, nec genus infimum locum obtinere potest.

De communitatibus & differentiis generis & proprij. IX.

Generi cum proprio hoc commune est, quòd species sequuntur. Vt enim si quid sit homo, idem animal: sic si quid sit homo, continuò ad risum aptũ sit, necesse est. Illud etiam, quòd æquè genus de formis dicitur, atque proprium de iis indiuiduis quæ ipsum participãt. Aeque enim homo & bos animantes sunt: & Anytus & Melitus æquè apti ad risum. Atque etiam illud commune est, quòd una ratione & genus de suis formis, & proprium de iis quorum proprium est, dicitur. Interea autem interest, quòd genus prius est, posterius proprium. Primùm enim animal esse debet, deinde differentiis propriísq; distingui ac diuidi. Et genus quidem de multis formis dicitur, propriũ autem de una aliqua forma cuius sit proprium. Præterea proprium uicißim commeat retrò, cùm de eo dicitur, cuius est proprium: at genus de nullo uicißim dicitur. Nõ enim si quid sit animal, id continuò sit homo: neque si quid animal, idcirco aptum sit ad risum: sin aliquid sit homo, continuò etiam aptum animum ad risum habeat, necesse est: uicißimque si quid aptum animum ad risum habeat, homo. Præterea inest propriũ in tota specie cuius proprium est, & in sola ea, idque semper: genus uerò etsi in tota specie cuius genus est, & semper, attamen

men non in sola ea reperitur. Prætereà si propria tollantur, non etiam genera secum unà tollũt: cùm interim sublatis generibus, formæ eæ, quarum sint propria, cõstare nullo modo possunt: ita sublatis iis, quorum sunt propria, ipsa etiam tollantur necesse est.

De communitatibus & differentiis generis & accidentis. X.

Communis est generi cum accidente, de multis, ut dixi, dicendi ratio, siue in iis sit accidentibus quæ separari possunt, siue in iis quæ non possunt. Nam & moueri in multis dicitur, & quod nigrũ est, in coruis & Aethiopibus, aliisq; nonnullis quæ sine animis sunt, hoc autem inter genus accidénsq; interest, quòd genus formis prius sit & antiquius, accidentia posteriora formis. Vt enim accidens statuatur id quod abesse non potest, certè id accidente prius est, cui inhæret: hoc etiam, quòd æquè genere participant ea, quæ illo participant, accidens non æquè. Contentionem enim remissionémq; capit accidentium communio, generum non item. Item, quòd primum in indiuiduis accidentia inhærent, genera & species naturæ ordine priora sunt indiuiduis substantiis. Et quòd genera in quæstione naturæ de iis quæ illis subiecta sunt, dicuntur; accidentia uerò in quæstione qualitatis, uel modi cuiusuis rei. Si enim rogatus fueris qualis sit Aethiops, nigrum esse respondebis: aut quomodo affectus sit Socrates, ægrotare eum, uel ualere dices. Ac genus quidem quid à cæteris quatuor differat, diximus, unũ quodque autem eorum à quatuor cæteris etiam differre uidebitur, ita cùm quinq; sint, & unũquodque à cæteris quatuor distet, effici uidetur, ut quater quinque ducta, uiginti differentias omnes expleant. Non ita est, sed quoniam deinceps enumerantur, adeóq; in iis quæ secundo loco accipiuntur

una differentia que iam ſumpta ſit, relinquitur: in iis uerò quæ tertio loco, duæ: in iis quæ quarto, tres: in iis quæ quinto, quatuor emittũtur differentiæ: profectò ex quatuor, tribus duabus, & una, decem fiũt. Nã quoniã *quid genus à differentia, quid à ſpecie, quid à proprio & accidente differret, dictum eſt, idcirco quatuor hinc oriuntur differentiæ.* Quid *autem differentia à genere differret, tum dixi, cum quid ab ea differret genus, oſtendi.* Reliquum *eſt igitur, ut quid à ſpecie, proprio, & accidente differat, doceamus, ex quo tres naſcuntur.* Rurſum *quid ſpecies à differẽtia interesſet, dixi, cum quid differentia à ſpecie diſtaret, dicerem: quid etiam differret à genere ſpecies, docui, cùm quid genus à ſpecie differret, docerem.* Ita *reſtat, ut quid ſpecies à proprio & accidente differat, diſſeramus: quæ duæ fient differentiæ.* Illud *tandem ad diſputandum relinquetur, quid inter proprium interſit & accidens: quandoquidem quid à ſpecie, quid à differentia & genere differret antè docui, cùm eorum inter ſe differentiam traderem.* Si *ergo quatuor generis, differentiæ tres, ſpeciei & cæterorum duæ diſtinctiones in unum conferantur, ſi denique proprij ab accidente una, certè ex omnibus decem fient: quarum quidem quatuor generis & cæterorum iam oſtendimus.*

De communitatibus & differentiis ſpeciei & differentiæ. XI.

Communis *igitur differentiæ cum forma, par, æquáque communio eſt.* Singuli *enim homines æquè participes ſunt hominis differentiæq; rationis, ex qua participes rationis nominantur.* Hoc *etiam eis commune eſt, quòd ſemper adſunt iis, quibus ipſorum conuenit communicatio.* Semper *enim* Socrates *& rationis eſt particeps & homo.* Propriũ

autem

autem differentiæ est, in quæstione dici qua quale quicque sit, speciei uerò in ea quæ quid quicq; sit, quæritur. Nam *&* *si homo uelut qualitate aliqua affectus sumatur & intelligatur, non omnino quale quidpiam significat, sed quia differentiæ generi accommodatæ eum talem fecerint.* Iam *in multis formis sæpe differentia cernitur, uelut quadrupes in pluribus animantibus specie differentibus: species autem sola indiuidua quæ sub specie subiecta sunt complectitur, præterea prior est differentia ea specie quæ ex ipsa nominatur: quãdoquidem sublato eo, quod rationis est particeps homo constare nullo modo potest: at homine sublato, quod rationis est particeps minimè tollitur, cùm angelus cohæreat.* Præterea *coniungitur differentia cum alia differẽtia.* Siquidem *quod rationis est particeps, quódque mortale, in uim naturámque hominis concluduntur.* Species *autem cum specie non copulatur, ut aliud inde genus oriatur.* Equam *enim quandam si certus asinus contrectet, inde mula nascetur: at si omnino equus cum asino coniungatur, nunquam ex eo muli natura constabit.*

De communitatibus & differentiis proprij & differentiæ. XII.

Differentiæ *autem cum proprio hoc commune est, quòd æquè illis participant ea, quibuscum communicantur.* Aequè *enim id omne quod particeps est rationis, est compos rationis: & quæ nata sunt ad risum, æquè nata sunt omnia.* Illud *etiam iis commune est, & semper conuenire & omnibus quæ continẽt.* Quamuis *enim animal bipes debilitatum quid habeat, ad id certè ad quod natum est, semper accommodabitur.* Et *id quod ad risum natum est; etiam si non rideat semper, tamen ex eo ad quod natum est, semper intelligetur.* Differentiæ *autem proprium est plerumque in multis*

formis contineri, ut rationis particeps in angelo & homine dicitur: Propriũ autem in una specie cuius est proprium. Et differentia quidem ex iis consequens est, quorum differentia, & si id uicißim retrò non commeet: Proprium autem uicißim etiam retrò commeat, quòd reciprocetur ipsum, & ea quorum proprium est.

De communitatibus & differentiis accidentis & differentiæ. XIII.

Hoc differentiæ cum accidẽti commune est; quòd in multis dicuntur. Cum eo etiam quod separari non potest, illud commune est differẽtiæ, quòd semper & omnibus quæ complectuntur, conueniunt. Nam bipes semper homini conuenit, & nigror coruis omnibus. Sed hoc differunt, quòd formas differentia continet, nec continetur. (nam & angelum & hominem, particeps rationis complectitur.) accidens uerò quodãmodo complectitur, quia sit in multis: quodammodo continetur, quòd non unum aliquod accidens, sed multa recipiant, ea quibus inhærere solent. Prætereà nec intendi differentia, nec remitti potest: at accidentia & intentionem capiunt & remißionem. Cúmq; contrariæ differentiæ misceri iungíq; inter se non poßint, tamen contraria sæpe accidentia coniunguntur. Ac differentiæ quidem & aliorum hæ sunt communitates ac proprietates. Species autem quid à genere differret, & differentia, dictum est, tum, cùm quid genus & differẽtia à cæteris distaret, ostendimus. Restat ut quid à proprio & accidente intersit, dicamus.

De differentiis & communitatibus speciei & proprij. XIIII.

Hoc igitur speciei cum proprio commune est, quòd inter se reciprocantur. Nam si quid homo sit, etiam aptum ad

risum

risum erit: & si quid aptum ad risum sit, homo. Nam sæpe diximus, quod aptum est ad risum, ex eo quòd natum sit ad risum, intelligendum esse. Atque etiam illud commune est, quòd æquè conueniunt. Aequè enim & species insunt in iis quibuscum communicantur, & propria in iis, quorum sunt propria. Hoc uerò differunt, quòd species; aliorum esse genus potest, proprium aliorum proprium esse non potest: quódque species antè cohæret quàm proprium, proprium speciei innascitur. Sit enim homo necesse est, ut sit aptus ad risum. Cúmq; species semper in subiecta re insit reipsa, proprium interdum potentia inest, atque interdum solùm adesse potest. Homo enim semper est Socrates, non semper ridet quãquam semper ad risum aptum animum habeat. Præterea quorum diffinitiones diuersæ sunt, ea inter se differunt. Cúmque speciei sit, subesse generi, de multísque dici in quæstione qua rei natura quæritur, quæque sunt eiusdem generis: proprij est uni alicui, eíque omni sempérque conuenire.

De communitatibus & differentiis speciei & accidentis. XV.

Hoc autem commune speciei cum accidente est, quòd in multis dicuntur. Raræ autem sunt aliæ communitates, quòd id quòd accidit, & id cui quid accidit, distent inter se plurimum. Proprium autem speciei est, in quæstione qua quid quicque sit quæritur, de iis dici quorum est species: accidẽtis autem in ea qua quale quid sit, aut quomodo affectum sit. Illud etiam speciei propriũ est, quòd uniuscuiusq; rei natura, unius est formæ particeps: accidẽtis, quòd multorũ accidenti, & eorũ quæ separari possunt, & eorũ quæ nõ possunt. Præterea species antè intelliguntur, quã accidẽtia, etiã si non possint seiungi (rem enim subiici oportet, ut ei quod accidat)

accidat) accidentia uerò posterius nascuntur, habentq; naturam suam omnem in substantia cohærētem. Speciei etiam æqua est párque communio, accidentium etiam eorum quæ seiungi non possunt, non item: quoniam Aethiops alius alio colore nigro potest magis minúsue imbui & infici. Nunc superest ut de proprio & accidēte disseramus. Quid enim proprium à specie, quid à differentia & genere differret, diximus.

De communitatibus & differentiis proprij & accidentis. XVI.

Commune est illud proprio cū accidēti indiscreto, quòd illa in quibus cernūtur, constare sine ipsis nullo modo possunt. Vt enim constare homo sine eo nō potest quod ad risum aptum sit: sic esse sine nigro colore Aetiops nullo pacto potest. Et quemadmodum in iis omnibus, quorum est proprium, & semper inest proprium: ita accidens quod seiungi non potest. Hoc uerò differunt, quòd proprium uni modò speciei conuenit, uelut homini id quod ad risum aptum est: accidens autem quòd seiungi non potest, uelut niger, non solum Aetiopi conuenit, sed còruo etiam, & carboni, & ebeno, aliísque nonnullis. Iam propriū, & id cuius est proprium reciprocantur, in omnibúsque æquè inest proprium: accidens autem id quod separari non potest, non reciprocatur. Propriorū etiam æqua est párque communio: accidentium alia maior, alia minor. Sunt præterea aliæ multæ communitates & proprietates eorum omnium quæ adhuc commemorauimus, sed hæ satis multæ sunt ad ea discernenda, eorúmque inter se comprobandas communitates.

ARIST.

ARISTOTELIS STAGIRITAE

CATEGORIAE, INTERprete Ioachimo Perionio Benedictino Cormoeriaceno.

*

Ὁμώνυμα dicuntur, quorum nomẽ solum commune est: definitio autem naturæ, nomini congruens, alia atque alia. Vt animal, id quod homo est, & depictum animal. Hæc enim nominis tantummodo societate coniuncta, definitione ea quæ naturam eorũ, uimq; nominis explicat, differunt. Si quis enim quæ sit utriusque eorum natura, quia animalia sint, dicat, utriusq; propriam constituet definitionem.

Synonyma autem dicuntur, quorum & nomen commune est, & eadem nomini attributa naturæ definitio, ut animal, id quod homo est, & id quod est bos. Nam & animal communi nomine eorum utrumque appellatur; & eadem est quæ naturam explicat, definitio. Etenim si quis reddat definitionem, quæ quid sit utrũque, quatenus animalia sunt, explicet, certè eandem attribuet utrique. Paronyma autem uocãtur ea, quæ orta ab uno uariè commutãtur, ut à grammatica grammaticus: fortis à fortitudine.

Eorum quæ dicuntur, partim coniuncta sunt, partim simplicia

ſimplicia. Ac coniuncta quidem,ut homo currit,homo uincit: ſimplicia ſunt,homo,bos,currit,uincit.

Eorum quæ ſunt,alia de ſubiecto aliquo dicuntur,nec in ſubiecto inſunt ullo,ut homo : de ſubiecto enim dicitur quopiam homine,in ſubiecto autem ullo ineſt. Alia in ſubiecto ſunt illa quidem,ſed de ſubiecto nullo dicuntur. In ſubiecta autem re eſſe dico id,quod in re aliqua ineſt ; non tanquam pars,nec ab eo cui ineſt ; ſeiungi ſepararique poteſt. Veluti grammatica aliqua in ſubiecto ineſt animo, ſed de ſubiecto nullo dicitur. Eodémque modo hic uel ille candor, eſt ille quidem in ſubiecto corpore(eſt enim in corpore color omnis) attamen de nullo ſubiecto dicitur. Quædam & de ſubiecto dicuntur,& ſunt in ſubiecto,ut ſciētia in ſubiecto animo ineſt,ac de ſubiecta grammatica dicitur. Nonnulla nec in ſubiecto ſita ſunt,nec de ſubiecto dicuntur ullo, ut ſinguli homines, ut ſinguli equi. Nihil enim eius generis neque in ſubiecto eſt,neq; de ſubiecto ullo dicitur. Omnino autem & indiuidua ; & res ſingulæ de ſubiecto nullo illa quidem dicuntur, ſed eorum nonnulla in ſubiecto eſſe nihil prohibet. Nam grāmaticæ ſingulæ ſunt in iis, quæ in ſubiecto inſunt, nec de ſubiecto ullo dicuntur. Cum alterum de altero tanquam de ſubiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur, id omne de ſubiecto quoq; dicetur. Veluti quia homo de quopiam homine dicitur, & animal de homine : ob eam etiam cauſam animal de ſingulis hominibus dicetur. Singuli enim homines & homines ſunt & animalia. Quando genera diuerſa ſunt,nec unum ab altero cōtinetur, eorum etiam differentiæ ſpecie differunt, ut animalis & ſcientiæ. Animalis enim differentiæ ſunt, terrenum & bipes, & uolucre, & aquatile:at uerò harum nulla ſcientia eſt. Quoniam inter ſcientiam & ſcientiā hoc ipſo quòd bipes ſit,nihil intereſt.

Eorum

Eorum autem generum, quorum unum altero continetur, nihil prohibet easdem esse differentias. Nam superiora genera de iis, quæ iis subiecta sunt, generibus dicuntur. Ita fit, ut omnes quæ sunt prædicati, subiecti etiam sint futuræ differentiæ. Quæ autem simplicia sunt, ea uel substantiam significant, uel quantitatem, uel qualitatem, uel quæ cum aliquo comparantur, uel locum, uel tempus, uel situm, uel habere, uel facere, uel pati. Est autem substantia, ut populariter dicam, ut homo, ut equus. Quantitas, ut quod duorum cubitorum est, quódque trium. Qualitas, ut candor, grammatica. Quæ cum aliquo comparantur, ut duplum, ut simplum, ut maius. In loco, ut in foro, in Lycio. In tempore, ut cras, anno superiore. Situm esse, ut iacere, ut sedere. Habere, ut armatum esse, uestitum esse. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Nihil autem eorum quæ enumerata sunt, per se affirmationem aut negationem faciunt: sed ex eorum mutua quadam coniunctione omnis & affirmatio & negatio nascitur. Nam & omnis affirmatio & negatio, aut uera est, aut falsa, & nihil eorum quæ simplicia sunt, non coniuncta, uerũ est aut falsum, ut homo, ut candor, ut currit, ut uincit.

De substantia.

Substantia autem, quæ & propriè & primum & maximè appellatur, ea est quæ nec de subiecto ullo dicitur, nec in subiecto ullo inest, ut quidam homo, quidam equus. Secundo autem loco substantiæ uocantur species eæ, in quibus quæ primæ nominantur naturæ, insunt. Itemque earum formarum genera, uelut quispiam homo, speciei quidem hominis continetur. Speciei autem genus est animal. Hæ igitur secundæ naturæ substantiæque nominantur, ut homo, ut animal. Perspicuum est autem

ex iis

ex iis quæ dicta sunt, eorũ quæ de subiecto dicuntur, necesse esse, & nomen de subiecto dici, & definitionem, ut homo de subiecto quopiam homine dicitur, & nomen etiam dicitur: Siquidem quempiam hominem, tu hominem rectè appellabis. Atque etiam hominis de aliquo homine dicetur definitio. Homo enim quispiam, & homo est, & animal rationis particeps, mortale. Ergo & nomen de subiecto dicetur, & definitio. At uerò eorum quæ in subiecto continentur, permulta sunt, quorum neque nomen neque definitio de re subiecta dicitur: nonnullorum nomen nihil prohibeat dici de subiecto interdum, etiam si non posit definitio. Veluti candidum cum sit in subiecto corpore, de subiecto dicitur. Candidum enim corpus dicitur. At candidi definitio nunquam de corpore dicetur. Cætera uerò omnia uel de primis substantiis subiectis dicuntur, uel in iis subiectis continentur. Quod perspici exemplis potest, ueluti animal de homine dicitur, de quopiam igitur etiam homine dicetur. Si enim de singulorum hominum nemine, ne de homine quidem dicetur omnino. Rursum inest color in corpore, ergo & in aliquo corpore: nam si in nullo est singulorum corporum, neque in uniuerso corpore. Ergo hoc iam apparet, reliqua omnia aut de subiectis primis substantiis dici, aut in eis inesse subiectis. Quocirca sublatis primis naturis atque substantiis, nihil loci relinquitur cæteris omnibus. Porrò secundarum substantiarum species magis substantia est quàm genus, quoniã ad primam naturam propius accedit. Si enim quid sit prima essentia quispiã explicet, planius id & aptius faciat usus specie, quàm si genus adhibuisset: ueluti apertius cuiusdam hominis naturam explicabit, qui hominem esse dicet, quã qui animal. Est enim magis propria species cuiuspiam hominis, at genus cõmunius. Itẽ si quis quid sit aliqua

arborum

arborum singularum, aperiat, apertius docebit, si arborem dicat esse quàm si plantam. Iã primæ substantiæ, quia cæteris omnibus subiectæ sunt, reliquáque omnia de eis dicũtur, aut in eis sunt, idcirco maximè substantiæ naturæque nominantur. Quam autem habent rationem ad cætera omnia primæ essentiæ, eandem habet species ad genus. Subiicitur enim generi species, quippe cum de speciebus genera dicantur, nec species generibus ex hac parte respondeant: Ita fit etiam ex his, ut species magis quàm genus nomen obtineat substantiæ. At uerò species nulla, earum quæ genera non sunt, magis quàm altera substantia est. Nemo enim cuiquam singulorum hominũ, nomẽ hominis adhibebit aptius, quàm bouis, cuipiam boum singulorum. Similitérque in primis essentiis ac naturis, nihil magis aliud alio substantia est. Neque enim quisquam singulorum hominum, uerius essentia est, quàm bos aliquis. Iure autem post primas essentias, species solæ ac genera essentiæ secundæ nominantur. Hæ enim solæ eorum quę dicuntur, quæ uis sit primæ substantiæ explicant atque declarant. Nam si quis uelit explicare quæ uis sit & natura cuiuspiam hominis, ísque uel speciem afferat uel genus, aptè ille quidem fecerit, licet planius si hominem esse dicat, quàm si animal, fecisse uideatur. At si quid cæterorum omnium afferat, alienum id futurum est, & ad eam rem minimè accommodatum: ut si candidum eum dicat, uel currere: aut alud quiduis generis eiusdem. Quapropter ex reliquis rebus omnibus hæ solæ meritò substãtiæ uocantur. Præterea quoniam cæteris omnibus primæ substantiæ subiectæ sunt, quoniámque reliqua de eis omnia dicuntur, uel insunt in ipsis, ob eam causam principales dicũtur substantiæ Quod autem sunt ad cætera omnia primæ substantiæ, hoc & genera sunt & species primarum substantiarum

ad reliqua omnia. De his enim cætera omnia dicuntur. Vt enim quempiam hominem grammaticum dices, sic & hominem grammaticum & animal: similitérque in cæteris omnibus. Hoc autem omni substantiæ commune est, non inesse in subiecto. Nam nec in subiecto prima substantia est, nec de subiecto ullo dicitur. De secundis etiam id perspicuum est, eas in nullo esse subiecto. Homo enim etsi de subiecto quopiam homine dicitur, tamen in nullo subiecto inest. Neq; enim in quodã homine homo inest. Itémque animal de subiecto quopiam homine dicitur, cum interim animal in aliquo homine non insit. Iam uerò eorum quæ in subiecto insunt, nihil impedit, quo minus nomen illud quidẽ interdum de subiecto dicatur, sed tamen nunquam definitio potest. At secundarum substantiarum & definitio de subiecto & nomen dicitur. Hominis enim alicui homini conuenire dicas definitionem, itémq; animalis. Non igitur in iis quæ in subiecto insunt, esse substãtia ullo modo potest. Sed non est substantiæ hoc proprium: quin etiam sunt in iis, quæ non sunt in subiecto, differentiæ. Nam gradiens & bipes de subiecto aliquo homine dicuntur, nec sunt in subiecto ullo. Neq; enim in homine bipes inest, neque gradiens. Atque etiam de eo differentiæ definitio, cuius est differentia dicitur, ut si gradiens de homine dicatur, dicetur etiam de homine gradientis definitio, est enim homo gradiens. Nec uerò conturbare nos debent substantiarum partes, quasi insint in totis ut in subiectis, ne quando eas substantias negare cogamur. Ea enim in subiecto esse negauimus, quæ ut partes inessent. Hoc autem essentiis ipsis & differentiis tributum est, ut de quibus ipsa dicuntur, συνωνύμως dicantur. Omnes enim quæ ex illis ducũtur dicendi rationes, aut de indiuiduis, aut de formis dicuntur. Ex prima enim substantia, quoniã de subiecto

nullo dicitur, nulla dicēdi ducitur ratio. At secundarū substantiarū formæ de indiuiduis dicūtur: genus autē & de speciebus & de indiuiduis. Itémq; differētiæ de formis indiuiduísq; dicuntur. Atq; etiā primæ substātiæ, & formarū sibi uendicāt & generū definitionem, & species illam generis. Quæ enim de prædicato dicūtur, de subiecto quoq; dicūtur omnia. Eodémq; modo differētiarū definitio formis & indiuiduis accōmodanda est. Synonyma autē definita sunt ea, quorū nomen cōmune est, eadémq; definitio. Omnia igitur quæ à substantiis & differentiis proficiscuntur, συνωνύμως dicuntur. Omnis etiā substantia quiddā hoc uel illud significat. Ac in primis quidē essentiis non est id dubiū, sed uerū est eas hoc quidē significare, uel illud, præsertim cum indiuiduum, quódq; unū numero est, declaretur illis & exprimatur: secūdæ autē uidentur illæ quidē similiter, figura appellationis, hoc quippiam significare, cùm dicitur homo uel animal, non tamen id uerum est, sed qualitatē potius significant. Neq; enim res una subiecta est, ut in prima substātia: sed de multis homo animálq; dicuntur, quāquā non omninò qualitatem significat, sicut albū. Nomen enim albi, nisi qualitatem nihil significat omninò. At genus & species cū substantia qualitatem adsignificāt: significant enim talem aliquam substantiam. Sed genere quàm specie plura explicātur: quoniā qui nomen animalis profert, plura quàm is qui hominis cōplectitur. Iam hoc etiā substātiis insitū est, ut ipsis nihil sit contrariū. Nam primæ quidē substantiæ, ut cuipiam homini uel cuipiā animali, quid contrariū esse poßit? nihil enim eis repugnat: ne homini quidē aut animali. Sed hoc propriū non est substātiæ, quin etiā in plerisq; aliis rebus hoc cernitur, ueluti in quātitate. Neq; enim rei duorum cubitorū aut triū quicquā cōtrariū est, neq; decem, nec cui-

quam rei eiusdẽ generis: nisi fortè dicat aliquis multa paucis esse cõtraria, aut magna paruis: sed illud profectò uerũ est, definitis quãtitatibus nil aduersari. Illud præterea substantiis cõuenit, ut nec elationem nec summißionẽ suscipere poßint. Quod non ita dictũ uelim, quasi substantia alia, alia nec magis nec minus substantiæ nomen obtineat: hoc enim cõcessum est: sed hoc uolo, nullã substantiã, id ipsum quod suapte natura est, nec magis nec minus sibi uendicare. Veluti si homo substãtia est, nec ipse seipso magis aut minus est nec alter altero magis est aut minus homo. Neq; enim alter altero nomẽ hominis magis obtinet, sicuti res alba alia, alia albior est, & minus alba: & honestum aliud alio honestius est, & minus honestum. Quinetiam idem seipsum magnitudine aliqua & exiguitate superare dicitur, ut corpus, cum candidum sit hoc tempore quàm antea, albius uocatur: & quod calidum est, magis minúsque calidum. At uerò essentia nec magis nec minus essentia nominatur. Neq; enim homo nunc magis quàm antea nomen hominis obtinet, nec quicquam eorum quæ substantiæ appellantur. Quare non patitur substantia illud magis aut minus sibi tribui. Sed hoc substãtiæ est proprium maximè, una eademque cum sit numero, uim habere accipiendi contraria, ita ut cæterorum omnium quæ non sint substantiæ, nihil quisquam afferre poßit, quod unum idémque manens contraria poßit accipere. Vt color cũ sit unus & idem numero, niger non dicitur, & albus: neque eadem actio, uitiosa & recta. Eadem est cæterorum omnium ratio, quæ substantiæ non uocantur. At substantia cùm una sit eadémque numero, uim habet accipiendi contraria: ueluti unus idémque homo aliàs albus, aliàs est niger: interdum calidus, interdum frigidus: nõnunquam bonus, nonnunquam improbus: quod in cæteris omnibus

nibus non reperitur. Nisi fortè aliquis occurrat, confirmãs contraria accipere & orationem posse & opinionem: uidetur enim eadem uera & falsa oratio: ut si uera est oratio sedere aliquem, cùm is surrexerit, hæc ipsa oratio falsa erit. Eadémque est ratio opinionis. Si quis enim uerè sedere aliquem sentiat, cum surrexit malè existimabit, si eandem de eo habeat opinionem. Quòd si cui hæc probabuntur, attamen ratione quadam magna est dissimilitudo. Nam substantiæ ipsæ mutatæ uim habent accipiendi cõtraria: cum enim ex calido quippiam fit frigidum, ipsum immutari solet, quoniam & quod nigrum fit ex albo commutatur, & bonum ex malo. Itémq; cætera omnia commutatione accedente cõtraria accipiunt. At uerò oratio & opinio, manent ipsæ quidem immobiles omni ex parte, sed re ea quæ subiecta est immutata, in eis contraria nascuntur. Manet enim hæc eadem oratio, sedere aliquem: re uerò mutata, interdum uera, interdum falsa est. Eadem est ratio opinionis. Quapropter hoc quidem pacto proprium erit substantiæ, immutatione sui ipsius accipere posse contraria. Quanquam autem quis orationem & opinionem contraria accipere comprobet, profectò non ita est. Neque enim ex eo quòd aliquid acceperint, contraria suscipere dicuntur oratio & opinio: sed quia in re alia, aliquà affectio nata est. Nam quia res est aut non est, idcirco uera est aut falsa oratio, non quia possit ea accipere in se contraria. Omninò enim à nemine, nec oratio mutatur nec opinio. Nunquam igitur contraria accipient, nisi in eis aliqua affectio gignatur. At substantia quòd contraria in ea sunt, ex eo uim habere dicitur accipiendi contraria. Nam & morbus in ea esse & ualetudo potest, & candor & nigror: quæ cùm omnia in se accipit, uim habere accipiendi contraria dicitur. Quare naturæ ac-

 essentiæ

essentiæ hoc propriũ est, uim habere accipiendi contraria, immutatione sui, cùm unum & idem numero maneat. Ac de substantia quidem hactenus.

De quantitate.

Quantorum autem aliud deiunctum est, aliud coniunctum: & partim ex partibus constant, quæ situm quendam inter se habent, partim ex iis quæ non habent. Est autem deiunctum, ut numerus, ut oratio: Continuum, ut linea, extremitas, corpus, & præterea locus & tempus. Nam numeri partium terminus communis nullus est, quo eius partes cõiungantur. Velut si quinque sint partes decem, nullo communi termino quinque & quinque coniuncta sunt, sed separata: neque tribus & septem ullus communis terminus accommodatur. Nec poßis omninò in numero communem ullum partium terminum reperire, sed semper secretæ sunt ac separatæ, ita numerus in eis est quæ secreta sunt. Similis est ratio orationis. Nam quantam esse orationem ex hoc perspici potest, quòd syllaba breui longáque ponderatur. Id quod de uocis oratione intellectum uolo. Partes enim eius nullo communi termino & fine coaptantur, quoniam terminus communis nullus est, quo syllabæ cohæreant, uerùm per se quæque secreta est. Linea autem continuata est. Licet enim communem sumere terminum, punctum uidelicet, quo eius partes coniungantur, & extremitatis lineam. Nam extremitatis partes ad certum communem terminum omnes pertinent. Item in corpore potes reperire communem terminum, lineam, uel extremitatem, qua coniunctæ sint partes corporis. Atque etiã locus & tempus sunt generis eiusdem. Nam & id tempus quod adest, quódq; præsens est, cum præterito & futuro copulatur: & locũ certũ corporis partes occupant, quæ aliquo communi termino coaptantur. Loci

ergo

ergo partes quæ singulas corporis partes continent, eodem termino quo corporis partes, copulantur. Ita in continuatis est locus, quandoquidem ad certũ cõmunem terminũ eius partes pertinent. Preterea alia ex partibus constant, quæ habent situm: inter se: alia ex iis quæ non habent, ueluti lineæ partes situm certum tenent, quoniam unaquæq; alicubi sita est: potésq; ubi quæque sita sit, in plano explicare, quáq; cum parte reliquarũ omnium coaptetur. Itémq; plani partes situm certum obtinent. Aequè enim doceri potest, ubi singulæ sitæ sint, & quæ inter se aptæ. Eadem est ratio solidi corporis & loci partium. At uerò in numero, quem eius partes inter se situm habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ inter se uinctæ atque aptæ, docere nemo potest: ne temporis quidem. Pars enim nulla manet temporis. Quod autẽ non manet, qui situm certum habeat? quin potius ordinem certum id obtinere poßis dicere, quia temporis pars alia prior, alia posterior est. Similitérq; in numero, quòd unum prius quàm duo, & duo antè quàm tria numerantur, ita ordinem quendam certum obtinẽt, situm autẽ eorum nunquam certè poßis reperire. Eadem est ratio orationis. Nulla enim eius pars manet, sed prolata & missa uox, iam reuocari nullo modo potest. Non igitur situs ullus erit eius partium, siquidem nulla manet. Alia igitur ex partibus constant quæ ipsæ certo quodam situ constant. Alia ex iis quæ non constant. Sed propriè quanta nominantur ea quæ diximus, impropriè & casu cætera omnia. Hæc enim spectantes & intuentes, cætera quãta appellamus, ueluti multum album aliquid dicimus, quòd extremitas magna sit: actionem & motionem diuturnã, quòd multum interiectum sit temporis. Neq; enim quicquam eorum per se quantum dicitur: ut si quis doceat quanta sit actio, enim tempore explicabit, anni unius,

aut sic quodammodo. Et qui res quàm sit alba exprimet, extremitatis ratione explicabit. Nam quàm lōga est extremitas, tam album aliquid esse confirmauerit. Ita fit, ut sola ea quæ enumerata sunt, propriè quanta dicantur, reliqua omnia non per se illa quidem, sed casu & fortuito. Iam quantis nihil contrarium est. Nam certis ac definitis perspicuum est nihil repugnare, ut rei trium aut duorum cubitorū, uel extremitati, neque ulli eorum quæ sunt generis eiusdem. Nihil enim eis contrarium est. Nisi forte dicat aliquis & multa paucis, & magna paruis esse contraria. Atqui non sunt hæc in quantis, sed in iis quæ cū aliquo comparātur. Nihil enim per se magnum aut paruum dicitur, sed quod cum alio comparatur. Vt mons paruus, milium magnum: quid hoc maius sit omnibus iis quæ sunt eiusdē generis; ille, quia minor aliis eiusdem generis. Fit igitur cū altero collatio. Nam si per se magna aut parua dicerentur, nunquam certè mōs paruus, nec milium magnum uocaretur. Præterea in uicō multos esse, Athenis paucos, cū sint multo plures, dicimus: & domi multos, in theatro paucos, cū sit multo maior numerus. Iam res duorum & res trium cubitorum, cæteráque eiusdem generis, quantum sit aliquid, significant: magna autem & parua non quantum sit significant, sed potius comparationem. Nam ex altero spectatur quod magnum est & quod paruum. Perspicuum est igitur, ea in iis esse quæ cum aliquo comparātur. Præterea siue quis hæc ponat in quantis, siue non ponat, tamen nihil eis est contrarium. Quod enim nō potest per se intelligi, cum aliquóque comparatur, qui potest ei quicquam esse contrarium? Præterea si magna paruis cōtraria sunt, in eodem simul contraria erūt, & idem sibiipsi aduersum. Accidit enim, ut res eadem sit simul magna & parua. Est enim ad hanc parua, eadem magna

gna ad alteram. Eadem igitur res eodem tempore & parua est & magna. Ita simul contraria accipit. Nihil autem simul contraria accipit: ut in substãtia perspici potest, in qua cum esse contraria poßint, tamen nulla simul in morbo est, & ualet, nec alba & nigra simul est, nec aliud quicquã est, in quo simul contraria esse poßint. Atque etiam eadem res sibi ipsa aduersa erit. Si enim res magna paruæ contraria est, eadem etiam simul & magna & parua, certè eadem res sibi erit cõtraria. At fieri nõ potest, ut aliquid sibi sit contrarium. Non igitur sunt parua magnis contraria, nec multa paucis. Ex quibus efficitur, ut etiam si quis hæc non dicat in iis esse quæ cum aliquo comparantur, sed in quantis, tamen eis nihil sit contrarium futurum. Sed quãtorum repugnantia in loco apparet maximè. Summum enim locum infimo contrarium ponunt, mediam regionem infimum locum appellantes, quòd inter medium & mundi terminos, longißimum interiectum sit interuallum. Atque etiam ex his ducta uidetur cæterorum contrariorum definitio. Cõtraria enim definiuntur, quæ in eodem genere plurimum differũt. Nec uerò illud magis aut minus, in quãtis reperitur. Vt res duorum cubitorum non ascifcit alia magis rei huius naturam atque rationem. Quod eodem modo iudicãdum est de numero, ueluti tria non magis quàm quinq; numeri nomen obtinent, nec quinque potius quàm tria: ne tempus quidem, aliud alio magis aut minus temporis appellatur nomine. Quanta igitur nec magis nec minus dicuntur. At quantorum maximè proprium est, paria & imparia nominari: quanta enim quæ diximus, omnia uel paria uel imparia uocantur, ut corpus par uel impar dicitur. Itémque numerus & tempus, par & impar. Similitérque singula quæ dicta sunt, uel æqua uel non æqua dicuntur. Cætera uerò quæ non

sunt in quantis, non admodum æqualia, uel inæqualia nominantur. Vt commutatio non admodum dicitur æqua uel non æqua, sed potius similis uel dissimilis: & res alba nō ferè æqua uel nō æqua, sed similis uel dissimilis. Est igitur hoc quantorū maximè proprium, ut paria uel imparia dicātur.

De iis quæ cum aliquo conferuntur.

Ea autem cum aliquo conferuntur, quæ id quod sunt, aliorum esse dicuntur, aut quoquo modo aliter cū alio conferūtur, ueluti maius quicquid ipsum est, id omne alteri tribuit, aliquo enim maius dicitur, & duplum, id ipsum quod est, ad alterum refertur, quoniam alicuius rei duplum est, itémq; cætera omnia eiusdem generis. Sunt etiam hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur, ut habitus, ut dispositio, ut sciētia, ut situs. Hæc enim omnia quicquid sunt, aliorū sunt, aut quomodocunq; aliter cum altero conferuntur, ac nihil præterea. Nam & habitus, alicuius habitus dicitur: & sciētia, alicuius scientia: & situs, rei cuiuspiam situs. Eadem est cæterorum omnium ratio. Sunt igitur quæ cum aliquo conferūtur ea, quæ id quod sunt alterius esse dicuntur, uel quoquomodo ad alterum referuntur, ut mons ad alterum magnus dicitur, quippe cum ad aliquid mons magnus nominetur. Quod simile est, alicui etiā simile dicitur, cæteráq; omnia generis eiusdem eodem modo cum aliquo conferuntur. Sunt autem quædam situs genera, accubatio, status, sessio: situs autem in iis est, quæ cum aliquo conferuntur. Sed iacere, stare, sedere, non sunt ipsa quidem situs: ab iis autem generibus situs quæ diximus orta sunt. Reperitur etiam in iis quæ cū aliquo conferuntur repugnantia, ut uirtus uitio est contraria, cū utrumq; in iis sit quæ cū aliquo comparātur: & ignorationi sciētia. Nec uerò omnibus data sunt contraria. Duplo enim nihil aduersatur, nihil triplo, nec ulli eius-

dem

dem generis. Illud autẽ magis & minus in iis reperitur quæ cũ aliquo cõferũtur. Nam & quod simile ac dißimile est, similius dißimiliúsq; dicitur: & quod par & dispar est, aliud alio magis par & dispar, cũ utrũq; in numerũ eorũ ueniat, quæ cũ aliquo conferuntur. Quod enim simile est, cuipiã simile: & quod par est, alicui par esse dicitur. Quanquã non omnia quæ cũ aliquo cõparantur, illud magis & minus admittunt. Neq; enim duplũ magis aut minus duplũ, quã aliud habetur, nec quicquam eiusdem generis. Omnia uerò quæ in hoc genere sunt, reciprocãtur, uelut seruus, domini seruus: uicißimq; dominus, serui dominus esse dicitur. Et ut duplum simpli, sic uicißim simplũ dupli simplũ habendũ est. Itémq; & maius minore maius, & minus maiore minus dicitur. Eadem est ratio cæterorũ, nisi quòd interdũ casus dißimilitudo rationẽ dicendi cõmutabit. Quanquã enim scientia, rei quæ sub scientiã cadit, dicatur, tamẽ res quæ sciẽtiæ subiecta est, scientiæ non dicitur, sed sub scientiam cadere dicitur: & sensus, rei quæ sub sensum cadit, sensus est, uicißimque res subiecta sensui, non dicitur sensus, sed sub sensum cadere. At enim reciprocari nonnunquam ista non uidebuntur: quoties non accommodatum ad id quod dicitur, uerbum exprimit is qui rem declarat. Vt si quis pennam auis esse dixerit, non uicißim dicat auem pennæ esse, cùm præsertim primum quod dedit, non esset uerbum proprium, cum scilicet dixit pennam auis esse pẽnam. Non enim hoc ipso quia auis sit, penna eius propria est, sed quia pennigera sit. Si quidem plerisque aliis pennæ attributæ sunt, quæ in numero auium non habentur. Ergo si aptè & accommodatè ad rationem dicendi uerbum exprimatur, continuò reciprocantur. Velut penna pennigeri penna, uicißimque penniger pennæ penniger. Atque etiam hoc loco interdum sanè

si nullum accommodatum sit rebus nomen impositum, nomina facienda sunt necessariò. Vt si gubernaculum dicatur nauis esse gubernaculum, haud probè fiat. Neque enim hoc ipso quòd nauis sit, eius gubernaculum esse dicitur, cum naues sint, quæ nulla gubernacula habeant. Itaque non est hoc lòco reciprocatio. Nauis enim non solet dici gubernaculi nauis: aptiórque ratio dicendi fiat, si gubernaculum rei gubernaculo instructæ esse dicatur, quãdoquidem res instructa gubernaculo ob id dicitur, quòd gubernaculum habeat. Similis est ratio cæterorum, ut caput aptius capitati, quàm animalis: quippe cùm nõ quia animal sit, caput habeat, carent enim capite multa animalia. Sed ita facillimè nomina imponentur rebus, quarum nulla sunt propria, si à primis, eorum etiam declinatione quadam deducantur nomina, quibus cum ipsa prima comparantur. Id quod in iis perspici potest de quibus modò diximus, ut à penna pennigerum, à gubernaculo quod gubernaculo regitur. Quare quæ cùm aliquo conferuntur, si aptè & accõmodatè dicantur, reciprocãtur omnia. Nam si cum alio aliquo conferãtur, quàm quòd propriè ac si per se respiciant, nõ reciprocãtur. Dico autẽ, ne ea quidè uicißim inter se respondere posse, quæ omnium consensu reciprocantur, etiam si imposita eis sint nomina: siquidem ad aliquid eorum quæ accidunt, non ad id ad quod propriè affecta sunt, accommodabuntur. Veluti seruus si nõ domini, sed hominis aut bipedis, aut cuiuspiam eius generis seruus dicatur, certè nulla futura est inter eos reciprocatio. Neque enim homo esse serui homo dici potest, propterea quòd non est ea apta & propria dicendi ratio. Quòd si aptè & accõmodatè ad id ad quod refertur, uerbũ exprimatur, apta ad ipsum illud semper erit dictio, etiam si omnia quæ aduentitia sunt, detrahantur, iis solis remanentibus

nentibus, cum quibus illa conferuntur. Vt seruus si cum domino conferatur, profectò sublatis detractisque omnibus, quæ domino ascititia & aduentitia sunt: uelut eum bipedem esse, & natum ad scientiam & cognitionem, & hominem, relicto illo solo, eum herum esse, tamen semper ad ipsum referetur, siquidem seruus, domini seruus nominatur. Nam si parum accommodatum ad id cum quo confertur, nomen reddatur, separatis cæteris omnibus, relicto autem eo uno, cui adiunctum erat, minimè cum eo conferetur. Accommodetur enim exempli gratia, seruus ad hominem, & penna ad auem, seiungatúrque ab homine heri appellatio, iam seruus cum homine non comparabitur: itémque ab aue separetur pennigeri ratio, non iam penna ueniet in numerum eorum quæ cum aliquo conferuntur. Sublato enim pennigero, nullius certè penna est futura. Quapropter uerbum accipiendum est cum quo alterum ritè conferatur. Quòd si nomen sit impositum, facilis est uerbi accommodatio. Sin nullum sit, profectò faciendum nouum necessariò est. Quæ si hoc pacto omnia tribuātur, perspicuum est, quæ cum aliquo conferentur, reciprocatum iri omnia. Iam quæ sunt in hoc genere, simul sunt naturæ ordine. Ac in plerisq; id uerum est, in aliis non item. Simul enim atque duplum est, & simplum est: & si simplum sit, duplum quoque est: & si dominus sit, seruus sit necesse est: & si seruus sit, & dominus. Similis est ratio cæterorum. Atque etiam tollunt hæc inter se omnia. Neque enim sublato duplo, esse simplum ullo pacto potest, aut simplo sublato, duplo loci aliquid relinquitur. Eadem est aliorum ratio, quæ sunt eiusdem generis. At non in omnibus iis quæ cum aliquo conferentur, id uerè dicitur, ea simul esse ordine naturæ. Nam res ea quæ scientiæ subiecta est, prior est naturæ ordine scientia, quòd ferè res

postquam

postquam iam sunt, scientia comprehendamus. In paucis enim, aut in nullis potius scientiam simul esse cum re quæ sub scientiam illam cadit, perspici potest. Præterea sublatæ re quæ sub scientiam cadit, scientia quoque tollitur. At sublata scientia, id quod cadit sub scientiam, non tollitur. Siquidem si nulla sit res subiecta scientiæ, non est scientia, quoniam nullius erit rei scientia. At uerò sublata scientia, nihil prohibet rem esse eam quæ sub scientiam cadat. Vt de orbis quadratura (si scientia comprehendi poßit) nec dum sciētia est, cum interim cadere poßit sub scientiam. Iam uerò sublato animante, nullus locus scientiæ relinquitur, cùm interim res multæ cōprehendi poßint scientia. Similis etiam ratio eorū est, quæ in sensibus cernimus. Res enim subiecta sensui, sensu antiquior est. Sublata enim re, quæ cadit sub sensum, sensus tollatur necesse est: sensu uerò sublato, nō tollitur quod sensu percipi potest. Nam sensus & in corpore sunt, & circa corpora uersantur. Atqui sublata re quæ sensus mouet, etiam corpus, quoniam in iis quæ sensus mouentia sunt habetur, tollitur. Et si nullum sit corpus, nullus futurus est sensus. Re igitur quæ subiecta est sensui, sublata, sensus unà tollitur: sensus autem si subtrahantur, sensus mouentia quæ sunt, minimè tolluntur. Sublato enim animali, sensus quidem tollitur: corpus autē quòd cadat sub sensum, remanet, ut calida, dulcia, amara, cæteráq; omnia quæ sensum mouent. Postremò sensus unà cum eo quod uim habet sentiendi existit: quãdoquidem unà cum animali sensus oritur. Res autem subiecta sensibus, animali & sensu antiquior est. Nam & ignis & aqua, & cætera eius generis, ex quibus constāt animātes, animalibus & sensibus omnibus antecedūt. Sensu igitur id quod sensus mouet, est antiquius. Sed hoc loco quæstio quædā existit, nulláne sit essentia, id quod uidetur

dctur, in iis quæ cum aliquo conferuntur, an id fieri poßit in nonnullis secundis substantiis. Nam id quidem uerum est de primis substantiis, quippe cum nec tota, nec partes primarum naturarum ad aliqua referantur. Neque enim aliquis homo cuiuspiam homo dicitur, neq; hic uel ille bos alicuius certus bos. Similis est ratio partiũ. Manus enim aliqua non appellatur alicuius certa manus, sed alicuius manus: & caput quoddam nõ cuiuspiam quoddam caput, sed alicuius caput uocatur. Quod idẽ in plerisq; secundis essentiis contingit, ut homo cuiuspiã homo non dicitur, nec bos, bos alicuius, nec lignum, alicuius lignum, sed alicuius possesßio. Atque id quidem perspicuum est, hæc talia omnia in iis non esse quæ cum aliquo conferuntur. De quibusdam autem secundis essentiis quæstio est. Veluti caput, alicuius caput: & manus, cuiuspiam manus dicitur: itémque cætera generis eiusdem. Videntur igitur hæc in iis esse quæ cum aliquo conferuntur. Ac si satis explicata perfectéque tradita eorum est definitio quæ cum aliquo conferuntur, profectò aut magni negotij est substantiam nullam in hoc genere esse docere, aut certè id fieri non potest. Sin secus, suntque ea demum in iis quæ cum aliquo conferuntur, quorum uis omnis & natura in eo posita est, ut ad aliquid affecta sint, certè aliquid quod contra hæc ualeat, afferatur. Et quanquam prior definitio in omnia ea ualeat, quæ cum aliquo conferuntur: tamen non idem est, rem aliquam id ipsum quod est alterius dici, & rem aliquam id modo esse quod cum aliquo comparatur. Ex quo perspicuum est, eum qui certo sciat aliquid eorum quæ in hoc genere sunt, etiam illud cum quo confertur, probè intellecturum: quod etiam hinc intelligi potest. Nam si quis quippiam in iis esse quæ cum aliquo conferuntur sciat, (est autem uis & natura

eorum quæ ſunt in hoc genere, ad aliquid certo quodam modo affecta eſſe) illud etiam ſciat neceſſe eſt, quam ad rem id ipſum quoquo pacto ſit affectum. Nam ſi quam ad rem illud affectū ſit quoquo modo, prorſus ignorat, ne illud quidem intelliget, an ad aliquid affectum ſit quoquo modo. Atque id in rebus ſingulis perſpici poteſt. Vt ſi quis hoc uel illud certò ſciat duplum eſſe, is continuò cuius id ſit duplum, probè nouerit. Si enim nullius eorum quæ certa ſunt & definita, duplū ipſum nouerit, ne illud quidem an ſit duplum, prorſus intelliget. Itémque ſi certò ſciat quiſpiam hoc uel illud eſſe melius, idem quo illud ſit melius ſtatim probè intelligat neceſſe eſt. Ob id autem quo deteriore ſit præſtantius, non incertè cognoſcet. Opinio enim hæc eſt, non ſcientia. Neque enim adhuc certò ſciet, deteriore melius eſſe: quoniam ſi res ita ferat, nihil eo ſit deterius. Quapropter illud quidem perſpicuū eſt, ſi quis probè norit, aliquid eorum quæ cum aliquo conferãtur, eū neceſſe eſſe illud etiam probè noſſe, cum quo conferatur. At uerò caput, manum, & cætera eiuſdem generis, quæ ſunt in eſſentiis, ea quidem quicquid ſunt, quiſpiam certò ſciat neceſſe eſt: id uerò cum quo conferantur, non neceſſe eſt. Cuius enim hoc caput ſit, cuiúſque hæc manus, cognito capite, cognitáque manu, certò ſciri non poteſt. Non ſunt igitur hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quòd ſi hæc non ſunt in iis quæ cúm aliquo conferantur, certè uerè dicitur, ſubſtantiam nullam in numerum eorum uenire quæ cū aliquo conferantur. Quanquam autem difficile eſt, aliquem, qui in his non ſit multum diúque uerſatus, de his talibus certum aliquid affirmare, tamen ſingulatim de his queſtionem ponere, magnæ utilitatis eſt.

De

De qualitate.

Qualitatem autẽ uoco, ex qua quales nominamur. Qualitatis autem genera sunt plura. Vnum, habitus & affectio. Sed habitus hoc differt ab affectione, quòd habitus longinquior est & permanentior, quales sunt scientia, atque uirtutes. Scientia enim in iis est, quæ permanent, diuturnáque sunt, etiam si scientia aliquis sit mediocriter instructus: nisi ut morbi aut alicuius eiusdem generis permagna inciderit mutatio. Eadem est ratio uirtutis, ut iustitia, ut temperantia, & cætera eiusdem generis, non facile euelli mutarique possunt. At uerò affectiones facile commutari, celeriterque euelli possunt & distrahi: ut calor, ut frigus, ut morbus, ut bona ualetudo, omniáque quæ sunt generis eiusdem. Nam & his homo quodam modo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur, & ex bona ualetudine in morbum. Quod idem in cæteris talibus contingit, nisi aliqua eorum longinquitate temporis in naturæ habitum sic transferantur, ut uel omninò tolli non poßint, aut ægre elici quæ tum habitus appellari licet. Illud autem perspicuum est, ex his in habitibus habenda esse ea, quæ diuturniora sunt, quæque permanentiora. Nam qui scientiæ aliquam particulam tenent, non firma memoria, sed exili, in iis habitum esse non solemus dicere, quanquam quodammodo affecti sunt scientia, aut in bonam, aut malam partem. Hoc igitur inter habitum & affectionem interest, quòd hæc facile desistere potest, ille diuturnior est, difficulterq; diuellitur. Habitus uerò etiam affectiones sunt: affectiones autem non necesse est uicißim esse habitus. Nam & ij, in quibus habitus insunt, iis etiam afficiuntur: & qui affecti sunt, ij non continuò habitibus sunt prædi. Alterum genus qualitatis est, ex quo aliquos pugilum habitũ gerere, & ad cursum ualere: alios ad

bonam ualetudinem & ad morbos procliues esse dicimus, & omninò ea omnia quæ à ui naturali, aut imbecillitate appellãtur. Non enim ex eo hæc dicuntur, quòd affecti sint quodam certo genere, sed quia uim quandam aut imbecillitatem eis natura tribuit, qua aptos animos habent ad facile aliquid faciendum, nihilue patiendum. Vt pugilum & cursorum habitu esse dicũtur, non ex eo quòd affecti sunt quodammodo, sed quòd natura ualent, aut non ualent ad aliquid facile obeundum. Valentes etiam appellantur, quòd uim habeant naturalem, ut non facile, nec leui de causa, de statu suæ ualetudinis dimoueantur. Imbecilli autem, quòd tam infirma sunt ualetudine, ut statim quauis ex causa commoueantur. Similis est ratio durorum & mollium. Durum enim dicitur ex eo, quòd in eo uis insit quædam innata, impediens quominus facile secari queat. Molle autem, quòd in eo uis ea non insit. Tertium qualitatis genus conficiunt patibiles qualitates ac perturbationes: in quo genere sunt dulcedo, amaror, acrimonia, quæque sunt eiusdem generis: itemque calor, frigus, candor, atror. Has autem esse qualitates hinc perspici potest, quòd ea in quibus insunt, qualia ex eis nominantur. Vt mel, quia dulcedine perfusum est, dulce appellatur: & candidum corpus, quòd candore præstet. Quod idem in cæteris contingit. Sed patibiles qualitates uocantur, non quòd ea quæ eas receperunt, affecta sint aliqua ex parte: neque enim mel ex eo dulce dicitur, quòd affectum sit quippiam, nec quicquam tale. Itemq; calor & frigus qualitates uocantur patibiles, non ob eam causam, quòd ea in quibus insunt, passa sint aliquid: sed patibiles qualitates ex eo dicuntur, quòd in sensibus omnes hæ qualitates, quas modò nominaui, motum quendam & affectionem efficiant. Nam & dulcedo quendam motum affert gustatui, &

calor

calor tactui, & cæteræ eiusdem generis. At uerò candor & nigror aliique colores non eodem modo quo ea quæ diximus, qualitates dicuntur, sed quòd à perturbationibus motionibúsque natæ sint. Nam cõmutationes multas colorum ex perturbationibus oriri hinc intelligi potest, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit, & qui metuit, pallidus: itémq; cæteris eiusdem generis. Quocirca si cui natura aliquam talem rationem tribuerit, uerisimile est eum simili fore colore. Quæ enim, cũ pudore aliquis affectus est, in corpore nascitur affectio, eadem à naturæ institutione existere potest; ut naturæ etiam similis color oriatur. At quæ qualitates ortum habent & originem ab affectionibus, quæ uix tolli possunt ac permanent, patibiles nominantur. Siue enim à prima institutione naturæ pallor aut atror extitit, qualitas dicitur (quales enim ex eis appellamur) siue longo morbo aut ardore eædem comparatæ sunt qualitates, nec facilè corrigi possunt, aut per omne tempus ætatis ualent, qualitates etiam hæ patibiles nominantur, siquidem ex iis quales appellamur. Quæ autẽ ab iis quæ facilè euelli possũt oriuntur, motiones dicuntur, patibiles qualitates non itẽm: quandoquidem non ex iis homines quales nominãtur. Neq; enim qui erubuit, ob id ipsum quòd pudore affectus est, ruber uocatur: nec qui metu expalluit, pallidus, sed potius nõnihil perturbatus fuisse dicitur. Ita perturbationes sunt hæc quidem omnia, qualitates non sunt. Similiter in animo & patibiles qualitates dicuntur & perturbationes. Quæ enim simul ac orti sumus, ex motionibus quæ difficulter euelli possunt, oriuntur, eæ etiam qualitates nominantur, ut mentis è sua sede amotio, ut ira, & cætera eiusdẽ generis. Nam quales ex iis nominamur, ut amentes, ut iracundi. Itémque omnes mentis ex suo statu depulsiones, quæ nõ natura, sed te-

mere & fortuito hominibus eueniũt, aut quæ uix euelli possunt, & si qua iis similia: quippe cùm ex iis quales nominemur. At quæ cõstant ex iis quæ facilè ac citò dissipari possunt, uocantur perturbationes, aut si quis ira commotus, fiat iracundior. Neq; enim iracũdus appellatur ex eo quòd in hac perturbatione iracundior existat, sed potius quòd aliquid acceperit, & quasi passus sit, dicimus. Perturbationes igitur hæ, non qualitates uocantur. Quartum qualitatis genus est figura, & ea quæ in quoque est forma, itémq; rectitudo & obliquitas, & si quid aliud his simile est, nam ex his aliquid quale dicitur. Nam & triãgulum & quadratum, & rectum & obliquum esse, quale quiddam nominatur. Atque etiam ex forma quale aliquid nominatur. Rara autem & crassa, aspera & læuia, quale quiddã illa quidem uidentur significare; sed aliena sunt ab ea quæ qualitatis propria est; affectione. Situm enim potius uerba talia declarant. Crassum enim quid dicitur, quòd eius partes inter se propè cohæreant. Rarum autem id, cuius partes inter se disiunctæ sunt. Læuia, quòd partes quodammodo in rectum sitæ sint. Aspera, quòd partes aliæ emineant, aliæ superẽtur. Alia etiam fortasse sunt genera qualitatis, sed hæc sunt ferè quæ maximè in omnium ore uersantur. Ac qualitates quidem quid sint, qualésque, diximus. Qualia autem sunt ea, quæ ab eis sunt cognominata, aut quoquò alio modo deducta: pleraque enim, ac ferè omnia, ab iis nomina duxerunt: ut à candore candidus, à grammatica grammaticus, à iustitia iustus, itémque cætera eiusdem generis. Sunt autem quidam, qui quoniã nomina nulla imposita sunt qualitati, nomina sua ab ea non trahant, uelut cursor & pugil is qui ex ui innata nominatur, nomen non traxit ab ulla qualitate. Neq; enim imposita sunt rebus iis nomina, ex quibus quales

hi

hi appellantur: perinde atque scientiis, à quibus hi pugilles aut palæstrici nominantur propter affectionem. Ars enim pugilum, & palæstra, eæ artes appellantur, à quibus quales ij nominis adiunctione & coniugatione appellãtur. Interdum impositum nomen est qualitati, cùm interim id quod quale ex ea dicitur, nomen non mutuatur ab ea, ut à uirtute, uirtute præditus. Virtute enim præditus dicitur aliquis, quòd uirtutem habeat, nec est simplex à uirtute cognominatum: idque in paucis contingit. Sunt igitur qualia ea, quæ nomina sua ab iis qualitatibus de quibus disserui, sumpserũt, aut alio quodam modo ab iis orta sunt. Est autem qualitatibus inter ipsas repugnantia, ut iustitiæ iniustitia contraria est, & candor atrori, itémque cætera eiusdem generis. Eadem est eorum ratio quæ ex iis qualia nominantur; uelut iusta iniustis contraria sunt, & nigra candidis. Nec hoc in omnibus cõtingit: Rubris enim aut fusco, coloribúsue talibus nihil contrarium est, cum sint qualia. Illud etiam intelligendum est, si unum aduersorum in qualibus est, alterum etiam in iis fore: quod singulatim cæteras categorias intuenti perspicere licet, uelut, Si iniustitiæ contraria sit iustitia, iustitia autem sit qualitas, qualitas iniustitia sit necesse est. Nulla enim categoria præter qualitatem iniustitiæ conuenit & accommodatur. Similis est ratio cæterorum omnium quæ in qualitate contraria sunt. Recipiunt etiam intentionem & remissionem qualia. Nam & album aliud alio albius dicitur, & aliud alio magis minúsue iustũ. Atq; etiam incrementum ipsa ad se comparata recipiunt: quod enim album est, fieri potest albius. Sed in plerisq; id fit, non in qualibus omnibus. Nam iustitiáne alia, alia magis minúsue iustitia dicatur, quæstio est. Quod idẽ in cæteris affectionibus cõtingit. Nonnullis enim hæc in dubiũ ueniunt.

Iustitiam enim iustitia minorem maioremue, aut ualetudine ualetudinem dici non putant oportere. Alium quidem alio & magis ualere dicunt, & iustiorem: quod idem fit in grammatica, cæterisque affectionibus omnibus. Sed ea quæ ex ipsis nominantur, sine ulla controuersia magis & minus sibi adiungunt. Nam & alio alius peritior grammaticus est, & ualetior, & iustior. At uerò triangulus & quadratum illud magis & minus non probant, neque ulla alia figura. Ea enim in quæ trianguli orbisque definitio ualet, omnia æquè trianguli orbésque sunt. Eorũ autem quæ trianguli orbisque non recipiunt definitionem, nihil aliud alio magis dicetur. Nam nihilo magis quadratum quàm altera parte longius, est circulus, quippe cum in neutrum ualeat circuli definitio. Omnino autem, nisi utraque rationem eius rei de qua agitur, recipiant, nunquam alterum altero magis minúsue dicatur. Non igitur in omnibus qualibus illud magis minúsue dicitur. At eorum quidem quæ adhuc cõmemorata sunt, nihil est qualitatis proprium. Similia autem aut dißimilia aliqua in solis qualitatibus reperiuntur: præsertim cùm nihil simile aut dißimile dicatur alia re ulla, nisi ex qua illud quale appelletur. Est igitur qualitatis proprium, ab ea aliquid simile aut dißimile nominari. Sed nihil est quòd uerear, ne quis nos dicat cum de qualitate disputaremus, multa enumerasse eorum quæ in iis esse dixerim, quæ cum aliquo conferantur. Etsi enim habitus & affectiones ad ea retulimus, quæ cum aliquo conferuntur, in iisque sunt ferè qualitatis genera omnia, tamen res singulæ nullæ in iis reperiuntur. Nam & scientia quæ genus est, quicquid ipsa est, alterius esse dicitur (alicuius enim scientia uocatur) & res singulæ nullæ quicquid ipsæ sunt, ad aliud referunt. Vt grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica

alicuius musica: nisi forte hæc ipsa propter genus, in iis sunt quæ cum aliquo conferantur. Velut grammatica, alicuius scientia dicitur, non alicuius grammatica: & musica alicuius scientia, non alicuius musica. Non sunt igitur res singulæ in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quales autem ex singulis scientiis nominamur, quoniam ea sunt in nobis, & artifices ex eo dicuntur, quod nonnulli singulis scientiis præditi sint. Quare singulæ scientiæ etiam qualitates erunt, ex quibus quales appellantur, nec in iis sunt quæ cum aliquo conferuntur. Postremò si idem sit & in qualitatibus, & in iis quæ cum aliquo conferuntur, non alienum est id ipsum in utroque genere collocare.

Agere & Pati.

Atque etiam agere patique, & repugnantiam recipiunt, & magis ac minus. Calfacere enim & refrigerare sunt inter se contraria, & calescere & frigere, & gaudere ac dolere. Reperitur igitur in his repugnantia. Item magis & minus. Nã & calfacere magis ac minus licet, & minus calescere & magis, & maiorem minoremque percipere dolorem. Illa igitur agere & pati, cum magis minusque copulantur. Atque de his quidem hactenus. In iis quæ cum aliquo conferuntur, situm esse, à situ nomẽ habere diximus. De cæteris categoriis quæ sunt, quando, ubi, & habere, quoniam apertæ sunt & non obscuræ, nihil aliud trado, nisi id quod initio dixi. Habere idẽ declarare quod uestitum esse & armatum esse: & Vbi, ut in Liceo, in foro, cæteráque omnia quæ de iis dicta sunt. Ac de generibus quidẽ, quæ nobis proposuimus, satis multa dicta sunt.

De contrariis.

Nunc de contrariis, quot modis opponi soleat, disseramus. Contrariorum autem genera sunt quatuor. Vnum eo-

rum quæ cum aliquo conferuntur: alterum eorum quæ aduersa dicuntur: tertium eorum quæ priuantia: quartum eorum, quorum alterum ait quid, alterum negat. Hæc autem omnia, ut simpliciter rem proponam, contraria sunt, in iis quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum, simplum: in iis quæ aduersa dixi, ut bonum, malum: priuantia, ut cæcitas & aspectus: aientia & negantia, ut sedet, non sedet. Ac ea quidē contraria quæ cum aliquo conferuntur, quicquid ipsa sunt, contrarij esse dicuntur, aut quoquo modo aliter ad id affecta sunt. Vt duplum simpli, quicquid ipsum est, alterius esse dicitur: est enim alicuius duplum. Scientia etiam, & res quæ sub scientiam cadit, ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter se contrario nomine opponuntur, quippe cùm & scientia tota in re quæ ei est subiecta, uersetur, & res quæ subiecta est scientiæ, ad scientiam tota referatur. Res enim quæ scientia comprehenditur, alicui scientiæ subiecta est. Quæ igitur, ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter se cōtrario nomine opponuntur, quicquid ipsa sunt, cōtrariis tribuūt, aut quoquo pacto inter se affecta sunt. At uerò quæ ut aduersa contraria sunt, neutiquam inter se ita affecta sunt, ut uim naturámque suam inter se referant, sed tamen inter se sunt contraria. Non enim bonum, mali bonum appellatur, sed contrarium. Differunt igitur hæc inter se contrariorum genera. Quæ autem aduersa sunt eiusmodi, ut necesse sit alterum inesse in iis, in quibus natura insunt, aut de quibus dicuntur, inter ea nulla media interiecta sunt. Quorum uerò non est necesse inesse alterum, in medio eorum aliquid est collocatum. Vt morbus & bona ualetudo in corpore nasci solent, & alterum necesse est uel morbum uel bonam ualetudinem animantis corpori conuenire. Impar etiam & par in numero dicitur, alterutrúmque necesse est in numero reperiri

periri:nec inter ægrotationem & ualetudinem, par & impar quicquam medium interiectum est. Quorum non est necesse alterutrum inesse, in medio eorum aliquid collocatum est. Veluti candor & atror in corpore natura nascuntur, & tamen non necessariò alterutrum inest in corpore, cum præsertim non omne corpus album sit aut nigrum. Item malum & bonum & in homine, & in aliis plerisque illa quidem dicuntur, sed tamen alterutrum nō est necesse in iis inueniri de quibus dicuntur. Non enim uel mala sunt, uel proba omnia. Itaque his interiectum est aliquid, ut inter album colorem, & nigrum, fuscus & pallidus, & cæteri colores, & inter malum & bonum, quod neque malum est, neq; bonum. Ac nonnullis quidem mediis rebus imposita sunt nomina: ut fuscus & pallidus inter album & nigrū medij sunt colores, & cæteri eiusdem generis. In aliis non est facile id quod medium est, nomine uno appellare & exprimere: definitur autem utriusque extremi negatione, uelut quod nec bonum est, nec malū, quod nec iustum est, nec iniustum. Priuantia autem in eodem aliquo reperiuntur, ut in oculo cæcitas & aspectus. Atque ut rem in pauca conferam, in quo natura debet ac solet esse habitus, in eodem utrumque dicitur existere. Priuari uerò tum denique dicitur aliquid eorum quæ apta sunt ad percipiendam rem, cum in quo debet inesse, aut quando debet haberi, nequaquam inest. Edentulum enim appellamus quempiam, non quòd dētibus careat, & cæcum, non quòd careat oculis, sed quòd non habeat ea tum, cùm natura apta sunt. Sunt enim quædam quæ à primo ortu oculis careant & dentibus, quæ tamen nec cæca nec edentula ducuntur. Priuari autem re, & habere rem, non idem est quod priuatio, & habitus: quoniam habitus est aspectus, priuatio cæcitas: nec habere oculos est ipse aspectus,

nec cæcum esse, ipsa cæcitas. Nam & priuatio quædam cæcitas est, & cæcum esse, est priuatum esse, non priuatio. Deinde si idem esset cæcitas, quod cæcum esse, profecto de eodem utrumque diceretur: nunc cæcus homo dicitur, cæcitas homo non dicitur. Videnturque inter se opponi, priuari re & habere rem, more eorum quæ priuantia dicimus. Eadem est enim ratio repugnantiæ. Vt enim cæcitas aspectui repugnat, sic cæcum esse etiam, & aspectum habere inter se repugnant. Ne id quidem quod sub affirmationem & negationem cadit, idem quod affirmatio & negatio declarat. Nam & affirmans est oratio, affirmatio: & quod sub affirmationem & negationem cadit, res est, non oratio. Hæc autem inter se opponi, ut assertio & negatio, dicuntur, quoniam in iis eadem ratio repugnantiæ ualet. Nam ut assertio & negatio inter se contrariæ sunt, ueluti sedet & non sedet: sic res, quæ utroque eorum continentur, ut sedere aliquem, & non sedere, contrario opponuntur nomine. Priuantia uero non opponi inter se more eorum quæ cum aliquo conferuntur, hinc intelligi potest, quod uis eorum non ex mutua coniunctione intelligitur & pendet. Non enim aspectus, cæcitatis aspectus dicitur, neque ullo alio modo ad eam affectus est. Similiter ne cæcitas quidē aspectus cæcitas appellatur, uerum oculorum priuatio cæcitas dicitur, oculorū cæcitas non dicitur. Præterea quæ cū aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Itaq; si in iis cæcitas esset quæ cū aliquo conferuntur, certè illud etiam reciprocaretur quo cum iungeretur. At ei uicissim non respondet. Neq; enim aspectus, cæcitatis aspectus nominatur. Atque etiam ne more quidem eorum cōtrariorum quæ aduersa dixi, inter se contraria esse priuantia, hinc perspicitur. Nam contrariorum eorū, inter quæ non est medium, alterutrum necesse est sem-

*per inesse iis, quibus natura conueniunt, aut de quibus di-
cuntur. Inter ea enim nihil mediū interiectum esse posuimus,
quorum alterutrum in eo reperiretur necessariò, quod uim
ad id accipiendum haberet: ueluti inter morbum & bonam
ualetudinem, inter parem numerum & imparem. Inter quæ
autem medium est, nunquam necesse est alterutrum in ulla
re inueniri. Neque enim necessariò album est aut nigrum,
neque calidum aut frigidum id omne, quod uim habet hæc
recipiendi; quippe cum nihil prohibeat aliquid eorum, quæ
inter hæc ipsa media sunt interiecta, conuenire. Iam uerò
inter ea etiam medium aliquid est, quorum alterutrum in eo
non reperitur necessariò, quod id recipere potest, nisi qui-
bus natura alterū tributum sit, ut ignis natura calidus est,
& nix alba. In his enim necessariò alterum reperitur, non
alterutrum, utrumuis occurrat. Neque enim fieri potest, ut
ignis frigidus sit, aut nix atra. Ergo non necesse est alterum
eorum in omni re inesse quæ uim habet ad recipiendum, sed
in ea sola cui alterum innatum est, & insitum, atque ei alte-
rum definitè conuenit, non alterutrum. At uerò priuantium
neutrum uerè dicitur, præsertim cum non semper necesse
sit in eo quod recipere illa potest, inesse alterum. Cui enim
nondum natura conuenit aspectus, is neque cæcus esse, ne-
que despicere dicitur. Ita nunquā hæc in iis esse possunt ad-
uersis & contrariis, inter quæ non est medium. Nec in iis
quidem, quibus medium interiectum est. Necesse est enim in
omni re quæ uim habeat ad ea recipienda, inesse alterum:
quoniam quod tempus à natura constitutum est ad despi-
ciendum, in eo animans uel cæcus est uel despicit, atque eo-
rum non præfinitè alterum dicitur, sed alterutrum. At uerò
eorum contrariorum inter quæ medium est, nunquam al-
terum in omnibus quæ recipere possunt, sed quibusdam*

solum, idque præfinitè alterum, non alterutrum, inest necessariò. Quare perspicuum est, neutro modo priuantia inter se contraria esse, quo contraria sunt inter se ea quæ aduersa nominauimus. Postremo contrariorum quandiu res subiecta est, fieri potest inter ipsa cõmutatio; nisi si cui alterum natura sit tributum, ut igni calidum esse. Nam & ualentes in morbum incidere possunt, & alba nigra fieri, & frigere quæ calescunt: ex bono etiam improbus, & uicißim ex malo probus effici potest. Prauus enim, si ad meliorem usum rationemque ex mala deducatur, iam habeat ad uirtutem progreßionis aliquantum. Cum autem semel, uel parum in uirtute processerit, profectò aut perfectam sapientiam mutatione morum consequetur, aut certè magnam in uirtute faciet progreßionem. Semper enim aptiores animos habet ad uirtutem, quamuis parum initio in ea processerit, ut uerisimile sit eum maiorem progressum esse facturum. Quòd si sit sempiternum, tandem certè aliquãdo, nisi tempus impediat, perfectam sapientiam consequetur. At priuantibus nulla inter se fieri mutatio potest. Etsi enim ex re in priuationem sit progressus & commutatio, tamen regressus ex priuatione in rem quæ amissa est, fieri nullo modo potest. Neq; enim qui oculis semel captus est, unquàm postea iterum despexit: nec caluus comam recepit, nec edẽtulus dentes. Aientia autem & negantia non esse inter se contraria ullo generum quæ commemorauimus, ex hoc intelligi potest, quòd in his solis necesse est uerum unum esse, falsum alterum. Nam nec aduersorum necesse est semper alterum uerum esse, alterum falsum: nec eorum quæ cum aliquo conferũtur, nec priuantium. Vt bona ualetudo & ægrotatio aduersa sunt, neutrũq; nec uerum est, neque falsum. Itemque duplum & simplum, quæ cum aliquo conferuntur, contraria sunt inter sese, nec

alterum

alterum uerum est aut falsum. Ne priuantia quidem, ut aspectus & cæcitas. Omninóque nihil, quod in coniunctione non dicitur, uerum esse aut falsum ullo modo potest. At quæ enumerata sunt, simplicia, non coniuncta sunt omnia. In iis etiam contrariis quæ coniuncta sunt id non uidetur contingere. Nam cum ualere Socratem, & Socratem ægrotare contraria sint, tamen non est semper horum alterum uerum esse, falsum alterum. Etenim si in uita maneat Socrates, alterum uerum, alterum erit falsum: Sin ex uita excesserit, utrumque falsum. Si enim Socrates nullus sit omninò, nec ægrotare eum uerum est, nec ualere. In priuantibus si omninò nullus sit, neutrum uerum est: sin in uita sit, nō semper alterum uerum, alterum falsum est. Cum enim despicere Socratem, & cæcum esse Socratem priuantia sint, tamen non necesse est alterum uerum esse uel falsum. Nam quo tempore nondum ei natura aptus est aspectus, ambo falsa sunt: quo autem tempore in uita non manet Socrates, utrumque etiam falsum est, & despicere eum, & cæcum esse. At aientium & negantium, siue Socrates in uita sit, siue nullus sit omninò, semper alterum falsum, alterum uerū est futurum. Nam ægrotare Socratem, & nō ægrotare, si is in uita maneat, perspicuum est alterum uerum esse, alterum falsum: Itémque si discesserit è uita. Nam ægrum esse eum, cum nullus sit omninò, falsum est: non ægrum esse, uerum. Quare aientium & negantium proprium illud est, eorum alterum uerum esse semper, falsúmque alterum. Bono autem malum contrarium est necessariò, idq; ex inductione rerum singularū intelligi potest, ut bonæ ualetudini morbus repugnat, iustitiæ iniustitia, fortitudini ignauia, & cætera eiusdem generis. Malo uerò aliàs bonum, aliàs malum contrarium est. Nam parum & nimium quæ sunt in malis, inter se sunt

contraria

contraria: similiterque mediocritas, quae utrique contrario nomine opponitur, in bonis est. Atque id quidem in paucis perspici licet: in compluribus semper bona malis sunt contraria. Deinde contrariorum; si alterum sit in rerum natura, non est necesse esse alterum: quandoquidem si omnes ualentes sint, bona ualetudo erit, morbus non erit. Itemque si albi omnes sint, candor erit, ator non item. Nam si Socratem ualere, & Socratem aegrum esse cōtraria sunt, non possunt autem simul ambo eidem inesse, certè si alterum sit, stare alterum nullo modo necesse est. Nam si Socratem ualere uerum sit, non erit uerum aegrotare Socratem. Atque etiam illud perspicuum est, in iis quae sunt eiusdem speciei aut generis, existere solere contraria ea quae aduersa diximus. Vt bona ualetudo, & morbus in corpore animantium: candor & ator omninò in corpore: iustitia & iniustitia in animo hominis sitae sunt. Postremò omnia contraria quae diximus aduersa, uel in eodem genere, uel in contrariis generibus sita sunt, uel ipsa genera sunt necessariò. Nam & candor ac ator in eodem genere, quia eorum genus color est, sita sunt, & iustitia & iniustitia in generibus contrariis: illius enim uirtus genus est, huius uitium: & bonum & malum nō sunt ullius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum.

De modis prioris.

Prius aliud alio quadrifariam dicitur. Primum genus est & aptißimum tempore, ex quo aliud alio antiquius appellatur. Antiquius enim quid dicitur ex eo quòd tempore antecedit. Alterum à quo non retrò commeat consecutio: quòd in genere unum duobus prius est. Nam si duo sint, continuò sequitur unum esse. Vnum autem si sit, non necesse est duo esse. Ita non uicißim retrò commeat, consequens esse si

unum sit, ut duo sint. Prius igitur huius generis dicitur, à quo non commeat retro uicißim consequẽtia. Tertio, quodam ordine prius appellatur, id quod in artibus & orationibus uideri licet. Nam in artibus iis quæ demonstrationes adhibent, aliquid prius ordine & posterius continetur: initia enim & elementa priora sunt ordine iis quæ describuntur: & in grammatica, elementa priora sunt syllabis. Eadem est ratio orationum: Principium enim prius est ordine narratione. Extra ea etiam quæ enumerata sunt genera, quod melius est, & in maiore pretio, id prius natura ordine uidetur. Solent enim pleriq; eos qui apud ipsos sunt in nomine & gloria, quósque pluris faciunt, principes & antiquiores sibi dicere: quod genus ferè alienißimum omnium habetur. Atque hi sunt ferè prioris modi, qui feruntur. Est etiam præterea aliud eius genus. Eorum enim quæ uicißim retro commeant in argumentatione, quod causa est quomodocunque cur sit alterum, id rectè prius natura ordine dicitur. Esse autem eius generis quædam, hinc intelligi potest, quod esse hominem & uera de eo oratio sic reciprocantur ut si homo sit, uera sit oratio esse hominem: & si esse hominem uera sit oratio, sit homo. Vera autẽ oratio minimè causa est, cur res sit, résque potius causa est quodammodo, cur uera sit oratio. Nam quia res sit aut non sit, idcirco uel uera uel falsa oratio dicitur. Quinque ergo modis alterum altero prius habetur.

De modis simul.

Simul autem sunt ea omninò & propriè, quorum ortus in eodem tempore est. Neutrum enim horum nec prius nec posterius esse potest. Hæc autem simul in tempore dicũtur. Natura uerò simul sunt ea, quæ reciprocãtur illa quidẽ

in argumentatione, qua si unum sit, alterum esse concluditur, sed neutiquam alterum causa est ortus alteri: quod in duplo & simplo cernere licet, quæ sic reciprocantur, ut si duplum sit, etiam simplum sit: & si simplum sit, sit duplum, & neutrū causam alteri ortus afferat. Atque etiam ea quæ ex eodem genere quasi ex altera parte diuidendo respondent, simul natura esse dicuntur. Ea autem ex altera parte cum diuiduntur, inter se respondent, quæ ex eadem sunt diuisione: ut pennigerum, terrenum & aquatile, in quæ animal diuiditur. Atque horum neutrum altero prius est, sed simul natura sunt. Quæ eadem in species secari possunt, ut dicamus pennigerum aliud gradiens, aliud aquatile. Sunt igitur illa etiam simul natura, quæ cum sint ex eodem genere, eadem diuisione continentur. Genera autem formis antiquiora sunt semper. Neque enim uicißim retro commeat, cum esse unum si sit, alterum conficitur: ut si sit aquatile, sit animans, at si sit animans, non sit necessario aquatile. Sunt igitur simul natura, & quæ reciprocantur, cum neutrum causa sit ortus & status alteri, & quæ inter se ex eodem genere diuiduntur. Sed ea omnino simul sunt, quorum ortus eodem est tempore.

De motus generibus.

Motus autem sex sunt genera, ut ortus, ut interitus, ut accessio, decessio, commutatio, & loci commutatio. Ac cæteras quidē motiones inter se differre, hinc perspici potest, quod ortus non est interitus, nec incrementum imminutio, nec loci commutatio. Eadem est ratio cæterarum. In commutatione autem hoc dubium est, sitne necesse id quod commutatur ex aliqua superiori motione mutari. Quod non ita est. Accidere enim potest, ut omnibus perturbationibus, aut certe permultis agitemur, cum interim nulla cæterarum

motionum

motionum in huius ueniat societatem. Neque enim aut crescere, aut imminui necesse est id quod ex perturbatione mutatur. Similis est ratio cæterarum. Ita necesse est diuersam esse à cæteris motionibus commutationem. Etenim si eadem esset, profectò quod cõmutatur omne uel augeri oporteret, uel diminui, uel aliquem alium motum consequi. At non est necesse. Similitérque id quod crescit, aut alio motu agitatum est, commutaretur necessariò. Atqui sunt quædam quæ cum crescant, eadem tamen nulla consequitur commutatio. Velut quadratum circuniecto gnomone, crescit illud quidem, sed tamen nihil commutatur. Quod idem in cæteris fit eiusdem generis. Quare differunt inter se motiones. Motui autem omninò quies contraria est, singulísque singulæ. Nam & ortui contrarius est interitus & accessioni abscessio, & loci commutationi, in loco quies. Sed in loci mutatione maxima repugnantia dicitur: ut loci infimi mutationi, summi commutatio, & summi mutationi infimi loci mutatio maximè aduersatur. At uerò reliquæ motionis non est facile explicare, quodnam sit contrarium. Nec contrarium illius ullum est, nisi quis etiam in hac quietem quæ ad qualitatem pertineat, mutationi in contrariam qualitatem contrario nomine opponat: sicut in loci mutatione, quietem in loco, aut in contrarium locum mutationem. Est enim commutatio nihil aliud, nisi in qualitate mutatio. Ita contraria est qualitatis mutationi quies, quæ in qualitate spectatur, uel certè in contrariã qualitatem mutatio, ut album fieri & nigrum fieri, contraria sunt: quippe cùm commutatio sequatur, quoties in contrarias qualitates sit mutatio.

Habendi etiam genera sunt plurima. Aut enim habere ut habitum & affectionem dicitur, aut aliam aliquam qualitatem

litatem. Scientiam enim & uirtutes habere dicimur. Vel ut quantitatem, ut qui certa est magnitudine, dicitur magnitudinem habere trium quatuórue cubitorum Vel ut ea quæ corpus uestiunt, ut uestem aut tunicam habere dicitur quispiam. Vel in parte, ut in digito annulum Vel tanquam partem, ut manum uel pedem. Et tanquam in uase, ut modius habet & continet triticum, uel uinum amphora. Nam & amphora uinum, & modius triticum continet. Hæc enim omnia, quia ut uas quoddam illa continent, illa ipsa habere dicuntur. Habere etiam aliquid ut possessionem dicimus, ueluti domum & agrum. Atque etiam uir mulierem habere, & uirum mulier dicitur. Quæ significatio uerbi habendi una ex omnibus alienissima est. Neque enim aliud habere mulierem iudicamus, nisi unà in domo habitare. Sunt alij quoq; fortasse habendi modi: nos quidem omnes ferè exposuimus, qui crebris usurpantur sermonibus.

*

ARIST

FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITAE DE INTERPRETATIONE LIBER, *Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

CATALOGVS CAPITVM.

PRIMVM *constituendum est, quid sit nomen, quid uerbum, tum quid negatio & affirmatio, postremò quid enunciatio & oratio. Mētis quidem interpres est oratio, scripta orationis. Atque ut non iisdem literis, sic nec uocibus quidem omnes iisdem utuntur. At uerò & sensa animi, quorum primum uerba notæ sunt, & res quarum sensus animi speciē gerunt, idem apud omnes ualent. Sed de his, in libris de Animo diximus: non enim ad institutum sermonem pertinent. Vt au-*

tem in animo interdum ueri & falsi notitia expers est, interdum necesse est alterutrum interesse: sic in oratione. Verum enim & falsum coniunctione, & disiunctione rerum omne consistit. Quocirca perceptioni animi ei, quæ à uero & falso abest, nomina & uerba respondent: ut homo, ut id quod album est, cum nihil additur præterea: neque enim uerum quicquam falsúmue enunciatur. Id quod hinc intelligi potest, quòd Tragelaphi uerbum aliquid illud quidem significat, sed nondum quicquam uerè aut falso dicitur, nisi aut esse, aut non esse omninò adiungatur, aut ad tempus accommodetur.

De Nomine. Caput I.

Nomen igitur uox est, ex instituto significans, omnis expers temporis, cuius pars nulla quicquam declarat separatim. Nam in Reipublicæ uerbo, publica nihil per se significat, ut in hac oratione, Res publica. Sed non est simplicium iunctorúmque nominum eadem ratio: propterea quòd in illis pars nullo modo significat, in his pars uidetur illa quidem posse significare, sed tamen separatim in hoc toto sumpta nihil declarat omninò: uelut in hoc uerbo pronomē, nomē nihil per se significat. Ex instituto autē dixi, quòd nullum nomen natura constat, sed cùm quasi nota quædam ad aliquid significandum erit impositum. Nam soni ij qui nullis literis exprimūtur, quales sunt beluarum, aliquid illi quidem significant, attamen nullus eorum ad nomen pertinet. Non homo etiam nominis uim non obtinet, nec ei nomen ullum impositū est, quo appelletur: quandoquidem nec oratio est, nec negatio. Appelletur sanè nomen infinitum, quod æquè in quauis re dicatur, tam quæ est, quàm quæ nulla est. Hæc uerò Ciceronis, & Ciceroni, & cætera eiusdem generis, non nomina, sed casus nominis uocentur.

uocentur. Huius hæc ratio est, quòd cum alia omnia eis sint cum nomine communia, iuncta tamen uerbo est, aut erit, nec uerũ, nec falsum significāt: quod in nomine fit semper. uelut his orationibus, Philonis est, uel non est, nõdum quicquam uerè, falsóue dicitur.

De verbo. Cap. II.

Verbum autem id est, quod tempus adsignificat, cuius pars nulla significat separatim, sempérque ea declarat & indicat, quæ de altero dicuntur. Tempus autem dico adsignificare: ut ualetudo nomen est, curari uerbum, quod instans & præsens significat: & semper ea quæ de altero dicuntur, indicat, qualia ea sunt, quæ de subiecto dicuntur, uel in subiecto insunt.

Non curatur autem, & non incidit, non appello uerba, quanquam significatione sua tempus includunt, & in re aliqua semper cohærent. Et quoniam nomẽ eis nullum impositum est, uerba infinita appellari licet: quandoquidem tam in eo quod est, quàm in eo quod non est, æquè dicuntur. Itémque curabitur & curatus est, non sunt habenda uerba, sed casus uerbi. Hoc autem à uerbo differunt, quòd præsens tempus, uerbum significat. illa id omne in quo interiectum præsens est. Ac uerba si sola dicantur, nomina sunt, significántque aliquid. Nam & qui ea enunciat, intelligentiam imprimit in animo, & qui audit, quiescit: sit autem nécne sit res, nondum exponit. Neque enim illud, esse aut nõ esse, rem declarat: nec si ipsum ens per se solum dicas, nudum est. id enim nihil est, significat autem coniunctionem quandam, quæ intelligi sine iis quæ copulantur, non potest.

De oratione. Cap. III.

Oratio est uox quæ significat, cuius pars aliqua seiun-

cta separatáque, ut nomen, non ut affirmatio aut negatio, significat, uelut homo aliquid significat, non rem esse, aut non esse: cui tamē si quid adiunctum sit, uel affirmatio erit, uel negatio: non significat autem uocabuli hominis una syllaba. Neque enim in hoc uerbo sorex, illud rex quicquam declarat, sed uox est solum. In iunctis autem significat illud quidem, ut dixi, sed nō per se. Quanquam autem ex instituto, quemadmodum dixi, non ut instrumentum, omnis significat oratio, non tamen omnis enunciat ac dicit, sed ea sola, quæ uel uerum, uel falsum complectitur. Neque enim omnes id complectuntur: uelut precatio, oratio est illa quidem, sed nec uera, nec falsa. Ac cæteræ quidem quoniam artis rhetoricæ uel poëticæ propriæ sunt, ab hac arte omnes expelli ac repudiari debent: quæ autem quid de quodam dicit, ea sola retinenda est. Est autem primum enunciationis unius genus, affirmatio, deinde negatio: cæteræ una coniunctione fiunt. Sed omnis ex uerbo aut casu uerbi constet enunciatio, necesse est. Etenim hominis definitio, nisi est, uel erat, uel erit, uel aliquid tale adiungatur, nondum quicquam enunciat: propterea quòd totum hoc, animal gradiens bipes, unum quiddam est, non multa: neq; enim unam conficiunt orationem, propterea quòd continenter, ac sine ulla interspiratione pronunciātur hæc uerba. Verum id non est institutæ disputationis. Vna autem enunciatio est, quæ aut unum aliquid declarat, aut quæ una sit per coniunctionem. Multæ uerò, quæ uel multa, & non unum aliquid significant, uel carent coniunctionibus. Ac nomen quidem & uerbum uocabula sunt tantummodo: quandoquidem uerè id dici non potest, eum qui sic aliquid uoce exprimat, enunciare aliquid, siue rogetur, siue non rogetur: sed si quando quicquam uno uerbo enunciatur,

tur, id eo tantum fit, quòd ita uelit, qui ita loquitur. Harum *autem enunçiationum, simplex alia est, ut quæ aliquid de quodam dicit, uel aliquid cuidam inesse negat. Alia autem quæ ex his constat, iam quasi coniuncta oratio est. Sed simplex pronunciatum, est oratio quæ aliquid de quodam dicit, uel negat, pro ratione temporum. Affirmatio est enunciatio, quæ aliquid de quodam dicit.* Negatio *est enunciatio qua aliquid inesse cuipiam negamus. Quando autem quod in aliquo inest, negari potest inesse, & quod abest alicui, dici potest adesse, & quod adest, adesse confirmari potest, & quod abest, abesse: itémque in cæteris temporibus, quicquid aliquis alteri tribuerit, id omne detrahere potest, & quod detraxerit, attribuere: profectò omni affirmationi negatio, omníque negationi contraria sit affirmatio necesse est. Sit autem contradictio, affirmatio, negatióque contrariæ.* Opponi *autē contradictorio nomine dico, eam quæ eiusdem rei est, & de eadem re dicit, de qua altera, non* ὁμωνύμως, *cæterísq; omnibus adiunctis, quæ contra Sophistarum molestas rationes adferre solemus.*

De subiectis & prædicatis enunciationum.
Caput IIII.

Quoniā autē res partim uniuersæ sunt, partim singulæ (uniuersas autē appello eas, quæ suapte natura dicuntur, in multis: singulas, quæ nō dicūtur: ut homo, in rebus uniuersis est: in singulis, Callias) necesse est effari inesse aliquid, aut non inesse rerū uniuersarū cuipiam, aut singularum. Ac si quis aliquid uniuerse inesse, aut non inesse in quadā re uniuersa confirmet, contrariæ erunt enūciationes. Dico *autem in re uniuersa uniuerse dici, uelut in his, Omnis homo albus est, Nullus homo albus est. Sin autē de re uniuersa, non uniuerse quid enūcietur, nō sunt enūciationes cōtrariæ: at-*

tamen fieri potest,ut quæ declarãtur ac significantur, contraria sint. Appello autem non uniuerse aliquid de re uniuersa eloqui,quales hæ sunt enunciationes,Homo est albus, Homo non est albus. Nam cum homo in reb us sit uniuersis, sine uniuersi generis nota accipitur enunciando. Verbum enim omnis,non est res quædam uniuersa, sed uniuersi generis tantum nota. In attributo autem uniuersali, si notam uniuersi generis addas, nunquam uerè affirmabis. Neque enim uera eße ulla potest assertio,in qua cum uniuersale sit attributum, uniuerse enunciatur. Ex quo genere illa est enunciatio, Omnis homo omne animal est. Affirmatio igitur negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rem uniuersam in eodem inesse dicit, sed non omninò: ut,Omnis est homo albus: &, Non omnis homo est albus. Nullus homo albus est, Aliquis homo est albus. Contrario uerò nomine opponitur rei uniuersæ affirmatio, rei uniuersæ negationi: quales hæ sunt, Omnis homo iustus est, Nullus homo iustus est. Quocirca esse hæ simul ueræ nullo modo possunt. At his contrariæ simul in eodem dici uerè possunt:ut,Non omnis homo albus est, &, Aliquis homo albus est. Quapropter quæ ex rebus uniuersis contradictoriæ constant,idque cum uniuersi generis nota, earum necesse est,alteram ueram esse uel falsam. Itémque earum quæ ex singulis constant:quales hæ sunt, Albus est Socrates,Non est albus Socrates.Quæ autem ex uniuersis rebus, nulla adiecta generis uniuersi nota constant, earum non semper una uera est.falsa altera. Nam hæ simul ueræ dicuntur,Est homo albus,Non est homo albus.Et hæ,Est homo pulcher,Non est homo pulcher. Nam & si quis turpis sit,non est formosus:& tum cum fit aliquid,id nondum est. Sed hoc statim alienum uideri potest, propterea quòd hæc

enunci

enunciatio, Non est homo albus, idem etiam quod illa simul, Nemo est albus, ualere uideatur. Sed nec idem ualet, nec simul etiam illam declarat necessario. Vni autem negationi unam affirmationem contradictorio nomine opponi hinc intelligi potest, quòd idē negari negatione oporteat, quod affirmatione confirmatum sit, & de eodem, uel eorum aliquo quæ sunt in rebus singulis, uel eorum quæ sunt in uniuersis, idq; uel adiecta uniuersi generis nota, uel nulla apposita: ut, Socrates albus est, Socrates albus non est. Sin autem aliquid aliud eidem inesse negatur, aut alij cuipiam, non opponetur hæc illi contrario nomine, sed altera. Huic enim enunciationi, Omnis homo est albus, hæc repugnat, Non omnis homo est albus: Et huic, Aliquis homo est albus, hæc, Nullus homo albus est. Item huic, Est homo albus, illa, Non est homo albus. Ac unam quidem affirmationem uni negationi contradictorio nomine opponi, qualésque essent, dixi. Hoc etiam docui, alias esse contrarias & quales essent: contradictionémque non omnem ueram esse aut falsam: quáque de causa, & quando uera esset aut falsa. Est autem una affirmatio & negatio, quæ unum aliquid de uno dicit, aut de toto genere, aut citra ullam notam: ut, Omnis homo albus est, Non omnis homo albus est: Est homo albus: Non est homo albus: Nemo albus est, Aliquis homo albus est, si modo albi uerbum unum significet. Nam si duobus nomen unum impositum sit, ex quibus cōstare non possit unum: non ea una & simplex affirmatio, aut negatio est. Vt si quis equo & homini nomen uestis imponat, itáque enunciet, Vestis alba est: hæc neque affirmatio simplex sit, neque negatio. Hæc enim idem ualet ac si dicas, Homo est, & equus albus: nil autem hoc aliud est, quàm si diceres, est homo albus, & est equus albus. Quòd si hæ plures sunt,

multáque declarant, certè prima uel multa declarat, uel nihil: quandoquidem nemo equus est. Quare ne in his quidem una uera est, altera falsa necessariò.

De futuris contingentibus. Cap. V.

In instãtibus igitur ac præteritis affirmatio aut negatio uera sit uel falsa necesse est: in iisque, ut dixi, quæ cum rebus uniuersis uniuersi generis notã habẽt, semper altera uera est, altera falsa necessariò. Itẽq; in iis quæ sunt ex rebus singulis. In iis autẽ quæ sunt ex rebus uniuersis, non tamen de toto genere dicunt, non necesse est, de quibus etiam diximus. At uerò in enunciationibus quæ de rebus singulis & futuris dicunt, non ita est. Si enim omnis aut uera aut falsa enunciatio est, certè omnia sint, aut non sint necesse est. Nam si hic aliquid fore dicat, ille idem neget fore, profectò necesse est uerè alterutrũ dicere, si modo omnis enunciatio uera est aut falsa: quandoquidem in eodem simul utrunque non intelligitur. Etenim si uerè dicitur, esse album aliquid aut non esse album, necesse est id esse album, aut non esse album. Et si est album aut non est album, uerè id dictum fuit, uel negatum. Et si non inest, id falsum est: quòd si falsum, nec inest. Ita necesse est ex omni æternitate, uel affirmationem, uel negationem ueram fuisse uel falsam. Nihil igitur euenit, neque fit forte, temere, casu: nihil in alterutram partem, aut cadet, aut non cadet, sed ex necessitate omnia fiunt quæcunq; fiunt, nilque est quod utrãque in partem habet æquabilem euentum. Nam aut is uerè dixit, qui rem confirmauit fore, aut is qui negauit: si autem æquabile esset utranque in partem, par ratio esset, ut aut fieret, aut non fieret. Quod enim utranque in partem cadit, nõ hoc modo potius, quàm illo euenit, aut futurum est. Præterea si quid album sit hoc tempore, fuit uerum, album

id futu

id futurum esse. Ita ex æternitate fuit uerum quicquid fit, id aut esse iam, aut futurum esse. Quòd si ex æternitate fuit uerum aliquid esse iam, aut futurum esse, certè id non potest non fieri, aut fore. Quod autem non potest non fieri, fieri non potest, ut non sit: quod autem ut non sit, fieri non potest, id necesse est fieri. Quicquid igitur futurum est, id fieri necesse est. Ita nihil in alterutram partem cadit, neque fortuito. Si enim fortuito, non ex necessitate. Sed ne illud quidem uerè dici potest, neutram partem esse ueram: hoc est, neque futurum quicquam, neque non futurum esse. Primùm enim id eueniet: si falsa sit affirmatio, ueram non esse negationem: & si hæc falsa sit, non esse ueram affirmationem. Deinde si uerum est album aliquid simul & magnum esse, duo illa sint necesse est. Et si cras futurum utrunq; uerum sit, cras erit. Si autem nec futurum est, nec minus futurum cras, exempli causa, bellum nauale, id certè non erit ex eorum numero, quæ pariter utranque in partem cadere possunt: quoniam nec fieri nauale bellum necesse est, nec minus fieri. Atque hæc sunt incommoda, & alia eiusdem generis, quæ suscipere cogimur, si necesse sit ex omni affirmatione & negatione, quæ contradictorio nomine opponantur, siue in iis quæ rebus uniuersis constant, siue quæ ex singulis, alteram ueram esse, alteram falsam, nihil scilicet in alterutram partem casurum esse in iis quæ sunt, sed omnia esse, aut futura esse ex necessitate. Qua ratione omnis è uita tolletur & deliberatio & actio: quoniam si hoc faciamus, illud euenit: & si hoc minimè faciamus, non eueniet. Nihil enim prohibet, ad decem millia annorum hunc confirmare hoc uel illud fore, alterũ negare, ut ex necessitate eueniat, quod in alterutram partem tum ei licebat uerè dicere. Neque uerò interest utrum pronunciarint

rint aliqui contradictionem, nécne pronunciarint: quippe cum perspicuum sit hoc, uel illo modo res euenire solere, etiam si nihil nec hic confirmet, nec ille neget futurum. Neque enim quia confirmatum est, aut negatum fore aliquid, idcirco id futurum est, aut non futurum, uel ad decem millia annorum, uel quouis tempore. Quare si ex omni æternitate ea uis, & natura rerum fuit, ut una uera esset, necesse fuit eam fieri. Ita omnium rerum ea uis fuit ex æternitate, ut ex necessitate fierent. Si quis enim uerè dixerit fore aliquid, id non potest non fieri. Et quod factum est, id ex æternitate fuit uerum futurum esse. Atqui si hæc sint, multa sequuntur incommoda. Videmus enim rerum futurarum initium, & consilio indagari, & actione: omninóque in iis quæ non semper agunt aliquid, cernimus illa duo, æquè agere ea posse & non posse, in quorum quidē potestate utrunque situm sit, & ut res sit, & ut ne sit. quare etiam ut fiat, & ut non fiat. Multáque adeò nobis nota sunt, quorum uis est talis. Velut uestis hæc frangi potest & discindi, nec frangetur, sed prius atteretur. Similitérque fieri potest, ut non discindatur. Non enim prius atteri posset, nisi fieri posset, ut ne discinderetur. Similis est ratio eorum omnium, in quibus eadem uis reperitur: ex quo perspicuum est, nec esse, nec fieri ex necessitate quæcunque fiant, sed alia in utranq; partem cadere posse: nec affirmationem in iis ueram aut falsam potius quàm negationem esse: alia esse in quibus alterum magis & plerunque fiat, ita tamen ut alterum euenire posit, alterum minimè. Ac quicquid est in rerum natura, id sit quādiu stat: & quod non est quandiu non stat, id non sit, necesse est. Attamen nec quod est, id omne esse, necesse est, nec quod non est, non esse. Neque enim ex necessitate esse quicquid est quia sit, idem ualet quod omni-
nò

nõ esse ex necessitate. Quod idem dicendum est in iis quæ non sunt. Eadem est etiam ratio contradictionis, in qua omne necesse est, uel esse uel non esse, fore uel nõ fore. Quanquam non est necesse eum, qui separatim accipiat uerè alterum dicere, ut necesse est nauale bellum cras geri uel non geri, non tamen geri cras bellum nauale necesse est, aut non geri, etiam si illud geri aut non geri sit necesse. Quoniam igitur eadem ratio est ueritatis orationum & rerum, certè necesse est ea omnia, quorũ ea uis & natura est, ut utranque in partem inclinent, contrariáque recipiant, eadem ratione etiam contradictione contineri. Quod in iis etiam rebus fit, quæ non semper sunt, quæq; non semper non sunt. Ex his enim necesse est alteram contradictionis partem ueram esse, alteram falsam: non quidem hanc uel illam, sed alterutram. Et quanquam ad ueritatem altera propius accedit, tamen non iam uera est, uel falsa. Ex quo efficitur, non necesse esse in enunciationibus contradictoriis alteram ueram esse, alteram falsam. Non enim eadem ratio est eorum quæ sunt in rerum natura, & eorum quæ non sunt: esse autem uel non esse possunt, sed sicut diximus ita res habet.

De enunciationibus infinitis. Cap. VI.

Quoniam autem affirmatio omnis quiddam de quodam dicit, idque uel nomen est, uel uacat nomine: quod autem in affirmatione continetur, id & unum esse & de una re dici debet: quod autem de nomine & de eo, quod uacat nomine, modò dixi, ad id referendum est, quoniam non homo, non nomen, sed infinitum nomen appello: nam unum quiddam significat quodam modo nomen infinitum: quemadmodum non ualet non uerbum dico, sed infinitum: profectò omne effatum aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine

uerbóq

uerbóque constet necesse est. Esse autem effatum sine uerbo nullum potest. Nam uerba illa, est, fuit, erit, fit, & cætera eiusdem generis, quoniam tempus adsignificant, in iis sunt quæ uerba esse suprà posuimus. Prima igitur erit affirmatio & negatio, Homo est, Homo non est. Deinde hæ, Non homo est, Non homo non est. Tum hæ, Omnis homo est, Non omnis homo est. Postremo hæ, Omnis non homo est, Non omnis non homo est. Eadem est ratio temporum, quæ præsens utraque ex parte claudunt.

Cum uerò uerbum, est, in oratione tertium dicitur, tum duo contrario nomine oppositarum pronunciationum genera nascũtur: quod autem dixi, hoc exemplo intelligi potest, Homo iustus est hic enim tertium, siue nomẽ, siue uerbum, est uerbum, est. Ob eámque causam hæc quatuor erunt, quorum duo affecta erunt eodem modo ad affirmationem & negationem, quo priuationes, alia duo non erunt. Quatuor autem fieri dixi, quoniam est, uel nomini iusti coniungi potest, uel non iusti. Quod idem fit in negatione. Sunt igitur quatuor. Sed quod dixi, ex hac descriptione intelligi licet.

A. Homo iustus est.	*Huius negatio*	C. Homo non est iustus.
C. Nõ iust' est nõ homo.		A. Non iustus est homo.

In his enim est, & non est, nominibus iusti, & non iusti adiunguntur. Atque hæc quidem eo ordine disposita sunt, quem in Analyticis ostendimus. Nec diuersa erit ratio, si nominis fiat affirmatio, adiecta generis uniuersi nota.

A. Omnis hõ iustus est.	*Cuius negatio est.*	C. Non oĩs hõ iustus est.
C. Nõ oĩs hõ nõ iust' est.		A. Oĩs hõ est non iustus.

Nisi quòd non possunt æquè ueræ simul esse enunciationes eæ, quæ rectis lineis ex diametro inter se respõdent. Sed tamen ueræ sunt interdum eodem tempore. Atque hæ quidem

dem duæ contradictiones sunt. Aliæ autem duæ cum hoc, Non homo, subiectum est, eique aliquid attribuitur.

Non homo iustus est, Non homo non est iustus,
Non homo est non iustus. Non homo nō est non iustus.

His autem plures esse contradicentes nullo modo possunt: hæq; ab illis, hoc ipso diuersæ erūt, quòd illud non homo, tanquam nomen, sibi adiungant. Atque in iis etiam omnibus, in quibus est uerbum, non accipitur, ut in illis uerbis ualere, & ambulare, id idem efficit, si ita ponatur, ac si, est, coniungeretur: uelut, Omnis homo ualet, Non omnis homo ualet. Et, Omnis non homo ualet, Nō ualet omnis non homo. Non enim non omnis homo, dicendum est, sed negatio ad hominis uerbum addi debet, quoniam omnis non res uniuersa est, sed in toto genere rem accipi declarat. Quod ex his enunciatis omnibus perspici potest, Valet homo, Non ualet homo: Valet non homo, Non ualet non homo. Inter has enim & illas hoc interest, quòd in his nihil prorsus uniuerse & in totum dicitur: in illis dicitur. Ergo significat omnis & nullus aliud nihil, nisi nomen uniuerse, & in toto genere accipi in affirmatione aut negatione. Ita cætera eadem omnia conuenit adhiberi. Quando autem huic enunciationi, Omnis animans iustus est, illa contraria est quæ dicit, nullum esse iustum animantem, perspicuum est eas nunquam simul in eodem ueras futuras esse: quæ autem his repugnant, possunt interdū: uelut, Non omnis animans iustus est; &, Est aliquis animans iustus. mutuo autem se hæ enunciatiationes consequuntur: hæc quidem, Nemo est iustus, huic, Omnis homo est non iustus: & hæc, Est aliquis homo iustus, huic, Non omnis homo est non iustus: quandoquidem sit aliquis iustus necesse est, si hoc sit. Illud etiam perspicuum est, si uere licet negare in singulis enunciati

ciationibus ei, qui rogatus sit, uerè etiam eundem posse affirmare: ut, Estne sapiens Socrates? Non: est igitur non sapiens Socrates. In uniuersis autem non est uera huic similis affirmatio, sed tantum negatio: ut, Non omnis homo sapiēs est? Non: omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim falsum est: at illud uerum: Non omnis igitur homo est sapiens. Atque hæc quidem illi repugnans & contradicens est, illa cōtraria. Quæ uerò ex nominibus & uerbis infinitis inter se repugnantes & contradicētes sunt, qualia sunt hæc, non homo, & non iustus, eæ sine nomine & uerbo negationes uideri possunt, sed tamen non ita est. Nam cum necesse sit semper uerum aliquid, uel falsum negationem declarare, qui hoc totum, Non homo dixerit, nihilo magis atque adeo minus, quàm qui solum hominis uerbum pronunciauerit, uerè aliquid aut falso dixerit, nisi quid adiungat. Nec uerò pronunciatum hoc, Est omnis non homo iustus, idem quod superiorum ullum declarat: nec illud quod huic repugnans est & contradicens, Non est omnis nō homo iustus. Atque hæc, Omnis non homo est non iustus, par illi est, Nullus est iustus non homo. At uerò nomina & uerba si transponantur aut traiiciātur, idem semper significant. uelut, Est albus homo, Est homo albus. Si enim secus sit, certè eidem affirmationi multæ sunt futuræ oppositæ negationes: At unam uni esse oportere demōstrauimus: huius enim, Est albus homo, negatio est, Non est albus homo. Huius autem, Est homo albus, si idem quod illa, Est albus homo, non declaret, negatio erit uel hæc, Non est non homo albus, uel illa, Non est homo albus. Atqui hæc, Non est non homo albus, huius est negatio, Est non homo albus. Altera autem huius, Est albus homo. Duæ igitur sint unius necesse est. Ex quo intelligitur, si nomē & uerbum transponantur, traiiciantúrque

in orat

in oratione, eandem omninò affirmationem & negationem futuram. Dicendo autem aut negando unum aliquid de multis, aut multa de uno, nunquam una & simplex affirmatio & negatio fit, nisi unum quippiam ex multis illis declaretur: unum autem appello, non si nomen unum sit illi impositũ, nec ex his unum aliquid efficiatur: uelut homo certe, & animal est, & bipes, & cicur, sed unum quidam ex his constat: ex homine autem & albo & ambulatione non unum efficitur. Quare si quis unum quippiam de iis enunciet, non una pronunciatio sit, sed multæ, etiam si uox una esse uideatur. Itémque multæ sunt, si de uno quodam hæc dicantur omnia. Quocirca si dialectica interrogatio responsionis petitio est, ut uel ipsa propositio accipiatur, uel pars altera repugnantiæ & contradictionis, propositio autem unius est pars repugnantiæ & contradictionis, profectò nunquam ad hæc unum responsum adhiberi potest: quandoquidem ne si uera sit quidem, una interrogatio est. Sed de his in Topicis diximus. Ex quo id etiam perspicuum est, quid est, non esse dialecticam interrogationem. Nam & optio danda est, ut ex interrogatione utram uelit partem contradictionis & repugnantiæ alter eligat, & qui interrogat antè constituere definitionem debet, ac tũ quærere, sit, necne sit hoc homo. Sed quoniam alia coniuncta & copulata sic dicuntur, ut unum fiat attributum ex his, quæ separatim dicũtur, alia non: quæ hoc loco distinctio & dissimilitudo est, quærat aliquis. Nam & animal de homine separatim uerè dicitur, & bipes separatim. atque ea coniuncta unum faciũt attributum. Item homo & albus, quæ eadem unum sunt. At uerò non si quis sutor sit, & bonus, continuo sutor bonus esse dicatur dicatur. Si enim quia utrumq; separatim uerum sit, etiam con-

iuncta ambo uera semper esse debere credat quispiam, permulta incommoda suscipere cogetur. Nam hominis albiq; nomen de homine uerè dicitur, ergo etiam totũ: rursus autem albi nomen separatim dici potest, quare etiam coniunctim. Ita erit homo albus albus, atque ad exitum nunquam perueniet oratio. Itémq; erit musicus albus ambulans, eadémque sæpe connexa & repetita, nihil in quo consistant habebunt. Præterea si Socrates, Socrates sit & homo: etiã Socrates Socrates homo sit necesse est. Et si homo ac bipes, sequitur ut sit etiam homo, homo bipes. Illud igitur perspicuũ est, absurda multa consecutura necessariò, si quis coniunctiones omninò contẽdat fieri oportere. Nunc quẽadmodũ hæc constituenda sint omnia, uideamus. Eorũ igitur quæ dicuntur, & eorũ de quibus alia dicuntur, quæcũque per accidens ita dicũtur, ut aut de eodẽ aliquo subiecto dicantur utraq;, aut alterũ de altero, ea omnia non unũ efficiunt. Velut in hoc, Homo est albus & musicus, nec unũ ex albo fit & musico: siquidem utrũq; accidens est: nec si quis albus idem & musicus sit, idcirco ex albo musico fit unum. Fortè enim temerè aliquis musicus, & albus dicitur. Ita non unum quiddam ex musico & albo efficitur. Quocirca ne sutor quidem bonus omninò dicendus est, sed tantũmodo animal bipes: hæc enim non per accidens, sed per se unum efficiunt. Atque etiam unum quiddam non constat ex iis omnibus, quæ in altero posita rursus repetũtur. Itaque nec id quod album est, album est, nec homo, homo animal uel bipes: quòd in homine & bipes & animal continentur. Verè autem de eo, quod cum signo particulari accipitur, idem ipsum nomen citra ullum signum sumptum dicitur, ut dicitur aliquis homo esse homo: aut quidam homo albus, albus homo esse: nec id uerum est semper. Túmq; id

id falsum est denique, cùm id quod adiunctum est, aliquid repugnans continet, ex quo etiam repugnãtia consequantur. Vt si mortuus homo, homo esse dicatur. At si nihil tale copulatum reperiatur, totũ uerè dicitur. An si adsit tale aliquid, semper id uerum non est? si non adsit, ne tum quidem semper uerè dicitur? Velut Homerus aliquid est, ut, poeta. Estne ille tamen, an potius non est? Nam casu & fortuito de Homero illud, est, in hac enũciatione, Poeta est Homerus, dicitur, non sua ui atq; natura. Quam ob rem in quibus dicendi rationibus repugnantia est nulla, si pro nominibus definitiones adhibeantur, in quibúsque non casu & fortuito, sed per se suáque ui uerba enunciantur, in iis omnibus quod tale est aliquid, uerè dicetur esse omninò, & citra ullam adiectionem tale. Nam quæ nulla sunt, quia opinabilia sunt, non uerè aliquid esse dicuntur: quippe cum ea non opinemur esse omninò sed non esse in rerum natura.

De enunciationibus Modorum. Cap. VII.

His autem expositis, nunc quemadmodum inter se affectæ sint enunciationes, quæ de eo dicunt quod posit fieri, aut non posit, déque eo quod euenit, aut non euenit, de eo denique quod impossibile, quódque necessarium est, disseramus. Quam enim uim habeant, magna quæstio est. Si enim ex iis quæ inter se comparantur, eæ inter se pugnant, & contradicunt quæ ex uerbis est, & non est, constant: uelut huius, Est homo, negatio est, Non est homo, nõ illa, Est non homo: Et huius, Est homo albus: hæc, Nõ est homo albus, non illa, Est homo non albus: (nam si de omni re, uel quod ait, uel quod negat, dicitur, certè uerum erit, lignum hominem non album esse. Quod si ita est, in omnibus iis, etiam in quibus, est, uerbum non adiũgitur, quod pro illo,

est, dictum erit, idem ualebit, ut huius effati, Homo ambulat, non hæc, Ambulabat non homo, sed illa, Non ambulat homo, futura negatio est: quoniam utrum hominem dicamus ambulare, an ambulantem esse, nihil interest) si inquam ita sé res habeat in omnibus: profectò huius, Fieri potest, hæc, Potest non fieri: nõ illa, Non potest fieri, negatio sit necesse est. Atqui res & fieri, & nõ fieri eadem potest. Quicquid enim diuidi & ambulare potest, id & non diuidi potest, & non ambulare. Cuius ratio est, quòd non semper id omne re ipsa est, quod hoc pacto fieri potest. Ita ei etiam conuenit negatio. Nam potest non ambulare quod uim ad ambulandum habet: & non cerni, quod sub aspectum potest cadere. At fieri non potest, in eodem uerè enũciationes repugnantes contradicentésque dicantur. Non igitur huius pronunciati, Potest fieri, illa, Potest non fieri, repugnans contradicénsq; est: nam ex his quæ dicta sunt, horum alterum efficitur, ut aut idem de eodem dicamus simul, & negemus, aut certè, ut non ex uerbis est, & non est, quæ adiunguntur omnibus, affirmationes nascantur & negationes. Quod si fieri illud non potest, hoc profectò sequendum est. Ergo huius enunciationis, Potest fieri, negatio est non hæc, Potest non fieri, sed illa, Non potest fieri. Eadem ratio est eius quod contingit. Etenim eius negatio est illud, Non contingit. Quod idem fit in cæteris: cuiusmodi sunt, impoßibile, necessarium. Vt enim in illis est, & non est uerba, additamenta sunt, illa autem albus & homo res subiectæ: sic in his, est, & nõ est, pro subiectis habentur: hæc autem potest, & contingit, acceßiones sunt, quæ quidem in his enunciatis, Potest fieri, &, Non potest fieri, ita quid uerum sit quídue falsum, ut in illis est & non est, definiunt & explicant. Huius autem, Potest non fieri,

negatio

negatio non est quæ sequitur,Non potest fieri,sed hæc,Nō potest nō fieri.Et huius,Potest fieri,non illud,Potest non fieri,sed hoc,Non potest fieri.Quocirca quod fieri potest, & quod potest non fieri,alterum alteri consequitur, quòd idē & fieri,& non fieri potest. Non enim pugnant secum & contradicunt,quod fieri potest,& quod potest non fieri:sed,quod fieri potest,& quod fieri non potest,quoniam dissident à sese & contradicunt, nunquam in eodem uerè dicuntur.Eodémq; modo de his,Quod potest non fieri,& Quod non potest non fieri,iudicandum. Similitérque huius,Necessariū est,negatio est non illud, Necessarium non est,sed illud,Non necessarium est. Huius autem, Necessarium non est,illud,Non est non necessarium.Itémq; huius, Impossibile est fieri,nō illud,Impossibile est nō fieri,sed illud,Nō impossibile est fieri.Huius uerò,Impossibile est non fieri,illud,Non impossibile est nō fieri.In summa,est & nō est,poni,ut dixi,pro rebus subiectis debent:hæc autem quæ negationem & affirmationem efficiunt, ad illa ipsa uerba est,& non est,addenda sunt. Atq; eæ demum repugnantes, & contradicentes existimādæ sunt enunciationes: in quibus potest,& non potest,contingit,& non contingit,impossibile est,& non impossibile est,necessariū, & non necessariū,uerum,& non uerū collocantur. Atq; consequētia quæ hinc nascuntur,disponēda sunt hoc modo.Ei enim quod fieri potest,illud quod cōtingit ut sit,cōsequitur,retróq; id cōmeat uicissim.Hæc etiā consequuntur, quod non impossibile est fieri,& quod nō necesse est fieri.Ex eo uerò quod potest non fieri,& quod accidit ut non fiat, id quod non necesse est non fieri, & quod non impossibile est non fieri consequentia sunt.Ex eo etiam quod fieri nō potest ut sit,& quod non accidit ut sit, id quod necesse est non esse,

& quod impoßibile est esse sequitur. Consequentia etiam sunt, & id quod necesse est esse, & quod impoßibile est nō esse, ex eo quod non potest non esse, & quod non accidit ut non sit. Id quod ex hac descriptione intelligi potest.

Fieri potest vt sit Accidit vt sit Non impossibile esse Non necessarium esse.	Quod fieri non potest Quod non accidit vt sit Quod impossibile Quod necesse est non esse.
Fieri potest vt non sit Accidit vt non sit Non impossibile non esse Non necessarium non esse	Quod nō potest fieri quin sit Quod non accidit vt non sit Quod īpossibile est quin sit Quod necesse est esse.

Quod igitur impoßibile est ut sit, & quod non impossibile est esse, ex repugnantibus & contradicentibus eius quod accidit ut sit, & quod fieri potest ut sit, & quod non accidit ut sit, & quod non potest fieri ut sit, ita cōsequentia sunt, ut conuerso ordine affirmationes negationibus, non affirmationes affirmationibus conueniant. Ex eo enim quod potest fieri, eius quod impoßibile est, consequens est negatio hæc, Non impoßibile est esse. Ex eo autem quod negat, id quod ait, quoniam ex eo quod non potest fieri ut sit, id quod impoßibile est esse, efficitur. Hoc enim totum, Impoßibile est esse, affirmatio est, illud negatio, Non impoßibile est esse. Sed quam affectionem ad illa habeat id quod necesse est, uideamus. Atque illud quidem perspicuum est in his non ita esse, ut in illis, contraria'que hic consequi, repugnantes autem quæ eædem contradicentes dicuntur, seorsum esse ab iis quæ consequuntur. Neque enim huius, Necesse est non esse, illa, Non necesse est esse, negatio est: quandoquidem utraque de eodem uera esse potest. Quod enim necesse est non esse, id est non necesse

esse

esse. Cur autem enunciationes quæ de eo quod necesse est dicunt, non eodem modo, quo superiores, ex illis consequuntur, hoc causæ est, quòd ei quod necessarium est, id quod impoßibile est esse, idem ualet, contrario nomine oppositum. Quod enim impoßibile est ut sit, idem necesse est, non, esse quidem, sed non esse. Quod autem impoßibile est quin sit, id sit necesse est. Ita si illa eodem modo ex eo quod potest esse, & non potest esse, concluduntur: certè in his contra fiat necesse est: quandoquidem non idem ualent quod necesse est esse, & quod impoßibile est ut sit: sed contrario modo alterum cum altero consentit, ut dictum est. An autem fieri non poßit, ut hoc modo constituantur repugnantiæ & contradictiones eius quod necesse est, quæstio est. Huic enim quod necesse est esse, consequitur id quod fieri potest ut sit. Sin minus, negatio erit consequens, quoniam necesse est de quacunque re uerè aut affirmari, aut negari. Ergo si non poßit esse, impoßibile est esse. Quod igitur impoßibile est ut sit, id necesse erit esse: quo nihil absurdius. Atqui ex eo quod potest esse, consequens id est, quod non impoßibile est esse, ex quo id quod non necesse est esse. Ita fit ut quod necessarium est, id non sit, necesse esse: quod fieri non potest. Ne ex eo quidem quod potest esse id, quod necesse est esse, aut non esse concluditur. Nam illud utramque in partem potest cadere: horum autem utrumlibet uerum sit, non iam illa uera sunt futura. Simul enim aliquid & esse, & non esse potest. Si uerò necesse sit esse, aut non esse, iam amplius utramque in partem cadere non poterit. Relinquitur ergo ut id quod non necesse est non esse, eius sit consequens, quod potest esse. Nam de eo etiam quod necessarium est, id uerè dicitur: atque etiam hæc ipsa

repugnat, & contradicit ei quæ ex eo concluditur, quod fieri non poteſt. Ex illo enim efficitur id quod impoßibile eſt eſſe, & quod neceſſe eſt non eſſe: cuius hoc, Non neceſſe eſt non eſſe, negatio eſt. Conſequuntur ergo hæ contradicentes altera alteri, quemadmodum dixi: quibus ita poſitis, nihil repugnans concluditur. Vtrum autem ex eo quod neceſſe eſt eſſe, id quod fieri poteſt ut ſit, ſit conſequens, quæſtio eſt. Nam ſi non ſit conſequens, contrarium & contradicens erit conſequens id, quod fieri non poteſt. Quòd ſi quis hoc contrarium aut contradicens eſſe neget, is neceſſe eſt fateatur id eſſe quod fieri poteſt ut non ſit: ſed & hoc & illud falſum eſt in eo quod neceſſarium eſt. At contra idem uidetur ſecari poſſe, & non ſecari, eſſe & non eſſe. Ita quod neceſſarium eſt, id poterit non eſſe, quod falſum eſt. Illud igitur perſpicuum eſt, non quicquid poteſt aut eſſe aut ambulare, poſſe etiam non eſſe, aut ambulare: ſed ſunt de quibus id uerè non dicatur: primúmque in iis quæ rationis expertia aliquid efficere poſſunt. Vt ignis uim habet, ille quidem caloris, ſed quæ rationis ſit expers. Quæ igitur facultates ratione ad agendum impelluntur, eæ multa etiam contraria efficere poſſunt: rationis autem expertes, non omnes, cum præſertim ignis calorem ſua uigignere, & non gignere non poßit, nec ea omnia quæ ſemper agunt. Sunt tamen quædam facultatibus rationis expertibus prædita, quæ ſimul contraria recipere poßint. Quod dixi, propterea quòd non omnis uis ad contraria accipienda apta eſt: ne eæ quidem, quæ ſunt eiuſdem generis. Sunt uerò ipſæ facultates homonymæ. Quod enim poßibile eſt, id non uno modo dicitur: aliúdque eo dicitur poſſe, quia iam re uera agat ſic: Vt poſſe aliquem ambulare, quia iam ambulet

let, & ut semel dicam, posse esse, quod iam in actu ipso sit, id quod posse esse dicitur. Aliud quod futurum sit, ut agat aliquando: uelut cum aliquem posse ambulare dicimus, quòd futurum sit ut ambulet. Atque hæc quidem uis in iis tantummodo reperitur, quæ mutabilia sunt, illa etiam in iis quæ immutabilia sunt. Et utrumque uerè dicitur posse ambulare, aut esse, & quod ambulat iam, atque in actu est, & quod uim habet ad ambulandum. Ergo quod hoc modo potest, non uerè omninò de re necessaria dici potest, alterum potest. Ita quoniam ex parte genus consequens est, certè ex eo quod necessarium est, id quod fieri potest, etiam si non omne, concludetur. Ac fortasse quod necessarium est, aut non necessarium, quasi fons est & causa, cur sint aut non sint omnia: ut cætera omnia ex eo spectari debeant, quomodo sint consequentia. Quapropter ex his quæ dicta sunt, apparet in actu & re uera esse, quæcũque fiunt necessariò. Si igitur priora sunt æterna, etiam actus ui & facultate prior est. Atque alia cum uim nullam habeant, actus modo sunt, ueluti hæ substantiæ quas primas dicimus: alia simul uim habent cum actu, eáque naturæ ordine priora sunt, posteriora temporis. Alia nunquam in rerum natura sunt, sed solùm esse possunt.

Vtrum autem affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi contraria sit ea, quæ omnem hominẽ iustum esse dicit, illi, Nemo iustus est: an hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est, uelut Callias iustus est, Callias iustus nõ est, Callias iniustus est: quæ inquam ex his inter se sint contrariæ, magna quæstio est. Si enim sensa animi imitatur oratio, illic autem contraria sententia de contrario est, ut hæc, Omnis

homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est: certè in iis etiam enunciationibus quæ uoce exprimuntur, ita res habeat necesse est. Sin minus illic opinio, & sententia de contrario contraria est, ne hic quidem affirmatio affirmationi contraria erit, uerùm negatio, ut dixi. Quæ igitur opinio & sententia falsa, ueræ contraria sit; uideamus: utrúmne ea quæ negat, an quæ ait. Atque hinc nostra omnis manabit oratio. Est de bono sententia uera quæ id dicit bonum esse; alia falsa, id non esse bonum: tertia, id malum esse. Harum utra ueræ illi sententiæ contraria sit: & si una sit, utra sit contraria, quæstio est. Atque illud quidem falsum est, ex eo iudicari contrarias sententias esse, quia uerbis constent contrariis. Nam illa de bono sententia, id bonum esse, & de malo, id esse malùm, eadem fortaßis atque adeò uera est, siue multæ sint; siue una: sunt autem hæc contraria. At uerò non quòd contrariorum sint, contraria sunt proloquia, sed potius quòd contrario nomine opponantur. Quòd si una sententia de bono est, id esse bonum, alia non esse bonum: & si est etiam quæ aliquid dicat; quod nec in bonum cadat, nec cadere poßit, profectò nulla ex illis aliis statuenda contraria est, quæ cadere dicunt, quod non cadit in bonum, & cadere negant quod cadit: (utræque enim hæ incertæ infinitæque sunt, & quibus inesse aliquid confirmamus, quod abest, & abesse quod adest, negamus) sed eæ demum statuendæ sunt contrariæ, in quibus animo concipiendis, prima inest erroris ac deceptionis causa. Errores autem ac deceptiones iisdem continentur extremis, quibus rerum ortus. Atqui inter disparata extrema, omnes continentur rerum generationes. Ergo etiam fallaciæ. Si igitur bonum bonum est, & non malum: illúdque sua ui ac per se dicatur,

hoc

hoc casu & fortuito (accidit enim ut sit non malum.) uerior autem ea est de quaque re enunciatio, quæ sua ui ex se, & per se uera est: & pari ratione falsa magis, quæ suapte sponte, & per se falsa: fallax autem hæc opinio bonum non esse bonum, eam respicit quæ per se uera erat: altera autem fallax etiã, bonum esse malum eam respicit, que per accidens uera erat. Ex quo efficitur, ut magis falsa sit in bono ea sententia, quæ ex negatione est, quam quæ est ex contrario. At is demum errat in quaque re uehemẽter, qui in diuersa & contraria sententia est. Siquidem contraria dicuntur ea, quæ in eodem genere plurimũ differũt. Quòd si harum altera cõtraria est, magis autem ea est contraria quæ negat: certè hæc ipsa sit cõtraria necesse est. Illa autẽ altera, qua bonum in malis esse defenditur, cum ea coniuncta implicatáq; est: propterea quòd eundem necesse est bonum non esse in bonis putare. Iam uerò si in cæteris omnibus hoc modo sumi repugnantia debeat, etiã hic illud uerè dictum est à nobis. Aut enim in omnibus ea quæ repugnat, & contradicit contraria est, aut in nullis. Vbi autem uerba contraria sunt nulla, in iis falsa ea sententia uera opponitur, quæ ut disparatum quippiam alteri repugnat, ut is qui hominem non esse hominem putat, fallitur. Si igitur hîc cõtrariæ sunt, negationes etiam in iis eæ demum erunt contrariæ, quæ contradicentes erunt. Præterea eadem est ratio eius, quæ bonum in bonis ponit, & eius quæ nõ bonum in non bonis: & præterea eius quæ bona in non bonis, & eius quæ non bona in bonis collocat. Ei ergo sententiæ ueræ, quæ non bona in non bonis putat, quæ tandem contraria erit? Non ea quidem quæ in malis non bona ducit, quandoquidem simul uera est interdum: & uera ueræ esse contraria nullo modo certè potest. Aliquid

enim

enim quod est non bonum, est in malis. Ita ueræ simul esse possunt. Nec uerò ea contraria erit, quæ non bona in non malis numerat: siquidem hæc quoque uera est, & simul esse possunt. Relinquitur ergo, ut eius qua non bona in non bonis numerantur, illa contraria sit sententia, quæ non bona in bonis esse dicit, quoniam falsa est. Quare etiam huius, Bonum non est bonũ, hæc, Bonum est bonum, contraria est. Perspicuum autem est, nihil interesse, utrum uerbũ hoc omnis, in affirmatione, nécne, collocemus. Nam contraria erit uniuersa negatio. Vt illi opinioni, Omne quod bonum est, est in bonis, hæc repugnat, Nihil quod bonum est, est in bonis. Et certè sententia ea, qua ipsum bonum esse bonum putatur, si bonum uniuersale uerbum sit, idem ualet quod hæc, Quod bonum est, id est in bonis. Inter hanc autem & illam, Quicquid bonum est, id est in bonis, nihil interest. Quod idem in eo quoque quod non est bonum, dicendum est. Quapropter si ita in iis quæ animo concipiuntur, uti diximus, res habet, & si intelligẽtiarum & notionum quæ in animis imprimuntur, interpres est oratio, qua aut affirmamus aut negamus: certè affirmationi contraria sit necesse est ea demum negatio, qua idem aliquid quod affirmabatur, de toto genere negatur: ueluti huic, Omne quod bonum est, in bonis est: uel, Omnis homo bonus est, ea in qua nullum uel nemo contrario nomine opponitur. Contradictorio autem nomine ea opponitur, in qua non omne, uel non omnis, adhibetur. Illud etiã perspicuum est, ueram enunciationem uel sententiã, ueræ contrariã esse non posse. Nam & ex oppositis & contrariis, contrariæ seu aduersæ constant, de quibus homo idem uerè potest dicere: at contraria idem simul conuenire non possunt.

ARISTOTELIS
De prima reſolutione,
LIB. I.

FIRMINO DVRIO INTERPRETE.

De principiis ratiocinationis. Cap. I.

INitio dicendum uidetur quid ſit, in quo poſita eſt inſtituta diſputatio, quáque de re ſit ſuſcepta. Verſatur autem in demonſtratione, ac de demonſtrandi arte eſt inſtituta. Tũ explicandũ nobis eſt, quid ſit propoſitio, quid extremũ, quid ratiocinatio cuiuſmodi ſit tum quæ perfecta, tum quæ imperfecta dicitur. Demum quidnam ſit quidpiam in toto aliquo eſſe, aut non eſſe: quídque appellemus aliquid de aliquo omni, aut nullo dici. Eſt igitur propoſitio, oratio quæ aliquid de aliquo affirmat aut negat: ídque aut in toto, aut in parte, aut indefinitè. In toto autem dico, cùm quid aut omni, aut nulli ineſſe dicitur: cùm uerò alicui, uel non alicui, uel non omni, id particulare appello. Quòd ſi ineſſe aut non ineſſe dicitur abſque uniuerſali aut particulari nota, indefinitum id uoco. Cuiuſmodi hæc ſunt, Aduerſa eadem arte continentur, Voluptas non eſt bona. Eò autem differt demonſtratiua propoſitio à dialectica, quòd illa eſt ex aientibus & negãtibus unius partis aſſumptio: quippe ut con-

fessum sumit qui demõstrat, nihil rogat. Dialectica propositio, quæstio est utranq; contradictionis partẽ cõplexa. At quòd attinet ad ratiocinationẽ ex utrauis struendam nullum inter eas est discrimen. Nam & qui demonstrat & qui rogat, ita ratiocinatur uterq;, ut quid cuiq; inesse, uel nõ inesse prius sumpserit. Ita propositio ratiocinationis, affirmatio est, uel negatio cuiusdã de alio: eo, quo diximus, modo. Demonstratiua autem tum demũ est, cùm uera fuerit, & per prima initia confirmata & sumpta. Dialectica uerò propositio, quòd ad eũ attinet qui rogat, quæstio est contradictionis: quòd autẽ ad eum qui ratiocinatur, est assumptũ quid apparẽs aut probabile: quemadmodũ in Topicis exposuimus. Sint igitur hæc, quòd ad rem præsentem attinet, de propositione satis, quid inquã illa sit, quo differat ea, quæ ratiocinationi adhibetur, à demonstratiuâ, & dialectica, hæ item inter se. Diligentius enim de his in progressu differemus. Extremũ uerò id appello, in quod resoluitur propositio: cuiusmodi est, id quod de alio dicitur, idq; de quo illud dicitur, seu adiiciatur, seu tollatur illud esse uel non esse. Ratiocinatio uerò est oratio, in qua nonnulla ita ponũtur, ut diuersum quid ab iis necessariò efficiatur, quia ea ita sint: quod postremũ indicat nullo extremo egere externo, ut necessaria sit cõsequutio. Perfectam uerò ratiocinationẽ eam appello, quæ nulla alia rẽ eget præter ea, quæ in ea sumpta sunt, quò colligendi necessitas sit euidens ac perspicua. Imperfectãm, quæ una re, aut pluribus eget: quæ etiã si ad extrema concessa & substrata consequantur necessariò, nõ sunt tamẽ illæ in propositionibus expressæ. Est autem res eadem, quidpiam in aliquo toto esse, & quidpiã de alio omni dici: nempe cùm nullam subiecti partẽ reperias, in qua prædicatum non uerè dicatur. Eodem pacto

intelligendum

intelligendum est, de nullo aliquo dici.

De pronunciatorum reciprocatione. Cap. I I.

At uerò cùm effatorum alia rem esse dicant, alia necessariò eam esse, alia eam accidere: horúmque alia aiant, negent alia, ídque in quauis enuntiandi ratione: aientium rursus & negantium, alia in toto sint, alia in parte, alia indistincta: hæc inquã cùm ita sint, in effato eo quod quidpiam uniuersim esse negat, necessariò extrema reciprocãtur: exẽpli causa, si nulla uoluptas est bona, nihil quod bonũ sit, est uoluptas. In eo autem pronũtiato quod ait quid, extrema retrò commeant illa quidem: sed in parte tantùm, non uniuersim: ut, si uoluptas omnis est bona, quoddã bonum uoluptas sit necesse est. Ex particularibus uerò affirmans in parte retrò commeat necessariò: nam si quædam uoluptas est bona, quoddam bonum est uoluptas. In negãtibus id non ita est: ut enim quoddam animans non sit homo, non ex eo efficitur quendam hominem non esse animans. Principio igitur constituamus propositionẽ, in qua quidpiam uniuersim negetur: sítque hæc, a, b: tum si nullum b est a, ne ullum quidem a erit b. Quòd si quis reluctetur, quoddam a esse b: designetur illud, sítque c. non erit igitur tum usquequaque uerum, quod dicebamus nullum b esse a, cùm c pars sit aliqua ipsius b, eóque contineatur. Quòd si dicas, omne b esse a, hinc cõsequetur quoddam a esse b. quòd si nullum esse dicas, ne ullum quidem b erit a: cùm antea pro cõfesso id haberetur, omne b esse a. Est autẽ eadem ratio, si in parte fuerit proloquiũ: nam si quoddã b est a, necessariò efficitur ut quoddam a sit b. Quòd si nullum a esse b dicas, hinc consequetur, ne ullum quidem b esse a. Quòd si dicas, quoddam b non esse a, non continuò efficitur, ut quoddam a non sit b. uerbi causa, si b pro animante

mante intelligatur, a uerò pro homine, neque enim omne animans est homo; cùm omnis homo sit animans. Eadem erit reciprocationis uia in pronunciatis necessariis: uniuersale enim negans in totum reciprocatur, affirmantium utrumque in parte tantùm. Si enim nullum b est a, ídq; necessariò: nullum quoque a est b, eodem modo. Nam si ipsum b alicui a accidere contendas: a quoque cuidam b acciderit. At si omne uel aliquod b necessariò sit a: sanè & quoddam a necessariò est b. si enim id non sit necessarium, neque etiã quoddam b necessariò est a. Negatio uerò in parte ob eam ipsam, quam antea exposui, causam nõ reciprocatur. At quòd attinet ad accidentia, quia accidendi uocabulum uarium est ac multiplex: quippe quo tum necessarium contineatur, tum non necessarium, deniq; & possibile: sanè in affirmantibus omnibus eadem est quæ prius, reciprocandi ratio. Nam si a ipsi b uel in totum; uel cuidam accidat, & b quoque ipsi a acciderit: nam si ut nulli conueniat necesse est, a quoque nulli b conuenire oportet: id quod paulò antè confirmauimus. In negantibus uerò diuersa est ratio: quia quæ accidere dicuntur, aut quia necessariò nõ insint, aut quia citra necessitatem absint, eodem modo commeant: ut si quis dicat homini accidere, ut non sit equus, aut albedinem nulli uestimento, quorũ unum non inest, ídque necessariò: alterum citra necessitatem. Et eodem prorsus modo retrò commeat utraque propositio, quo superiores: si enim accidat, ut nullus homo sit equus, accidat quoq;, ut nullus equus sit homo. Et si in nullo uestimẽto albedo accidat, in nulla quoque albedine uestimentum accidit. Quòd si in aliqua necessariò sit, in quodam etiam indumẽto albedo reperietur necessariò: id quod paulò antè confirmauimus. Illud idem de negãte particulari iudicandum

dum est. At priuantes illæ propositiones in quibus quid accidere dicitur, quia plurimùm fiat, & natura ita sit comparatum (quomodo accidentis uocabulo peculiariter utimur) iam nõ eadem lege reciprocationis utuntur: quin negatio uniuersalis retrò non cõmeat: particularis autẽ maximè. Id quod perspicuum erit, ubi de accidente disseremus. In præsens id tãtum nobis præter ea quæ dicta sunt, cõfessum sit, quòd accidere nulli, aut cuidam non inesse, speciem habet affirmationis: nam illud accidit, consimilem locũ atque ordinem seruat, atque ipsum est. Hoc autem quibuscunque prædicatis adiiciatur, affirmationem quoque modo efficit, ac perpetuò. Cuiusmodi hæc sunt: Est nõ bonum, non album, & in uniuersum est, non hoc, aut non illud. Id autem in progressu confirmabimus. Hæ uerò reciprocandi legem eandem sequuntur, quam & aliæ. His ita constitutis dicendum nobis est, quæ sint ea ex quibus struatur ratiocinatio quæuis, quando ratiocinatio proba sit futura, quáque uia ac ratione sit componenda. Posterius de demõstratione dicendum nobis erit. Est enim ante demonstrationem de ratiocinatione disserendum, eò quòd hæc latius patet: huius enim illa pars quædam est, hæc uerò totum atque in pluribus.

Prima figura. A. B. C. Cap. III.

Quandocunque ergo tria extrema ita inter se affecta fuerint, ut postremum in medio toto contineatur, hoc autem in toto primo uel sit, uel non sit, necessariò hinc efficitur extremorum perfecta complexio. Medium id appello, quod cùm in alio sit, aliud quoque in hoc continentur, & situm quoque medium seruat. Extrema uerò ea dico, quorum alterum in alio est, in altero autem aliud continetur. profectò si a de omni b affirmetur, & b de c quouis, neces-

se est ut a de quouis c affirmetur: præsertim cùm paulò antè explicatum sit, quid sit de aliquo toto dici. eadem est ratio, si a de nullo b dicatur, b uerò in c toto sit. Nam a in nullo c reperietur. Quòd si primum extremum cuiuis medio sit cõsequẽs, & hoc nulli postremo insit, nulla erit extremorũ complexio. nihil enim quicquam necessariò hinc efficitur, quia ea ita se habeant: cùm fieri poßit ut primum postremo, tum omni insit, tum nulli: unde nec in parte, nec in toto necessarium quicquam efficitur. Quotiescunq; autem nihil necessariò colligitur, ex iis sanè ratiocinatio non fuerit. Extrema in quibus alterum alteri toti insit, sint hæc, animans, homo, equus: in quibus nulli insit, illa, animans, homo, lapis. Ne ratiocinatio quidem fuerit, ubi primum in medio nullo reperietur: simul & hoc in postremo nullo. Extrema affirmãdi sint hæc. sciẽtia, linea, medicina: negãdi uerò hæc, scientia, linea, unitas. Hinc perspicuũ est, quãdo futura sit ratiocinatio: quando non item, ubi extrema uniuersalia fuerint. Illud etiam constat, quãdocunque fuerit ratiocinatio, extrema eo, quò diximus, modo affecta esse oportere: quòd si ita digesta sint, ratiocinationem ex iis effici. At ubi extremorum alterum ad aliud sit affectum in totum, alterum in parte, cùm uniuersalis seu affirmatio, seu negatio maiori extremo coniuncta fuerit, minori uerò affirmatio in parte, necesse est hinc nasci ratiocinationem absolutam: ubi autem minori extremo additum fuerit uniuersale illud, aut quoquo alio modo extrema fuerint digesta, ratiocinatio fieri nullo modo potest. Maius extremum id dico, in quo medium cõtinetur. Minus uerò id quod medio substernitur. Sit enim hoc confessum, quoduis b esse a, quoddã itẽ c esse b. hinc sanè efficitur necessariò, ut quoddam c sit a, si de aliquo toto dici id sit, quod initio explicauimus

uimus. Quòd si nullum b sit a, quoddam uero c sit b, necesse est, ut quoddam c non sit a. Cùm antea interpretati simus quid sit, quóque modo audiendum, de nullo aliquo dici. Erit igitur ad hunc modum ratiocinatio suis numeris absoluta: quod idem fiet si b c affirmatio fuerit indistincta: quippe cùm eadem struatur ratiocinatio, seu particulare sumas pronuntiatum, seu indefinitum. quòd si minori extremo iungatur uniuersalis affirmatio, uel negatio, nulla hinc erit ratiocinatio: cum propositio, aut in parte fuerit, aut indefinita, seu affirmet illa, seu neget. uerbi gratiâ, si quoddã b sit a, uel nõ sit, c uerò quoduis sit a: extrema consentanea sint hæc, bonum, habitus, prudentia. Disparata, bonum, habitus, inscitia. Rursus si nullum c sit b: quoddam uerò b, uel etiam non omne, sit a, uel nõ sit: ne sic quidem erit ratiocinatio. extrema omnino consentanea sunt, album, equus, cygnus. Repugnantia planè, album, equus, coruus: quæ eadem usurpanda sunt, si b, a propositio indistincta fuerit. Neque item ratiocinatio fuerit, ubi priori extremo addita uniuersalis affirmatio fuerit, uel negatio: posteriori uerò negatio in parte, uel etiam indefinita: ceu si omne b sit a, quoddam uerò c non sit b. Cùm ei, cui in parte medium nõ cohæret, prius extremum uniuersim modò consentaneum sit ac consequẽs, modò alienum ac repugnans: ut si proponantur hi tres fines, animans, homo, album: tum ex iis albis, de quibus homo asseuerari nõ poßit, secernantur, olor, & nix: sanè de altero horum animans uniuersim affirmatur, negatur planè de altero: ita ratiocinatio nullo modo fuerit. Rursus a in nullo b reperiatur, nec itẽ b in aliquo c: extrema uerò sint, inanimatũ, homo, album, atque tum assumãtur ea alba, de quibus homo non dicitur, olor & nix: nam inanimûm de altero quidẽ omni

affirmabitur, de altero nullo dicetur. Ad hæc, cũ incerta sit huius pronuntiati ueritas, quoddam (non est h, quod quidem uerum est, seu nullum planè sit, seu non omne) cùm autem eo modo sumpta fuerunt extrema, ut alterum in altero nullo reperiatur, inde non struetur ratiocinatio. id quod paulò antè confirmauimus: perspicuum est ex hac extremorum structura ac dispositione ratiocinationem non effici: alioqui ex illa quoque efficeretur: eadem autem probandi ratio erit, ubi negatio in toto fuerit. Quòd si ambæ intercapedines in parte aiant quid, aut negent, seu altera aiat, neget altera, seu ambæ indefinitæ sint, seu altera indefinita, altera certa ac definita, ne tum quidẽ ratiocinatio ulla erit. His autem compositionibus omnibus extrema hæc communem præbebunt usum, animans, album, equus: animans, albũ, lapis. Ex iis quæ hucusq; exposuimus, hoc constat, ad ratiocinationẽ in parte per hãc figurã connectendam necessariam esse eam extremorũ collocationẽ: quæ si obseruetur, necessariò inde ratiocinationem effici: alioqui nulla planè effici poßit. Ex iis etiam hoc intelligimus, quæ in hac figura struantur ratiocinationes, omnes suis numeris absolutas esse ac perfectas: quippe quæ ex iis absoluantur, quæ initio sumpta sunt ac concessa. Hinc etiam id constat, quæstiones cuiusuis generis in hac figura probari, tũ quæ in toto ait aut negat, tum quæ in parte. Ac figuram eam primam appellandam censeo.

Figura secunda. M.N.X. Cap. IIII.

Vbi uerò aliquid unum & idem, in aliquo quidem toto, in alio uerò nullo reperiatur, seu in utroq; toto uel nullo, figuram eam secũdam appello. In qua medium uoco id, quod de ambobus extremis dicitur: Extrema uerò ac fines, ea in quibus id dicitur: Maius quidem, id quod proximè

medium

medium situm est. Minus, quod ab eo longius distat. Collocatur autem medium extra fines ac extrema, situ uerò primum est omnium: quapropter nullo pacto integra ac perfecta futura est ratiocinatio per hanc figuram: necessaria tamen cõclusio hic fieri potest, seu extrema in toto sumpta sint, seu non sint. Sanè ubi extrema uniuersa fuerint, struetur tum legitima ratiocinatio, ubi medium in altero nullo, in altero omni reperiatur, utrauis negatione adiecta: sin secus fiat, nihil omnino colligetur. Faciamus enim ut m, in nullo n reperiatur: in x uerò omni: tum quia negatio in toto reciprocatur ac commeat, nullum m est n: iam autem confessum est, omne x esse m: ita nullum x est n. Hoc enim antea confirmauimus. Rursus, si m in toto n, & in x nullo reperiatur, sanè & n in nullo x erit: nam si nullum m, in nullo x cohæreat, ne x quoque in ullo m insit: inerat autem m omni x, nullum igitur x n erit: eo enim modo iterum effecta est primæ figuræ structura: & quia negatio inuertitur, n quoq; in nullo x reperiatur, ita eadem complexio efficietur. Licet autem & id ipsum ab absurdo confirmare. Ex his igitur hoc constat, ubi ita collocata atque digesta fuerint extrema, inde ratiocinationem quidem effici, nõ tamen absolutam ac integram, ut in qua colligendi necessitas non ab his modò sit, quæ initio sumpta sunt, sed aliunde quoque absoluatur. Quòd si omne n sit m, item & omne x, nullum hinc efficitur ratiocinium. Extrema autem consentanea hæc proponantur, essentia, animans, homo: Dissentanea uerò ac repugnantia, essentia, animans, numerus. Essentia autem medium est, & pro argumento. Neque item complexio ulla erit, ubi m, in nullo n, in nullo item x dicatur. Extrema consequentia sint, linea, animans, homo: Repugnantia hæc, linea, animans, lapis. Vnde pla-

nè constat, ubi ex uniuersis extremis constituetur conclusio, dispositionem eam extremorum, quam initio exposui, necessariò esse obseruandam: alioqui non necessariò consequetur conclusio. At *uerò ubi medium in altero tantùm extremo toto fuerit, tum demum conclusio est futura; quæ aliquid in parte neget, si maiori extremo adiiciatur illud totum, seu affirmes, seu neges: minori autem addatur illud in parte quod illi toti aduersetur ex diametro.* Quod *fieri intelligo, si alterum totum neget, alterũ in parte affirmet: & si totum illud affirmetur, illud in parte negetur.* Nam *si m in nullo n, & in aliquo x reperiatur, necesse est n in aliquo x nõ reperiri: cùm enim negatio retrò commeet, in nullo m reperitur n.* At *uerò pro certo sumptum est m in aliquo x reperiri: ita n in aliquo x non erit: quãdoquidem in prima figura efficitur conclusio.* Rursum *si m sit in toto n, in x autem aliquo nõ sit, necessariò efficitur, ut n in aliquo x nõ sit: alioqui omni inesset, m uerò de toto n dicitur: ita necesse est; ut m sit in toto x, cùm antea pro certo & confesso sumeretur, in aliquo nõ esse.* Quòd *si m in toto n intelligatur, in x autem non toto, inde efficitur, ut n in x nõ toto reperiatur: cuius rei eadem est, quæ prius, probatio.* At *ubi m in toto x dicitur, in n uerò nõ toto, nulla tum erit conclusio.* Extrema *consentanea sint hæc, animans, substantia, coruus:* Dissentanea *uerò animans, album, coruus.* Neque *item erit ratiocinatio, ubi in nullo x dicetur illud m, in n uerò aliquo.* Coniuncta *extrema sumantur animans, essentia, unitas:* Repugnantia, *animans, essentia, scientia.* Atque *ita hucusque nobis expositum est, quando futura sit, & non sit cõclusio, ubi uniuersale pronuntiatum particulari cõtrarium fuerit.* Vbi *uerò similia ambo fuerint, nempe si negẽt ambo, uel aiant, iacebit plane*

nè cõclusio. Quod ut intelligatur, proponamus primũ pri uãtia, ut illud uniuersale adiiciatur extremo priori ad hũc modum, ut nullum n sit m, quoddam uerò x non sit m: sanè fieri potest, ut in ipso x & omni & nullo reperiatur ipsũ n. Extrema planè repugnantia sint hæc, nigrum, nix, animans: omnino consentanea nunquam reperias, si m in aliquo x insit, in alio non insit. Nã si in omni x reperiatur illud n: m uerò in nullo n, sanè m in nullo x erit: cùm antea pro cõcesso sumptũ sit, in aliquo esse. Hoc igitur modo extrema reperire non poßis. Quapropter infirmanda est ea ratiocinatio per pronuntiati particularis incertam naturam. Nam quia uerum illud est, aliquod x nõ esse m, etiam si nullum sit: cùm autem nullum esset, antea iacebat cõclusio: perspicuum est, ne hoc quidem modo stare posse. Cõstituantur rursus propositiones affirmatiuæ ambæ, ut illud uniuersale eodem modo collocetur. Verbi causa, ut omne n sit m; aliquod item x sit m: tum accidit, ut omne x sit n, & nullum. Extrema in quibus cernatur nullum x esse n, sunt album, cygnus, lapis. Extrema uerò, in quibus omne x sit n, reperire non poßis ea ipsa de causa, quam antea exposuimus. Quare ex incerta propositionis de parte natura ducendum est ad eam rem probandã argumentũ. Quòd si illud uniuersum minori extremo iunctum sit ita, ut nullum x sit m, quoddam uerò n non sit, fieri potest, ut n in x & toto & nullo reperiatur. In toto quidem reperitur, ut in his, albo, animante, coruo: in nullo autem cernitur, ut in illis, albo, lapide, coruo. Quòd si affirmẽt propositiones ambæ, extrema dißidentia sint, album, animans, nix: consentanea, album, animans, olor. Ex quibus planè intelligitur nullam fore ratiocinationẽ, ubi similes fuerint propositiones ambæ, & altera in toto, altera in parte: quin ne si

 medium

medium in utroq; aliquo sit, uel non sit; aut in hoc quidem aliquo, in illo non item: aut in neutro toto, aut indistincte. Extrema omnibus communia sunt, album, animãs, homo: album, animãs, inanimum. Ex iis igitur, *quæ exposuimus, perspicuum est ratiocinationem necessariam fore, ubi extrema ita inter se fuerint affecta, ac collocata, ut diximus. Quod si ratiocinatio sit, necesse est extrema ita esse collocata, atque affecta.* Hoc *etiam intelligitur omnes imperfectas esse, quæ in hac figura struuntur ratiocinationes: quippe quæ perficiantur omnes quibusdam assumptis, quæ uel in extremis necessario erant posita, uel certe cõcedũtur quasi ex pacto, & fictione: ut fit cùm absurdo aliquid confirmamus.* Constat *& hoc, nullam in hac figura affirmantem effici conclusionẽ: sed omnes negantes, tùm quæ in toto sunt, tum quæ in parte.*

De figura tertia. *P. R. S.* *Cap.* V.

At *uerò ubi hoc in aliquo toto fuerit, illud autem in eodem nullo, seu ambo in eo toto, aut nullo sint, figuram eam tertiam appello.* In *qua* Medium *id uocõ, de quo ambo illa enuntiamus:* Extrema *uerò ea ipsa, quæ de aliõ enunciantur:* Maius *quidem, quod à medio longius distat:* Minus *uerò id, quod propius accedit.* Medium *autem extra ipsa extrema collocatum est: illud quidem, ac situ & dispositione est postremum.* Ita *ne in hac quidem figura ulla efficitur perfecta ratiocinatio: effici tamẽ poßit, seu extrema uniuersaliter medio iungantur, seu nõ omnino.* Vbi *igitur extrema uniuersim sumantur, si & p & r in toto s reperiatur, necessario efficietur conclusio, ut p in aliquo r intelligatur.* Cùm *enim reciprocetur affirmatio, sane in aliquo r erit ipsum s.* Itaque, *quia ipsum p est in toto s, s uerò in aliquo r, consequitur ut p in aliquo r insit. ita enim*

struitur

ſtruitur ratiocinatio in prima figura. Licet autem id ipſum confirmare, tum ab abſurdo, tum expoſitione. Si enim ambo extrema in toto inſint, & aſſumatur pars quædam ipſius s: uerbi gratiâ, ipſum n: ſanè ei inerit & p & r: ita cuidam r p quoque inerit. Quòd ſi r in toto s, in eodem uerò nullo ipſum p reperiatur, efficietur concluſio, quâ p in aliquo r non inerit, idque neceſſariò: quippe eadem eſt, quæ prius, eius rei probandæ ratio, ſi pronuntiatum hoc r s retrocedat ac commeet. Confirmabitur & id ipſum ex incõmodo, ut fit in ſuperioribus. Vbi uerò ipſum r in nullo ſit s: in hoc uerò toto ipſum p, iacebit planè cõcluſio. Extrema conſentanea ſunt, animans, equus, homo: Diſſidentia, animans, inanimum, homo. Ne tum quidem ratiocinatio erit, ubi in nullo s ambo dicantur. Extrema coniuncta ſumantur, animans, equus, inanimum: Repugnantia uerò homo, equus, inanimum. Ex iis inanimum eſt medium. Hinc igitur manifeſtum, quando ſit, uel non ſit futura in hac figura ratiocinatio, ubi extrema omnino ſumpta ſunt: quippe ubi affirmant, colligetur extremum alterum in aliquo altero eſſe: ubi uerò negant, nihil efficietur. At ubi alterum ait, alterum negat: ſi maius quidem neget, alterum autem affirmet, hinc conſequetur extremum alterum in altero aliquo non eſſe: ſin cõtrà fit, nulla futura eſt cõcluſio. Quòd ſi extremum alterum medio iungatur uniuerſim, alterum uerò in parte: ſi ambo affirmẽt, neceſſariò efficitur concluſio, etiam ſi utrumuis eorum in toto dicatur. Nam ſi r ſit in toto s, p uerò in eo aliquo, neceſſe eſt p in aliquo r ineſſe. Nam, quia commeat affirmatio, ipſum ſanè s in aliquo p erit, atque ita, cùm ipſum r in toto s intelligatur, ipſum uerò s in aliquo p: ſanè r in aliquo p erit: quare & p in aliquo r: rurſum ſi ipſum r in aliquo s intelligatur, in eo uerò

rò toto ipsum p, necesse est, ut p in aliquo r insit. Huius enim conclusionis adstruendæ eadem est atque superiorum uia; quam etiam confirmare poßis, quemadmodum antecedentes, tum absurdo, tum expositione. Quòd si extremorum alterum aiat, alterum neget, atque illud uniuersim dicatur, sanè ubi minus extremum ita affirmet, stabit conclusio. Nam si r in toto s sit positũ: p uerò in eo ipso aliquo non insit, necesse est, ut p in aliquo r quoque nõ insit. Nam si in eo toto esset, r autẽ in toto s, profectò ipsum p toto s quoque reperiretur. At pro concesso sumptum est non inesse. Potest autem adstrui hic modus absque eo ductu, si aliqua pars ipsius s sumatur, in qua p non sit. Quòd si maius extremum affirmet, minus autem neget in parte, nulla erit cõclusio: ut si p in toto s insit, in eo uerò aliquo ipsum r non insit. Sumantur pro extremis omnino consentientibus, animatum, homo, animans: pro dißidentibus uerò ac planè repugnantibus nulla accipi possunt, si r in s alia ex parte insit, alia non item. Si enim p in toto s reperiatur: r uerò in s aliquo, & p quoque in aliquo r erit: at, ut cõfessum est, in nullo erat: quin quemadmodum antea, eodem modo hîc faciendum est. Cùm enim aliquid in alio aliquo nõ esse indefinitum sit ac incertum, sanè quod in nullo est, uerè dicitur in aliquo non esse: cùm autem in nullo esset, nulla erat ratiocinatio. Quòd si extremum negans uniuersim dicatur, affirmans uerò in parte, ubi negans prius fuerit, affirmans autem posterius, stabit ratiocinatio. Nam si p in nullo s, in hoc uerò aliquo sit ipsum r: sanè p in quodam r non erit. Nam si pronuntiatum hoc r s permutetur, uisetur prima figura. Quando uerò minus extremum negauerit quid, iacebit planè ratiocinatio. Fines consentientes sunt, animans, homo, fera: repugnãtes uerò, animans

animans, sapiẽtia, fera: in quibus illud fera, medium inseritur. Ne syllogismus quidem erit, si ambo extrema negẽt, ut alterum in toto sit, alterum in parte. Fines dißidentes sunt, ubi minus in medio toto dicitur, animans, sapientia, efferatum: Coniuncti ac consentientes, animans, homo, fera. In quibus autem maius extremum omnino dicitur, minus uerò in parte, exempla repugnantia sunt, coruus, nix, album: Consentanea uerò reperiri non poßunt, si r in ipso s partim sit, partim non sit. Nam si omni r ipsum p sit consequens: ipsum uerò r alicui s, sanè & p ipsum alicui s consequens est. At pro certo ac cõcesso habebatur nullum cõsequi: uerùm ex incerta ueritate propositionis de parte, hoc confirmari debet. Quòd si ambo fines in medio aliquo sint, uel non sint: seu hic iisit, ille non item: seu alter in aliquo, alter uerò in eo nõ omni, seu indefinita sint ac incerta; ne tum quidem firma est ullo pacto futura ratiocinatio. Fines autem omnibus modis in commune utiles, animans, homo, album: animans inanimum, album. Hinc igitur constet, quando sit in hac figura futura firma conclusio, quando secus. Ac si ita fines disponãtur, ut praecipimus, necessariò conclusionem effici: quòd si stet ratiocinatio, fines necessariò ita esse collocandos. Illud quoque constat, imperfectas eas esse, quae in hac figura struũtur ratiocinationes: quippe que absoluãntur omnes, ubi nonnulla assumas. Adde quòd in hac figura nihil uniuersim efficere poßis, seu affirmes, seu neges. Id etiam ex hys perspicuũ est, quando in quauis figura iaceat cõclusio: sanè ubi extrema ambo in parte aiant quid, aut negent, nihil planè inde efficitur. Quòd si affirmatio cũ negatione uniuersali sumatur, perpetuò sequitur conclusio negans minus extremum de maiori. Verbi causa, Si a in toto b, aut aliquo sit, b uerò

rò in nullo c, cùm retrò cõmeent propositiones, necessariò efficitur, ut c in aliquo a non sit: quod in aliis figuris eodẽ modo fit. Nam in quauis efficitur ratiocinatio ex conuersione. Cõstat & hoc: si indefinita propositio pro affirmante particulari sumatur, eundem atque illam syllogismum efficere in quauis figura. Illud quoque manifestum apparet, imperfectas ratiocinationes in prima figura omnes perfici atq; absolui: quippe, aut demonstratione finiuntur omnes, aut per absurdum. At utrouis horum modorũ efficitur prima figura. Nam ubi demonstratione perficiuntur, reciprocatione absoluũtur omnes, hæc autem primam figuram constituebat. In his autem quæ ab absurdo confirmantur, ratiocinatio in prima figura struitur, proposita atque constituta aliqua re falsa: ut si in ultima figura a & b, in toto c reperiuntur, ipsum a in aliquo b erit; alioqui in nullo b fuerit a: b uerò in toto c: a igitur in nullo c inest: at antea in toto esse concessum est. eodem modo in cæteris fieri solet. At uerò reduci possunt ratiocinationes omnes in eas, quæ uniuersim colligunt in prima figura. Est enim in secunda figura id perspicuum omnes perfici per illas, prætérquàm quòd non eadem uia omnes: quin uniuersales perficiuntur quidem si priuãs retrò commeet: at quæ in parte sunt, ambæ ab incommodo confirmantur: quæ autem in parte sunt in prima figura, ut ex sese ipsis perfectæ sint, atque absolutæ, eas tamen per secundam figuram cõfirmare licet ductu ad incommodum. Verbi causa, Si a est in toto b, hoc uerò in aliquo c, a quoque in aliquo c erit. Nam si in nullo sit, sit uerò in toto b, b sanè in nullo c erit: id quòd ex secũda figura intelligitur, eadem est in priuante cõclusione cõfirmatio. Nam si a in nullo b cernitur, b uerò in aliquo c maximè, a sanè in aliquo

c non

c nō reperietur: alioqui si in toto eo esset, & in nullo b reperiretur, profectò ipsum b in nullo c esset: eo autem modo struebatur media figura. Vnde quia ratiocinationes figuræ mediæ ad eas, quæ in prima figura uniuersales fiūt, reducuntur omnes: particulares autem ex prima ad eas referuntur, quæ in media fiunt: perspicuum est, quæ in parte efficiuntur, referendas eas esse ad eas, quæ in prima figura uniuersim fiunt. Quæ uerò in tertia figura struūtur, si extrema uniuersa sint, cōtinuò per ratiocinationes illas primæ figuræ perficiuntur. Quòd si in parte sint extrema, ad syllogismos eos referuntur, qui in parte colligunt per primam figuram. Hos uerò ad illos referri docuimus: quare referentur quoque qui in parte struuntur per tertiam figuram. Hinc igitur planè constat, ratiocinationes omnes ad eas referri debere, quæ uniuersim fiūt in prima figura. Atque ita hucusque nobis expositum est, quæ sit dispositio, uis, & natura earum ratiocinationum, quæ aliquid esse, uel nòn esse colligunt, seu per se in sua quæque figura cernantur, seu ex diuersis figuris simul comparentur.

De varia pronuntiatorum coniunctione. Cap. VI.

At uerò quia diuersa sunt hæc, inest, necessariò inest, accidit inesse: permulta ènim insunt illa quidem, non tamē necessariò: alia nec necessariò insunt, nec re ipsa omnino insunt, inesse tamen possunt. Perspicuum est inde ratiocinationes ex iis singulis confectas, diuersas esse extremáque in iis non eodē modo se habere: quin alia ex necessariis constat, alia ex absolutis, alia ex contingentibus. In necessariis igitur eodē fermè modò res se habet, ac in absolutis: si enim eodem modo collocētur extrema, tum in iis quæ inesse, tum in iis quæ necessariò inesse quid aiunt, uel negant, modò conficietur ratiocinatio, modò nō conficietur

tur. Hoc tantùm differunt, quòd extremis adiicitur necessariò inesse, uel non inesse: priuans enim propositio eodem modo reciprocatur, ac in toto aliquo esse, ac de toto aliquo dici, eodem hic modo locum habent, quo in absolutis. quo fit, ut quẽadmodum in iis, quæ insunt, ita in necessariis conclusio per reciprocationem ostẽdatur, idque in omnibus, præterquam quòd in media figura, cùm altera propositio fuerit affirmatiua uniuersalis, altera particularis priuans. Itémq; in tertia, cũ altera uniuersalis affirmatio erit, altera negatio in parte, nõ ita ostendi poßit: quin necesse est, ubi singulare aliquod proposueris, cui neutrũ insit, in eo ratiocinationẽ efficere: in eo enim necessariò efficietur. Quòd si in re singulari proposita necessariò efficitur, in illius generis, cuius pars est illa res, singula parte etiam efficietur. Harum autem ratiocinationum utraque in sua figura efficitur.

Quomodo, necessarium & absolutum pronuntiatum committantur in prima figura. Cap. VII.

Fit autem nonnunquam, ut necessaria efficiatur conclusio, ubi altera propositio necessaria sit: uerũ non utrauis, sed quæ maiori extremo coniuncta est: uerbi causa, si sumptum sit, a necessariò esse, uel non esse in b: b uerò in c esse modò: sanè si eo modo sumptæ sint propositiones, a in c necessariò erit, uel non erit: quippe quòd sit in b necessariò, uel non sit: c uerò pars est ipsius b: unde perspicuũ est, c necessariò alterum eorum futurũ. Quòd si b esse a necesse non sit, c uerò esse b maximè, inde non efficietur necessaria conclusio: alioqui accidet quoddam b necessariò esse a, tum in prima, tum in tertia figura, quod planè est falsum: fieri enim potest, ut b eiusmodi sit, ut illi nulla in parte a aliquã do insit. Iam uerò conclusionem non sequi necessariam ex-

tremis

tremis propositis, facilè intelligitur. Exẽpli causa, si a sit motus, b animans, loco c locetur homo: tum homo necessariò est animans, animans autem mouetur, neque id necessariò, neque itidem homo. Eadẽ est ratio, si priuans fuerit propositio a b: est enim demõstrandi ratio eadẽ. In ratiocinationibus autẽ particularibus, cùm propositio uniuersalis necessaria fuerit, connexio efficietur necessariò: sin particularis necessaria sit, non inde sequetur cõclusio necessaria, siue priuans sit uniuersalis propositio, siue affirmatiua. Constituamus primùm uniuersalẽ necessariã, sitq; omne b necessariò a: quoddã uerò c sit b tantũ, necessariò inde consequitur quoddam c necessariò esse a: c enim sub b continetur, omni autem b a necessariò inerat: ita fiet ubi conclusio priuãs fuerit: est enim eadem probãdi uia. Quòd si particularis propositio necessaria sit, non consequetur cõclusio necessaria. quemadmodum enim in uniuersalibus ratiocinationibus, ita neque in his quicquam absurdum accidit: quod & in priuantibus æquè est intelligendum, sint extrema hæc: motus, animans, album.

Coniunctiones quæ in secunda figura. Cap. VIII.

Cum autem in secunda figura propositio priuans necessaria fuerit, necessaria efficietur connexio: sin affirmatiua, non item. Constituatur enim primùm priuans necessaria, ita ut a nulli b inesse poßit, insit autem ipsi c tantùm. Nam cùm negatiua reciprocetur, & b nulli a inesse poterit: a uerò omni c inest: igitur in nullo c b esse potest: est enim c sub a cõprehẽsũ. Ita fiet si negatio ipsi c adiiciatur. Nã si nulli c inesse potest: & c nulli a: a uerò omni b inest: ita fit ut nulli b poßit inesse c: cõstituitur enim rursum prima figura. Ita fit, ut & ipsum b nulli c inesse poßit, eodem enim modo retroeunt. Quòd si affirmatio necessaria sit,

non

non efficietur necessaria cõclusio. Faciamus *enim, ut omne b necessariò sit a: nullum uerò c sit a tantùm: si retrocedat negatio, constituitur prima figura, in qua antea probatum est, nisi maior propositio negatiua necessaria sit, connexionem nõ fore necessariam: unde nec in his necesse est fore.* Præterea *si necessaria sit conclusio, fit, ut c alicui a nõ insit necessariò: si enim b nulli c inest, idq; necessariò, & c nulli b æquè necessariò inest: b autem alicui a necesse est inesse.* Nam *a omni b necessariò inerat: ita fit, ut sit necesse c alicui a non inesse:* At *nihil uetat, quin eiusmodi acceptũ sit, cui uniuersim ipsum c inesse poßit.* Iam *uerò extremis propositis probari poßit, cõclusionẽ non esse absolutè necessariam, sed tantùm quandiu illa sunt.* Verbi *gratiâ,* Pro *a sumatur animans, loco b homo, in locum c succedat album, sintque eodem modo sumptæ propositiones: accidit nullum album esse animans, nullum item album est homo, non tamen necessariò: fieri enim poteſt, ut homo sit albus, non tamen quandiu nullum album est animans.* Ita *conclusio necessaria est, quandiu illa sunt, absolutè necessaria nõ item.* Ita *fit in ratiocinationibus particularibus: cùm enim propositio priuans uniuersa fuerit & necessaria, connexio quoque necessaria erit.* Quòd *si affirmatiua uniuersa sit & necessaria: negatio autem particularis sit, nec necessaria: non sequetur connexio necessaria.* Primùm *itaq; constituamus negationem uniuersalem necessariam, nullum b potest esse a, quoddam autem c est a.* Nam *quia reciprocatur negatio, necesse est nullum a esse b, quoddam autem c est a: ita fit, ut necessariò quoddam c non sit b.* Rursum *proponatur uniuersalis affirmatio necessaria, ut affirmatio adiiciatur ipsi b: tum si omne b necessariò est a, quoddam autem c non est a, perspicuũ est inde, quoddam c*

non esse b, sed non necessariò. Eadem enim extrema usui erunt ad id probandum, quæ antea in uniuersalibus syllogismis. Quòd si negatio necessaria sit in parte, nihilo magis conclusio necessaria est: id enim per ipsa extrema probari potest.

Quo pacto in tertia figura committantur. Cap. IX.

Cum autem extrema de medio in totũ dicũtur in ultima figura, fuerintq; ambæ propositiones affirmantes, utrauis necessaria, conclusio quoq; necessaria cõsequitur. Quòd si propositionũ altera aiat, altera neget, cũ negãs necessaria fuerit, connexio necessaria est futura: ubi uerò aiens necessaria fuerit, non erit necessaria conclusio. Constituantur ambæ primũ affirmantes, ut & a & b omni c insint, sitque necesse a inesse ipsi c: iam cũ b omni c insit, c alicui b inest (cõmutatur enim uniuersalis in particularẽ). Ita si a necessariò insit omni c, & c alicui b insit, necesse est a alicui b inesse: quippe cũ b comprehẽdatur sub c. Ita rursus prima figura. Eadẽ ratione probabitur, si necesse sit omni c inesse b: cõmutatur enim altera, & c alicui a inest. Itaq; si omne c necessariò est b, quoddã autẽ a est c, quoddã a necessariò est b: è cõuerso sit priuãs propositio c a, & c b affirmãs sitq; priuans necessaria: iam quia reciprocatur affirmatio quoddam b est c, nullũ autem c est a, idq; necessariò: igitur quoddã b necessariò non est a, cũ b sub c comprehendatur. Quòd si affirmatio necessaria sit, non sequetur necessaria connexio. Constituamus enim ex c b necessariam affirmationẽ, ex c a negationẽ non necessariã: quia cõmutatur affirmatio, quoddam b necessariò est c. Igitur cùm nullum c sit a, quoddam uerò b sit c, quoddam b non est a, nõ tamen ex necessitate: docuimus enim, cùm negatio in prima figura necessaria non fuerit, neque conclusionem necessariam

fore: quod & ab extremis intelligi potest. Constituamus enim loco a bonũ, pro b animal, loco c equũ: Tum nullus equus est bonus: (id enim fieri potest) omnis autẽ equus necessariò est animal: neq; tamẽ necesse est, quoddã animans non esse bonũ, cũ fieri poßit, ut omne sit bonũ. quòd si fortè id fieri non poßit, aliud extremũ constituamus uigilare, uel dormire: nam omne animans utrumq; horum recipere potest. Cũ igitur ambo extrema de medio uniuersim dicentur, exposuimus, quando cõclusio necessaria fuerit: si uerò alterũ uniuersim, alterũ in parte dicatur, idq; affirmando in ambobus, cũ idem uniuersim & necessariò dicetur, conclusio efficietur necessaria: cuius rei probatio eadẽ est, quæ prius: affirmatio enim in parte cõmeat, ac reciprocatur. Igitur cũ omne c necessariò sit b, a uerò sub c contineatur, necesse est quoddã a esse b: quòd si quoddã a est b necessariò, uicißim etiam quoddam b est a, idq; de neceßitate: hæc enim retrocedũt. Eadẽ est ratio, cũ ex c & a necessaria fuerit & uniuersalis propositio; quia b ipsi c subiicitur: sin particularis necessaria sit, nõ efficitur necessaria conclusio. Sit enim uerbi causa, ex c b particularis propositio, ac necessaria, sitq; omne c a, nec id necessariò: cõmutata igitur propositione c b prima figura efficitur, uniuersalis autem propositio nõ est necessaria: at particularis maximè: cùm autẽ ita cõstitutæ sunt propositiones, docuimus nõ effici necessariã complexionẽ. Igitur neq; ex his etiã cõsequetur, quod uel maximè ab extremis intelligitur. Sit itaq; a uigilia, b uerò bipes, ipsi c succedat animãs: tum b cuidã c necessariò inest: a uerò omni c inest, nec tamẽ a ipsi b necessariò inest: neque enim necesse est id, quòd bipes est, dormire, aut uigilare. Hoc idẽ ex iisdẽ extremis probabitur, ubi a c. propositio fuerit particularis ac necessaria, cõclusionẽ nõ fore necessariã. Quòd extremorũ alterũ affirmetur, nege-

tur alterũ, cũ id quod negatur, & uniuersim, & necessariò negabitur, cõplexio tum necessaria erit. Nã si nullũ c est a, idq; necessariò, quoddã autẽ c est b, quoddam b necessariò non est a. At uerò cũ affirmatio necessaria fuerit, siue ea in toto dicatur, siue in parte, uel negatio fuerit particularis, non erit cõclusio necessaria: cætera enim eadẽ, quæ prius afferemus: ubi autẽ affirmatiua uniuersalis necessaria fuerit, extrema sint, uigilia, animãs, homo, sítq; homo mediũ: Cũ uerò affirmatio in parte fuerit ac necessaria, sumẽtur hæc, uigilia, animãs, album. Nam quoddã album necessariò est animans: fieríq; potest, ut nullũ animãs uigilet, nec tamen efficitur, ut quoddam animans non uigilet necessariò. Cùm uerò negatio particularis fuerit ac necessaria, extrema hæc proponãtur, bipes, motus, animal, sítq; in his medium animal. Hinc igitur intelligi potest cõclusionem non fore absolutam, nisi propositiones ambæ absolutæ sint. At necessaria est, ubi altera tantũ propositio necessaria fuerit: in ambobus autẽ, siue affirmantes sint syllogismi, siue negantes, oportet alterũ effatum complexioni respondere: nempe ut absolutum sit, si illa sit absoluta: necessariũ, si necessaria. Ita id quoq; perspicuum est; neq; necessariam, neque absolutam fore connexionem, nisi antecedat pronuntiatum necessarium, uel absolutum: ac de necessario abundè satis, qua, inquam, ratione colligatur, quóque discrimine distinguatur ab eo, quod absolutè inest.

De coniungendis ac componendis effatis de cõtingenti, ac ratiocinationibus ex eo conficiendis, quóque pacto reciprocetur in seipsum. Cap. X.

De contingenti uerò deinceps nobis est dicendũ, quãdo quáque uia, quibus item propositionibus conficietur syllogismus. Contingere autem ac cõtingens in præsentia in-

telligo id, quod cũ non sit necessariò, si tamẽ ponatur, nullum inde sequitur incõmodum: cũ enim necessariũ dicimus esse contingens, nominis tantũ similitudine id facimus, & agnominatione: quòd autẽ contingẽs id sit, quod diximus, abundè argumẽto sunt affirmationes, & negationes inter se contrariæ: nam non cõtingens esse, & impoßibile esse, ac necesse non esse, uel eadem sunt, uel certè sese mutuò cõsequũtur: quòd si ita est, eorum quoq; contraria sese mutuò consequẽtur. Hæc enim accidit esse, nõ impoßibile est esse, non necesse est non esse, uel eadẽ sunt planè, uel sibi inuicẽ adiuncta: de re enim quauis affirmatio dicitur, uel negatio. Ita fit, ut cõtingens sit non necessariũ, & non necessarium cõtingens. At uerò hoc in cõtingenti reperitur, ut omnes de eo propositiones in se mutuò cõmeent ac reciprocẽtur, quod non ita intelligo quasi affirmationes in negationes cõmutentur, sed quia speciem affirmandi habent, in oppositas commutari: uerbi causa, contingit esse, in hãc cõmutari potest, contingit non esse: itẽ, in omni cõtingit, in hãc commeat, in nullo cõtingit, aut non omni. Item, in aliquo contingit, in hanc uertitur, nõ omni accidit, quod idem fit in cæteris. Nam quia contingens nõ est necessarium, quod autem huiusmodi est, potest non esse, hinc constat, si cõtingit b esse a, contingit & non esse: quòd si accidit in omni reperiri, accidit & in nullo reperiri. Eadẽ est affirmationum in parte ratio: eadẽ enim est in his demonstrandi uia. At uerò propositiones huiusmodi affirmant, non negant. Nam uerbũ accidẽdi (quod & prius diximus) eodẽ fungitur munere, quo ipsum esse. His igitur ita constitutis rem ab initio repetamus. Vocabulum accidendi duobus modis usurpamus, altero pro eo, quod frequẽtius fit, & à necessario deficit: cuiusmodi hæc sunt, hominẽ canescere, augeri,

tabescere, & (ut semel dicã) quicquid aptũ est, ut insit. Id enim non habet perpetuã necessitatẽ, quia non semper est homo: hic tamẽ cũ est, aut necessariò illud est, aut certè plurimũ. Altero modo accidere id dicimus, quod incertum est & indefinitũ, quódq; ita, & secus euenire potest. Cuiusmodi hæc sunt, animãs incedere, aut dũ incedit, terrã concuti, & (ut uno uerbo dicam) quicquid fit forte fortuna. eorum enim omniũ nihil in hanc partẽ natura magis est propensum, quàm in cõtrariã. Quocirca utraq; cõtingentis acceptio in cõtrarias propositiones reciprocatur, sed nõ eodẽ planè modo. Quin quod natura propensius est, cõuertitur in non necessariũ: eo modo dicimus, cõtingens est, hominẽ non canescere: quod autẽ indefinitũ, & súsq; déq; est, in id mutatur, quod in utrãq; partem ex æquo uergit. Ac de his ita incertis, neq; scientia cõstitui potest, nec ratiocinatio euidens, quia mediũ inconstans est. De his autẽ, quæ natura propẽsa sunt in partẽ alterã, potest quidẽ cõstitui: quin disciplinæ fermè omnes, ac inquisitiones de his fiunt, quæ ita accidunt: de illis autẽ ut ratiocinatio fieri possit, non solent tamẽ quæstiones institui: sed de ea posterius explicabimus fusius. Iam uerò dicamus quãdo, quáq; uia, ac cuiusmodi futura sit ex cõtingentibus propositionibus ratiocinatio. At uerò cũ hæc dicendi forma, accidit hoc illi inesse, duobus modis intelligi possit, tum de eo, cui insit, tũ de eo, cui inesse possit: hæc enim loquendi ratio, de quocunque b cõtingit, & a dici, horũ utrumq; designat, uel de quo dicitur b, aut de quo dici potest: hæc autem inter se nihil differunt, in quocunq; b, & a quoq; eidem accidere, & omni b inesse posse a. Planum igitur duobus modis accipi posse illud, cõtingit a in omni b inesse. Initio igitur dicamus, quis sit futurus syllogismus, cũ b accidit ipsi c, a uerò ipsi b: ita

enim ambæ propositiones contingentes sumuntur: cũ autẽ a ei accidit, cui b inest, altera absoluta est propositio, altera contingens. Ducendũ igitur nobis est initiũ ab iis, *quæ similia sunt, ac eiusdẽ formæ, quod & aliàs fecimus.* Cùm *a accidit omni b, b uerò omni c, syllogismus erit perfectus, quo colligetur, a accidere omni c: quod ex finitione perspicuum est: ita enim antea explicuimus, accidere omni.* Haud *secus, si a nulli b accidit, b autem omni c, a nulli c accidet.* Diximus *enim, cui b accidit, a non accidere, id sibi uelle, ut ne unum quidem omittatur ex iis, quibus b accidit.* At uerò *cùm a omni b accidit, b uerò nulli c, ex proloquiis ita accep tis nulla nascitur ratiocinatio: quòd si effatum ex b c cõmutetur pro natura accidentis, is ipse erit syllogismus, qui paulò antè expositus est.* Nam *quia accidit, ut b nulli c insit, potest & inesse omni: id enim antea docuimus.* Ita *si b omni c accidit, a uerò omni b, idem iterum oritur syllogismus.* Hoc *idem fit, si ambabus propositionibus contingenti bus adiiciatur negatio: uerbi causa, si a nulli b accidit: b uerò nulli c.* Vt *enim ex pronuntiatis ita sumptis nulla constituatur ratiocinatio, si tamen ea cõmutentur, eadem erit quæ superior.* Ex *quo perspicuũ est, nullũ planè fieri syllo gismum: aut fieri quidem, sed imperfectum, ubi negatio, uel minori extremo adiiciatur, uel etiam ambabus propositionibus.* Necessariò *enim ita demum colligitur complexio, si primùm reciprocatio fiat.* At *ubi pronuntiatum alterum uniuersale fuerit, alterũ in parte: si uniuersale maiori extremo coniungatur, perfectus erit syllogismus.* Nam *si a omni b accidit: b uerò alicui c, a quoque alicui c accidit: quod facilè intelligitur ex interpretatione eius quod omni accidit.* Iam *si a nulli b accidit: b uerò cuidam c, necessariò consequitur, ut a cuidam c posit non inesse: cuius*

rei

rei probandæ eadem est, quæ superius, ratio. Quòd si particularis propositio negatiua sumatur, uniuersalis autem affirmatiua, & eundem retineant situm, ut a omni b accidit, b cuidā c accidit non inesse: syllogismus ex propositionibus ita acceptis non habet uim apertam. Quòd si reciprocetur particularis, ac sumatur, b alicui c accidere, eadem quæ prius sequetur complexio, quemadmodum initio fecimus. Sin maior in parte fuerit, minor uerò in toto, nullo pacto hinc fiet syllogismus, siue affirment ambæ, siue negent, siue qualitate euarient: si etiā ambæ indefinitæ sint, aut particulares. Nihil enim uetat, quominus b excedat ipsum a, nec æqualiter dicatur. Sumatur igitur c pro eo, quo b excedit ipsum a, sanè huic nec omni, nec nulli, nec alicui, nec nō alicui accidit ipsum a: etiāsi reciprocentur cōtingentes propositiones, modò b pluribus accidat, quā a. Quòd autē ita constitutis propositionibus primū postremo modò omni, modò nulli accidere sit necesse, extrema planè ostēdunt. Síntq; hæc extrema omnibus cōmunia, in quibus necessariò insit primū postremo, animans, candidū, homo: in quibus non inest, animans, candidum, uestimentū. Nullum autē fieri syllogismū constitutis ita extremis, hinc manifestū euadit, quia syllogismus omnis, aut colligit inesse, aut necessariò inesse, aut quid cuiquā accidere. Quòd autē is syllogismus, nec inesse colligat, nec necessariò inesse, hinc intelligitur: affirmatiua enim cōclusio tollitur negatiua: negatiua uerò per affirmatiuam euertitur. Restat, ut primum postremo accidat: quod fieri non potest. Ostēdimus enim, si ita statuantur extrema, primum postremo omni inesse necessariò in nōnullis, in aliis nulli inesse: idq; necessariò. Non igitur contingens fuerit conclusio: quippe quod necessarium est, id ab eo, quod accidit, diuersum esse

diximus. Constat igitur, ubi extrema uniuersaliter accepta fuerint in cōtingentibus propositionibus, semper fieri syllogismū in prima figura, siue affirment siue negēt: praeterquā quòd si affirmēt, perfectus est futurus: sin negēt, imperfectus. Contingens autē, & accidens id sumēdum est, quod à necessario distinguitur, quo modo diximus: non quod cū eo conuenit: id quod nonnunquam aegrius discernitur.

Coniunctio contingentis, & absoluti in prima figura. Cap: XI.

Quod si altera propositio absoluta sit, altera uerò cōtingēs, cū accidere significabit ea, quae maiori extremo cohaerebit, perfecti erūt, qui hinc orientur syllogismi, & de cōtingenti, ut antea explicuimus. Quòd si minori extremo cōiungatur, imperfecti erunt omnes syllogismi ac priuantes, nec secundū contingētis acceptionem antè expositam, sed quòd aut nulli, aut non omni necessariò insit. Si enim nulli, aut non omni ex necessitate insit, accidere dicimus, ut id nulli, aut non omni insit. Fac igitur, ut a omni b accidat, b uerò omni c insit, tū quia c sub b cōprehensum est, a autē accidit omni b, perspicuū est, illud idē ipsi c accidere, fitq́; perfectus syllogismus. Eodē modo suis numeris absolutus fuerit syllogismus, quo colligetur accidere, ut a nulli c insit, si priuans fuerit propositio a b, affirmatiua autē b c: sitq́; de cōtingenti sumpta a b, pura uerò b c. Cōstat igitur perfectos constitui syllogismos, ubi minor propositio absoluta fuerit: quòd si opposito modo res habeat, syllogismi quoq; erūt: quod ab absurdo ostendi debet. Vnde quoq; perspicuū fiet imperfectos eos fore: quippe qui ex propositionibus acceptis probari nequeāt. Est autē primū exponendū, si cū a sit, necessariò b erit: si a esse poßit, posse esse b, idq́; necessariò. Faciamus enim, dū res ita habeat, ut loco

a,

a, poßibile collocetur: pro b, impoßibile: tũ poßibile, dum fieri poteſt, fiat: impoßibile uerò, quia fieri nequit, ne fiat. Iam cũ a poßibile ſit, b impoßibile, tũ fieri poteſt, ut a fiat ſine b: quod ſi fieri, eſſe quoq; poteſt: quod enim factũ eſt, ubi demũ fuerit factũ, tum eſt. Poßibile autẽ, & impoßibile non in faciẽdo modò accipiẽda ſunt, ſed & in uero, abſoluto, & quotcunq; aliis modis in uniuerſum poßibile accipitur: in omnibus enim eadẽ erit ratio. Præterea ſi a ſit, b quoq; eſſe: nõ eſt ita accipiendũ, neq; protinus exiſtimandum, quaſi ex eo quod unum quid, ut a ſit, b fore. nihil enim quicquã ex uno tantũ neceſſariò cõſequitur: ſed ex duobus minimũ. Idq; ubi proloquia ita fuerint in ratiocinationis formã expoſita, ut antea præceptũ eſt. Nã ſi c dicit[illegible]e d, ipſum uerò d de f, neceſſe eſt, ut c de f dicatur. Quòd ſi pro poſitiones ambæ poßibiles ſint, concluſio quoq; poßibilis erit: queadmodũ igitur, ſi a pro propoſitionibus accipiatur, b uerò ut cõplexio: hinc fiet, ubi a neceſſariũ fuerit, b quoq; neceſſariũ eſſe: neq; id modò; ſed ſi illud poßibile fuerit, hoc quoq; poßibile fore. Qua re ita conſtituta cõſtat, ubi falſum quidẽ poſitum fuerit, non tamen impoßibile, id quod inde accidit, falſum quidẽ eſſe ex fictione: impoßibile non item: uerbi cauſa, ſi a falſum quidem ſit, non tamẽ impoßibile: cùm autem a eſt, b quoq; conſequitur, ſanè b falſum erit, non item impoßibile. Cùm enim monſtratum ſit, ex a conſequi b, hoc autem poßibile eſſe, ſi illud quoque poßibile ſit: fingimus autem a eſſe poßibile, b igitur poßibile erit: ſi enim impoßibile eſſe dicas, accidet, ut idem poſſibile ſit, & impoßibile. His igitur rebus ita expoſitis faciamus, ut omne b ſit a, & omne c poßit eſſe b: hinc neceſſe eſt, ut omne c poßit eſſe a: quod ſi lubet, fingamus non poſſe, & hoc nobis cõcedatur, ut omne c ſit b, quod ut fal-

ſum ſit, non eſt tamen impoßibile: tum ſi omne c non poteſt eſſe a, cùm omne c ſit b: nō omne b poteſt eſſe a. Fit enim in figura tertia ſyllogiſmus. At uerò antea poſitum erat fieri poſſe, ut omne b eſſet a: colligitur itaq; neceſſariò, ut omne c poßit eſſe a. Cū enim res falſa, nō tamē impoßibilis ex fictione poſita fuiſſet, quod ex ea cōſequitur, impoßibile eſt. Illud ipſum ductu ad incommodū in prima figura oſtēdere etiā licet, ſi concedamus, ut c ſit b: nā ſi omne c eſt b, omne autē b poteſt eſſe a: c quoq; omne poteſt eſſe a, cū tamē poſitum ſit non omne poſſe. Quod autē dicimus omni ineſſe, non eſt accipiendū tēpore quodā præfinito, quaſi nūc ſit, aut hoc uel illo tēpore, ſed omnino: ex eiuſmodi enim propoſitionibus ſyllogiſmos cōſtituimus. Quòd ſi propoſitio in ipſo articulo, & tēpore præſenti accipiatur, nullus inde fiet ſyllogiſmus: nihil enim fortaſſe prohibuerit, omne quod moueatur, hominē eſſe aliquando, nēpe ſi præter hominē nihil moueatur: omnis tamē equus poteſt moueri, at nullus equus poteſt eſſe homo. Præterea loco ipſius a, ſumatur animal, ſitq; argumentū id quod mouetur, poſtremus autem limes ſit homo: tum propoſitiones eodē modò ſe habent ut antea, cōplexio tamē neceſſaria eſt, non cōtingēs: quippe neceſſe eſt hominem animal eſſe. Hinc planum eſt, uniuerſale illud ſimpliciter accipiendum eſſe, non tempore præfinito. Rurſus a b proloquium uniuerſale capiatur, & priuans, ut nullum b ſit a: omne autem c poßit eſſe b, his ita conſtitutis efficitur, ut nullum c poßit eſſe a: ſin minus, faciamus ut c ſit b, eo modo quo prius neceſſariò efficitur, ut quoddam b ſit a: conſtituitur enim in tertia figura ſyllogiſmus: hoc autem eſt abſurdum. Cōtingit igitur, ut nullum c ſit a, cùm enim res falſa ponatur, non tamen impoßibilis, ex ea impoßibile quid ſequitur. Hic autem ſyllogiſmus

mus non est de contingenti, ut definitum est. sed quòd nulli necessariò insit: hoc enim est contrariũ fictionis iam constitutæ: est enim positũ, ut quoddã c necessariò sit a. Syllogismus autẽ ad incõmodũ de contraria & aduersa conficitur. Quòd autem cõplexio cõtingens nõ sit, termini id planè indicãt: accipiamus enim loco a coruũ, pro b intelligẽs, loco c hominem: sanè nullũ b est a: nulla enim res intelligẽs est coruus. At omne c potest esse b, quippe cũ omnis homo intelligere poßit: at necessariò nullũ c est a: non est igitur complexio cõtingens: quin nec perpetuò necessaria. Cõstituamus enim ut a sit quod mouetur, b uerò sciẽtia, & c homo: tum nullũ b est c, b autem omni c inesse potest: complexio inde cõsequens necessaria nõ erit: neq; enim est necesse nullum hominem moueri, imò uerò quempiam non est necesse. Hinc perspicuũ est, complexionem sequi, ut nulli insit necessariò. Sunt autem commodius sumenda extrema. Quòd si assumptio negatiua sit, & contingens, ex his propositionibus ita acceptis nullus fit syllogimus: quòd si contingens retroeat, fiet syllogismus ut antea. Faciamus omne b sit a, fieríque posse, ut nullum c sit b: dum extrema ita se habẽs, nihil efficitur necessariò: quòd si permutetur b c, & accipiatur omne c posse esse b, eo modo fit syllogismus quo antea: quippe cùm eundem habeant situm extrema. Eadem est ratio, ubi priuantia fuerint ambo interualla: dum a, b significet non inesse, b c accidere nulli. Vt enim per propositiones acceptas nõ efficiatur necessaria argumentatio, si tamen permutetur cõtingens propositio, illicò fiet syllogismus. Sit enim sumptum, nullum b esse a: item fieri posse, ut nullum c sit b: ex his nihil efficitur necessariò. Quòd si sumas omne c posse esse b, ut res habet: propositio autem a b eadem seruetur, idem rursus efficietur

syllogismus

syllogismus. Quòd si sumptū sit, omne c non esse b: non itē non accidere, nō inesse: nulla inde fiet quouis pacto ratiocinatio, siue a b propositio affirmet, siue neget. Sint autem omniū cōmunia extrema, quibus ostendatur necessariò inesse, album, animans, nix: extrema alia, quibus ostendatur non posse inesse, albū, animans, pix. Cōstat, si extrema uniuersaliter sumantur, & altera propositio absoluta sit, altera cōtingens, dum minori extremo coniuncta fuerit propositio contingens, perpetuò fieri syllogismū: præterquàm quòd nonnunquā ex ipsis propositionibus fiet, aliquando propositione una cōmutata. Quando autē utrumq; horum fiat, & qua de causa, superius exposuimus. Quòd si altera uniuersalis intercapedo fuerit, altera in parte tantū, syllogismus semper erit perfectus, dum maiori extremo uniuersalis cōtingens iungatur, siue affirmet, siue neget: particularis autem affirmatiua sit absoluta, non aliter ac cùm extrema uniuersaliter accipiantur. Huius rei probatio eadem est quæ superius. Vbi uerò propositio maiori extremo iuncta in toto fuerit & absoluta, nec cōtingens: altera uerò in parte, ac cōtingens, siue negent ambæ, siue affirment; seu altera neget, aiat altera, syllogismus erit omnino imperfectus. Hoc interest, quòd alij ductu ad incōmodū ostendentur, alij per reciprocationē contingentis, quemadmodum in superioribus fieri diximus. Adde quòd syllogismus erit ex permutatione, ubi propositio maiori extremo iuncta uniuersalis fuerit, quæ esse, uel non esse significet: altera uerò particularis priuās, & cōtingens: ut si omne b sit a, aut nō sit, & fieri poßit, ut quoddā c non sit b: si b c cōmutetur secundū naturā contingentis, cōstituitur syllogismus: ubi uerò particularis propositio significet non esse, nullus fiet syllogismus. Extrema ad docendū inesse, sint hæc, albū, animans

animãs, nix: quibus autẽ docetur non inesse, albũ, animãs, pix. Est enim probatio ostendenda ex indefinito. Quòd si uniuersalis sit propositio, quæ minori extremo cohæret, quæ autem ad maius extremum posita est, sit particularis, aiens, negans, contingens, an absoluta, nihil refert. Quocunque enim modo habeat, nullo pacto syllogismus constituitur. Nihilo item magis syllogismus futurus est, cùm in parte, uel indefinitæ propositiones fuerint, siue cõtingẽtes fuerint, siue absolutæ, seu etiam ordine inuerso. Eadem est huiusce rei ostendendæ ratio quæ prius, & extrema cõmunia ad ostendendũ inesse necessariò, animãs, album, homo: at quibus ostẽditur posse inesse, animãs, album, uestis. Hinc perspicuũ est, cùm maiori extremo uniuersalis propositio apposita fuerit, perpetuò firmã esse ratiocinationẽ: quòd si minori extremo adiũgatur, nihil ullo pacto inde colligi.

Coniunctio necessarij, & contingentis. Cap. XII.

At uerò ubi proloquiorum alterum necessariò esse, uel non esse significauerit, alterũ autem accidere, modò extrema eodem pacto ac antea se habeãt, efficietur syllogismus, isque perfectus, cùm minori extremo necessarium iunctum fuerit. Complexio uerò cõtingens erit, non absoluta, si ambæ propositiones affirmatiuæ sint, siue uniuersales sint ambæ, siue non sint. Quod si altera affirmet, altera neget, cùm affirmans necessaria fuerit, conclusio erit contingens, nec significabit, nõ inesse quid: sin necessaria sit ea, quæ negat, colligetur & accidere non inesse, item nõ inesse, seu in toto sint extrema, seu non sint. Est autem contingens in complexione & eo modo intelligendum, quo accipi superius diximus: neque autem colligetur necessariò non inesse. Hæc enim maximè diuersa sunt, non necessariò esse, & necessariò non esse. Sanè complexionem necessariã non effici, ubi extrema

extrema affirmantur, hinc perspicicuũ est. Faciamus enim, ut omne b necessariò sit a, & omne c accidat esse b: syllogismus sanè imperfectus erit: quo colligetur, omne c accidere esse a. Hunc autẽ imperfectũ esse, ex ipsa probatione cõstat: eodẽ enim modo ostẽdetur colligere, quo superiores. Rursum accidat, ut omne b sit a, sit uerò omne c necessariò b: hinc sanè colligetur, omne c posse esse a: esse uerò, nõ itẽ: atq; hic perfectus est, & nulla ex parte imminutus: illico enim absoluitur ex propositionibus ab initio sũptis. Quòd si uariæ, ac dißimiles fuerint propositiones, fingamus negantem esse necessariam, ut nullũ b sit a, nec esse poßit, idq; necessariò, omne autẽ c poßit esse b: necessariò efficitur, ut nullum c sit a: concedamus enim uel omne c esse a, uel aliquod: consensum autẽ fuit, nullũ b posse esse a. Quia igitur reciprocatur negatiua, & nullũ a potest esse b, admittitur autẽ, omne c esse a, uel certè quoddã: nullũ igitur c potest esse b, aut quoddã esse nequit: cũ ab initio omne c esse b concessũ sit. Cõstat autẽ posse colligi accidere inesse, quandoquidẽ colligitur nõ esse. Rursum sit affirmatiua propositio necessaria, sítq; cõtingens, ut nullũ b sit a, omne autẽ c sit b necessariò syllogismus sanè perfectus erit, quo colligetur nõ esse, sed posse nõ esse: quippe ita accipitur maior propositio. Nec licet hinc in absurda deducere: si enim admittatur, nullũ c esse a est autẽ cõfeßũ fieri posse, ut nullũ b sit a, nullũ hinc efficitur incõmodũ. Quòd si negatio minori extremo iũcta sit, & significauerit accidere, syllogimus erit per reciprocationẽ, quẽadmodũ antea fieri diximus. Quòd si significet nõ posse esse, nullus erit syllogismus: ne si ambæ quidẽ priuãtes sint, minor autẽ nõ fuerit cõtingẽs. Sũt autẽ extrema eadẽ, in quibus alterũ alteri insit, albũ, animãs, nix: in quibus non insit, albũ, animans, pix. Eodẽ pacto res

habebit

habebit in particularibus syllogismis: cũ enim priuãs necessariũ fuerit, efficietur nõ esse, ut si nullum b possit esse a, quoddam c possit esse b, hinc necesse est consequi, quoddam c non esse a: nam si omne c sit a, nullum autem b potest esse a, sanè nullum quoque a potest esse b. Itaque si omne c est a, nullum c potest esse b. At modò cõcedebatur, quodam c posse esse b. Quando uerò affirmatiua particularis necessaria fuerit, ea, inquam, quæ in syllogismo priuante, ut b c, uel etiam uniuersalis in affirmante syllogismo: uerbi causa, a b: non colligetur aliquid esse: cuius rei eadem est probatio, quæ superioribus adhibita est. Quòd si uniuersalis minori extremo iuncta sit cõtingens: siue affirmet, siue neget, maior autẽ sit particularis & necessaria, nulla est ratiocinatio. Extrema in quibus alterũ alteri insit necessariò, animans, album, homo: in quibus inesse nequeat, animãs, album, uestis. Vbi uerò uniuersalis necessaria fuerit, particularis autem contingens, si uniuersalis priuatiua sit, extrema affirmatiua, animans, album, coruus: negantia, animans, album, pix. Quòd si uniuersale affirmet, extrema affirmandi hæc sint, animal, album, cygnus: negandi uerò, animal, album, nix. Neque item syllogismus erit, ubi ambæ indefinitæ fuerint propositiones, aut particulares. Extrema communia aiendi, animãs, album, homo: negandi, animans, album, inanimum. Quoddam enim album animãs est, quoddam etiam inanimum est album, & id neceße est eße, nec unquã eße potest. In contingenti itidem fit: extrema igitur hæc ad omnes modos ualẽt. Ex his, quæ exposuimus, perspicuum est, si extrema eodẽ modo collocata fuerint, in absolutis & neceßariis fieri syllogismũ, & non fieri eodem modo in ambobus: præterquã quòd in absolutis, ubi priuans fuerit propositio, cõplexio erit contingens

tingēs: in necessariis autem complexio tum cōtingens, tum absoluta erit. Id etiam intelligitur, omnes esse imperfectos syllogismos, eósque per figuras antè expositas perfici.

De ratiocinationibus ex ambobus pronuntiatis contingentibus in secunda figura. Cap. XIII.

Nulla erit in secunda figura ratiocinatio, cùm ambo ex contingenti fuerint, seu affirment, seu negent, seu in toto sint, seu in parte. Quòd si alterum esse, alterum accidere significet, sítque absolutum affirmans, ne tum quidem syllogismus erit: ubi autem negans fuerit uniuersale, syllogismus semper erit. Eadē erit ratio, ubi alterum fuerit necessarium, alterum contingens. Cōtingens autem in his intelligendum est, quòd in complexionibus locum habet, ut & antea intelligebatur. Principio uerò ostendendum est, contingens negatiuum non reciprocari: nempe si a nulli b inesse poßit, non necessariò reciprocatur, ut b nulli accidat: sit enim hoc admissum, ut b nulli a inesse poßit: iam cùm commeent affirmationes ex cōtingenti in negationes, aduersæ in aduersas, cōtrariæ in contrarias, b autem contingit inesse nulli a, cōstat & omni inesse posse: id quod sanè falsum est. Vt enim hoc illi omni accidat, non continuò necesse est, illud huic omni accidere: ita non cōmeat negatio. Iam quid uetat, quo minus a nulli b accidat, b uerò alicui a non insit, ídque necessariò: uerbi causa, fieri potest, ut omni homini album non insit, cùm omni inesse poßit. At falsum est, hominem accidere nulli albo, quandoquidem in multis nō inest, ídque necessariò: necessarium autem à cōtingenti diuersum esse diximus. Quin ne ab absurdo quidem commeare probabitur, nempe si quis, quia mēdacium sit nulli a accidere ipsum b, roget quasi uerum sibi cōcedi, non nulli accidere (hæc enim aiunt, & negāt) quòd si uerū sit,

sit, ex eo effici putet, ut aliquod a necessariò sit b, atque ita quoddam b esse a, quod fieri non possit: non enim si nulli a ipsum b non accidat, continuò quoddam a necessariò est b: cùm illud, nulli rei non accidere, duobus modis intelligatur, uno, si alicui necessariò insit: altero, si alicui necessariò non insit. Nam quemadmodum id quod in aliquo necessariò inest, falsò dixeris, in toto posse reperiri: ita quod in aliquo a necessariò non est, non uerè asseuerabis in toto eo non posse esse. Quapropter si quis ex eo quòd c in toto b non accidat, postulet sibi concedi, in illo aliquo ipsum ex necessitate non esse, falsum profectò is sumat, quandoquidem in toto fortasse reperitur. At in toto non accidere ideo dicimus, quia in nonnullis est necessariò. Quo fit, ut in aliquo ex necessitate esse in aliquo item non esse, ambo illi aduersentur, in toto, inquã, posse esse, huic item, in nullo accidere. Hinc igitur constat, ex eo accidenti & non accidenti, quod initio exposuimus, non modò sumi oportere in aliquo esse necessariò, sed etiam in aliquo ex necessitate non esse: quòd si sumatur, nullum ex eo sequitur incommodum: ita nulla efficitur ratiocinatio. Ex iis quæ hucusque diximus, perspicuum est, negationem non reciprocari, quod cùm abundè probatum sit, ponamus in nullo b accidere ipsum a, in illo autem toto ipsum c: sanè ratiocinatio nulla efficitur per reciprocationem: quandoquidem paulò antè docuimus, enuntiationem huiusmodi retrò non cõmeare. Nec item ab absurdo effici possit: ut enim in toto c, accidere id concedatur, nihil inde falsum efficiatur, quippè cum in toto c, & in eo ipso nullo ipsum a esse possit. Hoc autem constat, si quæ futura sit conclusio, de contingenti eam perpetuò fore, eo quòd nullum sumptum sit pronuntiatum absolutum, eámque aut affirmantem, aut

negantem : at neutro modo fieri potest. Nam si affirmet, per extrema docebimus non posse inesse : sin neget, conclusio probabitur illa quidem necessaria esse, non item contingens. Quod ut intelligamus, ponamus pro a, album : loco ipsius b, hominem : in ipso c, equũ : sanè ipsum a, quod pro albo intelligitur, in altero toto esse potest, in altero uerò nullo : b uerò in ipso c, nec esse potest, nec item nõ esse : ex eo enim non posse esse constat, quòd nullus equus homo est. At quòd ne non esse quidem posit, ex eo intelligitur, quòd necesse sit, nullum equum hominem esse : necessarium autẽ à poßibili diuersum esse diximus. Nulla igitur eo modo efficitur conclusio. Eadem erit probandi ratio, si priuatio diuersam habeat dispositionem : ubi item ambæ enuntiationes affirment, uel negent : quippe ex iis ipsis finibus res ipsa confirmabitur, item si altera in toto sit, altera in parte: aut ambæ in parte, aut indefinitæ, seu quo alio modo permutari illæ possunt : nam ad ea omnia demonstranda eadem adhibebuntur extrema. Hinc igitur hoc est manifestũ, si ambo pronuntiata de accidente sumantur, nullam fore conclusionem.

De coniunctione earum enuntiationum, quæ quid esse dicũt, & quid accidere, in secũda figura. Cap. XIIII.

Quòd si unum, quid esse dicat, alterum autem, quid accidere, hoc autem affirmet, illud uerò neget, ne tum quidẽ syllogismus erit, seu in toto, seu in parte sumãtur extrema, cuius rei confirmandæ eadem est quæ prius ratio, & per eos ipsos fines efficitur. At ubi affirmãs accidere dixerit, negans uerò inesse, tum stabit ratiocinatio. Quod ut intelligatur, ponamus a in nullo b esse, in toto uerò c idem posse esse, commeante negatione, ipsum b in nullo a reperietur, a uerò in toto c accidit, hinc sanè efficitur conclusio in

prima figura, nulli c accidere b. quod idem fiet, si negatio ipsi c adiiciatur. Quòd si ambo pronuntiata negent, ut alterum neget esse, alterum posse non esse dicat, ex enuntiationibus ita propositis nihil ex necessitate efficitur. Quòd si ea, quæ est ex accidenti reciprocetur, efficitur conclusio, ut nulli c accidat ipsum b, eodem atque antea modo: ita enim prima figura repetetur. Quòd si ambo effata affirment, iacebit conclusio. Extrema consentanea sint hæc, ualetudo, animans, homo: repugnantia, ualetudo, equus, homo. Eodē modo res habet in syllogismis iis, qui sunt in parte: ubi enim affirmatio quiddam esse dixerit, seu in toto, seu in parte, nulla tum erit complexio, id quod eadem uia, ac iis ipsis finibus ostenditur, quibus antecedentes. At ubi priuans fuerit, ex reciprocatione efficietur, ut & antea. Rursus si intercapedines ambæ priuantes ita sumātur, ut in toto sit, quæ non esse aliquid dicit, sanè ex pronuntiatis ita digestis nihil efficitur necessariò: efficietur autem complexio, si reciprocetur illud ex accidente. Quòd si priuans esse quippiam dicat, idque in parte, conclusio nulla erit, seu affirmet, seu neget pronuntiatum alterum: ne si ambo quidem indefinita sint affirmantia, aut negantia, aut in parte. Cuius rei eadem est, quæ prius confirmatio, ac per eos ipsos fines.

Dispositio necessarij & accidentis in secunda figura. Cap. XV.

At uerò ubi pronuntiatorum alterum ex necessitate esse, alterum uerò quidpiam accidere dixerit, si negatio necessaria sit, efficietur conclusio, non modò quòd posit non esse, sed & quòd non sit: quòd si affirmatio ea sit, iacebit conclusio. Sit enim hoc concessum, nullum, inquam, b esse a ex necessitate, omne uerò c posse esse a, tum commutata

negatione, ne ullum quidem a est b : omne autem c poterat esse a : atque ita rursum efficitur in prima figura complexio, nullum c posse esse b. Hoc etiam constat, nullum c esse b : nam faciamus esse, tum si a nulli b accidit, b uerò in aliquo c est, sanè a in aliquo c non accidit, cùm omni accidere antea sit concessum. Idem erit probationis modus, si negatio ipsi c adiiciatur. Rursus proponatur affirmatio necessaria, negatio uerò accidens, ut a nulli b accidat, omni uerò c necessariò insit : in ea finium dispositione nulla efficitur cõclusio, quandoquidem fieri potest, ut b in c ex necessitate non sit : ut si pro a statuas album, in b uerò hominem, in c, olorem : sanè album in olore necessariò inest, in homine uerò nullo accidit: homo tamen in nullo est olore, idque necessariò. Vnde perspicuum est complexionẽ contingentem non effici, cùm necessarium à contingente maximè sit diuersum. Quinetiam ne necessaria quidem complexio inde sequitur, quãdoquidem effici eam diximus, aut ex necessariis ambobus, aut ex priuãte altero. Adde quòd, ut ea concedantur, potest tamen b in c reperiri: Quid enim uetat, c sub b comprehendi, a uerò ipsi b toti accidere, ipsi uerò c ex necessitate inesse : uerbi causa, si in c intelligatur uigilia, in b animans, loco uerò ipsius à, motus: in uigilante enim motus est necessariò, animanti autem toti accidit, cùm tamen omne quod uigilat, sit animans. Vnde constat, ne conclusionem quidem fore, quæ non esse dicat : quippe cùm in ea dispositione necesse est quippiam esse, nec item contrarias enuntiationes colligi, ita nulla planè efficitur conclusio. Eadem erit probationis uia, si permutetur affirmatio. At ubi similes & cognatæ propositiones fuerint, si ambæ negent, semper sequitur complexio, reciprocante ea, quæ est de cõtingenti, eo quo diximus modo. Sit enim sumptum

ptum a in b necessariò non esse, in c uerò posse non esse: tū si commutentur propositiones, & b in nullo a erit, a uerò in toto c poterit esse, sanè eo modo struitur prima figura: hoc idem fiet, si ipsi c negatio adiiciatur. Quòd si affirmantes ambæ sint, nulla est futura cōclusio. Constat enim eam non fore, quæ quippiam non esse dicat, aut ex necessitate non esse, eò quòd priuans propositio nulla sumpta sit, quæ uel esse, uel necessariò esse diceret: quin ne colligetur quidem posse non esse, cum b in c non insit necessariò, extremis ita collocatis: nempe si a intelligamus album, b cygnum, c uerò hominem: nec item conclusio erit affirmationum, aut negationum contrariarum, cùm probatum sit b in c necessariò non esse. Nullo igitur pacto syllogismus efficitur. Eodem modo res habet in syllogismis, qui sunt in parte: cum enim priuans in toto fuerit & necessaria, perpetuò efficietur conclusio: tum quæ accidere dicat, tū quæ non esse. Cuius rei confirmatio per reciprocationē facienda est. Vbi uerò affirmatio ea fuerit, nulla planè ratiocinatio erit. Id enim eadem uia, iisdem item finibus monstrabitur, quibus in uniuersalibus modò usi sumus. Ne tum quidem erit, cùm ambæ affirmantes sumētur: eius enim rei eadem est, quæ antea confirmatio. Vbi uerò ambæ quidē negent, in toto autem sit, ac necessaria ea, quæ non esse significat, sanè ex iis, quæ sumpta sunt, nihil necesse est effici. Quòd si contingens illa propositio reciprocetur, stabit ratiocinatio eo modo, quo antea. Sin ambo proloquia indefinita proponantur, aut in parte, nulla erit ratiocinatio: Id quod eadem ratione, iisdem item extremis confirmatur. Ex iis igitur, quæ exposuimus, perspicuum est, ubi priuās uniuersa fuerit & necessaria, conclusionem effici, non modò quòd posit quippiam nō esse, imò uerò quòd non sit: quòd

si affirmans ea sit, nullam conclusionem sequi. Hoc etiam constat, ubi in necessariis, & absolutis eadem seruetur finium dispositio, eodem modo fieri, & non fieri ratiocinationem. Est & hoc manifestum, omnes eas ratiocinationes imperfectas quidem esse, perfici autem & absolui in figuris iis, quas commemorauimus.

De ratiocinationibus, quæ ex ambobus contingentibus in tertia figura struuntur. Cap. XVI.

At uerò in tertia figura efficietur conclusio, seu ambo pronuntiata accidentia sint, seu alterum tantùm. Sanè cùm ambo accidere significauerint, complexio quoque accidēs erit. Idem fiet, si alterum accidere, alterum esse quid dixerit. Quòd si alterum necessarium fuerit, ubi affirmauerit illud quidem, complexio consequetur, neq; necessaria, neque absoluta. At cùm necessarium illud fuerit priuans, colligetur quidpiam nō esse, ut in superioribus fieri diximus. Est autem in his contingens illud intelligendum eodem modo, quo in complexione. Sint igitur ambo contingentia primùm, ut a & b ipsi c omni accidant. Iam cùm affirmans in parte retrò commeet, b autem omni c accidat, & c quoque cuidam b acciderit: Ita si a omni c accidat, c uerò alicui b, necesse est profectò, ipsum a alicui b accidere. Nam ita struitur prima figura. Quòd si a nulli c accidat, b uerò in toto c inesse poßit, necesse est, ut a in aliquo b poßit non esse: quippe cùm iterum fiat prima figura per reciprocationem. Quòd si ambo priuantia proponantur, ex rebus sanè concessis nihil efficietur necessariò. Quòd si retrò cōmeent pronuntiata, efficietur conclusio, eo modo, quo antea. Si enim & a & b poßint non esse in c, ex reciprocatione rursus fiet prima figura. Vbi uerò finiū alter in toto fuerit, alter in parte, ubi eadem fuerit eorū dispositio, quæ in

in absolutis, eodem quoque modo erit, uel non erit ratioci natio. Faciamus enim, ut a omni c accidat, b uerò alicui c, profectò si inuertatur ea propositio, quæ est in parte, iterum efficietur prima figura. Nā si a in toto c inesse potest, c uerò in aliquo b, a sanè in aliquo b inesse potest. Eadem est ratio, si ipsi c adiiciatur uniuersalis nota. Item ubi a c priuans fuerit, b c affirmans: ex inuersione enim rursus fiet prima figura. At ubi ambæ enuntiationes negant, altera in toto, altera in parte, ex iis eo modo sumptis nulla efficietur complexio: quòd si reciprocentur illæ, efficietur sanè eo quo antea, modo. Quòd si ambæ indefinitè sumātur, aut in parte, nullus erit syllogismus: quippe cùm necesse sit, a in b & toto & nullo reperiri. Extrema consentanea sunt hæc animās, homo, album. Dißidentia uerò, equus, homo, album, in quibus ipsum album medium est.

Coniunctio accidentis & absoluti in tertia figura. Cap. XVII.

Vbi autem effatum alterum quid esse dixerit, alterum quid accidere, colligetur quidpiam accidere, esse non item. Constabit autem ratiocinatio in eadem extremorum dispositione, qua prius. Faciamus enim primùm, ut affirment illa, ut a sit in toto c, b uerò toti c accidat: retrò cōmeante ipso b c, prima figura efficitur, colligetúrque a in aliquo b posse inesse: hoc enim diximus, ubi in prima figura pronuntiatum alterū significet quid accidere, complexionem effici accidentem. Hoc idem fiet, ubi ipsum b c dixerit esse, a c uerò accidere: item ubi a c neget, b c affirmet, & utrūuis esse significet, utroq; modo contingens erit complexio. Fit enim iterum prima figura, in qua si pronuntiatum alterum sit contingens, conclusionem quoque contingentem fore docuimus. Quòd si minori extremo iungatur nega-

tio contingens, uel ambo pronuntiata negẽt, in positis pronuntiatis nulla est ratiocinatio: erit autẽ, si hæc reciprocentur, queadmodum fit in superioribus. Vbi uerò pronuntiatorum alterum in toto sit, alterum in parte, affirmentque ambo, uel certè quod in toto est, neget: quod autem in parte affirmet, idem erit ratiocinationum modus: omnes enim per primam figuram perficiuntur. Vnde perspicuum est, collectum iri, non quidem esse, sed accidere. Si autem affirmet uniuersale proloquium, particulare uerò neget, confirmatio ducetur ab absurdo, ut si b sit in toto c, a uero alicui posit non inesse, necessario efficitur, ut a in aliquo b posit nõ esse. Nam si a in toto b necessariò reperiatur, est iam concessum ipsum b in toto c inesse: ita ipsum a in toto c necessariò erit. Id enim antea probauimus. At pro certo habebatur, in aliquo posse non esse. Vbi uerò ambæ indefinitæ, aut in parte sumuntur propositiones, nulla erit conclusio. Cuius rei eadem est, quæ in uniuersalibus fuit probatio, ac per eos ipsos fines.

Connexio necessarij ac contingentis in tertia figura. Cap. XVIII.

Quando uerò pronuntiatum alterum necessarium est, alterum contingens, & affirmant ambo, conclusio perpetuò contigens erit. Vbi autem alterum ait, alterum negat, si aiens sit necessarium, colligetur posse non esse: sin negans id fuerit, concludetur tum posse non esse, tum non esse, necessariò non esse, nequaquam, ut nec in aliis figuris. Faciamus primùm, ut ambo extrema affirment, ut a in toto c necessariò insit, b uerò in toto c esse posit: tum quia a in toto c necessariò inest, c uerò alicui b accidit, a quoq; alicui b accidet, non inerit: eo enim modo in prima figura colligebatur. Eadem erit probandi uia, si illud b c sit necessarium

ſarium, a c contingens. Rurſus alterum aiat, neget alterum, ſitque aiens neceſſarium, ut a in nullo c eſſe poßit, b uerò in toto c neceſſariò inſit: iterum ſanè fiet in prima figura. Concluſio autem contingens erit, non abſoluta, quippe cùm pronuntiatum priuans dicat accidere. Ex quo perſpicuum eſt concluſionem fore contingentem: cùm enim eo modo digeſtæ eſſent propoſitiones in prima figura, ſequebatur contingens complexio. Quòd ſi priuans ſit neceſſaria, complexione colligetur, poſſe in aliquo non eſſe, item & non eſſe. Ponamus enim, a in c non eſſe ex neceßitate, in eodem autem toto ipſum b poſſe eſſe, ſi affirmatio illa b c commutetur, fiet prima figura, in qua priuans propoſitio ſit neceſſaria, ex qua diſpoſitione diximus effici, ut a in quodam c poßit non eſſe, & non ſit. Neceſſe eſt igitur, a in aliquo b non eſſe. Cùm autem negatio minori extremo iuncta ſit, eáque contingens, ratiocinatio erit, ſi pronuntiatum illud permutetur, ut & antea fiebat: ſin neceſſaria ſit, nulla erit concluſio, quippe cùm alterum in altero toto ſit neceſſariò, in nullo item eſſe poßit. Alterum in altero toto eſt, ut in his ſomno, equo, homine dormiente. In nullo uerò, ut in his, ſomno, equo, homine uigilante. Eadem ratione ſi extremum alterum in toto medio ſit, alterum in parte tantùm, aiántque ambo, efficietur, alterum alteri accidere, illi ineſſe non item. colligetur item contingens concluſio, ſi negetur unum, affirmetur alterum, & hoc ſit neceſſarium: nam ſi quod negatur neceſſarium ſit, colligetur quidpiam non eſſe. Eſt enim eadem probandi ratio, ſeu in toto ſint extrema, ſeu non ſint, cùm in prima figura inſtaurentur ſyllogiſmi. In his igitur ut in illis, euenire eſt neceſſe. Quando uerò negatio in toto minori extremo iuncta fuerit, eáque contingens, ratiocinatio per reciprocationem efficietur:

cietur: sin necessaria ea fuerit, nulla erit cõclusio: id quod eadem uia, iisdem item extremis confirmabitur, ac in uniuersalibus. Hinc igitur planè intelligi potest, quando, quóque modo, in hac quoque figura futura sit ratiocinatio, quando accidere quid, quando item quidpiam esse colligetur. Manifestum est etiam omnes syllogismos imperfectos quidem esse, instaurari autem eos ac perfici in primá figura.

Quòd omnis ratiocinatio ad illas tres figuras referatur, extra quas nulla planè reperiatur. Cap. XIX.

EX iis quæ hucusque exposuimus, constat, qui in his figuris fiunt syllogismi, per eos uniuersales perfici, qui in prima figura struuntur, ad eósque referri: ubi uerò ostenderimus, ratiocinationem omnem in aliqua earum figurarum strui, perspicuum erit eandem esse omnium syllogismorum rationem. Necesse est igitur demonstrationem omnem ac ratiocinationem efficere, ut quidpiam sit, uel non sit, ídque aut in toto aut in parte, & recta probatione, uel ex fictione. Huius autem fictæ probationis pars ea est, quæ fit ab absurdo. Primùm igitur de ratiocinatione ea recta probante disseramus, in qua si res semel est probata, in reliquis facilè perspicietur, in ea, inquam, quæ est per incommodum, & omnibus quæ sunt ex hypothesi. Si igitur colligendum sit, ipsum a in illo b esse, uel non esse, necesse est, ut aliquid de aliquo confessum sit præsumptum. Quòd si sumatur, a de b dici, in argumentum sumetur quæstio proposita initio: si autem ipsum a de c dici sumatur, c uerò de nullo alio, nec de illo aliud, nec de a quicquam aliud, nulla erit ratiocinatio, quippe cùm nihil efficiatur necessariò ex eo, quòd unum de uno sit sumptum: est igitur pronuntiatum

nuntiatum alterum assumendum: itaque si a in alio dici sumatur, aut aliud in ipso d, aut aliquid aliud in ipso c, nihil uetat ratiocinationem eo modo strui. Conclusio autem ex iis ita sumptis nihil pertinebit ad ipsum b, ne si ipsum c in alio, hoc item in alio, rursus hoc aliud in alio, ut nunquam quicquam cum b coniungatur, ne tum quidem colligetur ipsum b in a: cùm à nobis hoc antea dictum sit, nunquam quicquam de alio ratiocinatione collectũ iri, nisi medium quoddam sumptum sit, quod ad utrunque illorum recta quadam dicendi lege se habeat. Nam cùm omnis in uniuersum ratiocinatio ex propositionibus constet, profectò quæ ad quiddam certum pertinet, ex iis conficitur propositionibus, quæ ad illud affectæ sunt: & quæ hoc in illo concludit, ex iis struitur, quæ hoc cum illo coniungant: fieri autem nequit, ut pronuntiatum quoddam sumatur ad concludendum ipsum b, cùm de eo nihil affirmetur aut negetur: nec item ad colligendum a in b, si nihil ambobus commune sumatur, sed de utroque seorsum propria nonnulla affirmentur, aut negentur. Vbi igitur hoc de illo ratiocinatione est concludendũ, medium quid in iis est sumendum, quod ea quæ dicuntur, copulet ac uinciat. Quando ergo quidpiam ambobus commune sumi oportet, id tribus modis fieri potest. Nam aut a de c, & c de b dicetur, aut c de ambobus, aut ambo de illo, hæ autem sunt figuræ à nobis expositæ: perspicuum est syllogismum omnem in aliqua ex iis figuris necessariò strui. Eadem enim est ratio ubi per plura media ipsi b coniungetur a: in pluribus enim eadem quæ in paucioribus erit figura. Ex his igitur cõstat ratiocinationes omnes recta probãtes per figuras expositas effici.

Quòd autem in iis, quæ sunt ex hypothesi, eodem modo res habeat, hinc intelligetur. Nam omnes, quæ per incommodum

modum quidpiam efficiunt, falsum quid concludunt: propositum autem ex hypothesi probant, quando quidem ex contrario posito aliquid eueniat, quod fieri nō poßit: uerbi causa, concludimus dimetientem nullam cum latere rationem habere, ex eo quod si aliquam habere posueris, sequetur, imparia paribus esse æqua: Sanè concluditur, numeros impares paribus esse æquos. Ad dimetientem irrationabilem esse ex hypothesi monstratur: nempe quia ex illius contrario quidpiam falsum euenit. Illud enim est, quod dicimus concludere per impoßibile, quidpiam ex hypothesi initio proposita concludere, quod fieri nequeat. Cùm igitur in ratiocinationibus iis, quæ ad incommodum deducunt, recta ostendatur, ac concludatur quidpiam falsum, quæstio autem proposita probetur ex hypothesi: & paulo antè docuimus, quæ aliquid recta ostenderet, omnem per aliquam ex tribus illis figuris effici: manifestum est ratiocinationes ex incommodo per eas quoque fieri; nec eas modò, sed & quæ sunt ex hypothesi pari ratione omnes: trāsumptum enim omnes quidem concludunt, propositum autem ex consensu ac conuentione probatur, aut ex alia aliqua hypothesi. Quòd si ita est, necesse est demonstrationem ac ratiocinationem omnem per tres illas figuras, quas exposuimus effici. Cùm autem hoc planè probatum sit, manifestum inde est, syllogismū omnem per primā figuram perfici, & quēlibet ad eos referri, qui in ea sunt uniuersales.

Iam uerò in omni ratiocinatione necesse est extremum alterum affirmari, unum item in toto sumi: quippe cùm sine illo toto nullus planè sit syllogismus: uel certè ad propositum non pertinebit, aut propositam initio quæstionem postulabit. Ponamus sanè, uoluptatem ex musica esse honestam. Si quis igitur postulet, uoluptatem esse honestam,

absque

absque eo quòd dicat omnem, ratiocinatio nulla erit: quòd si quandam honestam esse postulet, eámque aliam, hoc nihil ad rem propositam: sin eam ipsam roget, positam quæstionem sumit. Hoc *autem clarius cernetur in demonstrationibus mathematicis: uerbi gratia, si probandum sit, qui in æquicruro ad basin sunt anguli, inuicem esse æquos:* Ducantur *ad centrum lineæ a b: iam si pro certo sumat angulum a c æquum esse angulo b d, non omnino id postulans de semicirculorum angulis.* Rursus *si assumat angulum c angulo d æquum esse, nec id in omni angulo sectionis sumat, tum si quærat, à totis æqualibus angulis, si æquales tollantur, qui restant æquales esse, propositum is postulabit, nisi sumat, si ab æqualibus æqualia auferantur reliqua esse æqualia.* Hinc *igitur perspicuum est, in omni ratiocinatione quidpiam uniuersale esse oportere, conclusionémque uniuersalem ex ambobus finibus in toto probari: eam uerò, quæ sit in parte, tum hoc, tum illo modo.* Vbi *igitur conclusio in toto est, fines quoque in toto sumi necesse est.* Vbi *uerò hi in toto sumuntur, fieri potest, ut conclusio non sit in toto.* Planum *est autem, in omni ratiocinatione, aut pronuntiata ambo complexioni similia esse necessariò, uel certè alterum: non modò, inquam, qua aiat, aut neget, quin & qua necessarium sit, uel absolutum, uel accidens:* Quod *in aliis quoque dicendi rationibus obseruandum est.* Constat *autem omnino, quando futura sit, uel non sit ratiocinatio: quando item perfici poßit, quando perfecta sit, & ubicunque ratiocinatio fuerit, fines eo modo necessariò esse collocandos, quo antea exposuimus.*

Hoc *etiam constat, demonstrationem omnem ex tribus finibus modò, non pluribus strui:* Nisi *fortè per diuersa argumenta complexio eadem colligatur: ut si e complexio*

per a b,

per a b, & c d, aut per a b, & a c, & b c probetur. Quid enim causæ est, quominus eiusdem complexionis probandæ plura sint & diuersa argumenta? Vbi autem plura fuerint, plures quoque ratiocinationes erunt, non una. Vel etiam ubi pronuntiatum utrunque, a inquam, & b syllogismo effectum fuerit, ut sit a per d e, b uerò, per f g: uel alterum inductione, ratiocinatione alterum confirmetur. Eo quoque modo plures erunt ratiocinationes, cùm complexiones sint plures: nempe tum a, tum b, tum c. Quòd si una ratiocinatio fiat non plures, illo quidem modo licebit eandem conclusionem uariis argumentis effici: ad e autem per a b, ut plura sint media, fieri nullo modo potest. Ponamus enim conclusionem e, quæ ex a, b, c, d colligatur: profectò necesse est, ex iis quædam ad alia rationem totius habere, alia uerò partium. Id enim dudum ostendimus, ubi ratiocinatio fit, quædam extrema inter se ita affecta esse oportere: faciamus igitur, ut a ad b ita affectum sit, profectò ex iis complexio quædam sequitur, eáque aut e, aut c, aut d, aut quæpiam diuersa ab iis. Quòd si ipsum e inde concludatur, ex solis a b ratiocinatio constabit. Quòd si c d rationem inter se totius, & partis habeant, quidpiam quoque ex his efficietur: nempe uel e, uel alterum ex illis a b, uel etiam quidpiam diuersum. Quòd si sequatur ipsum e, uel a etiam, uel b, profectò plures fuerint ratiocinationes, aut eandem conclusionem per fines diuersos probari accidet eodem modo, atque antea fiebat. Si uerò quidpiam ab iis diuersum sequatur, plures erunt ratiocinationes: eæque à se inuicem discretæ. Quòd si illud c ad d non sit ita affectum, ut ratiocinationem componere poßint, frustrà sanè sumpta sint: nisi fortè aut ad inductionem, aut ad disceptationem occultandam, aut ob aliquam aliam causam huiuscemodi

cemodi id fiat. Quòd si ex ipsis a b diuersa quædam sequatur conclusio, non ipsum e: ex c d uerò, aut alterum illorum aut quidpiam ab illis diuersum, plures sanè ratiocinationes fient, non tamen ad quæstionem propositã: quippe cùm propositum esset ipsum e syllogismo concludere. Quòd si ex ipsis c d nulla conclusio efficiatur frustra sanè ea sumpta sint, nec conclusione colligetur initio proposita quæstio. Constat igitur omnem in uniuersum demonstrationem, omnem item ratiocinationem ex tribus tantùm finibus strui.

Quod cùm planè intelligatur, perspicuum quoque est, duobus tantùm pronuntiatis eam constare, non pluribus: quippe cùm tres fines duo tantùm pronuntiata efficiant, nisi quidpiam extrinsecus accedat ad perficiendum ratiocinationem, ut initio à nobis dictum est: unde luce clarius apparet, in qua ratiocinatione pronuntiata ea non sunt paria, ex quibus principalis conclusio efficitur (oportet enim nonnullas ex complexionibus antecedentibus pronuntiatis accipi) eam inquam argumentationem, aut nihil collegisse, aut plura postulasse, quàm quæ ad quæstionem necessaria essent. Itaque si ratiocinationes in potioribus tantùm pronuntiatis cernantur, ex his paribus omnes struentur, finibus uerò imparibus. Cùm hi pronuntiata uno uincant: complexiones autem dimidia pars pronuntiatorum erunt. At ubi probabitur conclusio per ratiocinationes antecedentes, uel per media plura non coniuncta, ut si a b per c & d probetur: numerus finium eodem modo uincet numerum pronuntiatorum: finis enim ille insertus aut extrà collocabitur, aut medius inseretur. Quod utrouis modo fiat, pauciora erunt interualla extremis: pronunciata autem æqualia sunt interuallis. Nec uerò hæc perpetuò paria erunt, illi uerò impares, sed

uicibus

uicibus permutatis, cùm pronuntiationes pares fuerint, fines erunt impares: ubi uerò hi sint pares, pronuntiationes erunt impares, quippe cùm adiuncto extremo uno, simul accedat pronuntiatum unum, undecunque extremum illud accedat. Quia igitur pares erant propositiones, fines uerò impares, ubi fit ea accessio, necesse est id permutari: complexiones uerò eundem locum, ac rationem non seruant ad fines & proloquia. Vbi enim extremum unum accedit, adiicientur simul complexiones una tantùm pauciores extremis antegressis. Finibus enim aliis sua cuique efficitur conclusio, ultimo tantùm non fit. Vt si ipsis a, b, c, adiiciatur ipsum d, continuo accedunt conclusiones duæ: altera quidem ipsi a, altera uerò illi b. Quod idem fit & in aliis. Quòd si finis ille medius inferatur, eadem erit ratio. Tantùm enim ad unum non concludet. Plures igitur erunt complexiones & extremis & pronuntiatis.

Quandò uerò ex nostra disputatione intelligitur, quæ sunt ea, de quibus struuntur syllogismi, qualia item in quaque figura, quótque modis probari poßint, facilè quoque intelligere poßimus, quænam quæstiones ad probandum difficiles sint, quæ item paratæ & faciles: Sunt enim eæ faciles ac expeditæ, quæ per plures figuras, modos item ac casus concluduntur: quæ uerò in paucioribus probantur, & per casus non item multos, eæ magis sunt difficiles & perplexæ. Sanè affirmatio uniuersalis per primam tantùm figuram concluditur, ídque uno tantùm modo. Negatio uerò per primam & mediam, ac per illam una tantùm ratione, per hanc uerò duobus modis. Affirmatio autem, quæ est in parte in prima, & postrema figura concluditur: ac in prima uno tantùm modo, in postrema tribus. Negatio uerò in parte in omnibus figuris probatur, præterquam

quòd

quod in prima unico tantùm modo, in media uerò duobus, in postrema tribus. Vnde planè liquet, uniuersalem affirmationem ægrè admodum astrui, euerti autem facilè. Est autem omnino facilius multò, quæ in toto sunt quæstiones euertere, quàm quæ in parte. Nam seu in nullo, seu in aliquo non insit, euertantur: quorum hoc in omnibus figuris efficitur: illud autem in duabus. Eadem est ratio priuantium. Nam seu in toto sit, seu in aliquo, tollitur quæstio proposita: id autem in duabus figuris fieri posse diximus. In iis autem, quæ in parte sunt quæstiones, unico modo fit refutatio: nempe si aut in toto, aut in nullo rem esse probes. Ad confirmandum autem magis sunt expeditæ quæstiones in parte, quippe cùm & in pluribus figuris, & per plures modos concludantur. Et ut semel finiam, neminem ignorare oportet, quæ sunt in toto quæstiones, per eas, quæ sunt in parte, has uerò per illas uicißim refelli. In cōfirmatione autem uniuersales quæstiones per particulares astrui minimè possunt: hæ uerò per illas maximè. Illud etiam constat, refutandi negotium facilius esse multò, quàm confirmandi. Ex iis igitur, quæ exposuimus, perspicuum est, qua uia struatur omnis ratiocinatio, quot extremis ac pronuntiatis ea constet, quámque hæc rationem inter se habeant, quæ item quæstiones in quibus figuris concludantur, quæ item in pluribus, quæque in paucioribus probentur.

De copia pronuntiatorum paranda pars altera. Cap. X X.

Iam uerò exponendum nobis est hoc loco, quo pacto ratiocinationum copia nobis suppetit ad quæstionem, quáque uia ac ratione initia in unaquaque sumamus. Neque enim satis est, syllogismorum struendi rationem nosse, nisi

eorum componendorum facultatem habeamus. Rerum igitur quædam tales sunt, quæ in nullo alio uerè & in toto dicuntur, ut Cleon, & Callias, & quicquid singulare est, & sub sensum cadit. In iis uerò aliæ dicuntur: eorum enim uterque, & homo est, & animans: aliæ uerò de aliis quidem dicuntur: aliæ uerò priores de his non item. Nõnullæ de aliis dicuntur, & de iis aliæ, ut homo de Callia dicitur, de homine animans. Constat igitur res quasdam esse, quæ de nullo alio suapte natura dicantur: quæ enim sub sensum cadunt, omnia ferme talia sunt, ut in nullo dicantur, nisi fortuitò: dicimus enim nonnunquam hoc album, esse Socratem, illud quod accedit, esse Calliam. Quòd autem sursum uersus procedendo aliquando fit status, alio loco iterum dicemus ac confirmabimus, id hoc loco quasi concessum ponamus. In his igitur concludi non potest aliud dici, nisi forte quorundam opinione id fiat, quin ea ipsa in aliis dicentur. Nec item singularia in aliis, sed alia in illis dicũtur. Quæ autem in iis media sunt, utramq; rationem admittere possunt. Nam & ipsa de aliis, & alia de ipsis dicentur: ac omnis ferme disputatio, ac cõmentatio de iis potißimùm instituitur: in iis autẽ omnibus propositiones hoc modo sumendæ sunt: principio proponẽdum est, de quo agitur, eius finitionem, ac omnes rei proprietates: tum rei consequentia, & antecedentia, ac repugnantia ea, quæ in re esse nullo modo possunt: nec enim ea sunt sumenda, in quibus res esse nequit, cùm retrò commeet negatio: in consequentibus distinctione est utendum, quæ sint, quæ in rei essentia sint posita, quæ uerò illius proprietates, quæ item ut accidẽtia dicantur, in iisque quænam opinione sint in re, quæ re uera. Nam quò maior fuerit eorum omnium uis ac copia, cò expeditius propositum concludemus: quò autem ueriora fuerint,

rint, melius rem demonstrabimus. Sunt autem ea diligenda, non quæ rem aliquam, sed quæ totam consequantur: uerbi causa, non sunt sumenda quæ homini alicui, sed quæ omni sint consequentia. Constat enim ratiocinatio uniuersalibus pronuntiatis: ubi autem sumitur indefinitum effatum, ambiguum est, uniuersale sit nécne: cũ definitum est, facilè intelligitur. Eodem modo sumenda sunt antecedẽtia ea, quæ omnino res ipsa consequatur, idque ob eam ipsam causam. Nec uerò sumendum est, consequẽs totum sequi, nempe ad hominem omne animans, aut ad musicam omnem scientiam: sed sequi tantùm, quemadmodum etiam proponimus illud ipsum. Illud enim præterquàm quòd inutile est, fieri sanè nullo pacto potest: uerbi causa, ut omnis homo sit omne animãs, aut iustitia omne bonum: antecedenti uerò illi quidem iungi solet [illegible] omne. Cùm autem aliquo contineatur propositum, cuius consequentia sunt sumenda, tum non sunt ea deligenda, quæ totum sequantur, uel non sequantur, quippe cùm in illis iam sumpta sint. Quæ enim animãs consequuntur, ea quoque omnia hominem sequuntur: quæ uerò in illo non insunt, ne in hoc quidem reperiuntur. At proprietates uniuscuiusque rei sumi debent: quippe cùm quædam sint speciei peculiares non communes generi: in formis enim diuersis necesse est quasdam proprietates reperiri. Nec uerò illud uniuersale in iis requirendum est, quæ antecedunt id quod cõtinetur, ut se habent ad animans hominis antecedentia. Nam si animans hominem consequitur, illa quoque consequatur necesse est. Hæc autem ad hominis ipsius delectum propriè pertinent: sumi quoque debent, quæ plurimùm consequuntur uel antecedunt. Nam ad quæstiones eas, quæ plurimùm eueniunt, ratiocinationes struuntur ex pronuntiatis, aut omnibus, aut nonnullis,

quæ plurimùm ita ſint: quippe cùm complexio rei cuiuſuis ſuorum initiorum ſimilitudinem quandam referat. Nec *uerò ea deligenda ſunt, quæ aliquid omnino conſequātur, ut ex quibus ratiocinatio componi nequeat, cuius rei cauſa in progreſſu aperietur.*

Ei igitur, qui aliquid de aliquo toto cõfirmare uelit, in ea inſpiciendum eſt, quæ illi ſubiiciuntur, quod ſi aſtruendum, de quibus illud dicatur. Item in conſequentia omnia eius, de quo id dici debeat. Nam ſi in iis unum & idem reperiatur, neceſſe eſt alterũ in altero eſſe. Si uerò ſit propoſitum non in toto, ſed in aliquo tantùm eſſe, ſumenda ſunt utriuſque antecedentia. Si enim in iis aliquid unum ſit, neceſſe eſt alterum in altero eſſe: quando uero concludendũ erit, quidpiam in alio nullo eſſe, tum ratio habenda eſt conſequentium eius, in quo aliud eſſe probandum eſt: expendenda ſunt & repugnantia, quæ ineſſe nequeunt ei, quod probandum eſt non ineſſe. Aut uerò contrà, ſubiecti repugnantia, & attributi conſequentia accipienda erunt. Nam ſi hæc quæcunque illa ſint, eadem reperiantur, alterum in altero nullo eſſe poterit: ita enim fit ratiocinatio, modò in prima figura, modò in media. Quòd ſi in aliquo aliud non eſſe concludendum ſit, eius antecedentia accipienda ſunt, cui ineſſe oporteat: & ea repugnantia, quæ ei ineſſe nequeant, eius quod in altero nõ eſſe probandum eſt. Nam ſi ex iis aliquid unum & idem reperiatur, neceſſe eſt, ut alterum in altero aliquo nõ reperiatur: uerùm quæ à nobis dicũtur, ſingula hoc modo forſan magis erũt perſpicua. Conſtituamus enim cõſequentia ipſius a in b, eius uerò antecedentia in c, repugnantia uerò, & quæ illi ineſſe nequeant, in d: rurſum in f intelligantur ea, quæ ipſi e inſunt: antecedentia uerò, & quæ ipſum conſequitur in g: ea autem quæ ipſi

ipsi inesse nequeant, in h. Sanè si quoddam c cum aliquo f conueniat & idem sit, necesse est a in toto e esse: ipsum enim f in toto e inest, a uerò in toto c: ita fit, ut a sit in toto e. Quòd si c & g idē sint, necesse est a in aliquo e reperiri: quippe cùm a consequatur c totum: e uerò ipsum g quoque sequatur omnino. Quòd si fortè f & d conueniant, in nullo e inerit a, idque per prosyllogismum. Cùm enim negatio reciprocetur, & f & d idem sint, in nullo f erit a: e uerò in toto f inest. Rursus si b & h concurrant, in nullo e ipsum a inerit: nam b in toto a inest, in e uerò nullo: cùm ipsum b cum h idem sit, & h in nullo e inesse diximus. Si uerò d & g in idem redeant, a in aliquo e non erit. Nam in ipso g non erit a: quandoquidem ne in d quidem inest: g uerò sub e continetur, ita ipsum a in aliquo e non erit. Quòd si g & b eadem sint, inuersa erit conclusio. Nam g in toto a erit, quippe cùm b sit in toto a: e uerò in toto b, cùm idem sit atque g: hinc non efficitur necessariò, ut a sit in toto e: at in aliquo esse est necesse, quia reciprocatur affirmatio in toto in eam, quæ fit ex parte. Constat igitur in utraque cuiusuis quæstionis parte, ea esse spectanda, quæ diximus, cùm ex his struantur ratiocinationes omnes. Ac in consequentibus quidem, aut cuiusuis rei antecedentibus inuestigandis, priorum ac communiorum ratio est habenda potißimùm: uerbi causa, in ipso e potius quærenda sunt l f, quàm f tantùm: in a etiam sunt prius sumenda l c, quàm c tantùm. Nam si a in c f reperitur, tum in f, tum in e inest. Quod si illa non sequatur, fieri potest, ut ipsi f, sit consequens. Eadem est ratio habenda in antecedentibus illius. Nam si communioribus sit consequens, a quoque sequetur, quæ illis cōtinentur: quod si illa non sequatur, hæc tamen sequi poßit. Apertum est autem

ac perspicuum in tribus extremis, ac pronuntiatis duobus rationem illam esse positam, omnes item conclusiones in tribus figuris superioribus effici: tum enim probamus ipsum a in toto e reperiri: cùm c, & f eadem sint, ex his autem medium efficitur: extrema autem sumpta sunt a e, ita fit prima figura: illud autem in ipso aliquo ostenditur, cum c & g pro eodem sumūtur, quo modo efficitur figura postrema: ipsum enim g pro medio habetur. in nullo uerò esse concluditur, cùm d & f eadem sint: at tum & prima, & media figura efficitur: prima quidem, quia a in nullo f inest. quandoquidem retrocedit negatio: f autem in toto e inest. Media uerò efficitur, quia d in nullo a reperitur: in e uerò inest. Colligitur autem in aliquo non esse, cùm d & g eadem sint, quo modo postrema figura struitur. Nam a in nullo g inest, e uerò in eo toto est. Hinc igitur luce clarius apparet omnem ratiocinationem in figuris illis strui, quas exposuimus, nec in delectu sumenda esse utriusque consequentia, ut ex quibus nulla struatur ratiocinatio: ex consequentibus enim nulla planè fuit confirmatio: nec item quidpiam negare licet ex utriusque cōsequentibus. Nam ad hoc efficiendum oportet aliquid in uno esse, in alio non item. Hoc autem per se est manifestum, alias omnes rationes, ac uias delectus habendi ad struendum syllogismum, esse planè inutiles: nempe si conueniant utriusque consequentia, aut antecedentia ipsius a, & repugnantia, quæ ipsi e inesse nequeunt, uel quæ neutri inesse possunt: ex iis enim nulla est ratiocinatio. Nam si consequentia eodem conueniant, ut b, & f, efficitur media figura ex ambobus pronuntiatis affirmantibus: si uerò eadem sint antecedentia ipsius a, & quæ in e esse non possunt, ut c, & h, fit prima figura ex posteriore pronuntiato priuante: quòd si eadem sumantur, quæ

neutri

neutri inesse queāt, ut d, & h, priuantia sunt ambo pronūtiata in prima aut media figura, quomodo nulla efficitur conclusio. Quòd autem certa quædā eadem sumi oporteat, non alia aut aduersa ea, quæ hac arte cōtinētur, hinc erit apertum: primum, quòd cura ac cogitatio tota medij inuestigādi causa suscipitur, medium autem unum est sumendum, & idem non uarium: deinde aduersa omnia ac repugnantia, quæ eidem inesse nequeāt, ex quibus fortè syllogismus strui possit, omnia ad superiores modos referentur, ut si b, & f sint contraria, aut quæ in eodem esse nō poßint. Nam si hæc ita sumantur, concludetur a in nullo e esse, quod ex iis sumptionibus non efficitur, sed ex ratione superiori: cùm enim b sit in toto a, & in nullo e, necesse est, ut b cum aliquo h conueniat: prætereà si b, & g in eodem esse nō possunt, concluditur a in quodam e nō esse: nam eo modo fiet media figura. Nam b in toto a inerit, & in nullo g: ita g conueniet cum aliquo d: nihil enim refert an b, & g eidem repugnēt, & inesse nequeant: an g cum quodam d sit idem. Nam in d comprehensa sunt omnia, quæ repugnant ipsi a: liquet itaque ex obseruatione huiusmodi, nullam effici ratiocinationem. Quòd si b & f sint aduersa, profectò b cum aliquo h conuenit: atque ita ex iis efficitur conclusio. Profectò qui res eo modo obseruant, iis accidit, ut uiam quandam ac rationem aliam inuestigent ab ea, quæ necessaria sit: idque quia non intelligunt, b & h eadem esse.

VT autem fit in ratiocinationibus iis, quæ institutum probant, eodem planè modo & in iis, quæ ad incommodum ducunt. Sunt enim hæ ex consequentibus, & antecedentibus amborum, eadémque in ambabus adhibenda est obseruatio. Nam quod probando concluditur, ab absurdo quoq; colligi potest, idq; per eos ipsos fines. Quod item ab

absurdo colligitur,id etiã probatione colligitur:uerbi causa,nullum e esse a, ita probatur: faciamus quoddam e esse a,tum quia omne a est b,quoddã item e est a, sanè aliquod e esse b necesse est:at cõfessum erat nullum planè esse. Rursus ita colligetur in aliquo esse: nam si a est in nullo e, e uerò in toto g,ipsum a in nullo g reperietur,cùm antea in eo toto fuerit.Hoc idem fit in aliis quæstionũ generibus,semper enim & in quouis concluditur propositum ab incommodo per utriusque antecedentia,& cõsequentia. In quauis etiam quæstione eadem est sequenda ratio,seu propositum concludere uelis, seu aduersarium ad incommodũ deducere:quippe cùm ex iisdem sint extremis ambo modi concludendi:ut si conclusum sit in nullo e esse a, colligetur ipsum b in aliquo e inesse, quod fieri nequit. Si sumatur ipsum b, in e quidem nullo,in a uerò toto inesse, perspicuum est ipsum a in nullo e fore. Rursus si recta conclusum sit,ipsum a in nullo e inesse,hoc ipsum ex incõmodo monstrabitur,si faciamus in aliquo esse. Quod eodẽ modo fit in aliis quæstionibus:in quauis enim extremum quoddam commune sumendum est aliud ab iis,quæ subiecta sunt, in quo falsum colligetur:atque ita inuerso eo pronũtiato,altero autem eodem manente per ea ipsa extrema,efficietur ratiocinatio probans. Hæc enim ab ea differt, quæ est ad incõmodum, quòd in hac pronũtiatum alterum falsum accipitur, in illa ambo re uera ponũtur. Hæc autem in progressu magis explicabũtur,ubi de incõmodo differemus. Id tãtùm in præsentia perspicuũ erit,ad illa præcepta aduertendũ esse, seu rectà cõcludere uelis,seu ad incommodum deducere. In aliis quoq; ratiocinationibus,quæ sunt ex hypothesi, cuiusmodi sunt,quæ ex trãßumpto fiũt,& quæ ex qualitate ducuntur,ad ea quòq; aduertendũ est, quæ subiecta sunt non

in quæstione proposita, sed in translatitia. Est autem eadem planè animaduersionis ratio: intelligendum uerò nobis est, ac diuisione explicandum, quot sint modi ratiocinationum ex hypothesi. Hac igitur ratione unaquæque quæstio concluditur: nonnulla tamen alia quoque uia concludi possunt, ut uniuersales ex particularium inspectione, ídque per hypothesim. Nam si c & g eadem sint, & sumatur, ipsum e in solo g reperiri: ipsum a in toto e reperietur. Quòd si rursus d & g, eadem sint, e uerò in g solo dicatur, concludetur, a in nullo e inesse. Constat itaq; eam esse animaduersionem adhibendam. Eadem est in necessariis, & contingentibus ratio: est enim in iis eadem obseruatio: & in contingenti ratiocinatio erit per eadem extrema, ac eodem ordine posita, atque in absolutis. Contingentis autem nomine ea quoque intelligenda sunt, quæ cùm non sint, esse tamen possunt: ostendimus enim contingens per ea quoque concludi. Eadem quoque est ratio in aliis dicendi modis.

EX *iis, quæ adhuc exposuimus, id constat, non modo hac uia ratiocinationes omnes strui posse, sed & alia nullo pacto posse. Cùm enim antea probatum sit, ratiocinationes omnes in figuris antea expositis strui, illæ uerò ex aliis ac consequētibus, & antecedentibus rei cuiusuis componi nequeunt, quippe cùm ex iis pronuntiata fiunt, & medium sumatur, profectò nulla ratiocinatio ex aliis potest effici. Omnium igitur quæstionum concludendarum, tum quæ in Philosophia sunt, tum quæ in quauis arte ac disciplina tractantur, una est & eadem uia & ratio: in re enim quauis cogenda sunt simul, quæ in ea insunt, & in quibus ipsa inest, earúmque maximam copiam parare, atque ita illa in tribus extremis contemplari, si euertas hoc modo, sin confirmes, illo: ídque si ad ueritatem agas, in ueris pronuntia-*

tis, & quæ re ipsa ita sint: sin de dialectica ratiocinatione cogites, in probabilibus, & uerisimilibus. Ac ratiocinationum initia in totum exposuimus, tum quomodo inter se affecta esse debeant, tum quæ sit eorum conquirendorum ratio, ne præcepta omnia, quæ exposuimus, in singulis inspiciamus, néue in confirmando, & refutando eadem sequamur: in toto item ac in parte astruendis, aut in iis euertendis: sed pauca quædam, ac certa nobis sint ad obseruandum proposita. In singulis autem rebus sic sunt deligenda principia, ut aut ipsius rei, quæ proposita sit, principia quæras, ut boni: aut scientiæ principia. Sunt autem propria cuique arti permulta: unde & initia illa in quaque re afferre, hominis est in ea maximè uersati & periti: uerbi causa, ex peritia, quæ in rebus est astrologicis, astrologiæ petita sunt principia: quippe ubi astrorum ratio longa obseruatione comperta est, tum inuentæ sunt, & institutæ de astrologia demonstrationes: id quod in cæteris tum artibus, tum scientiis eodem modo habet, quæcunque sunt illæ tandem. Vbi igitur inuenta fuerint, quæ in unaquaque re insunt, nostrum tum erit, demonstrationes continuò ex iis edere. Nam si in inuestiganda rei natura nihil sit prætermissum, quod illi reuera & planè insit, licebit sanè rerum omnium, quæ ostendi possint, demonstrationem instituere & adferre. Explicare etiam facile erit, si quid ita sit natura comparatum, ut demonstrari nequeat. Quo igitur pacto pronuntiata deligenda sint ad opus, in totum ferme exposuimus, de qua ratione diligentius ac subtilius in commentario de arte dialectica disseruimus.

Huius autem uiæ ac rationis particulam quandam esse eam, quæ per genera fit, diuisionem, facilè intelligi potest

cum

cùm diuisio sit, quasi imbecilla quædam ratiocinatio: postulat enim, id quod probare oportuit: semper autem quidpiã superius concludit: id quod ignorarunt, quicunque ea sunt usi, atque inde rei naturam probare conati sunt: quasi uerò natura rei ac essentia demonstratione cõcludi posit: ita nec intellexerunt, quid diuisione concludi posit, nec hoc item eo, quo diximus, modo concludi potuisse. Ac cùm demonstratione cõcludendum est, quidpiam esse, medium id, quo struenda est ratiocinatio, semper sumi oportet minus ac angustius priori extremo, non de eo toto dici. At cõtrà fert diuisio: sumit enim uniuersum medium. Nam ponamus pro a, animans, pro b, mortale, in c uerò immortale, homo uerò, cuius definitio sumi debet, loco ipsius d locetur: sanè sumit, qui diuidit, omne animans mortale esse, aut immortale, perinde ac si dicas omne a aut esse b, aut c: tum ponit hominem esse animans: sumit igitur, ipsum a in d inesse: concluditur itaque omne d, aut esse b, aut c, atque ita hominem necessariò mortalem esse, uel immortalem. At animans esse mortale solùm, nõ efficitur necessariò, sed postulatur, cùm tamen concludendum id fuisset. Rursus si quis constituat, a esse animans mortale, b uerò, pedestre, loco ipsius c, expes, in d uerò, hominem intelligat: eodem pacto sumit a, aut in b esse, aut in c: nam omne animal mortale, aut pedestre est, aut expes: a item in d esse: sumpsit enim, hominem animal esse mortale: ita necessariò efficitur, ut homo sit animal pedestre, uel expes: non autem, ut sit pedestre: sed hoc sumit, cùm id rursus illa argumentatione concludendum esset. Ita in omni diuisione hoc modo accidit, mediũ uniuersale sumi. Extrema uerò, id de quo sit concludendum, & differentia. demum nil planè afferunt, quo efficiant necessariò ac doceant, quidnam homo

sit,

ſit,uel aliud quiduis,de quo agatur. Hæc enim illis una ratio eſt pro omnibus,nec interim quæ huius probationis uis eſſe poßit,ſuſpicantur. Perſpicuum eſt autem, nihil hac uia nec in accidentibus,aut proprietatibus, aut genere euerti poſſe,aut concludi. Denique in quibus omnibus quæſtio eſt, itáne an ſecus res habeat:cuiuſmodi hoc eſt,ſitne dimetiens rationalis,an irrationalis. Nam ſi ſumat qui diuidit, lineã omnem rationalem eſſe,aut irrationalem, ac dimetientem eſſe lineam,inde efficitur dimetientem rationalem eſſe, aut irrationalem. Quòd ſi ſumat,eam eſſe irrationalẽ, idipſum ponit,quod concludi oportuit,atque ita propoſitum probari nequit:cùm enim hæc ſit diuiſionis ratio, & per eam probari nõ poßit,aut rationale,aut irrationale(ſit loco a, linea,in b uerò,rationale, aut irrationale, in c,dimetiens) conſtat non ad omnem modò diſputationem,non conferre illam inueſtigandi rationem,ſed ne ad eam quidem,cui maximè accommodata uideretur. Eſt igitur ex iis, quæ adhuc expoſuimus,dilucidum,quibus ex rebus,quáque ratione ac modo demonſtrationes componãtur,quæ item ſint in quouis genere quæſtionis obſeruanda.

De ratiocinationum reſolutione,pars tertia.
Caput XXI.

Dicendum autem deinceps fuerit,quomodo ratiocinationes referamus ad figuras eas,quas antea expoſuimus. Nam hoc unum ex propoſita diſputatione reſtat:tum demum enim ad finem perductum erit propoſitum, cùm & ſyllogiſmorum ſtructuram intellexerimus, & eorum inueniendi facultatem habuerimus, & ſtructos iam & compoſitos in figura ſuperiores reſoluendi. In quo hoc etiam conſequemur,ut ex iis,quæ poſtea explicabuntur, confirmentur

mentur quæ antea expoſuimus, eorúmque clarior ſit & apertior ueritas: quippe cum uera omnia neceſſariò conſentiant. At principio enitendum eſt, ut duo pronuntiata ratiocinationis ſecernas, quandoquidem facilior eſt diuiſio illa, quæ in maiores partes fit, quàm quæ in minutiores, tota autem ſuis partibus ſunt maiora. Tum animaduertendum, utrum in toto ſit, utrum in parte. Quòd ſi ambo ſumpta non ſint, & expreſſa, alterum ſumendum eſt, & ſupponendum. Nam & qui ſcribunt, & qui diſſerunt, ubi pronuntiatum uniuerſale propoſuerint, quod eſt in eo comprehenſum omittunt, aut hæc quidem ponunt, ea autem prætermittunt, ex quibus hæc concluduntur, quippe quæ fruſtra poſtularentur. Eſt autem diligenter hoc obſeruandum, ſitne ſumptum quidpiam ſuperuacaneum, an prætermiſſum quicquam, quod neceſſarium eſſet, ac hoc adiungendum eſt, illud abiiciendum, quouſque ad duo tandem pronuntiata peruentum ſit: niſi enim hæc ita fiant, reſolui ac reduci non poſſunt ratiocinationes rogatæ. Ac in nonnullis ſtatim perſpici poteſt, ſi quid deſit: in aliis res eſt obſcurior: ratiocinari enim uidentur, quia ex pronuntiatis ſemel poſitis ac conceßis quidpiam efficitur neceſſariò: uerbi cauſa, ſi ſumptum ſit, niſi eſſentia aliqua tollatur, eſſentiam non tolli: quòd ſi partes tollantur, illud quoque perire, quod illis conſtat. Nam ſi ſemel ea ſint poſita, neceſſariò inde efficitur, partem eſſentiæ, eſſentiam eſſe: ex pronuntiatis tamen aſſumptis id non eſt ratiocinatione concluſum: imò pronuntiata deſunt, quibus id efficiatur. Rurſum, ſi ubi homo ſit, neceſſe eſt animans eſſe: quando uerò animans ſit, eſſentiam eſſe, neceſſariò quidem efficitur, ſi homo ſit, eſſentiam quoque eſſe: necdum tamen ratiocinatione id effectum eſt, quippe cùm non eo modo col-

locata

locata sint pronũtiata, quo præcepimus. In his autem ideo decipimur, quia quemadmodum syllogismus argumentatio est necessaria, ita hîc ex pronuntiatis concessis efficitur aliquid necessariò: at argumentatio necessaria in pluribus dicitur, quàm syllogismus, quippe cùm ratiocinatio omnis necessaria est, non quicquid necessariò cõcludit, ratiocinatio est. Itaque non si quid ex pronũtiatis propositis necessariò efficitur, continuò est enitendum, ut ad suam figuram referatur ea argumentatio, sed sumenda sunt primùm duo pronuntiata, atque ita in sua extrema dissoluenda, ac pro medio id habẽdum, quod in utroque pronuntiato sumitur. Nam in quauis figura medium in utroque pronuntiato reperiri est necesse: ubi igitur de alio dicatur medium, & aliud de eo, aut de alio illud quidem enuntietur, de eo autem negetur aliud, tum prima erit figura: si de alio illud dicatur, & negetur de alio, media erit figura: sin de illo alia dicantur, seu unum negetur, affirmetur alterum, postrema erit: ita enim medium disponi docuimus in singulis figuris. Eadem autem erit ratio, etiam si pronuntiata uniuersa nõ sint: est enim tum eadem medij collocandi ratio. Hinc igitur perspicuum est, argumentationem eam syllogismum non esse, in qua res eadem sæpius dicta non sit: neque enim in ea medium aliquod sumptum est. At uerò quandò iam intelligimus quænam quæstio in quaque figura concludatur, in qua uniuersalis colligatur, qua item particularis, cõstat nõ esse omnium figurarum rationem semper habendam, sed eius, quæ cuique quæstioni accommodata erit: in iis autem quæstionibus, quæ per multas figuras concluduntur, ex medij collocatione figuram deprehendemus. At enim ferè fit, ut in syllogismis decipiamur ob concludendi necessitatem, id quod paulò antè diximus, nonnunquàm ex similitudine

extre

extremorum collocandorum, id quod profectò ignorare non debemus: uerbi causa, si a dicatur in b, & hoc in c, uideri poßit cõstitui ratiocinatio extremis ita collocatis, cũ tamen nulla sit argumentatio necessaria, nedum syllogismus. Nam agnoscemus in a perpetuum: in b uerò, Aristomenem intelligibilem: in c, Aristomenẽ: sanè a in b reuera inest: nam Aristomenes intelligibilis est perpetuus: b itẽ in ipso c est, nã Aristomenes intelligibilis est Aristomenes, a uerò non est in c, cùm Aristomenes sit caducus & mortalis: ex ea igitur extremorum dispositione syllogismus nõ efficiebatur, sed pronuntiatum a b in toto sumi oportuit: at falsum est, si quis postulet, omnem intelligibilem Aristomenem esse perpetuũ, cùm Aristomenes sit mortalis. Rursus loco ipsius c, Miccalus: pro b uerò, Miccalus musicus: ubi est ipsum a, ponatur ipsum perire cras, sanè b, de c, uerè affirmatur, nã Miccalus est Miccalus musicus: a itẽ in b uerè dicatur, nã crastino die perierit musicus Miccalus: cũ tamẽ falsum sit a in c esse, id quod superiori exẽplo est simile: mẽdaciũ est enim, si dicas, omnẽ Miccalũ musicũ cras periturũ: id quod si prætermittatur, nihil planè cõcludetur: ac is error ob rem exiguam admittitur: nam quasi nihil referat hoc in illo dicere, aut hoc in illo toto esse, ita id cõcedimus.

Sæpenumero etiã errare, ac falli ex eo solemus, quòd fines ij nõ rectè explicãtur, qui in pronuntiatis adhibentur: uerbi causa, si a sit sanitas, morbus uerò loco ipsius b, in c uerò sit homo: sanè uerè dixeris, nullũ b posse esse a: quippè cũ nullus morbus poßit esse sanitas: b itẽ in toto c esse: nam homo quiuis morbo est obnoxius: hinc profectò cõsequi uideatur, ut in nullo homine morbus esse poßit: quod ideo fit, quia fines nõ sunt aptè digesti in uoce. Neq; enim ratiocinatio efficietur, si pro habitu sumas res eas, quæ ab habitu appella

pellationem habent, ut si pro sanitate, sanũ collocetur, pro morbo ægrũ: neq; enim uerè dixeris, qui ægrotat, eũ ualere nõposse: quòd si nõ sumas, nihil cõcludas, nisi forte quidpiã accidere, id quod fieri sanè potest: accidit enim, ut in nullo homine sit sanitas. In media etiã figura falsa cõclusio eadẽ ratione colligitur. Accidit enim in nullo morbo sanitatẽ esse, in quouis autẽ homine esse, atq; ita in nullo homine morbum reperiri. At in tertia figura falsa conclusio efficietur ex ipso cõtingente. Fieri enim potest, ut in re eadẽ tota sit sanitas, ac morbus: sciẽtia item ac ignoratio, cõtraria item quæuis: cùm tamẽ in se mutuò inesse non poßint. Id autem cum iis, quæ suprà dicta sunt, minimè consentit: nam quandocũque plura in eodem esse possunt, illa quoque in se mutuò esse poterant. Constat igitur deceptionẽ in iis, ex finiũ collocatione oriri. Nã si res affectas, & quæ ab habitu appellationẽ habent, commutes, nihil concluditur falsum. Liquet igitur in pronuntiatis huiuscemodi rem affectam commutandã esse in affectionẽ, ac pro extremo esse collocãdã.

NEC uerò in omnibus conandum est, ut extrema una dictione explicentur: quippe cùm in multis ipsæ orationes sint, in quibus nomen unum positum nõ est: unde paulò difficilius est ratiocinationes huiuscemodi in suas figuras referre. At in nõnullis ob eam inuestigationem, falli ac errare accidet: uerbi causa, immediatorum uidebitur esse conclusio. Faciamus enim, ut in a sint duo recti, in b triangulus, in c uerò æquicrurus: sanè a est in c per b medium: in b uerò per aliud medium non item: quippe cùm triangulus duos rectos suapte natura habeat, & per se: ita ipsius a b nullum erit medium, cùm tamen demonstrari poßit. Perspicuum est igitur medium non esse in omnibus sumendum, quasi quidpiam unum, sed ut orationem nonnunquam. Id

quod

quod in exemplo proposito accidit. Cùm autem primũ in medio, & hoc in postremo dicitur, nõ est ita accipiendum, quasi extrema de se mutuò eadem ratione dicãtur, aut primum de medio, eo modo, quo medium de ultimo: sed quot modis quidpiam eße dicitur, & uerè enuntiatur: totidem sanè modis arbitrandũ est, intelligi aliquid in alio eße: uerbi causa, aduersorum scientia est una. Ponamus enim, in a unam esse scientiam, in b uerò inuicem aduersa: sanè a in ipso b inest, non quasi aduersa sint una scientia, sed idcirco, quia uerè in his dicitur, unam eße eorum scientiam. Accidit autem nonnunquam primũ in medio dici medium, in tertio non item. Verbi causa, si sapientia est scientia, est autem sapientia rerum bonarum, concluditur rerum bonarum esse scientiam: hîc nõ aßumptum est, in recto scientia est bonũ: at propositio in recto fuit, sapientia est scientia. In nonnullis mediũ in tertio quidem dicitur, primum in medio minimè: exempli gratia, omnium qualitatum uel etiam aduersorum est scientia, bonum autem & aduersum est & qualitas, atque inde efficitur, quòd boni est scientia, non quòd bonum scientia sit. Neq; hîc propositio in recto fuit, quòd scientia eßet, aut qualitas, aut contrarium, at assumptio in recto fuit, quòd bonum hæc ipsa eßet. Aliquando nec primum in medio dicitur, nec medium in tertio: ubi primum in tertio aliquando quidem dicitur, aliquãdo non dicitur. Vt quia quarum rerum scientia est, earum est genus aliquod: at boni est scientia: concluditur inde boni eße genus aliquod: nihil autem de alio dicitur in recto. Si uerò illud est genus, cuius habetur sciẽtia, boni autem scientia quædam est, cõcluditur bonum eße genus: profectò primum in postremo dicitur, de se mutuò non item. Quod eodem modo in negatione est intelligendum, cùm enim hoc

in illo non esse dicimus, non semper intelligimus, hoc non esse illud: sed nonnunquam hoc non esse illius, aut illi: ut mutationis nõ est mutatio, nec generationis generatio est: at uoluptatis est generatio, nõ est igitur ipsa uoluptas generatio. Rursus *ipsius risus aliquod est signum: signi autem non est aliud signum, risus igitur non est signum: hoc idem fit in cæteris aliis, in quibus euertitur quæstio, ex eo quòd genus ad rem quodam modo referatur.* Rursus *quòd occasio non sit tempus opportunum, ita concluditur.* Nam *deo sua est occasio: at nullum illi tempus est opportunum, quippe cùm deo nihil utilitatem afferre poßit: extrema enim collocanda sunt, occasio, tempus opportunum, deus: pronuntiatum autem in casu nominis sumi debet.* Hoc *enim omnino ac in omnibus præcipimus, quòd fines & extrema in recta appellatione accipi debẽt, ut homo, bonum, contraria: nõ autem hominis boni, cõtrariorum.* Pronun*tiata autem accipi debẽt ex uariis singulorũ casibus, nempe aut huic, quemadmodum æquale: aut huius, ut duplum: aut hunc, ut pulsans, uidens: aut hic, ut homo est animans: aut si quo alio modo nomen in pronũtiato inflecti potest.* Illud *autẽ esse quidpiam in alio, ac de eo uerè dici, tot modis intelligi oportet, quot sunt genera summa: eáq; aut certo quodam modo, aut omnino, simplicia itẽ, aut cõiuncta, quod in negatione eodem modo accidit.* Sunt *autem ea obseruanda, ac quàm optimè fieri poßit, distinguenda.*

Id *autem quod in pronũtiatis iteratur extremo priori coniungẽdum est, non medio: quod dico tale est, si concludatur iustitiæ esse sciẽtiam, quòd bona sit, illud bonum, quà bonum, extremo iungendum est.* Constituamus *enim in a scientiam, quòd bonum, in b uerò, illud quod bonum, in c, iustitia: sanè a de b uerè dixeris: nam boni quòd sit bonum,*

scientia

ſcientia eſt, & b quoque in c uerè dicitur: eſt enim iuſtitia id quod bonum. Ad hunc igitur modum reſolutio efficitur. Quòd ſi ipſi b coniungatur illud, quod bonum, iam nõ erit uerum: nam a de b uerè dicetur, b de c non item: nam ſi in iuſtitia dicas, eam bonam eſſe, quà bonum: id & falſum eſt, & intelligi nequit. Eadem erit ratio, ſi ſalubre oſtẽdatur eſſe cognobile quà bonũ, aut hirco ceruus quà non eſt, aut homo caducus quà ſenſibilis: eſt enim in omnibus iis, quæ adprædicantur, extremo apponenda geminatio. Nec uerò eadem eſt extremorũ diſpoſitio ubi quid omnino concludatur, & quando hoc uel illud, uel quodam tenus, uel alio quodam modo: uerbi gratia, cùm bonum probabitur eſſe cognobile, & cùm quid cõcludetur cognobile, quà bonum. Quin ſi cognobile omnino concludatur, medium collocandum eſt, id quod eſt: ſin qua bonum ſit, aliquod ens. Conſtituamus enim in a, ſcientiam, quà eſt quoddam ens, in b uerò aliquod ens, in c, bonum: profectò a in b uerè dicitur: quippe cùm ſcientia ſit alicuius entis, quà ens eſt: b item in c: nam quod loco ipſius c conſtitutum eſt, quodpiã ens eſt: ita & a in c uerè dicitur, erit igitur boni ſcientia, quà bonum quoddam eſt: nam quoddam ens certam quandam naturam modò deſignabat. Quòd ſi ens medium locetur, & extremo ens omnino, nõ quoddam ens adiectũ ſit. diximus non effici ſcientiam eſſe boni, quà bonum eſt, ſed quà ens: ut loco a, eſt ſcientia, quà ens: in b uerò ens, in c bonum. Ac conſtat extrema eo modo eſſe ſumenda in iis, qui in parte ſunt ſyllogiſmi.

Nomina etiam nominibus, quæ idem ualent, commutare oportet, orationẽ item oratione, nomẽ etiam ac orationẽ, ita ut orationẽ ſemper nomine cõmutes. Nam facilius eo modo extrema digeruntur: exẽpli gratia, ſi nihil re-

ferat, dicas, suspicabile nō esse genus opinabilis: an opinabile nō esse id, quod suspicabile: nā idem significat, id quod pro oratione sumptū est, tum suspicabile & opinabile pro extremis sint collocāda. At uerò quia hæc diuersa sunt, uoluptas est bonū, & uoluptas est ipsum bonū, nō sunt eodem modo extrema cōstituenda. Sed si concludatur uoluptatem esse ipsum bonum, extremū est collocandum, ipsum bonum: sin esse bonum, bonum modò id, quod in aliis eodem modo fit. Nec uerò hæc aut in re, aut in sermone idem ualent, cui ipsum b inest, eidē toti inest a, & in quo toto reperitur b, in eo ipso toto inest ipsum a. Nihil enim prohibeat, b in c quidē esse, sed non omni, nēpe si b sit quippiam pulchrū, c uerò albū: profectò si in re quadā alba quidpiam pulchri insit, uerè dixeris, album esse pulchrum, nō omne fortasse. Itaque si a est in b, nec tamen in iis omnibus est, de quibus ipsum b dicitur, seu ipsum b in toto c reperiatur, seu in aliquo, nō est necesse, a in c, nō modò toto, sed ne ullo quidem inesse. Quòd si in quacūque re ipsum b uerè dicatur, ipsum a insit in ea omni, inde efficietur, in quo toto ipsum b dicitur, in eo quoque omnino dici ipsum a: si uerò de quo b dicitur, in eo toto dicitur ipsum a, nihil prohibet b in c quidem esse, in eo uerò nō toto a esse, uel etiam omnino nō esse. Vbi igitur tria sunt extrema, perspicuum est illud, de quocunque b dicitur, ipsum quoque a dici, idem ualere, ac de quibuscunque dicitur b, de iis quoque omnibus ipsum a dici: quod si b de aliquo omnino dicatur, a quoque eodem pacto dici: sin in aliquo non omnino dicatur, nō est necesse ipsum a in eo toto esse. Nec uerò existimandum est ob dispositionis exempla, alienum quid, aut absurdum euenire: neque enim in exemplum adducimus hoc esse illud: sed ut geometra lineam istam pedalem esse dicit, ac rectam &

illatabilem, cùm ea nõ ſit: nec iis utitur, quaſi inde aliquid concludat: qui enim quidpiam demonſtrat, id nullo pacto ex eo efficiet, quod totius rationem ad partem ſuã non habeat: aliud autem ad hoc, ut pars ſit toti comparata: cùm ne ratiocinatio quidem iſto modo fiat: ſed ea expoſitione utimur eodem modo, ac qui dicunt rem percipere ſenſu eũ qui inſtituitur. Neq; *enim hæc ita fiũt, quaſi ſine his res ipſa demonſtrari nequeat: ut ſunt ea, ex quibus ratiocinatio ſtruitur.* Nec *uerò ignorare id debemus, non omnes concluſiones, quæ una & eadem ratiocinatione efficiuntur, ad eandem figuram pertinere: ſed alias per hanc, alias per illam colligi.* Vnde *cõſtat reſolutionem, eo quoq; modo eſſe faciendam. Cùm autem quæſtio non omnis in quauis figura, ſed in ſingulis certè probetur, ex complexione facile intelligitur, in qua figura res inueſtigari debeat.* Ac *in definitionibus probandis, ubi definitionis particulam unam probaueris, ea ad quã probatio pertinet, pro extremo collocãda eſt, non tota oratio.* Ita *enim accidet, ut prolixitate minus turbemur.* Exempli *gratia, ſi quis probauit aquam eſſe humorem potabilem, potabile & aqua pro extremis ſunt collocanda.*

Iam enitendum non eſt, eos ſyllogiſmos referre in figuras, qui ſunt ex hypotheſi. Nec *enim referre eos poßis ex iis, quæ propoſita ſunt: quia ſyllogiſmo non probãt, ſed ex conuentione & pacto admittuntur.* Verbi *cauſa, ſi quis id ponat, ſi una contrariorũ non ſit facultas, nec ſcientiam quidem eorum unam eſſe: tum probet contrariorum non eſſe unam facultatem, nempe quia ſalubris, & inſalubris non eſt eadem: ita enim fieret, ut res eadẽ ſalubris eſſet, & inſalubris: profectò probatũ eſt eo modo nõ unã eſſe contrariorum omnium facultatem: at eorum ſcientiam nõ eſſe*

unam, probatum quidem id non est, quãuis necessariò fateri id oporteat: non ratiocinatione quidem, sed ex pacto ac consensu. Non potest *igitur hic syllogismus ad figuram referri: sed ille potest, quo concluditur nõ unam esse contrariorum facultatem: is enim fortasse ratiocinatio fuit: ille hypothesis tantũ.* Eodem *pacto res habet in iis, qui per incõmodum concludunt.* Nec *enim resoluere eos poßis: ductum autem ad incommodum, maximè.* Nam *is ratiocinatione probatur.* Illum *quidem facere nõ poßis, quia ex hypothesi concluditur.* Est *autẽ inter hos syllogismos, & superiores discrimẽ: quòd in illis præ cõceßione est opus, ut rem cõfiteatur aduersarius.* Vt *si probatur unam esse contrariorum facultatem, ac eorum eandem esse scientiam: in his autem sine ulla præconceßione, rem confitebuntur ob perspicuam falsitatem: uerbi causa, si ponas dimetientem esse rationabilem, consequitur, ut numeri impares paribus sint æquales.* Sunt *autem permulti quoque alij, qui ex hypothesi concludũt, syllogismi, qui diligenter & aptè obseruandi sunt & annotandi: ac quot sint syllogismorum ex hypothesi genera, quótque modis illi fiãt, posterius explicabimus.* Quòd *ad rem præsentem attinet, hoc tantùm intelligi debet, syllogismos eiusmodi in figuras referri non posse ob eam, quam exposui, causam.*

In *quæstionibus autem omnibus, quæ per plures figuras probantur, si quæ in una conclusa sit, ipsam argumentationem in alteram figuram referre poßis, ut quæ priuans in prima concluditur, in secundam, quæ in hac, in primam referatur, nõ omnes, sed aliquæ, id quod in progressu perspicuum erit.* Nam *si a in nullo b reperitur, & b est in toto c, a sanè in nullo c reperitur: nam hoc pacto prima figura efficitur.* Quòd *si inuertas pronuntiatum priuans, me-*

dia erit figura. Ita enim b in nullo a erit, & in c toto. Hoc idem fiet, ubi in parte tantùm, non omnino cõcludet ratiocinatio. Vt si a in nullo b, & hoc in aliquo c insit. Nam efficietur figura media, si reciprocetur pronuntiatum priuans. Ex iis autem ratiocinationibus, quæ in secunda figura struũtur, uniuersales quidem in primam figuram referentur: ex iis, quæ in parte concludunt, altera tantùm. Faciamus enim, ut nullum b sit a, omne uerò c sit a: sanè si retrò commeet negatio, prima figura dicetur. Nam eo modo nullum a est b, & omne c est a. Quòd si ipsi b affirmatio iungatur, ipsi uerò c negatio, illud c in maiori extremo collocandum est. Ita enim fiet, ut nullum a sit c, & omne b sit a. Atque ita nullum b erit c, nec ullum quidem c erit b. Reciprocatur enim priuans pronuntiatum. Quòd si ratiocinatio in parte concludat, ubi maiori extremo negatio fuerit iuncta, in primam figuram reducetur, ut si a in nullo b insit, & in c aliquo: efficietur enim prima figura, si retrò commeet negatio. Nam b in nullo est a, & hoc in aliquo c inest. Vbi uerò affirmatio ita fuerit, resolui non poßit, ut si omne b sit a, non omne uerò c sit a: nam illud a b reciprocationẽ non admittit. Quòd si fortè illa fiat, non stabit conclusio. Nec item quæ in tertia figura struuntur ratiocinationes, in primam omnes referri possunt: contrà q̃uæ in hac fiunt, ad tertiam omnes referantur. Faciamus enim, exempli causa, ut omne b sit a, & aliquod c sit b: cùm igitur affirmatio in parte reciprocetur, c quoque in aliquo b inerit: a autẽ in toto b erat: fit igitur figura tertia. Eadem erit ratio si priuans sit ratiocinatio. Nam quia affirmatio in parte inuertitur ac retrò commeat, efficitur, ut a in nullo b insit, & c in aliquo. Ex ratiocinationibus autem, quæ in postrema figura struũtur, una modò in primã figuram

resolui nequit, nempe ubi negatio in toto nõ fuerit, reliquæ referri possunt omnes. Ponamus enim, ut & a, & b in toto c dicantur, profectò ipsum c in utrumuis retrò commeabit in parte: atque ita ipsum a in aliquo b inerit, & efficietur prima figura, dum a in toto c inest, & hoc in aliquo b. Eadem erit ratio, ubi a in toto c inerit, b uerò in c aliquo. Nam ipsa b c inuertuntur ac reciprocantur. Quòd si b in toto c, & in hoc aliquo ipsum a insit, collocandum est ipsum b in primo limite. Nã eo modò ipsum b in toto c, erit, & hoc c in aliquo a: atque ita ipsum b in aliquo a: & quia pronuntiatum in parte retrò commeat, ipsum b in aliquo a inerit. Ac ubi ratiocinatio priuans fuerit, & extrema omnia in toto sint, eodem modo omnia sumi debent. Sit enim exempli gratiâ, b in toto c, & in hoc nullo ipsum a: profectò ipsum c in aliquo b non erit: a uerò in nullo est c: ita medium erit ipsum c. Hoc idem fit, ubi negatio est in toto, affirmatio in parte: nam a in nullo c inest: c uerò in b aliquo: quòd si negatio in parte sumpta sit, resolutio nulla erit, nempe si omne c est b, quoddam autem c non sit a. Si enim illud b c inuertatur, pronũtiata ambo illa quidem in parte erunt. Constat autem in mutua illa reductione in figuras, pronuntiatum, quod minori extremo iunctum est, in utraque figura esse inuertendum: hoc enim commutato, egreßio efficitur. Ex his autẽ, quæ in figura media fiũt ratiocinationes, una in figuram quidem tertiam resoluitur: altera nõ itẽ. Refertur enim ea, in qua negatio est uniuersalis. Nam si a in nullo b inest, & in c aliquo, utrũuis cum ipso a æquè inuertitur: atque ita nullum a erit b, & quoddam a erit c. Erit igitur ipsum a medium. Quòd si a in toto b inest, in aliquo c nõ itẽ, nulla fit resolutio, cùm neutrũ ex pronuntiatis post reciprocationẽ sit uniuersale. Resoluentur

tur etiam in mediam figurã, quæ in tertia sunt ratiocinationes: quandocunq; negatio in toto fuerit: ut si a in nullo c inest, & in b, aut aliquo, aut omni: nã c in nullo a inerit, & in b aliquo. Quòd si priuatio sit in parte, nulla erit resolutio. Neque enim reciprocationem admittit negatio ea quæ est in parte. Hinc igitur constat eos ipsos syllogismos in his figuris nõ resolui, qui in primam referri non potuerunt. Ac cùm alij syllogismi in primam figuram referantur, ij ex incommodo tantùm probãtur. Ita ex iis, quæ huc usque exposuimus perspicuum est, quo pacto ratiocinationes reduci oporteat, quòd etiam figuræ in se mutuò cõmeant & resoluuntur.

Nec uerò parum refert ad confirmandum, uel refutandum, arbitrerisne, hæc idem ualere, an diuersa esse: non est, inquam, hoc, & est non hoc. Verbi causa, non est album, & est non album: neque enim idem ualent: nec huius, esse inquam album, negatio est illud, esse non album, sed non esse album. Cuius rei ea est ratio: nam eodem modo se habet illud, potest ambulare, ad alterum, potest non ambulare: quo modo illud, est album, ad alterum, est nõ album: & hoc nouit bonum, ad illud, nouit nõ bonum. Nihil enim refert dicas, hic bonũ cognoscit, an est peritus boni: nec item refert dicas, potest incedere, an est potens incedere. itaque illorum contraria eadem sunt, non potest ambulare, nõ est potens ambulare. Quòd si idem ualent, illud, non est potẽs ambulare: & est potens non ambulare, uel etiam nec ambulare, profectò hæc eadem in eadem re simul reperiẽtur: quippe cùm homo idem facultatem habeat, ut ambulet, & non ambulet, & est peritus boni, & non boni. At affirmatio & negatio contrariæ, in eadem re simul nunquam insunt. Atque ita quemadmodum hæc non idem ualẽt, non

nosse inquam bonum, & nosse non bonum: ita nec illa, esse non bonum, & non esse bonum, rem eandem significant. Nam *in his, quæ similitudine inuicē comparantur, si unum sit alterum, aliud quoque necessariò est: nec idem ualēt, esse non æquale, & non esse æquale.* Ei *enim quod est, esse non æquale, aliquid subiicitur, quod est inæquale: alteri planè nihil: quo fit, ut non quæuis res æqualis sit, aut inæqualis: æqualis, uel non æqualis maximè.* Iam *hæc non simul perpetuò reperiuntur, est non album lignum, & nō est album lignum.* Nam *si quid est lignum nō album, illud est lignum: si quid uerò non sit lignum album, non est necesse, ut sit lignum: unde constat ipsius pronuntiati, est bonum, illud, est non bonum, negationem non esse cōtrariam.* Quòd *si de re quauis una, uel affirmatio uerè dicitur, uel negatio opposita, profectò ubi negatio non uerè dicetur, affirmatio quodam modo uerè enūtiabitur.* At *cuiusuis affirmationis sua est negatio: illius igitur ista erit cōtraria, nō est non bonū.* Porrò *hunc ordinem hæc omnia seruāt inter se: ponamus loco ipsius a, esse bonum, in b, non esse bonū, in c uerò, esse non bonum: idque sub ipso b, demum non esse non bonū in d, ac subiiciatur ipsi a: sanè in re quauis, aut ipsum a inerit aut b, ipsum item c, uel d, & in nulla re eadem inesse simul poßint, ac in quacunque re c reperitur, necesse est, ipsum b in quauis reperiri.* Nam *si uerè dicitur, aliquid esse nō album, uerum quoque est, illud non esse album: quippe cùm fieri nequeat, ut quid simul sit album, & non album: nec item sit lignum non albū, & sit lignum album: quòd si affirmatio ipsa non insit, inerit negatio, ipsum autem c non perpetuò in toto b reperitur.* Nam *quod planè non est lignum, nec lignum quidem est non album: contrà fit in his, in quocunque reperitur ipsum a, in eo reperitur ipsum d,*

quandoquidem

quandoquidem necesse est, uel c, uel d in eo reperiri. At uerò quoniam fieri nequit, ut res eadem simul sit nō alba, & sit alba, ipsum d semper inerit. Nam de ea re, quæ alba sit, uerè dixeris, eam non esse non albam: at ipsum a non dicitur in toto d. Nam de ea re, quæ lignum planè non sit, non uerè dixeris ipsum a, nempe quòd ea sit lignum album, atque ita in ipsa ipsum d uerè dicitur, at ipsum a, nēpe quòd ea sit lignum album, non ita. Constat etiam in nulla re eadem inesse posse a; & c, quanuis b, & d in nonnullis iisdem reperiri poßint. Eandem rationē seruant priuationes ad enuntiationes, modò is obseruetur situs: collocemus in a æquale, loco ipsius b, nō æquale, ubi est c, ponatur inæquale, in locum d, succedat nō inæquale: ac in rebus permultis, quibus aliquid idem partim insit, partim nō insit, æquè uera negatio fuerit, nempe quòd nō omnia illa sunt alba, uel etiam quòd non est album unumquodque ex illis, cùm tamen falsum sit, unumquodque esse non album, uel omnia esse non alba. Eodem modo illius pronuntiati, omne animans est candidum, non est hæc negatio contraria, omne animās est nō album (hæc enim ambo falsa sunt) sed illud, non omne animal est candidum. Iam uerò ex quo constat, hæc pronuntiata res diuersas significare, est nō album, inquam, & non est album: cúmque alterum aiat, alterum neget, perspicuum est, non eandem esse utriusque probandi rationem: uerbi causa, omne animans non esse candidum, aut posse non esse candidum, & uerè dici non album, quod idem est, atque esse non album. At uerò horū omniū, nempe quòd uerè dicatur, esse albū, uel non albū: eadem est cōcludendi ratio: ambo enim hæc per rationes cōcludendæ affirmationis concludūtur in prima figura. Nā ipsum uerum eandem uim & situm habet, ac ipsum est: nam ipsius pronuntiati

pronuntiati, uerum est asseuerare hoc album, non est hæc negatio contraria, uerum est asseuerare hoc non album: quin potius illi contraria est, non uerum est asseuerare album. Quòd si uerè dicatur, quisquis homo fuerit, eum musicum esse, uel non musicum, sumendum est, omne animans musicum esse, uel non musicum: atque ita res est confecta. At uerò illud, omnem hominem non esse musicum, in modum refutationis concluditur, idq; in tribus modis, quos superius exposuimus. At ut semel dicam quandocunque a, & b ita sunt inter se affecta, ut in nulla re eadem ambo inesse possint, & in re quauis necesse sit alterum esse: c item, & d eãdem inter se rationem seruant: ac ipsius c illud a sit consequens, nec retrò commeet: profectò ipsum d consequens erit ad b, nec reciprocabitur: atque a, & d in re eadem esse possunt, b, & c non possunt: ac primùm hinc planè intelligitur ipsum d consequi ad b. Nam cùm alterum horum, c inquam, uel d, necesse sit esse: in qua autem re b inest, ipsum c esse nequit, quia ad ipsum statim consequitur a: hæc autem, a inquam & b, in re eadem simul esse nequeunt: manifestum est igitur, quòd ipsum d consequitur. Iam uerò cùm c non reciprocetur cum ipso a, & in re quauis, uel c dicitur, uel d, ità accidit, ut a & d in eadem re insint: b uerò & c esse simul nequeunt, eò quòd ipsum a sit consequens ad c. Inde enim res quædam absurda consequitur, & quæ fieri non possit. Constat igitur ne ipsum quidem b cum c reciprocari, quandoquidem ipsum a cum d stare potest. At uerò in nonnullis accidit, ut decipiamur in huiuscemodi finium dispositione, idque ex eo quòd non bene sumantur contraria ea, quorum alterum in re quauis inesse sit necesse: uerbi causa, si a & b in re eadem simul esse non possunt, & necesse est in qua re alterum non sit, in

ea

ea alterum esse: c item & d eodem modo inter se sunt affecta, ac ipsum a in totum consequitur ad c: ita enim concludetur, in qua re sit d, in ea necessariò esse b: id quod falsum est. Sumamus enim negationem ipsorum a b, quæ sit in loco f: illorum item c d, quæ sufficiatur in locum ipsius g: profectò necesse est in re quauis, aut a uerè dici, aut f, nempe affirmationem, aut negationē: c item uel g, cùm hæc sint aientia & negantia, ac in quacunque re c inest, in ea quoque a ponitur: atque ita in quacunque re inest ipsum f, in ea quoque inest & g. Rursus quando in re quauis, uel f, uel b dicitur: g item, uel d: g autem consequitur ad f, atque ita ipsum b consequens erit ad d, id quod iam intelligimus. Itaque si consequitur ad c, b quoque ex d consequens erit: id quod planè falsum est. Nam in his, quæ ita sunt inter se affecta, consequutionem contrà ualere docuimus: nec enim fortasse est necesse, ut in re quauis, aut a dicatur aut f, f itē aut b: nec enim ipsum f negatio est illius a. Nā boni, non bonum, negatio est: at non idem ualet, hoc non est bonum, ac illud, non est nec bonum, nec non bonum. Eadem est ratio ipsorum c d: nam duæ negationes in his sumptæ sunt.

ARIST

ARISTOTELIS DE PRIMA RESOLVTIONE, LIBER. II.

HVcusque igitur id à nobis expositum est, quot figuris, quot item, quibúsq; pronuntiatis, quando, quáq; ratione struatur ratiocinatio, quæ etiam inspectanda sint ac obseruanda ei, qui aliquid refutare, uel confirmare uelit, quæ etiam sit inuestigãdi propositi ratio in arte quauis, qua item uia ac ratione uniuscuiusq; quæstionis principia reperiamus. At uerò cum ex syllogismis alij in toto sint, alij in parte, qui in toto sunt, multa semper concludunt: qui uerò in parte sunt, si affirment, plura quidem concludunt: sin negent, unam tantum conclusionem colligunt: quod ideo fit, quia pronuntiata alia retrò commeant, at negatio in parte non item. Conclusio autem aliquid de aliquo significat: ita fit, ut ratiocinationes aliæ multa concludant. Verbi causa, si conclusum sit, a in toto b inesse, uel etiam in aliquo, necessariò inde efficitur, ut b in aliquo a reciprocetur: quòd si a in nullo b insit, ne in ullo quidem a ipsum b inerit. Hoc autem pronuntiatum à superiori diuersum est. Quòd si a in aliquo b nõ insit, non ideo efficitur ipsum b in aliquo a non reperiri: quippe cũ fieri poßit, ut in eo toto insit. Atq; ea est una omnium syllogismorum ratio, tam qui in toto, quàm qui in parte colligunt. in uniuersalibus autem alia quoque ratio afferri

afferri potest. Eorũ enim omniũ, quæ uel medio continentur, uel cõclusione, una est & eadem ratiocinatio, si hæc in conclusione ponãtur, illa in medio: uerbi causa, si cõclusio a b colligatur per c, necesse est, ut a de omnibus iis dicatur quæ ipso b aut c continentur. Nã si d in toto b est, hoc uerò in toto a, profectò d in toto a cõtinebitur. Rursus si e in c toto contineatur, c uerò in a, profectò & e in ipso a toto cõtinebitur. Eadẽ est ratio, ubi priuãs fuerit conclusio. In secunda autem figura concludere tantùm licet quod complexione cõtinetur, ut si a in nullo b insit, & in c toto, efficietur ipsum b in nullo c inesse. Quòd si sub c cõtineatur, constat in eo non esse ipsum b: ex ea autem ratiocinatione non constat, ipsum b nõ inesse iis, quæ sub a cõtinentur: tametsi re ipsa in ipso e non insit, si sub a ipsum contineatur. At ratiocinatione est effectũ, b in nullo c inesse: in a uerò non esse, citra probationem, & ut confessum est sumptum. Itaque ratiocinatione non efficitur, b in e nõ esse. In iis autẽ, qui in parte colligũt syllogismi, quòd ad ea attinet, quæ complexione continentur, nulla est eorum necessitas. Neq; enim efficitur ratiocinatio, ubi illa in parte sumpta sit propositio. Eorum autem, quæ medio cõtinentur, omniũ quidem cõclusio erit, nõ tamen ex ratiocinatione: ut si a in toto b, & hoc in aliquo c insit, profectò id quod sub c collocatum est, non concludetur, quod autẽ sub ipso b est, maximè, non tamen ob ratiocinationẽ antecedentẽ. Hoc idẽ fit in aliis quoque figuris. Neq; enim cõcludetur id quod cõplexione comprehensum est. Alterum autem, cõcludetur illud quidem, sed nõ per ratiocinationem: quomodo in uniuersalibus probabãtur, quæ sub medio erant, per pronuntiatum nondum probatum, atque ita in his concludetur; alioqui ne in illis quidem conclusio erit.

Potest

Poteſt autem fieri, ut pronuntiata uera ſint ea, quibus conſtat ratiocinatio, nonunquam etiam falſa: aliquando, ut alterum uerum ſit, alterum falſum. Complexio autem neceſſariò uera eſt uel falſa, ac ex pronnuntiatis ueris cõplexio falſa cõcludi nequit: ex falſis uera quidẽ colligi poteſt: nõ tamẽ per cauſam colligetur, ſed quòd ſit modò. Neque enim ex falſis ratiocinatio unquam eſt, eáq; per cauſam: cuius rei ratio in progreſſu explicabitur. Principio igitur ex ueris falſum concludi non poſſe, ex iis erit perſpicuum: nam ſi ubi a ſit, neceſſe eſt b eſſe, ubi hoc non ſit, neceſſe eſt a non eſſe: ubi igitur uerum ſit ipſum a, neceſſe eſt quoque ipſum b uerum eſſe. Alioqui accidet, ut res eadem ſimul ſit, & nõ ſit: id quod fieri nequit. Neq; uerò ſuſpicetur aliquis, ex eo quòd ipſum a extremum unicum poſitum ſit, ex uno poſito quidpiam neceſſariò effici. Neque enim hoc fieri poteſt: nam id quod efficitur neceſſariò, concluſio appellatur: ex quibus autem ea efficitur, illa minimùm tria ſunt extrema, interualla autem, ac pronuntiata duo. Vbi igitur uerum ſit, in quo b inſit, in eo toto ipſum a ineſſe, in quo uerò ſit c, ipſum b quoque inſit, neceſſe eſt in quo ſit c, in eo quoque a ineſſe: nec falſum id ullo modo eſſe poteſt. Illud igitur a, quod quaſi unum acceptum eſt, pro pronuntiatis duobus coniunctis eſt intelligendum. Eadem quoque eſt priuantium ratio. Neque enim ex ueris falſum probari ullo modo poteſt: ex falſis autem uerum concludi, illud quidem poteſt, ſeu falſa ſint ambo pronuntiata, ſeu alterum: nec tamen utrumuis, ſed ſecundum, ſi pronuntiatum in totum falſum ſumamus, alioqui utrumuis indiſcriminatim. Faciamus enim, ut a in toto c inſit, & in b nullo, profectò ne b quidem in c erit. Quod autem diximus, accidere poteſt: uerbi cauſa, nullus lapis eſt animans, nullus

item

item homo est lapis. Vbi igitur sumptum sit, a in toto b inesse, & hoc in toto c: a in omni c inerit: atque ita ex pronuntiatis ambobus falsis uera efficitur conclusio: omnis enim homo est animans: idem est existimandum de complexione priuante. Nam ponamus, a in nullo c inesse, item & b, a uerò in toto b inesse: ut si ea ipsa extrema sumantur, & in iis homo medium collocetur. Nam & animans & homo in nullo lapide insunt, animal autem omni homini inest: atque ita si sumamus in eo nullo inesse, cui toti inest: contrà in quo non inest, in eo toto esse, ex ambobus pronuntiatis falsis uera efficietur conclusio. Hoc idem probabitur, ubi utrũque in parte falsum sumatur. Quod si alterũ modò falsum ponatur, ubi primum in totum falsum fuerit, ut ipsum a b, non efficietur uera cõclusio: uera autem erit, si b c sumatur falsum. Appello autem pronuntiatum in totum falsum, quod contrariũ est uero: ut si in toto esse sumptum sit, quod in nullo inest, aut cõtrà quod in toto inest, in nullo inesse. Ponamus enim, ut a in nullo b insit, b uerò in c omni, profectò si pronuntiatũ b c uerũ sumptũ sit, a b uerò planè falsum, ac ipsum a in b omni inesse sit positum, fieri non potest, ut uera sit cõclusio: ipsum enim a in nullo c inerat, quandoquidem cuicũque insit b, in eo nullo inerat ipsum a: at illud b in c quouis erat. Nec cõclusio quidẽ uera esse possit, si a in b quouis insit, b uerò in omni c, ac pronuntiatũ b c uerum sumptum sit, a b uerò in totum falsum, hoc modo, nullũ b est a, cõclusio sanè falsa erit: nam ipsum a in toto c re ipsa inest: in quocũque enim ipsum b inest, in eo quoque inest a: at b est in omni c. Constat itaq; conclusionem uerã non fore, ubi pronuntiatũ prius omnino falsum sit sumptum seu affirmet illud, seu neget, alterum autem uerũ sit: quòd si falsum quidẽ illud ponatur, nõ omni-

no tamē uera tum erit conclusio. Nam si a in omni c inest & in b aliquo, b item in omni c, quemadmodum animās in omni cygno inest, & in albo aliquo, albū uerò in toto cygno inest, profectò si sumptū sit, a in omni b inesse b, uerò in omni c, a in omni c re uera inerit: est enim omnis cygnus animans. Eadem erit ratio, ubi pronūtiatū a b priuās fuerit: fieri enim potest, ut a in aliquo b insit, in c uerò nullo, b autē in c toto: uerbi gratia, animās est in aliquo albo, & in nulla niue, candor autem in omni niue reperitur: si ergo ponatur, a in nullo b inesse, & hoc in omni c, ipsum a in nullo c inerit. At uerò si proloquium a b in totum uerū sumatur, & b c omnino falsum, efficietur uera conclusio: nihil enim causæ est, quominus ipsum a in b & c totis insit, b autē in nullo c reperiatur. Huius rei indicio sunt omnes eiusdem generis formæ, quæ non se inuicem cōtineāt: animans enim in equo, & homine reperitur, equus autem in nullo homine uisitur: erit igitur falsa cōclusio, ubi a in toto b sumatur, & hoc in toto c inerit, ut omnino sit falsum proloquiū b c. Hoc idē fiet, ubi propositio a b priuās fuerit, quippe cùm fieri pòßit, ut a in nullo b, in c item nullo insit, b item in nullo c, ut se habet alterum genus ad formas alterius. Nam animal nec musicæ, nec medicinæ inest, nec musicā etiā medicinæ: ita si sumatur, a in nullo b esse, b uerò in c toto, uera erit cōplexio. Quòd si pronuntiatū b c, nō omnino, sed in parte falsum sit, ita quoque uera erit cōclusio: nihil enim quicquam prohibet, quominus a in b & c toto insit, b uerò in c quodā, ut genus in specie est & differente: animans enim in omni homine inest, & in omni terrestri, homo uerò in aliquo terrestri inest, non omni. Si igitur sumatur, a in omni b inesse, & hoc in omni c, efficietur, a in omni c inesse, id quod uerum erat. Idē fieri existimand

mandum est, ubi proloquium a b priuans sit: accidit enim ut a in b ac c nullo insit: b uerò in aliquo c, quomodo se habet genus unum ad formam, & differētiam generis diuersam. Animans enim nulli prudētiæ inest, nulli item cognitioni, prudentia autem alicui cognitioni inest: atque ita si sumatur, a in nullo b, & hoc in omni c, a in nullo c inerit: id quod antea uerum erat. In ratiocinationibus item in parte accidit, conclusionem ueram esse, ubi prius pronunciatum in totū sit falsum, alterum uerum, uel illud in parte falsum, hoc omnino uerum. Item cùm a b uerum sit, particulare autem pronuntiatum falsum: quādo item ambo falsa sint: nihil enim uetat, a in nullo b esse, & in c aliquo, ut b in c aliquo sit: exempli gratia, animans in nulla niue est, & in aliquo albo, & in albo aliquo est nix. Ita si nix medium collocetur, animans uerò primum, & sumatur a in toto b esse, & hoc in aliquo c, effatum illud a b in totum falsum est, alterū autē b c inquam uerum, & cōclusio inde uera efficitur: tātundē fiet, si propositio a b neget: quippe cū fieri possit, ut a in toto b insit, in aliquo autem c nō insit, b uerò alicui c insit: uerbi causa animās in toto homine inest, & alicui albo non est consequens, cùm tamen homo alicui albo insit. Atq; ita uera erit cōclusio, si homo medius ponatur, ac sumatur a in nullo b esse, & hoc in aliquo c, cùm tamen pronuntiatum a b omnino sit falsum. Conclusio item uera erit, si proloquium a b in parte sit falsum, & b c uerum: neque enim quicquam uetat, a in b, & c aliquo inesse & b in aliquo c, ut animās in aliquo pulchro reperitur, in aliquo item magno, & pulchrū in aliquo magno est. si igitur sumas, a in omni b esse, & hoc in aliquo c, propositio illa a b quadam tenus est falsa, illa autem b c uera, & conclusio ex his est uera. Eodem modo res habebit, ubi

 pronun

pronuntiatum a b negetur: nam ad huius rei probationem iidem sumentur fines, ac eodem modo disponentur. Rursus si a b uerum sit, b c falsum, uera erit complexio. Quid enim causæ est, quominus a in toto b insit & in aliquo c, b autẽ in nullo c insit: uerbi causa, animans in omni cygno inest, & in aliquo nigro, cũ cygnus in nullo nigro insit. Si igitur a in toto b sumatur, & hoc in c quodã, uera erit cõclusio, cùm pronuntiatum b c sit falsum. Idem fiet, si pronũtiatum a b priuans sumatur: fieri enim potest, ut a in nullo b insit, & in c aliquo non insit, b autẽ in nullo sit c, quo modo se habet genus ad formam generis alterius & diuersi, & ad accidẽtia ea, quæ illius formis insunt: animãs enim in nullo numero inest, & in quodam albo: numerus autẽ in nullo est albo. Ita si numerus medius ponatur, & sumatur a in nullo b, & b in aliquo c, a in quodã c nõ erit, id quod modò uerum erat: ac pronuntiatum a b uerum est, b c falsum. Vera etiam erit cõclusio, si a b in parte sit falsum, b c item falsum: neque enim quicquam uetat, quominus a in b, & c quibusdã insit: b uerò in nullo c, ut si b c sint aduersa, eáque eiusdẽ generis accidentia ambo: animans enim in quodam albo est, quodam item nigro, & album in nullo nigro inest: si igitur sumas a in toto b inesse, & hoc in aliquo c, uera efficietur inde cõclusio. Quòd si a b priuãs sumatur itidem fiet: ad id enim monstrãdum iidem fines eadem dispositione sumentur. Quòd si pronuntiata ambo falsa sint, uera quoq; esse poßit cõclusio: fieri enim potest, ut a in nullo b insit, in c uerò quodam sit, cùm b in nullo c insit ut genus aliquod formæ generis diuersi omnino non inest, & in accidente quodam suarum formarum inest. Animãs enim in nullo est numero, & in aliquo est albo, cùm numerus in nullo sit albo: si igitur a in toto b ponatur, & hoc in quodam

dam c, uera efficietur conclusio, cùm falsa sint ambo pronuntiata. Hoc *idem fiet, si pronuntiatum a b negetur, nihil enim prohibet, a in toto b esse, in c quodam nō esse: b item in nullo c, ut animans in omni cygno est, in aliquo nigro non est, cygnus autem in nullo nigro: ubi igitur sumptum sit, a in nullo b inesse, & hoc in quodam c efficietur, a in quodam c non esse: atque ita uera erit conclusio, cùm ambo pronuntiata sint falsa.*

Secunda figura. Cap. II.

In media uerò figura ex falsis uerum planè concludere licet, seu pronūtiata ambo in totum falsa sumantur, seu in parte, seu alterum sit uerum, mentiatur planè alterū, idque utrumuis. V*bi etiam ambo in parte mentiantur, ubi item alterum sit planè uerū, alterum in parte falsum, & contrà si alterum sit planè falsum, alterum uerum in parte, idque tum in uniuersalibus syllogismis, tum in particularibus.* N*am si a in nullo b inest, & in c omni, quo modo animans in nullo lapide inest, & in omni homine: atq; tū propositiones cōtrario modo ponātur, ut sumatur, a in omni b inesse & in c nullo, ex pronuntiatis planè falsis, uera efficietur complexio.* Hoc *idem fiet, si a in toto quidem b inest, & in c nullo: idē enim efficietur syllogismus.* R*ursus si propositio altera tota falsa sit, altera tota uera: nihil enim uetat, quominus a in b, & c in totum insit, & b in nullo c insit, quo modo se habet genus ad formas nō continētes inuicē: animans enim in equo & homine in totū inest, cùm tamen nullus homo sit equus.* I*ta si sumatur, animās in altero toto inesse, & in altero nullo, pronuntiatum alterum in totum falsum erit, alterum planè uerum: & uera erit conclu-*

sio,utriuis negatione adiecta. Itē si alterū in parte sit falsum,alterum sit omnino uerum:fieri enim potest, ut a in b aliquo insit,& in c omni, & b in nullo c insit eo modo animans est in albo aliquo,& in toto coruo,cùm candor in nullo coruo insit.Igitur si sumatur,a in b nullo,& in c toto inesse,pronuntiatum a b in parte erit falsum, a c omnino uerum,ac uera erit cōclusio:hoc idem fiet, si commutetur negatio:ex iisdem enim finibus id mōstrabitur, si affirmatio sit in aliquo falsa,negatio planè uera.Quid enim uetat,quominus a in quodam b insit, & in c toto non insit,b sit in nullo c:uerbi gratia,animans est in quodam albo,& in nulla pice,& album in nulla pice inest. Itaque si sumatur,a in toto b inesse,& in c nullo, propositio a b in quadam parte erit falsa,a c uera omnino, & cōclusio erit uera.Vera item erit conclusio, ubi ambo pronūtiata in parte falsa sint:quippe cùm a in b, & c quibusdā inesse possit, cùm b in nullo c insit:exempli gratia, animans in quodam albo,quodam item nigro inest, cùm album in nullo nigro reperiatur.Itaq; si a in toto b sumatur,& in c nullo, propositiones ambæ in aliquo erunt falsæ, & uera conclusio: hoc idem fiet si commutetur negatio in finibus iisdem:hoc etiam fieri perspicuum est in iis, qui in parte concludunt syllogismi.Neque enim quicquam prohibet a in toto b inesse,& in c aliquo,cùm b in c aliquo nō insit, ut animans in toto homine inest,& in quodam candido,cùm homo in quodam candido non sit.Si igitur a in nullo b ponatur inesse,& in quodam c esse,pronuntiatum illud uniuersum in totum falsum est:quod autem in parte est,uerum, & conclusio uera. Eadem erit ratio, si a b sumatur affirmatio. Nam fieri potest,ut a in nullo b insit, & in quodam c non sit, & b in aliquo c non sit,ut animans in nullo inanimato

to

to inest, & in quodam albo non est, cùm inanimatum in quodam albo non sit. Ita si ponatur a in toto b inesse, & in quodam c non esse, proloquium illud uniuersum a b omnino est falsum, a c uerum, & cõclusio uera. Itidẽ fiet, si uniuersalis propositio uera ponatur, particularis falsa. Quid enim prohibet, quæso, ipsum a nulli b, nulli item c esse consequens, cùm b in quodam c non sit? Exempli gratia, animans nulli numero, nulli item inanimatò est consequens, & numerus cuidam inanimato non inest. Si igitur ponatur a in nullo b, & in quodam c, uera erit conclusio: propositio autem uniuersalis quidẽ uera, particularis autem falsa. Idem fiet, si affirmatio sit uniuersalis: potest enim a in b, & c totis inesse, cùm b alicui c non sit consequẽs: quo modo se habet genus ad formam, & differẽs, animãs enim totum hominem, totum item terrenum consequitur: homo uerò non omne terrenum. Itaque si sumatur a in toto b inesse, & in c aliquo non esse, pronũtiatũ uniuersale uerum erit, particulare falsum, uera autẽ complexio. Constat etiã ex ambobus falsis ueram effici complexionem, si quidem potest a in b, & c totis inesse, cùm b alicui c non insit. Si enim sumatur a in nullo b, & in quodam c inesse, pronuntiata ambo falsa erunt, cõclusio uera. Idem fiet, si affirmet pronuntiatum uniuersale, quod in parte est, neget: potest enim a toti c, & nulli b esse consequens, cùm b alicui c non insit: uerbi causa, animans nullam scientiam consequitur, & totum hominem, & scientia non omnem hominem. Ita si ponatur a in toto b inesse, & cuidam c non esse consequens, pronuntiata falsa erunt, complexio uera.

Figura tertia. Cap. III.

In postrema quoque figura ex falsis efficietur uerum,

tum ex ambobus in totũ falsis, tum ex utroq; in parte falso, & ex altero omnino uero, altero falso: ex uno item in parte falso, altero omnino uero, & cõtrà. Demũ *quibuscũque aliis rationibus pronũtiata immutari possunt.* Neque *enim quicquam uetat, & a & b in nullo c inesse, cùm a in aliquo b insit: uerbi gratia, homo, & pedestre nulli inanimo sunt consequentia, & homo alicui pedestri inest.* Itaq; *si ponatur a, & b in toto c inesse, pronũtiata in totum falsa erunt, connexio uera: eadem est ratio, ubi alterum ait, negat alterum.* Fieri *enim potest, ut b in nullo c insit, & in eo toto insit a, cũ a alicui b non insit: uerbi causa, nigrum in nullo est cygno, & in hoc toto est animal, animal autẽ non omni nigro inest.* Ita *si sumatur b in omni c, & in hoc nullo ipsum a, a in quodam b non erit, & cõclusio erit uera, propositiones falsæ.* Vera *item efficietur cõplexio, ubi utraq; in parte falsa sit propositio: neque enim quicquam uetat, a, & b in quodam c inesse: a uerò in aliquo b: uerbi causa, album, & pulchrum in aliquo animante insunt, & album in re quadam pulchra inest.* Si *igitur ponatur, tum a, tum b in toto c inesse, pronuntiata ambo in parte falsa erunt, complexio autem uera: hoc idem fiet, si pronũtiatũ a c ponatur priuãs.* Quid *enim uetat, quominus a in quodam c non sit, b uerò in c aliquo sit, cùm a in b nõ toto insit?* Exempli *gratia, album in quodam animante nõ est, & in eo aliquo est pulchrum, album autem nõ omni pulchro inest: ita si sumatur a in nullo c, & b in eo ipso toto, propositiones ambæ in parte falsæ erũt, complexio uera.* Eadem *erit ratio, si propositio altera in totũ falsa sumatur, altera omnino uera, quippe cùm fieri posit, ut & a & b ipsi c omnino sint cõsequentia, cùm a in quodã b non sit, ut animans & candidum omni olori cõsequentia sunt, cùm animans*

mās non omni cādido insit. Propositis igitur huiuscemodi extremis, si b in toto c sumatur, a uerò in eodē nullo, profectò pronūtiatum b c omnino uerum erit: illud autem a c planè falsum, cùm ipsa cōclusiò sit uera: hoc idē fiet, si illud b c, falsum sit: a c uerum: ad id enim confirmandum ij assumentur fines, nigrum, cygnus, inanimum. Quinetiam ubi ambo affirmantia sint pronuntiata, tantundem fiet. Nihil enim uetat, ut b toti c sit cōsequēs, & in eodem toto ipsum a nō sit, cùm a in quodam b insit. Hoc modo animās in omni cygno reperitur, & in eodem toto ipsum a nō sit, cùm a in quodā b insit. Hoc modo animans in omni cygno reperitur, & in eodem nullo nigrum, cùm nigrum alicui animāti insit. Si igitur ponātur a & b in toto c inesse, pronūtiatio b c uera planè fuerit: a c uerò planè falsa, cōclusio autē uera. Illud idem fiet, si a c ponatur falsa, quod per eosdē fines ac exempla cōfirmabitur. Rursus uera erit cōclusio ex pronuntiato planè uero, & altero in parte falso: fit enim nonnunquam, ut b in toto c insit: a autem in c aliquo, & a in quodā b insit, ut bipes omni homini inest, pulchrum non omni, & tamen pulchrum alicui bipedi inest. Itaque si ponatur a & b in toto c esse, propositio b c uera planè erit, a c in parte falsa: cōclusio autem uera. Idē fiet, si pronūtiatum a c uerum sumatur, b c in parte falsum: iisdem enim finibus commutatis id ostendetur. Item si propositio altera neget, altera aiat: quandoque enim accidit, ut b in toto c insit, & a in eo aliquo: at dum hæc ita se habeāt, a nō omni b inest. Itaq; si sumatur, b in toto c inesse, a uerò in c nullo, negatio erit in parte falsa, altera propositio planè uera, cōclusio item uera. Præterea quādoquidē probatū est, ubi a in nullo c insit, b uerò in eo aliquo, fieri posse, ut a in aliquo b non sit, perspicuum, ubi a c planè uerum

 sit

sit, b c in parte falsum, cõclusionem posse esse ueram. Nam si sumatur a in nullo c inesse, b uerò in c omni, pronuntiatum a c planè uerum erit: b c autem in parte falsum. Constat item in ratiocinationibus, quæ in parte sunt, ex falsis uerum omnino cõcludi. Eadem enim extrema sumi debent, quæ sumpta sunt, dum uniuersalia essent pronuntiata, in aientibus aientia, negantia in negãtibus. Nam quod ad extremorum expositionẽ pertinet, nihil refert, quod nulli inest, sumere, quasi omnino insit, & quod alicui insit, omnino inesse. Idem de priuantibus est existimandum. Hinc igitur perspicuũ est, ubi conclusio est falsa, ea ex quibus argumentatio constat, aut omnia, aut aliqua necessariò esse falsa. Quòd si uera sit, nec omnia, nec aliqua uera esse, necesse est: quin nõnunquã fit, ut cùm neutra syllogismi propositio uera sit, cõclusio sit æquè uera, non tamẽ ex necessitate. Cuius rei hæc est ratio, nam quando duæ res ita sunt inter se affectæ, ut si una sit, altera quoque sit ex necessitate: hæc si non sit, ne illa quidẽ erit: quòd si ea sit, nõ est necesse ut illa sit. Ex eo autem quòd aliquid sit, & nõ sit, fieri nõ potest, ut res eadem sit necessariò: quod dico tale est, cùm a album est, ipsum b ex necessitate esse. Rursus cùm a album nõ sit, ipsum b necessariò esse. Nam quia ex eo quòd hæc res, nempe a, est alba, necesse est illam, b, inquam, esse magnam: at cùm b est magnum, c non est album, profectò necesse est, si a sit album, ut c non sit album. Et cùm ex duobus propositis, si unum sit, alterum esse necesse est, ubi hoc non sit, necesse est illud non esse: profectò cùm b nõ est magnum, a nequit esse album. Quòd si dum a non est album, ex necessitate b est magnum: accidit, ut cùm b non sit magnum, illud ipsum b sit magnum, ídque necessariò: id quod fieri nequit. Nam si b non est magnum, a non est cãdidum

ex necessitate: si igitur b erit magnum, dum a non est albũ, efficitur quasi per tres fines, si b non est magnum, ut illud ipsum sit magnum.

De probatione circulari. Cap. IIII.

Probatio autem in orbem & ex alternis tunc fit, cùm sumpta conclusione, & propositione altera ratione dicẽdi inuersa concluditur altera propositio, quæ in superiori syllogismo sumpta fuit: exempli gratia, si probãdũ fuerit, omne c esse a, idque probatũ sit per ipsum b. Rursus si probetur b esse a, ex eo quòd c sit a, & b sit c, atque ita b sit a, principio autem cõtrà sumpsit, qui ratiocinatur, nempe c esse b. Vel etiam si probandum sit, b esse in c, ac sumat a in c dici, quæ fuit conclusio, & b in a inesse: at antea contrario modo sumptũ erat, nempe a esse in b aliquo, nulla fit ex alternis probatio. Nam si mediũ quoddã diuersum sumatur, nõ fit in orbẽ probatio: nihil enim idẽ sumitur. Quòd si quidpiam ex illis sumatur: alterum tantùm accipi necesse est. Si enim ambo sumerẽtur, eadem efficeretur conclusio, cùm diuersam effici oporteat. In his igitur, quæ non retrò simul commeant, ratiocinatio efficitur ex altero pronuntiato non confirmato: neque enim in his extremis cõcludere possis tertium in medio inesse, aut mediũ in primo: in his autem, quæ uicissim commeant, extremis, omnia ex se inuicẽ probari possunt, ut si a b c cõmeent inter se, & sint æqua. Faciamus enim, ut a c probatum sit per b; rursus a b per cõclusionem, & propositionẽ b c cõuersam: ita & b c per cõclusionem, & propositionẽ a b inuersam: sunt autẽ pronũtiata c b, & b a probãda. Ea enim sola citra probationem usurpauimus: sanè si b sumatur in toto c inesse, &

c in

c in omni a, efficietur, ut b sit in a. Rursus si ponatur c in omni a inesse, hoc uerò in toto b, necesse est, ut c in toto b insit. Ac in ambabus illis ratiocinationibus pronũtiatũ illud c a citra cõfirmationẽ sumptũ est: reliqua uerò probata sunt. Itaq; si illud cõfirmauerimus, omnia ex se inuicem cõfirmata fuerint, itaq; si sumatur c in omni b inesse, hoc item in omni a. sumuntur duo pronũtiata iam probata, & ex his efficitur necessariò, ut c in ipso a insit. Perspicuũ est igitur in his modò, quæ uicißim cõmeãt, orbicularem probationem fieri, ac uicißitudinariã: in aliis uerò eo quo diximus modo. Probatur enim c de b, hoc item de a, si sumas c dici in a: at c in a dici, ex pronũtiatis illis probatur: utimur itaque conclusione ad id probandum. In priuantibus autem ratiocinationibus hoc modo fit mutua cõfirmatio. Ponamus b in omni c inesse, a uerò in nullo b, efficitur cõclusio, nullum c inquam esse a. Quòd si rursus concludendum sit, a in nullo b inesse, quod dudum sumptum est, sumetur a in nullo c, & hoc in omni b: atq; ita inuertetur pronũtiatum. Quòd si concludi oporteat, b in c inesse, non ita conuertendum erit illud a b, cùm pronuntiatum idem sit, b in nullo a inesse, & a in nullo b: sed sumendum est, in quo nullo ipsum a inest, ipsum b in eo toto inesse: ponamus a in nullo c inesse, quæ cõclusio fuit, & in quo nullo est a, sumamus ipsum b in eo toto esse: necesse est igitur ipsum b in toto c inesse. Atq; ita cùm tria sint pronuntiata, unumquodque effectum est conclusio, atque illud est in orbem demonstrare, nempe cùm cõclusionem sumis cum altero pronuntiato inuerso, unde concludis alterum pronuntiatum. At in iis, quæ in parte sunt, ratiocinationibus uniuersale pronuntiatum ex aliis probari nequit: particulare potest. Ac uniuersale concludi non posse perspicuum est, quandoquidem

dem

dem uniuersum ex uniuersis efficitur: conclusio autē in his non est uniuersa, & probatio efficienda est ex cōclusione, & altero pronūtiato. Adde quòd retrò commeante pronūtiato nullus efficitur syllogismus, cùm in parte sint ambo pronūtiata. Potest autem, quæ in parte est propositio probari: sit enim iam probatū a de quodam c per medium b, iam si sumatur b in omni a inesse, ac cōclusio eadem maneat, profectò b in aliquo c inerit: efficitur enim prima figura, ac medium est ipsum a. Quòd si priuans sit ratiocinatio, pronuntiatum uniuersum concludi nequit, ob eam, quam pauló antè dixi, rationē. Quod in parte est nequit, si illud a b eodem modo retrò commeet, atque in uniuersalibus. Potest autem cōcludi per assumptionem, nempe si sumamus in qua re in parte insit a, in ea ipsum b in parte quoq; inesse: quòd si res aliter habeat, nō efficitur syllogismus, quia negat quæ in parte propositio. At uerò in secūda figura affirmatio hac uia probari nequit, negatio maximè, ac nō probatur affirmatio, qua nō sunt ambo affirmantia pronuntiata: complexio enim est priuās, affirmatio autem ex ambabus affirmationibus efficiebatur. Priuans autem pronuntiatum hoc modo probatur: faciamus, ut a sit in b toto, in c nullo, cōclusio est, b in nullo c inesse. Quòd si ponatur, b in omni a inesse, & in c nullo, efficietur necessariò, ut a in nullo c insit: efficitur enim in secūda figura, ac medium est ipsum b. Quòd si a b sumatur priuās, alterum autem affirmās, efficietur prima figura, si quidem in toto a est c: b uerò in nullo c, ita b in nullo a erit, ne a quidē in b, c autem est mediū. Non igitur efficitur ratiocinatio ex cōplexione, & propositione una: quòd si assumatur altera, fiet. Quòd si uniuersa nō sit ratiocinatio, quod in toto est pronūtiatum probari nequit, ob quā antea exposui

posui causam, quod in parte est, maximè, ubi affirmatio uniuersalis fuerit: sit enim a in omni b, & in c nõ omni, cõclusio est b c. Igitur si sumatur b in omni a inesse, & in c nõ omni, cõcludetur a in aliquo c nõ esse, ac medium est b. Quòd si uniuersalis propositio neget, pronũtiatio a c non probabitur, etiam si retrò commeet illud a b. Accidit enim ut uel ambo pronuntiata negent, uel certè alterum. Itaque non efficietur syllogismus, sed eadẽ uia ac ratione probabitur ac in uniuersalibus, nempe si sumatur, cui ipsum b in parte nõ inest, in illius parte illud a inesse. In tertia autem figura, ubi uniuersa ambo pronũtiata sumpta sint, nõ possunt ea ex se inuicem probari. Nam pronuntiatum in toto ex iis probatur, quæ in toto sunt: ac in hac figura cõclusio perpetuò est in parte. Cõstat igitur in hac figura uniuersale pronũtiatum concludi nullo modo posse: ubi uerò alterũ sit in toto, alterum in parte, aliquãdo sanè licebit, aliquãdo non item: licebit quidem, ubi ambæ affirment, & illud totum minori extremo iunctũ sit: quòd si alteri iungatur, non licebit. Ponamus enim, ut a in toto c insit, b uerò in eo aliquo, conclusio est a b: quòd si sumatur c in toto a inesse, propositione uniuersa retrò commeãte, a rursus in b, quæ conclusio antea fuit, effectum est, c in aliquo b inesse, non contrà b in aliquo c, etiã si necesse sit, si c est in aliquo b, b quoque in aliquo c inesse. Non tamen res est eadem, illud in hoc inesse, & hoc in illo: sed assumendũ est, si hoc in illo aliquo sit, alterum quoq; in eo aliquo esse: quòd si sumatur, non iam efficitur syllogismus ex cõclusione, & altero pronuntiato. At si b in toto c insit, a item in aliquo c, illud a c probari potest, si sumatur c in toto b inesse, a uerò in eo aliquo: nã si c omni b inest, a item alicui b, necesse est, ut a alicui c insit, ac b est mediũ. Probabitur itẽ alterũ pronũ-

tiatum

tiatum,si unum adfirmet, alterum neget, & in toto sit, id quod affirmat. Ponamus enim b in toto c inesse, a uerò in quodam c nõ esse in cõclusione, efficitur, a in aliquo b non esse: quòd si assumatur c in omni b esse, a autem nõ omni b inerat, necesse est, ut alicui c non insit: medium autem est b. Vbi uerò pronuntiatum priuans in toto sit, non probatur alterum, nisi sumantur pronuntiata eadem ratione atque in superioribus, nempe in quo illud in parte non est, in eodem aliquo alterum insit. Verbi gratia, si a in nullo c inest, & in hoc aliquo insit ipsum b, concluditur a in quodam b non esse: si igitur sumptũ sit, ipsum c in eo quodam esse, cui aliqua ex parte non inest a, necesse est ut b in aliquo c insit: alioqui pronuntiatum alterum probari nequit, etiam si retrò cõmeet, quod in toto est: nulla enim efficietur ratiocinatio. Hinc igitur perspicuum est, probationem uicißitudinariam in prima figura effici, tum per primam, tum per tertiam figuram: si enim affirmãs sit cõclusio, in prima efficitur: sin neget, in postrema: nam sumitur alterum in eo toto inesse, in quo nullo alterũ inerat. At in figura media, si uniuersa sit ratiocinatio, tum in ea ipsa, tum in prima figura, ac in postrema efficitur cõclusio: ubi autem in parte sit syllogismus, tum in ipsa, tum in postrema figura id efficitur: in postrema autem figura, omnia in ea ipsa probantur. Constat etiam, cùm in media figura, & in tertia per eas ipsas non efficiuntur syllogismi, eos aut probationem orbicularem non efficere, aut certè imperfectos esse.

De ratiocinationum reciprocatione. Cap. V.

Retro uertere, est conclusione commutata concludere, uel maius extremum in medio non esse, uel etiam hoc in

in postremo: nam si inuertatur cõclusio, & alterum pronũtiatum seruetur, necesse est alterum euerti: si enim illud sit, cõclusio quoque erit. Refert autem plurimũ, an in contradicens, an in contrarium cõclusionem inuertas: nec enim idem efficitur syllogismus, si utroque modo illa inuertatur, id quod ex progressu intelligetur. Cõtradicẽtia hæc appello, omne, non omne: aliquod, nullũ: aduersa uerò per contraria, omni inesse, & nulli: alicui item, & non alicui inesse. Sit enim probatum a de c per medium b: profectò si sumptum sit, a in nullo c inesse, & in b toto, efficietur, ut b in nullo c insit. Quòd si a in nullo c insit, b uerò in toto c, a nõ omni b inerit: at nulli planè, nõ itẽ: quippe cùm in tertia figura nõ concludi totum diximus. Eam autem propositionem, quæ maiori extremo coniuncta est, omnino ac in totum euertere per reciprocationẽ nõ licet, quippe cùm in tertia figura semper euertatur: necesse est enim, ut ambo pronuntiata ad minus extremum sumãtur. Eadem est ratio ubi syllogismus priuãs sit: sit enim probatum, a in nullo c inesse per mediũ b: si igitur sumatur a in toto c inesse, & in b nullo, ipsum b in nullo c inerit: item si a & b in toto c insint, a alicui b inerit, cùm nulli antea inesset. Quòd si uertatur cõclusio in contradicens, diuersi fient syllogismi, & cõtradicentes, nec uniuersi: nam alterum pronuntiatum in parte est: ita fit, ut & cõclusio in parte quoque sit: faciamus enim, ut syllogismus proponatur affirmans, ac eo modo commutetur, profectò si a nõ omni c inest, & ipsi b omni, ipsum b non omni c inerit. Rursus si a non omni c inest, & huic omni inest c, ipsum a non omni b inerit. Itidem fiet, si priuans sit ratiocinatio: nam si a in aliquo c inest, & in b nullo, ipsum b alicui c non inerit, at non omnino nulli. Item si a in c aliquo insit, & huic toti insit b,

quo

quo modo initio sumptum est, a in aliquo b inerit. In his autem, qui in parte sunt, syllogismis uertuntur ambo pronũtiata, dum conclusio in contradicens commutatur: quòd si in contrarium uertatur, neutrum euertitur: nec enim in his fit, ut in uniuersalibus, nempe ut euertantur pronuntiata, si conclusio in conuersione deficiat, nec enim euertere ullo pacto licet. Sit enim ostensum a de aliquo c, tum si sumatur a in nullo c esse, b item in aliquo c, a in aliquo c non erit. Quòd si a in nullo c insit, & in b omni, ipsum b in nullo c erit, atque ita ambo pronuntiata euertuntur. Sin cõtrario modo commeet cõclusio, neutrum tollitur: nam si a in quodam c non est, & in b toto, b in quodam c non erit. Necdum tamen euersum est pronũtiatum initio propositum, quippe cùm fieri poßit, ut in aliquo sit, in aliquo non sit: ipsum autem uniuersale a b nullo pacto cõcluditur: nam si a in quodam c non inest, b uerò in quodam est, neutrum pronuntiatum in toto est. Idem fieri existimandum est, ubi priuans fuerit ratiocinatio. Si enim sumptum sit, a esse in toto c, euertuntur ambæ propositiones: sin in aliquo, neutra. Huius rei eadem est, quæ prius, demonstratio.

Figura secunda. Cap. VI.

AT secunda figura euerti nequit pronuntiatum maiori extremo iunctum ex contrario, quocunque modo reciprocatio fiat, quippe cùm in tertia figura semper cõcludatur, in qua uniuersa cõclusio non efficitur: alterum autem pronuntiatum eodẽ modo euertemus, quo reciprocatio facta fuerit: eodem modo inquam, nempe si cõmutatio fiat, in contrariũ contrario modo, sin in cõtradicens, cõtradictorio. Ponamus enim, ut a in toto b insit, & in c nullo, cõ-

clusio est b c. Si igitur sumptum sit b in toto c inesse, dũ a b idem seruetur, profectò a in toto c inerit, efficitur enim prima figura: quòd si b in toto c, & a in nullo c inest, ipsum a non omni c inest: fit enim postrema figura. Quòd si b c in contradicens commutetur, illud a b eodem modo probabitur, a c uerò cõtradictorio modo: nam si b alicui c inest, a uerò nulli c: ipsum a alicui b non inerit. Rursus si b in c aliquo reperitur, & a in toto b, a in aliquo c inest: atque ita contradicens efficitur conclusio: eadem ratione id probabitur, si pronuntiata contrario ordine sint disposita. Quòd si ratiocinatio sit in parte, & cõclusio in cõtrariũ uertatur, neutrum pronũtiatum euertetur quemadmodum neque in prima figura: sin commeet in cõtradicens, utrũq; tolletur. Sit enim positum a in nullo b inesse, & in c aliquo esse, cõcluditur inde b c: tum si ponatur b in quodam c inesse, & maneat illud a b, concludetur a in aliquo c non esse: nec ideo euersum est, quod initio positum fuit, quippe cùm fieri poßit, ut quidpiam in alio aliquo insit, aliquo item nõ sit. Rursus si b est in aliquo c, a item in aliquo c, nulla efficitur ratiocinatio: neutrum enim pronuntiatum sumptum est in toto, atque ita non subuertitur illud a b: quòd si in contradicens commeet conclusio, euertuntur ambo pronuntiata: nam si b est in omni c, & a in nullo b, profectò à in nullo c erit: at alicui inerat. Rursus si b in toto c, & a in aliquo c insit, efficietur, ut a in aliquo b sit: eadem est demonstrandi ratio, ubi uniuersale illud affirmauerit.

Figura tertia. Cap. VII.

NEVTRVM *item pronuntiatum euertetur in syllogismo quouis in tertia figura, ubi cõclusio in cõtrarium*

uerta

uertatur: ubi uerò mutatur in cōtradicens, tollentur ambo in ratiocinatione quauis: sit enim probatum a in aliquo b inesse, ac medium sumptum sit c, & pronūtiata sint uniuersa: tum si sumatur a in quodam b non esse, b uerò in omni c, non cōcluditur a de c: nec item b, nec c cōcluduntur, si a in aliquo b inest, & in c omni. Eadem uia id monstrabitur, si in toto non sint pronuntiata: aut enim ambo in parte sint oportet ob conuersionem, aut illud totum minori extremo iungi, quo modo nec in prima figura, nec in media efficiebatur ratiocinatio. Quòd si contradictorio modo cōmeēt, pronuntiata euertuntur ambo: nam si a in nullo b, & b in toto c inest, a in nullo c inest. Rursus si a in b nullo, & in c toto reperitur, b in nullo c inest. Idem fiet, si in toto alterū non sit: nā si a in nullo b, & hoc in aliquo c inest, a in quodam c non erit. Si uerò a in nullo b, & in toto c inest, ipsum b in nullo c erit. Eadem est ratio, si priuans sit ratiocinatio. Sit enim effectum, a in quodam b nō esse, ac illud b c affirmet, a c uerò neget, hoc enim modo efficiebatur ratiocinatio: non erit igitur syllogismus, dum sumatur cōtrarium complexionis: nam si a in aliquo b, & hoc in omni c insit, diximus non concludi a & c: ne concludebantur quidem, si a in quodam b sit, & in nullo c: quare non euertūtur pronuntiata: ubi uerò contradicens conclusionis sumitur, maximè. Nam si a in omni b, & hoc in omni c, inest, a in omni c erit, cùm antea nulli inesset: rursus si a in toto b, & in c nullo est, b in nullo c est: at antea omni inerat. Eadem ratione id probabitur, si pronūtiata in toto non sint, nam illud a c efficitur uniuersale, & priuans, alterum in parte affirmans. Si igitur a sit in omni b, & hoc in quodam c, efficitur, ut a in quodam c insit: at uerò nulli inesse, positum erat. Rursus si a in toto b inest, & in c nullo, b

 lo, b

lo,b in nullo c inest. Quòd si a est in quodam b, & hoc in quodam c,nihil cōcluditur: & si a in b quodam insit, & in c nullo,ne sic quidem syllogismus fiet: quapropter illo modo euertūtur pronūtiata:hoc uerò nequaquam. Ex his igitur,quæ exposuimus,dilucidum est, quo pacto in singulis figuris efficiatur ratiocinatio,dum commutatur cōclusio, quādo pronuntiati cōtrarium colligitur, quando cōtradicens.Cōstat etiam ex his syllogismos in prima figura fieri,tum per figuram mediā,tum per postremam: pronūtiatum item minori extremo iunctum semper in media figura tolli,quod uerò ad maius est,per postremam:at in secunda figura,tum per primam,tum per postremā: per hāc pronunciatum maius, per illā minus pronūtiatum semper euerti.In tertia autem per primam,ac mediam:maius quidem per primā semper:minus uerò per mediam perpetuò. Atque ita planè constat, quid sit illud commeare, quóque pacto in singulis figuris, & quis efficiatur syllogismus.

De probatione per incommodum. Cap. VIII.

RATIOCINATIO *autē per incōmodū tum demum fit,cùm cōclusionis contradicens ponitur,& pronūtiatum aliud assumitur,idq; in omni figura efficitur: accedit enim ad reciprocationē,à qua eo differt, quòd reciprocatione quidē utimur,ubi iā structus est syllogismus, & posita sunt ambo pronuntiata,deducimus autem in incommodum citra præconcessionem cōtradicētis,sed quia dilucidè uerum est:fines autem in ambobus eandem seruāt collocationem,& est eadem in ambobus propositionū sumēdarū ratio. Verbi causa,si a est in toto b,& medium est c,si ponatur a nō omni,aut nulli b inesse,& ipsi c omni,quod antea*

tea uerum cōcedebatur, necesse est, ut c in b, aut nullo, aut non omni insit: hoc autem fieri nequit: falsum est igitur id, quod positum est, ac illius contradicens uerum. eodem modo fit in aliis etiam figuris: quæ enim reciprocationē admittunt, syllogismum quoque ad incommodum recipiunt. Ac quæstiones omnes aliæ in omnibus figuris per incōmodum probantur: ea autem, quæ in toto affirmat, per mediā quidem, ac tertiam figuram probatur, per primam nequaquam. Ponamus enim a in b, aut non omni, aut nulli inesse, ac undecunque assumatur pronūtiatum aliud, seu quòd c insit omni a, seu quòd b in toto d insit: eo enim modo fuerit prima figura. Si igitur ponatur a nō omni b inesse, syllogismus non efficitur, undecunque pronuntiatum alterum petatur: sin in eo nullo est, cùm sumetur pronūciatum b d, concludetur quidem falsò, nō efficietur propositum: nam si a in nullo b, & hoc in omni d inest, a in nullo d inerit: sit autem hoc ex numero eorum, quæ fieri nequeūt: falsum igitur est a in nullo b esse: quòd si hoc falsum sit, non continuò uerū est in eo toto esse. Quòd si propositio c a assumatur, nulla fit ratiocinatio: ne tum quidem fit, cùm ponitur a nō omni b inesse: perspicuum est igitur, uniuersalem affirmationem in prima figura per incōmodum probari nō posse: probatur autem ea quæstio, quæ quidpiam in aliquo, tum quæ in nullo, tum quæ in nō omni inesse dicitur. Fingamus enim a in nullo b esse, et sumatur b in c, uel toto uel aliquo, necesse est igitur, a non omni c, aut nulli inesse: hoc autem est impoßibile. Faciamus enim sit uerum ac perspicuum a in omni c inesse: si igitur hoc falsum est, necesse est, ut a in aliquo b insit: quòd si alterum pronuntiatum assumatur, nullus efficietur syllogismus: ne tum quidem, cùm contrarium conclusionis ponetur, nempe in aliquo non esse, unde

constat contradicens esse ponẽdum. Rursus fingamus a in quodam b esse: sumatur item c in toto a, necesse est igitur c in quodam b esse, sit autem hoc impossibile, falsum igitur est, quod est positum, atque ita uerum est, in nullo esse. Eadem est ratio, si c a sumatur priuans: quod si ea sumatur, quæ ipsi b iuncta est, non efficietur syllogismus. Si uerò contrarium ponatur, syllogismus quidem efficietur, ac concludetur quid absurdum: institutum autem nõ probatur: ponamus enim a in toto b inesse, & sumatur c in toto a, sanè efficitur, ut c in toto b insit: id autem est impossibile: falsum igitur est, a in omni b inesse: at si nõ omni inest, nõ continuò necesse est, ut nulli insit. Idẽ fieri arbitrandũ est, si alterum pronuntiatum ad ipsum b sumatur: concludetur enim aliquid, idque absurdum: at hypothesis non tollitur: contradicens igitur ponẽdum est. Vt autem probemus a non omni b inesse, ponendum est omni inesse: nam si a omni b inest, & c omni a, c omni b inerit: quòd si hoc fieri nequeat, falsum est quod posuimus. Itidem fiet, si pronũtiatum alterum ad b sumatur. Item si illud c a sit priuans, eodem modo res habebit: ita enim syllogismus efficitur: quòd si negatio ad ipsum b posita sit, nihil probatur: quòd si ponatur nõ inesse in omni, sed in aliquo, nõ efficitur, nõ omni inesse, sed nulli: nam si a in aliquo b, & c omni a inest, c alicui b inerit: quòd si id fieri nequit, falsum fuit, a alicui b inesse: uerum igitur erat, nulli inesse: cùm autẽ id ostenditur uerum, rursus euertitur: nam a in quodam b erat, in quodã non erat. Præterea absurdum non est sequutum ex illa hypothesi: falsa enim fuisset, quandoquidem ex ueris falsum concludi nequit: at modò est uera: a enim alicui b inest: nõ fuit igitur fingendum, alicui inesse, sed omni. Idem quoque fit, si probemus a in quodam b non esse. si enim idem ualet,

alicui

alicui non inesse; & non omni inesse, eadem erit in ambobus probandi ratio. Constat igitur, in omni ratiocinatione contradicens ex fictione ponendum esse, non contrarium. Eo enim modo, & probandi necessitas erit, & locum habebit postulatum illud præclarũ. Nam si in re quauis affirmatio uera est, aut negatio, & probetur negatio non esse uera, necesse est affirmationem esse ueram: contrà si affirmationem ueram non admittit, par est, & uerisimile postulare negationem: contrarium autem neutro modo postulare decet: nec enim necesse est, si falsum est, nulli inesse, ut uerum sit, inesse in toto: nec est uerisimile, si unum falsum sit, alterum uerum esse. Constat igitur uniuersalem quæstionem affirmatam in prima figura non probari per incommodum, alias autem omnes concludi.

De secunda figura. *Cap. IX.*

IN *media autem, & postrema figura illa quoque probatur. Fingamus enim a non omni b inesse, & sumatur a in omni c esse: tum si a non omni b inest, & ipsi c omni, c non omni b inest: hoc autem est impossibile. Sit enim manifestum, c in omni b inesse: est igitur falsum id, quod ex fictione positũ est: est igitur uerũ, quòd omni insit. Quòd si fingatur contrarium, syllogismus quidem efficietur, & concludetur quid absurdum, non tamen efficitur quæstio proposita: nam si a in nullo b, in toto c insit, c in nullo b erit: id autem absurdum est: falsum est igitur, nulli inesse: ut autem hoc falsum sit, non continuò uerum est, ut omni insit. Cũ autẽ a alicui b inest, ponatur a in nullo b esse, & sit in omni c, necessariò efficitur, ut c in nullo b insit: quòd si fieri nequit, ex necessitate cõsequitur, ut a alicui b insit: quòd*

si ponatur alicui non esse, ea ipsa efficientur, quæ in prima figura fieri diximus. Rursus fingamus a alicui b inesse, ac ipsi c nulli insit, necesse est, ut c in b nõ sit: at inerat omni, falsum est igitur, quod positũ est, nulli igitur b ipsum a inerit. Quando uerò concludendum est, a non omni b inesse, fingatur quasi omni insit, ipsi uerò c nulli, necessariò efficitur, ut c nulli b insit: id autem est absurdum, uerum est igitur, quòd non omni inest. Atque ita constat, conclusiones omnes in media figura effici.

De tertia figura. Cap. X.

EADEM *ratione cõcludetur in postrema figura. Ponamus enim a, ut in aliquo b non sit, c uerò in omni b insit, hinc efficietur, ut a cuidam c nõ insit. Quòd si hoc fieri nequeat, falsum est, cuidam non inesse: uerum est igitur omni inesse. Quòd si ponatur, nulli inesse, absurdum quidẽ ea ratiocinatione concludetur, sed non tamen efficietur propositum. Nam si ponatur contrarium, ea ipsa efficientur, quæ prius. At ut alicui insit id poni oportet: nam si a in nullo b inest, & c in b quodam, a nõ omni c inest: quod si falsum sit, uerũ est, a alicui b inesse. Vbi uerò nulli b inest a, ponamus quasi alicui insit: ac sumatur c in toto b inesse, inde efficitur necessariò, ut a alicui c insit: at nulli inesse diximus: falsum est igitur, quòd a alicui b insit. Quòd si ponatur a in tòto b, non probatur propositum. Sumi autem debet ea hypothèsis ad concludendum nõ omni inesse. Nam si a in omni b inest, & c in quodam b, a in quodam c inest: at non ita erat: falsum est igitur, quòd omni insit, atque ita uerum nõ omni inesse. Quòd si ponatur, alicui inesse, idipsum accidet, quod & in iis, quæ superius exposita sunt. Cõstat igitur*

tur in omni syllogismo, qui per incommodum probat, contradicẽs esse ponẽdum, ac in figura media affirmationẽ quodam modo cõcludi, in tertia etiam quæstionem uniuersam.

INTER *eam autem probationem, quæ fit per incommodum, & eam, quæ propositum cõcludit, eò interest, quòd illa ponit id quod euertere uult, deducendo hominem in mendacium confessum: ea autem quæ propositum concludit, initium sumit ex quæstionibus ueris ac concessis. Sumunt igitur ambæ pronũtiata concessa: sed altera ea sumit, ex quibus efficitur syllogismus: altera uerò unum quidem ex his sumit, alterum autem sumit conclusionis contradicens, & illic conclusionem notam esse nihil oportet, nec prius sumi ita esse, uel nõ esse: hîc uerò necessariò sumi debet, nõ esse ita.* Neque *uerò quicquam refert, affirmet, an neget conclusio: nam utrobique eadem est ratio, ac quicquid recta probatione concluditur, ex incommodo quoque probabitur. Itidem quod ex incommodo efficitur, recta probatione efficietur, ac per eosdem fines, non tamen in iisdem figuris: nam ubi syllogismus in prima figura efficitur, uerum colligetur, aut in media, aut in postrema figura. In media quidem, si sit priuans, in postrema uerò, si affirmet: at quando in media figura efficietur syllogismus, uera conclusio efficietur in prima figura, ídque in quouis genere quæstionum. Quòd si in postrema figura syllogismus fiat, efficientur conclusiones ueræ, tum in prima, tum in media figura, in illa quidem affirmantes, in hac negantes: ponamus enim, ut in prima figura effectum sit, a in nullo b inesse, aut non omni: tum hypothesis erat, quòd ipsum a alicui b inesset, c uerò sumptum est omni a inesse, & in b nullo: ita enim syllogismum effici diximus, & incommodum concludi, mediam item esse figuram, si c in a quidem omni, & nul-*

nullo b insit: ex quibus effici constat, ipsum a in nullo b esse, Eodem modo fiet, si probatum sit, a nō omni b inesse: ponitur enim, quòd omni insit, c uerò sumebatur in toto a esse, in ipso uerò b non omni: hoc idem fiet, si illud c a priuans sumatur, hac enim uia efficitur media figura. Rursum probetur a in quodam b esse, profectò fingendum est, nulli inesse, b uerò in toto c inesse sumebatur: a uerò in ipso c, aut omni, aut quodam: ita eni n incommodum efficietur, ac tum fit postrema figura, cùm a & b in toto c insunt, inde concludi cōstat, a in quodam b inesse, ídque necessarió. Itidem fiet, si b uel a in quodam c inesse sumantur. Rursus probetur in media figura, a in omni b inesse, profectò fingēdum est, quasi non omni insit, sumptum est autem, a in omni c inesse, b uerò in omni c: hoc enim modo incommodum concludetur, ac prima figura est, cùm a in omni c, & hoc in omni b inest. Tantundem fiet, si in aliquo inesse probatum sit: nam hypothesis est, a in nullo b inesse, sumptum est autem a in omni c, & c in quodam b: quòd si priuans sit syllogismus, poni quidem debet, a in aliquo b esse, at sumptum est a in nullo c, & c in omni b: efficitur igitur prima figura. Eadem erit ratio, si non in toto sit cōclusio: sed effectum sit modò a in quodam b nō esse: ponitur enim a in omni b: iam uerò positum est a in nullo c, & hoc in omni b: hac enim uia efficitur prima figura. Rursus faciamus, ut probatum sit in tertia figura, a omni b inesse, ponitur ex hypothesi, a nō omni b inesse: est autem iam sumptū, esse in omni b, & a in omni c: ita enim cōcludetur incommodum, & fiet prima figura: eadem ratione fiet, si probatum sit in aliquo esse: nam ponitur ex hypothesi, a in nullo esse b, & sumptum est c in aliquo b, & a in omni c. Quòd si cōclusio sit priuans ex fictione, ponēdum est a in quodam b esse, positum est

est autem c in nullo a, & in omni b, ac media est ea figura. Itidem fiet, si in toto nō sit probatio. Sumetur enim ex pacto, a in omni b inesse, & sumptum est c in nullo a, & in quodam b, atque ea est media figura. Perspicuum est igitur unamquanque quæstionem per eadem extrema, tum probatione recta, tum per incommodum cōcludi posse. Eadem quoque ratione licebit, ubi ratiocinationes rectæ probantes fuerint, eas in incommodum cōuertere, in his quæ sumpta fuerint extrema, dum contradicens propositio in conclusione sumatur: efficiuntur enim iidem syllogismi atque sunt qui per conuersionem fiunt, unde & continuò figuras ipsas habemus, per quas unaquæque quæstio concludatur. Constat igitur omnem quæstionem utraque uia probari, tum per incommodum, tum recto ductu, nec posse alteram uiam ab altera seiungi.

De ratione concludendi ex contrariis. *Cap. XI.*

PERSPICIETVR *autem hac uia, in quanam figura ex pronūtiatis contrariis concludere liceat, in qua nō liceat. Contraria autem pronūtiata in uoce quatuor esse dico, nempe omne nullum, omne nō omne, aliquod nullum, aliquod nō aliquod: reuera tria tantùm sunt cōtraria, nam quoddam, & non quoddam uoce modò pugnāt. Ex his autem aduersa ea dico, quæ in toto sunt, ut omne & nullum: uerbi causa, omnis scientia est studiosa, & nulla scientia est studiosa. Alia uerò contraria appello. Ac in prima figura ex pronuntiatis contrariis non efficitur syllogismus, nec affirmans, nec negans: affirmās quidem, quia oportet ambo pronūtiata affirmantia esse: contraria autem sunt affirmatio, & negatio: negans autem effici nequit, qua*

contra

contraria idem de eodem affirmant, & negant. At medium in prima figura de ambobus non dicitur, sed aliud de eo negatur, ipsum autem de alio affirmatur, hæc autem contraria non sunt. At uerò in media figura syllogismus effici potest, tum ex contradicentibus, tum ex aduersis: ponamus enim bonum in a, scientiam autem in b & c: profectò si sumpsit omnem scientiam esse studiosam, item & nullam: a in toto b inest, & in c nullo, atque ita b in nullo c inerit, nulla igitur scientia est scientia. Eadem est ratio, si primum sumpserit omnem scientiam esse studiosam, dein sumat medicinam non esse studiosam. Nam a in omni b inest, & in c nullo, atque ita quædam scientia non est scientia: item si a in toto c, & nullo b inest: ac b est scientia, c uerò medicina, a opinio: cùm enim sumpsisset, nullam scientiam esse opinionem, postea accepit, quãdam scientiam esse opinionem. Inter hunc autem syllogismum, & superiorem hoc interest, quòd extrema cõmutentur: nam antea affirmatio ipsi b iungebatur, nũc autem ipsi c. Eodem modo fiet, si alterum pronuntiatum in toto altero non sit: perpetuò enim mediũ manet, quod de uno affirmatur, de altero negatur, atque ita poßint hîc cõtraria concludi, uerùm nõ semper, nec ratione quauis, sed si ea sint inter se, quæ sub medio continentur, ut uel eadem sint, uel unum ad alterum rationem totius ad partem habeat: alioqui id effici nequit: neque enim pronuntiata, aut contraria, aut cõtradicentia ullo pacto erunt. At in tertia figura nunquam ex contrariis pronũtiatis efficietur syllogysmus affirmans, ob eam, quam superius exposui rationem in prima figura: efficietur autem negans syllogismus, seu in toto sint extrema, seu nõ sint. Faciamus enim ut loco b & c sit scientia, & in locum a succedat medicina: tum si quis sumat, omnem medicinam esse scientiam, ac nullam

lam medicinam esse scientiam, is sumpsit b in toto a, c autem in eodem nullo: unde efficietur, quandam scientiam non esse scientiam. Idem fiet, si pronuntiatum a b in toto sumptum non sit: nam si quædam medicina est scientia, rursus nulla medicina scientia sit, efficitur, scientiam quandam nõ esse scientiam: ac ubi extrema in toto sumuntur, efficiuntur pronuntiata contraria: quòd si alterum in parte accipiatur, sunt contradicentia. Est autem aduertendum, contraria nonnunquam ita accipi posse, ut diximus, nempe omnem sciẽtiam esse studiosam. Rursus aut nullam, aut certè quandam esse studiosam, id quod non solet esse obscurum. Licet & alterum cõcludere, uel etiam sumere ex uariis interrogationibus, quemadmodum in Topicis dictum est. Cùm autem affirmationum tres sint oppositiones, accidit contraria sex modis accipi, ut totum & nullum, totum non totum, quoddam & nullum, ídque in extremis commutare: uerbi causa, in omni c, & nullo b, aut in c toto, in b uerò nullo, aut in altero quidem omni, in altero uerò non omni. Rursus id in extremis commutare licet: eadem est ratio & in tertia figura. Perspicuum est igitur, quot modis, ac in quibus figuris ex contrariis pronuntiatis syllogismus effici posit. Constat etiam ex falsis uerum concludi posse, quemadmodum antea exposuimus, ex cõtrariis non posse: conclusio enim semper est rei aduersa, ut si sit ea bona, cõcluditur eam non esse bonam: aut si animal sit, efficitur non esse animal: ídque quia syllogismus ex contradictione constat: extrema autem proposita aut eadem sunt, aut alterum est totum, alterum uerò pars. Liquet etiam nihil uetare in ratiocinationibus uitiosis, quominus concludatur quæstionis positæ cõtrarium, ut si quid sit impar, id nõ esse impar: nam ex pronuntiatis contrariis efficiebatur syllogismus contra

rius

rius:ubi igitur talia pronuntiata sumpseris, efficietur contradicens quæstionis positæ. Hoc *autem intelligi debet, ex uno syllogismo contraria non posse ita concludi, ut complexio dicat, quod non est bonum, esse bonum, aut aliquid huiuscemodi, nisi tale pronuntiatum statim initio sumptum sit, ut omne animams esse album, & nō album, hominem autem esse animãs: quin uel cõtradictio assumi debet, ut quòd scientia omnis sit opinio, & nō sit opinio: deinde sumendum est, medicinam scientiam quidem esse, opinionem tamen nullam, quomodo reprehensiones fieri solent, aut duplici ratiocinatione illud efficiendum est: ut autem contraria sint re uera, quæ sumuntur, pronuntiata, alia ratione, quàm hac fieri nequit, quemadmodum antea expositum est.*

De ratione postulandi propositi. Cap. XII.

POTEST *autem eius quod in quæstione est, petitio ac sumptio, ut pars quædam comprehēdi in uniuerso genere eorum modorum quibus nō bene id, quod propositū est, demōstratur.* Id *quod multis modis fieri accidit, nempe seu nihil omnino cōcludatur, seu ex his, quæ minus nota sunt, aut æquè ignota, & si ex posterioribus probetur id, quod prius est: demōstratio enim efficitur ex uerisimilioribus, & prioribus: ac in nulla istarum postulatur propositum, sed cùm alia per se cognosci comparata sint, nonnulla ex aliis* (Initia *enim per se ipsa cognobilia sunt, quæ initiis continētur aliūde) cùm id quod per se notum nō est, conatur quis per se idipsum probare, postulatur tum initio proposita quæstio, id quod ita fieri potest, ut cōtinuò proposita quæstio postuletur.* Potest *etiam accidere, ut ad res nōnullas egrediamur, quæ per alias natura probari erāt comparatæ, &*

tæ,& ex his prima quæstio probetur. uerbi causa, si a probetur per b, & hoc per c, c uerò suapte natura probari possit per a. Ita enim fit, ut illud ipsum ex seipso probent, qui ita ratiocinãtur, id quod faciũt, qui lineas æquè distantes describere se arbitrantur: neque enim intelligũt homines illi, se ea sumere, quæ probari non possunt, nisi lineæ sint æquè distãtes: iis itaque qui sic ratiocinãtur, euenit, ut dicant res singulas esse, si ipsæmet sint, quomodo res omnes per se cognobiles erunt, id quod fieri nequit. Si quis igitur postulet a esse in c, cùm ignotum sit, b esse in c, item & in b, nõdum constat, an principium postulet, sed manifestum est eum nõ demõstrare: nam quod æquè est ignotum, principiũ demonstrationis esse nequit. Quòd si b & c ita sint inter se affecta, ut uel in idem conueniãt, uel constet ea reciprocari, aut alterum in altero esse, postulatur quæstio prima: si enim ea reciprocentur, per illa quoque probauerit a esse in b: nunc autem id uetat, nõ modus: sin id faciat, fecerit quidem id quod dictum est, & in tribus reciprocationem efficit. Eadem erit ratio, si sumat b in c inesse, cùm æquè sit ignotum, & a in ipso c, nec dum postulatur prima quæstio, non tamen demonstrat. Quòd si a & b idem sint, aut ea retrò commeent, aut a sit consequens ipsi b, postulatur quæstio ea ipsa de causa: exposuimus enim antea, quam uim habeat illud initio propositum, nempe quòd sit per se monstrare, quod per se manifestum non est. Quòd si propositum postulare, est per se confirmare id, quod per se non est notum. Id autem est propositum non demonstrare, cùm demõstratio fit, & æquè sint ignota, quod demonstratur, & ex quo id demonstratur: aut quia eadem in aliquo eodem insint, aut quia re eadem iis insit. Sanè in media figura, & in tertia utroque modo æquè postulari potest propositum. In syl

logis

logysmo autem affirmante, tum in tertia, tum in prima: In negante uerò, ubi eadem ab aliquo eodem absunt, nec eodem modo se habent ambo pronuntiata: Item in media figura, quia extrema non retrò commeent in syllogismis negantibus: ac in demonstrationibus postulatur principium, cùm reuera ita se habet: in disputationibus autem dialecticis non ita fit opinione hominum.

ILLVD *autem, quod in disputationibus sæpe dicere solemus, falsum inquàm eam ob causam non accidere, in iis primùm ratiocinationibus accidit, quæ in incõmodum deducunt, cùm ad cõtradictionem eius rei pertinebit, quæ per incommodum probata sit. Neque enim quisquam dixerit illud non propter hoc nisi qui contradicens dederit, sed quidpiam falsum esse contendet ex iis, quæ antea sunt posita, nec in ea probatione, quæ propositum concludit, ut in qua non ponitur cõtradicens. Præterea cùm quidpiã recta probatione euersum fuerit, ut per a b c, tum dici nõ potest, syllogismum ex pronũtiato posito non fieri. Tum enim eam ob causam nõ fieri dicimus, cùm ea sublata nihilominus cõcluditur syllogysmus: Id quod in probantibus non accidit, quippe si propositio euertatur, nulla ad eam erit ratiocinatio. Constat igitur ob eam causam in iis syllogismis dici, qui ad incommodum ducunt, cùm hypothesis initio proposita ita se habuerit ad incommodum, ut sit ea, uel non sit, nihilominus sequatur illud. Ac unus est modus maximè conspicuus, quo falsum propter hypothesim non efficitur, cùm syllogismus ex mediis ad incommodum factus ab ipsa hypothesi absolutus sit, nullo modo coniunctus: quemadmodum in Topicis dictum est. Illud enim est ponere causam, quòd causa nõ sit. Verbi causa, si quis probari uolẽs dimetientem esse irrationabilẽ, conetur Zenonis rationẽ proba*

re,

re, nihil inquam moueri posse, & in id incommodum rem deducat: nulla enim ratione coniuncta est hæc falsa cõclusio cum eo, quod initio dictum est. Alius est modus, cùm cõclusio absurda hypothesi quidem continens est & coniuncta, ob eam tamen nõ sequitur: id enim fieri potest, seu sursum, seu deorsum uersus sumas continens; ut si ponatur a esse in b, b in c, c rursus in d: sit autẽ falsum, b esse in d, sanè si ubi a tolletur, nihilominus b ipsi c insit, c item ipsi b, conclusio falsa ex hypothesi initio posita non sequebatur. Rursus si quis sursum uersus continens & coniunctum sumat, ut si a sit in b: e uerò in a, & f in e, cũ falsum sit, f esse in a: nam hac ratione nihilominus efficietur incommodum, ubi tollatur hypothesis posita: absurdum autem coniungi debet cum extremis initio positis: ita enim ex hypothesi concludetur. Vt si coniunctum & continens sumas deorsum uersus, prædicato cõiungas: nam si impoßibile sit a esse in b, ipso a sublato non sequetur falsa conclusio: sin sursum pergas, subiectum accipi debet: nam si fieri nequit, ut f sit in b, ipso b sublato non manebit incommodum. Eadem erit ratio, ubi priuãtes fuerint ratiocinationes. Constat igitur cõclusionem falsam expositione non sequi, si incommodum cum extremis in initio positis nõ sit iunctum, ac ne sic quidem falsum perpetuò ob hypothesim cõcludetur: nam si ponatur a, non quidem in b, sed in g inesse, g uerò in c, & hoc in d, hoc etiam modo manet absurdum. Idem fiet, si sursum uersus extrema sumas: cùm igitur seu illud sit, seu non sit, semper sequatur incommodum, expositione non est cõsequutum: uel certè, quod dicitur, eo sublato nihilominus falsum effici, non est ita accipiendum, quasi si aliud ponatur, sequatur incommodum: sed cùm eo sublato idem incommodum ex pronuntiatis, quæ restant,

efficitur: quandoquidem nihil est absurdum, eandē conclusionē falsā per multas hypotheses effici. Verbi causa quòd æquè distantes concurrant, seu interior angulus exteriore sit maior, seu triangulus plures duobus rectos habeat.

De falsa ratione. Cap. XIII.

Efficitur autem ratio falsa ex eo, quod prius falsum fuit, quippe cum syllogismus omnis duobus pronuntiatis aut pluribus cōstet. Quòd si ex duobus constet, necesse est, aut alterum, aut utrunq; falsum esse, quandoquidem ex ueris falsa conclusio effici non potuerit: sin ex pluribus constet, ut si c per a b probetur, & hæc per d e f g, nam in his est aliquid ex superioribus falsum, gratiā cuius collecta est conclusio: nam a & b ex illis concluduntur: ex illis igitur efficitur conclusio, eáque falsa. Vt autem ratione nō decipiamur, & uincamur, obseruādum est diligenter, dum aduersarius rationes postulat sine cōclusionibus, ne in pronuntiatis eadem res bis concedatur: quandoquidem intelligimus sine medio syllogismum nullum effici. Medium autem appellatur id, quod sæpius dicitur: quòd si nouerimus, quid in quaque figura concludatur, perspicuum inde fuerit, qua ratione medium sit obseruandum in unaquaque conclusione. Illud autem non potest tibi esse obscurum, si quidem intelligis quale sit propositū, quod defendis. Quod autem respondentibus obseruandum præcipimus, id occultare debent, qui argumētantur, uel certè id conari: id quod fiet primùm, si conclusiones antea non confirmēt, ac concludant, sed post propositiones necessarias assumptas illæ obscuræ maneant, ac prætermittētur. Præterea si quis ea, quæ propinqua sunt, non roget, sed ea inter quæ plurima

sint

sint media: uerbi causa, faciamus, ut concludi oporteat a de f, ac media sint b c d e: peti igitur debet, an a sit in b. Rursus non quidem, an b sit in c, sed utrùm d sit in e, deinde an b sit in c: eadémque ratione cætera sumi debent: quin & à medio incipiendum est, si per medium unicum efficitur syllogismus. eo enim modo respondentem maximè fefellerit. At uerò quoniam intelligimus, quādo, quáque ratione dispositis extremis efficiatur syllogismus, perspicuū est, quando sit futura reprehensio, quādo nō sit: fieri enim potest reprehensio, ubi omnia cōceduntur, aut ordine mutato ponuntur responsa, nempe si alterum neget, aiat alterum. Syllogismū enim fore diximus, seu hoc, seu illo modo disposita sint extrema. Itaque si quid concedatur cōclusioni contrarium, necesse est reprehēsionem fieri: est enim reprehensio syllogismus contradictionis. Quòd si nihil concessum sit, fieri nequit reprehensio: nec enim efficiebatur ratiocinatio, ubi omnia pronūtiata negantia essent: quare nec reprehensio. Nam si sit reprehensio, syllogismum quoque esse oportet: non tamen si sit syllogismus, continuò reprehensionem esse necesse est. Eadē erit ratio, si in respondendo nihil ponatur uniuersum, cùm reprehensionis ac syllogismi eadem sit ratio.

De deceptione quæ in opinione oritur. Caput XIIII.

Quemadmodum autem in extremorum dispositione decipimur, ita in opinione deceptio quoque accidit: ut si quid duobus primùm inesse poßit, & alterum quis ignoret, putétque nulli inesse, alterum uerò nouerit. Faciamus enim, ut a in b & in c per se insit, ea item in to-

to d eodē modo: profectò si putet a in toto b esse, & hoc in c: a uerò in nullo c, hoc autem in toto d, rem eandem simul cognoscet, & ignorabit. Rursus si quis fallatur in iis, quæ sunt ex eadem coniugatione, ut si a sit in b, & hoc in c, c rursus in d: & opinatur a in toto b inesse, & in nullo c: simul enim nouerit, & non opinabitur inesse, aliúdne igitur hinc sibi uult, quàm quod nouit, id se non opinari? Nouit enim quadamtenus a esse in c per b, quo modo pars in toto cognoscitur: atque ita quod quis quadamtenus nouit, id se planè opinari putat: id quod fieri nequit. In eo autē, quod prius est dictū, nemo opinari potest, ambas propositiones secundum media ambo, si non ex eodem ordine medium sumptum sit, ut si a sit in toto b & in nullo c, & hæc ambo in toto d: ita enim euenit, ut prima propositio sumatur, uel in totum, uel certè quadamtenus contraria. Nam si arbitretur, cuicūque insit b, illi omni inesse a, ac nouerit b esse in d, profectò is nouit d esse a. Si igitur è cōtrario putet, cuicūque insit c, in eo nullo esse ipsum a, is non putat a esse in aliquo, cui insit b: hæc autē aut omnino, aut aliqua ex parte contraria sunt, arbitrari, inquam, cui b insit, illi omni inesse a, & rursus cui b insit, ipsi alicui nō existimare a inesse. Ac eo modo opinio cōcipi nequit. At nihil uetat ex utroq; pronūtiatū alterū opinari, uel ex altero utrūque, ut a in toto b esse, & b in d, rursus a in nullo c: est enim is error ei similis, quo in particularibus hallucinamur: ut si a sit in toto b, & hoc in toto c, a in toto c inerit. Si quis igitur nouerit, cuicūq; b insit, ei toti inesse a, profectò nouit inesse ipsi c: at nihil prohibet, quominus ignoret ipsum c esse. Vt si a sit duo recti, in b uerò triāgulus, in c triāgulus sensibilis. Poßit enim quis arbitrari c non esse, etiā si nouerit omnem triangulum habere duos rectos: simul igitur

rem

rem eandem nouerit, & ignorabit: nosse enim triangulum omnem habere duos rectos, uarium est ac multiplex, est enim tum in toto id scire, tum sigillatim: ac nouit quidem scientia uniuersa c habere duos rectos: singulari uerò non item: ita fit, ut non habeāt contrarias opiniones. Idem existimandum est de ratione illa scripta in Menone, scientiam inquam esse reminiscentiam: nunquam enim fit, ut res singularis anticipata cognitione sciatur, sed dum inductione utimur, simul rei particularis scientiam sumamus, quasi eam in memoriam reuocemus. Quædam enim sunt, quæ statim ubi uidimus, cognoscimus: ut duobus rectis, si nouerimus triangulum esse: id quod eodem modo fit in aliis. Cognitione igitur uniuersa particularia cognoscimus: propria ac peculiari nescimus. Quo fit, ut in iis hallucinemur, non tamen opinione contraria: sed dum cognitionem uniuersalem habemus, decipimur particulari. Eadem est ratio eorum, quæ superius exposuimus. Error enim ex medio nō est ei scientiæ cōtrarius, quæ syllogismo parta est, nec opinio ea, quæ ex uno medio nascitur, contraria est ei, quæ ex altero comparatur. Nihil autem prohibet, qui nouerit a in toto b esse, & hoc in c, eum arbitrari, non esse a in c: uerbi causa, omnem mulam sterilem esse, opinari potest, & hanc esse mulam, cùm tamē eam uterum ferre putet: nec enim is scit a esse in c, nisi qui utrūque simul cognoscit. Cōstat igitur si alterum nouerit, & alterum ignoret, eum falsum iri: quo modo se habēt uniuersales sciētiæ ad particulares: neque enim sensibilium quicquam scimus, si à sensu absit, ne si illud quidē etiā senserimus, nisi forte eo modo, quo rem uniuersam scimus, & quatenus propriam cognitionem illius habemus, nō quasi actu illam exerceamus. Scire enim tribus modis dicitur, nempe aut cognitione uniuersali, aut

particulari, aut actu & operatione: quare totidē etiā modis intelligitur hallucinari. Nihil igitur uetat, quempiam in re eadem tum scire, tum decipi, nō tamen cōtrario modo ei accidit, qui ex utraque propositione rem nouit, neq; has prius expendit: qui enim putat mulam uterum gestare, is non habet actu ueram sciētiam, nec item errorem scientiæ contrarium, ob huiuscemodi opinionē: error enim uniuersali cōtrarius est syllogismus. At uerò qui bonū malum esse arbitratur, is idem esse putat, bonum esse, ac malū: ponamus enim, bonum esse in a, malum uerò in b. Item bonum esse in c, tum quia idem esse putat b & c, profectò arbitrabitur c esse b, item & b esse a: eadem ratione, atq; ita c esse: ut enim si uerū sit, de quo c dicatur, b dici, item de quo b, ipsum a profectò a de c uerum fuerit: nō aliter in opinione res habet. Idem existimandum, in quo res sit: cùm enim c & b eadem sint, b item & a, profectò c & a eadē fuerint. Ac in opinione eodē modo res habet: an uerò si quis primum admiserit, id protinus necessariū est? at illud fortasse falsum est, quempiam, inquam, arbitrari bonum esse malum, nisi forte accidētariò: nam id uariis modis arbitrari licet: id autem diligentius est perspiciendum.

De iis quæ in prima figura fiunt reciprocationibus. Cap. XV.

Vbi extrema retrò commeent, necesse est medium quoque cum utroque reciprocari: nam si a est in c per medium b, si illa commeent, ut cuicunque ei insit a, c quoque omni insit, profectò b cum a reciprocatur: & cuicunque inest a, ei omni inest b per medium c, ac c cum b reciprocatur per medium a. In negatione tantundem fit, ut si b sit in c, a ue-

rò in b nõ sit, ne a quidem in c erit: profectò si b cum a cõmeat, c quoque cum a commeabit: faciamus enim b inesse in a, nec c igitur erit: quãdoquidẽ b omni c inerat: quòd si cum b commeet, c quoque cum a commeabit. In quocũque enim dicitur b, c quoque dicitur. Item si c cum a conuertatur, b quoque conuertetur: nam in quo est b, in eo quoq; est c: in quo autem est c, a non inest, & id solum à conclusione initium ducit: aliorum non est eadem ratio, quẽadmodum & in affirmante syllogismo. Rursus si a & b conuertentur, c item & d, sit autem necesse in re quauis a uel c inesse, profectò b & d eiusmodi erũt, quorum alterum in re quauis insit: nam quid in quocũque est a, inest b, in quo item est c, inest quoque d: at in re quauis aut a aut c inest, nõ in eadem simul: liquet igitur in omni re aut b dici aut d, & non ambo simul: uerbi causa, si quod ingenerabile est, incorruptibile quoque est. Item quod est incorruptibile, est ingenerabile: necesse est quicquid generatum est, caducũ esse, & quicquid caducũ est, genitum esse: cõponũtur enim duæ ratiocinationes. Rursus si in re quauis a inest aut b, itẽ c uel d, nec in eadem simul, si a & c reciprocãtur, b quoque & d retrò cõmeent: nam si cui rei d inest, in ea nõ sit b, cõstat a in ea esse: quòd si sit, c quoq; inest, quippe cùm retrò cõmeent: simul igitur c & d in eadem re erunt: id autem fieri nequit. Quando uerò a in toto b, in c item toto inest, & de nulla re alia dicitur, b itẽ in toto c inest, necesse est a & b retrouerti: cùm enim a de b & c tantùm dicatur (dicetur autẽ b, tum de seipso, tum de c) perspicuũ est de quibus dicitur a, de iis quoque omnibus b dictum iri, præterquã de ipso a. Quando item a & b in toto c insunt, & c retrouertitur cum b, necesse est a in toto b inesse: cũ enim a in omni c insit, c item in b, quia commeent illa, a quoque in omni b

inerit: quādo uerò ex duabus rebus propositis altera fuerit magis quàm altera expetenda, ut a quàm b, cū illæ cōtrariæ sint. Eadem ratione b magis expetendum quàm c: si a c magis sunt expetēda quàm b d, ipsum a magis expetendum est quàm d: æquè enim a persequendum est, ac b fugiendum, cùm hæc sint contraria, c item æquè ac d, quippe cùm illa quoque contraria sint: si igitur a æquè expetendum est, ac d, profectò b æquè fugiendum est, ac c: utrūque enim æquè fugiendum est, atque alterum expetendum: quo fit, ut ambo a inquam & c, æquè atque illa b d fugienda sint, aut prosequēda: nam quod maius est, par esse nequit: nam b d æqualia erant. Sin d sit ipso a magis expetendum, sanè b minus fugiendum erit quàm c: minori enim minus opponitur: at maius bonum, & minus malum magis expetenda sunt, quàm bonum minus, & maius malum: totum igitur b a magis persequendum est quàm a c: at non ita est: a igitur magis expetendum est quàm d, & c quoque minus fugiēdum quàm b. Ac si id sibi proponit in amore, quicunque amat, ipsum inquam a nempe ita esse affectum, ut gratificetur, & nō gratificari sit in c, uel certè gratificari in d, in b uerò cum non esse, qui gratificetur: cōstat a talem inquam esse, magis esse expetendum quàm gratificari, atque ita in amore amor congressui est proponendus: amor igitur in affectu est potius quàm in congressu: quòd si in eo potius collocatur, ut is sit illius finis, profectò congressus, aut nullo pacto est, aut dilectionis causa: eo enim modo fiūt desideria alia, & artes. Perspicuum est igitur, quanam ratione se habeant extrema in reciprocatione, in comparatione. Item persequendorum & fugiendorum.

Hoc loco nobis exponendum est, non dialecticas modò ratiocinationes ac demonstrationes per superiores figuras

guras effici, sed & oratorias ac omnem omnino probationem in quauis ratione docēdi. Res *enim omnes probamus, aut ratiocinatione, aut inductione. Ac inductio & ratiocinatio ex ea tum fit, cùm alterum extremum de medio cõcluditur per alterum: ut si in his a c, medium sit b, & probetur a esse in b per c: hac enim uia inductiones facere solemus: uerbi causa, sit a longæuum, b uerò uacans bile, in c singula longæua, ut homo, equus, mulus: sanè a est in toto b, quicquid enim bile uacat, est lõgæuum: quinetiã b, nempe uacans bile, est in toto c: quòd si c retrouertatur cùm b, nec medium excedat, necesse est a esse in b: quippe cùm antea à nobis probatũ sit, ubi duo eidem rei insint, & extremum cum altero eorum reciprocetur, alterum eorum quæ dicuntur ei inesse, quod reciprocatur: est autem c intelligẽdum quasi quid ex uniuersis singulis compositum: nam inductio ex omnibus efficitur: ea autem ratiocinatio primam propositionem concludit, & quæ medio caret: in his enim quæ medium habent, efficitur syllogismus ex medio.* In *his uerò quæ medio carent, fit per inductionem. Ac inductio ratiocinationi cõtraria est aliquo pacto: hæc enim ex medio probat extremum in tertio: illa uerò ab extremo cõfirmat tertium in medio.* Natura *igitur antecedit, & est notior ea ratiocinatio, quæ per mediũ efficitur: ratione nostri magis est perspicua, quæ fit per inductionem.*

De exemplo. Cap. XVI.

Exemplum *autem tum est, cùm extremum in medio inesse probatur, ex eo quòd sit simile tertio: debet autem notius esse, & magis perspicuum: quòd medium sit in tertio: & primùm in illo singuli: uerbi causa, constituamus in a*

malum:in b,suscitare bellum in finitimos:in c uerò, Athenienses aduersus Thebanos:in d, Thebanos in Phocenses: iam si probare uelimus,perniciosum esse committere bellum cum Thebanis, primùm sumendum est, perniciosum esse in finitimos bellũ gerere: id quod probatur ex simili, nẽpe quòd Thebanis aduersus Phocẽses perniciosum fuerit. Cùm igitur in finitimos bellum gerere perniciosum sit: in Thebanos autem bellare,est bellum gerere in finitimos: cõstat igitur in Thebanos bellare perniciosum esse. Ac cõstat b in c, & d inesse: utrunque enim est in finitimos bellum committere. Constat item a esse in b, nam Thebanis nullam utilitatem attulit bellum in Phocenses: probabitur autem a esse in b per ipsum d. Eodem modo fiet, si ex multis similibus probetur medium in extremo esse. Hinc igitur manifestũ est,exemplum non habere eam rationem, quam totum ad partem,aut pars ad totum:sed quam pars una ad alteram habet,cùm ambæ in eodem toto contineãtur,altera autem est notior:ab inductione autem eo differt, quòd ea ex uniuersis singulis extremum in medio esse confirmabat, nec connectebat syllogismum ad extrema. Exemplum autem coniungit quidem,ex omnibus autem non probat.

De abductione. *Cap. XVII.*

Abductio uerò est,quando constat primum in medio esse:an uerò medium sit in postremo, ignotum quidem est: æquè tamẽ credibile est, uel certè magis quàm ipsa cõclusio. Iam uerò si pauca media intercedant inter postremum & medium,ita enim fit,ut ad cognitionem propius omnino accedat:uerbi causa, sit a res cognobilis,in b uerò locetur scientia,in c intelligatur iustitia: sanè constat sciẽtiam

esse cognobilem. An uerò iustitia sit scientia, obscurum est, & non compertum. Quòd si æquè, uel magis credibile sit, b esse in c, ac a in c, tum est abductio: cùm enim rei scientiã antea non haberemus, propius ad eam accessimus, in assumendo pronuntiato a c. Rursus si pauca sint media inter b & c: nam eo quoque modo propius cognitionem res est: exempli gratia, si d sit quadrati, & in e rectilinea figura, in f circulus: tum si inter e & f unicum sit medium, nempe ut per umbellas circulus efficiatur par figuræ rectilineæ, sanè res est prope cognitionem: quãdo uerò b c magis credibile non sit quam a c, nec pauca eorum sunt media, abductionem tum non appello, nec item cùm b c medio uacat, id enim est scientia.

De refutatione. Cap. XVII I.

Refutatio uerò est pronuntiatum alteri contrarium. Inter hanc autem, & pronũtiatum hoc interest, quòd hæc in parte esse potest, pronuntiatum omnino nequit, uel certè in syllogismis uniuersalibus non potest. Obiicitur autem refutatio duplici ratione, & in duabus figuris: bifariã quidem, aut enim in toto est, aut in parte omnis: in duabus figuris, omnes enim afferuntur cõtrariæ pronũtiato: contrariæ autem in prima, & tertia figura cõcluduntur tantùm: nam cùm quis postulat quidpiam in aliquo toto esse, occurrimus, uel quòd nulli insit, uel quòd in aliquo non sit, ex quibus illud in prima figura colligitur: hoc in postrema figura: uerbi gratia, intelligamus in a unam esse scientiam: in b uerò collocetur, aduersa: sanè si quis proposuerit, unã esse aduersorum scientiam, occurrit alter, uel quòd cõtrariorum eadem non sit omnino scientia: aduersa autem sunt cõtraria, atque ita efficitur prima figura: uel quòd rei no-

te

tæ, & ignotæ nõ sit una sciẽtia, ea autem est figura tertia: nam in eo tertio, cognito inquam & incognito, uerè dicitur, ea aduersa esse: cùm tamen falsum sit, una scientia illa contineri. Eadem *est quoque ratio in pronũtiato priuante: si quis enim petet cõtrariorum non esse unam scientiã, continuò ei occurrimus, aut omnium cõtrariorũ esse eandem, aut certè quorundam aduersorum, ut sani & ægri, ac omnium unam esse probamus in prima, quorundam uerò in tertia.* Nam *in omnibus omnino pronũtiatis uniuersalibus, quæ quis pro exceptione adfert, id uidendum est, ut illud quod contrà adfertur, sit uniuersale aliquid ad rem propositam: ut si petat non eãdem esse aduersorũ omnium scientiam, dicat ille, cõtrariorum unam esse: eo autem modo necesse est primam figuram effici.* Est *enim medium uniuersale quid ad quæstionẽ initio propositam:* In *parte autem si quid opponere uelis, aliquid afferẽdum est, ad quod subiectũ propositionis sit uniuersale, ut cogniti & incogniti non esse eandem scientiam, aduersa enim totum sunt ad illa, & ita fit tertia figura.* Nam *quod in parte sumitur, medium est, ut cognitum & incognitum: nam ex his refutationes afferre conamur, unde cõtrarium cõcludere possumus: quapropter per eas figuras solas asserimus, nam in his tantùm cõtrariæ conclusiones efficiuntur, nam in media figura nulla affirmatio colligebatur.* Iam *uerò ut in ea fieri posset, certè prolixiori ratione opus esset ad refutationem in media figura colligendam, ut si nõ concesserit, a esse in b, quia c nõ sit ipsi consequẽs: id enim per alias propositiones facilè intelligitur, at refutationem aliò diuerti non oportet, sed continuò alteram propositionum perspicuam habere: quamobrem in una hac figura non est signũ.* Sunt *autem aliæ quoque refutationes expendendæ: cuiusmodi*

modi sunt, quæ de cõtrario feruntur cùm simili, tum etiam opinabili. item, possítne sumi particularis in prima figura aut priuans in media.

De consentaneo & signo. *Cap. XIX.*

Non est autem res eadem, consentaneum & signum: sed consentaneum & uerisimile, est probabile quoddam pronuntiatum: quod enim plurimùm uulgò norunt ita fieri, uel non fieri, esse item, uel non esse, id est uerisimile, ac cõsentaneum: ut oderint qui inuident, diligant qui amant. At signum suapte natura est pronuntiatum, uel demõstrabile, uel necessariũ, uel probabile: id enim est signum, quòd res sit uel fuerit, quod dum est, uel fit, uel prius, uel posterius res ipsa facta est.

De enthymemate. *Cap. XX.*

Est igitur Enthymema ratiocinatio imperfecta ex uerisimilibus uel signis. Intelligitur autem signum tribus modis, quot & medium in figuris: aut enim ita se habet, ut in prima, aut ut in media, aut ut in tertia figura: uerbi causa probare mulierem uterum ferre, quia lac habet, ex prima figura est. nam medium est lac habere, ac in a ponatur uterũ ferre: b uerò sit lac habere, mulier uerò in c ponatur. Illud autẽ sapiẽtes inquã uiros esse probos, quia Pittacus sit probus, per ultimã figurã efficitur: ponamus in a probum, in b sapiẽtes, in c Pittacum: profectò uerè dicuntur a & b de c: cæterùm alterũ prætermittunt, quia illud norũt, alterum autem assumunt: illud autem, mulierem inquam uterum gestare, quia palleat, per secundam figuram effici solet. nam quia uterum gestantibus pallor est cõsequens, & huic quoque cõsequens est, effectum inde putant eam uterum gestare. Sit pallidum in a, in b uerum ferre, in c mulier: ubi igitur una tantùm propositio dicitur, signum est

modò

modò: sin altera assumatur, tum est syllogismus: uerbi causa, Pittacus est liberalis, nam ambitiosi sunt liberales, & Pittacus est ambitiosus: uel cõtrà, sapientes esse uiros probos, quia Pittacus est uir probus, & idem est sapiens. Fiũt igitur ad hunc modum syllogismi. Cæterùm qui in prima figura efficitur, dilui nequit, si uerus sit, cùm sit uniuersalis qui uerò in postrema figura efficitur, dissolui potest, etiam si uera sit cõclusio, quia nec uniuersalis est syllogismus, nec ad rem: ut enim Pittacus sit uir probus, nõ cõtinuò necesse est, alios sapiẽtes esse probos. Qui uerò in media figura efficitur, is semper, & ratione quauis solui potest: neque enim efficitur syllogismus unquam, dum extrema ita sunt collocata: ut enim mulier uterum gestans sit pallida, hæc etiam mulier palleat, non ideo necesse est hãc uterum ferre: in omnibus igitur figuris uerum efficietur: differũt autẽ eo, quo dixi, discrimine. Sanè uel hac ratione diuidi debet signum, & medium in illis constituendum est indiciũ, ac propria rei nota: aiunt enim indicium esse id, quod rem cognoscẽdam præbet, medium autem maximè est istiusmodi: uel certè appellatione signi intelligẽda sunt ea, quæ sunt in extremis: indicia autem appellanda sunt, quæ in media figura ponuntur. Nam quod in prima figura collocatur, admodum credibile est, & maximè uerum.

De ratione naturæ coniectandæ. Cap. XXI.

Potest autem fieri, ut coniiciatur natura & ingenium, si quis concedat, naturales affectiones corpus simul cum anima immutare: nam qui musicam edoctus est, animo fortasse est immutatus: at ea affectio non est ex earum numero, quæ nobis naturales sunt, sed aliæ potius. Cuiusmodi sunt iracundia, concupiscentia naturalium mutationum: profectò si quis hoc concesserit, & unius rei unum esse

sig

signum, & accipere poßimus suam cuiusque generis affe-ctionem ac signum, naturam coniectare poterimus. Nam *si alicui generi uni sua est, & propria affectio, ut in leo-nibus fortitudo, necesse est quoddam esse signum, quippe cùm sit confessum ea sese mutuò afficere. Sit igitur illud, quòd ingentes habent membrorum extremitates, id quod in aliis quidem generibus reperitur, sed non totis: nam ita demum signum est proprium, quia affectio totius generis propria est, non unius tantùm, quo modo loqui solemus. Sanè id in alio genere inerit, eritque homo fortis, item & quodpiam aliud animans: habebit igitur signum illud: u-nius enim rei unum esse signum diximus. Si igitur hæc ita habent, & in animantibus huiuscemodi, quæ affectionem unam propriam habẽt, ea signa colligere poterimus, una-quæque autem affectio suum habet signum: quandoqui-dem unum habeat necesse est, profectò naturam ac inge-nium coniectare poterimus. Sin totum genus duas habeat affectiones proprias, quemadmodum leo & fortis est, & sauciabilis, quo pacto cognoscemus ex signis illis propriè consequentibus, utrum utrius sit signum? an si in alio quo-dam, non toto ambo sint, & in quibus non totis utrunque insit, cùm unum habeat: alterum non item: nam si fortis sit, nec liberalis, & ex duobus hoc habeat, constat id in leone signum esse fortitudinis. Coniectatur autem natura, & ingenium in prima figura, cùm medium cum priori extre-mo reciprocatur, & excedit tertium, nec cum eo cõmeat: uerbi causa, sit a fortitudo, extremitates magnæ in b, leo in c: profectò in quo est c, in eo toto est b, item & in aliis. In quo autem est b, in eo toto est a, nec in pluribus dicitur, sed retrouertitur: alioqui non esset unius rei unicum si-gnum.*

LIB. I. CAPITA.

LIB. II. CAPITA.

Finis.

NICOLAVS GRVCHIVS DISCIPVLIS SVIS S.

EGO in ea semper fui sententia (optimæ spei adolescentes) nullũ esse Aristotelis librum, cuius non esset cùm propter rerũ optimarum cognitionem, tum propter singularem exquisitámque docendi rationem, summa vtilitas. Sed inter omnes mihi multis nominibus, primas partes semper obtinere visus est liber de Demonstratione: in quo omnis docendi, discendi, ac tractandi quicquid sub scientiam cadere posit, ratio continetur. Ego verò illud etiam in omnibus, quas adhuc vidi philosophiæ scholis animaduerti, nullum esse Aristotelis librum; qui negligentiùs legatur, cuiúsque vtilitas minus percipiatur. Vnde autem illud malum omnes scholas inuaserit, excogitare aliud non possum, quàm quòd nimis pertinaciter aliorum consuetudinem obseruamus: ita vt sæpe non tam quid verum sit, quàm quid in more positum, exquiramus. Neminem hac in re Doctorem accuso: tantùm consuetudinem, penes quam culpa est, non possum non damnare: per quam factum est, vt in omnibus philosophiæ scholis liber iste potius legeretur, ne quid, quod in more esset, omissum videretur, quàm vt immẽsus fructus perciperetur. Eum librum ego vestro nomine, adolescentes mihi charissimi, horis succisiuis, quibus mihi à prælectionibus erat otium, de græco verti: vt in ea potissimum re in qua summa esset vtilitas, etiam otij nostri, quod non magnum esse scitis, fructum aliquem non illum quidem indebitum (nam quid præceptor talibus præsertim discipulis non debet?) sed vobis certè inexpectatum, perciperetis. Id autem eò vehementiore studio feci, quòd eum librum tam malè, ne dicam barbarè, versum esse sciebam, vt non dubitarem quin ex vitiosa & barbara interpretatione nata obscuritas, studia vestra esset retardatura: & expectatam inde vtilitatem maxima ex parte impeditura. Verti itaque hunc librum: atque ita verti, vt Ciceronis ego consilium secutus, non singula verba pro singulis superstitiosè redderem: sed quia hoc tantùm mihi propositum esse existimarẽ, vt quod optimè græcè Aristoteles scripserat, non malè latinè verterem: illud autem etiam non ignorarem, linguam latinam multis dicendi formulis vti non posse, quibus græca rectè vteretur, idcirco rebus quàm potui diligen-

 tissimè

tissimè expensis,latina verba ad eas explicandas ita accommodaui,vt non verba verbis,sed sententiis modò sententiæ responderent. Hoc genus interpretandi si quis non probet, velit autem potius singula verba curiosius esse persequenda,eius iudicium eò minus reformidabo,quòd necesse est vt mecum Ciceronem non modò dicendi, sed etiam interpretandi principem, in eo accuset, in quo à viris doctissimis maximam laudem & admirationem est consecutus. Hunc ego authorem non in ratione tantùm interpretandi, sed etiam in verbis, vbicunque potui, secutus sum: in quibus autem locis nil apud eum reperi quod pro græcis verbis reddere possem, partim ex aliis receptæ fidei authoribus, quod ad rem nostram pertineret, desumpsi: partim vsitato in scholis verbo vsus sum. Hinc sunt illa verba, mediatum, immediatum, suppositio, & alia nonnulla: quæ quoniam mihi à forma latinorum verborum non videntur longè remota, vsurpare illa non valde dubitaui. Ego enim vt semper nimiam in seligendis verbis negligentiam vituperaui, ita nunquam religionem nimiam probandam esse existimaui. Accipite igitur, adolescentes optimi, singularis mei erga vos amoris non obscuram significationem: & qui in vestram omnium gratiam liber scriptus est, vobis dicatus, sub vestro omnium nomine appareat. Valete, Conimbricæ, Ex regio gymnasio, Idibus Februarij.

M. D. XLIX.

ARGVMENTVM.

MAGNA est & latè patens huius libri utilitas, sed magno doctrinarum omnium incōmodo paucis cognita. Id quod ij apertè indicāt, qui nuper libris editis, cùm omnes Aristotelis libros, tum verò hunc maximè infectati sunt. Nam si vllam partem ingenij Aristotelis attigissent, aut si suauitatem ipsius doctrinæ vel minimùm degustassent, aliud profectò scribendi argumentum quæsissent, quàm in Aristotelis libros animaduersiònes. Sed potius tanti ingenij subtilitatem admirati, aut tarditatem suam accusarent, si quicquam minus intelligerent: aut quæ scripta in Aristotelem ediderunt, vel ad eum illustrandum, vel in ipsius aduersarios cōuertissent. Ne quis igitur his decipiatur imposturis, ut omnes intelligant quàm valde fallantur, qui parum aut nihil fructus in iis libris esse existimarunt, conabor, quid, ad quē vsum, & quomodo hoc nos libro Aristoteles docuerit, paulò quidem latius quàm argumenti fortasse breuitas postulat, sed tamen quàm breuißimè potero, explanare.

Quodnam sit Aristotelis institutum, in iis quatuor libris, quos inscriptione ἀναλυτικῶν legimus, ipse Aristoteles docet, tum initio primi libri de Ratiocinatione, tum ad finem 17. cap. secundi de Demōstratione. Ex iis enim locis intelligimus nil aliud iis libris voluisse Aristotel. docere, quàm quid, qualísque sit scientia demonstratiua. Nihil autem est scientia demōstratiua, quàm omnis quæ per demonstrationem acquiritur scientia. Itaque qui demonstrationem nouerit, quid, qualis, & quomodo cōficienda sit, demonstratiuam scientiam cognouerit. Iam autem

quia omnis demonstratio est ratiocinatio quædam, in eóque maximè sita est omnis demonstrationis vis, vt vim tuæ conclusionis nunquam celes (in quo à Dialecticis rationibus distinguitur) sed quàm apertissimè fieri potest, ex sumptionibus id necessariò efficias, quod demonstrandum proposueras: propterea fuit necesse, vt non modò de Demonstratione ageret, sed etiam vim vniuersam, partes ac proprietates ratiocinationis explicaret. Cõtinetur igitur duabus partibus vniuersa doctrina ἀναλυτικῶν. Vna est de syllogismo, duobus libris absoluta, Altera est de Demonstratione, duobus item libris comprehensa. Idem enim est (vt scribit Aristoteles cap. 17. libr. 2. de Demonstratione) nosse demonstratiuam scientiam, quod ratiocinationis atque demonstrationis naturam intelligere. Illa autem disciplina, cuius finis est demonstratiua scientia, subiectum, ipsa demonstratio, ab Aristotele Analytice appellatur, & primo Rhetoricorũ, & primo libro de Demonstratione cap. 18. Itaque non incommodè Analyticen à fine hoc modo definies: Analytice est scientia quæ ad cognitionem omnis scientiæ demonstratiuæ pertinet. A subiecto autem, hoc modo: Analytice est scientia quæ in explicanda natura, partibus ac proprietatibus demonstrationis versatur. A partibus verò, hoc modo: Est scientia quæ tota ratiocinationis & demonstrationis cognitione continetur. Porrò autem huius appellationis causam intelligemus, si modò vsum ac vtilitatem huius doctrinæ cognoscamus. Ac primùm illud certum est, omnem certam ac firmam rei cognitionem, aut intelligentia concipiente impressas sensibus species contineri, aut argumenti necessaria cõclusione. Duobus autẽ illis perficitur omnis sciẽtia. Nam priore modo principia cognoscuntur, posteriore conclusiones,

nes. Sed quoniam in priore illo cognoscendi genere parum est artis: perficitur enim solis propemodum naturæ instrumentis, sensu, cogitatione, experientia: alterum autem totum genus via & ratione continetur: propterea de priori illo cognoscendi modo, aut nil, aut parum tractandum est: alterum genus, quia arte quadam absoluitur, explicandum est. Non enim quæuis ratio ad probandum aliquid adhibita, scientiam parit: sed ea demum, quæ tibi rem ita facit perspectam, vt quin ita res habeat, dubitare non possis. Nihil enim scientia est quàm certa ac firma rei quæ tibi dubia esse potuit, cognitio. Ergo quia omnes scire desiderant, nec hominis vnquam animus conquiescit, nisi cùm quàm certissimè fieri potest, quantúmque rei fert natura, cognoscit: certò autem cognosci non potest, nisi adhibita ad fidem faciendam ratio sit necessaria: propterea necesse est, vt quanã & qualis sit illa ratio cognoscamus: vt quũ res proposita erit quam scire cupiamus, accõmodare hanc rationem ad eam possimus. Illa autem ratio ἀπόδειξις appellata est à Græcis, à Latinis autem demonstratio, vel, vt Quintilianus vocat, euidẽs probatio. Est igitur Analytices summa vtilitas, quæ huius demonstrationis vim vniuersam, omnes partes, omnes proprietates explicat: siquidem hac aduti scientia omnem docendi, discendi, explicandi, quicquid nobis sit propositum adsciẽdum, rationem tenemus. Hanc si sciamus proposita quacunque re, de qua possit esse scientia, eam ita tractabimus, vt nulla ratione possit melius doceri. Hæc scientia est quæ ab Aristotele secundo Metaphysicorum, modus sciendi appellatur. Hac enim arte instructi, pro rerum subiectarum natura, rationes, aut magis aut minus accuratas postulabimus: nec semper in omni re probationes, mathematicis

demonstrationibus similes requiremus, sed semper principia, cum re subiecta, societate quadam naturæ coniuncta esse debere intelligemus. Nam hominum imperitiam, qui omnibus in rebus pariter accuratas demonstrationes postulant, proficisci ab ignoratione Analytices; ipse Aristoteles 3. capit. libri quarti Metaphysic. ostendit, his verbis, δι᾽ ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσι, hoc est, quia imperiti sunt analyticarum præceptionum, idcirco id faciunt. Continet igitur hæc scientia, omnem rationem tractandarum omnium scientiarum: continet rationem bene docendi, & discendi quicquid sub scientiam cadere possit: continet illam quæ παιδεία ab Aristotele vocatur in principio libri de Partibus animalium: quæ nil est quam eruditio & modus bene tractandæ ac distribuendæ scientiæ cuiusuis: ex qua πεπαιδευμένοι, hoc est eruditi ac doctrina politi homines appellantur, quorum munus est, vt ait illo loco Aristoteles, via quadam & ratione posse citra vllum errorem discernere quid in quaque re bene, quid malè dicatur. Huius παιδείας contrarium est ἀπαιδευσία, quæ tam sæpe obiicitur ab Aristotele veteribus philosophis, tum in Physicis, tum in Metaphysicis, quæ profectò nil est quàm analytices ignoratio. Postremò hæc scientia est quã Aristoteles cap. 1. libri vndecimi Metaphysicorum circa demonstrationem ac scientiam versari, quasi circa proprium ac certum subiectum, dicit. Atque illa quidem de vtilitate sufficiant: nunc huius appellationis causam videamus. Ac primùm Analyticen ab analysi appellatam esse nemo non videt: significat autem analysis, in ea ex quibus quæque res constant dissolutionem. Quoniam igitur mathematicæ scientiæ vt sunt certissimæ, &

maximè accurata, ita omnibus alijs quasi exemplar proposita sunt, vt quàm maximè fieri potest, earum docendi ac probandi rationem sequantur. Continentur autem omnes mathematicæ hac ratione docendi, vt propositis primùm principiis quibusdam, tum deinde ad theorematum, ac problematum veniant demonstrationes: atque ita rei cuiusque scientiam efficiant, si alia ex alijs persequendo, ac veluti retexendo, ad prima principia perueniatur, quæ sunt in quaque scientia simplicissima. Quid autem est reuocare hoc modo vnamquanque rem ad sua principia, quàm dissoluere? Hac profectò ratione factum est, vt illa mathematicorum docendi ratio, analysis meritò appellaretur: nec modò mathematicorum, sed etiã aliarũm scientiarum quæ (vt suprà diximus) omnes quo ad eius fieri potest, mathematicarum perfectionem imitantur: ob idque eandem illam docendi rationem sequũtur. Quinetiam ipsæ artes & facultates quæ plurimùm à veris scientijs differunt, id docendi genus, quantùm rerum in quibus versantur, natura patitur, non omittunt: sed suas probationes, quandocunque aliquid docere probando volunt, hoc modo conficiunt. Quo fit, vt quatenus cognitione quadam continentur, scientiæ nomine interdum appellentur. Vt enim omnis quæ ad docendum adhibetur, ex propriis quibusdam constans ratio (διδασκαλικὸν λόγον appellat Aristot. in libro de reprehensionibus Sophistarum) appellatur non incommodè demonstratio: ita omnes artes & facultates, quatenus veri cognitione aliqua continentur, eatenus scientiæ non malè vocantur. Non quòd veræ illæ ac perfectæ sint scientiæ, quarum vis in sola rerum cognitione certa cernitur: sed quoniam in iis etiam est causarum quadã cognitio, per quas,

licet non omnino necessarias, quid tamen verius sit in actione, aut effectione, mens nostra intelligit: ob eam causam sæpe nomen ἐπιστήμης, id est scientiæ, à Platone & Aristotele in iis appellãdis vsurpatur. Quia igitur hæc vna est omnium scientiarum via, quã in docendo ipsæ sequuntur, vt principia quædam initio proponãtur, ex quibus omnium quæ in quacunq; scientia traduntur, tũ. oriatur cognitio, cùm ad illa initia reuocãtur: nil est autẽ hæc docendi ratio quàm analysis: profectò non incommodè illa ars quæ explicat omniũ scientiarum docendi modũ, Analytice appellata est. Analysin autem ex Aristot. 3. Ethic. cap. 3. hoc modo definire possumus, Causarũ ex causis continuatam eousq; persecutionem, donec ad prima illius rei, de qua quæritur, principia perueniamus. Sed quoniã aliæ etiam docendi rationes non minus accõmodatæ ad sciendum videntur, quàm analysis, consilium Aristot. hoc loco nobis videtur esse explicandum, cur hanc vnam rationem potißimùm secutus sit. Plato quẽadmodum ex multis eius locis intelligimus, duas maximè docendi rationes probauit, διαίρεσιν & συναγωγὴν, id est diuisionẽ & compositionem. Appellatur autem compositio, multorum in vnam aliquam ideam, ac rursus huius & aliarũ generis eiusdem, in alia cõmunem ideam collectio, eousque continuata, dum ad summũ aliquod, vnumq; genus perueniamus. Diuisio verò huic cõtraria, est distributio, quæ ducto à summo aliquo primóque genere initio, eousq; perducitur per omnia media genera, dũ ad species vltimas perueniatur. Aristotelis verò aliud fuit cõsilium: illã enim, quam Plato vocat cõpositionẽ, vix, ac ne vix quidẽ, admisit in tractãda sciẽtia. Ostendit enim Aristot. statim initio primi De partibus animaliũ, hãc à rebus singulis ad vniuersas

sas progressionem in docendo ineptam esse, ac inutilem: quandoquidem necesse sit eum, qui hac via persequetur rerum subiectarum proprietates, eadem sæpe repetere: quemadmodum illo loco exemplis apertissimè demonstrat. Ergo in explicanda aliqua scientia, hāc rationem Aristo. nō admisit, sed hactenus tantùm vtilem esse voluit, vt ad inuentionem, itémque ad cognitionem principiorum valeret, quemadmodum satis indicant verba illius, vltimo capite 2. lib. de Demonstratione. Alteram autem rationem, quam diuisionem appellari diximus, suam quidem habere vtilitatem in tractandis scientiis existimauit Aristot. sed eam tamen, vt minimam particulam Analytices censeri debere ipse scribit, capit. 32. lib. 1. de Ratiocinatione. Quam verò vtilitatem habeat hæc diuidendi ratio, tum illo eodem cap. breuiter ostendit, tum verò amplissimè secundo lib. de Demonstratione, capit. 5. 14. & 16. Quanquam igitur sit vtilis ad tradendas scientias ratio diuidendi, non putauit tamen Aristot. tantùm in ea esse momenti, vt hanc faceret vnam quandam explicandæ scientiæ rationem, sed eam quasi particulam analyseos tractauit in Analyticis. Quinetiam definiendi rationem, cui tantùm non modò Plato, sed etiam ipse Aristot. tribuit, vt alterum hunc sciendi modum, 2. cap. primi de Demonstratione, itémque 3. cap. secundi libri, appellaret, ad analysin vt partem quandam, reuocauit. Quanquam enim ex quatuor quæstionum generibus tres, an sit, quale sit, & quamobrem sit, demonstratione absoluantur, quæstio autem quid sit, tantùm definitione, ob idque sit ipsa per se quædam scientia, nosse quid res sit: non tamen id statim existimandum est, definiendi rationem non esse analytices partem. Est enim omnis definitio (vt inquit Aristoteles,

cap.7.primi de Demonstratione, & cap.10.secundi) aut principium demonstrationis, aut ipsa hoc dempto demonstratio, quòd paulò diuersus est verborum in demonstratione, quàm in definitione contextus, aut demōstrationis conclusio. Cùm igitur omnis cuiusque modi definitio, vt illis verbis indicat Aristot. aliquo modo pertineat ad demonstrationem, subiectum autem analytices sit demonstratio: profectò negari nō potest ad subiectum analytices, ideóque ad ipsam analyticen pertinere definitionem. Vnam igitur Aristoteles existimauit esse viam tradendarum omnium scientiarum analysin: in qua vna omnes reliquæ rationes ab alijs inuentæ cōtinentur: scientia autem quæ illius analyseos naturam, partes, ac proprietates explicat; Analytice vocatur. Neque enim mihi placet omniū quos adhuc vidi, Aristotelis interpretum ratio, quam reddunt, cur Analytica inscripserit libros illos quatuor, quorum duo sunt de Syllogismo, & duo de Demonstratione. In eam enim sententiam ferè omnes Græci veniūt, Analytica appellata esse ab ea parte, in qua de analysi syllogismorum docet. Quod quàm verum sit, ipsi viderint: mihi certè non fit verisimile à minima parte, quæ in quatuor libris tractatur, librorum quatuor inscriptionem esse desumptam: maximè cùm analysis syllogismorum illo loco tractetur, vt vna quædam proprietas ratiocinationis, inter alias, quas duobus libris de Syllogismo tractat. Adde quòd illi mihi non videntur intellexisse, quatuor quidem librorum inscriptionem fuisse Analytica, quemadmodum ex Aristotele intelligimus, citante sub hoc nomine tum priores, tum posteriores libros. Nam loquens Aristoteles de aliqua re, quæ in libris de Syllogismo à se tractata sit, quàm sæpe Analytica citat? vt capite primo secundi de Inter

preta

pretatione, item quarto & 5. cap. octaui libri Topicorum, item primo Rhetoricorum & secundo, multis in locis. Et cùm loquitur de aliquo à se explicato in libris de Demonstratione, nunquid sub hac eadem inscriptione sape citat? vt 6. Ethic. cap. 3. duobus in locis. item 7. Metaphysic. cap. 12. item 2. cap. de Reprehensionibus sophistarum: quo sanè in loco apertè indicat, horum quatuor librorum inscriptionem fuisse Analytica. Mihi, inquam, hoc videntur nostri interpretes ignorasse, hanc fuisse communem horum quatuor librorum inscriptionem, ἀναλυτικά: *propriam autem Priorum inscriptionem fuisse, de Syllogismo, Posteriorũ de Demonstratione. Quod ne fingere videamur, Galenum testem laudabimus. Scribit enim in libello quodam vbi libros suos enumerat, de suis in libros Aristotelis de Syllogismo commentariis, in hanc ferè sententiam: Inscribunt autem illos libros hoc tempore ferè omnes* ἀναλυτικῶν προτέρων, *sicut eos qui de Demonstratione sunt* ἀναλυτικῶν δευτέρων: *ipse autem Aristoteles illorum, sub inscriptione de Syllogismo, horum sub inscriptione de Demonstratione, meminit. Item in libro quarto de differentiis pulsuum, ad finem scribit iis verbis: Sed iam libros etiam de Definitionibus duos cõscripsi, tertium & quartum commentarium in secundum librum Aristotelis de Demonstratione, cui libro titulum multi indiderũt,* ἀναλυτικῶν δευτέρων, *sicut & libris de Syllogismo,* ἀναλυτικῶν προτέρων. *Ex iis opinor Galeni verbis satis perspicuum est, veram inscriptionem Priorum librorum esse de Syllogismo, Posteriorum de Demonstratione: fuisse autem mutatam sua ferè ætate inscriptionem, in eam quæ etiamnum extat in omnibus libris: nisi quòd in noua inscriptione librorum de Demonstratione, vbi erat* δευτέρων, *scriptum est* ὑστέρων: *quæ*

licet

licet idem valeant, illud tamen non eſt cognitu indignum, veterem titulum poſt Galeni tempora, fuiſſe ἀναλυτικῶν δευτέρων, nõ autem ἀναλυτικῶν ὑςέρων. Semper enim Galenus ſub titulo ἀναλυτικῶν δευτέρων citat, nunquam ἀναλυτικῶν ὑςέρων, vt ex duobus illis locis paulò antè citatis apparet: itémque ex libro quarto de differentiis pulſuum non longè ab initio, & ex libro ſecundo de Placitis Hippocratis & Platonis. Quæ cauſa eſt, vt veterem ſecuti inſcriptionem appellauerimus hunc librum de Demonſtratione, ſiue de ſecunda parte ἀναλυτικῶν. Sed quoniam hæc aliquantò longius progreſſa ſunt, redeamus vnde diuertimus. Si igitur eſt vera Priorum inſcriptio, de Ratiocinatione: Poſteriorum, de Demonſtratione, quemadmodum oſtendimus: ridicula hæc profectò cauſa eſt, cur quatuor ſimul libri Analyticą inſcripti ſint, quòd vno quodã in loco, de analyſi ſyllogiſmorum agatur. Scio adduci rationes quaſdam, cur licet vno tantùm loco de analyſi agatur, Analytica tamen potius quàm ſyſtatica, hoc eſt quaſi compoſitoria appellentur. Sed mihi illæ non ſatisfaciunt: nec cuiquam puto placerent, accuratè illa exquirenti. Itaque eas ego ſuis authoribus relinquo. Aliorum fuit alia ſententia, ob id ſcilicet appellata fuiſſe Analytica, quòd eam docendi rationem quæ analyſis vocatur, in explicando ſyllogiſmo & demonſtratione ſecutus ſit Ariſt. Quod quanquam verum ſit, non tamen hanc inſcriptionis rationem exiſtimo. Ego enim eos rogarẽ cur illos potius libros, quàm alios quoſuis, Analytica inſcripſerit Ariſtot. Siquidem id perſpicuum ſit, omnibus ferè ſuis libris hanc ſecutum fuiſſe docẽdi rationem, niſi ſi quis ſe velit fateri doctrinæ Ariſt. planè ignarum. Ergo reiectis aliorum ſententiis in noſtra maneamus, Analytica ob id inſcribi, quòd iis quatuor libris

bris explicatur vniuersa illa tradendarum scientiarum omnium ratio, quæ Analysis appellatur, quam viam & probauit Aristoteles, & in omnibus suis libris, quammaximè fieri potuit, secutus est. Postquam igitur superioribus duobus libris quæ est prior pars Analytices, syllogismi naturam vniuersam, partes & proprietates exposuit, nunc aggreditur ad explicationem demonstrationis, quæ duobus etiam libris comprehensa est. Ac primo quidem libro primùm quædam veluti principia, ad eorum quæ postea sequuntur demonstrationem necessaria, ponit, simul naturam demonstrationis, definitione explicans: idquod ad quartum vsque caput facit. Illo loco incipit partes ac proprietates demonstrationis exquirere. Ac proprietates quidem sunt, constare ex necessariis, constare ex iis quæ per se insunt, ex æternis, ex iis quæ propria sunt illius rei quæ demonstratur: Item in prima figura maximè concludi: item contrariam habere ignorationem: item certo rerum numero nõ infinito contineri, & huius generis multa, quæ illo libro docentur. Partes autem explicantur, cùm aliam quòd res sit, aliam cur ita sit probare ostendit: item cùm aliam vniuersam, aliam de parte, vnam affirmãtem, alteram negantem, denique vnam directò, alteram per incommoda rem de qua quæritur confirmantem, facit. Vbi simul partes explicando, partium explicat aut potius demonstrat proprietates. Nam comparatio partium inter se, quòd vna sit melior, altera deterior, & cur ita sit, quid est quàm rei proprietas? Atque iis ferè liber primus continetur. In secundo autem nil ferè tractatur quàm de Definitione: id quod eo (mea quidem sententia) factum est, quòd secundo ca. primi libri dixerat, exquisiturũ se postea an esset, alius sciendi modus, quàm per demonstrationem.

Vt

Ut igitur alterum illum ſciendi modum exquireret Ariſtoteles: quia videbat id dubium eſſe, an eſſet: propterea an quid eſt poſſit demonſtratione probari, primum exquirit. Nam ſi, quid res ſit, non demonſtretur, ſciatur autem per definitionem quid res ſit: profectò dubitari iam non poteſt, quin aliud ſit per definitionem ſcire, aliud per demonſtrationē. Priuſquam autem veniat ad illam quæſtionem, an quid eſt demonſtrari poſſit, ſtatim initio quatuor quæſtionum genera ponit, vt ex quatuor quæſtionum generibus, quibus omnia quæ ſub ſcientiam cadunt continentur, intelligeremus tria per demonſtrationem cognoſci, quæſtionem autem quid eſt relinqueret, de qua quæreret, an etiam demonſtratione cognoſceretur. Et quoniam per definitionem ſciri quid eſt, non per demonſtrationem, ex longa vtranque in partem diſputatione relinquitur, rationem definiendi vniuerſam, abſoluta illa diſputatione exquirit. Quanquam autem ille per definitionē ſciendi modus, diuerſus eſt reuera à ſcientia quæ per demonſtrationem acquiritur, eſt tamen ita affectus ad demonſtrationem, quemadmodum ſuprà oſtendimus, vt pars quædam ſcientiæ demonſtratiuæ, non immeritò cenſeatur: vel hoc nomine, quòd licet demonſtratione non probentur definitiones, in demonſtratione tamen, ac per affectionem quam habent ad demonſtrationem, ferè omnes cognoſcuntur, ac per demonſtrationem (vt oſtendit Ariſtoteles) illuſtrantur, maximéque illæ, quas Ariſtoteles λόγους διὰ τί ὄτι δηλοῦντας, appellat, hoc eſt definitiones cauſam cur res ſit explanantes, quæ vt ſolæ ſunt perfectiſſimæ, ita non ſine ratione Galenus eas ſolas οὐσιώδεις appellandas eſſe exiſtimat. Quia igitur non parum momenti eſt in definitione, ſed ille etiam eſt vnus quidam per ſe ſciendi modus, propterea

propterea

pterea amplissimè de ea agendum fuit. Sed etiam quia ad demonstratiuam scientiam pertinet, ob id in iis libris, vbi de demonstratione agitur, fuit tractanda: id quod Aristoteles fecit. Postquam autem vniuersam illam disputationem de definitione absoluit, ad extremum communes vniuersæ scientiæ demonstratiuæ quæstiones proponuntur & dissoluuntur: de vtilitate diuisionis ad cognoscendas rerum de quibus quæritur, causas: & quæ sint eadem, quæque diuersa problemata: & an reciprocentur semper causæ cum effectis: denique principiorum scientiæ demonstratiuæ quæ & qualis sit cognitio.

ARIST

ARISTOTELIS DE DEMONSTRATIONE, SIVE DE SECUNDA PARTE ἀναλυτικῶν,

LIBER PRIMVS,

Nicolao Gruchio Rotomagensi interprete.

Omnis doctrina, omnísque disciplina, quæ ratione & intelligentia perficitur, ex antecedente constat cognitione. Id quod perspicuum erit, si singulas persequamur disciplinas. Primùm enim mathematicæ scientiæ, atque adeò cæteræ omnes artes, hac ratione continentur. Deinde & dialectici, hoc modo aut ratiocinatione, aut inductione, disserunt. Vtraque enim argumentatione, ex iis que antè cognita sunt, id quod quæritur, docetur. Illa quidem, acceptis quibusdam quasi perceptis, & cognitis ab iis quibuscum disputatur. Hac uerò, ob id quòd res uniuersa efficitur per singularia, quæ sunt unicuique manifesta. Postremò & oratores hanc in probãdo rationem sequuntur: Aut enim exemplis, quæ inductiones: aut enthymematibus, quæ ratiocinationes sunt, probãt. Prænotionum autem duo sunt genera Quædam enim sunt, in quibus

bus necesse est quòd sunt antè cognoscere: Alia in quibus uis uerbi ac significatio intelligenda est: in aliis quibusdam utrunque. Veluti illud, in quacunque re uera est affirmatio aut negatio, quòd sit, intelligendum est. Trianguli autem hanc esse significationem, nosse satis est. Vnitatis autem & significatio intelligenda est, & quòd ipsa sit, statim initio accipiendum. Neque enim eodem modo ununquodque horum nobis cognitum, ac perspectũ est. Sunt autem eorum quæ cognoscuntur, quædam quæ ob id postea à nobis cognoscuntur, quoniam antecessit aliarũ rerum cognitio. Alia uerò sunt, quorum simul cũ altero acquiritur cognitio: cuius generis sunt singulæ partes, quæ sub uno genere uniuerso, quod tibi cognitũ sit, cõprehendũtur. Nam quòd omne triãgulũ tres habeat angulos pares duobus rectis, prænoueras: quòd uerò etiam illud quod in semicirculo descriptum est, tale sit, statim ubi animum aduertisti ad illud, agnouisti. Sunt igitur res quædam, quæ hoc modo in aliis cognoscuntur, nec medio adhibito, extrema intelligũtur. Cuiusmodi sunt omnis generis uniuersi singulæ partes, omniáque quæ de nullo subiecto dicuntur. Ac fatendũ est quidem, priusquam aut inductione, aut ratiocinatione illa cõcludamus, modo quodã illa iam sciri, & modo quodam alio nesciri. Nã quòd omnino nescit quisquam an sit, quomodo illud tres habere angulos pares duobus rectis, planè scire poterit? Attamẽ illud perspicuũ est, quòd ea ex parte id scit, qua in toto genere illud cognitũ ac perspectũ habet per se autẽ ac distinctè, adhuc nescit. Alioqui in laqueos illius quæstionis, quæ est apud Platonẽ in Menone, incidemus, ut aut omnino nihil discamus, aut id quod iã antè sciebamus. Neq; enim cũ iis consentio, qui hoc modo soluere ista conantur. Scísne omnẽ binariũ partem esse? illo autẽ se

q scire

ſcire dicente,tũ proferebatur binarius aliquis, quẽ ille ne eſſe quidẽ ſuſpicabatur, ob idq; nec parẽ eſſe ſciebat. Ita e= *nim diſſoluũt,ut ſe dicant neſcire quidẽ omnẽ binariũ eſſe parẽ,ſed omnẽ quẽ ſciebãt eſſe binariũ.* Atqui *id dubiũ nõ eſt,quin id ſciãt quod demõſtratione concluſum eſt,& eo modo quo iis probatũ eſt.* Probatũ *autẽ eis eſt non de om= ni triãgulo aut numero quẽ eſſe ſcirẽt,ſed omnino ac ſim= pliciter de omni triãgulo,aut numero.*Nam *nec ſumptionũ ulla in demonſtratione cũ hac adiectione ſumitur, quẽ ſcis eſſe numerũ:aut,quod ſcis eſſe euthygrãmum, id eſt quaſi rectilineũ.ſed ſimpliciter in omni accipitur.* Nihil *igitur, mea ſentẽtia uetat quominus quod diſcas partim ſcias,par tim neſcias:neq; enim incõmodũ eſt id nos aliquo modo ſci re quod diſcimus:ſed nos hoc modo ſcire,hoc eſt qua ratio ne & quo modo diſcimus,id iã ſcire,id uerò eſt incõmodũ*

Cap. 2. Plane *autem ac perfectè rem ſcire quiſque cenſetur,ac non ſophiſtarũ modo (qui incertis ac fortitis continetur) quando cauſam,per quam res eſt,ita ipſius rei cauſam eſſe cognoſcit, ut non poſſe omnino rem aliter habere credat.* Nam *quòd rem ſcire,ſit tale quidpiã quale dicemus,hoc ar gumento perſpici poteſt: quòd omnes qui aut reuera ſciũt, aut ſe ſcire putant,ob id aut ſciunt, aut ſcire ſe exiſtimant, quòd rem ita ſe habere,uti diximus,aut reuera,aut ſua opi nione cognoſcunt.* Itaque *res quæ ſub ſcientiam cadit, ita eſt certa,ut omnino aliter eſſe non poßit.* Ac *ſitne aliud qui dem genus ſciendi,poſtea dicemus:illud nũc certũ eſt, ſci= re illum,qui per demõſtrationem rem cognouerit.* Demõ= *ſtrationem autem uoco, ratiocinationem quæ ſcientiã gi= gnere ob id dicitur, quòd illa animo cõprehenſa ſtatim rẽ ſcimus.* Si *igitur id eſt ſcire quod diximus, neceſſe eſt de= monſtratiuam ſcientiam ex iis ſumptionibus cõſtare, quæ*

&

& ueræ ſint, & primæ, & (ut ſic dicã) immediatæ, & notiores, & priores, deniq; & cauſæ cõcluſionis: nam ſi hæc ſint omnia fiet ut accõmodata ſint ad id, quod demonſtratur, principia. Quanquam enim poßit eſſe ratiocinatio, ut ſimul hæc non ſint omnia, in demõſtratione tamẽ ſunt neceſſaria: alioqui ut rem ſciamus, nunquã efficiet. Ac ueras quidẽ eſſe propoſitiones propterea oportet, quoniã id ſcire nõ poßimus, quod aliter habet atq; putamus ueluti quòd diagonus quadrati, cũ aliquo ex lateribus cõuenire poßit, cadere ſub ſciẽtiam nõ poteſt. Primas uerò ac indemõſtrabiles eaſdem illas eſſe oportet, quoniã ne illas quidẽ perſpectas & cognitas habere ſine demonſtratione poſſemus, ſi etiã illæ demõſtratione probari poſſent. Nam ea quæ demonſtratione concludi poſſunt, tum demũ certè, ac nõ fortuitò ſciũntur, cùm eſt animo comprehenſa eorum demonſtratio. Sed etiã ut cauſæ ſint cõcluſionis & notiores prio réſq; neceſſe eſt. Nam tum demum rem ſcimus, cùm cauſam cognoſcimus. Atqui ſi cauſæ ſint, neceſſariò efficitur, ut priores ſint & notiores: ac notiores quidem, nõ hoc tantùm modo, ut uerborum uis ac ſignificatio intelligatur: ſed etiam ut quòd ita res habeat, cognòſcamus. Dicuntur autem priora & notiora duobus modis. Vt enim ſunt alia quæ ſunt naturæ ordine priora, alia quæ nobis: ita plurimũ inter ſe differũt, quæ omnino ac per ſe notoria, & quæ nobis magis nota ſunt. Ac nobis quidẽ illa priora & notiora appello, quæ noſtris ſenſibus magis obiecta ſunt: Omnino autem ac per ſe, ea quæ ſunt ab iis remotiora. Huius generis ſunt res uniuerſæ: illius res ſingulæ, quæ inter ſe res contrariæ ſunt. Quod autem ſuprà diximus, ex primis cõſtare demõſtrationem: id ita accipiendũ eſt, ut ex propriis principiis cõſtare eam intelligamus. Prima enim & prin-

cipia pro eodẽ ſumo. Eſt autẽ principium demõſtrationis propoſitio, quæ ob id immediata dicitur, quoniam nulla eſt alia prior, per quã ipſa cõfirmari poßit. Propoſitio eſt enuntiationis pars altera, in qua unum de uno enuntiatur. Ac dialectica quidẽ propoſitio eſt, utrauis ſine ullo diſcrimine pars contradictionis, ad probãdum aliquid ſumpta. Demonſtratiua autem, altera tantùm, atq; ea demum quæ eſt uera. Enũtiatio eſt omnis cõtradictionis pars utrauis. Contradictio autẽ eſt contrariorum illa oppoſitio, in qua nihil quod uerè mediũ ſit, reperiri poteſt. Huius pars una affirmatio eſt, in qua unũ alteri attribuitur. Altera negatio, in qua unũ alteri detrahitur. Principia immediata quæ in demonſtrationibus accipiuntur, in duo genera diſtribui poſſunt. Vnum eorũ, quæ quanquã demõſtrari nõ poßint, non tamen ita aperta & per ſe manifeſta ſunt, ut neceſſe ſit iam antè cognita eſſe ei qui artem aliquã diſcere uelit: quas nos poſitiones appellamus. Altero genere cõtinẽtur ea, quæ ita ſunt per ſe ipſa perſpicua, ut non poßint nõ eſſe omnibus multò antè cognita ac perſpecta, quàm quicquam doceantur: quæ pronuntiata dicuntur. Nam cùm huius generis res quædã ſint, tum uerò in illis appellandis hoc nomine pronuntiatorũ uti ſolemus. Sed & poſitiones rurſus in duo genera diuiduntur: in hypotheſes, quas ſuppoſitiones appellemus, & in definitiones. Ac ſuppoſitiones quidẽ ſunt, cùm alterutra pars enuntiationis, ueluti aut eſſe aliquid, aut nõ eſſe ſumitur. Definitiones uerò ſunt, in quibus neutrũ accipitur. Quanquã enim definitiones ſunt poſitiones (id enim ab Arithmeticis initio poni ſolet, unitatẽ, uerbi gratia, id eſſe quod per quantitatẽ diuidi nõ poteſt) ſuppoſitiones tamẽ eſſe nõ poſſunt. Neque enim idem eſt quid ſit unitas accipere, & eſſe in rerũ natura unitatẽ ponere.

Quon-

Quoniam autem ob id certò rem ſcimus,ac credimus,quia perceptam animo habemus ratiocinationem illã , quæ demõſtratio à nobis paulò antè dicta eſt:omnis autẽ ratiocinationis uis poſita eſt in iis ex quibus cõſtat ſumptionibus illud certè neceſſariò efficitur , huiuſmodi principia , aut omnia,aut aliqua,nõ modò eſſe antè cognoſcenda,ſed etiã multò magis,quàm ea quæ ex iis cõcludũtur,ſciẽda. Semper enim id magis tale eſt,quod cauſa eſt,ut tale ſit alterũ: Veluti,is nobis ſemper charior eſt,cuius cauſa alterũ amamus.Si igitur hoc principia efficiũt,ut & ſciamus,& quin ita res habeat non dubitemus:illa neceſſe eſt multò à nobis melius intelligi,quàm quæ per ipſa concludũtur.Atqui nemo aliis rebus maiorẽ fidem habet,quàm iis quæ certò ſcit: ſi illas aut per demõſtrationem,aut certiore aliqua ratione non ſciat.Quod tamen fatendum erit , ſi ea nõ ſunt nobis antè cognita, quæ faciũt nobis fidem rei quæ demõſtratione concluditur: Planè enim neceſſe eſt credibiliora eſſe principia aut omnia,aut quædã,ipſa cõcluſione. Qui igitur per demõſtrationẽ alicuius rei ſciẽtiã cõſecuturus eſt, eum neceſſe eſt non modò magis noſſe principia,eíſq; maiorem fidem habere,quàm rei quæ demonſtratur,ſed etiam omnino illi nil debet eſſe credibilius principiis:atque adeò nil certius ſcire debet,quàm horum principiorum contraria,talia eſſe,ut ſi quid ex iis concludatur, ſummã inſcientiam,atque ignorationem rei efficiat. Alioqui id uerè dicere non poterimus , Scientem hominem ita eſſe immutabilem ut omnino labi,atque errare non poſſit.

Cap. 3.

Sed quoniam principia antè ſunt ſciẽda , quàm id quod cõcluditur,ob id quibuſdã uiſum eſt, nullam omnino poſſe eſſe ſcientiam.Aliorum contraria fuit ſentẽtia , omniũ rerum eſſe demonſtrationem.Sed neque hi, neq; illi uerũ di-

cunt,neq; id necessariò efficiunt quod uolunt. Primũ enim qui omnẽ scientiã è medio tollunt,ex eo nil non posse sciri confirmãt,quòd in infinitũ regrediendũ sit:semper autem, ut sciamus posteriora,necesse est ut priora cognoscantur, quorũ sunt aliqua tandẽ prima. Ac illi quidẽ hactenus bene dicunt: infinita enim animo percurrere non possumus. Quòd uerò in infinitũ sit regrediẽdũ,sic cõfirmãt: quoniã si exitus tandem aliquis reperiatur, ac principia quædam dari poßint,in quibus mens tandẽ cõsistat,illa necesse erit nobis esse incognita,quãdoquidem illorũ sententia, omnis cognitio,ac scientia,per demõstrationem acquiritur: illa autẽ si prima sint,demõstrari nõ possunt. At uerò si principia sciri non poßint,ne illa quidem quæ ex iis cõficiuntur,planè & absolutè intelligi poterunt,sed tantùm quasi ex conditione,si illa sunt,ista esse sciẽtur quæ per illa probantur. Alij autem in hoc quidem cum superioribus cõsentiunt,quòd non aliam putãt esse scientiam, quàm quæ per demonstrationẽ comparatur: sed fieri posse ut omniũ rerũ sint demõstrationes,ipsi existimãt: quando id fieri poßit, ut omnes res uicißim per se mutuò probentur, ac ueluti in orbem redeant omnes omnium rerum demõstrationes. At uerò nostra lõgè alia est sententia. Primũ enim nõ omnem scientiam demõstratiuã esse, sed principia quia immediata sunt,sine ulla demõstratione sciri posse existimamus. Id quòd hac ratione perspici potest. Nã si necesse sit scire ea quæ antecedũt,& ex quibus demõstratio constat,reperiamus autem aliqua tandem immediata, in quibus sit nobis consistendũ:illa certè necesse erit sine ulla demonstratione cognosci. Itaque de hac re sic censeo,aliquam esse nõ modò scientiã,sed & principium quoddam scientiæ, quo nos extrema ipsa cognoscamus. Deinde uerò illud fieri non posse

put

putamus,ut bene ac perfectè res demonstrentur,si uicissim ita in orbē probētur. Ex prioribus enim & notioribus cō stat omnis demonstratio:fieri autem nō potest ut res eadē, una eadēq; re prior sit & posterior,nisi fortè id alio atq; alio modo intelligatur: ueluti si uno modo quæ simpliciter & naturæ ordine priora sūt acciperētur,altero autē, quæ nobis: quod posterius genus accōmodatum est inductionibus,quæ ex iis quæ hoc modo sunt priora,rē de qua quæritur faciūt manifestā. Quòd si ita res habet, alterū horum dicendū est,aut propterea nō rectè à nobis suprà definitū esse, quid sit planè ac perfectè rem scire,quia huius duo genera nō fecimus:aut pro demonstrationibus accuratis eas nō esse habendas,quæ ex notioribus nobis cōstituūtur. Iam uerò illos qui ita sentiunt,in orbē res bene demōstrari,nō modò illo quod nūc diximus, incōmodo urgere possumus: sed hoc etiam,quòd qui ita probant,nil aliud dicāt, quàm id quod ridiculum est,si res aliqua sit,illam ipsam esse:quo certè modo facile erit omnia demōstrare. Illud autem sequi incōmodum quod dico,perspicuum erit,si tria extrema accipiamus. Nā id nil interest,an multis, an paucis interpositis,retro cōmeēt probationes:modò ne in paucioribus quā duobus, mutuā illam ac reciprocā demōstrandi rationem fieri intelligamus. Quando igitur si sit A,necessario est B. & si B sit,necessariò est C. id etiā ad extremū concluditur, si A sit,C esse. Itaque si A posito sequitur B, & contrà ex antecedente B,cōsequitur A, cuius generis erat reciproca demonstratio:loco cōsequentis A,sumamus C, tum profectò ex B,antecedēte A cōcludere, idem erit ac si ex eodem ipso B concluderes C. Atqui ex antecedente A, cōficere C, nil erat aliud quàm ipsum A ex se ipso efficere. Illud igitur aduersus illos,qui hoc genus probādi reciprocum induxe-

runt, rectè effectum est, nil hoc cùm dicūt aliud eos dicere, quàm huiusmodi cōclusionē ualere, si A est, A est: quo profectò modo facile erit omnia demonstrare. Præterea reciprocum hoc genus probandi, in iis tantùm uerbis locū habere potest, quæ uicißim retro commeant, cuiusmodi sunt propria. Atqui uno posito simplici uerbo, aut una propositione, iā antea demonstratū est nil necessariò cōcludi posse, sed minimū duas primū accipi sumptiones oportere, ut ratiocinatione aliquid cōcludatur. Si igitur mediū uerbum A sit consequens extremorū B C, atq; ista extrema inter se reciprocētur, etiā necesse erit, ut uicißim retro cōmeent cū A medio. Ac fieri quidē posse, ut quæ uicißim hoc modo retro cōmeāt, in prima figura cōcludantur omnia, iam antè à nobis demōstratū est in libris de Ratiocinatione: Sed etiā illud simul probatū est, in aliis figuris aut omnino hoc genus cōclusionū locū nō habere, aut ex iis, quæ sumpta sunt, rem non posse concludi. Omnino autē in iis uerbis, quæ nō reciprocātur, huiusmodi in orbem reciproca demōstratio fieri non potest. Quare si in demōstrationibus pauca sunt huius generis uerba, quemadmodum pauca esse certum est, illud certè perspicuū est, ridiculum esse, uel potius omnino fieri nō posse, ut propterea omnium rerum sint demōstrationes, quoniam uicißim in orbem res concludi poßint.

Cap. 4. *Quoniam autem id quod certò scimus, nō potest se aliter habere, illud profectò sequitur, rem esse necessariā, quæ sub scientiam cadit demonstratiuā. Atqui scientia demonstratiua est quā tum habemus, cùm mēte percepimus alicuius rei demonstrationem. Quare demonstratio erit ratiocinatio, quæ ex necessariis constat. Dicendū igitur, quæ & quales sunt res illæ, ex quibus demonstrationes cōficiūtur Ac primùm explicādum, quid est quod in omni inesse dicimus*

mus:tum quæ sint ea quæ per se cõueniunt: Postremò, quid est, in uniuerso genere spectari. In omni id dicitur, quod ita in alterum cadit, ut nec sub illo genere partẽ ullam accipere poßis cui non cõueniat: nec ullum tẽpus inuenire, in quo de illo nõ dicatur. Vt si in omni homine dicitur animal, necesse est, ut quacũq; in re uerè enũtiabitur homo, etiã animal enuntietur: & quocunq; tempore illud uerum erit, & hoc uerum esse. Item si in omnẽ lineam cadit punctũ, idem illud quod in superiori exemplo dicendũ. Quòd uerò id sit in omni inesse quod dixi, argumẽto est, quòd omnes qui rogati fuerint, nũquid in omni quippiam insit, ita occurrere interrogationi solent, ut aut aliquid subiiciant cui illud nõ insit, aut certo quodam tempore non conuenire ostẽdant. Per se autẽ illa primùm conueniunt, quæ in explicãda rei natura atque essentia adhibentur. Vt triãgulo per se inest linea, lineæ punctũ. Nam & in natura trianguli & lineæ, hæc insunt: & in definitione qua declaratur quid illa sint, ponuntur. Deinde illa etiã per se insunt, quæcunq; rem aliquam ita cõsequũtur, ut cùm quid illa sunt definitione explicatur, necesse sit rẽ ipsã in definitione accipi: quomodo lineæ cõueniunt rectũ & circunductũ: & numero par & impar, item primũ & compositũ, deniq; quod paribus cõstat lateribus, & quod productioribus altera ex parte oris constat. Nam si ista uelis quid sint definitione declarare, in his quidẽ numerũ, in illis autẽ lineã necesse erit adhibere. Atq; ut omnia similia semel cõplectar, Ea omnia per se inesse dicẽda sunt, quæcũq; aut hoc posteriore modo, aut illo priore, alteri conueniũt: quæ uerò neutro modo insunt, accidentia appellabuntur. Cuiusmodi sunt album & musicũ, quæ animalis sunt accidentia. Est uerò & alia significatio huius uerbi, cùm ea per se esse dicũtur, quæ cũ appellãtur,

in nullo subiecto esse intelliguntur. Nã cùm ambulare dicimus, aliud quiddã intelligamus oportet, in quo illud ipsum ambulare insit: & cùm albũ appellamus, aliud quoddam esse oportet quod albũ sit: Substantia autẽ, & omnia quæ hoc aliquid significant, aliud nihil sunt, quã id ipsum quod sunt. Quapropter quæ in nullo subiecto insunt, ea p se esse dico: quæ uerò in subiecto insunt, ea accidẽtia appello. Est etiam aliud quoddã genus, quo ea per se esse dicuntur, quæ suapte natura ac propter se alteri cõueniunt: quæ uerò nõ propter se conueniunt, accidentia dicuntur. Vt si ambulante aliquo fulserit, accidens est, propterea quòd fulguris causa non est ambulatio, sed ita fortè accidisse dicimus. Quæ uerò propter se cum altero sunt coniuncta, ea per se sunt. Veluti ut quis iugulatus intereat, id per se fieri dicimus, quando interitus causa est ipsa iugulatio, neque id fortè ita contigisse dicimus, sed quia iugulatus erat, ob id mortem obiisse. Itaque in iis rebus, quæ sub certam ac perfectam sciẽtiam cadũt, omnia illa quæ duobus illis prioribus modis per se inesse dicuntur, aut quoniam insunt in attributorum definitionibus subiecta, aũt cõtrà in subiectorum attributa: omnia inquam illa necesse est, cùm propter se ac ui sua cõuenire, tum uerò necessariò iis inesse, quibus attribuuntur. Neq; enim potest aliter esse, quin aut ipsa (si nil habent contrarium) conueniant, aut in quibus contraria reperiuntur, ex ipsis alterum insit. Vt lineæ necesse est, aut rectũ, aut inflexum inesse: numero, aut par aut impar. Nã si omne, quod alteri aduersatur, est quasi alterius priuatio aut negatio, ad idem genus pertinens: Vt par nil est, quàm quod in genere numerorum non est impar: necesse autem est in omni re, aut affirmationem, aut negationẽ dici: illud profectò consequẽs est, ea quæ per se insunt, necessariò

satiò iis conuenire quibus attribuũtur. Atq; hæc de iis quæ in omni, & de iis quæ per se dicũtur, sufficiãt. Ad uniuersum autẽ genus ea pertinere dico, quæ & in omni insunt, & per se rei conueniunt, & hoc ipso quòd res talis est. Ex quo perspicuũ est, ea quæ in uniuerso genere cernũtur, necessariò iis cõuenire, quibus attribuuntur. Per se autem, & hoc ipso quòd tale est conuenire, idem significãt. Vt per se inest lineæ punctum, & rectum esse: ea uerò etiam lineæ, quia linea est, conueniunt. Et triãgulo, hoc ipso quòd triãgulũ est, cõuenit habere tres angulos pares duobus rectis, sed & per se triangulo illud ipsum conuenit. At uerò uniuersum genus, ut demonstretur, necesse est non modò, ut in ea re inesse demõstretur, cui omni cõuenire poßit: sed etiã ut de eo concludatur, in quo primum omnium cernitur. Vt tres habere angulos pares duobus rectis, neque in uniuersum genus figurarum cadit (etiam si figurã non eam quidẽ quamuis, sed incertè figurã, probare possumus habere tres angulos pares duobus rectis) neque illud qui demõstratione concludũt, in quauis figura sine ullo discrimine, id rectè conficere possunt: quadrangulum enim figura est, neq; tamen tres habet angulos pares duobus rectis. Isosceles autẽ habet quidem, quodcunque illud tandem sit, tres angulos pares duobus rectis, sed nõ id primum est, in quo illud cernitur, cùm ad triãgulum id prius pertineat. Quicquid igitur illud tandem sit, quod primum aut habere tres angulos duobus rectis pares, aut aliud quiduis demonstrabitur, id erit in quo primũ omnium genus uniuersum spectabitur. Ac demõstratio quidẽ propriè ac per se erit, qua uniuersum illud genus probabitur: in aliis autẽ omnibus, nõ propriè ac per se, sed alio quodam nõ accurato genere demõstrandi, illud idem concludetur. Quinetiam in isoscele, si illud

lud demonstretur quod diximus, non ostẽdetur uniuersum genus, cùm id multò latius pateat quàm isosceles.

Cap. 5. Illud autem hoc loco ignorare nõ debemus, sæpe id usuuenire, ut in accipiendo genere uniuerso peccemus, putantes ipsum genus uniuersum à nobis in eo esse probatum in quo primo inest, cùm reuera in eo subiecto primũ nõ cernatur. Oritur autem huiusmodi error, aut quando in uno genere una est res singula, ob idq; superius eâ aliquid accipi nõ potest: Aut cũ rebus singulis multis est una quidẽ cõmunis ratio, sed tamẽ nullum nomen impositum est, quo illud genus appelletur, diuersis specie rebus cõueniẽs: Aut si res illa, in qua inesse quippiam demonstratur, quasi pars tantùm eius sit, in quo primò inesse conspicitur. In singulis enim partibus ita demõstrari potest, ut etiã cõclusio sit de toto genere affirmatio: Attamẽ nõ erit ea generis uniuersi de eo in quo primùm inest demonstratio: quandoquidem eam demum demonstrationẽ genus uniuersum in quo primo inest, cõclusisse puto, quæ in ea re subiecta probauit, in qua inest, hoc ipso quòd talis est. Si quis igitur rectas lineas non posse concurrere ostendat, illa quidem uidebitur esse demõstratio, propterea quòd in omnes rectas lineas id cadere potest, & tamen non est demõstratio: siquidem illud non cõuenit lineis pari semper interuallo distãtibus, quia sunt rectæ: sed id omnibus pariter distantibus, qualescunque illæ sint, conuenire posse cernitur. Et si nullũ esset triangulum præter isosceles, conuenire uiderentur trianguli proprietates isosceli, quia isosceles sit. Et proportio cõmutata inest in numeris, quia nùmeri sunt: & lineis, quia lineæ: & in solidis & temporibus, hoc ipso quòd aut solida aut tempora sunt, cùm ita demonstratur, quemadmodum aliquando separatim de iis singulis demõstratum est. Nihilom

hilominus tamen fieri poteſt, ut una demonſtratione communi, illud ipſum de iis omnibus cõcludatur. Sed quoniam non eſt nomen impoſitũ quo illud appellemus, in quo iſta, numerus, linea, ſolidum, tempus conueniunt, communique una ratione continẽtur: & quoniam ſunt hæ res ſpecie inter ſe differentes, idcirco ſingulatim illa accipiũtur. Atqui nunc demũ quum natura cõmunis accipitur, ipſum genus uniuerſum demõſtratur. Neq; enim ineſt, aut numeris aut lineis hoc ipſo quòd aut numeri aut lineæ ſunt, ſed qua ratione, communi illa ratione participãt. Quare ſi quis una aut altera demonſtratione cõcludat, ſingulas triãguli ſpecies, ut iſopleurõ, ſcalenõ, & iſoſceles, habere tres angulos pares duobus rectis, is nondũ nouerit (niſi quomodo cognoſcere ſolent ſophiſtæ) triangulum habere tres angulos pares duobus rectis. Ac ne ſi præter illas quidem tres ſpecies nullus alius ſit triãgulus, ob id credendũ eſt eum ſcire uniuerſum genus triãguli. Neq; enim triãgulũ nouit hoc ipſo quòd triangulũ eſt: neq; nouit omne triangulũ, niſi ſecũdũ numerum: Secundum ſpeciem autẽ, & qua ratione unumquippiã eſt triangulum, non nouit: etiam ſi ex ſingulis nullum ſit quod nõ cognoſcat. Quòd ſi id ſcire uelis, quãdo genus uniuerſum non cognoſcimus, & quãdo generaliter atque abſolutè rem aliquã intelligimus, id ego hũc in modum faciam manifeſtum. Nam ſi non alia uis, atque natura trianguli eſſet, quàm huius aut illius iſopleuri, aut uerò omnium ſimul iſopleurorum, ſemper in uniuerſo genere rem intelligeremus. At ſi eſt huius atq; illius diuerſa ratio, inſit autem aliquid triangulo hoc ipſo quòd triangulum eſt, niſi hoc modo ſciamus, genus uniuerſum non intelligemus. An autem inſit aliquid triangulo quia triangulum eſt, an uerò iſoſceli quia eſt iſoſceles: deinde quãdo aliquid alteri primum

mùm conuenire dicendum sit: postremò quodnã illud tandem sit genus uniuersum, quod demonstratione cõcludendum est, una hac ratione cognoscemus. Quandò tale erit aliquid, quod detractis aliis, in re aliqua inest, atque adeò illi rei primùm omnium cõuenit. Veluti isosceli æneo triãgulo cõuenit habere tres angulos pares duobus rectis: sed etsi illa tollas, æneum & isosceles, adhuc restat cui conueniet. At si aut figuram, aut quod extrema habet, tollas, nil tum quidem erit, cui illud conuenire poßit: sed tamen non sunt illa quibus primũ sublatis, hæc sublata est proprietas. Quo igitur primũ sublato hoc esse desiit? triãgulo scilicet. Quare & aliis per hoc conueniet: & in hoc solo erit uniuersi generis demonstratio.

Cap. 6. *Atqui si demonstratiua scientia ex certis quibusdam ac necessariis initiis oriatur: omne enim quod sub scientiam cadit, nõ potest aliter habere: sunt autem ea quæ per se rebus cõueniũt, necessaria: ex his enim alia in definitione rei subiectæ adhibẽtur, aliorum autem natura, cum definitione explicãda est, adhibito ipso subiecto in quo insunt declaratur: in quo genere, semper alterũ ex cõtrariis in re subiecta inesse necesse est. Ex iis illud perspicuũ est, demõstrationem ex huiusmodi, quæ per se insunt, constare: Omne enim quod alteri conuenit, aut hoc modo, aut per accidens attribuitur. Constat autem accidentia non esse necessaria. Aut igitur ita certè statuẽdum est, aut uerò nobis hoc loco quasi principium quoddam accipiendũ. Demonstrationem rem esse certißimã & necessariam: & si quid est quod demõstratione conclusum est, illud omnino nõ posse aliter se habere. Ex quo illud necessariò efficietur, eã ratiocinationem, qua huiusmodi res cõcluditur, esse ex necessariis sumptionibus constituendã. Nam ex ueris quidẽ propositionibus*

bus alius concludit quàm demonstrator: ex necessariis uerò, quia id iam demonstrationis est proprium, non potest alius præter demonstratorem cõcludere. Quòd autem fiat ex necessariis demõstratio, hoc quasi signo intelligi potest quòd cùm uolumus occurrere & obsistere ei, qui se aliquid demõstratione probasse putat: hoc nos ferè modo obsistere solemus, ut nõ esse id necessarium quod accipit dicamus, si aut reuerà posse rem secus habere existimemus: aut uerisimiliter infirmari posse quod adfert, hoc modo putemus. Quapropter ridẽdi sunt, qui se putant accõmodata ad demõstrationẽ principia habere, cũ probabiles ac ueras acceperint propositiones. Qualis est illa Sophistarũ propositio, scire nihil est quã scientiã habere. Non enim quod probabile est, aut minus probabile, principiũ est: sed quod in eo genere, in quo demõstrationes uersantur, primũ est: nec omne quod uerũ est, unicuiq; rei demonstrandæ statim est accõmodatum. Iam uerò quòd necessarias esse demonstrationis sumptiones oporteat, ita cõfirmari potest. Qui causam quamobrem res sit ignorat, is per demonstrationẽ nõ est rei scientiam assecutus. Atqui si ita ponamus, esse cõclusionem, Omne C est A, necessariam, medium autem B, per quod illud cõfirmatur, non necessariũ: fieri non poterit, ut quamobrẽ res sit intelligamus, quandoquidem talis conclusionis, tale mediũ causa esse nõ poßit. Potest enim euenire ut hoc non sit, cũ interim necesse sit illã cõclusionẽ semper esse. Insuper si quis nunc rem aliquam nesciat, cùm & res quam sciebat, eadem manet, & incolumis ipse est, & adhuc animo retinet probationẽ eandem quam prius, nec memoria aliquid, quod ad eam rẽ pertinet, excidit: si quis, inquam, ita affectus, nesciat tamen: an non id certum est, ne prius quidẽ illa probatione rem scire potuisse? Atqui si

med

mediũ non est necessarium, interire potest. Cùm igitur non erit mediũ, illud necessariò eueniet quod dixi: ut incolumis ego, re nulla ex parte mutata, eãdem animo retinens probationem, nesciam tamen. Quare illud necesse est ut ne prius quidem sciuerim. Nam quòd fortasse non interiit reuerà medium, nil refert: id enim satis est quòd poßit: illud autem quod poßibile ac cõtingens est, iam euenisse sine ullo incõmodo poni potest. Atqui fieri nõ potest, ut rem sciamus, cùm hoc modo affecti sumus. Ac si quidem necessaria est conclusio, non est necesse, ut & medium ex quo efficitur illa cõclusio, sit necessarium. Quemadmodum enim ex falsis uerum interdum cõcluditur, sic etiam ex nõ necessariis interdum cõficitur necessarium. At si necessariæ sunt sumptiones, & conclusionem esse necessariã oportet, sicuti ex ueris nil unquam nisi uerum efficitur. Veluti si necesse est omne B esse A, itémq; omne C esse B. ex his efficitur necessariò, omne C esse A. At uerò si nõ est necessaria cõclusio, fieri non potest, ut medium sit necessarium. Sit enim hæc conclusio necessaria, Omne C est A: tum si medium ita accipiatur, ut necesse sit omne B esse A, & omne C esse B, ex iis sumptionibus efficitur hæc cõclusio, omne C necessariò esse A, quam nos tamen posueramus esse non necessariam. Quoniam igitur quod per demonstrationem scimus, certum semper est ac necessariũ, ex eo illud facilè colligitur, medium demonstrationis necessarium etiam esse oportere: alioqui fatendum erit nos non modò non posse, quamobrem res est, scire, sed nec quòd res sit, posse certò cognoscere. Sed alterum semper horum usuuenire necesse est, ut aut falsam tantùm habeamus scientiæ persuasionem, si id necessariũ esse putemus, quod minimè est necessarium: aut ne falsam quidem opinionem sciẽtiæ habeamus. Atque id

dico pariter euenturũ, siue adhibeatur tale mediũ ad probandũ quòd res sit, quasi per mediatas propositiones, siue ad ostendendũ quãobrem res sit, quasi per sumptiones immediatas. Accidẽtia autẽ quæ non ita insunt per se, quẽadmodũ suprà definiuimus, non possunt sub scientiã demonstratiuã cadere, eò quòd in iis cõclusio necessaria esse non potest. Nã quod accidẽs est, potest non inesse: ego enim sic accipio hoc loco nomẽ accidẽtis. At quæret fortasse quispiã, Quorsum igitur de his accidẽtibus fiunt interrogationes, nisi aliquid tãdẽ necessariò cõcludi potest? Nã quid refert qualia sint, quæ interrogãtur, ut ex illis aliquid necessariò efficiatur? Dicendũ igitur, nõ ob id illa interrogari, ut res ipsa, quæ cõcluditur, necessaria per ea quæ interrogata sunt efficiatur: sed ut tantũ, si illa posita sunt, hæc etiã necessariò admittẽda esse cõcludamus: & si uera sunt quæ antecedunt, ueram etiam esse consecutionem efficiamus.

Cap. 7.

Sed quoniam in unoquoq; genere ea necessariò insunt, quæ per se alicui rei, & quia res huiusmodi est, cõueniũt, perspicuum est nõ modò de is fieri, quæ per se sunt, sed etiã ex iis constare debere omnes demõstrationes, quæ parere sciẽtiã possunt. Accidentia enim nõ sunt necessaria: ob idq; ex iis quamobrẽ sit res, quæ cõcluditur, nõ possumus certò scire: nec si illa quidem accidentia semper sint, qualia ferè sunt ex quibus cõstant ratiocinationes, quæ ex propriis rerum notis dicũtur. Nã quòd per se est, hoc modo, nõ per se sciet: quare nec quãobrẽ res sit intelliget. Porrò scire quãobrẽ res est, nil est quã rei causam nosse. Quapropter necesse est, ut & mediũ minori extremo propter se cõueniat, & maius itẽ extremũ medio. Ex quo illud efficitur, uitiosum esse in demonstrando, ex uno genere in aliud migrare. Veluti si ex iis in quibus uersatur geometria, aliquid probe

r tur

tur per ea quæ ad arithmeticam pertinẽt. Tria enim ſunt, in quibus omnis continetur demõſtratio. Prima eſt ea quæ demonſtratione conficitur concluſio: concluſionẽ autẽ intelligo, illud quod de certo quodam genere, per ſe enũtiari oſtẽditur. Sunt deinde & pronuntiata, ex quibus illud ipſum colligitur. Tertium eſt ipſum genus ſubiectũ, cuius affectiones, & quæ per ſe conueniũt accidẽtia, demonſtrantur. Ac diuerſis quidẽ ſcientiis, eadem pronũtiata interdũ accõmodantur. Quando uerò ſubiectũ eſt diuerſum, quemadmodum arithmeticæ & geometriæ, tum ſemper eſt uitioſum, uelle arithmeticas demõſtrationes accõmodare ad concludẽdas magnitudinis affectiones, niſi fortè magnitudines, numeros quoſdam eſſe putemus. Porrò queadmodũ illud in quibuſdã non incommodè fiat, paulò pòſt dicemus: Nunc illud conſtat, arithmeticis demonſtrationibus unum quoddam eſſe ſubiectum, circa quod omnes uerſentur: id quod in aliis etiam fit ſcientiis. Itaq; neceſſe eſt genus ſubiectum, aut idem omnino eſſe, aut certè ex parte aliqua cõiunctum: ut, quæ demonſtrationes unius loci propriæ ſunt, accommodatè aliũ etiam in locũ transferãtur. Nam quòd, niſi horum alterum ſit, fieri illud nõ poſſit, uel hac ratione intelligi poteſt: quòd neceſſe eſt, ut & medium & extrema ad idem genus pertineant, quæ ſi non per ſe cõueniunt, accidentia eſſe fatendum eſt. Quare ad geometriam nõ pertinet, oſtendere, in rebus aduerſis unam uerſari ſcientiam: ſed nec quòd duo cubi unum cubum facere poſſunt: omniũ óq; quod unius ſcientiæ eſt, conuenire alteri non poteſt; niſi fortè cùm una ſic erit ad alteram affecta, ut in una altera contineatur: quomodo ad geometriam optice, & ad arithmeticam muſica affecta eſt. Imò uerò ne id quidem ad geometriam pertinet, quod lineis non conuenit, quia

lineæ

lineæ ſunt: aut ſi quid aliud eſt, quod ex propriis ſuis principiis confirmari non poteſt: qualia ſunt iſta, quòd recta linea ſit omnium pulcherrima: quòd circunductæ lineæ aduerſetur recta: neque enim hæc lineis conueniunt hoc ipſo quòd proprio quodam genere continentur, ſed qua ratione communi aliqua natura participãt. Cæterùm ſi demonſtrationis propoſitiones ſint de toto genere, illud perſpicuum eſt, oportere etiam ut concluſiones huiuſmodi demonſtrationis, imò uerò (ut generaliter dicam) omnis demonſtrationis, ſint ſempiternæ: ob idque eorum, quæ fluxa & caduca ſunt, nullam neque demonſtrationem, neq; ſciẽtiam, niſi fortè incertam quandam & quaſi fortuitam, eſſe poſſe: nam quæ talia ſunt, in omni dici non poſſunt, ſed aut tempore modo aliquo inſunt, aut quadã ex parte conueniunt. Cùm uerò eſt huius generis ipſa res quæ concluditur, neceſſe eſt ut minimùm altera ſumptionũ, & de toto genere non ſit, & caduca atque incerta ſit. Ac illa quidem incerta mutabiliſq; futura eſt, eò quòd talis eſt concluſio: de toto autem genere non erit, quoniam neceſſe eſt, ut quædam ſint in quibus dicatur, quædam in quibus non dicatur. Quo fit, ut de toto genere concludi non poßit, ſed hoc tantum effici poteſt, hoc uel illo tẽpore ita eſſe. Quod autem in demonſtrationibus dixi, idem in definitionibus dico. Omnis enim definitio, aut eſt demonſtrationis principium, aut ipſa demonſtratio, niſi quòd deſideratur collocatio: aut demonſtrationis eſt concluſio. Quanquam autem quædam ſint, quæ plerunque, ſtatiſque tantùm fiunt temporibus (qualis eſt lunæ defectio) perſpicuum tamen eſt, cùm in iis uniuerſum genus accipitur, non minus certas & perpetuas eſſe tum demonſtrationes, tum ſcientias, quàm in aliis: Cùm uerò non ſemper eſſe conſpi-

clũtur,tum in parte accipi. Quod autẽ in defectione dico, idem in aliis eiuſdẽ generis intellectum uolo. Sed quoniam id iam ſatis conſtat,nunquã aptè aliquid demonſtrari,niſi propria cuiuſque rei adhibeãtur principia:illud profectò non erit ſatis ad rem ſciendã,quæ propter ſe alteri conuenit,adhibuiſſe in probando ueras,indemõſtrabiles, immediatáſq; propoſitiones. Illud enim euenire poteſt,ut cũ tales erũt ſumptiones,nihilominus tamen talis ſit demõſtratio,qualis erat Bryſonis,qua circulũ quadrare conabatur probatio. Nã ſunt huiuſmodi aliquæ rationes, quæ cõmunia quædã,& alteri etiam nõ minus conuenientia, ad aliquid oſtẽdendũ accipiũt:ob ídq; ad res nullã omnino inter ſe ſocietatẽ,naturæq; cõiũctionẽ habẽtes accõmodari poſſe tales rationes cõſpiciũtur. Quo fit, ut ex illis non poſſimus rẽ per ſe,& quia huius generis eſt,ſcire:ſed tantũ per accidẽs alioqui nõ potuiſſent in aliud quoddã genus trãſferri. Hoc enim eſt,per ſe & nõ per accidẽs ſcire: quando aliquid eo modo alteri cõuenire intelligimus,quo illi cõuenit,ídque per principia quæ ſunt illi, quia illud ipſum eſt, propria. Veluti habere tres angulos pares duobus rectis, tũ ſcimus, quãdo illud cui propter ſe cõuenit intelligimus, atq; adeò per principia, quæ ad illã rẽ propriè pertinẽt. Itaq; ſi quid eſt,quod per ſe alteri cõueniat, & quia eſt illud ipſum quod eſt:ad illud demõſtrandũ, neceſſe erit uerbũ mediũ accipere ex earũ rerũ genere, quæ eandẽ habent cũ illo naturæ ſocietatem: aut certè quæ ſic inter ſe affectæ ſint,quomodo arithmeticã muſica reſpicit. Quãquã enim in iis,quæ ad hũc modũ inter ſe affecta ſunt,illã etiã in demõſtrãdo rationẽ ſequamur:illud tamen intereſt,quòd alterius ſciẽtiæ eſt,quòd res ſit oſtẽdere, eò quòd eſt illius aliud quoddã ſubiectũ:ſuperioris autẽ ſcientiæ(ut quæ in iis

rebus

rebus uersatur, quarũ hæ sunt propriæ, ac per se affectiones) est quãobrem res sit demonstrare. Quare & illud ex his perspicuum est, nil unquã bene ac perfectè demonstrari, nisi ex propriis principiis: sed tantũ principia inferioris scientiæ, ad alia quæ aliquantò latius patẽt, pertinere Atqui si illud certũ est, & hoc quoq; minimo negotio perspici potest, quòd cuiusq; scientiæ principia propria, non possunt quasi ex aliis rursus principiis demonstrari: Alioqui illa ex quibus hæc cõfirmabũtur, omniũ rerum principia esse fatendũ erit, & sciẽtiam quæ in iis uersabitur, omnium esse certißimam, faciléq; inter omnes principatum obtinere. Quò enim quisque ex superioribus causis cognoscit, eò rem multò certius intelligit: siquidẽ ea semper priora sunt, quæ ita sunt causæ, ut nullas præterea causas habeant, quarum effecta sint. Itaq; si ut quisque ex prioribus cognoscit, certius cognoscit: is certè qui ex primis omniũ rem nouerit, certißimè nouerit. Et si est illa semper magis ac magis scientia, hæc omnium maximè scientia erit. Atqui non potest unius generis demõstratio in aliud genus trãsferri: nisi (quod paulò antè dictum est) perinde sint affectæ, atque geometricæ demonstrationes ad opticæ, aut fabricæ demonstrationes, & arithmeticæ ad musicas.

Cap. 8.

Difficile autẽ est internoscere quãdo rei scientiam assecuti sumus, & quãdo minimè: eò quòd non est facile intelligere an cognoscamus per propria cuiusque rei principia, an secus: cùm tamen illud demum sit rem scire. Sed nos id sæpe ad rem sciendam satis esse existimamus, si modò ex ueris ac primis quibusdã sumptionibus cõstet ratiocinatio cùm tamen multò secùs res habeat. Necesse enim est ut illa præterea, cũ iis quæ in eo genere prima sunt, naturæ quadam coniũctione sint cõsociata. Ego uerò propria cuiusq;

generis principia appello, quæ quòd ſint, demonſtratione probari non poſſunt. Nam quæ ſit uerborum uis, ac ſignificatio, tum principiorũ, tum eorum quæ ex principiis efficiuntur, intelligendũ eſt. Quòd uerò ipſa ſint principia, citra demõſtrationem ponitur: reliqua autem, demonſtratione concluduntur. Veluti quid unitas, item quid rectum & triangulũ ſignificent, ſtatim initio accipiendum eſt. Sed & unitatem & magnitudinem eſſe, initio ponẽdum eſt: reliqua autem, eſſe demonſtrantur. Sunt porrò ex iis quæ in in demonſtratiuis ſcientiis uſui eſſe poſſunt, alia ſingularum ſcientiarũ propria, alia cõmunia. Appello autem hoc loco communia propter ſimilitudinem, per quam pari ratione multis cõuenire poſſe cernũtur: nam illa cùm ad demonſtrandũ adhibẽtur, tum iam ad naturã ſubiectam traducta ſunt. Ac propria quidem ſunt, ueluti lineæ, aut recti definitio. Cõmunia autem ſunt, ut illud uerbi gratia: Si ab æqualibus æqualia auferas, quæ relinquẽtur, erũt æqualia: quorum unumquodque tum eſt ad demonſtrandum accommodatũ, cùm ad certum quoddam genus traducitur. Eandem enim uim ad concludendum aliquid habebunt, licet non generaliter, ſed in magnitudinibus tantùm accipiantur aut uerò ut arithmetico conueniant, in numeris. Ex iis uerò, quæ ſunt propria cuiuſq; ſcientiæ, ea ſunt quæ ſtatim initio eſſe ponuntur, quorum in explicandis proprietatibus, ipſa tota ſcientia cernitur. Vt unitates eſſe arithmetici, lineas & puncta, geometræ; ſtatim initio conſtituunt. Nam hæc non modò quã uim habeant, multò antè ſtatuendum eſt, ſed etiam in rerum eſſe natura pro certo accipiẽdum. Horum autem propriæ affectiones ipſæ quidem quid ſignificent, ſtatim initio explicatur, ueluti in arithmetica, quid par appelletur aut impar, aut quadratum, aut cubus:

in geometria quid hæc uerba significent, ratione carens, confractum esse, concurrere. At quòd sint, subiectisque rebus conueniat, demonstratione ostenduur, adhibitis tum cōmunibus pronuntiatis, tum demonstratis iam antè conclusionibus. Nec minus in astrologia idem illud fit, quàm in geometria aut arithmetica. Omnis enim sciētia demonstratiua, tribus quasi momentis continetur. Horū duo sunt, quæ iam inde ab initio esse accipiuntur: Genus scilicet subiectum, cuius proprietates ipsa scientia exquirit & contemplatur: & communia, ut appellantur, pronuntiata, ex quibus primis demonstrationes conficiūtur. Tertium autem est, quo ipsæ proprietates cōtinentur: quarum uis & significatio à principio proponitur. Ac in quibusdā quidem scientiis non est uitiosum horum aliquid prætermittere: Veluti si apertum ac manifestum est genus ipsum subiectum esse, non erit opus ab initio eius facere mētionem, ut, quòd ipsum in rerum natura sit, subiiciamus. Neque enim sunt omnia ex æquo manifesta: ut quòd numerus sit, non tam clarum est, quàm quòd calidum & frigidum. Item si significatio proprietatum ipsa per se intelligatur, illa à principio sine uitio prætermittetur. Nam ne communium quidem pronuntiatorum significatio explicatur, quando satis est per se manifesta: ut illud, uerbi gratia, quid significet æqualia ex æqualibus detrahere. Sunt tamen tria illa natura in omni scientia necessaria: res de qua aliquid concluditur, illud ipsum quod inesse alteri ostenditur, & ipsa principia ex quibus elicitur conclusio. Differunt autem plurimùm suppositio & postulatum, ab iis principiis, quæ ipsa per se tantam habent fidem, ut sit necesse omnes iis assentire. Neque enim demonstratio, ut nec ipsa ratiocinatio, ad id pertinet quod uerbo aut affirmatur

matur aut negatur, sed ab interiore sensu uim habet, eúmq; semper respicit. Nam quid est quod uerbo labefactari refelli que non queat? At si suam quisque mentẽ consulat, multa sunt quibus obsistere nõ poßit. Est igitur eorũ, quæ demonstratione quidem concludi possunt, attamen citra demonstrationem quasi certa accipiũtur, duplex causa. Nam aut sumuntur quæ à discipulo approbãtur, quòd illa uera existimet: túmq; suppositio est, non ea quidẽ quæ simplici nomine suppositio appellari poßit, sed quæ ex adiũctione ad docẽdum illum suppositio dicitur. Aut uerò ea accipiũtur, de quibus nihil certum habet quod sentiat discipulus, uel etiam cõtrà putat quàm accipitur, túmque fit postulatum. Nam hoc inter postulatũ & suppositionẽ interest. Nihil enim aliud est postulatũ quàm quod aut repugnat sententiæ eius qui docetur, aut quum demõstratione confirmari poßit, citra ullã probationẽ accipitur. Definitiones igitur non sunt suppositiones: esse enim aut nõ esse quippiam non significãt, omnes autem suppositiones propositiones sunt. Deinde definitiones tantùm ut simplices quædam notiones animi, concipiũtur: illud uerò nemo appellauerit suppositionem, nisi idem uelit cùm singulas res singulis uerbis auditu percipimus, tum semper esse suppositionem. Sed illæ sunt suppositiones, quibus positis elicitur cõclusio, quia illæ sunt antepositæ. Neq; uerò credendũ est, falsas esse geometrarum suppositiones, quemadmodum quibusdam uidetur: dicunt enim uitiosum esse, in probando falsis uti: geometrã autem falsum accipere, cùm pedalem lineam ponit, quæ minimè pedalis est, aut rectam quæ nõ est recta. At uerò geometræ conclusio non ex eo uim habet, quòd talis sit, aut secus, quàm profert linea, sed uis tota efficiẽdæ cõclusionis est in iis posita, quæ iis quasi signis, nobis intelligẽda

da relinquũtur. Iam uerò omnis ſuppoſitio aut de toto genere, aut in parte enuntiat, neutrũ autẽ in definitione cernitur. Atq; ideas quidem eſſe, aut communem aliquam naturam à rebus ſingulis ſeparatam, ut demonſtratio ſit, non eſt neceſſe: ſed illud tantùm uerum eſt, neceßitatem eſſe, ut communis aliqua ratio ſit, quæ in rebus ſingulis cohæreat. Nam ſi id nõ ſit, ne ullum quidem genus uniuerſum eſſe poterit: quo ſublato nullum medium ad ſciendum accommodatum conſtare poterit. Quare nec demonſtratio ulla relinquitur. Ex quo efficitur, ut ſit neceſſe communem quandam, ac minimè ambiguam eſſe naturam, quæ ita in multis cernatur, ut ab iis ſeiuncta eſſe nõ poßit. Hoc uerò pronuntiatum, Affirmatio & negatio non poſſunt in eadem re ſimul eſſe ueræ: in nulla unquam adhibetur demonſtratione, niſi talis ſit concluſio, in qua illud ipſum nominatim oſtendendum ſit. Atque in hunc modum erit illa demõſtratio cõficiẽda, ut de medio dici affirmationem maioris extremi, non etiam negationem, in propoſitione accipiatur. Nec multùm intereſt, an medij affirmatio & negatio accipiatur, an non: quemadmodum nec minoris extremi. Nam ſi illa poſita ſit propoſitio, Omnem hominem eſſe animal, non autem non animal: etiamſi illud fortaſſe in non homine uerum eſſe poßit, atque adeò maneat uera propoſitio, accepta ſimul affirmatione & negatione hominis: ſemper tamen ex illa propoſitione, illud quod eſt concludendum, efficietur, Calliam ſcilicet eſſe animal, nõ autem non animal: licet poßit non minus fortaſſe uera eſſe concluſio, ſi negatio Calliæ ſimul cum affirmatione acciperetur. Huius autem rei hæc eſt cauſa, quia maius extremum eſt illud ſolum, quod bis attribuitur: ſemel medio, iterum minori extremo, quoniam omniũ patet latißimè. Quocirca quod at-

tinet ad conclusionem, nil refert sumatúrne medium affirmatum tantùm, an uerò simul affirmatum & negatum. Est & aliud pronuntiatum, In quacũque re uera est affirmatio aut negatio: quo nulla utitur demonstratio, nisi quæ aduersarium urget incõmodo. Neq; uerò illud semper sicut generale est, ita uniuersè accipiendum est: sed qua ratione aptum est ad aliquid demõstrandum. Aptum autẽ est, cùm ad certum quoddam genus, id inquam in quo singulæ uersantur demõstrationes (quod etiam paulò antè dictum est) traducitur. Habent autem omnes scientiæ communia quædam, quibus ipsæ inter se communicãt. Non quòd aut subiectũ in quo uersantur, aut proprietates quæ demonstrantur, non semper sint singularum propria: sed pronuntiata ipsa, quibus ad aliquid cõcludendum utuntur; ea sunt quæ communia esse possunt. Dialectica etiã cum omnibus sciẽtiis cõmunicat, & si qua est alia sciẽtia generalis, quæ cõmunia proloquia demonstrare cõtendat, qualia sunt hæc: De quacũque re uera est aut affirmatio aut negatio. si paria ex paribus auferas, quæ restabunt, paria erũt: & huius generis alia. Dialectica porrò nõ habet certas quasdã res, quas probet, nec in uno quodam genere subiecto uersatur, alioqui non irrogaret. Nam qui demonstrare uolunt, iis non est pendendũ ab interrogatione: quãdoquidẽ ex rebus contrariis nũquam potest una eadémque res demonstrari: quemadmodum in libris de ratiocinatione ostendimus.

Cap. 9. *Atqui si interrogatio, apta ad ratiocinationem conficiẽdam, idem est cũ propositione, quæ est pars altera contradictionis: propositiones autẽ in singulis sciẽtiis appellentur, ex quibus constat unicuique scientiæ accommodata ratiocinatio: erũt profectò suæ cuique scientiæ interrogationes, ad res in quibus uersantur, cõcludẽdas idoneæ. Vnde*

de etiam perspicuum est, nõ temere omnem interrogationem geometræ, aut medico, aut alteri cuiuis cõuenire. Sed sunt illæ demum geometricæ interrogationes, ex quibus demonstrantur ea quæ aut propriè ad geometriam pertinent, aut uerò à rebus geometricis fidẽ accipere possunt: cuiusmodi sunt ea in quibus uersatur Optice*:quod idem in aliis scientiis intelligẽdum. Ac de iis quidem rebus, in quibus ipsa uersatur, ratio reddẽda est ex geometricis principiis, & cõclusionibus: de principiis uerò nullã potest geometra, hoc ipso quòd geometra est, rationem reddere. Atque in aliis scientiis eadem est ratio. Neque igitur petenda est cuiuslibet rei ratio à quouis sciente, neque par est, ut ad quasuis interrogationes unusquisque, qui aliquam artem profitetur, respondeat: sed de iis tantũ ratio reddenda est, quæ propriè ad eam quam quisq; tenet scientiam, pertinẽt. Atque si ad hunc modũ cum geometra, quia geometra est, quisquam disserat, & ex huiusmodi interrogationibus aliquid concludat, rectè concludere uidebitur: sin minus, non rectè. Quin neq; alia ratione redargui neq; conuinci potest geometra, nisi fortè per accidẽs. Itaq; apud geometriæ imperitos de geometria non est disserẽdum, eò quòd, rectène an perperã disputetur, intelligi non posit: quod idẽ in aliis scientiis obseruandum. Existit autẽ hoc loco quæstio, an non sicuti sunt aliquæ geometricæ interrogationes, ita sint aliquæ non geometricæ, ita ut illæ potius geometricæ sint, quæ à certa quadam ignoratione nascuntur, ea inquã ignoratione, quæ oritur ex deprauata intelligẽtia eorum, quæ propriè ad aliquam scientiam pertinent? Alia etiam quæstio est, utra ratiocinatio inscientiam potißimùm efficiat, eáne cuius sumptiones cõtrariæ sunt iis, ex quibus rei comparatur scientia: an quæ uitiosa est & fallax ratiocinatio*

natio, de re tamen geometrica? Est igitur ea interrogatio non geometrica, quæ ad aliam pertinet scientiā (cuius generis est musica, uerbi gratia, interrogatio) atq; adeò omni ex parte est à geometria aliena: illa autē, parallelas posse cōcurrere, est ex parte aliqua geometrica, ex altera autem parte non geometrica. Hoc enim uerbum, non geometricum, dupliciter accipitur, sicuti & illud, non numerosum. Vna quidem significatione dicitur non geometricum, quod nil planè à geometria habet: ut nō numerosum, quod omnino aliud est à numero. Altera autem significatione dicitur utrunque, quod habet quidem à suo genere aliquid, sed uitiosum ac corruptum. Atque etiam illa uerè inscientia existimanda est, quæ orta ex contrariis principiis, scientiæ aduersatur. Nam in doctrinis ac disciplinis non perinde atq; in disputationibus locum habere solēt uitiosæ illæ & fallaces ratiocinationes: causa autem est, quòd uerbum mediū ita ferè bis accipi solet, ut de illo maius extremum uniuersè enuntietur, ipsum autem de minori, etiam uniuersè, nec unquā attributo, uniuersi generis nota præponitur. Hæc autem uerba, præter id quòd sic disponūtur, etiam minimo negotio quasi oculis mentis perspiciuntur quomodo accipiantur: quòd ferè inter disputādum incertum obscurúmq; esse solet. Veluti si quis roget, sitne omnis circulus forma quædam? Id nullā ambiguitatem habebit, si iam antè de picto aliquo circulo id quæratur. Tum uerò si illud subiiciatur, an non uersus sunt, qui circuli nomine appellantur? Id iam apertißimum erit omnino falsum esse. Nam sic est huic assumptioni, aliísque huius generis mathematicis propositionibus occurrēdū, ut uniuersa sit propositio quam opponimus, non autem singularis, & ad inductionem faciendam apta. Vt enim propositio nōn est ha-

ben

benda, quæ non in multis dicitur, imò uerò in toto genere (nã ex uniuersis propositionibus constat ratiocinatio) ita nec oppositio. Eadẽ enim sunt propositiones, & oppositiones, quãdoquidẽ nil opponi poßit, quod propositio aut dialectica aut demõstratiua statim nõ fiat. Accidit autẽ interdum uitiosa & fallaci ratiocinatione aliquid cõcludi, quãdo medium accipitur, quod est consequens utriusq; extremi: qualis est illa Cænei captio, qua ostendebat ignẽ gigni per proportionẽ multiplicatã: ignis enim (inquit) subitò gignitur: quod autem per multiplicatã proportionem fit, subitò gignitur. Atqui hoc modo nil necessariò efficitur: sed sunt ita accipiendæ sumptiones: ut omne id quod citißima quadam ratione oritur, in multiplicata proportione gigni proponatur, tum deinde assumatur, ignẽ citißima quadam ratione nasci. Interdum enim nil ex iis quæ illo modo sumpta sunt, cõcludi potest: interdũ uerò potest, sed id nõ apparet. Quòd si nõ posset ex falsis uerum cõcludi, facilè esset in suas causas conclusionem quamque dissoluere: quandoquidem retro commeare, ac reciprocari illa inter se necesse esset. Esto enim A uerũ: & hoc uero posito, sint uera ea, quæ ego certò scio esse uera, quæ sint B, cui quæso tũ dubiũ erit quin hæc talia sint, ex quibus illud A demonstrãdum sit? Atque in disciplinis quidem uix, ac ne uix quidem euenire potest, ut non ea reciprocentur quæ assumuntur, propterea quòd non accidentia (qua etiam in re ab iis sermonibus, qui in disputatione ac dialogo continentur, ipsæ disciplinæ differunt) sed definitiones ad docendum unumquodque adhibentur. Solent autem disciplinæ singulæ progredientes, incremẽtum hoc modo capere, & quasi in longius produci, ut non multa congerant ad unã rem demonstrandam argumẽta, sed aut in directum excurrentes, alia

ex

ex aliis docẽt, ueluti ex A *ipsum* B, *tũ ex* B *ipsum* C, *deinde ex* C *ipsum* D: *eodèmque modo ex superioribus inferiora, uel in infinitum usq;, demõstrando. Aut in obliquum procedẽtes, quæ ex eodem sunt ordine, demonstrãt: ueluti* A *de* C *&* *de* E. *Ac sit quidem* A *numerus tantus, aut infinitus,* B *autem numerus impar tantus,* C *uerò numerus ipse impar: ex iis igitur constat,* A *de* C *demonstrari. Item sit numerus par tantus* D, *par ipse numerus* E: *concludi igitur etiam* A *de* E *manifestum est.*

Cap.10 *Differunt multis modis inter se, scire quòd res sit, & quamobrem sit. Ac primùm in eadem scientia, idque bifariam. Vnus modus est, si ad concludẽdum nõ adhibeantur immediatæ propositiones: neque enim tum prima causa accipitur. Scire autẽ cur res sit, nil est quàm primam cuiusque rei causam nosse. Alius modus est, cùm immediatæ quidem sumuntur propositiones, at nõ ex causa ostenditur effectus, sed contrà hîc, quia ut inter ea quæ retro cõmeãt est notius, pro medio accipitur. Nam inter ea quæ reciprocantur, fieri interdum potest, ut id notius sit, quod non est causa: quare & ad demonstrandum non incommodè illud assumetur. Vt si probetur, uerbi causa, planetas propius à terra moueri, quia nõ micant. Itaque sint errãtes stellæ, C: nullis micare radiis, B: prope esse à nobis, A. Vera est quidem aßũptio. Omne C est B. Errãtes enim stellæ nullis radiis micãt: sed & propositio uera, Omne B est A. Nã quod nullis micat radiis, prope est à nobis: quẽadmodum inductione, uel ipso sensu iam potuit esse manifestũ. Illud igitur necessariò efficietur, Omne C esse A. atque ita demonstratum erit, propius à terra moueri stellas errãtes: quæ demõstratio nõ cur ita sit ostendit, sed tantùm quòd ita sit. Non enim quia non micant, propè sunt, sed contrà, quia prope*

sunt

sunt à terra, propterea non micant. Ob eámque causam si contrà ex altero alterum probetur, fiet demonstratio cur res sit ostēdēs, hoc modo: Sint stellæ errantes C, propè esse B, nō micare A. Et B igitur ipsi C inest, & A ipsi B, quod est nō micare, cōuenit: quare & A ipsi C cōuenire necesse erit: atq; ita necesse, ut etiam cur ita sit, hac probatione sit ostēsum: prima enim huius rei causa accepta est. Similis est huic etiam illa demonstratio, qua rotundā esse lunam ostēditur per luminis accretionē. Nam quod in rotundā semper formā accrescit, rotundum est: luna autē in hunc semper modum accrescit, rotūda igitur. Atq; hæc quidem ratiocinatio, quòd sit res, ostēdit at si è cōuerso medium statuatur, tum quamobrem res sit docebitur. Non est enim huiusmodi luminis accretio, causa cur globosa sit luna, sed contrà quia globosa est, huiusmodi semper luminis accessiones capere conspicitur. Sit igitur luna C, rotundum B, luminis accretio A. Quando autem non reciprocantur cum extremis media, atque illud euenit, ut sit manifestior effectus, quàm causa: tum quòd res sit demonstrari potest, cur sit non potest. Ac ne tum quidem potest, quamobrem sit demonstrari, sed tantùm quòd sit, cùm medium est aliquantò longius petitum: id quod propterea fit, quia tale medium causa esse non potest. Veluti si parietem non respirare ostendatur, quia non sit animal. Nam si hæc sit non respirandi causa, necesse est, ut uicissim animal sit respirationis causa: nimirū quia necesse est, si est negationis causa negatio, ut etiam affirmationis causa sit affirmatio: exempli causa, si calida cum frigidis non aptè cōuenire, id efficit ut non bene ualeamus, illa certè erit ut bene ualeamus causa, calidorum cum frigidis conuenientia: sed etiā è contrario, si est affirmationis causa

sa

sa affirmatio, & negationis causa erit negatio. In illis autem uerbis quæ accepta sunt, non ita res habet, propterea quòd nō omne animal respirat: cōficitur autem illa ratiocinatio, in qua huiusmodi causa sumitur, in secunda figura hoc modo. Sit A animal, B respirare, C paries: Iam omne B est A, hoc est, omne quod respirat est animal: deinde nullum C est A, nullum igitur C est B, id est, nullus paries respirat. Sunt autem propemodum similes hæ causæ iis quæ ita reddi solent, ut in illis quasi hyperbole quædam contineatur, quod quidem tum fit, cùm longißime remotum à re medium accipitur. Huius generis est illud Anacharsidis, apud Scythas tibicines non esse, quia illic uites non essent. Atque illa quidem sufficiant de discrimine earum probationum, quibus quòd res sit, & quamobrem sit ostenditur, cùm ad eandem scientiam pertinet utraque probatio: item quomodo propter uerbi medij uariam collocationem hæc inter se distinguuntur. Est autem & aliud inter ista discrimen, cùm ad diuersas scientias pertinet, quòd res sit, & quamobrem sit ostendere: id quod tum accidit, quando res uni scientiæ subiecta, sic affecta est ad alterius sciētiæ subiectum, ut sub illo contineatur. quomodo ea in quibus uersatur optice, ad geometriam affecta sunt, & quæ tractat fabrica, ad stereometriam: & quæ docet musica, ad arithmeticam: & ipsa phænomena ad astrologiam. Sunt autem ex iis scientiis, quæ sic sunt inter se affectæ, plurimæ quæ eodem ferè nomine appellantur. Vt astrologiæ nomine appellatur, & ipsa de rebus cælestibus disciplina, & nautarū de iis rebus peritia. Musica appellatur, tum ipsa quæ mathematicarum scientiarum una est, tum illa quæ auribus demulcendis modos aptos nouit adhibere. Ac nosse quidem quod res sit, est eorum qui eas artes exercent, quæ

sen

ſenſuum iudicio continentur: cur autem ipſa res ſit intelli=gere, eorum eſt qui ſcientia & doctrina ſunt perpoliti. Hi enim ſunt qui perſpectas habent ſingularum rerum ex ſuis cauſis demonſtrationes: ac ſæpenumero quòd res ſit igno=rant, quẽadmodum iis qui uniuerſas res cõtemplantur, ſæ=pe uſuuenit ut quaſdã ex rebus ſingulis neſciant, propter=ea quòd ad illas res animum fortaſſe non aduertunt. In iis autem rebus id potiſſimùm euenire ſolet quod dico, quæ ut formæ quædam ſeparatæ ob id conſiderantur, quòd aliam quandam rationem habere cernantur, atque adeò quippiã aliud eſſe, quàm quod ſenſu percipitur. Nam quis artes ma thematicas in formis quibuſdam uerſari non uidet? Neque enim res tractãt illæ, quas certa quadã in materia eſſe ne=ceſſe ſit, & quanquã in aliqua forte re ſubiecta ineſſe con=ſpiciantur res geometricæ, in ea tamen nõ hoc ipſo cernũ=tur, quo ad geometram pertinent. Eſt autem & alia quæ=dam ſcientia, quæ eodem modo eſt ad opticen affecta, quo ipſa optice ad geometriã: ea ſcilicet pars phyſicæ, quæ de iride diſputat. Nam quòd ſit, eſt phyſici ſcire: cur uerò ſit, optici: atq; eius quidem eſt, aut omni ex parte, aut qua ex parte, ratione ac doctrina cõtinetur. Sunt porrò etiam ex iis, quarum una ſub altera non continetur, aliquæ ſcientiæ quæ eandem nihilominus habent inter ſe quadam ex parte coniunctionem, ut medicina & geometria. Nã quod uulne=ra orbicularia difficilius ac tardius curentur, nouit medi=cus: huius autem rei cauſam reddit geometra.

Ex tribus figuris prima eſt ad ſcientiam accõmodatiſ=ſima. Primùm enim mathematicæ ſcientiæ ſuas in hac figu=ra demonſtrationes cõcludunt: ut arithmetica, geometria, optice, & ut in ſumma dicã, omnes quæ cur res ſit, inqui=runt. Omnes enim demõſtrationes, quæ cur res ſit oſtẽdũt, Cap. II.

s aut

aut certè pars earũ maxima, ac multò sæpius in hac figura conficiuntur: quod etiam nobis argumento esse potest, quàm sit ad sciendũ accommodata hæc figura: quandoquidem illud certißimum accuratißimúmque genus sciendi est, quo rei cuiusque causa inuestigatur. Deinde *hac una figura definitionem, qua quid res sit intelligamus, inuestigare possumus.* Nam *in secunda figura nulla est aiens conclusio: definitionis autem cognitio, affirmatione quadam cõtinetur.* In *tertia uerò, aiens quidem potest esse conclusio, at nulla potest de toto genere esse: definitio autem ex eorum est numero, quæ uniuersè enũtiantur.* Nam *quis quadam tantùm ex parte hominem esse animal bipes dixerit?* Iam *uerò hæc seipsa contenta, nil illarum eget auxilio: in illis autem facta conclusione, si sint quasi retexendo ad immediatas propositiones reuocandæ sumptiones, ex quibus illa facta est complexio huiusmodi quæ in dissoluendo fit coagmẽtatio, & in multitudinem quandã propositionum accessio, sine prima figura omnino fieri non potest.* Per*spicuum igitur est primam figuram ad sciendũ esse accommodatißimam.* Vt *autem sunt quædam affirmationes, in quibus ipsi* B *continuò inest* A, *sic sunt & aliquæ negationes, quibus confirmandis nullum medium adhiberi potest.* Hoc *enim est quod alterum alteri continuò inesse, aut non inesse dicebam: quia cùm nullum est medium, fit ut non per aliud quippiam affirmetur, aut negetur alterum de altero.* Ac *si quidem in aliquo toto genere aut* A *aut* B, *aut utrũq; contineatur: fieri nunquam poterit, ut sit immediata propositio,* Nullum B *est* A: *nam si omne* A *est* C, *& nullum* B *sit* C *(cur enim ita non poßit usuuenire, ut* C *omni* A *conueniat, nulli autem* B *insit, non uideo) ex his illud relinquetur hac ratiocinatione cõfirmatum,* Nullum B *esse* A,

hoc

hoc modo: Omne A est C, nullum B est C, nullum igitur B est A. Par ratio erit, si quippiam sit quod de omni B dicatur, ut D uerbi gratia: fiet enim hoc modo demonstratio. Nullum A est D, omne B est D, nullum igitur B est A. Eodem porrò modo illud demonstrabitur, si & A & B, sua quædam genera habeant, quæ de illis uniuersè affirmentur. Quod autem usuuenire posit, ut quod de omni A dicitur, de nullo B dicatur, aut contrà quòd insit omni B, nulli A insit uel ex ipsis ordinibus & quasi clasibus rerum omnium constare potest, quæ omnes suis finibus contentæ, in alienos non transeunt, nec aliquid unquam communicant. Nam si nil eorum quæ sunt ex coniugatione A C D, in iis dicitur quæ pertinent ad ordinem B E F. insit autem G in omni A, necesse est ut illud G, quod ex altera classe sumptū est, nulli B insit: alioqui iam permiſceri ac confundi illos ordines fatendum erit. Eadémque ratio erit, si aliquod genus est in quo cōtineatur ipsum B. Sin nihil reperiatur quod de A, aut de B affirmari posit, tum certum est negationem hanc, nullum B est A, esse immediatā. Nam si quod medium habeat, necesse erit illud de horum altero affirmari, quoniam aut in prima aut in secunda figura illa negatio concludetur. Ac siquidem in prima, in omni B medium dici oportebit: nam ut illa conclusio efficiatur, assumptionē oportet in toto genere affirmare. At si in secūda poterit mediū de utrouis affirmari, quia siue propositio, siue assumptio uniuersa negans accipiatur, in hac figura rectè uniuersa negatio concluditur: nec licet utrasq; negationes accipere. Perspicuum igitur est alterum de altro citra ullum medium negari posse: quando autem & quomodo id fiat, à nobis est explicatum.

Ignoratio autem atque inscientia, non illa quidem Cap. 12

quæ ex negatione appellatur, sed quæ ex certa quadã affectione dicitur, nil est quàm error ex aliqua ratiocinatione ortus. Hæc autem dupliciter fit in affirmationibus aut negationibus immediatis. Aut enim ex simplici animi perceptione nascitur opinio, quòd ita res sit aut secus, aut uerò ex ratiocinatione. Ex simplici animi cõprehẽsione, simpliciter, unóq; modo gignitur falsa opinio. Quæ per ratiocinationẽ inducitur inscitia, uaria est & multiplex: sit enim hæc immediata negatio, nullũ B est A. Si quis igitur ratiocinatione cõfirmare uoluerit omne B esse A, adhibito uerbi gratia medio C, is per ratiocinationẽ in falsam hãc inducetur opinionẽ. Ac huius quidẽ ratiocinationis utræq; sumptiones falsæ esse possunt: sed & altera tantùm falsa, idem hoc cõcludi potest. Nam si negãdo ueræ sint hæ propositiones, nullum C est A, & nullũ B est C, sumantur autem è contrario uniuersæ affirmationes, erunt profectò utræq; sumptiones falsæ. Illud uerò euenire potest, ut C medium, sic affectum sit ad extrema A B, ut A de nullo C dicatur, de B autem aliquo non enuntietur ipsum C: neque enim fieri potest, ut de omni B dicatur C, quia hanc negationẽ, nullum B est A, immediatam esse posuimus: neque ipsum A, tale est quale in omnibus quæ sunt, dici poßit. Quare hoc modo acceptis uniuersis affirmationibus, falsæ erunt utræque sumptiones. At uera etiam potest altera esse, non ea quidem utrauis, sed propositio tantùm, quæ est A C. Nam quoniam nil est, quod de ipso B uniuerse affirmari potest, eo efficitur ut assumptio, quæ est B C, nõ posit esse uera. Quòd uerò A C propositio uera esse poßit, hinc intelligetur, si ponatur A citra ullum medium de C & de B dici. Quãdo uerò uerbum aliquod de duobus primùm, ac citra ullum medium dicitur, necesse est ut ex illis

duob

duobus alterum alteri non conueniat. Veruntamen parum refert, ut uera accipiatur propositio A C, an sit interiectũ aliquod medium inter A C, an secus. Atque illæ quidem solæ sunt rationes, quibus inducitur opinio, qua sibi quis ueram esse de toto genere affirmationem falsò persuadeat: quandoquidem non potest in aliis figuris talis ulla affirmatio concludi. Vt uerò in eum quis errorem se inducat, ut putet ueras esse in toto genere negationes quæ mentiãtur, id tum in prima figura, tum in secũda potest euenire. Itaq; dicamus primum, quot modis illud in prima figura possit accidere, & quàm uariè sumptiones affectas esse oportet. Ac primùm ex utrisque falsis propositionibus id confici posse, hoc potest exemplo intelligi. Conueniat A omni C, & omni B, citra ullum medium: tum si propositio accipiatur, nullum C est A: & assumptio, omne B est C, utrasque sumptiones certum erit mentiri. Deinde ex altera atque adeò utralibet falsa, illud idem concludi potest. Id enim usuuenit, cùm est uera propositio A C, assumptionem B C necessariò esse falsam. Ac uera quidẽ esse potest A C propositio, quia non tam latè patet uerbum A, ut in omnes res cadere possit. falsa autem B C assumptio, quia fieri non potest, ut omni B conueniat C, cum de hoc uniuersè negatur ipsum A. siquidem id futurum est, ut non sit uera A C propositio. Adde quòd si utræque ueræ ponerentur, etiam conclusio uera esset. Atqui illud etiam è contrario potest accidere, ut uera sit B C assumptio, & falsa propositio, ut si de omni B dici possint & C & A, necesse est, ut ex iis duobus alterum alteri conuenire possit. Idcirco si sumatur nullum C esse A, falsa erit propositio. Perspicuũ igitur est in prima figura mentientem fieri posse ratiocinationem, tum ex falsis utrisque sumptionibus, tum ex altera tantùm

falsa. Nunc de secunda figura dicamus. Primùm si ambæ sint ex omni parte falsæ, nunquam fiet huiusmodi fallax conclusio. Quādo enim in omni B inest A, nil reperiri potest, quod uni ex omni parte cōueniat, ab altero sit omni ex parte alienum. Vt autem huiusmodi conficiatur conclusio, ita medium in sumptionibus collocari debet, ut de uno uniuersè affirmetur, de altero uniuersè negetur. Itaq; si certo quodam modo acceptæ sumptiones mentiantur, necesse est ut contrario modo sumptæ, contrariā affectionem habeāt: quod fieri omnino nō posse ostēdimus. At uerò ut si utraq; ex parte falsa, non est incōmodum: ueluti si C in quodam A, atque etiam in quodam B tantùm dicatur: sumatur autem propositio, omne A est C, assumptio autē, nullum B est C, mentientur profectò utræque sumptiones, non illæ quidem ex toto, sed ex aliqua parte. Sed & si negationis collocatio cōmutetur, eadem ratio erit. Quòd si alterutra tantùm falsa sit, hæc etiam cōplexio rectè efficietur: nā quod omni A cōuenit, potest etiam omni B conuenire. Si igitur, omne A est C, popositio fiat, &, nullū B est C, assumptio, uerū dicet C A propositio, mētietur C B assumptio. Rursus quod nulli B inest, id etiam potest non omni A conuenire quia si omni A cōueniret, etiam omni B inesse oporteret: cui tamē nulli inesse sumebatur. Si igitur omne A esse C proponatur, & nullum B esse C assumatur, erit uera C B assumptio, falsa altera. Similis porrò ratio erit, si cōmutato ordine, prima ponatur negatio. Nam quod de nullo A dicitur, de nullo etiam B dicetur: ideóque si sumatur propositio, nullum A est C, assumptio autem omne B est C, uera erit C A propositio, mentietur altera. Ac rursum quod in omni B uerè enuntiatur, in nullum A posse cadere, mendacium est: necesse enim est, ut si in omni B dicatur,

in

quodam etiam A *dicatur. Sumpta itaque propositione, nullum* A *est* C, & *assumptione omne* B *est* C, *erit hæc uera, illa falsa. Perspicuum igitur est etiam, cùm medio carẽt propositiones, in errorem tamen nos induci per ratiocinationem, sumptiones habentem partim utrasque falsas, partim alteram tantùm.*

Quãdo uerò interiecto aliquo medio affirmatur quippiam aut negatur, si proprium medium accipiatur, atque ex eo tamen efficiatur falsa conclusio, fieri non potest, ut utræque sumptiones mentiantur, sed ea tãtum, in qua maius extremum continetur, falsa erit. Ego uerò proprium medium appello, idem illud medium, quod accommodatum est ad concludendam contrariam, uerámque pronuntiationem. Itaque si A *conueniat omni* B, *per medium* C, *quia necesse est, ut fiat ratiocinatio, assumptionem* C B *affirmantem esse, illud profectò clarum est, hanc assumptionem quæ nec commutari, nec aliter accipi potest, ueram semper futurã. Propositio autem* A C *falsa erit: hac enim contrariè sumpta, efficitur contraria ratiocinatio. Nec dissimilis ratio erit, si non proprium, sed ex alio quodam ordine sumptum medium adhibeatur, ut* D. *quod tamen ita sit ad extrema affectum, ut de omni illo enuntietur* A, *ipsum autem de omni* B. *Nam & hîc manere eandem assumptionem* D B *oportebit, altera autem contrà quàm uerum est accipietur, ob ídque illa semper uerum dicet, hæc semper mentietur. Atque hic error non multùm differt ab eo qui ex proprio medio oritur. At uerò si non adhibeatur in efficienda fallaci cõclusione propriũ mediũ, affirmetur autem de medio ipsum* A: *de* B *autem negetur medium: necesse erit mentiri utrasque. Contrario enim modo sumendæ sunt sumptiones, quàm quomodo ueræ erant: alioqui*

Cap. 17.

non fiet ratiocinatio. Atqui hoc modo sumptæ, falsæ sunt utræque. Veluti si uerum sit, omne D esse A, & nullum B esse D, item uerū: acceptis contrà utrisq; propositionibus, ratiocinatio fiet ex duabus falsis sumptionibus. Sin de medio D etiam negetur A, erit uera propositio A D, assumptio autem falsa B D. Ac illa quidem uera erit, quia non poterat de D affirmari A. Hæc autem falsa, quia si etiam hæc uerum diceret, non mētiretur complexio. Quòd si per secundam figuram inductus quispiam falsa se implicet opinione, id nunquam eueniet ex sumptionibus omni ex parte falsis. Quando enim omni B inest A, nil unquam inueniri potest (quemadmodum etiam paulò antè dictum est) quod de uno uniuersè affirmetur, de altero uniuersè negetur. Sed ut altera, atque adeò utralibet ex toto mentiatur, fieri potest. Nam si C de omni A, & de omni B dicatur, sumatur autē in propositione omni A inesse, in assumptione autem nulli B, erit uera A C propositio, mendax altera. Rursum si omni B inesse C assumptum sit, propositum autem nulli A conuenire, uerum dicet assumptio C B, falsum altera. Hactenus explicatum est, quando & ex quibus falsa inducitur opinio per ratiocinationē, qua falsa negatio concluditur. Nunc dicendum est de ea ratiocinatione, per quam falsa efficitur affirmatio. Ac primùm si propriū medium accipiatur, nunquam erunt utræq; sumptiones falsæ: quia necesse est eandem manere assumptionē C B, ut ratiocinatione aliquid cōcludatur, quemadmodū suprà dictum est: quare quando propositio sola est, quæ cōtrà accipitur quàm oportet, hæc sola semper mentietur. Eadē ratio erit si nō proprium, sed ex alia quadam classe atque ordine sumatur medium: sicut dictum est suprà, cùm errorem explicabamus, qui negatione continetur. Etenim assumptionem

D B, eandem manere oportet, propositionem autem A D, contrà ac uerum est accipi: atque ita eundẽ errorem gigni cum superiore. Sin medium nõ sit propriũ, in omni autem D dicatur A, hãc propositionem uerã esse oportebit, mendacem alteram. Quid enim est cur nõ poßit A multis conuenire, quorum alia non contineantur sub aliis? At si non poßit A enuntiari de omni D, planũ est hãc semper falsam futuram, ut quæ affirmãs accipiatur. Assumptio uerò D B potest tum uera, tum falsa esse. Nam quid uetat A in nullo D dici, cùm interim omni B cõueniat ipsum D? ueluti animal in nullam scientiam cadit, ipsa autem scientia de musica uniuersè affirmatur. Deinde uerò, cur id euenire facilè nõ poßit, ut A de nullo D dicatur, & D de nullo B? Ex iis igitur planum est, quando sub A medium nõ continetur, posse tum utrasq; sumptiones, tum alterutram mẽtiri. Atque illa quidẽ satis de omnibus modis, quibus falsa opinio per ratiocinationẽ inducitur, tum in carẽtibus medio proloquiis, tum in iis quæ demonstratione probari possunt.

Cap. 14

Illud uerò iam propemodum est perspicuum, cui sensus aliquis desit, necessariò scientiam aliquam defuturã, quòd eam discere iam ac percipere non poßit. Quicquid enim discitur, aut inductione, aut demõstratione cognoscitur: ac demõstratio quidem rebus uniuersis cõtinetur, inductio ex rebus singulis conficitur. Atqui rerum uniuersarum citra inductionem haberi cognitio non potest: id quod uel apertißimè ostendunt eæ res quæ cogitatione abductæ, & ab iis rebus quæ sub sensum cadunt separatæ, non possunt tamen planè ac perfectè intelligi sine inductione. Et quanquam hæ res hoc ipso, quòd ad sensum traducuntur, non iam quasi abiunctæ separatæque intelliguntur, semper tamẽ in iis aliquæ insunt, quæ nõ nisi hac ratione manifesta

fieri possunt. Quis porrò est, qui sensibus carēs, poßit aliquid inductione perdiscere? Etenim in singularibus uersatur sensus. Nam istorum assequi non poterit scientiam: ex uniuersis enim ipsis, citra inductionem nil percipi potest, inductio autem non nisi opera sensuum absoluitur.

Cap. 15. *Omnis ratiocinatio tribus extremis constat: atque est una quidē, qua affirmari A de C eò ostenditur, quod ipsum A de omni B dicitur, & B de omni C. Alia autem, quæ negationem concludit, sumpta una propositione aiente, altera negāte. Ex quo planè ac perspicuè intelligitur, ipsas demōstrationis sumptiones (quæ hypotheses appellari solēt) esse illa ipsa, quæ demonstrationū principia dicūtur. Neq; enim, nisi acceptis quibusdam sumptionibus, quicquam demōstratur. Veluti cùm omne C esse A, per medium B probatur: ac rursus omne B esse A, alio quodam medio: itémq; omne C esse B, alio. Atque iis quidem, qui suas cōclusiones ad opinionem dirigunt, & dialecticè tantùm disputant, illud modò uidendum est, ut sint quàm maximè probabilia, quæ ad probandum aliquid accipiuntur: adeò ut si re uera est interiectū aliquod medium inter A & B, nec ullum tamen esse uideatur: qui eam propositionē in probādo quasi indubitatā accipit, is dialecticè modò rem probasse censetur. Iis uerò qui ad ueritatem suas conferunt probationes, quid in ipsa re sit, perpetuò spectādum. Hoc autem ut fieri poßit, inde euenit, quòd in unoquoq; genere sunt quædam, quæ per se, non per accidens insunt, ac dicuntur. Per accidens autem interpretor, ueluti si quis illud quod cādidum est, dicat esse hominem: est enim hoc genus attribuendi illi ualde dißimile, quo contrà hominem esse candidū pronuntiamus. Homini enim per se, non quia aliud quippiam esse intelligatur, candidum esse attribuitur. At candido non*

alia

alia ratione attribuitur homo, quàm quia ita fortè euenit, ut qui homo esset, candidus esset. Sunt igitur in unoquoque genere aliqua huiusmodi, quæ propter se attribuũtur. Ergo *ponatur* C *tale esse, ut nil infra se habeat, de quo enũtietur. Sit autẽ huic proximũ* B, *quod de illo affirmari potest citra ullum mediũ: tum deinde sequatur* D, *quod de ipso* B *eodem modo dicatur: Post hæc cõstituatur* E *proximè antecedens ipsum* D. *Nunc quæro, num sit necesse, ut aliquis tandem reperiatur exitus, an uerò ita superiora repetentem, regredi in infinitum licet?* Rursus *ponatur* A *summum quoddam caput, de quo nil enuntiari posit: dicatur autem primum omnium, ac citra ullum medium de ipso* F, *tum ipsum* F *eadem ratione conueniat* G, *deinde & G ipsi* B. *Illud igitur hîc rogo, futurúmne sit, ut tandem reperiamus infimum aliquid, in quo necesse sit consistere, an uerò hîc etiam in infinitũ progredi liceat? Hoc uerò interest inter hanc quæstionem, & superiorem: quòd illa sumpto initio ab infimo, quod ipsum quidem de nullo dicitur, de illo autem alia enũtiantur, illud quærit, an superiora deinceps repetẽdo, in infinitum regredi liceat? in posteriore uerò id quæritur, si exordiamur à supremo aliquo, cui nil omnino posit attribui, ipsum autem de aliis affirmari queat, an inferiora deinceps persequẽdo, in infinitũ progredi liceat? Existit porrò & tertia quæstio, posintne media esse infinita cõstitutis iam antè ac definitis extremis, nécne?* Exẽpli *causa, si dicatur* A *de omni* C, *sitq; horum medium* B: *deinde inter* A & B, *alia interposita sint, ac rursus inter hæc alia: Estne necesse, ut certo quodã numero sint ista media, an uerò in infinito numero esse posint? Atq; has quæstiones tractare, nil est aliud, quàm quærere an demonstrationum progressus in infinitum posit produci: & an possint*

ſint omnia euidenti probatione confirmari, an potius ſint aliqui tandem fines, ubi probationum exitus reperiatur. Eadem quæſtio etiã ad eas tum ratiocinationes, tum propoſitiones, quæ aliquid negãt, accommodari poteſt. Veluti ſi de nullo B dicatur A, aut de hoc primùm, ac citra medium negabitur, aut uerò aliquid interiacebit, de quo prius negabitur, ut de C uerbi gratia, quod in ipſo B omni dicitur. rurſus & aliud erit, in quo prius negatio uera erit, ut D, quod de omni C enuntiatur. Hîc igitur num quæri rectè poteſt, ſitne eorũ infinitus numerus, quibus prius non ineſſe ipſum A reperietur, an uerò certus ac definitus? In iis autẽ quæ reciprocantur, non poſſunt hæ quæſtiones eodem modo locum habere. Quæ enim uiciſſim retro commeant, in iis nil tale reperitur, de quo primo, & de quo ultimo alterũ enuntiatur: quia paria ſunt inter ſe omnia. Veruntamen eatenus hæ quæſtiones iis accommodari poſſunt, quatenus id quæritur, poſſintne infinita eſſe ea quæ per ſe alteri attribuuntur? aut etiam, poſſintne tum ſubiecta, tum attributa infinita eſſe? Sed quum iſta reciprocãtur, inter attribuenda genera hoc intereſt, quòd una eſt per accidens, altera propria ac per ſe attributio.

Cap. 16 *AC primũ, minimo negotio illud oſtẽdi poteſt, fieri nõ poſſe, ut media ſint infinita, ſi ſurſum ad deorſum extrema reperiantur attributa, in quibus neceſſariò ſit reſiſtẽdum. Ego autem ſumma attributa interpretor, quæ ſunt maximè generalia, infima autẽ quæ minimè generalia ſunt, ob idque in parte maximè intelligũtur. Si igitur extrema ſint A & F, quorum A in omni F dicitur infinita autẽ media, B: quid quæſo apertius eſt, quàm illud, ſi quis ab A ad infimum peruenire uelit, futurũ ut infinita attributa prætergrediatur? priuſquam enim ad F deueniat, interiecta ſunt infin*

infinita. Et contrà, si ab F uelit ad summum ascendere, necesse esse, ut prius infinita media percurrat, quã ad A peruenerit. Quare si omnino ista fieri non poßint, & illud quoque absurdißimum est, inter A & F media esse infinita. Neq; uerò id quicquam nostræ rationi officit, quòd diceret fortasse quispiam, ex mediis quædam esse quæ continenter, nullóque interposito sequantur ipsum A B C. alia autem esse, quæ omnino ne accipi quidem, ac inueniri poßint. Quocunque enim ex ipsis B mediis accepto, num semper aut uersus A, aut uersus F, media restabunt infinita, an non? Nam unde primùm incipiat infinitas, continuòne à principio, an paulò post, nil refert: modò aliquã tandem infinitatem paulò pòst sequi ostendam.

Cap. 17

Sequitur deinde ut planum faciamus, si in affirmãtibus demonstrationibus termini tandem aliqui utrinque reperiantur, quos excedere nõ liceat, necesse esse, ut suos etiam quosdam fines habeat negans demonstratio. Ponatur igitur nunc, neque ascensum ab imo ad summum infinitum esse, neque descensum à supremo ad infimum. Imum autem ego hìc interpretor, quod de nullo dicitur, de ipso autem superiora multa enuntiãtur. Supremum autem ac primum intelligo, quod ipsum quidem in aliis dicitur, in illo autem nihil. Hoc itaque posito, facilè erit intelligere, in negationibus exitum tandem aliquem futurum. Tribus enim tantùm nobis negatio concluditur. Primus est, cùm ita disponuntur sumptiones, ut propositio sit, nullum B est A, assumptio omne C est B. Ac perspicuum quidem iam est, hãc assumptionem B C, atque adeò semper alteram ex sumptionibus, quam necesse est esse affirmationem, ad primam tandem medióque carẽtem propositionem reuocatum iri. Alterius autem propositionis attributum, si nõ primò negetur

tur de B, *sed de altero prius, ut* D, *necessariũ erit, ut ipsum* D *in omni* B *insit: ac rursus si aliud quippiam est, de quo prius negetur* A, *quàm de ipso* D, *illud similiter oportebit in omni* D *affirmari. Quoniam igitur in hac probãdi ratione, deorsum uersus finis reperitur ubi consistendum sit, erit etiam superiora repetenti, in summo aliquid ubi consistat. Atque erit tandẽ aliquid de quo uniuersè, ac citra ullum medium negabitur* A. *Rursum si facta sit hac dispositione ratiocinatio, Omne* A *est* B, *nullum* C *est* B, *nullum igitur* C *est* A: *uelit autem quispiam etiam hanc assumptionem probare, necesse erit ut aut primam illam formam, ac dispositionem sequatur, aut hanc ipsam quæ hac ratiocinatione continetur, aut tertiam. Ac de illa quidem prima figura iam satis dictum est: nunc secunda explicabitur, in qua ad hunc modum res demonstrabitur, ut (si modò sit aliquid quod de ipso* B *dicatur, uerbi gratia* D) *hac forma collocentur sumptiones: omne* B *est* D, *nullum* C *est* D. *Ac rursus ut de nullo* C *dicitur* D, *ita aliud quippiã accipietur, quod in omni quidem* D *affirmabitur. sed in nullo* C *enũtiari poterit. Quia ergo sursum uersus est aliquis in affirmationibus exitus, necesse etiam est, ut in negationibus aliquid tandem inueniatur, ubi sit resistendum. Tertia forma est, cùm ita concluditur, nullum* B *est* C, *omne* B *est* A, *quoddam igitur* A *non est* C. *ubi si rursus est demõstrãda propositio, necesse est, ut aut altero modo ex iis duobus, quos proximè exposuimus, id fiat, aut hac ipsa forma. Atq; in superioribus quidem illis probandi rationibus, fines tandem aliqui reperiuntur. Hac uerò forma si quis id monstrare instituerit, ita necesse est medium accipiat,* E *uerbi gratia, ut de nullo* E *dicatur* C *in propositione: in assumptione autem in omni* E *dicatur* B: *eodemq; modo in*

aliis

aliis rursus faciat, si qua alia reperiãtur media. Postquam igitur id positum est, affirmationes deorsum uersus sua habere quædam extrema, illud etiam necessariò efficietur, ad extremum quoddam tandem peruenturas negationes, in quibus C de aliquo negatur. Est porrò illud etiam ex iis perspicuum, quòd si non una tantùm uia, ac ratione huiusmodi probẽtur negationes, sed simul omnibus: ita ut partim in prima figura, partim in secunda, & partim in tertia concludatur, planum, inquam, est hoc etiam modo necesse esse, ut aliquæ tandem ueluti stationes reperiantur, in quibus commorandum & acquiescendum sit. Etenim hæ uiæ sunt finitæ: quæ uerò certa sunt ac definita, si non nisi certo quodam numero accipiantur, quomodo non facient totum quod ex iis coniunctum erit certum ac finitum? Est igitur perspicuum in negationibus certos quosdam ac definitos esse terminos, si modo in affirmationibus quosdam esse admittatur.

Quod uerò in his ipsis exitus tandem aliquis reperiatur, nunc demonstrabimus. Ac primùm logice ista considerãti, nõ est difficile quàm id uerum sit cernere. Imprimis certa esse ea, quæ in definitione accipiuntur, uel hinc planũ esse potest: quòd si declarari aliquid definitione posse, aut uerò quid sit res, posse oratione cognosci statuatur, necesse est numero quodã certo esse ponãtur, quæ in oratione quid res sit explicante adhibẽtur: siquidem infinita nemo poßit animo ac cogitatione percurrere. In uniuerso autem genere eorũ quæ de altero dicũtur, idẽ illud uerum esse, hoc modo planum ac manifestum faciam. Verum quidem dicimus, cùm hoc modo pronuntiamus, quod candidum est, ambulare, aut illud quod magnum est, lignum esse: & rursus cùm lignum esse album, aut hominem ambulare

Cap. 18.

enuntiamus: inter hoc tamẽ enuntiandi genus, atque illud, plurimùm interest. Quando enim quod album est, lignum esse dico, nil dico nisi illud, cui fortè accidit ut albũ esset, lignum esse: nec ita attribuo lignum albo, quasi subiectum quoddam ligno sit album: siquidem id usuuenire hoc loco non uidemus, ut fuerit prius id quod album est, aut omnino, aut pars eius, res quædã ipsa per se cohærens, tum deinde illi conueniret lignum esse: quare quod album est, lignum esse, id fortuitum ac per accidens tantùm est: quando uerò lignum esse albũ dico, id ego non uolo, rem quandam albo subiectã esse, cui idẽ acciderit, ut præter id quòd alba est, lignum esset: qualiter fit cùm ita enũtiatur, Musicum esse album: id enim ex eo uerum est, quòd eidem homini, qui musicus erat, contigit ut albus etiam esset: sed illius enũtiationis ea uis est, ut albo subiectum sit lignum, cui illud non alia ratione conuenire cœpit, nisi qua lignum est, aut species quædã illius. Ac si hîc mihi legem ponere, certùmque aliquid statuere liceat, tum dici aliquid attribuíq; statuatur, quãdo posteriore hoc genere enuntiabitur: cùm uerò illo priore modo fiet pronũtiatio, tum aut nullo modò dici, aut non simpliciter, sed ex adiunctione per accidẽs attribui censeatur. Atque esto attributum, ut album: subiectum autem, ut lignum. Ponatur igitur omne attributum de subiecto simpliciter ac non per accidẽs dici: quãdoquidem talia semper sunt, quæ in demõstrationibus adhibentur. Vnde illud sequitur, quãdocunque unum uni attribuetur, necesse esse ut attributum aut in essentia rei contineatur, aut significet qualitatem, aut quantitatem, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut locum, aut tempus. Iam uerò quæ ad explicationem naturæ pertinent, ita semper subiecto attribuuntur, ut subiectum significent esse id ipsum

quod

quod attribuitur, aut huius partem aliquam. Quæ autem rei naturam non declarant, sed in subiecto quodam dicuntur, quod nec illud ipsum est, quod ei attribuitur, nec illius generis quippiam, ea accidentia dicũtur, quomodo album de homine dicitur. Neque enim homo est illud ipsum quod significat album, neque quod ab aliqua aibi differentia significetur: sed homo animal est fortasse, atque adeò quod animal significat, illud ipsum homo est. Quæ porrò nõ declarant rei naturam, ea semper in subiecto aliquo insunt, nec est quippiã quod ita albũ dicitur, ut nil aliud sit quàm id ipsum quod hoc uerbo, albũ, declaratur. Nam ideas hoc loco ualere iubeamus: nil enim quàm nugæ, & quasi inanes cantiones sunt: & si sint, nil tamen ad hanc nostrã disputationẽ pertinent: quãdoquidem in iis rebus demõstrationes uersantur, quæ in subiecto insunt. Iam si nõ potest ut hoc est illius qualitas, ita uicißim illud huius esse, nec omnino fieri poßit, ut sit qualitatis alia qualitas: illud profectò fieri nõ poterit, ut ab accidentibus ulla sit retro cõmeans attributio: nõ quòd uerum hoc modo dicere non liceat: sed cùm retro uertitur ab accidentibus enũtiatio, fieri non potest, ut præter id quòd uera sit, etiam proprium, ac legitimum genus attributionis cõtineat. Quid enim? itáne attribuentur illa, ut essentiam declarent, ac perinde dicantur quasi genera, aut differentiæ eorum quæ attribuuntur generum? Atqui pauló antè demõstratum est, ista nec ascensu, nec descensu infinito contineri. Veluti si hominem, deinde bipes, tum animal, tum superius animali aliquid accipias, in infinitum nõ progrediere: ut nec si inferiora persequaris, attribuendo animal homini: tum hominem Calliæ, deinde Calliam alicui alteri, cuius in essentia cõtineatur. Omnis enim qua aliquid est superius & inferius sub-

t stant

stantia, definitione explicari potest, infinita autem nemo potest cogitatione comprehendere. Quare si non posit ea substantia definiri, de qua infinita dicuntur, necesse est, ut tum sursum, tum deorsum sit aliquis tandem exitus. At certè non possunt ita uicißim retro attribui, ut genera esse intelligantur, alioqui efficietur, ut idem sit id ipsum quod est. Sed nec de qualitate, nec de ullo alio accidente potest ullum accidens dici, nisi per accidens, quandoquidem ista omnia aduentitia sunt, & in substantia semper cernuntur. Quod uerò superiora persequentem non liceat in infinitum regredi, hinc intelligi potest, quòd omne quod de quaque re dicitur, aut quale sit, aut quantum sit, aut simile aliquid indicat, aut uerò essentiã rei declarat: atqui certo numero sunt quæ in natura rei continẽtur: & reliqua etiam attributionũ genera finita sunt. Hæc enim ferè sunt, quale sit, quantũ sit, ad aliquid, faciẽs, patiens, ubi sit, quando sit. Illud porrò iam antè à nobis positũ est, unum de uno dici, & nũquam euenire ut subiectum id ipsum sit quod attributum, nisi quid sit, ac substantiam significet ipsum attributum. Quæ enim non significant quid est, omnia sunt accidentia, sed ex iis alia sunt quæ per se insunt, alia quæ alio modo conueniunt. Cuiuscunque tamen generis sint, semper in aliqua re subiecta inesse, ac non ipsa quædam subiecta esse censemus. Nil enim horum est, quod, si esse dicatur, statim aliud quippiam esse non intelligatur, quàm quod ipso uerbo continetur: sed ipsum de alio quodam dicitur, alia quædam de altero. Neq; igitur sursum uersus, neq; deorsum fieri potest, ut unũ de uno sine ullo fine dicatur. Nã de quibus accidentia dicuntur, ea sunt quæ substantiam declarant: quæ non possunt esse infinita. Superiora uerò cũ inferioribus conferẽdo, neq; in iis, neq; in accidentibus, potest esse

in

in infinitũ progreßio. Quare necesse est, ut aliquid tandẽ reperiatur, quod mox ab infimo positũ, de illo primũ omniũ dicatur, tũ deinde aliud de hoc ipso, atq; ita superiora deinceps repetendo, tandẽ in summo aliquo consistatur: quod ipsum quidẽ de aliquo sibi proximo enuntiabitur, supra se autem nil habebit, quod de se dici poßit. Atque una quidẽ huius rei probatio hactenus explicata est: nunc aliã subiiciamus. Ea tantũ demõstratione concludũtur, de quibus alia priora dici possunt: quæ uerò euidẽti probatione possunt ostendi, ea nũquam certius meliúsue animo percipiuntur, quàm cùm planè ac perfectè sciũtur, nec uerò citra demõstrationem certò sciri possunt. Porrò illud certũ est, si ex quibus aliquid manifestum fit, ea nec sciamus, nec alia quadam ratione melius ac certius intelligamus, quàm quæ scimus: fieri non posse, ut ex iis aliquid planè ac perspicuè cognoscatur. Si igitur est aliquid quod per demõstrationem simpliciter absoluteq; sciri poßit, ac nõ quasi ex quibusdam conceßis, aut ex fictione quadã omnia sciãtur: necesse est ut certo quodam numero contineãtur attributiones, quæ inter primas atque ultimas interiectæ sunt. Nã si nullus tãdem reperiatur exitus, sed in infinitũ aliqua semper superiora sint, nil erit quod demõstratione cõfirmari non poßit. Quare quæ euidẽti probatione ostẽdi possunt, ea per demonstrationem scire non poterimus: siquidẽ infinita nemo poßit ratione & intelligentia cõplecti. Si igitur ea animus non potest melius comprehẽdere, quàm cùm eorum sciẽtiam est assecutus, illud profectò necessariò efficitur, nil esse quod per demõstrationem simpliciter sciatur, sed ex fictione, & quasi ex conditione omnia cognoscẽtur. Ac logicè quidẽ ista consideranti, hæc argumẽta persuadere possunt, id ita esse quod dico. Analyticè autem si hæc

eadē spectentur, breuius confirmari poterit, non posse nec sursum nec deorsum uersus, infinita esse attributa, quæ in demonstratiuis scientiis (de quibus hæc uniuersa tractatio suscepta est) locum habent: cōtinetur enim omnis demonstratio iis quæ per se attribuūtur. Hæc autem dupliciter dicuntur. Vno modo, quæ in definitione eorū accipiūtur, de quibus dicuntur. Altero, quæ subiecto attribuūtur, quod in eorū definitione explicādā adhibetur. Huius generis exēplum est, impar, quod numero cōuenit, & numerus in definitione ipsius ponitur: prioris exemplū est multitudo, aut quod diuiduum est, quæ ad numerum definitione explicādum adhibentur. At uerò neutrum horum potest immenso numero cōtineri: primū enim quæ eo modo insunt, quomodo impar numero, non possūnt esse innumerabilia. Nam ut aliud quippiam sit quod rursus de impari dicatur, ita ut in eius definitione accipiatur impar, fieri potest, sed etiā cùm illud usuenit, necesse est ut in omniū illorū definitione numerus accipiatur: quādo numerus est in quo primo ista omnia cernuntur. Itaq; si non poßint uni infinita huius generis attributa cōuenire, ne id quidē fieri poterit, ut sursum uersus in infinitū regredi liceat. Atqui ista omnia necesse est numero attribui, uicißimque in eorū definitionibus numerum adhiberi: illa igitur omnia cū numero reciprocabuntur, nec poterūt latius patere quàm numerus. Iam uerò ne illa quidem infinita esse possunt, quæ in oratione docēte quid sit res quæque continētur, alioqui ne unā quidem definitionem licebit absoluere. Quare si dicātur per se omnia attributa, hæc autem nō sint infinita, erit tandem primum quoddam caput, in quo consistamus: ideóq; ultimum etiam aliquid ubi resistamus. Vnde necessariò efficitur, ne illa quidem infinita esse posse, quæ intra illos terminos continentur

tur. Hæc porrò si uera sint, consequens est, ut sint quædam initia demonstrationum, nec poßint omnia euidēti probatione ostendi, quemadmodum dicunt quidā, de quibus initio huius disputationis mentionem fecimus. Etenim si aliqua sint initia, nec demōstratione probari res omnes possunt, nec progredi in infinitū licet: siquidem alterutrū horum ponere, idem ualet ac si dicatur, nullum planè esse interuallum ita cōtinuatum, quin aliquo medio interceptum sit, & quasi interductu aliquo distinctū, sed omnia esse deiuncta, & interrupta. Ita enim demonstratur unumquodque, ut uerbum medium inter extrema immittatur, nō autē extra ipsa extrema collocetur. Quare si ita alia ex aliis probando, in infinitū progredi liceat, necesse erit, ut inter duo extrema media infinita contineantur. Quod fieri omnino non potest, si modò propria singulorū attributa persequenti, necesse sit tum sursum tum deorsum acquiescere. Quàm uerò illud necesse sit, & logicè suprà, & analyticè modò ostendimus.

Demonstratis autem his, illud facilè fiet manifestum, quòd si unum attributum de duobus dicatur, ut A de C, & de D, quorum unum de altero, aut nullo modo, aut non in omni enuntiatur, non semper commune aliquod uerbum reperiri: per quod illud attributum utrique conuenire ostēdatur. Veluti isosceli, & scaleno cōuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, per cōmunem aliquā utrique naturā: quia scilicet figuræ quædam sunt, nec iam aliud est cuius interuentu illud conueniat. Sed in omnibus nō est eadem quæ in his ratio. Est enim B, cuius interuentu A cōuenit C & D. Cōstat igitur & aliud rursus esse medium, per quod ipsis C & D, attribuitur B, atq; illud rursus p aliud quippiam. Ex quo efficitur, intra duo extrema, posse media Cap. 19

infinita cõtineri: quod fieri omnino nõ poteſt. Non igitur neceſſe eſt, ut quod attributũ de multis dicitur, ſemper alicuius alterius interiectu dicatur: quãdoquidem aliqua tãdem interualla medio carentia reperiũtur. Sed ut ipſa quæ interueniũt uerba, ex eodẽ genere ſint iiſdémq; indiuiduis: illud ſanè neceſſe eſt, ſi modò illud commune uerbum cuius interuentu aliud oſtenditur, in numero eorum ſit, quæ per ſe conueniunt. Nam traducere quæ unius generis ſunt in aliud, demõſtrando nõ licet. Perſpicuum porrò etiam illud eſt, quãdo A de B affirmatur, ſi eſt quoddam inter illa medium, illam affirmationem, omne B eſt A, demonſtratione poſſe concludi: atque etiam tot & eadem eſſe elemẽta huius affirmationis, quot & quæ ſunt ipſius media: quæ enim medio carent propoſitiones, aut omnes, aut certè, quæ in toto genere enuntiant, ſunt elemẽta. Sin nullum eſt mediũ, ne demonſtratio quidem erit, ſed iam tum ad ipſa initia peruentum erit. Eadem ratio erit, ſi de B negetur A: nam ſi interueniat aliquid, ſiue medium, ſiue in quo prius negetur A, demonſtratio de ea re conficietur: ſin minus, non conficietur. Verũ quot erunt uerba media, tot erunt principia, & elementa: quandoquidem demonſtrationis principia ſint eæ propoſitiones quæ ex iis uerbis conſtituũtur. Atque etiam ſicuti ſunt aliqua initia quæ probari demonſtratione non poſſunt, quibus aut hoc eſſe illud, aut huic illud ineſſe affirmatur: ita ſunt quibus negando, aut hoc non eſſe illud, aut non ineſſe hoc illi, pronuntiatur: quo fit, ut præſto nobis eſſe poſſint principia, tũ affirmationbus tum negationibus concludendis. Et quidem quãdo demonſtrabitur affirmatio, ita ſemper accipiendũ erit medium (quod ſit, uerbi gratia, C) ut ſit neceſſe ipſum C, omni B ineſſe, ac deinde omni C ineſſe A, atque eadem hac ratione perſequi

media oportebit, ita ut nulla unquam extra illos terminos propositio sumatur, nec unquam aliquid quod ipsi A *omni attribuatur, in probãdo adhibeatur: sed semper ea quæ in medio sunt spatio coaceruantur, donec ad continẽs aliquod nullóque medio distinctum interuallum, atque adeò ad unum quippiam perueniatur. Ad illud uerò unum tum peruentum est, cùm ad immediatum aliquod proloquium deuentum erit. Atque est illa quidem certè propositio simpliciter ac propriè una existimanda, quæ omni medio caret: & quẽadmodum in aliis omnibus rebus semper ipsum initium simplex est, non idẽ tamen in omnibus, sed in ponderibus uerbi causa, mina, in modulatione diesis, in aliisq; alia: sic in ratiocinatione ipsa id quod est minimũ, ac maximè unum, est propositio immediata: in demonstratione uerò ac scientia, ipsa mens atque intelligentia. In iis igitur ratiocinationibus, quibus affirmatio ostenditur, nunquam medium extra extrema accipi potest. In iis uerò quæ negationem concludunt, in hac quidem figura prima, nil etiam extra conclusionis attributum accipietur. Veluti si probatum fuerit nullum* B *esse* A, *per medium* C, *hoc modo collocatis sumptionibus, nullum* C *est* A, *omne* B *est* C: *ac rursus probandum sit nullum* C *esse* A; *hìc accipietur medium aliquid inter* A & C, *eiusdémque modi fiet semper progreßio. Sin hac forma ostendatur nulli* E *conuenire* D, *quia omne* D *est* C; & *nullum* E *est* C, *aut non omne: extra* E, *quod est minus extremum, de quo aliud concluditur, nunquam cadet medium. In tertia uerò figura nec extra subiectum, nec extra attributum, negantis conclusionis medium unquam accipietur.*

Cap. 20

Deinceps sequitur, quoniam sunt aliæ demõstrationes de toto genere, aliæ de parte: & partim affirmantes, par-

tim negantes ut quæramus utra sit potior earum quæ singulis diuisionibus continentur. Idem illud quærendum est de demonstratione rem directò probante, & de ea quæ ad incommodum ducit. Sed nos prius quidē de uniuersi generis, & partis demonstratione agemus: tum deinde ad directam, & eam quæ incommodo urget, demōstrationem ueniemus. Ac primùm his fortasse rationibus quispiā inducatur, ut credat eam probationem, quæ in parte uersatur, accuratiorem esse, quàm quæ genus uniuersum confirmat. Vt quæq; probatio certiorem parit rei cognitionē, ita potior accuratiórq; est, siquidē in eo posita sit omnis demonstrationis uirtus, ut scientiam gignat. Atqui unaquæq; res cùm per se cognoscitur, tum melius ac certius intelligitur, quàm si per aliud quippiam sciatur: ueluti Coriscum esse musicum tum magis scio, cùm scio hūc ipsum Coriscum esse musicum, quàm cum hominē, & sic alia. Vniuersa uerò demonstratio, quòd aliquid insit in alio semper, & non in eo ipso in quo inest, demōstrat: ut isosceli cōuenire quippiam ostendit, non quia sit isosceles, sed quia triangulū. Quæ autem in parte demonstrat, in eo ipso cui cōuenit, rem inesse ostendit. Itaq; si est melior, quæ per se rem ostendit, illúdq; magis illi conueniat probationi, quæ ad partē aliquā pertinet, quàm quæ ad totum genus, relinquitur profectò accuratiorem esse partis, quàm uniuersi generis demonstrationē. Præterea si reuerà nil sunt res uniuersæ præter singulas, eam autem opinionem inducat uniuersa demonstratio, ut rem quandam esse eam in qua aliquid ostendit existimemus, atque adeò in rerum natura cohærere talem aliquam naturam: ueluti trianguli præter singulos triangulos quādam esse naturam, figuræ præter singulas figuras, numeri præter singulos numeros. Est porrò ea semper

accur

accuratior probatio, quæ quod reipsa est, quàm quæ quod nusquam est, ostendit: & quæ errorem nullum inducit, quàm quæ in falsas nos inducit opiniones. Atqui est huius posterioris generis demonstratio uniuersa. Postquam enim demonstratores aliquantùm iam in probando probando processerunt, tum ferè illud idem faciunt, quod in proportione demonstranda usuuenit, nempe quicquid erit tale quippiam, omne illud erit proportionis particeps: quod quidem nec est linea, nec numerus, nec solidum, nec planum, sed præter illa nescio quid. Si igitur illud potissimum in demostrando genere uniuerso eueniat, ideóque in eo quod reuera sit, minus uersetur uniuersi generis, quã partis demonstratio, adeò ut illa falsam etiam gignat opinionem: iam certè dubium esse non potest, quin longè superetur de toto genere probatio, à demõstratione de parte. At enim (ut hinc potißimũ ordiar) prior illa ratio, nõne tam est ab uniuersi generis demõstratione, quàm ab alicuius partis probatione? Nã si non conueniat isosceli habere tres angulos pares duobus rectis, quia sit isosceles, sed quia sit triangulũ: profectò necesse est, eũ non tam perfectè rem ut est nosse, qui hoc isosceli inesse cognouerit, quã qui triangulo. Atq; ut semel dicam, si non ita res habet, ut triangulo conueniat, quia triangulum est, ídque uelit quispiam ostendere, non erit illa demonstratio: sin ita res habet, ut quisq; rem aliquã, quia ea ipsa est, nouerit, ita rem certius multò accuratiúsq; perspectam habuerit. Itaq; si latius patet triãgulum, sitq; ipsius una quædam ratio, nec ulla insit in hoc ipso triãgulo ambiguitas, in omni autẽ triãgulo uerè dicatur, par esse duobus rectis angulis: illud certè planũ est, non triangulo quia sit isosceles, sed cõtrà isosceli quia triãgulum sit, cõuenire, ut habeat tres angulos duobus re-

ctis pares. Quare qui totum genus nouit, rem ut est magis nouit, quàm qui partem tantũ intellexit, ob eámq; causam accuratior uniuersi generis demõstratio, quã alicuius partis. Iam uerò si uniuersum ipsum genus una quadã ratione, non autẽ sola nominis cõmunione continetur: non minus in rerũ natura cohærebit, quàm rerũ singularũ nonnullæ, quinetiã multò magis: quãdoquidẽ quæ immutabilia sunt, nec interitũ agnoscũt, in rebus uniuersis cernũtur. Res uerò singulæ maxima ex parte caducæ sunt, & mortales. Insuper quæ tandẽ necessitas est, quia res uniuersa unũ quippiam est, in eam statim uenire opinionẽ, ut uniuersale esse aliquid à rebus singulis separatũ credamus? nã cur id magis hîc necesse sit quàm in aliis, quæ nõ substantiam, sed aut qualitatẽ, aut ad aliquid, aut facere significãt? Illius igitur falsæ opinionis, nõ causa est demõstratio, sed qui eam malè accipit. Præterea demõstratio est ratiocinatio, quæ adhibetur ad docendã causam cur res sit: in uniuerso autem genere, causa maximè cõtinetur. Cui enim propter se aliquid conuenit, ipsum sibi est causa cur ita sit: est autẽ uniuersum genus illud, in quo primùm ac per se res insunt, in ipso igitur uniuersali causa cõtinetur. Quapropter erit potior ac curatiórq; de toto genere demonstratio: quãdoquidem illa magis causam cur rés sit explicat. Præterea cùm quæritur quamobrem sit aliquid, non cognoscimus, donec ad genus aliquod uniuersum perueniamus, ac tum demum existimamus nos esse assecutos rei scientiam, quando nil iam, aut esse, aut fieri uidemus, ultra illud totum genus. Exitus enim finísq; ultimus in causæ inuestigatione, hac demũ ratione inuenitur. Verbi gratia, cur uenerit quispiam, causa est, ut pecuniã accipiat: tum huius ratio est, ut se ære alieno liberet: rursus huius causa est, ne quam alteri iniuriam faciat.

Et

Et quidem cùm hoc modo causas ex causis persequimur, si quando eò perueniamus, ut iam non ob aliam causam, nec alterius rei gratia fieri aliquid uideamus, tum id ipsum, finem esse cur uenerit, dicimus: aut cur aliud quippiam, uel sit, uel fiat: túmque maximè quamobrem uenerit, nos scire putamus. Si igitur similis est ratio in causis omnibus, par sit eadémque affectio in omnibus quæstionibus, quæ quamobrem quæque res sit inquirunt: est autem illa quam diximus certißima ratio sciendi, in iis rebus in quibus causa quæ inuestigatur, finis est: & in aliis profectò causis, tum maximè cognita ac perspecta res erit, cùm iam nulla erit ulterior causa, quam reddamus. Veluti cùm scimus exteriores isosceles angulos, quatuor rectis pares esse, quia isosceles est, id adhuc desideratur, quamobrem id isosceli conueniat: quia scilicet triangulum: ac rursus cur triangulo, nimirum quia est forma rectis lineis constans. Hîc uerò si iam nulla sit ulterior causa, necesse est, ut hac demũ causa intellecta, illa res planè ac perspicuè cognita sit. Atqui hoc genus quoddã uniuersum, est latißimè patens: est igitur accuratior uniuersi generis, quàm partis demonstratio. Ad hæc, quò magis ad singulas partes declinamus, eò ad infinita magis accedimus: contrà autem, quò magis ad res uniuersas ascendimus, hoc ad simplicem definitámque naturam magis appropinquamus. Atqui quæ sunt res infinitæ, hæc sub scientiam minimè cadunt: quæ uerò finitæ sunt, ea sciẽtiæ subiiciũtur. Res igitur ipsæ magis hoc ipso quòd uniuersæ sunt, sub sciẽtiam cadent, quàm cùm in parte spectantur. Quare ad demonstrandum magis accommodatæ erunt res uniuersæ, quàm singulæ partes. Par autem est, ut earũ rerum quæ ad demonstrationem magis accommodatæ sunt, sit etiam

etiã magis demonstratio: simul enim quæ cum aliquo conferuntur, utraque elationem suscipiunt. Quãdo igitur magis demonstratio est, quæ in toto, quàm quæ in parte uersatur, id necessariò relinquitur, præstantiorem esse uniuersi generis demõstrationem. Iam uerò illa semper optabilior est demonstratio, per quam simul multa cognoscimus, quàm quæ unius tantum rei adfert cognitionem. Atqui percepto toto genere, simul quod in parte est intelligitur: qui uerò hoc nouit, non etiam uniuersum genus habet perspectum: hac igitur ratione necessariò cõficitur, optabiliorem esse illam demonstrationem. Sed etiam illud hoc pacto confirmari potest: nil enim est res magis generales, quæq; latius patent scire, quàm per illud medium rem nosse, quod ad initia propius accedit: illud autem quod proximum est à primo, nullo medio est ab illo distinctum, quod quidem est ipsum principium. Si igitur est ea accuratior demonstratio, quæ ex principiis constat, quàm quæ non constat, aut uerò quæ ex iis componitur, quæ magis principia sunt, ea est potior qua continentur illa, quæ à principiorũ appellatione magis sunt remota. Est autem prioris illius generis demõstratio de toto genere, profectò necesse est, ut sit multò excellentior uniuersi generis probatio. Veluti si demonstrandũ est A in D inesse, media sunt B & C, ac superius quidem est B. Quapropter necesse est, ut latius pateat demõstratio quæ illud mediũ accipiat, quàm quæ alterum. Sed sunt quidem ex iis rationibus quæ adductæ sunt, nõnullæ logicæ. Nunc uerò paucis, quàm sit præstantior de toto genere, quàm de parte demonstratio, planum faciam. Nos enim sciẽtes priorem aliquã propositionem, simul & posteriorem quodãmodo scimus, uiq; ac facultate, hanc in illa animo complectimur. Vt qui scit, omne

triang

triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, scit etiam quodammodo isosceli idem illud conuenire, etiam si nesciat fortasse isosceles esse triangulum. Atqui *hanc posteriorem nouit propositionem, illam uniuersam nec re ipsa, nec ui & facultate, percepit.* Et *uniuersi generis probatio, ratione & intelligentia continetur: quæ autem de parte concluditur, ad sensum pertinet, eóque terminatur.* Quòd *igitur longè præstat demõstratio uniuersa demonstrationi, quæ in parte uersatur, ista sufficiant.*

Nunc sequitur, ut aientem negante præstantiorem esse ostendamus. Ac *primùm, ponatur illam demonstrationem alteri præstare, quæ cũ reliqua paria habeat, paucioribus absoluitur postulatis, aut hypothesibus, aut propositionibus, ut enim sint æquè manifestæ utriusque propositiones, illa certè quæ paucioribus constat, celerius rei cognitionẽ adferet: quod profectò optabilius est.* Porrò *cur præstare dicatur, quæ paucioribus absoluitur, ei quæ pluribus, hæc cõmunis ac generalis ratio reddi potest.* Quoniã *licet simili a sint in perspicuitate media, semper tamen sunt notiora, quæ priora sunt, ut probatione una, de* E *dici* A, *p media* B C D *ostendatur, altera autem quòd* D *conueniat ipsum* A, *per media* F G *demõstretur: nec obscurius sit ac difficilius intelligere de* D *dici* A, *quàm de* E *idem ipsum* A *dici: illud tamen prius, ac notius est, quòd* A *conueniat ipsi* D, *quàm quòd ipsi* E *insit* A, *quandoquidem illud ad hoc demonstrandum adhibetur.* E*st uerò illud semper credibilius quod ad faciendã de altero fidẽ accipitur.* E*st igitur præstantior ea demonstratio, quæ cùm cæteris in rebus cũ altera conueniat, paucioribus absoluitur, quàm illa.* Ac *istæ quidem ambæ de quibus quæritur, tribus constant uerbis simplicibus, ac duabus sumptionibus.* Verum *una affirmation*

Cap. 21

tiones tantùm accipit, altera & affirmationem & negationem: quo fit, ut hæc ex pluribus conficiatur quàm illa, ideóq; sit deterior. Iam uerò uel hinc perspici potest, hanc illa esse deteriorē, quòd aliis in libris ostendimus non posse ex duabus sumptionibus negantibus, quippiam necessariò confici: sed semper unā affirmare, alterā negare oportere. His accedit, quòd demonstrandis negationibus semper adhibendæ sunt affirmationes: semper enim maior est aientium, quàm inficiantium propositionum numerus, in omni demonstratione, quæ retro acta ad principia, in aliquā magnitudinē augetur. Vt autē plus quàm una negatio in omni ratiocinatione sumatur, fieri negamus. Sint enim hæ sumptiones, nullum B *est* A, *omne* C *est* B: *nūc si oporteat has rursus propositiones cōfirmādo, in maius augere demonstrationem, interponēdum erit medium inter* A & B, *quod sit* D, & *aliud quippiam inter* B & C, *quod sit* E. *Ac perspicuum quidem est medium* E *in affirmationibus tantùm accipi:* D *autem, cum* B *quidem coniunctum in assumptione, affirmationē facit: propositio autē in qua cùm* A *ipsum* D *connectitur, est negans, ut fiat hoc modo ratiocinatio: Nullū* D *est* A, *omne* B *est* D. *Est igitur in eo toto propositionum numero, una sola negatio: nec secus in aliis omnibus ratiocinationibus fiet: siquidem in affirmatione conc udenda, semper necesse est, utranque sumptionum esse affirmantem: in negatione uerò, tantùm altera inficiatur. Quo fit, ut hæc sola negatio sit, cùm aliæ omnes sint affirmantes. Si igitur id semper notius, & credibilius est, quod ad fidem faciendam adhibetur, demonstratio autē negans, per affirmantem, nec uicißim affirmans per negātem confirmatur: erit profectò aiens demonstratio prior, notior, credibilior altera, ob eámque causam præstantior. Postremò*

mòsi nil est principium demonstrationis, quàm uniuersa propositio medio carēs, accipitur autem in aiente proba-tione affirmans talis propositio, in inficiante autē, negās: & affirmans negante prior est & notior: Ac notior qui-dem, eò quòd confirmādis negationibus affirmationes ad-hibentur: prior uerò, quoniā esse prius est, quàm non esse. Ex iis profectò efficitur necessariò, certiora præstātioráq; esse affirmātis, quàm negantis demonstrationis principia. At enim quæ melioribus utitur initiis, eam non modò me-liorem esse necesse est, sed etiam ad ipsorum principiorum naturam magis accedere, hoc ipso quòd non potest negans sine affirmante constare.

Cap. 22

Quoniam autem longè præstat demonstratio affir-mans neganti, perspicuum etiam est ab illa eadem, longè superari probationem, quæ aduersarium urget incommo-do. Imprimis autem quid hæc probatio differat ab ea quæ ad fidem directò pertinet, intelligendum est. Nam cùm ita conficitur ratiocinatio, nullū B est A, omne C est B, nullū igitur C est A: tum est directa huius negationis, nullum C est A, probatio. Quæ uerò ad incommodum ducit, hunc in modum conficietur. Esto hoc propositum ad ostendēdum, nullum B est A. Vt id ostendam, ego contrà accipiā, omne B esse A, tum assumam, omne C est B: ex quo efficietur, om-ne C esse A. Quæ conclusio quoniam perspicuè falsa est, fieríque id non posse quod ait, omniū opinione confirma-tum est, propterea ego ad extremum cōcludo, nō fuisse ue-ram illam propositionē, omne B est A. Nam si illā assum-ptionem, omne C est B, ueram esse certum est, ac cōcessum, fieri omnino non potest, ut uera sit propositio, omne B est A. Ac uerborū quidem simplicium, ex quibus utræq; con-stāt, collocatione, nō distinguuntur: sed in eo tantū cerni-

tur

tur discrimen, utra ex duabus negantibus propositionibus notior esse ponatur, illáne, quæ dicit nullum B esse A, an quæ nullū C esse A. nam si id apertius est nõ esse, quòd hac conclusione pronuntiatur, erit demõstratio per absurdam consecutionē docens: sin illa clarior est, quæ in ratiocinatione propositionis loco accipitur, erit directa rei probatio. Atqui naturæ ordine prius est, nullū B esse A, quā nullum C esse A, quandoquidem ea semper priora sunt complexione, ex quibus ipsa cõplexio efficitur. Est autem hæc nullum C est A complexio, illa autem nullum B est A propositio, ex qua hæc conficitur cõclusio. Neq; enim quoquo modo ex aliis reprehendatur, ac referatur quippiā, id statim ita accipi debet, ut hæc semper cõclusio censeatur, illæ sumptiones, ex quibus efficiatur illa cõplexio, appellentur. Sed ea demum sunt, ex quibus aliquid cõcludi propriè dicitur, quæ in aliqua ratiocinatione ita accipiuntur, ut aut quasi pars post totum, aut contrà post partem totum, ante complexionem sumptum sit. Duæ autem illæ propositiones A B & A C, nõ sic sunt inter se affectæ. Quocirca si præstantior est, quæ ex apertioribus, ac prioribus constat, valeant autem illæ quidem utræque negantes demõstrationes ad fidem faciendam, sed una ex prioribus, altera ex posterioribus cõficiatur: illud profectò necesse erit, ut demonstratio negans, quæ simpliciter ac directò rem probat, ea sit accuratior, quæ ad incõmodum ducit. Vnde perspicuum est quia omni negante, præstantior est affirmans demonstratio: longè præstare ipsam affirmantem, omni, qua per incommoda res docetur, demonstrationi.

Cap. 23 *Proximum est, ut scientiam cum scientia comparemus. Ac primùm, illa est accuratior ac prior, qua simul & quòd res sit, & cur sit, non autem quòd sit, tantùm percipitur*

pitur, quàm si qua sit, qua rei tantùm causa cognoscatur. Deinde illa semper est certior, quæ in eo subiecto uersatur, quod est omnino à sensuum iudicio disiunctum, quàm quæ in re uersatur ad sensum maximè accõmodata. Vt arithmetica quàm musica subtilior est ac certior. Postremò accuratior est, quæ simplicioribus elementis constat, ea cuius elementa non nisi ex aliqua adiectione intelliguntur: qua ratione geometriæ præstat arithmetica. Quid autem ex adiectione appellauerim, hoc exemplo intelligi potest. Vnitas enim natura quædam est, quæ nusquam posita, per se spectatur. Punctum autem substãtia quædam est, quæ situ quodam suo intelligitur: quod nos suprà appellauimus ex adiunctione. Vna sciẽtia est, quæ in uno quodã genere uersatur, earum rerum, quæ ex iisdem primis initiis constare cernuntur, quorum initiorum, aut partes, aut affectiones sunt illa, quæ per se conuenire illi generi conspiciuntur. Diuersæ autem sunt, quarum principia nec eadem sunt, nec alia sub aliis continentur. Has uerò diuersas esse scientias quas dicimus, iis constare poterit, qui ad prima usque principia regrediendo peruenerint: illa enim ad idem genus pertinere debent, ad quod ea quæ demostratione concluduntur: ut uel hoc argumento perspici potest, quòd ea ipsa quæ ex iis principiis probantur, necesse est omnia eiusdem esse generis, summáque naturæ societate inter se cõiuncta. Iam fieri potest, ut ad eandem rem probandam adhibeantur plures demonstrationes, non solùm si ex eodem quidem ordine, sed non deinceps ac continenter sumantur media, cuius generis sunt media inter A & B, C D, & E: sed etiã si ex alia quadam serie rerum accipiatur medium. Exempli gratia, sit A agitari, D uerò moueri, B uoluptate affici. Ac rursus sit E tranquillari. Verum igitur est & omne D esse A, & omne

B esse D. Quicquid enim mouetur, agitatur: qui autem uoluptate fruitur, mouetur. Et rursus uerum est, omne E esse A, & omne B esse E, omnis enim qui tranquillatur, etiamnum in agitatione est: qui autem uoluptatibus fruitur, tranquillatur. Itaque per diuersa media, quorum non ponitur unum sub altero sed ad diuersas rerum series pertinent, ratiocinatione effecta est hæc una conclusio. Verùm intelligendum est, ea media non tam posse esse diuersa, ut alterum alteri nullo modo conuenire possit: quandoquidem eidem alicui ambo conuenire conspiciuntur. Videndum porrò est etiam in aliis figuris, quàm multæ de eadem re ratiocinationes fieri possunt.

Ca. 24. Eorum autem quæ casu, aut forte fortuna fiunt, nulla potest esse, quæ ex euidenti probatione oriatur sciẽtia. Neque enim necessarium est, neque plerunque ita fit, quod fortuitò euenit: sed in alio rerum genere, quod est præter hæc duo, euenta fortunæ collocantur. Omnis autem demonstratio ex altero illorum constat. Nam omnis, qua quippiam demonstratur probatio, constat propositionibus, aut omnino necessariis, aut quæ plerunque ita fiunt. Ac si quidem necessariæ sumptiones sint necessaria est complexio: sin ex iis sunt, quæ plerunque eueniunt, talis etiam futura est conclusio. Quare si quod casu & fortuitò fit, nec semper, nec plerunque ita fit, non poterit illius ulla esse euidens probatio. Ac ne per sensum quidem ulla oritur scientia: quanquam enim uniuersæ cuiusdam rei, ac non singularis sit sensus, quæ tamen res actu sentitur, eam necesse est, non modò singularem esse, sed & certo quodam loco, & tempore definitam: ipsum autem genus uniuersum, quod in omnibus rebus singulis continetur, sensu percipi nullo modo potest: quandoquidem non sit certo quodam loco ac tempore definitum:

aut

aut certè uniuersa res non esset. Nam quod semper est & ubique, hoc est quod uniuersum genus appellamus. Quando igitur uniuersarum rerum sunt demonstrationes, quas non possumus sensu percipere; perspicuum est, nos sola sensuum perceptione non posse cuiusquam rei scientiam assequi. Quinetiam illud planum est, tametsi sensu percipi posset, triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, nihilominus huius rei nos demõstrationem requisituros: nec eam (quod aliqui affirmant) adhuc sciremus. Quod enim sensu accipitur, singulare est, omnis autem scientia in rei uniuersæ cognitione posita est. Quo fit, ut si supra lunam positi, obiectam terram uideremus, nondum tamen causam defectionis intelligeremus. Quanquam enim tum lunã deficere sentiremus, tamẽ non omnino quamobrẽ deficiat, intelligeremus: quandoquidem sensu non percipitur genus uniuersum. Illud tamen fieri potest, ut quia idem illud sæpius euenire conspeximus, inuento tandem uniuerso genere, rei demonstrationem assequamur. Sic enim ex multis rebus singulis, totum genus manifestum fieri solet. Est porrò genus uniuersum, uel hoc nomine plurimi faciendũ, quòd causam rei complectitur ac declarat. Quare earum rerum, quæ sub scientiam cadunt, uniuersa cognitio est præstantior omni sensuum perceptione: imò uerò & omni alia cognitione animi, si modò earum rerũ sit, quæ causam aliquam habent. Nam de principiorum cognitione alia ratio est. Planum igitur ex iis est, in sentiendo non esse positam rei quæ demõstrari potest sciẽtiam, nisi id quisquam fateri uelit, nil aliud esse sensibus percipere, quàm scientiam cuiusque rei per demonstrationem consequi. Veruntamen quædam quæstiones sunt, quarum obscuritas ac dubitatio confertur ad sensuum defectionem & infirmitatem. Quædam enim sunt, quæ si

oculis cernere possemus, nunquam dubitaremus: non quòd rem oculis perspicere, sit scire, sed quoniam ex oculorum sensu oritur uniuersi generis confirmatio. Veluti si tantùm oculi ualerēt, ut minimos uitri meatus, transmissumque per illos lumen cernere possent, id nobis apertissimum esset quãobrem luceat uitrum propterea quòd uidētes in alio atque alio uitro ita rem habere, communem notionem statim efficeremus, esse omnium eandem rationem.

cap.25. *Sequitur ut ostendamus, non posse esse omnium ratiocinationum eadem initia. Ac primùm logicè ista consideranti, sic probari potest: Omnis ratiocinatio, aut uera aut falsa est: quanuis enim ex falsis uerum efficiatur, id tamen non plusquam semel, unaq; conclusione euenire potest. Veluti si uera sit hæc conclusio, omne C est A, medium autē B, falsum, cùm nec uerum sit omne B esse A, nec omne C esse B, uelit autem rursus quispiam has propositiones, alio quodam medio concludere, fieri non poterit quin falsæ sint, quæ hîc accipientur sumptiones, eò quòd falsa conclusio non nisi ex falsis efficitur: ex ueris autem semper uera. Atenim uera à falsis maximè distinguuntur. Deinde uerò ne ipsa quidē falsa carent aliquo inter se discrimine: falsò enim de se inuicem enuntiantur, tum quæ aduersa sunt, tum quæ ita sunt repugnantia, ut omnino cõuenire inter se non possint: ut iustitiam esse iniustitiam falsum est, aut ignauiam: & hominem esse equum aut bouem: & quod equale est, aut maius esse, aut minus. At si ea tantùm, quæ ad hoc nostrum institutum pertinent, spectare uelimus, hunc in modū ostendetur, ne eorum quidem quæ uera sunt omnium eadem esse principia. Multa enim sunt, quorum principia, cùm genere diuersa sint, nullo modo inter se conuenire possunt. Cuiusmodi sunt, unitates & puncta, quæ quomodo cõuenire possunt*

ſunt, cùm illæ nullum ſitum habeant, hæc niſi alicubi ſita intelligi non poßint? Nam ſi conuenire poßint, & demonſtrandis aliis, alia accommodari, neceſſe eſt ita applicentur, ut aut in medio ſita ſint eorum, quæ demonſtrantur, aut ſupra, aut infra, aut certè partim intra extrema, partim extra ipſa. Sed nec ex communibus principiis aliqua eſſe poſſunt, ex quibus omnia demonſtrentur. Cõmunia autem initia appello, quale eſt illud. In quacunque re aut affirmatio, aut negatio uera. Genera enim eorum quæ ſunt, diuerſa ſunt: & in quantitate & qualitate ſemper ſunt aliqua, quæ eorum generum propria ſunt, quibus acceptis, ac deinde ſimul adiectis communibus, omnes conſtant demonſtrationes. Iam uerò non multò pauciora ſunt principia quàm cõcluſiones: nihil enim ſunt principia, quàm propoſitiones illæ, quæ connectuntur ex uerbi medij uaria collocatione, quod interdũ extra extrema accipitur, interdum inter extrema iniicitur. Adde quòd concluſiones in immenſum excreſcere poſſunt, cum interim extrema finito, certóque ſint numero. Denique principiorum alia ſunt neceſſaria, alia in rebus contingentibus cernuntur. Qui igitur his rationibus iſta examinauerit, facilè uidebit fieri omnino non poſſe, ut ſint omnium eadem principia certo quodam numero comprehenſa, ſi ſint innumerabiles concluſiones. At uerò ſi quis hoc de quo agitur, effatum aliter interpretetur, ut dicat eſſe quædã uniuerſæ geometriæ cõmunia principia, alia quæ eadẽ omnibus nnmeris cõueniũt, tũ deinde alia quæ medicinæ ſunt accõmodata. Quid quæſo hoc aliud eſt, quã dicere ſingulis ſcientiis ſua quædã eſſe, ac propria principia? Quid uerò magis ridiculum eſt, quàm ob id dicere omniũ ſcientiarum eadem eſſe principia, quòd unaquæq; ſcientia ſua quædã habet principia, quæ ſecũ ipſa conueniunt, idémque

que sunt? Possunt enim hac ratione omnia eadem appellari. Sed ne id quidem dici potest, nihil aliud esse eadem omnium principia quærere, quàm uelle omnia principia ad quamuis rem demonstrandam ualere. Nam quid hoc absurdius? neque enim id in iis scientiis, quæ adhuc inuentæ & cognitæ nobis sunt, fieri uidemus: neq; omnino id fieri potest in dissolutione. Principia enim nil sunt aliud, quàm propositiones immediatæ. Semper autē alia atque alia efficitur conclusio, quando diuersæ propositiones immediatæ accipiuntur. Quòd si hîc dicat quispiam, primas propositiones immediatas, esse ipsa que eadem esse dicuntur principia: nec id quidem uerum esse poterit, quandoquidem uniuscuiusque generis una est huiusmodi propositio. Si igitur non poßit effatum hoc, de quo agitur, ita accipi ut ad demonstrandum quoduis, omnia principia ex æquo accōmodari poßint & debeant: nec rursus illo modo intelligi ut nil dicatur, nisi prout sunt diuersæ singulæ scientiæ, ita diuersa esse principia: relinquitur ut uideamus, posit ne in eam sententiam conferri ut omnium scientiarum principia dicantur esse cognata, & naturæ quadam coniunctione cōsociata, sed tamen hæc illis probandis esse aptiora, itemq; alia aliis. Atqui perspicuū iam est, ne id quidem fieri posse. Suprà enim demonstratum est, rerum genere diuersarum esse diuersa genere principia. Sunt enim duo principiorū genera. Alia sunt ex quibus conclusiones efficiuntur. Alia quæ sunt ipsæ res, in quibus uersatur scientia: & sunt illa quidem ex quibus communia, hæc uerò in quibus semper sunt propria: quomodo uidemus numerum rem esse omnino à magnitudine distinctam.

Cap. 26 Scientia & res quæ sub scientiam cadit, differt ab opinione, & re opinabili: quod in rebus uniuersis, iisque necessariis

ſariis cernitur ſcientia:neceſſaria autem hîc dicuntur,quæ ſe aliter habere non poßunt.Sunt porrò aliqua quæ & ſunt in rerum natura,& uera ſunt,quæ tamen aliter atque ſunt, eße poßunt.Planum autem eſt in iis non uerſari ſcientiam, alioqui quæ omnino aliter eſſe non poſſent atque ſunt, ſecus eſſe poßent atque ſunt. Sed nec intelligentia in iis cerni poteſt.Intelligentiam enim appello,primam omnis ſcientiæ originem. Neque uerò certißima illa, quæ citra ullam demonſtrationem acquiritur, ſcientia in illis uerſatur. Ego uerò ſcientiam hanc appello, perceptionem illarum propoſitionum, quæ nullo medio confirmari poſſunt. Atqui omnes habitus, quibus uera noſcuntur, ſunt intelligentia, ſcientia,opinio: & quæ ab iis cognominata ſunt, res ipſæ ſunt quæ uerè ab iis percipiuntur. Reſtat igitur ut opinio in ueris quidem aut falſis cernatur,ſed quæ aliter atq; ſunt eſſe poſſunt:ita ut opinio nihil ſit aliud, quàm propoſitionis nullo certo argumento confirmatæ comprehenſio non neceſſaria:quod autem de opinione dixi, id conſentaneum eſt iis quæ in opinando uſuuenire conſpiciuntur. Eſt enim infirma ſemper atque incerta opinio: uíſque ac natura ipſius,in hac infirma aſſenſione continetur.His accedit quòd nemo ſe dicit opinari, ſed planè ſcire, cum exiſtimat non poſſe rem aliter habere: ſin ita ſentiat eſſe quippiam, ut nihilominus poſſe aliter eſſe exiſtimet,tum ſe opinari dicit: quaſi in huiuſmodi rebus incertis cerni opinionẽ indicans, in certis autem ac neceſſariis ſcientiam. Exiſtit autem hoc loco quæſtio,quomodo non eadem res ſit,quam opinamur, & quam ſcimus, & cur non idem ſint opinio, & ſcientia, ſi nil eſt,quod quis ſcire poßit, de quo opinio etiam eſſe nõ queat.Num enim quemadmodũ ſciens, ita opinator, media ſingula eouſque perſequetur, dum ad prima medioq; carẽ-

tia prologuia deueniat? Hic uero, quid est cur ob eam causam ille sciat, hic opinator nesciat? neq; enim opinio tantū uersatur in putando quòd res sit, sed etiam quamobrē res sit opinabile est, quod nil est quàm mediū. An si quis ita conceperit animo ea, quæ per se necessaria sunt, nec aliter habere possunt, ut etiā teneat ipsas definitiones, ex quibus demonstrationes cōficiuntur: an, inquā, non illa tū opinatio, sed scientia erit? Sin uera illa quidē esse existimet, sed non ita hæc illis cōuenire, ut in essentia ac natura rei contineātur, atq; adeò per ipsam rei formam, tum opinabitur, non uerè sciet? Et quidē quòd res sit, & quamobrem sit, opinabitur, si nata sit opinio ex quibusdā propositionibus immediatis, at si nō ex immediatis, tantū quòd res sit, opinio erit. Neq; uerò eiusdē omnino rei sunt opinio & scientia, sed ut uera & falsa opinio, dicūtur quodāmodo eiusdem rei esse, ita in eadē re uersari opinionē & scientiam intelligendum est. Dicere enim uerā & falsam opinionem, in eadē omnino re uersari, quemadmodū uolunt quidam, id tum multis aliis incōmodis, quæ ex eò sequūtur refelli potest: tū quia illud, quod ualde absurdū est, sequitur non opinari nos, quæ falsò opinamur. Sed quoniam ambiguū est & multiplex hoc uerbum, idem propterea fit, ut una significatione, eiusdem esse rectè dicantur, altera uerò, rectè negetur. Nam diametrū conuenire, comparabilemq; esse cū latere uerè esse opinabile, id absurdū est: hoc tamen ipso quod eadē est diametrus, de qua sunt utræq; opiniones, de eadē re utramq; opinionē esse dicimus: cū ratio quid utrunq; sit ostendens, sit diuersa. Simili modo eiusdē rei esse dicuntur opinio & sciētia. Hæc enim ita animal cognoscit, ut non poßit nō esse animal: illa uerò, ut secus esse poßit: perinde ac si una esset in homine, quia homo est: altera autē in homine etiā, sed non hoc ipso

quod

quod homo est. Hæc enim idē sunt, hoc ipso quod homo unū aliquid est, in quo utraq; cernūtur, ratio autem est diuersa. Perspicuum autē ex iis est, nil esse quod simul sub opinionē ac scientiā cadere poßit, alioqui simul animo cōcipiemus, posse aliquid aliter esse atq; est. & non posse: quod omnino fieri non potest. Nam ut alio atq; alio tēpore, in rē eandem cadat utraq;, fieri potest, quemadmodū etiam paulò antè dictum est. At ut eodē tempore id fiat, omnino est à ratione alienū. Sic enim existimaret quispiam, hominē uerbi gratia, esse id ipsum quod animal (nam hoc idē est, quod non posse esse non animal) & simul non esse id ipsum quod animal: accipiatur enim hoc, pro eo quod est, accidere homini, ut sit animal. Reliqua autem, quæ præter opinabilia supersunt, quomodo sint distribuēda, ut partim ad excogitādi uim pertineant, partim ad intelligentiam, partim ad scientiā, partim ad artem, partim ad prudentiā, partim ad sapientiam: hæc inquam distributio, ex parte una ad physicen pertinet, ex altera, ad eam philosophiæ partem quæ est de moribus.

Cap. 27

Solertia uerò est perspicacitas quædā, per quam cuiusq; rei medium, & causa nobis statim occurrit. Veluti si quis uidens semper lucidam partē lunæ, ad solem esse cōuersam, cōtinuò excogitaret cur ita sit: nēpe quòd luna solis lumine illustratur. Aut si quis cum diuite aliquo colloquentē uideat aliū, confestim iudicet, peti mutuā pecuniā. Aut ob id contractā esse inter aliquos nouam amicitiā quoniam communem inimicū habere cœperunt. Nam qui medias causas perspicit, statim extrema cognoscit. Esto A lucidam lunæ partē cōuersam esse ad solē: B uerò accendi à sole, C luna. Conuenit igitur C lunæ, ipsum B, quod est accēdi à sole, & omne B est A, hoc est, à quo lucē accipit quicquā, ad id cōuersum esse oportet: quare ipsi C cōueniet A, per mediū B.

ARISTOTELIS DE DEMONSTRATIONE,

siue de secunda parte ἀναλυτικῶν,

LIBER SECVNDVS.

Cap. 1.

Quæstionum tot sunt, quot rerum quæ sciuntur, genera. Quatuor autem generibus continentur omnes quæstiones, An ita sit, cur ita sit, sit necne, & quid sit. Cùm enim quærimus, sitne hoc an illud, non in uerbo simplici, sed coniuncto iam aliquo uerborū numero, uerbi gratia, an sol deficiat an non, tum fit quæstio, an ita sit: quam tum quale sit, tum quæstionem consecutionis appellare latinè possumus. Quòd autem sic res habeat, argumento est, quòd statim ubi inuenimus deficere solem, conquiescimus: & si iam ab initio sciremus deficere solem, non quæreremus an ita sit. Postquam autem quod ita sit cognouimus, proximum est ut quamobrem ita sit, inuestigemus. Vt postquam scimus aut solem deficere, aut terræ motum fieri, tum deinde quærimus quā ob causam deficiat, & quæ sit terræ motus causa. Atq; illæ quidem quæstiones huiusmodi sunt. Aliæ autem sunt in quibus quærendi ratio est diuersa. Veluti sint necne centauri, aut dij. Hîc autem cum quæritur, sit necne, in uerbo simplici quæstionem accipi uolo, non autem coniunctè sitne albus quispiam an nō. Postquam autem esse rem nobis cōpertum est, illud proximè sequitur, ut quæratur quid sit. Verbi causa, quid deus sit,

aut quid sit homo. Quæstionum igitur, & rerum quæ per quæstionem inuenitur, ac percipiuntur, genera tot & talia sunt, quot & qualia diximus.

Cum autem quæritur aut quale sit, aut simpliciter sit néc ne, tum nil quæritur nisi an aliquod medium sit, an minus, quo utrunque eorũ ostendatur. Postquã autem intelligimus tale esse (id quod in parte aliqua eorum, quæ sunt, cernitur) aut omnino cohærere in rerum natura (qua quæstione non, sítne res aliqua hoc aut illud, sed simpliciter sit nécne, quæritur) rursus quærimus, aut cur tale sit, aut quid sit: quibus quæstionibus nil quæritur, nisi quodnam sit ipsum medium. Ego uerò quod suprà dixi quæstiones: an ita sit, & an sit, in parte & simpliciter quærere, sic interpretor, ut sit in aliqua parte quærere, ueluti si, an luna deficiat, aut accrescat, quæratur, in huiusmodi enim quæstionibus non an sit omnino, sed an sit hoc, aut illud quæritur. Simpliciter autẽ est, cum ita quæritur, sit nécne luna, sítne nox an non. In omnibus igitur quæstionibus id usuuenit, nil aliud inuestigari, quàm aut sítne medium, aut quodnam illud sit. Etenim causa, & medium idem sunt: in omnibus autẽ quæritur causa, ueluti cùm quæritur an luna deficiat, quid quæso aliud inuestigatur, quã sítne aliqua defectus causa, an non? Hanc autem postquam esse aliquam cognoscimus, tum quærimus quænam illa sit. Causa enim per quam res est, non hoc aut illud, sed simpliciter in rerum natura, itemq́; causa per quã alicui subiecto cõuenit attributum aliquod per se, aut quoddam accidens, utraq́; inquam causa medium est. Esse autem id simpliciter dico, quod est quasi subiectum quoddam, cuiusmodi est luna, sol, terra, triangulum: esse uerò hoc aut illud, est, ueluti deficere, æquale esse, in medio esse, aut non esse: in iis enim omnibus perspicuum est definitionem, quæ Cap. 2.

docet

docet quid res ſit, & cauſam cur res ſit, eandem eſſe. Exẽpli cauſa; Quid eſt defectio lunæ? eſt interpoſitu interiectúque terræ facta lunæ obſcuratio. Quamobrem deficit luna? quia lumẽ eius, terræ interpoſitu obſuratur. Itẽ quid eſt concentus? eſt apta numerorum in graui & acuto ratio. Quam ob cauſam concinunt graue & acutum? eò quòd certam quandam numerorum rationem inter ſe habent acutũ & graue. Poſtremò ſi quæratur, poßintne concinere acutũ & graue, hoc quæretur, ſítne inter hæc numerorum certa affectio: ac poſtquam eſſe quandam intelleximus, tum quænam ſit illa ratio & affectio numerorum, quærimus. Quòd uerò omnis quæſtio ad medium pertineat, in iis rebus quæ ſub ſenſum cadere poſſunt, apertißimè conſtat: in iis enim hæc nobis eſt cauſa quærendi, quoniam medium non uidemus. Vt deficiat nécne luna, ob id quærimus quia ſenſibus id non perſpicimus. At ſi ſupra lunam eſſemus, tum neutrum quæreremus, neque an deficiat, neque cur deficiat: ſed utrunque nobis ſtatim eſſet manifeſtum. Ex ſenſu enim, uniuerſi generis conformatio efficeretur. Nam quòd hoc tempore ſit interpoſita terra, quia nunc deficere lunam perſpicuum ſit, hoc eſt quod ſenſus percipit, mox autem ex eo oritur uniuerſi generis notio. Quare noſſe quid ſit, & cur res ſit, idem ſunt, ſicuti diximus: ídque tum locum habet in iis quæ ſimpliciter ac per ſe ſunt, non alteri inſunt, tum in iis quæ in ſubiecto ſemper aliquo inſunt: cuius generis ſunt, habere tres angulos pares duobus rectis: maius eſſe aut minus. Quòd igitur omnes quæſtiones ad medij inuentionem pertineant, ex iis quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt.

Cap. 3.

Quomodo autem quid ſit res, hoc eſt rei definitio oſtendatur, tum qua ratione in demonſtratione locum habeat,

deinde

deinde quid ſit definitio, poſtremò quæ ſint quæ definitione explicētur, nunc dicendum eſt: ſed prius tota hæc diſputatio probabiliter ac dubiè tractanda. Ac primum quidem ſumamus exordium ab ea quæſtione quæ maximè accommodata uidetur, ad ea quæ deinceps ſequuntur intelligenda: quæ eſt an eandem rem, eadem ratione, per definitionem intelligere poßimus, quam per demonſtrationem cognoſcimus: an omnino id fieri non poßit. Etenim definitio, quid ſit res quæque declarat: omnia autem quæ quid ſit res oſtendunt, & uniuersè enuntiantur, & non niſi in affirmante proloquio dicuntur. Atqui ratiocinationes ſunt etiam negantes, & in parte interdum concludunt. Vt quæ in ſecunda ſunt figura, omnes ſunt negantes, quæ in tertia, omnes in parte concludunt. Deinde uerò ne omnium quidem affirmationum, quæ in prima figura concluduntur, definitio eſſe poteſt, ueluti huius, triangulum omne habere tres angulos pares duobus rectis. Huius autem rei hæc ratio eſt, quòd ſcire rem quæ demonſtrari poteſt, nil eſt, quàm eam rem per demonſtrationē cognoſcere. Quare ſi eſt earum rerum demonſtratio, ſtatim efficitur non eſſe earundem deffinitionem requirendam: alioqui nos per definitionem eas res ſciremus, non per demonſtrationem: quandoquidem fieri poßit, ut ſeorſum à demōſtratione definitionem percipiamus. Satis porrò ad faciēdam huius rei fidem ualere inductio poterit. Nunquam enim earū rerum quæ aut per ſe inſunt, aut alteri accidunt, perfectam ſcientiam quiſquam aſſequutus eſt per ſolam definitionem. Iam uerò definitio eſt ſubſtantiæ ac naturæ declaratio: illa autē, perſpicuum eſt non eſſe ſubſtantias. Quòd igitur non poßit in quam rem cadit demōſtratio, etiam definitio cadere, dictum eſt. Sequitur nunc alia quæſtio. An in quacunque rem cadit

cadit definitio, poßit etiam cadere demonstratio, an potius id fieri non poßit? Ac huius quidem rei hæc una ratio est, quòd unius rei hoc ipso quòd una sit, una est sciētia. Quare si scire rem quæ demonstratione cōfirmari potest, nihil est quàm per demōstrationem rei aßequi cognitionē, hîc rursus idem incōmodum efficietur. Nam qui rei definitionem tenebit, citra demonstrationem rem sciet, quæ demonstratione probari potest. Deinde principia demonstrationū sunt definitiones, illorum autem nullā esse demonstrationem suprà probatum est. Aut enim dicendū est demōstratione confirmari principia, & principiorū alia rursus esse principia, atque ita nos in infinitū poße regredi, aut fatendum prima cuiusque artis initia, esse definitiones, quæ citra ullā demōstrationem intelligātur. Sed quoniam non potest omnis res pariter sub utrunque cadere, nunquid in quibusdam rebus id euenire potest, ut pariter in eas cadāt definitio & demōstratio? An potius ne id quidē fieri potest? Ad quā enim rem definitiones adhibētur, ad eam demonstrationes non conferuntur: siquidem omnis definitio eò pertinet, ut quid res sit, atque eßentiam declaret: demonstrationes autem omnes non quid res sit concludunt; sed ante demonstrationem id positum ac perceptum esse debet. Sicuti in mathematicis uidemus statim initio accipi quid sit unitas, quid impar, & huius generis alia. Iam uerò quod sub demonstrationem cadit, propositio est, in qua alterum de altero dicitur: eorum autem quæ in definitione continentur, nunquam alterum de altero enuntiatur. Verbi causa, nec animal de bipede, nec uicißim bipes de animali enūtiatur. Item figura de plano non dicitur: quandoquidem nec planum figurā esse, nec figuram planum ipsum esse, uerū sit. Præterea aliud est quid sit, aliud quod res sit ostēdere: definitio autē, quid res sit declarat, demon

demonstratio uerò semper unum alteri conuenire aut non conuenire ostēdit. Et ut res sunt diuersæ, ita semper est alia atque alia demōstratio, nisi alterum sit affectū ad alterum, ut pars quædā ad totum. Ego uerò hanc partis ad totū affectionem, sic interpretor: exempli causa, postquam ostēsum est omne triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, non alia requiritur demonstratio, qua id isosceli conuenire ostendatur, eò quod hæc pars est, illud totum. Atqui non sic affecta sunt inter se ista duo, quid sit, & quòd sit, nec unum pars est alterius. Perspicuum igitur est, nec omne quod definitur posse demonstrari, nec cōtrà omne quod demonstratur, posse definiri. Vnde fit, ut in rem eandem nunquam utraque cadere poßint. Ex quo planū est, nec definitionem & demōstrationem idem esse, nec alterum in altero quasi partem in toto contineri: quandoquidē necesse esset, si illo modo affectæ essent inter se definitio & demōstratio, ut etiam res illis subiectæ eodem se modo respicerent. Atque illæ quidem quæstiones hactenus satis agitatæ sunt.

Nūc sequitur, ut quæramus, an quid sit res poßit ratiocinatione, adeóque demonstratione concludi: an potius quemadmodum hæ quæ paulò antè positæ sunt, rationes ostendebant, id fieri omnino non poßit. Omnis enim ratiocinatio unum alteri conuenire per mediū ostendit. Omnis autē definitio est rei quæ definitur propria, & in quæstione qua quæritur quid res sit, dicitur. Ea uerò quæ huius generis sunt, necesse est omnia uicißim retro commeare. Nam si A extremum maius, proprium est minori C, necesse est ut etiam sit idem A propriū medio B, itemq; B proprium ipsi C, atque ita uicißim omnia reciprocentur. Atqui si ita conueniat A ipsi B, ut sit eius definitio, itemq; B ipsi C, ut eius etiā definitio sit, necesse erit A ipsi C ita cōuenire, ut quid sit decla

Cap. 4.

declaret, Quòd si sumerentur propositiones citra illã gemi natione, id non posset cõcludi, A ita inesse ipsi C, ut in quæstione quid est dicatur. Sed nec si propositio omne B est A, illam adiectionẽ, ut definitio, habeat: in assumptione autem omne C est B, omittatur. At si in sumptionibus utrisque sumatur illa adiectio, ut definitio: iam igitur in ipsa assumptione acceptũ erit B, definitionẽ esse ipsius C. Itaq; si utraque sumptione accipiatur definitio, & quid res sit ostẽdens oratio, iam ante conclusionem in ipso medio definitio quæ quærebatur, accepta erit. Ac ut paucis absoluam, ponamus uerbigratia, demonstrari posse quid homo sit, atque esto C homo, A autem definitio, animal bipes, aut alia quæuis. Vt igitur id tandem ratiocinatione concludatur, necesse est in omni B in esse A, medium autem uerbũ, est alia quædã definitio, quare etiã illa quid homo sit indicabit. in assumptione igitur, id ipsum quod demonstrandum erat, accipitur: B enim est hominis definitio. Sed ut id apertissimè fieri uideatur quod dico, sumendæ sunt duæ propositiones primæ & immediatæ. Qui igitur ex eo uolũt ostendere, quid anima sit, aut quid homo, quòd reciprocari inter se, duas quasdam orationes cõspiciunt, id ipsum quod à principio quærebatur, ad probandum accipiunt. Exempli causa, si quis ostendere uelit animum esse id quod sibi ipsum uitæ est causa, ex eo quòd est numerus seipsum mouens, priusquam id efficiat quod uult, necesse est ut antè postulet, animo ita cõuenire numerum se ipsum mouentem, ut cum animo idem sit, atque ita idem, ut definitio sit. Neq; enim si quoquo modo conueniat A ipsi B, & B ipsi C, ad extremũ efficietur, A ita conuenire ipsi C. ut eius definitio sit: sed id modò cõcludetur, uerũ esse, omne C esse A. Sed nec conclusio huiusmodi efficietur, etiam si in omni B ita dicatur A ut uerum sit.

B esse

B esse id ipsum quod A: in homine enim ita uidemus animal dici, ut animal esse homini rectè attribuatur: quandoquidē nō minus uera sit hoc modo enuntiatio, esse hominē est esse animal, quàm illo, omnis homo est animal: attamen non ita conuenit animal homini, ut una eadémque res sit homo atque animal. Ergo nisi illo quo diximus modo sumptiones accipiantur, nunquam effici poterit, ita conuenire A ipsi C, ut ea sit eius definitio atq; essentia. At si tales sint quales uolumus sumptiones: iam antequam ad conclusionem perueniatur, in assumptione B esse definitionē ipsius C, acceptum erit. Itaque non erit illa demonstratio: quandoquidem id ipsum quod ab initio in quæstione positum est, in probando accipitur.

Cap. 5.

Neque uerò illa probandi ratio, quæ per diuisiones absoluitur, ad demonstrandum ualet, sicuti eo loco diximus, ubi de dissolutione figurarum egimus: quia non ita ex aliis alia conficiantur, ut cōclusionē, quia sunt antepositæ sumptiones, esse cōcludamus. Sed hac uia nō magis res demonstratur, quàm quum inductione aliquid ostenditur. Neque enim cùm res demōstratur, interroganda est, perinde atq; propositiones, ipsa conclusio: neq; ob eam causam rem esse oportet, quia admissum est ita esse: sed ex sumptionibus efficienda est necessariò conclusio, etiā si is quicum disputatur, non admittat. Verbi causa, nunquid homo aut animal, est, aut inanimal? tum ex hac interrogatione sumitur, non autem necessariò concluditur, hominem esse animal. Deinde num sit omne animal, aut terrenum, aut aquatile? hîc etiā accipitur, non probatur, terrenum esse. Ad extremum autem, de homine coniunctim dici animal terrenum, non necessariò ex antepositis conficitur, sed id quoq; concedi à respōdente, itáq; accipi oportet. Quod uerò hîc in duobus

uerbis ostendi, idem fieri intelligẽdum, si plura accipienda essent: quid enim interest, in multis, an paucis id accidere ostendatur? Iam uerò tametsi esset hæc ratio concludendi per diuisionẽ necessaria, tamẽ ad hanc rem de qua agitur, concludendã non ualeret. Primum enim quid uetat totam aliquã orationẽ uerè in homine enuntiari, nec eam tamen esse definitionẽ, neq; omnino quid homo sit indicare? Deinde uerò quid in hac probandi ratione prohibet, quominus plus aliquid aut minus accipiam quã necesse est? aut quominus trãsiliendo explicem essentiã? Verum enim tria hæc quidem uitia in definiendo per diuisionẽ cõmitti possunt: sed tamen nõ est difficile illa declinare, modò inter diuidẽdum nil accipiatur quod essentiæ attributũ non sit: & ducto initio à primo genere, deinceps & eo ordine quo diuidũtur, omnia sumãtur, ita ut interim nil prætermittatur. Quàm uerò id sit in diuidendo necessarium, facilè uidebimus, modò id putemus in omni bona diuisione obseruandũ esse, ut diuisionis partes uim uniuersam complectantur rei quæ diuiditur, & ut in ea nil minus positum sit. Atqui hæc inter diuidẽdũ necessariò obseruãda sunt, quia necesse est, omnem definitionem ad unam quandã naturam specie indiuiduã conferri. Sed tamen nulla inest uis necessariò concludẽdi in diuisionibus: sed si qua est in iis utilitas, in eo est quòd alio quodam modo ad explicandã atq; illustrandam ualet: id quod non incõmodè fieri uidetur, quãdoquidẽ rẽ eũ qui inductione utatur, nõ probare rem necessariò, nihilominus tamẽ illustrare, & alio quodam modo declarare perspiciamus. Qui igitur per diuisiones definitionẽ colligit, nil adhibet, ex quo rem ueluti necessaria conclusione efficiat. Nam quod usuuenit in iis conclusionibus, in quibus citra iustam uerbi medij collocationem ex antecedente

coll

colligitur consequens, ut ad extremum quæratur, unde & quamobrem illa sequatur complexio: illud idem in definitionibus accidit, quæ per diuisionem colliguntur: Verbi causa, si ostendatur quid homo sit, singulis partibus definitionis hoc modo deinceps collectis, animal, mortale, ingrediens, bipes, pennis carẽs, ut quæq; pars adiicietur in definitione, ita rogabitur in singulis, unde & cur illud colligatur. Nam hactenus tantùm ualet (in quo illi non falluntur) hæc probatio, ut ostendat omnem hominem esse aut mortalem aut immortalem: huiusmodi autem tota oratio, non est definitio: quare ut etiam illud positum sit, diuisionem habere uim aliquam probandi, hanc tamen esse rei definitionem non potest necessariò concludere.

Sed nunquid potest, quid res sit atq; essentia, ita demõstrari, ut antè subiiciatur illa propositio: Illa oratio rei essentiã continet, quæ est propria alicuius rei, & constat iis uerbis quæ ad ostendendũ quid res sit ualẽt? Atqui hæc sola sunt, quæ quid sit hæc res, ostendũt, & tota oratio propria est: Ex iis enim nũ ita rectè concludi potest, hæc igitur oratio quid res sit indicat? An etiã in hac probatione idipsum quod in quæstione est, uidelicet, quid sit res, in sumptionibus accipitur? Necesse uerò est ut rectè demõstretur, aliud quoddã medium adhibere. Iam uerò quẽadmodum quoties ratiocinatione aliquid concludimus, non sumimus quid sit ratiocinatio, quãdoquidem est ita semper affecta unaquæque propositio, ex qua constat ratiocinatio ad alteram, ut illam ueluti totum, aut ueluti illius pars quædam respiciat: Ita in hac qua quid res sit ostenditur probatione, nõ debet quid sit ipsa definitio accipi, sed seorsũ à sumptionibus seponenda est ratiocinationis definitio, quæ tũ usui erit, cùm erit controuersia, an aliqua iam antè facta argumentatio

Cap. 6.

sit ratiocinatio, nécne: tum enim ita occurrere licebit, ut ostendamus esse ratiocinationem, quia talis sit argumẽtatio, cui ratiocinationis definitio conueniat. Simili modo postquã esset probata aliqua ratiocinatione definitio, si quis ambigeret, eßétne illa definitio an nõ, tum locus esset definitioni definitionis, qua ostenderetur hãc esse definitionem, quia talis oratio sit, qualẽ esse definitionẽ positum est. Itaq; necesse est, ut ratiocinatio sit citra definitionem ratiocinationis, ita quid res sit ostẽdere non adhibita definitione definitionis. Ac uitium quidẽ idem cõmittitur, si ex cõditione hunc in modum quid res sit ostendatur. Si est bonũ malo contrariũ, & indiuiduũ diuiduõ, sit autem mali essentia diuiduum esse, erit etiã boni natura indiuiduũ esse: atqui bonum malo, & diuiduũ indiuiduo aduersatur, éstq; mali natura diuiduum esse, est igitur boni natura atq; essentia indiuiduum esse. Nam hîc quoq; definitio, quæ id ipsum est quod quæritur, in sumptionibus accipitur. At enim inquies, hîc quidem ad probandum quid res sit, accipitur definitio, sed diuersá ab ea quæ ostenditur. ésto. At in demonstrationibus, non modò id ex quo aliud probatur, non debet esse idem, sed etiam tale, quale non sit eiusdem rationis, cum eo quod probatur, quódque non poßit uicißim rectè ex illo demonstrari. Communis porrò ratio est aduersus utrosq;, eos inquã qui diuisione, & qui hoc de quo loquimur, syllogismo, definitionem demonstrare conantur: Cur potius erit citra coniunctionem expressa hæc oratio, homo est animal bipes, terrenum, definitio hominis: quàm illa, animal & bipes? Nil enim in sumptionibus harũ probationum sumitur, unde necesse sit, ex singulis definitionis partibus unum attributum fieri, non magis quàm quomodo idem homo est musicus & grammaticus.

Quæ igitur demonstrandæ definitionis & naturæ ratio restabit? Neque enim ex quibusdam positis, ita quid res sit ostēdi potest, ut hoc esse necesse sit, quia illa sunt antepolita: esset enim hæc demōstratio. Neq; uerò ex rerū singularū inductione, quid sit res ita demonstrabitur: ut quoniam rebus singulis omnibus conuenire aliquid perspeximus in toto genere illud cōcludamus, quādoquidē inductione nō quid sit, sed sit nécne res ostendatur. Nūc uerò, præter illa duo probādi genera, quæ potest esse reliqua ratio? Neq; enim sensu, aut digito, quid res sit, demōstrari potest. Iam uerò quomodo, quid homo sit, definiendo demonstrari potest? necesse enim est, ut omnis qui scit quid homo sit, aut aliud quiduis, quòd ipsa res sit cognoscat. Nam quod non est, nemo scire potest quid sit: sed tantū quid aut oratio, aut uerbū significet. Veluti quid significet tragelaphus, intelligi potest, quid sit ipse tragelaphus, non potest. Atqui docēdo quid sit, quomodo eadem ratione, etiam quod res sit doceri potest? aliud enim est definitio, aliud demonstratio: ut quid homo sit, aliud est, quā sit nécne homo. Deinde nil est præter substantiam, quod per demōstrationem esse non ostēdatur: probare autē rem esse & in rerum natura cohærere, nō est rei essentiam atq; naturā declarare, quia ens genus esse non potest. Demōstratio igitur non definitio erit, quæ quòd res sit indicabit: quēadmodum etiam in singulis scientiis usuuenire uidemus. Geometra enim quæ sit uis huius uerbi, triangulum, statim initio citra probationem accipit, esse autē ipsum triangulū demonstratione ostendit. Quid ergo? nil definiens triangulū aliud demonstrabit, quàm quid ipsum sit triangulū? Euenire igitur hoc poterit, ut quisquā quid res sit intelligat, nec tamen an sit cognoscat: quod fieri omnino nō potest. Perspicuum autem

Cap. 7.

est ex iis definiendi modis, qui adhuc obseruantur, non ostendere eos qui definiunt, simul quòd res sit. Quanquam enim proposita sit in medium hæc oratio, quod habet lineas à pũcto medio ad extremum ductas inter se pares, nil tamen in se habet, cur necesse sit esse rem, quæ hac oratione explicatur, cúrque oporteat id quod oratione hac continetur, esse circulum. Nam quod ad hanc orationem attinet, potest hæc orichalci definitio dici. Definitiones enim neque esse rem quæ definitur, neque quòd illæ sint huius rei definitiones declarant: sed semper quæstioni cur eorum utrunque sit, locum relinquunt. Ergo cùm necesse sit eum, qui quippiam definit, aut quid sit res ipsa, aut quid nomen significet, demonstrare: si non demõstret quid sit, illud restat, ut definitione nil ostendatur, quàm quæ sit uocabuli cuiusque significatio: quod ualde esse absurdum, multis rationibus ostendi potest. Primùm, quia etiam in eas res quæ substantiæ non sunt, atque adeò in ea quæ omnino in rerum natura non sunt, definitiones cadere possent: in iis enim quæ non sunt, potest quæ sit uis ac significatio uerbi, ostendi. Deinde quod omnes orationes possent esse definitiones. Nam quæ tandem oratio est, cui unum nomen imponi non poßit? Itaq; omnis disputatio, omnis sermo, definitionibus constabit: & nõ incommodè Ilias Homeri definitio appellabitur. Postremò quia nulla scientia est, in qua id demõstratione cõcludi uideatur, quod sit huius nominis illa significatio: neq; igitur in ipsis definitionibus inerit uis demonstrãdæ huius rei. Atque ex iis quidem quæ hactenus dicta sunt, hæc omnia uidentur esse uerisimilia, definitionẽ & demonstrationem neq; idem esse, neq; in eadem re uersari: itémque definitionem non habere uim demõstrandæ, imò ne declarandæ quidem cuiusquam rei: postremò quid

res

res sit, nec definitione, nec demõstratione posse cognosci.

Nunc uerò est aggredienda rursus huius rei disputatio, ut uideamus ex iis omnibus quid uerum, quid non uerum sit, tum quid sit definitio: deniq; nũ quæstio, quid est, demõstratione quodãmodo, & definitione absoluatur, an uerò id nullo modo fieri poßit. Quoniã igitur idem est (ut suprà diximus) nosse quid res sit, & causam qua quæstio an sit, absoluitur: ratio autem huius quæstionis, an sit, est, quia aliqua est per quam res esse ostẽditur causa: & quidem causa quæ redditur, aut una tantũ est, ac eadem semper causa, aut alia est rursus superior causa: & si est alia causa, uel ex hac illa demonstrari potest, uel non potest. Ergo si est alia causa superior, ex qua demonstratio confici poßit, necesse est, ut pro uerbo medio illa causa accipiatur, & ut in prima figura cõcludatur demõstratio: quãdoquidem uniuersa affirmatio est, quæ hac probatione ostẽditur. Atq; ille quidem erit unus modus, qui hac ratione cõtinetur, probãdæ unius definitionis per alteram: mediũ enim ad probandam definitionem accommodatũ est definitio: & cũ demõstratur aliquid quod proprium est, mediũ etiam proprium esse oportet. Ita ergo statuendum est, ex definitionibus eiusdem rei, unã cõcludi posse, alterã non posse. Ac genus hoc probationis, non esse demonstrationem ipsius definitionis iam antè dictum est, sed id nõ potest negari, quin sit ratiocinatio logica, ipsius definitionis, hoc est, probatio ex qua quid res sit, certa quadam ac necessaria ratione intelligitur. Cap. 8.

Quo autem modo id accipiendum sit quod dixi, logica ratiocinatione quid res sit cognosci, nũc paulò altius repetito initio dicamus. Ac primùm quidem, quemadmodum postquam quale sit intelligimus, cur ita sit quærimus & simul interdum utrunque cognoscimus, sed nunquam prius Cap. 9.

quãobrem res sit, percipi potest, quã ita esse intelligamus: ita planè quid res sit, nisi esse ipsam cognitum sit, cognosci nunquã potest: quia nemo potest scire quid sit illa res, quã sit nécne, ignorat. Est porrò duplex ratio intelligendi utrũ sit res, nécne: una per accidentia, altera per ea, quibus rei uis atque natura cõtinetur. Veluti esse tonitruum, quia est strepitus in nubibus: & defectionem, quia sit luminis priuatio: & hominem, quia sit animal quoddam tale: & animũ, quia sit illud quod à seipso agitatur. Cũ igitur per accidẽtia rem esse intelligimus, tũ nil adfertur unde nos quid res sit assequi poßimus, quãdo ne an sit quidem hac ratione perspici, certóque cognosci queat. Quærere autem quid sit, cùm rem esse nescias, inane est, nulliúsq; momenti. Cùm uerò ad docendũ, rem esse, adhibentur ea quæ ad explicationem naturæ pertinent, tum minimo negotio ad cognitionem quid sit peruenitur. Itaque ut quisq; affectus est ad cognoscendum an sit, ita ad intelligendum quid res sit, aut propius, aut lõgius abest. Ac in iis quidem ubi rem esse cognoscimus per ea quæ quid res sit ostendunt, prius exemplum subiiciamus. Esto defectio A, luna C, terræ interiectus B. Quærere ergo utrũ defectio sit, nécne, nil est quàm sit nécne mediũ B, inuestigare. At enim hoc mediũ inquirere, quid aliud est quã definitionẽ ipsam quærere, sit nécne in rerum natura? itaque si esse definitionem comperiamus, & ipsam defectionem esse intelligimus. Et ut aliud exemplum subiiciam, quærere sit nécne hæc proprietas, habere tres angulos pares duobus rectis idẽ ualet ac si quæreretur utrius partis contradictionis ratio in rerum natura cohæreat, affirmationísne quæ est habere tres angulos pares an negationis, quæ est nõ habere. Atque illam quidem rationem ubi inuenimus, tum simul & quòd ita sit, & quam

ob

ob causam, intelligimus si modò proprio suo, ac uero medio utranque quæstionē tractemus. Nam si secus faciamus, rem quidem ita esse cognoscemus: cur autem sit, minimè intelligemus. Verbi gratia, sit luna C, *defectio* A, *lunam cùm plena sit subtracto etiam omni obstaculo umbram non facere*, B: *si igitur ipsi* C *cōueniat* B, *hoc est, si luna non possit umbram facere, quum pleno orbe conspicitur, & nihil inter nos & lunam uideatur esse interiectum: huic autem* B *medio conueniat* A, *quod est deficere: hac quidē ratione ostendetur lunam deficere, sed quāobrem deficiat, nondum perspectum erit: & esse quidem in rerum natura defectionem intelligetur, sed quid sit, ex eo percipi non poterit. Porrò cùm perspectum est ita esse quippiam, tum proximum est, ut quæratur cur ita sit: quæ quæstio eam uim habet, ut perinde sit ac si quæreretur, quidnam sit ipsum* B: *nempe an* B *sit terræ interiectus, an ipsius lunæ conuersio, an uerò lucis extinctio. Hæc autē est definitio alterius extremi: ueluti in hoc exemplo, medium est definitio ipsius* A *maioris extremi: nil enim est lunæ defectio, quā terræ interpositus. Quid est tonitrus? est ignis extinctio in nube. Cur tonat? quia extinguitur & opprimitur in nube ignis. Sit igitur nubes* C, *tonitrus* A, *ignis extinctio* B. *Ergo* C *hoc est nubi, inest* B, *quia uerū est in nube ignem opprimi. Huic autem* B *conuenit* A, *quod est tonitruum: & definitio maioris extremi* A *est ipsum* B. *Nūc uerò si aliud quoddam adhiberi medium posset ad concludendam hanc propositionem, necesse esset, ut illud rursus mediū, una esset ex reliquis definitionibus, quibus quid hæc eadem res sit ostēditur. Quo igitur modo quid res sit assequamur, & qua ratione id ipsum manifestum fiat, dictum est. Ac illud quidem ex iis quæ dicta sunt efficitur, nec demonstratione, nec ulla*

necessaria cõclusione, quid quæque res sit probari posse: nihilominus tamen per aliquam ratiocinationem, & demonstrationem apertum fieri quid res sit. Ideóque *definitiones quæ alia rursus causa concludũtur, non possunt illæ quidem citra demonstrationem percipi: & tamen demonstratione probari quid res sit omnino nõ potest, sicuti suprà rectè ostensum est, cùm adhuc dubitanter singula, & sine ulla affirmatione proponebamus.*

Cap. 10 *At enim ex iis, quæ ad probãdũ sumũtur, quædam sunt quibus cõfirmandis alia rursus ratio desideratur, alia quæ superiorem causam nullã habent.* Vnde *satis cõstat eas definitiones esse quædam ueluti initia, quibus probãdis nullo argumento opus est: sed statim initio & quòd sint, & quã uim habeãt accipitur, aut alio quodã modo manifestæ fiũt id quod arithmeticus facit, quando statim initio, & esse unitatem ponit, & quid ipsa sit declarat.* In *quibus autem probandis aliud atq; aliud medium reperitur, cúmq; non illa tantùm, quæ in aliqua demõstratione accipitur, est rei definitio, sed alia quædam, quæ est huius ueluti causa, illud profectò tum usuuenit quod diximus: nempe, definitionem quidem per demonstrationem explanari, sed hãc huius esse definitionẽ nullo modo probari.* Quoniã *autem definitio uocatur oratio quid quæq; res sit declarãs, hinc profectò planũ est, genus quoddam esse definitionis, quo explicatur quæ sit cuiusq; uocabuli significatio, aut si breuius appellare libet, nominis explicatio. Cuiusmodi est oratio qua docetur quæ sit uis ac significatio huius uerbi triangulũ: quod postquã esse assecuti sumus, tum quãobrẽ sit quærimus.* Difficile *autẽ est ex hoc definitionũ genere, naturam rei assequi, quam sit nécne ignores.* Huius *uerò difficultatis causa, paulò antè à nobis explicata est, nẽpe quòd ne an sit quidem*

dem, huiusmodi argumentis certò scimus, sed fortè temerè & (ut ita dicam, per accidens tantùm. Porrò autem oratio duobus modis una appellatur: priore modo, dicitur oratio una per cõiunctionem, ut Ilias uniuersa: posteriore, una ex eo appellatur, quòd unum quippiam uni attribuitur, atque ita unum, ut per se ac propriè, non fortuitò & ueluti casu aliquo unum sit. Atq; illud quidem unum genus definitionis est, quod modò explicatũ est. Aliud autem genus est, quo causa cur res sit, cõtinetur. Itaque prius genus ad rem quidem explanandam ualet, ad probãdam minimè: posteriore autem genere definitionis, quãdam ueluti demõstrationem contineri, ipsa per se ratio definiendi declarat, quandoquidem à demonstratione tantùm collocatione differat. Est enim alia ad quæstionem, cur tonat, alia ad quæstionem, quid est tonitruum, respondendi forma: nam ad illam respondetur, quia extinguitur ignis in nubibus: ad hanc autem qua quid sit tonitrus quæritur, hoc modo respondetur, est strepitus oppreßi & extincti ignis in nube. Quare eadem hæc oratio, uno modo expressa, definitio est: alio modo demonstratio: non illa quidem suis sumptionibus distincta, sed una quandã oratione tota simul comprehensa. Præter hanc autem alia est tonitrus definitio, strepitus in nube factus. Hæc autẽ est conclusio illius demonstrationis, per quã illustrari quid res sit diximus. Aliæ uerò definitiones earũ rerũ quæ initio citra ullam probationẽ accipiũtur, nil sunt quàm positiones quædam, quibus nulla adhibita demonstratione, quid res sit ponitur. Vt igitur rem in pauca conferam, unum genus definitionis est, quod nulla ex parte demonstrationem desiderat. Alterum est, in quo ratiocinatio, quæ adhibetur ad illustrandam definitionem, continetur: & hoc tantùm à demonstratione

dist

distinguitur, quòd mutata aliquantùm uerborum terminatione exprimitur. Tertium est quod conclusionis obtinet locum in demonstratione, qua quid res sit illustratur. Atq; ex iis quidẽ quæ diximus, perspicua sunt hæc omnia: primùm quomodo in definitionem demonstratio cadat, & quomodo non cadat: tum in quas definitiones posſit, & in quas non posſit cadere demõstratio: deinde quot sint definitionum genera, & quonam modo quid res sit ostendat definitio, & quomodo nõ ostẽdat: mox quarum rerum sit, quarũ non sit definitio: postremò quomodo est ad demonstrationem affecta definitio, & qua ratione in eadem re cerni utraque possunt, quáque ratione non possunt.

Cap.11. *Quoniam autem censetur quisque tum demum rem scire, cùm est assecutus causam: causarum autem quatuor sunt genera: Vnum est forma atque essentia cuiusque rei: Alterum est quo inest neceſsitudo non absoluta, sed ex adiunctione, si alia quædam sint, hoc est necesse est: Tertium genus est id in quo inest rei efficiendæ uis primaria: Quartum est finis, cuius causa aliquid fit: Omnia quidem certè ista causarum genera, pro medio adhibita in demonstratione intelliguntur. Ac primùm, quod genus illud causæ, ex quo necessarium esse, ut aliud sit, concluditur, medium sit, hinc intelligitur, quòd illa consequentis ex antecedẽte consecutio, accepta una propositione nõ censetur habere uim necessariam, sed minimum, ut duæ sumptiones antecedãt, necesse est: duas uerò ad aliquid efficiendum sumptiones accipere, quid est quàm unum quoddam medium habere? Hoc igitur uno medio accepto, necesse est, conclusionem esse. Sed etiam exemplo idem illud ostendi potest. Sit quæstio, quamobrem rectus est angulus, qui in semicirculo descriptus est? aut si accommodatius ad hoc causæ genus*

quæ

quærere uelis, quid est, quo posito rectum hunc angulum esse necesse est? Esto autem angulus rectus A, dimidium duorũ rectorum angulorum B, angulus in semicirculo descriptus C: ut igitur A conueniat ipsi C, id est, ut sit rectus angulus, qui in semicirculo descriptus est, causa est B. Etenim paria sunt A & B, itémq; C & B: omnis enim angulus, qui dimidium habet duorum rectorum, est rectus. Ergo quia B est, hoc est dimidiũ duorũ rectorũ angulorũ, necesse est A omni C inesse, quod est rectum esse angulum, qui in semicirculo descriptus est. Medium porrò istud idem ualet quod forma atque essentia rei, propterea quòd oratio hæc, illam ipsam declaret. At uerò quòd causa, qua forma atque essentia rei continetur, medium sit demonstrationis, iam suprà dictum est. Alia itaq; causa explicãda est. Quãobrem Medi aduersus Athenienses bellum gesserunt? Eò pertinet hæc quæstio, ut causa quæratur quæ effecerit, ut bellum Atheniensibus inferretur: quæ est, propterea quòd Atheniẽses ipsi unà cum Eretriis, incursionem in Sardeis fecerant. Hoc enim est quod primum ad bellum Medos excitauit. Sit igitur bellum A, priores impetum facere B, Athenienses C. Et B igitur conuenit ipsi C, quod est, Athenienses priores inuasisse, & A ipsi B: nam eos bello persequi, qui priores laceßierũt, æquum est. Ergo hunc in modum hæc ratio connectitur: Omne B est A, hoc est omnes qui priores inuaserunt, iusto bello oppugnantur: omne C est B, hoc est Athenienses autẽ priores bellũ intulerũt. Atque in hac ratione, mediũ, est causa, in qua motionis principium cernitur. Superest ut de iis dicamus, in quibus finis cuius causa fit aliquid, accipitur. Exempli gratia, quàmobrem deambulamus? ut ualeamus. Quam ob causam domos habemus? ut supellectilem uniuersam seruemus. Atque

in

in superiori quidē quæstione finis est ualere: in posteriori, seruare. Porrò autem inter has interrogandi rationes, cur post cœnam inambulare oporteat, & cuius causa, nil interest. Esto igitur deambulatio post cœnā C, non fluitare cibos in stomacho B, ualere A: id igitur efficit deambulatio post cœnam, ne ad os uentriculi redundent cibi: id autem ad seruandam ualetudinem plurimum ualet. Conuenit enim ipsi C, quod est inambulare, B, quod est non fluitare cibos in stomacho: itémq; ipsi B conuenit A, quod est utile esse ad ualetudinem cōseruandam. Causa igitur cur omni C insit A, quod nihil est, quàm finis cuius causa illud fit, est B. Hoc autē B est ueluti illius definitio: nam si quis docere uelit quid sit A, in definitione explicāda ipsum B accipiet. Cur autē B insit ipsi C, causa est, quòd ita in imum stomachum cibos deprimi salubre est. Atque ut ista singula apertius uideantur, commutandæ sunt superiores propositiones. In iis autem causis atque in efficientibus, rerum ortus contrario modo spectatur: efficientes enim causæ, quæ pro medio in argumenti conclusione accipiuntur, tempore præcedunt, & antè nascuntur quàm effecta: contrà in finibus, C minus extremū antecedit, finis autem ipse cuius causa ille fit, postremus est. Accidit autem interdum, idem effectum probari non modò ex fine, sed etiam ex materia, quæ necessitudinis causa dicitur. Veluti cur lumen per laternā transmittatur? Huius rei causa duplex redditur: una est, quia necesse est, ut per maiores meatus, id quod subtilioribus constat partibus, transmittatur: siquidem eò lux cernatur, quia corpus aliquod permeet & transeat, Altera, est finis, ne uidelicet vspiam offendamus. At enim, si in iis quæ sunt, duplex causa reddi poßit, nūquid etiam in iis, quæ fiūt, idem illud usuenire poterit? Et certè potest, nam si

eam ob causam tonitrus fiat, quia restringitur ignis, hæc una causa erit, cur strepitũ illum & stridorem in aere fieri necesse sit: alia autem causa erit (si uerum est, quod aiunt Pythagorei) ad terrendos manes qui sunt in tartaro. Sunt autem huius generis plurima, ac potißimùm in iis quæ natura constant & fiunt. Cùm enim ad suum quendam finem pertineat semper natura, tum omnia nescio qua facit neceßitate. Est uerò duplex quæ in rebus cernitur neceßitudo. Vna quæ est naturæ & ingenitæ cuique rei inclinationi consentanea. Altera est, quæ uim adfert, & naturali cuiusque rei inclinationi repugnat: ueluti lapidem & sursum, & deorsum quadam neceßitate ferri rectè dicimus: sed non idem esse neceßitatis genus, facilè perspicitur. Ex iis uerò, quæ ratione & artificio fiunt, quædam sunt in quibus casus nullum locum habere potest: cuiusmodi sunt domus & statua, quæ non illa quidem necessariò fiunt, sed ad finem aliquem semper pertinent. Alia sunt, in quibus etiam fortuna interdũ cernitur, qualis est ualetudo, & salus cuiuspiã. Posterioris autem generis ea potißimũ sunt, quæ ut hoc modo, ita secus fieri possunt, quo tẽpore nõ erit rei euentus fortuitus. Quocirca finis est bonũ aliquid, cuius causa aliquid aut natura, aut arte fit. Nã quod fortuitò euenit, nullius rei gratia fieri dicitur. Porrò autem quæ causa est eorũ quæ sunt, eadem est eorum quæ fiunt, & quæ facta sunt, & quæ futura sunt: quandoquidem quæ rerum causa est, ea in demõstratione medium est. Verùm id est diuersum, quòd in iis quæ sunt probandis, medium quod iam est, accipitur: in iis autem quæ fiunt, fieri medium sumitur: in factis factum, in futuris futurũ. Verbi causa, cur fuit lunæ defectio? quia fuit terræ interiectus: fit autem defectio quia interponitur terra: erit, quia interponetur: est autem

def

defectio, quia est terræ interpositus. Esto autem & aliud exemplum, ac primum definiatur glacies aqua concreta: tum aqua sit C, concreta sit A, causa autem ac medium sit B, quod est caloris usquequaque defectio: in ipso igitur C, dicitur B, & in hoc ipso B, A inest, quod est conglaciare: gignitur autem glacies, cùm gignitur medium B, & fuit glacies, quia fuit B, & erit, quia futurum est, ut B sit. Atq; huiusmodi quidem causæ, simul sunt cum effectibus, ita ut cùm fiat unum, fiat alterum, & quo tempore unum est, eodem tempore alterum esse necesse est: nec secus in præterito, & futuro tempore fit.

Cap. 12 *In iis autem quæ non simul sunt, quæstio est, an quemadmodum nobis uidetur, ita res habet: ut ex causis effecta sequantur continuò, hoc est, perpetua quadam, & nullo temporis spatio intercisa consecutione, cùm interim sit semper rei factæ causa, res facta, rei futuræ, futura, & rei quæ fit, quippiam quod paulò antè fiebat. Est igitur imprimis hoc loco perspicuum, semper ab eo quod posterius factum est, duci argumenti conclusionem, nec immeritò: est enim iis quæ facta sunt, quasi principium quoddã, id quod posterius factũ est. ob eámque causam in iis quæ fiunt, eodem modo argumentum dicendũ est à posteriori. A priori uerò argumẽtum ducere nullo modo licet: neque enim rectè efficies, si, quia est aliquid iam factum, uelis concludere id quod posterius est, esse factum: quod idem in futuris intelligẽdum. Siue enim incertum, siue certum quoddam tempus proponas, id nunquam efficies, ut rectè sequatur, si hoc factum est, ergo illud quod posterius est, factum est: quandoquidem necesse est hanc conclusionem, falsam esse toto illo tempore, quod interiectum est inter prius factum & posterius: eadémque ratio est in futuris. Neque uerò ad hunc*

hunc modum rectè efficies, quia illud factum est, necesse esse, ut illud pòst fiat. Medium enim demonstrationis simul genitum esse debet cum re quæ concluditur: nempe eorum quæ facta sunt, medium est quod factum est, futurorum futurum, eorum quæ fiunt, quod fit, eorum quæ sunt, quod est. Atqui quod factum est, & quod futurum, genita simul esse non possunt. Iam autem siue incertum, siue certum ac definitum quoddam tempus accipias, nil, ut id rectè sequatur, effeceris, quia illo toto spatio temporis, quod interiectum est inter id quod factum est, & quod futurum est ut fiat, falsa erit illa complexio. Sed quid illud sit, quo res ita cõnectuntur & continuantur, ut statim post factum esse sequatur fieri, uideamus. An nõ uerum est cohærescere inter se id quod factum est, & quod fit? etenim cõtingere & cohærere inter se nõ possunt duo (ut sic dicã) facta esse: quia ipsa extrema quædã sunt omnino indiuidua. Vt igitur non possunt pũcta punctis cohærescere, ita factũ esse cũ altero eiusdem generis perpetuari nõ potest: utraq; enim indiuidua sunt. Vnde efficitur, ut nec factũ esse, & fieri cõtingere inter se poßint: fieri enim diuiduum est, factum esse, indiuiduum. Quod igitur est punctum ad lineam, hoc est factum esse ad fieri, quãdoquidem in eo quod fit, insunt facta infinita. Sed de iis clarius dicẽdi alius est locus, ubi genus uniuersum motus explicatur. Atque illa quidem hoc loco sufficiant de ratione quam habet causa, quæ pro medio accipitur, ad effectũ, in iis rebus in quibus deinceps ex aliis alia oriuntur. Nam cùm argumẽti cõclusio in iis rebus connectitur, perinde inter mediũ, & maius extremum nil debet esse interiectũ atque in aliis. Exempli causa, factum est A, quia C factũ est: ubi C posterius est, prius A. Ob id autẽ C in hac conclusione principium est, quia propius ad instãs

accedit, quod est tēporis principium: tum uerò, quoniā D factum est, necessariò efficitur C factum esse: illud igitur ad extremum necessariò concluditur, quia D factū est, A factum esse, cuius rei causa est C. Etenim si factum est D, necesse est, ut C factum sit: si autem C factum est, necesse est ut A prius factum sit. At quæret quispiam, fierine id posit, ut medium tandem accipiatur usque eò coniunctum, atque adhærescens, ut nullum sit præterea medium? an uerò quia mediorum infinitas quædam inest, aliud atque aliud semper accipi posit? Nam hoc pauló antè dictum est, nō posse inter se connecti, & coaptari duo facta. Verumenimuerò, quicquid contrà obiiciatur, illud certum est, ducendū semper initium ab eo medio, quod instāti est propinquius. Eadem autem ratio est in futuris. Nam si uerum est fore D, illud necessariò prius futurū est, ut sit A, ubi etiam causa est C. Si enim erit D, prius erit C: si autem erit C, prius erit A. neque uerò in iis minus est infinita diuisio, quàm in factis: nec enim momenta, quæ in futuris cernuntur, continentia esse possunt. Porrò illud etiā in his obseruandū est, ut initium accipiatur ab eo, citra quod nullum sit interpositum medium. Quod autē modò dixi, in ipsis etiam artium operibus cernitur. Vt si domus facta est, necesse est incisos atq; adeò paratos fuisse lapides. Cur autem id necesse sit, causa est, quia necesse fuit iacta esse fundamenta, ut factam esse domū intelligamus. Atqui ut fundamentum esset, iam antè paratos fuisse lapides necesse est. Nec ratio dißimilis erit, si ad futurū id transferas: nā si erit domus, futuri sunt antè parietes: idq; eodem modo, adhibito aliquo medio probabitur, quia necesse est, ut sint antè iactā fundamenta.

Cap. 13. *Quoniam autem rerum naturalium ortus in plurimis reciprocari, ac ueluti in orbem redire conspicitur, eo fit,*

ut

ut non incommodè interdum argumenti cõclusiones uicissim in orbem tractētur: id quod tum erit, cùm inter se mutuò consequētia erunt, mediũ, & extrema: in talibus enim uerbis cernũtur uicissim retro cõmeãtes probationes. Demonstratum autē est in superioribus libris, fieri interdũ, ut uicissim ad concludendas sumptiones, adhibeatur complexio: quod aliud nil est, quàm reciproca & orbicularis demõstratio. Quòd autem in naturæ operibus hoc probandi genus cernatur, hoc exēplo perspici potest: postquam terra imbre madefacta est, inde necesse est nasci uapores: tum ex iis oritur nubes: mox autem nube resoluta, imbrem effundi necesse est: ex quo rursus madefieri terram consequitur: id autem est unde sumptum erat exordium. Itaq; hæc quasi orbem quendam absoluunt, quæ ita in se redire uidentur, ut posito uno aliquo, sequatur aliud: tum illo posito, mox aliud, ex quo id ipsum quod primum erat, renascitur. Sunt autem duo genera eorum quæ fiunt. Vnum est eorum, quæ quia semper, & in omnibus eodē modo se habēt, aut fiunt, propterea uniuerso genere contineri dicuntur. Alterum in iis cernitur, quæ non semper, sed maxima ex parte ita fiunt. Vt non sunt omnes uiri barbati, sed in maxima tamen parte id cernitur. Porrò quæ ad hoc posterius genus pertinent, sui etiam generis medium, quod plerunque fit, habent. Nam si ita conueniat A ipsi B, ut in totum genus cadat, itémque B uniuersè enuntietur de C, efficietur necessariò ita in omni C dici A, ut huius generis omnibus ac semper conueniat. Hoc enim est, quod cadere in totum genus diximus, quod omni, ac semper cõueniat. Atqui id maxima tantùm in parte uerum esse ponebatur: inesse igitur ut medium B ex genere sit eorum, quæ plerunq; fiũt. Quapropter eorum, quæ plerunque eueniunt, illa erunt pro-

pria, omnique medio carentia principia, quæ plerunque etiam ita sunt, aut fiunt.

Cap.14 *Sequitur nunc, quia suprà ostensum est, quomodo definitio in argumenti conclusione pro aliquo uno ex tribus extremis accipiatur, & quomodo demonstratione aut definitione, quid res sit ostendatur, aut non ostendatur: sequitur inquam, ut inuestigandæ definitionis rationem doceamus. Ac primùm, inter ea quæ in altero dicuntur, nonnulla reperiuntur, quæ latiùs ipsa quidē patent quàm subiectum, sed tamen non latiùs, quā genus ipsius subiecti. Ego uerò latius patere ea dico, quæ sunt alicui cum aliis communia. Vt si quid est, quod omni ternario cōueniat, & aliis præterquam ternario, cuiusmodi est (ut sic dicam) ens, quod cū in omni ternario dicatur, tam latè præterea patet, ut uel omnē numerum longè excedat: Impar autē commune quidem est ternario cum aliis (nam etiam quinarius impar est) sed nō latius patet quàm genus istorū. Numerus enim, quinarij genus est: præter numeros autē, nulli conuenit impar esse. Est igitur definitionis hîc modus, ut sumas ea, quæ sunt ei rei quā definire uelis, cū aliis cōmunia, ídq; usq; eò persequaris, dum propriū efficiatur, quod nullā in aliam rem transferri poßit. Nam illa oratione uim atque naturā rei uniuersam contineri necesse erit. Exempli causa, omnis ternarius est numerus impar, tū est primus, ídq; bifariā: & quòd eum alius numerus non metitur, & quòd ex multis numeris non componitur. Hinc igitur colligitur hæc ternarij definitio. Numerus impar primus, atq; adeò bifariam primus. Ac eius quidem definitionis pars prior, omnibus est imparibus numeris cum ternario communis: posterior autem, etiam binario conuenit: iunctæ autem simul utræque partes, in nullam aliam rem transferuntur.*

Quon

Quoniam autẽ suprà docuimus necessaria esse, quæ in explicanda definitione sumuntur: quãdoquidem quæ in omni dicuntur, necessariò conueniunt: hæc autem quæ ad definiendum ternarium, aut aliud quiduis adhibentur, uim ac naturam rei declarant: ternario igitur illa omnia necessariò conueniunt. Quòd uerò uniuersam rei essentiam complectatur, hinc perspici potest, quòd necesse est, si naturam rei uniuersã nõ cõplectatur hæc oratio, ut sit genus quoddam, quod aut uno nomine appellari poßit, aut nullum habeat nomen impositum. Vnde sequitur latius patere hanc orationem ternario. Nam id hoc loco accipiendũ est, omne genus ad multas posse species pertinere. Ergo si hæc oratio alteri nulli conueniat, quàm omnibus ternariis necesse erit ut eâ, uis ac natura ternarij uniuersa cõtineatur. Ponẽdum enim hoc loco nobis est, uim ac naturã rei esse, huiusmodi quoddam attributum, indiuiduis modò alicuius speciei conueniens. Itaq; hac eadem ratione in aliis omnibus in quibus idem modus definiendi obseruabitur, quæ sit rei uis ac natura ostẽdetur. Si autẽ uelit quispiam genus ipsum definitione explicare, hæc erit illi uia sequẽda. Primum distribuendum erit genus in species ultimas, in quas primùm, inter diuidendum incidet: ut numerus in ternarium, & binariũ: Tum singularũ formarũ erunt inquirendæ ex superiore ratione definitiones. Verbi gratia, quid sit recta linea, quid circulus, quid rectus angulus, & huius generis alia. Deinde postquã genus, ad quod sit id ipsum, quod definitur, referẽdũ, inueneris, nẽpe utrũ quantitas sit, an qualitas, tum ex iis quæ sunt communia primis illis speciebus, erunt illa colligenda, quæ propriè generi cõueniant. Nam quæ illa sint, quæ uniuerso generi, quod ex infimis speciebus cõponitur, cõueniãt, ex definitionibus ipsarũ formarũ

manifestum fiet: quādoquidem omnis propemodum cognitionis initiū est definitio, idq; quod simplex est. Ac simplicibus quæ cōueniūt, in ipsis simplicibus solis per se spectātur, in aliis autem per ipsa simplicia. Porrò autem diuisiones generum per differentias factæ, plurimùm ualent ad perfectas definitiones, hac ratione cōficiendas. Et qua ratione quidē ad demonstrādam definitionem adhibeantur huiusmodi diuisiones, paulò antè docuimus: neq; enim existimandum est, eam modò diuisiones habere utilitatē, quòd ad concludendū quid res sit, uim quandā necessariam afferant: sed id potius censendum est, nullam in iis inesse concludendi necessitudinem: quandoquidem absoluta diuisione, statim omnes partes definitionis, citra probationē accipiuntur, perinde ac si iam inde ab initio, nulla antefacta diuisione, sumerentur: Sed eò ualent ad definiendum diuisiones, quoniā plurimū interest, quo ordine singula disponas, & quid primo, quid secundo loco constituas. Verbi gratia, non parum refert an hominem dixeris esse animal mansuetum bipes, an bipes animal mansuetum. Quæ uerò præterea in definitione uidenda sunt, efficiatúrne unum aliquid ex duabus definitionis partibus, ueluti an quippiam unum sint animal mansuetum, itémque an ex illo genere, & illa differentia, constituatur hominis natura: aut uerò quid illud tandem sit, cuius hac una oratione natura continetur: illa inquam utraque non probat, qui diuisione utitur, sed citra probationem accipit. Est autem & alia diuisionis utilitas, ut in definiendo nil prætermittamus eorum, quæ quid res sit ostendere poßint. Nam ut id uitium declinemus, propemodum sola diuidendi ratio præstare potest. Postquam enim primo loco genus acceptum est, siquis nō proximam diuisionē accipiat, sed ad inferiorē

aliq

aliquam transiliat, in partes diuisionis non cadent omnia quæ sub genere continentur. Vt si quis animal diuidat in ea quæ alas habent perpetuas continuásque, & ea quæ alas habent diuisas: non comprehendet hac diuisione omne animal; sed uolucres tantùm hac diuisione continentur, quarum hæ propriæ sunt differentiæ. Animalis autem illæ sunt primæ differentiæ in quas cadit omne animal: quod idem in aliis generibus dicendum est; siue illa sint omnino ab animali diuersa, siue sub ipso animali comprehendantur. Primæ enim uolucris differentiæ sunt, in quibus omnes uolucres cōtinentur, & piscis, in quibus omnes pisces. Ac singula quidem ita persequendo per diuisionem facilè erit uidere, num prætermittatur quippiam: sin hanc rationem negligamus, necesse erit, ut & aliquid interdum prætermittatur, & semper incertum sit, quicquámne prætermissum sit, an secus. Neque uerò necesse est, ut definias aut diuidas quippiam, simul omnia quæ sunt nosse, tametsi quibusdam uideatur fieri non posse, ut rerum inter se discrimina intelligamus, nisi eas ipsas res perspectas ac cognitas habeamus: ut autem rerum assequamur cognitionem, non intellectis earum inter se differentiis, consentaneum non esse. A quo enim nō discrepat quippiam, cum eo idem esse: à quo autem distinguitur, aliud esse ab eo. Ac primum quidem falsum est postremum hoc proloquium. Neq; enim omnis differentia aliam rem efficit: quandoquidem multæ sunt inter ea quæ specie nō distinguuntur differentiæ, quæ nec in rei natura cernuntur, nec propter se insunt. Deinde uerò postquā quisquā accepit contrarias differentias: idq; necesse esse, ut aut hac, aut illa parte contineatur id omne quod in hoc genere cernitur: mox autem in altera parte id ipsum cuius definitio quæritur cōprehēdi, idq; ita esse cognos

gnoſcit: quid, inquam, poſtquam hæc omnia rectè effecerit, refert ſciat an neſciat, in quibus aliis hæ differẽtiæ dicantur? Perſpicuum enim eſt eum, qui hanc uiam inſiſtens eò perueniet, ubi iam nulla poßit eſſe differẽtia, qua res præterea diuidatur, inuenturum eam quam quærebat orationem, qua rei uis uniuerſa contineatur. Porrò autem genus uniuerſum in partibus diuiſionis contineri, ſi partes in eo contrariorũ genere ſint, quibus nil interiectũ eſt, nõ poſtulatum eſt, ſed uelit nolit is quicum diſputatur, neceſſarium, ut ſi ueræ ſint differentiæ, ad unam earum pertineat quicquid illo genere comprehẽditur. Sed ut per diuiſionem rectè conficiatur definitio, tria ſunt obſeruãda: Primum eſt, ut accipiantur attributa, quæ ſint ad declarãdum quid res ſit accommodata. Alterum eſt, ut quod primum, quodque ſecundum eſſe debet, ſuo loco collocetur. Tertiũ eſt, ut omnia, quæ ſunt ad hanc rem neceſſaria, adhibeantur. Ac horum quidem primum hinc conſequi poterimus, quòd ut loci ſunt, quibus accidentis quæſtio tractatur, cùm alterũ alteri ineſſe oſtẽditur: ita ſuos quoſdam locos habet quæſtio generis, quibus quippiã genus eſſe confirmetur. Secundum autem, quod eſt ſingula, ut par eſt collocare, ita facilè præſtabimus, ſi quod primum eſt, primò loco accipiatur: id autem erit, ſi id acceptum ſit, quod eſt omnium cõſequẽs, nec uiciſsim ex eo alia conſequuntur omnia: ſemper enim inter definitionis partes eſt aliquid huiuſmodi. Poſtquam autem id erit ita conſtitutum, idem modus erit ſeruandus in collocandis reliquis inferioribus: nam ſecundum ad reliqua comparatum, eſt ut primum, itémq; tertium, ad ea quæ ſequuntur. Sublato enim primo, id quod deinceps ſequitur, eſt omnium primum: nec diſsimilis eſt in aliis ratio. Tertium autem, quod in eo eſt ut intelligamus, ea quæ accepta

ſunt

ſunt,illa eſſe omnia, quæ ad rem definiendam fuerunt neceſſaria,hinc perſpicitur, quòd ſumpto primo, ita ipſum diuiditur, ut neceſſe ſit omne quod illo genere continetur, aut hac,aut illa parte comprehendi,ídque quod definitur, in ea parte reponimus,in qua continetur: tum rurſus hoc totum quod ex ſuperiore diuiſione natum eſt, ſuis differentiis diſtribuimus,idq; uſque eò perſequimur, donec ad extremum totum quoddam efficiamus, cuius nullæ ſint differentiæ,uel certè quod ſtatim ubi adiecta eſt ultima differentia, ab ipſa re quæ definitur, ſpecie non diſtinguitur. Perſpicuum enim eſt,in definitione quæ hac ratione cõfecta eſt,nil redũdare: quia omnia quæ ſumpta ſunt ad oſtendendum quid res ſit,ſunt accommodata:neque abeſſe quicquam, aut enim genus hîc deſiderabitur, aut differentia. Atqui genus hîc primo loco acceptum eſt, illúdque cum differentiis coniunctum: Differentiæ autem omnes hîc appoſitæ ſunt: quandoquidem nulla præterea differentia hîc locum habere poßit: alioqui totam hanc orationem ſpecie differre à re quæ definitur, dicendum erit, quod nos ſuprà negauimus. Illud autem uidendum eſt ei qui rerum definitiones inueſtigat,ut primùm quid commune habeant ea quæ ſimilia ſunt,nec ſpecie differunt,conſideret: deinde in aliis rurſus idẽ faciat, quæ ad genus illa quidem unum, & idem cũ ſuperioribus, pertineant,ſed ſpecie ab illis diſtinguantur,cùm interim comparata inter ſe, ſpecie idem ſint,quemadmodum & illa. Poſtquã autem ſumpſeris quid his & illis,aliiſq; eiuſdem generis commune ſit: tum illud ſpectabis,ſitne quod in iis omnibus commune eſſe reperiebas, idem aliquid, atque ita idem, ut communem efficiat unam rationem.Nam ſi ad unam quãdam rationẽ peruenias,erit proculdubio illa rei definitio:Sin unam in ratio-

nem non conueniant, sed aut duas aut plures, certum est non esse simplicem, sed multiplicem naturam eius rei, cuius quærebatur definitio. Exempli gratia, si uelimus nosse quid sit magnitudo animi, uidendum est quid inter se commune habeant aliqui, quos cõstet fuisse magnanimos, quod genus sunt, Alcibiades, Achilles, Aiax, quibus id fuisse commune uidemus, ut æquo animo contumeliam pati non possent. Alcibiades enim ob eam causam bellum patriæ intulit: Achilles implacabili exarsit iracundia: Aiax sibi mortem cõsciuit. Tum eiusdẽ generis alios spectabimus, ut Lysandrum & Socratẽ, in quibus animi magnitudinem ex eo agnoscimus, quòd tam aduersas, quàm secundas res moderatè & constanter tulerunt. Comparatis igitur inter se iis duobus, considerandum est ecquid commune habeant, constantia, idemq; in utraq; fortuna animus, & summa in ferenda contumelia impotentia. Quòd si nil commune reperias, statuere poteris duas esse magnanimitatis species.

Cap. 15. *Semper autem res uniuersa est, quæ definitione explicatur: neque enim medicus cùm definit, quódnam sit salutare oculis medicamentum, definitionem ad hunc aut illum oculum tantùm accommodat, sed aut in genus uniuersum oculorũ, aut in aliquam sanè speciem uult transferri. Porrò autem singularia definire multò est facilius, quàm uniuersalẽ: ob eámque causam à singulis rebus ad uniuersas progrediendum. Etenim ambiguitas, quæ est in rebus uniuersis, minus cernitur, quàm quæ est in iis rebus quæ specie non distinguuntur. Sicut autem in demonstrationibus conficiendis, necesse est ut insit in demonstratione necessaria cõcludẽdi ratio, ita in definitionibus imprimis uidendum, ut apertè ac perspicuè res doceatur. Id quod consequemur, si non statim ad genus uniuersum definiendum*

aggrediamur, sed seorsum antè definiamus singulas res, quæ ad unum quoddam genus pertinere uidentur. Veluti non totũ genus similium primò definire oportet: sed prius qui sint similes colores, & quæ sint figuræ similes, definiẽdum est: itemq; quid sit acuta uox prius explicandum, tum ad definiendum genus uniuersum ueniemus: sed ita semper ut ne subsit ambiguitas, caueamus. Iam autem, si est inter disputandum uitiosum uti metaphoris, id profectò uitiosum etiam erit, in definiẽdo aut perpetuas adhibere metaphoras, aut uerbo aliquo aliunde translato uti. Nam si hic sint metaphoræ, translationes usurpare in differendo necesse erit.

Est autem & alia diuisionum & partitionum, siue incisionum utilitas, ad causas multarũ quæstionum intelligẽdas, si has in promptu habeamus. Est autem hæc tractãdarum per diuisiones quæstionum ratio: primùm uidendum est quæ sint generis alicuius uniuersi, quod propositũ sit, consequentia: atque esto illud, uerbi causa, animal Spectãdum igitur quæ sint, quæ omnibus animalibus conueniant: tum ubi istа absolueris, pergẽndum est ad partes, uidendúmque est, ut quæque latißimè patet, proximéque ad generis communitatem accedit, quæ sint huius consequentia. Atque esto uolucris: quæ igitur omni uolucri insint, spectandum. Idémque in aliis deinceps partibus, ut quæque primo generi est proxima, faciendum. Perspicuum enim est, postquam ita singula fueris persecutus, facile tibi esse, causam reddere, cur generis uniuersi consequentia singulis partibus conueniant: Veluti quamobrem homini, aut equo, conueniant animalis consequentia. Esto igitur animal A, animalis consequentia B, quædam autem ex animalibus singuli C D E. cur ergo omni D & aliis

Cap. 16

conuen

conueniat B, causa est A. Nec dißimilis est in aliis eiusdem generis ratio. Atque illa quidem ratio, quam modò subiecimus, ad ea pertinet, in quibus cōmuni generi impositum nomen est, quo appelletur. Cæterùm non ad illa tātùm ualet hæc ratio, sed etiam si aliud quippiam commune multis reperiatur. Nam hìc quoque primùm quæ sint illius communis generis consequentia: spectandum erit deinde ad singulas partes, quæ huius sunt antecedentia, pergendum. Exempli causa, omnibus cornua habentibus ista conueniunt, omasum habere, & in utraque maxilla dentes non habere: sunt autem & animalium quædam species, quibus cornigerum esse est consequens: in quibus si quæratur quamobrem illa consequentia insint, in prōptu causa erit, nempe quia cornuta sunt. Præter illos autem duos modos, est & alius modus, causæ ex partitionibus eruendæ, in iis quæ proportione quadam sola idem sunt: quod genus sunt, sepium, os, spina, quibus non est communis aliqua natura, quæ una appellatione ipsa complectatur: sunt tamē horum quædam communia consequentia, perinde ac si una quadam natura continerentur. Quæstiones autem eædem aliæ dicuntur, eò quòd unum quoddam medium habent, ueluti omnes quæstiones, quarum causa est antiperistasis. Sed in iis quædam sunt, quæ cùm eædem genere sint, quibusdam tamen inter se distinguuntur differentiis, quæ partim ex subiectis diuersis, partim ex rationibus uariis sumuntur. Verbi causa, tres hæ quæstiones, quam ob causam fit echo, cur in speculis rerum formæ apparent, quamobrem fit iris in cælo: tres inquam hæ quæstiones, genere conueniunt, siquidem omnium causa est reflexio, sed specie inter se distinguuntur. Aliæ autem ex eo dicuntur eædem, quòd unius medium, in medio alterius cōtinetur. Vt hoc, quamobrem

circa finem mensis, maior concitatiórque est Nilus? quia sunt extremo mense imbres frequentiores. Rursus cur obeunte mense, uis maior est imbrium? quia tum lumen lunæ magis ac magis minuitur. sunt igitur hæ duæ quæstiones, hoc modo quo diximus inter se affectæ.

De causis autem & effectis ambiget hoc loco quispiã, nunquid possint uicissim adhiberi effecta ad causas cõcludendas, cũ semper sequatur, si effectus est, causam esse? nam si defluere arboribus folia, aut defectionẽ lunæ ponas, mox sequitur esse horũ effectorum causam. Atq; esto, uerbi gratia, causa cur decidant frondes, lata habere folia: defectionis autẽ, terræ interpositus. Etenim si ex iis effectis nõ sequantur hæ causæ, necesse erit ut sint præterea aliæ eorum causæ, siquidem simul cum iis causis sint effectus: simul ac enim posuisti terræ interuentũ, sequitur defectio, & posita arbore, cui sint lata folia, statim efficitur defrõdescere posse. At uerò si res ita habet, nobis igitur admittendũ erit, uicissim ex aliis alia demonstrari posse: Sit enim defrondescere A, arbor latioribus constans foliis B, uitis C. si ergo in omni B est A, quod est omnem arborem latioribus uestitam foliis, caduca habere folia: itémque in omni C dicatur B: omnis enim uitis latioribus tecta est foliis: ad extremum igitur concludetur, omne C esse A, quod est omni uiti frõdes decidere. Atq; in hac quidẽ ratiocinatione uerbum medium B, causa est. At contrà etiam concludere possumus uitem habere lata folia, per medium defrondescere. Esto arbor cui sunt ampliora folia D, defrondescere E, uitis F. Omni igitur F cõuenit E, hoc est omnis uitis defrondescit: in omni autem E dicitur D, id est omne quod defrõdescit, latiora habet folia, unde efficitur omni uiti latiora esse folia: sumptúmq; est pro causa huius rei, defrõdescere. Quòd si

Cap. 17

si non poßint ista uicißim sibi esse causæ, ut certè non possunt (semper enim prior causa est effectu, & ut deficiat luna, causa est terræ interpositus: nec contrà defectio lunæ, causa esse potest, ut inter solem & lunam terra interponatur) erit igitur quæ ex causa constabit, accurata & cur res sit demonstratio: quæ autem ex effectu ducetur, tantùm quòd res ita sit, confirmabit. Ex hoc enim effectu interponi quidem terram cognoscimus, sed quam ob causam interiiciatur, nescimus. Quòd autem defectio non sit causa cur interueniat terra, sed contrà interiectus terræ ipsius defectionis, hinc perspicitur, quòd in definitione defectionis accipitur terræ interpositus: unde planũ est, fieri manifestam defectionem per interuentũ terræ, nec contra huius naturam per illud explanari. Iam uerò, quid uetat eiusdem effecti multas esse causas? Profectò si idem effectus multis primò attribui poßit, id non uidetur esse incõmodum. Dicatur enim A in omni B primo, itemq; in omni C primo etiam insit A: dicantur autem B & C, de D & E. Hic ergo cur A in omni D, & E insit, causæ sunt B & C, illud quidẽ B, cur ipsi D conueniat, hoc autem C cur in ipso E dicatur. Itaque posita causa, efficitur necessariò ut res sit. At cùm res est, non sequitur uniuersam causam esse, tametsi pars aliqua causæ necessariò consequatur. An si genus uniuersum complectatur quæstio, semper ex uniuersa causa sequetur uniuersus effectus, & contrà? Exempli causa defrondescere, quanquam sit plãtarum multis generibus commune, si singula uelis persequi, tamen est certum quoddam unum genus, in quo id primum omnium cernitur, quod est uel planta, uel certi cuiusdam generis planta. Quare in iis etiam medium & effectum æqualia esse, atque adeò uicißim retro commeare necesse erit. Veluti si

causa

causa est cur decidant arboribus frondes, quoniam cõcrescat humor, necesse est ut si ponas defluere arboribus folia statim humidi cõcretionem ponas: & cõtrà, si est humoris talis cõcretio, necesse est defrondescere arbores. Sequitur nũc alia quæstio, utrum sit semper eiusdem effectus eadem causa, an alia atq; alia esse poßit? An, si ex iis ducta sit argumenti conclusio quæ propter se rei conueniunt, non autem ex signis, aut accidentibus, fieri nõ poterit ut sit unius rei plusquam una causa? medium enim est alterius extremi definitio: sin secus res concludatur, fieri poterit. Ac possunt quidem maius extremũ & minus per accidentia quædam tractari, sed tamen non erunt ad sciendum accommodatæ illæ quæstiones. At si accidentia omnia omittantur, erit semper eiusdem generis mediũ cum extremis: nempe si homonyma sint extrema, erit homonymũ medium: si genere quodam uno contineantur, & medium simile erit. Exempli causa, qualia sunt huius quæstionis uerba, quamobrem quibusdam inest proportio cõmutata, tale est mediũ: est enim alia in lineis causa, alia in numeris, & eadem tamẽ: nam hoc ipso quòd hæ lineæ sunt, illi numeri, est alia atque alia causa: qua ratione autem, est certi cuiusdam generis acceßio, eadem est in omnibus causa. Eadem ratio est in omnibus id genus. Item, cur similes sint inter se colores, & cur figuræ figuris similes, semper est alia atq; alia causa: quia simile, uerbum ambiguum est, cùm ad ista transfertur. Ac similes quidem figuræ hac ratione fortasse dicuntur, quòd certa quædam sit inter latera proportio, & pares sint anguli: colores autem quia uno sensu omnes percipiũtur, aut simile aliquid. Porrò autẽ in iis quæ proportione sunt eadẽ, mediũ etiã idẽ erit proportione. Propterea autẽ eiusdẽ semp generis est mediũ cũ extremis, quoniã

mut

mutuò se consequuntur causa, effectus, & res cui per causam attribuitur effectus. Ac si quidem singulatim res subiectæ accipiātur, latius patebit effectum. Vt exteriores angulos pares esse quatuor rectis, latius patet quàm triāgulum, aut quadrangulum. At si genus uniuersum earum formarum spectes, quibus cōuenit habere exteriores angulos pares quatuor rectis, cum eo reciprocabitur, eique par erit. Nec dissimilis est in medio ratio. Medium autem maioris extremi definitio est: quocirca dicūtur omnes scientiæ ex definitione oriri. Verbi gratia, defrōdescere est quidem uitis consequens, sed multò latius patet: itemque ficus, sed longè ficum excedit. At si cum omnibus huius generis arboribus conferas, non latius patet, sed æquale est. Si igitur primùm medium ad probandum sumas, erit definitio huius uerbi, defrōdescere: ac primùm quidem adhibetur hoc medium ad concludendum uniuersum genus, deinde uero ad singulas partes accommodabitur: atque esto medium, quoniam contrahitur concrescitque succus, aut tale aliquid. Quid uerò aliud est defrōdescere, quàm succum ea in parte contrahi, ubi foliorum pediculus cum extremis ramulis, qui quasi frondiū semina sunt, coniunctus est? Quòd si quis hanc causæ & effectus consecutionem uelit sibi descriptionibus quibusdam & exemplis declarari, sic habeto. Dicatur A in omni B, insit autem B omni D, sed ita ut latius pateat. Erit igitur B generale quoddam uerbū, facta ad omnia quæ sub D continentur collatione. Nam illud generale appello quod nō reciprocatur: uniuersale autē primū illud uoco, quod cum singulis partibus comparatum, non uicissim retro cōmeat, cū toto autē genere collatū, reciprocatur, nec latius patet. Ergo quòd in omnibus D dicatur A, causa est B. Quare latius patebit A, quàm B: nam si non

ita

ita sit, quæ causa est cur mutuò sibi causæ esse non possunt? Iam autem, si rursus omnibus E conueniat A, aliam quandam causam habebunt ipsa E, præter B. nam si secus res habet, cur uerum est, omni E inesse A, nec uicißim sit ut omne A sit E? quamobrem enim non erit causa cur omnibus E conuenit A, sicuti aliqua est cur omnibus D insit? Habebunt igitur ipsa E aliam quandam rationem in qua conuenient: sed quænam illa sit considerandum: atque esto C. fieri igitur potest, ut eiusdem rei plures sint causæ: sed ita tamen, ut nunquam plures sint eius effecti, quod in rebus specie iisdem cernitur. Verbi gratia, uitæ in longum tempus protrahendæ, in quadrupedibus causa esse quòd felle careant, in uolatilibus quòd ualde sicca sint, aut simile aliquid. Postrema quæstio est, quãdo non statim ad prima medióque carentia pronuntiata dissoluitur res proposita, sed multa media alia ex aliis, multásque causas persequi oportet. Vtrum magis causa est, medium quod generale est, & ad genus uniuersum accommodatum, an quod ad res singulas, in quibus aliquid quæritur, magis accedit. Profectò non dubium est, quin illud medium magis causa sit, quod ad minus extremum, in quo quæritur an aliquid insit, proximè accedit. Semper enim hæc prima causa est, cur sub uniuerso genere illud contineatur. Veluti ut omni D conueniat A, causa est C. Sic igitur persequi causas oportet, ut dicamus C causam esse, cur A conueniat D: tum cur C insit A, causam esse B: postremò cur ipsi B conueniat A, ipsum B sibi causam esse. Ac de ratiocinatione quidem & demonstratione, & quid sint & quomodo conficiendæ, hactenus dictum est, ex quo quid qualísque sit scientia demonstratiua intelligitur, utpote quæ nil ab illis distinguatur.

Cap.18. *Super est ut doceamus qua ratione principiorum assequamur cognitionem, & quis ille sit habitus, per quem ipsa intelliguntur. Sed prius quàm hoc aggrediamur, quid utranque in partem probabile sit, subiiciemus. Ac primùm, quòd scire nemo posit per demonstrationem, quin antè cognita, & percepta habeat prima, atque immediata principia suprà ostendimus. Hic igitur ambiget fortè quispiam, utrum sit eadem principiorum quæ aliarum rerum cognitio, nécne: & utrum harum & illorum cognitio scientia appellanda sit, an uerò harum quidem, scientia: illorum autem aliud quoddam cognitionis genus. Et utrum non insit nobis iam inde ab ortu principiorum habitus, sed usu acquiratur: an uerò nobiscum quidem nascatur, sed lateat tamen, nec se statim exerat. Ac nobis quidem ingenitum esse, nec intelligi, absurdum est: alioqui fatendum erit, eum qui certius aliquid cognoscat, quàm si per demonstrationem sciret, in summa tamen ignoratione uersari. At uerò, si non est insita natura principiorum notitia: sed usu & progressu temporis acquiritur, quonam pacto assequi, ac discere ipsa principia poterimus, nulla antecedente cognitione? Nam illud fieri non posse, in explicanda demonstratione suprà diximus. Perspicuum igitur est, neque simul nobiscum nasci principiorum cognitionem: neque cùm antè planè omnium rerum imperiti essemus, nullúmque habitum qui ad ista cognoscenda pertineret, haberemus, postea usu & temporis processu acquiri. Quapropter necesse est, ut ingenita quædam naturæ uis huius cognitionis nobis præbeat occasionem: quæ tamen facultas non tam accuratè, ac subtiliter singula perspicere posit, quàm certa hæc, miniméque fallax principiorum cognitio.*

Atque

Atque hæc facultas in omnibus inesse animantibus uidetur. Omnibus enim animalibus tribuit natura aliquam ad discernendas diiudicandásque res facultatem, quam sensum appellant. Cúmque hoc omnia animalia conueniant, quòd sensum habeant: in eo discrimen est inter ipsa, quòd ea quæ sensibus obiecta sunt, in quorundam animis impressa atque infixa manent, aliis statim excidunt. Quorum autem animis rerum obiectarum species non imprimitur, ea aut nullam planè, aut certè earum rerum quæ animo non retinentur, non habent cognitionem, nisi quo tempore sentiunt. Quæ uerò sensuum oblatas impulsiones retinent, ea postquam sentire desierunt, habent etiamnum infixam animo unam quandam rei speciem. Cúmque huius generis multa sint animantia, hîc rursus est quædam inter illa differẽtia, eò quòd quædã sunt quæ coniũctam habent cum illarum rerum memoria rationem. Alia sunt, quæ huius planè sunt expertia. Oritur ergo (uti diximus) ex sensu memoria: tum ex memoria aliquoties repetita, nascitur experientia: nil enim est experientia una, quàm multæ (ut sic dicam) memoriæ. Postremò ex experientia, quæ tum est, cùm est infixa animo de toto genere pronuntiatio, aut unius cuiusdam rei notio, quæ sit ipsa quidem præter res singulas, sed in illis tamen omnibus una eadémque manens cohæreat: ex ipsa inquam experientia, proficiscuntur omnis artis ac scientiæ principia. Artis quidem, si ad eas res pertineant quæ oriuntur & occidunt: scientiæ autem, si ad ea quæ eadem semper sine ulla mutatione permanent. Neque igitur certi cuiusdam generis habitus sunt nobis natura insiti, quibus principia intelligamus, neq; ex aliis habitibus prioribus, ac notoribus oriuntur, sed sensibus modò tribuenda est huius co-

gnitionis origo. Quemadmodum enim inclinata iam acie fusóque propemodum exercitu, si resistere unus incipiat, mox alius gradum sistit, deinde alius atque alius: donec ad principium agminis id perueniat: ita (ut sunt animi nostri) simile aliquid in iis usuuenire potest. Sed quod modò dictum est, nec satis apertè explicatum, nunc ab initio explanemus. Ac primùm, cùm se aliquod indiuiduum sensibus offert, tum primùm animo comprehenditur uniuersum genus. Etenim singulare quidem est quod sentitur, sed sensus ipse intimáque cogitatio ad genus uniuersum pertinet: ueluti cùm hominem aliquem uideo, sensus ad hominem concipiendum, non ad Calliam hominem percipiendum pertinet. Tum uerò animus aliquandiu in hac atque illa communi notione conquiescit, idque eò usque persequitur, dum ad simplicißimam aliquam latißiméque patentem notionem perueniat. Veluti huius atque illius generis animantia tantisper considerat, dum ad communem animalis notionem perueniat: ac deinde pari ratione ex hoc genere, ad alia progrediatur. Ex iis planum est, prima initia inductione fieri nobis manifesta: quid enim aliud est profecta hoc modo à sensibus notitia, quàm inductio? Quoniam autem omnium qui ratione cernuntur habituum, quibus uerum aliquid dicere possumus, alij sunt in quibus perpetua inest ueritas, alij in quibus ut falsum dicatur, interdum euenit. Huius generis sunt, rerum agendarum & faciendarum ratio, & opinio: Ex genere autem eorum quæ semper uera sunt, est scientia & intelligentia. Et quia nihil est certius accuratiúsque scientia, præter intelligentiam, sempérque notiora sunt principia demonstratione, sine qua nulla potest esse scientia; ex iis profectò necessariò efficitur,

princi

principiorum non esse scientiam. Atqui nil est certius accuratiúsque scientia præter intelligentiam. Itaque in cognoscendis principiis, intelligentiam positam esse, perspicuè hac ratione ostenditur. Sed etiam hac ratione id confirmari potest. Principium demonstrationis non est demonstratio, neque igitur principiùm scientiæ erit scientia. Quare si præter intelligentiam nil est, in quo sit perpetua ueritas, perinde atque in scientia: erit profectò intelligentia, ueluti quoddam principium omnis scientiæ. Atque ita id quod ualde consentaneum est, fiet, ut principium scientiæ ipsis attribuatur principiis: scientia autem, simili modo, omnibus his rebus quæ ex principiis ortæ sunt.

*

FINIS.

ARISTOTELIS TOPICORVM

LIBER I.

Ioachimo Perionio interprete.

Cap. 1. HOC *nobis loco propositum est, uiam atque rationem inuenire, qua & de omni quæstione proposita, probabili argumentatione poterimus disserere: & nihil repugnans, si quid in disputationibus defendamus, afferemus.* Ac *primum quidem quid sit ratiocinatio dicendum est, quæque eius genera: ut ratiocinatio dialectica, quoniam hoc sermone eam inuestigamus, quid sit intelligatur.* Est *igitur* Ratiocinatio, *oratio, in qua quibusdam positis aliud quidam, quàm quæ posita sunt, ex iis ipsis quæ posita sunt, efficitur necessariò.* Demonstratio *autem est, cùm ex ueris & perspicuis cõclusio est aut certè eiusmodi, quæ à quibusdam perspicuis & ueris causam cognitionis sumunt.* Dialectica *uerò ratiocinatio est, quæ ex probabilibus cõcluditur.* Vera *quidẽ sunt & perspicua ea, quæ non ab aliis, sed à seipsa fidem habẽt.* Neque *enim initiorum ac principiorum, quæ in singulis sunt scientiis, quærenda ratio est, eáque omnia per se ipsa perspicua esse debent.* Probabilia *autẽ sunt quæ probãtur, aut omnibus, aut plurimis, aut certè sapiẽtibus: atq; iis uel omnibus, uel plurimis, uel iis quorum spectata est, & per-*

spectà

ſpecta ſapientia. Fallax *autem & certandi ſtudio comparata ratiocinatio eſt, quæ ex iis progreditur, quæ probabilia uidẽtur, nec ſunt: aut quæ ex probabilibus, uel quæ probabilia uidẽtur, conſtans cõcluſio, neceſſaria eſſe uidetur, nec eſt.* Non *enim omne quod probabile uidetur, etiã probabile eſt: quandoquidẽ nihil eorum quæ habentur probabilia, extrinſecus & quaſi ſpecie prima, tale exiſtit omnino. Id quod initiis concluſionum fallaciũ ſolet contingere.* Celeriter *enim ac ſæpe iis etiã qui parua cernere poſſunt, his in rebus falſa natura ſe offert & oſtẽdit.* Prior *igitur ratiocinationũ earum quas fallaces & ſtudio certãdi cõparatas eſſe diximus, etiã ratiocinatio uocetur.* Altera *fallax ratiocinatio, non omnino ratiocinatio dicatur, quoniã concludere uidetur, neque concludit.* Sunt *etiam præter eas ratiocinationes quas expoſuimus, fallaces cõcluſiones, quæ ex propriis initiis nonnullarum artium efficiũtur, & conſtant: quod fit in geometria aliiſque, quæ huic finitimæ ſunt.* Nam *inter genus hoc & ſuperiora aliquid intereſt, neque enim ex ueris & primis: neq; ex probabilibus progreditur is, qui falſa deſcriptione utitur.* Non *enim in definitionẽ incurrit quoniam nec ſumit que probãtur omnibus, nec quæ plurimis, nec quæ ſapientibus: atque his, nec ea quæ omnibus, nec quæ pluribus, nec quæ probatis: ſed ex propriis ſcientiæ ſumptionibus non ueris, quod uult, efficit.* Nam *quia ſemicirculos deſcribit, non quemadmodum deſcribendi ſunt, aut lineas ducit, non quomodo ſunt ducendæ, eo falſam concluſionem efficit.* Ac *ratiocinationum quidem genera hæc ſunt, quæ à nobis pingui quadam* Minerua *expoſita ſunt.* Nam *& de iis quæ iam diximus, & de iis de quibus deinceps dicturi ſumus, hoc ſemel admonere uolo, nihil horum me uelle ſubtiliter &*

accuratè docere, ſed tantum rudem ueluti formam ſubiice-re rerum ſingularum. Ego enim ita ſentio ad hanc artem quam hoc loco docere inſtituimus, ſatis eſſe, rudem quandam ac ſimplicem rerũ ſingularum habere cognitionem.

Cap. 2. *Sequitur ut deinceps ad quot, quáſque res instituti noſtri ratio conducat, diſſeramus. Tria autem ſunt, quorum primum exercitatio eſt, alterum congreſſus, tertium philoſophiæ ſcientia. Atque exercitationem quidem magnum eam adferre adiumentum, hinc perſpici licet, quòd ſi uia & ratione inſtructi ueniemus ad diſputandum, facilius de re propoſita diſſerere poterimus. Ad congreſſus autem & colloquia, quòd multorum enumeratis expenſiſq; ſententiis, non ex alienis & longè petitiis, ſed propriis aptiſq; locis ſermonem depromemus, quem cum ipſis cõferamus. Ita ſi quid minus præclarè nobis uidebuntur dicere, id facilè refellemus. Ad philoſophiæ autem cognitionem, quòd facultate in utranque partẽ de re quaque diſputandi inſtructi facilius in quaque re quid uerum ſit, quid falſum, perſpiciemus. Atque etiam ad prima initia omnium artium cognoſcenda, in hac arte uis maxima eſt. Nam quoniam principiis quæ propria artis eius ſunt, de qua agitur, adhibitis, de iis ipſis nihil dici poteſt nec cõcludi, (ſunt enim prima) certè iis quæ in quaque probabilia ſunt utamur neceſſe eſt, ſi quid de his exponere uelimus, quod dialecticæ proprium eſt uel maximè. Cùm enim hæc ratio ſit quædã indagatrix, ad omnia omnium rerum quæ uia & ratione progrediuntur principia, uiam aperit. Sed hæc tum demũ perfecta in nobis erit ratio, cùm id accidet nobis, quod iis qui arte rhetorica, medicina, ceteríſque facultatibus ſunt præditi, id eſt, cùm ex iis quæ cõmodè ad rem propoſitam adhiberi poſſunt, efficiemus quæ uolumus. Neq; enim uel orator*

tor

tor omnibus modis persuadere solet, uel medicus curatio=nem adhibere: sed si nihil prætermittat eorũ quæ adhibere possit, tum denique & perítũ eum & artificẽ iudicamus.

Primum igitur ex quibus hæc constet ratio, uideamus. Cap. 3. Quòd si exposuerimus, quòd quibusque de rebus omnis in=stituatur disputatio, ac ex quibus cõficiatur, & quemadmo dum ea omnia nobis suppetent, facile quod uolumus conse-quemur. Sunt autem numero paria, & ea ex quibus argu=mentationes cõstant, & ea in quibus ratiocinationes uer santur. quippe cùm probationes ex propositionibus confi-ciantur: & ratiocinationes de quæstionibus sint. Omnis autem propositio omnisq; quæstio aut genus declarat, aut propriũ aut accidẽs. Nam differentia, quia generale quip piam est in eodem, in quo genus, numero reponenda est. Quoniamq; proprium aliud est, quod rei naturam expla=nat, aliud quod non explanat, diuisum sit propriũ & di=stributũ in partes has duas, appelleturq; unum, id quod rei uim & naturam declarat, Definitio. Alterum cõmuni no=mine quod habuit, uocetur Propriũ. Ex quo perspicuũ est, quatuor omnia fieri ut diuisimus, uel propriũ, uel defini=tionẽ, uel genus, uel accidens. Neque uerò dictũ uelim hæc omnia per se aut propositionẽ efficere, aut quæstionẽ: sed hoc dico, ex his omnibus & quæstiones constare, & pro=positiones. Differt autẽ ratione quadã propositio à quæ=stione. Nam si quæratur hoc modo: An sit, animal gradiẽs bipes, definitio hominis? aut, sítne, animal hominis genus? propositio est. Sin hoc modo, sítne, animal gradiens bipes, definitio hominis, nécne? quæstio est. quod idem in cæteris cõtingit. Pari igitur numero inter se respondẽt & propo=sitiones & quæstiones: præsertim cùm ex omni proposi=tione, si rationem dicẽdi mutes, quæstionem facere possis.

Cap. 4. *Nunc dicendum est, quid sit definitio, quid genus, quid proprium, quid accidēs. Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit. Adhibetur autem aut oratio pro nomine, aut pro oratione oratio: possunt enim quædam, quæ oratione exprimuntur, definitione aperiri. Qui autem quoquomodo nomen pro nomine reddunt, ij profectò rei definitionē non explicant: quandoquidē omnis definitio oratio est: attamen hoc referēdum est ad definitionem ut honestū est, quod decet. Itemq; hoc, utrum idē sit sensus & scientia, an aliud, definitioni attributum est: in definitionibus enim idémne sit, an alterum, multus usus est. Ad definitionemq; pertinent ea omnia, quæ eadem uia & ratione tractantur, qua definitio. Atque hæc omnia talia esse ex hoc intelligi potest. Quòd si possumus quid idē sit, quid aliud differere, magna nobis de definitionibus disputandi suppetet copia. Nam si non idem esse ostendemus, definitionem infirmabimus, quanquā non id retro cōmeat. Non enim satis est ad construendā definitionē, idem esse docere: ad euertendā autem satis est, non esse idem ostendere. Proprium autem est, quod quid sit res non explicat, in soloq; inest, & uicissim de re dicitur, uelut hominis proprium est natum esse ad percipiendam grammaticam. Si enim homo sit, uim habet ad percipiendam grāmaticam, & si quid sit quod uim ad percipiendam grammaticam habeat, homo. Neque enim quisquam id proprium esse dicat, quod in aliam rem tranferri potest: ut dormire hominis proprium non est, etiamsi ad quoddam tempus in solum hominem cadat. Sed si quid tale proprium dicatur, non omnino, sed ad quoddam tempus, aut ad aliquid collatum proprium appellabitur. Nam à dextra esse proprium est interdum: & bipedem esse, proprium est, quod cum aliquo confertur,*

tur, ut hominis proprium est ad equum & canem. Atque nihil eorum quæ in alio etiam inesse possunt, uicissim dici hinc perspici licet, quòd non est necesse si quid aliud dormiat, id esse hominẽ. Genus autem id est, quod de pluribus, specie autem differentibus, dicitur in quæstione qua quid sit res quæritur. In quæstione autem qua quid quicque sit quæritur, ea dicuntur omnia quæ accommodatè & aptè respondentur, cùm rogatur quid sit id de quo agitur. Vt si quis rogetur quid sit homo, aptè respondebit animal. Generi etiam illud attributum est, sítne aliquid in eodem genere in quo aliud, an in alio: hoc enim eadem ratione tractatur qua genus. Nam si animal genus hominis esse demõstrauerimus, itémque bouis: certè ostenderimus quòd in eodem sunt genere, & si alterius esse genus docuerimus, alterius non esse, ea non ad idem genus docuerimus pertinere. Accidens est quod nihil horum est, nec genus, nec definitio, nec proprium, rei autem conuenit: & quod cadere potest in rem unam aliquam, & in eandem non cadere. uelut sedere & conuenire eidem, & non conuenire potest. Itémque id quod album est, quoniam nihil prohibet eundem aliàs album esse, aliàs non album. Harum autem accidentis definitionum uerior est & aptior secunda. Siquidem priore proposita, si quis eam sit intellecturus, iis antè quid definitio sit, quid genus quid proprium, sciat necesse est: at posterior satis ipsa per se plena & perfecta est, ut quid sit accidens per se intelligatur. Accidenti attributæ sunt rerum omnium inter se comparationes, quæ ab accidente ducuntur, ut utrum expetendum magis, quod honestum est, an quod utile? & utra uita suauior, eáne quæ uirtute, an quæ uoluptate dirigitur? & si quid aliud eodem modo dicitur. In iis enim omnibus utri id de quo agi-

tur

tur magis conueniat,quæritur.Ex quo perſpicuum eſt,accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum proprij nomen obtinere poſſe:ueluti ſedere,quod eſt accidens, ſi quis ſolus ſedeat,tum ad tempus proprium erit:& ſi ſolus quis ſedeat,etiam erit proprium ad eos qui non ſedent. Ita nihil prohibet accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collocatum uim proprij ac nomen obtinere, cùm interim non ſit futurum omnino proprium.

Cap.5. *Illud autem ignorare non debemus, ea omnia quæ ad proprium,quæ ad genus,quæ ad accidens referuntur, attribui etiam definitionibus poſſe. Nam ſi demonſtrauerimus non ſoli ei conuenire quod definitur, ut in proprio: aut nõ eſſe in definitione genus id quod datũ eſt:aut nõ ineſſe aliquid eorũ quæ in definitione continẽtur:quod etiam in accidente dici poteſt:certè definitionem euertimus. Ita iuxta illam,quam paulò antè poſuimus, rationẽ,quodammodo ſub definitionẽ cadent omnia.Nec uerò ob eam cauſam in his omnibus uia & ratio una generalis quærenda eſt non enim hoc inuentu facile eſt: & ſi inuentum ſit, tamen obſcurum erit omnino, nec magnum adiumentum ad id quod quærimus adfert: at ſi propria eorum ſigillatim uia tradatur,facilior ex iis quæ ſingulorum propria ſunt, de re propoſita erit explicatio. Itaque ſumma illa (idque rudi ut paulò antè dixi, Minerua) facienda partitio eſt, Tum ſua cuique aſsignanda ſunt attributa, quæ tum generis tum definitionis attributa dicentur. Ferè autem quæ expoſita ſunt, ea ſunt quæ ſiingulorum generum attributa ſunt.*

Cap. 6. *Primum autem omnium de eodem diſſerendum eſt quot modis dicatur: tripertitò autem, ut rudius hanc rem ſubiiciam, diſtributum eſt. Aut enim numero, aut ſpecie, autge*

aut genere idem soliti sumus dicere. At numero quidem eadem sunt, quorum & nomina plura & res una est, ut uestimentum & uestis. Speciei autem eiusdem sunt ea quæ multa sunt, neque specie differunt: ut duo homines, ut duo equi. Ea enim eiusdem speciei dicuntur, quæ eidem speciei subiecta sunt. Itémque eiusdem generis sunt ea, quæ eidem generi subiiciuntur, ut homo, & equus. Aqua autem quæ ab eodem fonte manat, eadem dici alio modo atque superiora, uidebitur: sed tamen in eodem genere numeranda est, in quo ea quæ unius speciei quoquomodo habētur, præsertim cùm cognatione quadam & similitudine hæc inter se coniuncta sint omnia. Siquidem aquæ omnes quòd similitudinem quandam inter se habeant, eiusdem speciei sunt: & aquæ ab eodem fonte fluentes, quæ eædem dicuntur, non alia ratione differunt ab aliis, nisi quòd excellētior sit, & maior harum similitudo. Itaque non ab iis hoc genus seiungimus, quæ eadem quoquomodo specie continentur. Constat autem inter o·nes, id quod est unum numero, idem appellari uerissimè. Idque solet in multas partes tribui: quarum pri na est, & maximè propria ea, qua aliqua eodem nomine uel definitione dicuntur, ut uestimentum & tunica, ut animal gradiens bipes, & homo. Secundo loco cùm per proprietatem idem aliquid exprimitur, cuius generis est hoc totum, quod uim habet ad cognitionem percipiendam & homo: & quod sublime naturà fertur & ignis, eadem sunt proprietate. Tertio loco cùm id ab accidentibus nascitur, ut quod sedet, quodq; musica preditum est, idem est quod Socrates. Vnum enim numero hæc declarare omnia, ex iis qui nominum mutationem faciunt, intelligi potest. Sæpe enim si quem euocari iubemus nominatim, neque is intelligit cui iubemus, alio tum nomine utimur,

quasi

quasi facilius ex re aduentitia sit intellecturus, ideóque uel sedentem uel disputantem ad nos accersiri iubemus. Ex quo perspicuum est, idem existimare nos accidente declarari, quod nomine. Idem igitur tribus modis, ut expositum est dicitur.

Cap. 7. *Omnem autem disputationem de iis quæ suprà dicta sunt, haberi, ex hísque constare, primum inductione perspici licet, Si quis enim unamquanque propositionẽ & quæstionem perspiciat & consideret, is certè uel ex definitione, uel ex proprio, uel ex genere, uel ex accidente eam constare animaduertet: deínde id ratiocinatione hac concludi potest. Quicquid enim de aliquo dicitur, id necesse est reciprocari, uel nõ reciprocari Si reciprocatur, definitio erit uel proprium. Nam si naturã rei explicet, definitio: si non explicet, proprium erit: præsertim cùm propriũ id esse definierimus quod uicißim diceretur, neque rei uim naturámque explicaret. Sin minus ipsum & res reciprocentur, aut in iis est, quæ in definitionem inclusa de subiecto dicũtur, aut non. Si in iis quæ in definitione comprehensa de subiecto dicuntur, aut genus, aut differentia sit necesse est: quandoquidẽ è genere, ac differẽtiis omnis definito est. Si non est in iis quæ in definitione continẽtur, profectò accidens sit necesse est: siquidem accidens id esse definiuimus, quod nec definitio est, nec genus, nec proprium, rei autem accidit. Deinceps categoriæ exponendæ sunt, ad quas eæ quatuor rerum quas diximus distinctiones differentiæque referuntur. Sunt autem numero decem, substantia, quantitas, qualitas, ea quæ cum aliquo conferuntur, ubi, quando, situm esse, habere, facere, pati. Semper enim ad unam harum decem, accidens. genus proprium, & definitio pertinent: ut necesse sit omnes quæ ex his constabunt propositiones*

tiones & quæstiones, aut substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut aliquam aliam categoriam indicare. Id autem quod significat quid alterum sit, interdum substantiam significare, interdum qualitatem, interdum aliam categoriam, ex hoc perspici potest, quòd cùm proposito homine aliquis dicit, id quod propositum sit, esse hominem aut animal, is & quid est dicit, & substãtiam explicat: cúmque proposito & constituto colore albo, dicit id de quo agitur, colorem album esse, naturam & substantiam declarat, explicátque qualitatem. Itémque si proposita magnitudine unius cubiti, id confirmet, de quo agetur, magnitudinem esse unius cubiti, substantiam dicit, & quantitatem indicat. Quod idem in cæteris contingit. Siue enim idem de se dicatur, siue genus de eodem, naturam substantiámque declarat. Sin de alio, non naturam iam, sed uel qualitatem, uel quantitatem, uel aliquam aliam categoriam indicat. Quare hæc tot sunt de quibus, & ex quibus omnis instituitur disputatio. Sequitur ut, quemadmodum propositiones eligamus, quibúsque rebus hæc nobis facultas suppeditabitur, doceamus.

Cap. 8.

Primum igitur exponendum est, quid sit Propositio dialectica, quid Quæstio dialectica. Neque enim propositio quæstióque omnis dialectica putanda est, præsertim cum nemo, qui quidem mẽtis suæ sit, accipiat ut aliquid probet, quod probetur nemini. neque pro quæstione ponat, quod perspicuum sit omnibus, aut plurimis: quandoquidem hæc nullam dubitationem habent: illa autẽ nemo unquam admiserit. Est autẽ Propositio, interrogatio probabilis, quæ non sit contra opinionem, uel omnium, uel compluriũ, uel sapientum: ac sapientum, aut omnium, aut permultorum, aut eorum, quorum maximè perspecta est & spectata sa-

pientia. Nam id facilè admitti solet, quod sapientibus probatur, dum modo maximè partis sententiis minimè repugnet. Pertinent etiam ad propositiones huius generis ea omnia, & quæ ad probabilium similitudinem accedũt, & disparata eorũ quæ probabilibus aduersantur, omnésque sententiæ quæ iis artibus, quæ inuentæ sunt, congruunt & consentiunt. Nam si hoc probabile est, eandẽ in contrariis artem uersari: etiam illud, eidem sensui subiecta esse cõtraria probabile uideatur. Et si unam numero grammaticam esse, tibiarũ etiam artem unam esse probabile erit: sin plures grãmaticæ, plures etiam artes esse tibiarum. Hæc enim similia & cognata sunt omnia. Itémque disparata eorum quæ probabilibus contraria sunt, probabilia uidebuntur. Si enim hoc probabile sit, Afficiẽdos esse beneficiis amicos: illud etiam probabile erit, De amicis non esse malè merendum. Atqui contrarium est, malè merendum esse de amicis: disparatum uerò, non esse malè merendum. Similiter, si de amicis bene merendum sit, de hostibus non est bene merendum: quod est contradicens eius, quod probabili repugnabat. Contrarium enim est, Bene merendum esse de hostibus. Eadem est ratio cæterorũ. Ex similitudine etiã probabile existet, contrarium de contrario. Si enim de amicis bene merendum est, de inimicis etiam malè: quorum illud, Bene de amicis merẽdum est, contrarium est huius, De inimicis malè merendum est. Vtrum autem id uerè dicatur, nécne deinceps cùm de contrariis disseremus, docebimus. Hoc autẽ perspicuũ est, sententias omnes quæ artibus cõsentiũt, propositionibus iis quæ dialecticæ sint, attribui oportere. Illa enim quisque admittere solet, quæ probantur iis qui in quaque arte uersati sunt: ueluti in re medica, quæ medico: in re geometrica, quæ geometræ. Quod de aliis iudicandum

candum eſt eodem modo.

Quæſtio autem dialectica, eſt quæſtio aut ad expetendum, & fugiendum, aut ad ueritatem cognitionémq; pertinens, idque uel per ſe, uel quia adiumẽtum afferat ad aliquid aliud, quod horum altero genere continetur: de qua aut neutram in partem, aut contrà plerique ac ſapientes ſentiunt, aut ſapientes contrà ac plerique, aut utrique ipſi ſecum dıſcordant. Sunt enim quæſtiones quædam ad perſequendum quid & declinandum, cuius generis hæc eſt, Vtrum uoluptas bonum eſt, nécne? Aliæ ſunt ſolùm cognitionis & ſcientiæ: ut ſi quæratur, Sit, nécne ſit mundus ſempiternus? Quædam ipſæ per ſe ad neutrum horum ualent: habent tamen ſuam quandam ad illa utilitatem. Multa enim ſunt, quæ per ſe ad cognoſcendum nos nõ mouent, niſi aliorum cauſa, ut per ea alia diſcamus. Sunt etiam quæſtiones, de quibus ratiocinationes contrariæ ſunt. Vtrum enim ſic, án ne ſecus ſit, quæſtio eſt, propterea quòd in utranque partem rationes probabiles ſuppetant. Sunt & de quibus, quia magna & ardua ſunt, ſtatuere nil poſſumus rati difficilem eſſe cauſæ explicationem: quo ex genere hæc eſt, Vtrum mũdus æternus eſt, nécne? id enim incidere poteſt in diſputationem. Ac propoſitio quidem & Quæſtio expoſita ſunt. Propoſitum autem, ſententia eſt admirabilis, contráque opinionem omnium, alicuius eorum, quorum in Philoſophia illuſtris eſt & peruagata fama: uelut non poſſe contradici, ut placet Antiſtheni: uel, Moueri omnia, Heracliti ſententia: uel, unum eſſe omnia, quemadmodum ait Meliſſus. Nam curare quæ quiſque cõtra opinionem & ſentẽtiam omnium afferat, amentia eſt. Aut de iis certè rebus, quæ cùm ſint contra opinionem, ratione tamen niti uidentur, quale illud eſt, Non omne quod

Cap. 9.

est,aut natum esse,aut sempiternũ,ut sophistis placet. Eũ enim qui musicus sit,esse grammaticum, neque factum est, neque sempiternum. Id enim etsi nemini uerum esse uideatur,quia tamē probabili illa ratione nititur,alicui probabile uideri poterit. Ac propositum quidem, etiam quæstio est,non omnis autem quæstio propositum: quandoquidem nonnullæ quæstiones sunt eiusmodi, de quibus neutram in partem sunt sententiæ. Propositum autem esse quæstionem hinc perspici potest, quòd si uera sunt, quæ paulò antè dixi,necesse est, aut multos de proposito à sapientibus, aut quoquo modo à seipsis utrosque illos dissentire: quippe cùm propositum sit sententia contra aliorum opinionem. Porrò autē omnes ferè dialecticæ quæstiones hodie Proposita uocãtur,nihil tamen referet quocunq; nomine utamur. Neque enim hæc ita distinximus, quasi sua nomina singulis rebus dare uelimus, sed ut ne ignoraremus quæ sit eorum distinctio. Nec uerò omne propositum omnémue quæstionem nobis ad disputandum proponere debemus, sed de qua quærat aliquis eorum,qui rationem desiderent, non pœna digni sint, aut sensu careant. Nam & qui quærunt,Sint,nécne sint dij colendi,& amandi parentes, supplicio coercendi sunt: & qui, sítne alba nix nécne, sensu carēt.Nec de iis etiam quæstionibus, & propositis disputare debemus,quorum in promptu est, & facilis explicatio,aut nimiùm remota,& difficilis: quoniam illa nullam dubitationem afferant, hæc maiorem, quàm ut eam ferre poßit exercendi consuetudo.

Cap.10 *His autem expositis deinceps quot sint genera argumentationum dialecticarum,dicendum est. Est autem una, quæ Inductio,altera,quæ Ratiocinatio nominatur. Ac ratiocinatio quid sit,iam diximus. Inductio autem est ex rebus*

bus singulis ad uniuersas progreßio: ut, si gubernator is demum sit optimus, qui peritus & doctus, itémq; auriga: in quaque etiam re qui sit peritus & exercitatus, omnino sit optimus & præstantißimus. Inductio quidem uerisimilior apertiórque est, sensuúmq; iudicio familiarior & notior, ac sæpius in populi ore uersatur. Ratiocinatio autem magis urget, ad eósque, qui contrà dicunt, refellendos potentior est. Ac genera quidem in quibus uersantur, & ex quibus constant argumentationes, ea sunt quæ diximus.

Rationes autem quibus magnam ratiocinationum argumentorúmque copiam comparabimus, sunt quatuor: quarum una est in propositionibus eligendis, altera in distinguendo quot modis quicque dicatur, tertia in differentiis inueniendis, quarta in similitudinis cognitione & sciẽtia. Sunt autem quodammodo tria illa, propositiones. Licet enim ex unoquoque eorum propositionẽ ducere: ut expetendum esse, uel quod honestum est, uel quod iucundum est, uel quod utile. Et hoc inter sensum & scientiam interesse, quòd si scientia amissa sit, rursum comparari potest: sensus semel erutus & amissus non potest recipi. Et quam rationem habet id quod efficit bonam ualetudinem, ad bonam ualetudinem, eãdem habere id quod firmam constitutionem facit, ad firmam cõstitutionem. Atqui prima propositio est ex iis quæ multis modis dicuntur, secũda è differentia, tertia ex similitudine. Propositiones igitur eligẽdæ sunt, quot modis in propositione explicanda diximus, ut uel omnium sententias seligamus, uel plurimorum, uel sapientum: atque eorũ; uel omnium, uel plurimorum, uel eorum, in quibus ualet opinio sapientiæ, uel etiã quæ contrariæ sint probabilibus, uel quæ sunt artium singularũ propriæ sentẽtiæ: sed contrariæ probabilibus ita sunt accipiẽ- Cap. 11.

dæ,quemadmodum suprà diximus,ut non ipsæ, sed cõtradicentes earum sumantur. Hoc *etiam utile, in iis eligendis non solùm probabiles sumere, sed eas etiam quæ ad earum similitudinem accedunt simul proferre, ut eundem sensum in contrariis uersari, quoniam etiam ars & scientia uersatur.* Item*q; nos cernere aliqua re in aspectum intromissa & recepta, non inde eiecta & emissa, quoniam eodem modo audimus,gustamus,& olfaciamus.* Quod *idem fit in cæteris.* Iam *ea pro initio & positione assumẽda sunt,quæ in omnibus, uel certè in plurimis rebus ita esse uidentur.* Talia *enim facilè admittũt qui nil habent, in quo uera illa non esse ostendant.* Seligendæ *etiam ex his disputationibus propositiones,quæ ab aliis scriptæ sunt, sed descriptiones ita faciendæ sunt, ut de quoque genere separatim perscribamus:ueluti de bono,aut de animantibus: ac de omni genere bonorum,initio facto à quæstione naturæ.* Notandæ *etiam sunt omnium sententiæ,ut placere* Empedocli, *quatuor esse corporum initia & elementa.* Dictum *enim clari hominis facilè admittitur.* Propositiones *autem & quæstiones (ut earum rudi* Minerua *numerum complectar) tribus ferè generibus continentur: partim enim ad uitam & mores,partim ad naturæ obscuritatem, partim ad disserendi rationem pertinent.* Ad *uitam & mores,quales hæ sunt,* Sitne *parentibus potius parendum,an legibus, si discrepent?* Ad *differendi rationem,* Vtrum *eadẽ ars in contrariis uersetur?* Ad *naturæ obscuritatem,ut,* Sitne *mundus sempiternus?* Eadem *est ratio quæstionum.* Porrò *autem quænam,& qualia sint tria illa genera,definitione explicare difficile est: tamen diligentia nobis adhibenda est, ut inductione frequenti,ex similitudine exemplorum, quæ de singulis generibus proposui,quod sit quodq;,intelligamus.*

Ac instituto quidem philosophorum ad ueritatē: dialecticorum, ad opinionem & uerisimilitudinem, hæc omnis de iis dirigi debet disputatio. Sumendæ sunt autem quàm maximè uniuersæ omnes propositiones, & una in multas distribuenda est, ut eadem arte contraria contineri. deinde aduersa, tum ea quæ cum aliquo conferuntur. Eodémque modo hæ in partes diuidendæ sunt quoad diuidi possunt: ut, bonorum & malorum eandem esse artem, alborum & nigrorum, frigoris & caloris: itémque in cæteris faciendum est. Ac de propositione quidem satis multa dicta sunt.

In illo autem, quot modis quidque dicatur, non solùm uidenda sunt, quæ alio atque alio modo dicuntur, sed danda etiam opera est, ut rationes afferantur: ueluti non solùm explicandum est, bonum alio modo dici iustitiam & fortitudinem, quàm id quod ad firmam affectionem corporis, & id quod ad bonam ualetudinem efficiendam ualet: sed etiā illa, hoc ipso quod affectiones quædam sunt & qualitates: hæc, ob eam causam, quòd uim habeant efficiendi aliquid, non quòd ipsa sint qualitates. Quod in cæteris omnibus uidendum erit diligenter. An autem specie multis modis, uel uno modo aliqua dicātur, ex his perspici potest. Primùm ex contrario considerandum est, an multis modis dicatur, siue specie, siue etiam nomine discrepet. Sunt enim quædam, quæ statim nominibus aliis atque aliis differant: ut ei quod acutum est in uoce, cōtrarium est graue: in magnitudine, obtusum. Perspicuum est igitur id multis modis dici, quod acuto contrarium est. Quod si hoc, etiam quod acutum est: utriusque enim ratione alterum erit contrarium: quoniam non idem acutum obtuso & graui contrarium futurum est: atqui utrique acutum est contrarium. Rursum grauitati in uoce contrarius est acutus sonus, in Cap. 12

magnitudine leuitas: ita grauitas multis modis dicitur, quandoquidem etiam eius contrarium. Itémque quoniam pulchro in animali, turpe contrarium est, in domo autem, si quod illa peccatum habet: fit, ut pulchrum sit homonymum. In quibusdam cùm nomina non sunt uaria, tamen aperta speciei distinctio est, ut in candido & fusco contingit. Vox enim & candida & fusca dicitur: itémque color candidus & fuscus. Non igitur nomine discrepant, cùm interim perspicua speciei aut generis declaretur differentia. Non enim eodem modo color fuscus, & uox fusca appellatur. Atque etiam ex sensu id perspi licet. Quæ enim eiusdem sunt generis, eidem sensui subiecta sunt: de eo autem quod in uoce, & in colore est candidum, non eodem sensu iudicamus: sed hoc aspectu, illud auribus. Itémque eius quod acutum est & obtusum in saporibus & magnitudinibus, non in eodem sensu iudicium est: sed huius, in tactu: illius, in gustu. Neque enim hæc nominibus discrepant, neque ipsa per se, neque contraria: quippe cùm obtusum in utroque sit & contrarium. Præterea uidendum est, unine quid sit contrarium, alteri nihil sit omnino, ut uoluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor est is, quem sitis affert: at huic quæ ex cognoscendo & discendo capitur, diametron lateri incomparabilem esse, nihil contrarium est. Ita uoluptas multis modis dicitur. Itémque φιλεῖν ut animi est: contrarium habet odisse: φιλεῖν autem ut ad actionem corporis refertur, nihil habet contrarium: ob eam causam φιλεῖν multis modis dicitur. Hoc etiam considerandum est in iis, inter quæ media interiecta sunt, utrum aliquorum sit medium, aliorum nihil sit: aut sitne utriusque, nec tamen idem medium, ut inter candidum & fuscum colorem, pallidus est inter-

ictus

iectus: inter uocem candidam & fuscam, nihil. Nisi fortè rauis interiecta est: placet enim quibusdam, raucam uocem esse interiectam. Sunt itaque candidum & fuscum multiplicia. Praeterea hoc etiam uidendum est, sintne aliquorum plura media, aliorum unum: ut inter candidum & fuscum colorem plura sunt interiecta. Coloribus enim multa sunt interiecta, uoci unum, raucedo.

In dispe ratis etiam uidendum est, dicantúrne multis modis. Si enim unius multi sunt modi, etiam contrarij multi modi erunt: ut si non cernere multis modis dicatur, uno, priuatum esse oculis, altero, non fungi oculorum officio: cernere etiam multis modis dicatur necesse est. Vtrique enim significationi uerbi non cernere aliquid opponitur: ut non habere aspectum & habere: & non fungi officio oculorum, ac fungi. In iis autem contrariis quae priuantia dicuntur, idem hoc spectandum est. Nam si unum multis modis dicatur, etiam alterum: ut si sentire multis modis dicatur, quia modò ad animum, modò ad corpus pertineat, etiam multis modis dicetur carere sensu, cùm modò ad animum, modò ad corpus transferatur. Ea autem priuantia esse hinc intelligi licet, quòd animantia nata sunt ad sentiendum animo & corpore. Iam uerò in coniugatis haec spectanda sunt. Si iustè multis modis dicatur, eius etiam quod iustum est, multa erunt genera. Ex utroque enim eorum quae iustè fiunt, genere, quod iustum est nominatur. Vt si iustè appelletur modò ex sua sententia iudicare, modò rectè: eodem modo etiam quod iustum est appellabitur. Similitérque si quod ad ualetudinem pertinet, multis modis dicatur, etiam accommodatè ad ualetudinem multis modis dicetur. Vt quoniam quod ad ualetudinem ualet, dicitur, & quod efficiens est ualetu- Cap. 13.

dinis, & quod conseruās est, & quod indicans: sic accommodatè ad ualetudinem, uel efficiendam, uel tuendam, uel indicandam. Itèmque in cæteris, si alicuius multa sint genera, casuum etiam multa erunt: & si casuum multa, etiam illius. Atque etiam uidendum est, sintne genera categoriarum quæ nomini congruunt, eadem in omnibus quibus ipsum attribuitur. Si enim non eadem sunt, certè id de quo agitur, ambiguum est: bonum in cibo id est, quod est efficiens uoluptatis in medicina, quod efficiens est ualetudinis: in animo quale sit aliquid significat, ut temperatum esse, uel fortem, uel iustum. Quod idem in homine contingit. Hoc etiam aliquoties in categoria Quando reperitur, ut quod in tempore fit, bonum. Bonum enim dicitur, quod opportunè fit, & in tempore. Hoc etiam ad categoriam Quantitatis interdum pertinet, ut quod fit modicè: bona enim est mediocritas. Quapropter bonum multis modis dicitur. Itèmque candor in corpore color appellatur: in uoce quod facilè & statim percipitur. Eodèmque modo id quod acutum est: neque enim similiter in omnibus idem dicitur, ut uox acuta est ea quæ cita, ut placet iis qui modos & concentus in numeris consectantur: angulus autem acutus is est, qui minor est recto, & machæra, cuius est acutus angulus. Videndum est etiam, sintne genera quæ eidem nomini conueniunt diuersa, atque ita diuersa, ut unum ab altero non contineatur, ut grus cum auem & machinam significat. Eorum enim uaria est nominis definitio & ratio. Nam illud species quædam auis est, hoc autem machinæ. Sin unum genus ab alio contineatur, non necesse est uarias esse rationes, ut corui & animal genus est, & auis. Cùm igitur coruum auem esse dicimus, animal quoddam eum esse dicimus. Ita de eo utrunque genus dicitur. Itèmque

cùm

cùm coruum animal pennigerum bipes nuncupamus, auem eum esse declaramus. Ita utrunque genus in coruo, eorúmque ratio intelligetur. In iis autem generibus, quorũ unum non ab altero continetur, hoc non contigit. Neque enim cùm machinam dicimus, auem dicimus, neque machinam, cum auem. Nec uerò in eo solùm de quo agitur spectare debemus, an sint uaria genera, quorum neutrum alterum cõtinebit: sed ex contrario etiam id perspici debet. Nam si contrarium multis modis dicatur, profectò id etiam quod propositum est, dicatur multis modis necesse est. Vtile est etiam definitionem uerbi coniuncti, diligenter ponderare & exquirere: ut candidi corporis, & candidæ uocis. Sublato enim eo quod proprium est, eadẽ relinqui debet definitio. quod in homonymis non contingit: ueluti in iis ipsis quæ à nobis modò prolata sunt. Superioris enim hæc erit definitio, Corpus candidum, corpus est quod tali est colore affectum. Posterioris hæc, Vox candida, est uox quæ facilè intelligitur. Sublato igitur corpore & uoce, non idem in utroque relinquitur. Atqui deberet, si quidem synonymum erat candidum, quod in utroque idem esse dicebatur. Et quoniam sæpe in definitionibus homonymum quod consequens est, ignoratur, propterea spectanda etiam definitio est. Vt si quis efficientia ualetudinis & indicantia, esse dicat ea, quæ certo quodam modo ad ualetudinem affecta sunt, non erit propterea desistendum: sed exquirendum quid in utrisque certus ille modus quem dixit significet: uerbi gratia, dicantúrne efficientia, certo quodam modo ualetudinem respicere, quia uis eorum tanta sit, ut efficere ualetudinem poßint: indicantia autem quia talia sint, ut qualis sit ualetudo indicare poßint. Præterea illud etiã considerandum est, poßíntne conferri ex maiore, uel ex

similitudine: ut uox candida, & candida uestis: acutus sapor, & uox acuta. Hæc enim nec eodem modo alba, & acuta dicũtur, nec alterum altero magis tale. Ex quo fit, ut id quod acutum est, & quod candidum, sint homonyma: quippe cùm synonyma omnia ualeãt ad comparationem. Nam aut similia dicentur, aut aliud alio maius. Quoniam autem diuersorum generum, quorum neutrum ab altero continetur, diuersæ specie differentiæ sunt (ut animalis & scientiæ sunt diuersæ differentiæ) uidendum est, an ea quæ eidem nomini subiecta sunt, differentiæ sint diuersorum generum, quorum unum ab altero non contineatur: ut quod acutum est, uocis & magnitudinis. Vox enim à uoce differt, quòd acuta sit: item magnitudo à magnitudine. Ita fit, ut acuti uocabulum sit in homonymis. Diuersorum enim generum, quorum unum ab altero non continetur, diuersæ sunt differentiæ. Iam illud etiam spectare debemus, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, diuersæ sint differentiæ: ut coloris eius qui in corpore inest, & eius qui in figuris rhetoricis, uariæ sunt differentiæ: illius quod ualet ad separandum aspectum, & quod ad comparandum: huius non eædem sunt. Quo fit, ut color uariis modis dicatur. Earundem enim rerum eædem sunt differentiæ. Postremò quoniam species nullius differentia est (homo enim & bos non in numerò differentiarum habentur, cùm speciei nomen uímque obtineant) uidendum est diligenter, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, unum in specie, alterum in differentia numeretur: ueluti candor qui accidit corpori, coloris est species: qui autem in uoce spectatur, differentia. Differt enim uox à uoce, quòd sit candida. Ac in iis quæ multis modis dicuntur, hæc considerandasunt omnia.

Dif

Differentias autem in iis primùm, quæ ad unum genus referuntur, perſpicere & iudicare debemus, ueluti quid inter iuſtitiam & fortitudinem interſit, & inter prudentiam ac temperantiam: quoniam hæc ex eodem genere uirtutis nata ſunt omnia. Præterea in iis quæ diuerſis generibus continentur, ſed ita, ut inter illa differentias inueſtigemus, inter quæ non uidetur magna diſtãtia: ut quid ſenſus à ſcientia differat. In iis enim quæ multum inter ſe diſcrepant, facilè apparent eorum diſtinctiones & diſsimilitudines. Similitudo uerò in iis ſic ſpectanda eſt, quæ in diuerſis generibus collocantur: ut alterum ad alterum eſt, ſic aliud ad aliud, hoc modo: Quam rationem habet ſcientia ad id quod ſcientiæ ſubiectum eſt, eandem ſenſus habet ad id quod ſub ſenſum cadit. Itémque ut alterum in altero eſt, ſic aliud in alio, hoc modo: Quemadmodum aſpectus in oculo eſt, ſic mens in animo: & ſicut in mari tranquillitas, ita ſerenitas eſt in aere. quoniam utrũque eſt quies uacuitáſque uentorum. In iis autem rebus quarum magnæ ſunt diſsimilitudines, & diſtinctiones, uſus & exercitatio capienda eſt maximè. Sic enim facilius quæ aliarum ſint ſimilitudines perſpicere poterimus. Atque etiam illud ſpectandum eſt, in eáne quæ ad idem genus pertinẽt, aliquid idem conueniat: ut in hominem, equum & canem. Si enim unum & idem in eos cadat, hoc ipſo erũt ſimiles. Meditatum autem & in promptu habere, quot quicq; modis dicatur, magnum ad perſpicuitatem affert adiumentum. Facilius enim quid ſit id de quo agitur, ſi explanatum ſit, quot modis dicatur, intelligetur. In eo etiam magna uis eſt, ut de re ipſa, non de nomine tractetur argumentatio. Nam ſi incertum ſit, quot modis id, de quo agitur, dicatur, fieri poterit, ut & is qui reſpondet, & is qui interrogat, nõ eodẽ Ca. 14.

tractabimus, quia rerum singularum quæ similes sunt inductione, res uniuersas concludi existimamus. Neque enim *facilè inducere possunt ij, qui ignorant rerum inter se similitudines.* Ad eas autem *ratiocinationes quæ ex fictione tractantur, quod probabile est, ut res habet in uno eorum quæ similia sunt, sic in reliquis habere.* Ita de uno aliquo, *cùm disserere poterimus, illud antè ex conuentione ab aduersario accipiemus quemadmodum in eo res se habet, ita in eo quod propositum sit habere. Cùm autem illud docuerimus, etiam id de quo quæritur, quasi ex illa fictione, docuerimus.* Nam *cùm id positum sit, quemadmodum in hoc sit, ita esse in eo de quo quæritur, necessaria conclusione confecta res à nobis fuit.* Definiendi autem artem tenebi*mus: quòd si poßimus quid in quaque re idem sit, perspicere, non ignorabimus ad quod genus rem, quam definire uolumus, referre debeamus.* Genus enim *id est semp, quod ex iis quæ communia sunt, maximè indicat quid quicque sit.* Atque *etiam in iis quæ multùm discrepāt, ad definitionem utilis similitudinis cognitio est. ut idem esse tranquillitatem in mari, & aere serenitatem, quoniam utrunque est quies, & quod punctum in linea, id unum in numero: quia utrunque principium est.* Quapropter *si pro genere illud accipiamus, quod illis est hoc modo cōmune, non uidebimur alienis uerbis definiēdo rem explicasse.* Quin *etiā ij qui definiunt, ferè eundem modum in definiendo seruare solent.* Nam *& unum, principium numeri, & punctum, lineæ principium esse definiūt.* Ex *quo perspicuum est, eos commune utriusque genus dicere.* Ac *rationes quidem & quasi instrumenta, quibus ratiocinationes tractabuntur, diximus.* Locos *autem, ad quorum usum hæc ipsa accommodata sunt, deinceps tradémus.*

ARISTOTELIS TOPICORVM

LIBER II.

Cap. 1. QVæstiones autem partim uniuersæ sunt, partim singulæ: uniuersæ sunt hæ, Omnis uoluptas in bonis est, Nulla uoluptas in bonis est. Singulæ hæ, Est quædā uoluptas in bonis, Quædam uoluptas nō est in bonis. Vtrūque autem genus quæstionum, uniuersis rationibus quæ & ad confirmādum & infirmandū ualent, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totū genus cadere, etiam in partem aliquam cadere ostēderimus. Itemq; si in nullam rem cadere ostendemus, non in totum genus docebimus cōuenire. Primùm igitur de locis qui ad refellendum totum genus pertinent, dicendum est, quòd simul ad generales, & eas quæ tāquam partes subiectæ sunt generi, quæstiones, ualent, & quòd quæstiones sæpius afferri soleant ad dispulādum quæ aiunt, quàm quæ negant: iis autem qui contrà dispulāt, refutationis locis utendum. Sed difficillimè ab accidente, quasi commutata dicendi ratione, appellationem propriam desumimus. Aliqua enim ex parte, non omnino inesse in solis accidentibus reperitur. Nam & à proprio, & à definitione, & à genere commutato sermone appellationē accipi necesse est: ut si cui insitum sit, ut sit animal gradiēs bipes, uicißim id animal gradiēs bipes esse uerè dicetur. Similis est generis ratio. Si cui

enim conuenit esse animal, id animal est. Quod idē contingit in proprio. Si cui enim id tributū sit, ut aptum animum habeat ad percipiendā grammaticam, id grāmaticæ capax rectè appellabitur. Nihil enim horū potest aliqua ex parte conuenire aut non conuenire, sed omnino uel conueniunt, uel non conueniunt. At accidens, ut candorē & iustitiam, nihil prohibet quadam ex parte inesse. Quocirca nō satis est candorem & iustitiam docere inesse, si docere uelimus aliquem album esse uel iustum. Habet enim dubitationem, propterea quòd quadā ex parte albus est, uel iustus. Non igitur in accidentibus uicißim hæc retro commeāt necessariò. In quæstiones autem duo peccata incidunt, quæ exponenda sunt: peccatur enim, aut mentiendo, aut discedēdo à uerbis quæ imposita sunt rebus. Nam & ab iis peccatur, qui quod non cadit in aliquem, cadere confirmant, & ab iis qui res minus usitatis & tritis nominibus appellant: ut qui hominem platanum appellant, nominum impositorum fines transeunt. Primū uidendum est, an id quod alio modo dicitur, pro accidēte explicarit: quod peccatum in genere uersatur maximè: ut si quis candori accidere dixerit, ut sit color. Non enim accidit candori ut sit color, cū eius sit genus color. Atq; id quidem fieri potest, ut nominatim quod genus est, accidens esse ponat: ueluti si dicat accidere iustitiæ, ut sit uirtus. Sæpißimè autem etiam si non exprimat, tamen facilè intelligitur genus pro accidente dictum esse: ut si quis cādorem colore perfusum esse dixerit, aut incessum moueri. Nullo enim ex genere παρωνύμως, trahitur de specie dicendi ratio, omniáq; genera συνωνύμως de formis dicuntur. Species enim & nomen generis sibi uendicant, & definitionem. Qui igitur candorem colore tinctū dixit, nec pro genere usus est colore, quia παρωνύμως dixit: neque

que

que pro proprio aut definitione, quia propriũ & definitio ad nullã rem aliam transferri possunt. At colore perfusa sunt etiã alia permulta: ut lignum, lapis, homo, equus. Ex quo perspicuũ est, id expressum esse, tanquã accidẽs esset. Alius locus est, ut singula persequẽdo uideas, idne quod dictum est, in totum genus cadat, an in partem nullam. Quod in formis, non in infinitis uidẽdum est. Sic enim uia & ratio erit certior, in paucioribúsq; consistet tractatio. Initium autem à primis faciendum est, deinde usque ad indiuidua progrediendum deinceps, ut si in cõtrariis uersari scientiam dixerit, uidendum, an in iis quæ cum aliquo conferuntur, & in iis quæ aduersa appellantur, & in priuantibus & in negantibus, eadem spectetur scientia. Quód si ne tum quidẽ id perspici poterit, rursum hæc in partes usque ad indiuidua tribuenda sunt, ut in iustísne & iniustis rebus, aut in duplo & simplo, aut in cæcitate & aspectu, aut in eo quod est, & in eo quod non est. Si enim in eorum aliquo ostensum sit, non esse eandem, sublata & infirmata erit à nobis quæstio. Quod idem iudicandum est, si uniuersè negaret quæstio proposita. Hic autem locus & ad cõfirmandum & ad infirmãdum ualet. Si enim diuisione facta, uel in omnibus intelligatur, uel in plerisq; poscendum est, ut aut uniuersum detur, aut certè occurratur nobis, nõ ita in quodam reperiri. Nam si neutrum horum faciat, ineptus uidebitur qui non concedat. Alius locus ducitur ex definitione accidentis & rei cui id accidit, uel utriusq; uel alterius. In quo id considerandum est, num quid in definitionibus nõ uerum pro uero sumptum sit: ueluti si quæratur, Deúsne iniuriam faciat, constituendum est, quid sit iniuriam facere. Nam si sit, spõte nocere, Profectò Deus non faciam iniuriã, quoniam Deus nocere non potest. Si etiam

ponatur

ponatur inuidus sapiens, statuendum est, quis sit inuidus, & quid inuidia. Cùm enim inuidia, ægritudo sit ex rebus secundis alicuius boni uiri, certè sapiens non inuidet: esset enim improbus. Itémque si ponatur, An qui indignatur, *inuidus sit, definiendo aperiendum est, qui sit uterque. Sic enim uerúmne sit an falsum quod dictum est, intelligetur: ueluti, si is inuidere dicitur, qui bonorum dolet rebus secundis: & indignari is, qui dolet improborum secundis rebus: perspicuum est non inuidere eum, qui indignetur.* In *quo sæpe etiam adhibendæ sunt definitiones pro iis nominibus, quæ in definitionibus continentur, nec ab hoc desistēdum, quoad res intelligatur.* Sæpe *enim tradita tota definitione, non intelligimus quod quæritur: at definitione adhibita pro aliquo nomine eorum quæ in definitione sita sunt, intelligimus.* Prætérea *postquam ex quæstione tibi propositionem feceris, quærendum est, sitne quicquam quod opponere contrà posis: nam si quid inueneris quod contra propositionem opponas, id erit aduersus quæstionem argumentum.* Quanquam *autem hic ferè locus idem ualet, quod is, quem iam exposuimus, uidēdum esse, utrum in toto genere, an in nullo reperietur, quod pro accidente dictum esset: tamen modo quodam & ratione differūt.* Iam *uerò exponendum est, quæ appellanda sint, ut plerique solent, quæque non sint appellanda: qui locus & ad confirmandum & refutandum ualet plurimùm, ut res nominibus iis, quæ trita sunt uulgo & usitata, appellandas esse: at uerò in constituendo, quæ res tales, uel non tales sint, non audiendam esse multitudinem: ueluti salubria ea quæ ualetudinis efficientia sint, uocanda sunt illa quidem uulgi opinione: sed utrum id de quo agitur, efficiēs sit nécne ualetudinis, de eo non iam uulgi, sed medicorum iudicium ex-*

pectare debemus. Praeterea si multis modis quid dicatur, propositum autem sit, conuenire illud alicui, uel non cõuenire, ad alterum significatum multiplicis conferendum est argumentum, si ad utrunque nõ poßit. Hoc autem faciendum est in iis, quorũ latet ambiguitas. Nam si incertũ non sit quot modis dicatur, occurret statim, nõ esse id explicatum, quod quaereret ac dubitaret, sed alterũ. Hic autem locus & ad probandũ, & ad reprehendẽdum ualet. Nam si cõfirmare uolemus, alterum accidere docebimus, si utrunque non poterimus. Refellentes autem, si utrũq; non poßimus, alterum certè non dici & reperiri in re de qua agitur, ostendemus. Sed hoc interest, quòd is qui reprehendit & refutat, nihil debet ex iis quae concessa sunt, & ex conuentione accepta disputare, nec si in toto genere, nec si in nulla parte positum sit quid reperiri. Nam si cuiuis nõ accidere docebimus, in toto genere reperiri aliquid reprehendemus. Itémque si in uno aliquo reperiri demonstrabimus, nulla ex parte reperiri, confutabimus. At is qui probat, antè debet ita quasi conuentione uti, si in parte aliqua intelligatur, in toto etiã genere intelligi, si modò pronunciatum uerisimile habeatur. Neque enim satis est, ad probandum aliquid in totum genus cadere, in aliquam partem cadere, docere: ueluti si hominis animus immortalis sit, omnem etiam animum esse immortalem. Quapropter antè conuenire oportet, si quaeuis anima sit immortalis, omnem etiam immortalem esse. Quanquam hoc non semper obseruandum est, sed tum denique, cùm de toto genere communem & uniuersam rationem nõ habebimus talem, qualis est ea, qua geometra demonstrat, triangulum tres angulos habere duobus rectis pares. Quòd si non ignoret uerbi ambiguitatem is qui ponit quaestionem, cùm expli-

catum

catum erit quot eius sint genera & modi, tum id & confirmandum erit, & refellendum, ut si id quod decet, utile significat & honestum, omnē diligentiam adhibere oportebit, ut utrunque probemus, uel refutemus, in eo de quo agatur, ut esse honestum & utile, aut neque honestum, neq; utile. Sin utrunque non potest, alterum docendum erit, ita tamen ut præmoneamus esse quidem unum, uerum, sed alterum non esse uerum. Eadem ratio est, si plures sint partes, in quas id quod propositum sit, tribuatur. Præterea exponenda ea sunt, quæ non homonyma multis modis dicuntur, sed alio modo, ut artem unam esse multarum rerum, aut quia & ipsius finis sit, & earum rerum quæ ipsæ ad finem pertinent atque referuntur: ueluti medicina est ualetudinis, & rationis uictus: aut quia est rerum duarum, quarum utraque finis est, ueluti rerum contrariarum eandem esse artem: neque enim ex eo quia alterum alterius dicitur, finem esse finis intelligere oportet, aut quia unius est per se & ui sua, alterius temerè & casu, ut per se quidem triangulum scimus habere tres angulos pares duobus rectis, temerè & casu, id quod latera habet æqualia. Nam quia accidit triangulo, qui constat lateribus æqualibus, triangulum esse, ob id intelligimus quòd duobus rectis pares habet tres angulos interiores. Si igitur eadem ars esse multarum rerum, nullo horū modorum potest, certè omnino esse nō potest: aut si quodā modo potest, perspicuū est id fieri posse. In quo ad utilitatem causæ nostræ referenda est diuisio, ut si cōfirmare quid uelimus, ea proferenda sunt omnia, in quibus id uerum est quod uolumus ostendere, eáque tribuenda sunt in eas solùm partes, quæ ad probandum ualebunt. Sin autem refellamus, in ea quæ ad refutationem ualent, cætera uerò omittenda erunt.

8

Sed hoc tum erit faciendum, cùm incertum erit quot modis quicque dicatur. Atq; hoc in illo uersari, aut non uersari, iisdem locis confirmãdum erit: ut artẽ hanc, in hac re cerni, aut tanquã in fine, aut tanquam in iis quæ ad finem referuntur, aut in iis quæ fortè temerè accidunt, aut contrà non cerni aliquid ullo modo eorum, quos modò diximus. Eadem etiam ratio est cupiditatis, eorúmque omnium quæ sunt multarum rerum. Est enim cupiditas huius aut illius rei, uel quasi finis, ut ualetudinis: uel ut eorũ quæ ad finem pertinẽt, ueluti remedij: uel quasi fortè temerè eueniat, quo modo affectus est qui dulci uino delectatur, non quia uinum sit, sed quia dulce. Dulcedinem enim per se expetit, uinum temerè & casu: quandoquidẽ si coacescat, non id iam appetit. Ita fit ut uinũ fortè temerè appetat. Huius autem loci usus est plurimus in iis, quæ cum aliquo conferuntur, quoniã huiusmodi omnia ferè sunt, quæ eius generis sunt.

9 *Præterea commutandum est uerbum, in id quod magis dilucidum esse uideatur, ut pro eo quod accuratũ & exquisitum est in opinione, apertum & perspicuum dicendũ est, & pro nimia cura rerum agendarum, studium rerum agendarum. Si enim apertius & planius fiat quod dictum est, tum denique propositum facilius argumento tractari poterit. Valet autem hic locus, & ad confirmandum quid, & ad refellendum.*

10 *Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus spectare debemus: ueluti, si uolumus confirmare in sensu uersari integritatem & deprauationem: si sentire iudicare est, & iudicare licet rectè & non rectè: certè in sensu integritas & prauitas uersetur necesse est: qui locus ex genere ducitur. Iudicare enim genus est sentiẽdi, quoniam qui sentit, quodammodo iudicat.*

11 *Ex forma etiam generis duci potest. Quæ enim speciei accidunt,*

eadẽ esse in genere intelligũtur omnia: ut, si scientia sit bona & mala, recta etiam sit & praua affectio necesse est: siquidem affectio genus est sciẽtiæ. Ac prior quidem locus *uitiosus est, si ad confirmandũ adhibeatur, alter uerus & commodus.* Neque enim necesse est quæcunq; generi accidant, eadem speciei accidere, quandoquidẽ animal est pennigerum & quadrupes, homo non item. Omnia autẽ quæ cadunt in speciem, eadem necesse est cadere in genus. Si enim homo probus sit, animal etiam probum. In refellendo cõtrà, prior locus uerus est, alter uitiosus. Nam & quæ generi nõ accidũt, speciei accidere non posũt: & quæ in speciem non cadũt, ea non necesse est in genus non conuenire.

Quoniam autem necesse est, in quibus genus dicitur, in iis etiam speciem aliquam dici, & quæcunq; genus habent, aut quæ à genere nomen duxerũt, eadem aliquam speciem habere, aut nomen ab aliqua specie ducere: ueluti, si de aliquo scientia dicatur, certè de eodem uel grammatica dicetur, uel musica, uel aliqua scientia. Et si quis arte sit instructus & præditus, aut nomen ab arte habeat, certè grammatica uel musica, aut aliqua alia arte instructus sit necesse est, aut nomen ab arte aliqua ducet, uelutigrammaticus, uel musicus appellabitur. Si quid igitur proponatur, de quo genus aliquo horum modo dicatur, ueluti animum moueri, considerandum est, moueatúrne animus aliquo genere motionis, ut crescátne, an imminuatur, an intereat, an oriatur, an alio genere motus agitetur. Si enim nullo genere motus agitetur, certè non mouetur. Atq; hic locus & ad confirmandum ualet, & ad reprehendendum. Nam si aliquo genere motus cieatur, mouetur: & si nullum genus in eum cadat, certè non mouetur. Cui autẽ copia non suppetet argumentorum ad propositum confirmandũ, aut in-

Cap. 2. 12

13

firmandum, is à definitionibus præsidium petere debebit, aut quæ rei propositæ propriæ sint, aut quæ esse uideātur: quòd si ab una non poßit, à pluribus petat. Nā iis qui rem definiendo explicarint, facilius erit argumentum ducere: quippe cùm facilior sit in definitionem argumentatio. Videndum etiam est, cui rei res proposita adiuncta sit, aut quid necessariò, res proposita si sit, unà secum esse uelit. Ac is quidē qui confirmare uolet, cui rei res proposita adiuncta sit, uidebit, quoniam si rem illam doceat cadere, rem etiam propositam docebit. Qui autem refellendi partes tenebit, quæ res rei propositæ sit adiuncta, considerabit. Si enim id quod rei propositæ sit consequēs, non esse ostēdemus, rem etiam propositam nō esse docebimus. Spectandū est etiam àn tempus alicubi discrepet: ut si quis id dixerit quod alitur, augescere necessariò. Etsi enim animalia semper aluntur, tamen non semper augescunt. Itémque si quis scire dixerit memoria tenere. Nam hoc ad præteritū tempus pertinet: illud & ad instans & ad futurum. Nam & scire dicimur præsentia & futura, ut solis defectionem fore: meminisse nisi præterita nō possumus. Iā locus captiosus & fallax est, cò loci impellere alterum, ubi magna argumentorum copia nobis suppetet. Quod interdum necessarium est, interdum necessarium uidetur: interdū nec uidetur, nec necessarium est. Necessariò autem id faciendum est, tum cùm is qui contrà disputat, negat aliquid eorum, quæ ad rem propositam pertinent, & alter de illo disserit: accidit autem eiusmodi illud esse, ad quod probandum amplißimus locus suppetat. Quod idē facere licebit, cùm inductione utemur, ad aliquid quod est cum re proposita coniunctum, quod nos euertere conabimur. Eo enim sublato & infirmato, res etiam de qua agitur, infirmabitur.

14 15 16

Necesf

Necessarium autem id uidetur, cùm id ad propositum pertinere uidebitur, ad id autem ad quod sumitur, non pertinebit argumentum, siue neget is qui respondet, siue facta inductione probabili ex proposito ad aliquid quod infirmare conetur. Reliquum autem tum incidit cùm nec est, *nec uidetur necessarium eò transferre disputationem, quò ille traducit: accidit autem citra ullam rationem eum qui respondet redargui.* Hoc *autem extremum genus, quoniam omnino à differendi ratione alienum remotúmque est, declinare debemus.* Quocirca *debet is etiam qui respondet, non grauatè ei, qui hoc modo disputat, respondere, eáque dare, quæ ad propositum non pertineant, ita tamen ut interim significet sibi quidem illa non probari, et tamen se admittere: propterea quòd ferè in maiore animi distractione uersari solent ij qui interrogant, si iis talibus omnibus positis, nil ad extremum se confecisse uideant.* Iam *uerò quoniam omnes qui quiduis dixerint, quodammodo multa complexi sunt (unanquanque enim rem multa necessariò consequuntur, ut is qui hominem esse dixit, & animal esse dixit, & animatum & bipedem, & mentis ac disciplinæ compotem) fit, ut infirmata, & reprehensa una quauis re earum, quæ sunt consequentes, id etiam quod initio dictum est, reprehendatur.* Sed *uidendum est, ne ad rem difficiliorem delabamur.* Interdum *enim facilius est id quod rem propositam consequitur, interdum rem ipsam propositam euertere.* In *iis autem rebus quibus alterum inest necessariò, aut non inest, ueluti in homine uel morbus inest, uel ualetudo, si de altero possumus disputare in utranque partem, de altero etiã poterimus.* Quod *ad utranque partem trahi potest.* Si *enim alterum accidere doceamus, alterum non accidere docebi-*

17

17

mus: & si alterum non conuenire demonstremus, reliquum docebimus conuenire: perspicuum est igitur ad probãdum & refellendum ualere hũc locum. Atque etiam argumentum ducendum est à notatione uerbi, quæ multò aptius uideatur uim uerbi explicare, quàm id ipsum ad quod significandum impositum est: ueluti εὔψυχον non fortem ut tritum est, sed eum qui bene animo sit affectus: & εὔελπιν eum qui bona expectat. Itemque εὐδαίμονα eum esse, cuius animus sit bonus, quemadmodum Xenocrates εὐδαίμονα ait esse eum, cui animus bonus datus sit: eum enim Deum esse omnibus. Iam cũ res aliæ necessariò eueniant, aliæ plerunque, aliæ fortè temerè: si quis eam quæ necessariò euenit, plerunq; fieri ponat, aut eam quæ plerunq; fit, eiúsue contrariam quæ plerunq; ita fit, necessariò fieri, is semper locum suppeditabit argumẽto. Nam si id quod necesse est fieri, plerunque fieri ponat, profectò non in toto genere inesse dixerit, quod toti conuenit: ita aberrauit, siue id quod plerunque accidit, necessariò fieri dixerit, quoniam de toto genere dixit, quod toti non accidit. Quod idem fit, si id dixit quod rei contrarium est quæ plerunq; euenit, euenire necessariò. Semper enim in paucioribus dicitur quod rei quæ plerunque fit, contrarium est. Veluti si ferè mali sint homines, boni rarius, certè uehementius errauit, si quis bonos dixerit esse necessariò. Eodémque modo si id quod temerè fit, necessariò fieri, aut plerunque dixerit. Neque enim id quod temerè utranque in partem cadit, necessariò fieri potest, neque id quod plerunque. Fieri autem potest, ut etiamsi non dixerit, neque exposuerit utrúmne plerunq; fieri, an ex necessitate uelit quod propositum est: si fiat autem plerunque, tamen disputet alter, quasi ille ex necessitate fieri asseruerit, ut si malos exhæredes esse dixerit, neq;

exp

exposuerit, oportet disputare quasi ex necessitate id ille dixerit. Illud etiam uidendum est, an eandem rem sibi accidere quasi aliam posuerit, quod alterum eidem sit nomen impositum. Quemadmodum Prodicus diuisit uoluptatem in gaudium, delectationem & lætitiam. Eiusdem enim nominis uoluptatis hæc sunt omnia. Si quis ergo gaudio lætitiam accidere dicat: is idem sibi accidisse confirmabit.

Cap. 3.

Quoniam autem sex modis inter se contraria iunguntur, & quatuor solùm modis iuncta repugnantiam efficiunt: sumenda sunt contraria ut commodum erit, & ei qui confirmandi, & ei qui refellendi partes tuebitur. Ac sex modis ea componi inter se hinc perspici potest, quòd aut utrunque cõtrarium utrique comparatur, ídque bifariam: ut de amicis bene mereri, & de hostibus malè mereri: aut contrà, de amicis malè mereri, & de hostibus bene: aut utrũq; uni, quod etiam duobus fit modis: ut de amicis bene mereri, & de amicis malè mereri: uel de inimicis bene mereri, & de inimicis malè mereri: aut unum utrique, quod etiam fit dupliciter, ut de amicis bene mereri, & de inimicis bene mereri: uel de amicis malè mereri, & de inimicis malè mereri. Ac duæ quidem primæ comparationes non sunt pugnantes, quoniam de amicis bene mereri non est illi cõtrarium, malè de hostibus mereri: quippe cùm sint expetenda, & ad eosdem mores pertineant: nec illud, de amicis malè mereri, huic repugnat, bene mereri de inimicis. Sunt enim hæc fugienda, & moribus eisdem continentur utraque. Nec res quæ fugienda est, ei quæ fugienda est, aduersatur, nisi unum sit nimium, alterum parum: quoniam quod nimium est, id in rebus fugiẽdis ducitur, itémque parum. At reliqua quatuor, contraria sunt inter se. Nam &

de amicis bene mereri, illi contrariũ est, de amicis malè mereri: quandoquidem à contrariis moribus proficiscuntur, atque illud sequendum est, hoc fugiendum. Eadem est ratio *cæterorum.* In *coniunctionibus enim singulis quiddam est expetendum, & quiddam repellendum: & illud ad bonos mores pertinet, hoc ad malos.* Ex *quo perspicuum est, eidem plura data esse contraria. Huic enim, de amicis bene mereri, illud contrarium est, de inimicis bene mereri: & illud, de amicis malè mereri.* Itémque *ei, qui illa omnia intuebitur, duo uidebuntur contraria.* Sumenda *igitur sunt ea contraria, quæ prodesse poterunt causæ nostræ.* Iam *si quid sit accidenti contrarium, considerandum est, an ei accidat cui accidens conuenire dixerit.* Si *enim hoc conuenit, illud non conueniet: quoniam fieri non potest, ut simul eidem contraria conueniant. Aut an tale aliquid dixerit, quod si sit, necesse sit contraria simul eidem inesse, ut si ideas in nobis esse dixerit.* Nam *& moueri eas & stare concludetur, sub sensum cadere, ac ratione & intelligentia contineri.* Nam *& quiescere eas & immobiles esse, & sub intelligentiam cadere placet iis qui eas ponunt.* Quæ *si in nobis sitæ sint, profectò non poterunt esse immobiles: quũ præsertim si ipsi moueamur, necesse sit ea omnia, quæ in nobis sunt, unà moueri. Atq; etiam sensu eas percipi, si modò in nobis sint, ex hoc intelligi potest, quòd sensu oculorum, formam uniuscuiusque rei cognoscimus.* Rursus *si positum est accidens id, cui quid est contrarium, uidendum est, idémne sit contrarij & accidentis subiectum.* Eadem *enim res uim habet ad recipienda contraria.* Veluti *si de odio dici iram dixerit, profectò odium in ea parte animi, in qua irarum existit ardor, insit necesse est: est enim sedes iræ.* Considerandum *igitur, sítne contrarium in ea parte*

animi

animi, in qua irarũ existit ardor, qualis amicitia est. Nam *si non insit, in eáque parte animi quæ cupiditatis sedes est, insit amicitia, certe non est consequens iræ odium.* Eadem *ratio est, si eam partem animi, in qua uoluptates insunt, ignorare dixerit.* Sed *enim erit scientiæ, siquidem etiam ignorationis sit, quæ pars non uidetur sedes esse scientiæ.* Atque *ex hoc loco quemadmodum docui, ei quæ refellendi partes obtinebit, depromenda erunt argumenta.* Eum *autem qui cõfirmare uolet, nihil adiuuabit hic locus, quatenus accidens conuenit: quatenus uerò potest conuenire, adiuuabit.* Nam *si non posse contrarium recipere doceamus, nec conuenire accidens, nec conuenire posse docebimus.* At *uerò non si contrarium conuenire, aut uim habere ad recipiendum contrarium doceamus: idcirco etiam accidens conuenire demonstrauerimus, sed posse conuenire tantummodo confirmatum erit.* Quoniámque *quatuor sunt contrariorum genera, spectanda erunt disparata ex eo argumento, quo uicißim retro se sequuntur, & ei qui probabit, & ei qui refellet.* Per *inductionem uerò argumentatio qualis sit, intelligendum, hoc modo:* Si *homo est animal, quod non est animal, id non est homo.* Itémq; *in cæteris: hoc enim loco commutato ordine tractatur argumentatio.* Cùm *enim hominem sequatur & comitetur animal, tamen non si quid non sit homo, id continuò sequitur non esse animal: sed contrà, si quid non sit animal, sequitur non esse hominem.* In *omnibus ergo id pronuntiandum est, ut si quod honestum est, id iucundum sit: etiam si quid non sit iucundum, id non sit honestum.* Quòd *si hoc non est consequens, ne illud quidem erit.* Itémque *si quod iucundum non est, id non sit honestum: certè quod honestum est, etiam iucũdum sit necesse est.* Per-

spic

26 contradictions

27 in contrariis

ſpicuum eſt igitur reciprocari in aientibus & negantibus argumentationem, ſi retro tractetur. In iis autem contrariis, quæ aduerſa appellantur, hoc uidendum eſt, & ei qui probabit, & ei qui reprehendet, an ex contrario contrarium ſit conſequens, ſiue directo, ſiue cõuerſo ordine tractetur conſecutio. Harum autem conſecutionum genus utrunque quale ſit, & quomodo aduerſis conueniat, inductione ſumendum. Directè autem argumentatio tractabitur hoc modo: fortitudinem uirtus, ignauiam uitium ſequitur, & fortitudinem ſequitur id quod expetendum eſt, ignauiam id quod fugiendum. In his ergo ualebit directò à conſequentibus ductum argumentum, quoniam id quod expetendum eſt, ei quod fugiendum contrarium eſt. Quod idem fit in cæteris. Contrà autem conſequentia ſunt, ut firmam corporis affectionem ſequitur bona ualetudo: infirmam uerò affectionem morbus non ſequitur, ſed contrà morbũ infirma conſtitutio. Ex quo perſpicuum eſt, contrà in his argumentationem à conſequẽtibus ualere. Rarò autem illa è cõuerſo conſecutio in aduerſis incidit, ac ferè directò tractatur argumẽtatio. Quòd ſi nec directò contrarium ex cõtrario erit conſequẽs, nec uiciſſim retro cõmeabit: profectò in iis de quibus agitur, nunquam alterũ ex altero erit conſequẽs: Sin in aduerſis ſequatur, etiam in propoſitis alterum alteri conſequetur neceſſariò. Quod item in priuantibus perinde atque in aduerſis conſiderandum eſt, niſi quòd in his non uiciſſim retro commeat argumentum ex conſequentibus, ſed directò neceſſariò. Quemadmodum aſpectum ſenſus ſequitur, ſic cæcitatem ſenſus priuatio. Opponuntur enim ſenſus & priuatio ſenſus ut priuantia, quoniam eorum illud habitus eſt, hoc eius rei priuatio. Atque etiam de iis quæ cum aliquo conferuntur,

8 In priuantibus

cod

eodem modo quo de priuantibus iudicandũ est. In iis enim etiam ualet à consequentibus tractatum directo argumentum: ut sit triplum multiplex sit, etiam subtriplum submultiplex erit. Confertur enim triplum cum subtriplo, & multiplum cum submultiplici. Rursum, si scientia opinio est, etiam quod sub scientiam cadit, erit opinabile. Et si aspectus sensus sit, id etiam quod aspectabile est, sub sensum cadat necesse est. Hic autem occurritur, non duci necessariam in iis quæ cum aliquo conferuntur, argumentationem à consequentibus, quemadmodum dixi. Non enim si quod sensum mouet, scientia continetur, idcirco sensus est scientia. Nec uerè certè quidem occurritur. Multi enim negant, ea quæ sensus mouentia sunt, cadere sub scientiam. Nec minus contra hoc quod dixi ualet hic locus: nempe id quod sub sensum cadit, non posse scientia comprehendi: quoniam ne sensus quidem sit scientia. Rursum, à coniugatis & casibus ducendum est argumentum, siue confirmemus quid, siue refellamus. Coniugata autem sunt hæc, iusta & iustus, cũ iustitia: & fortia & fortis, cum fortitudine. Itémque efficientia & conseruantia coniugata eorum sunt, quorum sunt & conseruantia & efficientia: ut efficiẽtia ualetudinem ualetudinis, & conseruantia firmam corporis cõstitutionem, firmæ corporis constitutionis. Eodémque modo de cæteris iudicandum est. Atq; hæc quidem Coniugata appellari solent. Casus autem sunt, ut iustè, fortiter, salubriter, & aptè ad firmã corporis affectionem, quæque eodem modo dicuntur. Sed etiam ea quæ ex casibus dicuntur, in coniugatis esse uidentur, ut iustè cum iustitia, & fortiter cum fortitudine, coniugata sunt. Coniugata autem dicũtur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem: ut iustitia, iustus, iusta, iustè. Perspicuum est igitur, si

29 à coniugatis

quid

quid probatum sit eorum, quæ eiusdem sunt generis & cō-iugationis, esse in bonis & laudabilius, cætera probata esse omnia. Veluti si iustitia sit in rebus laude dignis, etiā iustus in iis sit, & res iusta, & quod iustè fit, necesse est: cōcludetúrque, quod iustè fit, etiā laudabiliter fieri, ex eodem casu: quoniam à laudabili re ortum est, queamdmodum illud iustè à iustitia. Non solùm autē in eo quod in quæstione est, spectanda sunt coniugata, sed etiam in contrario, ut quod bonum sit, non necessariò esse iucundum. Neque enim quod malum est, necessariò molestum est: aut si hoc, etiam illud. Et si iustitia scientia sit, iniustitia ignoratio erit: & si quod iustè fit, id fiat sciēter & peritè: id etiam quod iniustè, inscitè & imperitè fiat necesse est. Aut si hæc non placent, ne illa quidem: quemadmodum in eo quod modò commemoraui, perspici potest: multò enim potius uidebitur quod iniustè fit, id peritè, quàm imperitè fieri. Atq; hic locus expositus est tum, cùm de cōtrariis quæ aduersa dicuntur, disputaremus. Nihil enim nūc aliud uolumus, nisi contrarium ex cōtrario esse consequens. Præterea ab ortu & interitu rerum, & ex causis efficientibus & corrumpentibus magna copia suppetit ad disputādum, siue confirmare uelimus, siue refellere. Quarum enim rerum ortus & origo est in bonis, eæ etiam in bonis sunt: & si hæ in bonis sint, origines etiam earum erūt. Si uerò origo sit in malis, eæ etiam in malis numerabuntur. A rerum interitu contrà ducitur argumentum è consequentibus. Si enim interitus rerū sint in bonis, res ipsæ erūt in malis. Et si interitus & euersio rerū sit in malis, res ipsæ ducētur in bonis. Eadem est etiam ratio causarum efficientium & euertentiū. Quorum enim effectorum causæ sunt in bonis, effecta etiam in bonis erūt. Quarum autem rerum causæ euertentes sunt in bonis

bonis, eæ sunt numerandæ in malis.

Proximus locus est à simili, in quo uidendum est, an Cap. 4. *res similes eodem se modo habeant: ut si scientia una sit multarum rerum, etiam opinio. Et si aspectum habere, sit uidere, etiam auditum habere, sit audire: Quod idem contingit in cæteris omnibus, & quæ sunt, & quæ uidentur. Valet autem in utranque partem hic locus: Si enim in aliqua re simili ualeat, in cæteris etiam ualeat, necesse est. Et si in aliqua re simili nō ualeat, nec in cæteris ualebit. Considerandum etiam est, an in uno, & in pluribus eodem modo res habet: quoniam interdum discrepat, & dissimilis est affectio, ut si scire sit cogitare: multa scire, erit multa cogitare: quod non est uerum. Multa enim sciētia comprehendi possunt: multa simul cogitari nō item. Quòd si non hoc, nec scire erit cogitare. Sumūtur etiam ex maiore & minore argumenta. Súntque ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si maior res ex maiore sit consequens, hoc modo: Si uoluptas bonum sit, maior uoluptas maius sit bonum. Si iniuriam facere malum est, maiorem iniuriam facere maius malum erit. Atque in utranque partem hic locus trahi potest. Si enim rei subiectæ elationem, & summissionem accidentis sequatur elatio & summissio, quemadmodum dixi, necesse erit in re proposita accidens inesse: sin minus sequatur, non inerit. Hic autem locus per inductionem intelligendus est. Alter locus est, cùm una res duabus comparatur. Si cui uerisimilius est conuenire non conueniat, ne illi quidē cui minus: & si cui minus probabile est conuenire conueniat, ei etiam cui uerisimilius. Tertius est, cum duæ res cum una conferuntur, si quæ magis conuenire uidetur non conueniat, nec quæ minus. Et si quæ minus uidetur conuenire conueniat, ea etiam quæ magis conuenire*

uideb

uidebitur, conueniet. Extremus locus est huiusmodi, cùm duæ res duabus comparantur. Si quæ alteri magis uidetur conuenire, nõ conueniat, ne reliqua quidem reliquæ conueniet: & si ea quæ minus conuenire alteri uidetur conueniat, reliqua etiam reliquæ conueniet. Sequitur locus, ex iis quæ paria sunt, aut paria uidentur, atque is triplex, quemadmodum exposui de tribus locis postremis, quos ex maiore elici dixi. Si enim una aliqua res duabus eodem modo conueniat, aut conuenire uideatur, neque alteri conueniat, ne alteri quidem conueniet. Quòd si uni, etiam alteri. Alter locus tractatur hoc modo: Si duæ res eidem pari ratione conueniant, & altera non conueniat, ne altera quidem conueniet. Quòd si altera, etiam reliqua. Tertius hoc modo: Si duæ res duabus eodem modo conueniãt, uniq; altera non conueniat, reliqua etiã reliquæ non conueniet: quòd si una alteri conueniet, reliqua etiam reliquæ conueniat necesse est. Atque ex maiore & minore & paribus tot argumenta duci elicique possunt. Alius locus sequitur ex adiectione, hoc modo: Si una res ad alterã adiecta eam faciat bonam aut albam, cùm prius bona & alba nõ esset, quæ adiecta est, bona erit & alba, quale etiã totũ reddidit. Præterea si ad aliquid quod inest quippiam addatur, quod illud magis tale efficiat, quàm antè erat, idẽ tale erit. Eadem est ratio cæterorum. Quanquam hic locus non ualet in omnibus, sed in iis tantũmodo quæ elationem aliquam suscipere possunt. Atque idem non uicißim retro commeat in refellendo. Nõ enim si id quod additur, nõ facit id cui adiectum est bonũ, propterea id non bonum esse necesse est. Quod enim bonum est, si ad id quod malum sit addatur, totum non efficit bonum necessariò, nec rem nigram candor albã facit, nec dulcedo rem amaram dulcem necess

necessariò, si addantur, efficit. Iam uerò si quid maius aut minus dicitur, omnino etiam conuenit. Nam quod bonum non est, nec album, id nec maius bonum, neque minus dicitur, neque albius, neque minus album: quippe cùm id quod malum est, nulla re maius bonum sit, aut minus bonum, sed maius malum, aut minus dicitur. Nec uerò hic locus in refellendo uicißim retro commeat: multa enim eorum quæ illud magis respuunt, omnino dicuntur. Homo enim, etsi magis aut minus, quàm alius homo non dicitur, non tamen propterea homo esse desinit. Eodémq; modo uidendum est quid quadam ex parte, quid aliquando, & alicubi esse dicatur. Si quid enim quadã ex parte poßit esse, aut aliquando, aut aliquo in loco, id certè omnino esse potest. Quod enim omnino fieri nõ potest, id nec aliqua ex parte, nec interdũ, nec alicubi fieri potest. Quanquam huic loco occurritur, quòd quadam ex parte homines natura boni sunt, ut liberales, ut temperati: cùm interim boni non sint omnino natura: siquidem nemo prudens natura dicitur. Itémque fieri potest, ut aliquid eorũ quæ interire possunt, quodam tempore non intereat & occidat, cùm fieri non poßit omnino quin occidat. Eodémque modo alicubi hanc, uel illam uictus rationem seruare, ut in locis pestilẽtibus & insalubribus prodest, omnino non prodest. Aliquo etiã in loco fieri potest, ut unus modò sit, & tamen non unus modò esse illic poßit omnino. Itaq; alicubi etiã immolare patrem laudi ductum est, ut apud Triballos: omnino autem non datur laudi & gloriæ. Nisi fortè hoc non aliquo in loco fieri declarat, sed apud aliquos, quoniam nihil refert ubi sint: ubiq; enim, apud Triballos id gloriæ ducitur. Rursum medicamentorum usus, interdũ ueluti cùm sis in morbo, adiuuat, nec adiuuat omnino. Nisi fortè nec hoc quidẽ aliquã-

do fieri significat, sed certum quoddam affectionis genus. Neque enim refert id quocunque tēpore fiat, dumodo ita sit affectus. Id autem demum omnino & absolutè esse dicitur, quod citra ullam adiectionem dicitur, honestum uerbi gratia, aut turpe: ut patrem immolare, nō dicas honestum esse, sed apud nonnullos honestum esse. Non igitur omnino honestum est. At deos colere, pulchrum dices, etiamsi nihil adiungas: est enim pulchrū omnino. Quare quod sine adiunctione uidetur esse pulchrum, aut turpe, aut aliquid aliud eiusdem generis, tale esse id dicetur omnino.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIBER III.

Cap. 1. *Reliquus est comparationis locus, in quo uidendum est, duobus propositis, utrum sit optabilius aut melius. Ac primùm exponendum illud est nobis, hoc loco nō esse propositum de iis differere quæ ualde dißimilia sint, quorúmque magnæ sint differentiæ & distinctiones (neque enim est quisquā cui in dubiū ueniat, sítne beatitudo quàm diuitiæ, magis expetēda) sed de iis quæ cognata sunt & uicina, & iis quibus propositis dubitamus, utri priores partes tribuamus, propterea quòd quid alterum alteri præstet, minimè uideamus. Ex quo perspicuum erit, exposita harum rerum præstantia*

una

una aut pluribus, animum assensurum & approbaturum id esse magis expetendum quod excellet. Ac diuturniora quidem anteponenda sunt breuioribus: & quæ prudentes anteponant, aut uiri boni, aut leges rectæ, aut quæ anteponant ij qui in aliqua re excellunt, hoc ipso quòd tales sunt, aut quæ ij qui unoquoq; genere scientes sunt, aut quæ plures, aut etiam omnes: ut in medicina & fabrica, quæ plures medici anteponãt, aut omnes: aut quæ omnino plures, uel ómnes, uel omnia, quale est ipsum bonum. Expetunt enim bonum omnia. Ex iis autem argumentum ducetur, prout commodum uidebitur ad eam rem de qua agitur. Súntque omnino anteponenda ea, quæ à meliore arte proficiscuntur: ut quoniam philosophia melior est ars, quàm architectura, omnino ea quæ à philosophia efficiantur, iis quæ ab architectura anteponantur. Quæ autem à cuiusque arte efficiuntur, ea quisque alienis anteponit. Deinde anteponenda sunt ea quæ ui sua in genere sunt, iis quæ non sunt: ut iustitia uiro iusto: iustitia enim in genere est bonorum; uir iustus non est: & illa ui sua bonũ est, hic non item. Nihil enim est id ipsum quod genus, quod non sit in genere: ut homo albus non coloris nomen obtinet. Quod idem in cæteris contingit. Anteponuntur etiam quæ propter se expetuntur iis quæ propter aliud, ut ualetudo exercitationi: quoniam illa propter se expetenda, hæc propter aliud. Et quæ propter se expetuntur, iis quæ forte, temerè & casu: ut amicorum iustitia, hostium iustitiæ: quòd illa per se expetenda est, hæc casu, & fortuitò, ut ne nobis noceant. Hic autem locus eandem ferè uim habet, quã superior, ab eóq; nisi modo nõ differt. Nã amicos per se iustos esse optamus, etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitẽt: at hostes sic propter aliud iustos esse optamus, ut nihil

nobis obsint. Et ex quibus per se bona propagantur, iis ex quibus casu & temerè, ut uirtus fortunæ: illa enim per se efficiens est causa bonorum, hæc fortuitò. Et si quid aliud tale est. Eodem modo de contrariis iudicandum est. Ea enim quæ per se causæ sunt malorum, postponuntur iis quæ casu & fortuitò, ut uitium fugiẽdum est potius, quàm fortuna: illud enim per se malum est, hæc casu. Et quæ omnino bona sunt, iis anteponuntur quæ alicubi bona sunt, ut ualere quàm secari magis optandũ est: quoniam illud omnino bonum est, hoc alicui qui sectione egeat. Et innata ac insita bona assumptis & aduentitiis, ut iustitia uiro iusto: quoniam illa insita est & innata, illud aduentitium. Et quæ in re meliore insunt, & quæ iustiorem habent uenerationem, iis quæ in deteriore: ut bona Dei, hominum bonis: & animi, corporis bonis sunt anteponenda: & quæ propria sunt melioris rei, iis quæ deterioris: ut dei quã hominis. Cùm enim bonis, quæ illis inter se sunt cõmunia, non differant inter se, propriis alter alteri præstat. Et quæ in melioribus, aut antiquioribus, aut in iis quæ in maiore sunt pretio & honore, ea sunt anteponenda iis quæ in deterioribus, ut ualetudo uiribus corporis, & pulchritudini corporis. Valetudinis enim sedes est, in humore, siccitate, calore & frigore, iisq; omnibus, ex quibus primùm animal constat, cohæret: hæc uerò in posterioribus quibusdã. Nam & uis corporis in neruis atq; ossibus sita est, & pulchritudo corporis est apta quædam compositio mẽbrorum. Fines iis, quæ ad finem pertinent atque conducũt. Ex duobus quod ad finem propius accedit. Quæ ad uitæ finem pertinet, iis quæ ad aliũ aliquem: ut quæ ad beatam uitam pertinent, iis quæ ad prudentiam: quod enim ad beatitudinem pertinet, anteponẽdum est. Quæ fieri possunt, iis quæ non

pos

possunt. E duobus efficientibus cuius finis melior, id etiam præstantius. Ex efficientibus & finibus proportione concludendum est, hoc modo: cùm pluribus partibus finis fini præstat, quàm finis ille suæ causæ efficienti: ut si beatitudo ualetudinem pluribus partibus superet, quàm ualetudo salubria, efficitur, ut efficientia beatæ uitæ uincant ualetudinem. Quantò enim beatitudo ualetudinem præstat, tantò salubria præstãt efficientia beatitudinis. Atqui minore interuallo salubria ualetudo anteibat: pluribus igitur partibus salubribus præstant beatitudinis efficientia, quàm ualetudo salubribus. Ex quo perspicuum est, efficientia beatæ uitæ sanitati, quia ei præstent, esse anteponẽda. Iã quæ per se in maiore sunt honore & pretio, & laudabiliora sunt, anteponenda sunt, ut amicitia diuitiis, iustitia ualetudini, & uiribus corporis. Illa enim numerãtur propter se in iis bonis, quæ sunt honorabilia & laudabilia: hæc nõ propter se, sed propter aliud. Nemo enim opes propter se amat, sed propter aliud. Amicitiam autẽ propter se colimus, etiamsi nihil inde fructus speremus nos esse percepturos. Iã si duo quædam sint ualde inter se similia, nec quid alterum alteri præstet & excellat, perspicere poßimus: id ex consequẽtibus intelligi licet, hoc modo. Ex quo enim maiora bona sequuntur, id anteponendum alteri est: quòd si mala consequantur ex quo minora mala oriuntur, id est eligendum. Nam si utrunque eligendum; nihil probibet aliquid molestiæ consequi: ex consequentibus autem duo argumenta sumũntur, quoniam & aliquid antecedit rei, & præcurrit, & aliquid rem sequitur: ueluti discenti antecedit ignoratio, & eum consequitur scientia. Ferè autẽ melius est, quod rem sequitur. Argumentum uerò à consequentibus sumendum est, ut commodum fuerit. Plura bona paucioribus an-

teponenda sunt aut omnino, aut cum alia quæ pauciora sunt in aliis quæ plura, continentur. Huic autem loco occurritur, si unum alterius gratia petatur. Neque enim uni utrunque anteponitur, ueluti curari & ualetudo non pluris sunt quàm ualetudo, quandoquidem curari optamus ualetudinis gratia. Nihil etiam prohibet ea, quæ non sint in bonis, bonis anteponi: ut beatitudinem coniunctam cum aliqua re, quæ non numeratur in bonis, iustitiæ ac fortitudini. Et eadem coniuncta cum uoluptate, magis expetenda sunt, quàm sine uoluptate, & eadem ipsa cum indolentia copulata, quàm cum dolore. In quo etiam quicque tempore maiorem uim habet, id in eo magis optandum est, ut in senectute sine ulla molestia & cura uiuere, quàm in adolescentia. Plus enim potest in senectute. Eadémque ratione in senectute magis expetenda prudentia est. Itaque nemo adolescens imperatores deligit, quód prudentes eos non esse existimet; contráque fit in fortitudine, cuius in iuuentute necessarium munus & officium est. Eadem est etiam temperantiæ ratio. Adolescentes enim magis quàm senes cupiditatibus seruiunt. Quæ per omne tempus ætatis plus possunt, iis quæ maxima parte, utiliora sunt: ut iustitia & temperãtia fortitudine, quia illis semper, hac interdum utimur. Quæque seipsis contenta sunt, meliora, quàm quæ egent aliis: quod in iustitia & fortitudine cernere licet. Nam si iusti essent, nihil loci esset fortitudini: at si fortes essent, iustitiam requirerent. Comparatio etiam ex interitu, abiectione, origine, acceptione, contrariísque sumi potest, hoc modo: Quorum bonorum interitus magis declinandi sunt, ea meliora. Quod idem in abiectionibus & contrariis contingit. Cuius enim prætermißio & expulsio, aut contrarium, magis fugiendum est, id etiam optabilius

25 χρεω· fere
26
27
28
29
30

bilius. Contrà fit in ortu & acceptione. Quarum enim rerũ origines & assumptiones optabiliores sunt, eæ aliis anteponũtur. Alius locus: Quod ad bonum propius accedit, id & optabilius & melius est: quódque ad bonum similitudine propius accedit, id melius: ut iustitia iusto. Quæ meliori similiora sunt, ea meliora: quemadmodum Aiacem Vlyßi anteponunt, quòd Achilli similior esset. Occurritur huic loco, quòd nihil prohibeat Aiacem, non qua parte Achilles optimus fuerit, ei similiorem fuisse, & tamen alterũ uirum bonum fuisse, etsi dißimilem. In quo uidendum est, an etiã in iis quæ magis ridicula sunt, cernatur similitudo: quemadmodum simia similitudine ad hominem propè accedit: cùm equus non sit similis. Neq; enim præstantior est simia, etsi similior homini quàm equus. Rursum è duobus si unum meliori, alterum deteriori similius sit, melius erit quod similius est præstãtiori. Atq; etiam huic loco occurritur. Nihil enim prohibet, unum meliori paulùm similem esse, alterum ualde deteriori: ut si Aiax paulùm admodum similis sit Achilli, & Vlysses ualde Nestori. Et si id quod meliori similius sit, mala eius imitetur: quod autẽ ad deterius similitudine propius accedat, bonam in partem simile sit: ut equus asino, & simia homini. Quæ magis insignia sunt, minus insignibus anteponũtur. Et laboriosa procliuibus, chariora enim nobis sunt ea, quæ difficulter parantur. Et propria cõmunibus. Quæq; molestiæ minus habẽt: quæ enim nullam molestiam afferunt, iis quæ afferunt anteponuntur. Quæ aliis præstãtiora sunt omnino, etiam quæ in eo genere præstãtißima sunt, iis quæ in altero genere sunt præstantißima anteponũtur: ueluti si nobilior equo homo sit, nobilißimus homo etiã sit generosißimo equo præstantior. Et si res præstantißimæ & clarißimæ nobilißimis al-

terius generis præstāt, etiam omnino illis rebus excellunt. Vt si clarißimus homo generosißimo equo præstet, etiam homo equo præstat omnino. Quæque cum amicis communicare licet, iis quæ nō licet. Quæ in amicos præstare cupimus, iis quæ in quemuis. Vt officia seruare, & bene mereri magis optamus, quàm uideri bene mereri, & officia seruare. Quoniam beneficia malumus in amicos conferre, quàm uideri: in quemuis contrà. Non necessaria necessariis meliora sunt, eáque interdum magis expetuntur. Bene enim uiuere præstat quàm uiuere: cùm bene uiuere sit non necessarium, & uiuere in necessariis. Fit autem interdum, ut quæ meliora sunt, non etiam magis expetantur. Non enim si quid melius, propterea id necesse sit etiā magis esse expetendum. Philosophorum enim uita cùm eo genere uitæ, quod in pecuniis quærendis consistit, sit melior: attamen ei cui res ad uiuendum necessariæ non suppetunt, non magis expetenda est. Non necessaria autem sunt, cùm suppetunt res necessariæ, & aliæ præterea quædam honestæ parātur. Ac ferè quidem certè necessaria magis expetenda sunt, non necessaria meliora. Quæ ab alio non suppeditari possunt & accipi, iis quæ possunt, quomodo iustitia ad fortitudinem affecta est. Quæ sine aliis expetenda sunt, iis quæ nisi coniuncta cum aliis non expetūtur: ut uires corporis sine prudētia non sunt expetēdæ, sine uiribus etiam prudentia expetenda est. E duobus si unum dißimulemus aut negemus in nobis esse, ut alterū in nobis esse uideatur, id anteponendum est, quo præditi esse uideri uelimus: ut laboriosos nos esse negamus, ut ingenio ualere uideamur. Quorū bonorum defectio minus in iis uituperanda est, qui molestè ferunt ea à se abesse: & quorū defectio in iis qui non acerbè ferunt ea à se abesse, magis reprehenden

den

denda est. Eorum quæ in eodem genere sunt, quod propria illius generis uirtute & laude ualet, alteri quod eo caret, anteponendũ est. Ex iis in quibus inest, id in quo maior est. Quæ bonum eum in quo sint efficiunt, iis quæ non efficiũt, ut calidius, id est quod calefacit, eo quod non calefacit. Ex iis quæ efficiunt ea quæ magis efficiunt, aut quæ id quod melius est, & magis præcipuum bonum efficiunt, ut quæ animum bonum efficiunt, iis quæ corpus. Ex casibus etiam & usu, actionibus, & operibus comparationis locus sumitur, & quæ ab illis orta sunt, concluduntur. Alterum enim alteri consequens est: ut si id quod iustè fit ei quod fortiter, anteponendum sit, iustitia fortitudini anteponetur. Et si iustitia fortitudini anteponenda sit, etiam id quod iustè fit ei quod fortiter: quod idẽ fit in cæteris. Si quo bono, unum maius bonum sit, minus alterum, maius magis expetendum est: uel si maiore aliquo maius sit alterum. Quinetiam è duobus quæ alicui præponenda sint, id quod magis expetendum sit, potius eligendum erit, quàm id quod minus. Quorum præstantia & laus, præstantiæ laudíq; aliorum anteponitur, ea etiam anteponenda sunt, ut amicitia diuitiis. Amicitiæ enim excellentia & gloria, opum excellentiæ & exuperantiæ anteponenda est. Quæ ipsum sibi quisque parare & quærere malit, quàm alterum, ea anteponenda: ut amici opibus. Ex adiunctione hoc modo: Si eidem rei aliquid adiungatur, totúmque melius efficiat, id magis expetendum est. In quo cauendum est, ne ad ea progrediamur, in quibus altero eorum quæ coniunguntur, utatur id quod utrisque commune est, uel aliqua alia ei adiumenta afferat, reliquo non utatur, neque ei sit adiumento: quales sunt cum fabrica, serra & falx coniuncta: quarum serra si coniuncta sit, optanda magis est, cùm magis

expetenda non sit omnino. Rursum si quid ad minus additum, maius totum efficiat; magis expetendum est. Quod idem ex detractione effici potest. Quicquid enim est eiusmodi, quo detracto, id quod reliquum est, minus efficitur, id omne anteponendum. Quæque propter se expetenda sunt, iis quæ ad existimationem hominum & opinionem accommodantur: ut ualetudo pulchritudini anteponenda est. Illud autem ad iudicium hominum & opinionem dirigitur, quod si nesciant, nullus in eo parando labor impendatur Quæ etiam propter se expetuntur, & ad hominum commendationem, iis quæ alterius solùm gratia. Quæque ui sua per se & propter se in maiore pretio & honore sunt, eadem meliora sunt, & magis expetenda. Ea autem per se in maiore honore sunt & pretio, quæ detracta omni opinione utilitatis, tamen magis propter se peteremus.

Cap. 2. *Diuisio etiam rerum expetendarum, & quarum causa expetantur, magnam suppeditabit copiam disputandi, ut utilitatis, uel honestatis, uel uoluptatis gratia res omnes expetendas. Quibus enim ad omnia, uel ad plura utimur, ea iis anteponenda sunt, quibus ad tot res non utimur. Quòd si in utrisque eadem reperiuntur, in utris magis reperiantur, uidendũ est, utrum iucundiora sint, an honestiora, an utiliora. Quæ melioris rei causa cõparata sunt, eadem magis expetenda: ut quæ uirtutis, quàm quæ uoluptatis gratia. Eadem ratio est rerum fugiendarum. Fugienda enim sunt magis, quæ res expetendas impediũt: ueluti morbus magis declinandus & uitandus est, quàm deformitas, quòd magis nos à uoluptate & uirtute morbus detorquet. Ex eo etiam argumenta sumuntur, si rem propositã & expetendam & fugiẽdam esse doceamus. Minus enim expe-*

tēda eſt res eiuſmodi, quam expetere æquè ac fugere liceat, quàm altera, quæ tantummodo ſit expetēda. Ac comparationes quidem rerum inter ſe tractādæ ſunt, quēadmodum à me præſcriptum eſt. Qui iidem loci ualēt etiā ad faciendam ſine comparatione fidem, quid ſit expetendum, quidq; fugiendū. Detrahenda enim modò excellentia & præſtantia eſt, qua alterū alteri præſtat. Si enim quæ in maiore honore ſunt & pretio, eadem magis expetēda ſunt: certè quæ in honore ſunt, & ducuntur gloriæ, eadem ſunt expetēda, & ſi quæ utiliora ſunt, ea magis expetēda, utilia etiam expetuntur. Quod idem fit in cæteris, quæ comparantur. Sūt autem quædam, ex quorum inter ſe comparatione ſtatim utrunq; expetendum eſſe, aut alterum intelligimus: ueluti cùm unum natura bonū, alterum minimè dicimus: perſpicuum eſt enim id quod natura tale ſit, eſſe expetendum. Sumendi ſunt autē à maiore & minore loci, qui quàm latiſſimè pateant: ſic enim ad plura cōcludenda ualebūt. Poſſunt autē quidā ex iis locis quos expoſuimus, generaliores effici, ſi parua nominum fiat mutatio, ueluti quod natura tale uel tale eſt, eo eſt magis tale, quod non eſt tale uel tale natura. Ex duobus ſi unum efficit, alterum non efficit tale uel tale, id quod ipſum habet, aut in quo ineſt, magis tale eſt, quod interdum facit, quàm quod non facit. Sin utrunque uim efficiendi habeat, id quod plus efficit, & magis tale uel tale eſt. Et ſi ex duobus, unum magis ſuperet tertium quippiam, quàm alterum. Si è duobus unum magis tale uel tale ſit, quàm quod tale eſt: alterum magis quàm quod non eſt eiuſmodi: profectò primum in eo genere uincat neceſſe eſt. Ex coniunctione idem efficitur. Si quid ad eandem rem addatur, totúmque magis tale uel tale efficiat. Et ſi quid ad rem additum quæ minus ſit eiuſmodi, totam

magis

magis talem reddat. Itémque detractione. Nam si quid detrahatur ab aliquo, ex eoque, quod reliquum est, minus tale uel tale existat, id in eo genere præstat. Quæ mixta coniunctáque sunt minus cum contrariis, ea magis talia uel talia: ueluti id albius est, quod minus admixtum habet nigrorem. Præter illos autem locos, qui suprà enumerati sunt, hic alius est locus. Quod sibi magis rei de qua agitur ueram asciscit definitionem, uelut si candoris hæc sit definitio: Color aspectum oculorum diuidens, is albior color erit, quo magis dispertit aspectũ. Quòd si quæstio nõ generalis, sed quæ subiecta sit generi tanquam pars ponatur, primùm loci qui expositi sunt ad cõfirmandum, uel reprehendendum omnes ualent plurimùm. Si quid enim omnino & totum confirmemus aut refellamus, etiam partem ostendimus: propterea quòd si quid in toto genere reperiatur, etiam in parte: & si in nulla parte, in aliqua intelligi non potest. Aptißimi autem sunt loci, latißiméque patent ij, qui ex contrariis coniugatísque sumuntur. Aequè enim probabile est effari, si omnis uoluptas sit in bonis, etiam dolorem omnem in malis esse: ac si qua uoluptas sit bonum, aliquem etiam dolorem esse in malis. Et si quis sensus non sit uis & facultas, sequitur, ut sensus priuatio non sit imbecillitas. Et si quod opinabile est, scientiæ subiectum sit, fit ut quædam opinio sit scientia. Rursum si qua res iniusta sit in bonis, aliqua etiam res iusta sit in malis necesse est: & si quid eorum, quæ iniustè fiunt, malum est, aliquid etiam eorum quæ iustè fiunt, erit bonum: & si quid eorum quæ iucunda sunt, in rebus fugiendis sit, aliqua etiam uoluptas fugienda. Eodémque modo, si quid eorum quæ iucunda sunt, utile sit, aliqua etiam uoluptas erit in bonis. Quod idem in iis, quæ uim interimẽdi habent, & in ortu,

& interitu contingit. Si quid enim quod uim habeat interimendæ uoluptatis & scientiæ, in bonis est, sit etiam necesse est aliqua uoluptas & scientia in malis. Itémque si aliquis interitus scientiæ sit in bonis, aut ortus in malis, erit in malis aliqua sciẽtia: ut si obliuio flagitiorum alicuius, in bonis, aut recordatio in malis numeretur, certè & cognitio flagitiorum alicuius in malis ducitur. Quod idem in cæteris contingit, propterea quòd eadem ratio uerisimilitudinis ualet in omnibus. Idem ex maiore, minore & pari efficitur, hoc modo: Si quid eorum quæ ex alio genere sunt, magis tale uel tale sit, illorum autem nihil sit, efficitur ut id quod propositum est, non sit eiusmodi: ut si qua scientia bonum sit potius quàm uoluptas, nec ulla sit in bonis scientia, ne uoluptas quidem in iis numerabitur. Similiter ex pari & minore licebit cõfirmare & refellere, nisi quòd ex pari utrunque efficictur, ex minore cõstituere solùm, non etiam destruere. Si enim pari ratione, uis aliqua in bonis sit & scientia, sit autem uis aliqua in bonis, etiam sciẽtia erit. Sin nulla uis & facultas, ne ulla quidem scientia. Si autem minore ratione uis aliqua bonum sit, quàm scientia, sitque uis aliqua bonum, etiam scientia. Sin nulla uis in bonis ducatur, non necesse est, nullam etiam scientiam duci in bonis. Ex quo perspicuum est, locum ex minore solùm uim habere ad probandum. Non solùm autem ex comparatione eorum, quæ sunt diuersorum generum, argumentum duci potest, sed ex eodem etiam genere, si quis sumat quod sit in eo genere maximè tale: ut si qua ponatur esse in bonis scientia, probatúmque sit non esse in bonis prudentiam, nulla alia numerabitur: quippe cùm ne ea quidem quæ maximè uideatur. Ex fictione idem efficitur, si id antè conueniat, pari ratione si cui conueniat, etiam

om

omnibus cõuenire, aut non cõuenire: ut si hominis animus sit immortalis, etiam cæterorum. Quòd si non hic, ne cæterorum quidem esse. Si igitur in quæstione positũ sit alicui conuenire, non conuenire alicui docere debemus. Sic enim illud consequẽs erit ex fictione nulli cõuenire. Quòd si cui non conuenire ponatur, probandum est alicui conuenire: sic enim illud consequẽs erit conuenire omnibus. Illud autem perspicuum est, eum qui ex huiusmodi fictione argumentum ducit, ad generalem reuocare quæstionem, quæ in parte proposita est: eum enim uult, qui partem concedat, totum etiam concedere: quandoquidem si uni, pari ratione æquum putat conuenire omnibus. Ac infinitæ quidem quæstiones uno modo euerti, refellique possunt: ut si uoluntatem bonum esse dixerit, aut non esse bonum, neque aliud quicquam exposuerit. Nam si uoluptatem aliquam in bonis esse dixerit, nullam esse omnino probandum est, si rem propositam uelit euertere. Item si uoluptatem aliquam non bonam esse enunciarit, omnino demonstrandum est omnem esse: aliter enim non potest reprehendi. Nam si uoluptatem aliquam non esse bonum, aut esse doceamus, nondum proposita res reprehensa est. Ex quo perspicuum est, rem infirmari uno modo posse, confirmari duobus. Siue enim omnino doceamus omnem in bonis uoluptatem duci, siue aliquam, res confecta erit. Itémque si opus sit ostendere aliquam uoluptatem non esse in bonis, si nullum esse doceamus, aut aliquam non esse, utrum effecerimus, aliquam in bonis non esse uoluptatem docuerimus. Definita autem quæstione, duo ad refellendum loci suppetent, ut si quis ponat in bonis uoluptatem aliquam esse, aliquam nõ esse: siue omnis in bonis esse doceatur, siue nulla esse, res proposita infirmata erit. Quòd

si

si unam tantummodo in bonis uoluptatem posuerit, tribus modis id poterit refelli. Si enim omnem esse, uel nullam, uel plures docuerimus, rem propositam euerterimus. Si uerò quæstio definita expositáque sit pluribus, ueluti prudentiam solam ex uirtutibus esse scientiam, ad id reprehendendum quatuor modis instructi erimus. Nam si doceamus omnem uirtutem scientiam esse, aut nullam, aut etiam aliam, ueluti iustitiam, aut ipsam prudentiam non esse scientiam, euersum erit id de quo agitur. In quo utile erit, quid cuique rerum singularum, quæ continentur sub specie de qua quæritur, accidat, aut non accidat, uidere: quemadmodum de generalibus quæstionibus tradidi. Genera etiam uidenda sunt diligenter, eáque in partes, ut dixi, usque ad indiuidua, tribuenda. Siue enim in toto genere uideatur inesse, siue in nulla parte, postquam in singulis rebus aliquot, ita rem habere docueris, petendum est, ut omnino totúmque concedat, aut certè occurrat, in quo non ita reperiatur. Postremò quibus in rebus, diuidi in specie diuersa, aut numero potest accidens, facta eius diuisione, nunquid conueniat uidendum est: ut tempus non moueri, aut non esse motum, si probare uelimus, quot sint genera motus docendum est. Si enim nullum eorum conueniat tempori, tempus certè non mouetur, nec motus est. Itémq; animum non esse numerum licebit docere, diuisione adhibita, omnem numerum aut parem esse aut imparem. Nam si animus neque par, neque impar sit, profectò esse numerus nullo modo potest. Ac ex his quidem locis argumenta ducenda sunt, & depromenda ad confirmandum, uel refellendum accidens.

ARISTOTELIS TOPICORVM

LIB. IIII.

Cap. 1. *DEinceps ea quæ ad genus & proprium pertinẽt, uideamus. In iis autem elementa definiendi tradentur: illa autem ipsa, rarò in disputationem incidunt. Si igitur ponatur genus alicuius eorũ quæ sunt, primùm uidendum est, an de aliquo eorum quæ illi cognata sunt, & uicina, minimè dicatur, ut fit in accidentibus: ut si uoluptatis genus bonum statuatur, an aliqua uoluptas non sit in bonis, uidendum erit. Nam si ita fiat, certè uoluptatis bonum non est genus: quippe cum genus in formis omnibus quæ sub ipsum subiectæ sunt, intelligatur. Deinde considerandum est, an in quæstione, qua quid sit res exquiritur, minimè dicatur, sed ut accidẽs: ut id quod album est, de niue, aut de animo, id quod pulsu suo, & interiore agitatur. Neque enim idem nix est quod album aliquid: itaque non est id quod album est niuis genus, nec animi id quod à se mouetur: accidit enim ei ut moueatur, quemadmodum sæpe animali ut ambulet. Præterea quod à se mouetur, nõ quid est, sed facere aut pati indicat. Itémque id quod album est, nõ naturam niuis significat, sed qualitatem. Ita neutrum eorum in naturæ quæstione dicitur. Maximè uerò an definitio accidentis in id genus quod datum est, conueniat, spectare debemus. Nam ut in eo exẽplo*

plo,quod modò protuli,permaneã,fieri poteſt, ut aliquid ſeipſum & moueat, & non moueat. Itémque *ut album ſit aliquid & non album:ex quo efficitur, neutrum eorũ genus eſſe,ſed accidens: quãdoquidem accidens diximus eſſe, id quod & conuenire alicui poteſt,& non conuenire.* Iam *illud etiam uidendum eſt,an non in eadem diuiſione,genus & ſpecies numerata ſint: unúmq; eorum ad ſubſtantiam, alterũ ad qualitatem: aut illud ad ea quæ cum aliquo conferuntur,hoc ad qualitatẽ pertineat: ueluti nix & cygnus ad ſubſtantiam:id autem quod album eſt, non ad ſubſtantiam,ſed ad qualitatem pertinet.*Ita *id quod album eſt, nec niuis genus eſt,nec cygni.*Rurſus,*quoniã ſcientia in iis eſt quæ cum aliquo conferuntur, bonum autem & honeſtum in qualitate,fit,ut honeſtum,aut bonũ non ſit genus ſcientiæ,præſertim cùm eorum quæ cum aliquo conferũtur genera,etiam ipſa in eodem genere eſſe debeant.* Id *quod in duplo cernere licet.* Nam *cùm multiplum dupli ſit genus, ipſum etiam in iis eſt,quæ cum aliquo conferuntur: atque ut ſummatim dicam,eidem diuiſioni,cui ſpecies,genus ſubiici debet.*Siue *enim ſpecies ſubſtantia ſit, etiam genus:ſiue qualitas ſit ſpecies, etiam genus qualitas ſit neceſſe eſt.* Vt *ſi candor ad qualitatem referatur, color etiam refertur.* Quod *etiam fit in cæteris.*Præterea *uidendum eſt, an neceſſe ſit, aut poßitne genus eo participare quod in genere poſitum eſt: definitio autẽ participãdi eſt,eius quod communicatur,recipere definitionem.* Ex *quo perſpicuum eſt, ſpecies generum participes eſſe,genera formarum nõ eſſe: quãdoquidem generis cum ſpecie communicatur definitio, ſpeciei cum genere non item.* Illud *ergo uidendum eſt, genúſne id de quo agitur,particeps ſit, an poßit eſſe ſpeciei particeps:ut,ſi quis eius quod eſt, aut unius aliquod genus*

tradat. Ita enim fiet, ut particeps sit formarũ genus: quoniam in rebus omnibus quæ sunt, id quod est & unum intelliguntur: ergo etiam eorum definitio. Illud etiam, an species data & proposita in aliqua re uerè dicatur, genus nõ dicatur: ueluti si id quod est, aut quod sciri potest, opinabilis ponatur genus: de his enim rebus, quæ nullæ sunt, opinabile dicitur: quoniam multa eorum quæ nulla sunt, in opinione considunt. Id autem quod est, aut quod scientia comprehenditur, de iis quæ nulla sunt, ut perspicuum est, nõ dicuntur. Ex quo fit, ut neque id quod est, neque id quod sciẽtia comprehẽditur, sit genus opinabilis: præsertim cùm in quibus species dicitur, genus quoque dici debeat. Præterea illud etiam considerandum est, an nullius formæ id quod positũ est, in genere particeps esse poßit: fieri enim nõ potest, ut generis sit particeps, id quod nullius formarum est, nisi fortè aliquid eorum sit, quæ in diuisione prima formarum collocantur, quæ omnia genere tantummodo participant. Si igitur motus ponatur uoluptatis genus esse, an neque interitus, neque commutatio, neque ullus motus alius eorum qui eodem genere continentur, uoluptas sit, uidendum est. Perspicuum est enim nullius formæ recipere posse communionem, ita ne generis quidem: quandoquidem id necesse est, quod generis est particeps, alicuius etiam particeps esse formarũ. Ita fit, ut motionis species uoluptas esse non poßit, neque indiuiduorum, neque eorum, quæ subiecta sunt sub specie motionis: quãdoquidem generis speciéique cum indiuiduis definitio communicatur, ut certus homo, & hominis particeps est, & animalis. Præterea illud etiam uidendũ est, an id quod positũ est, in genere in pluribus quàm genus intelligatur: ut opinabile in pluribus quã id quod est, dicitur. Etenim id quod est, & quod non est, in

opin

opinione cõsidit. Ita opinabile eius quod est species esse nullo modo potest. Semper enim ad plura genus quàm species pertinet. Itémq; illud, an genus in totidem rebus quot forma dicatur: ut si eorum quæ res omnes cõsequuntur, unum genus, alterum species statuatur, qualia sunt id quod est, & unum. Omnibus enim in rebus id quod est, & unum intelliguntur. Neutrũ igitur alterius esse genus potest, quandoquidem in rebus paribus æqualibúsque dicuntur. Quod etiam fiet, si quod primum est & principium, alterum alterius genus esse statuatur. Nam & initium primum est: & quod primum est, id initium. Ita si utrunque idem ualet, certè neutrum alterius genus futurum est. In quibus omnibus illud initium & quasi elemẽtum nobis propositum esse debet, Genus ad plura quàm speciem differentiámque pertinère. Pauciora enim quàm genus, etiam continet differẽtia. Animaduertẽdum etiam est, an id quod pro genere adhibitum est, non est genus alicuius eorũ, quæ specie nõ differunt, an etiam non poßit uideri. Is quidem qui rem confirmabit, sítne cuiuspiã uidebit. Est enim omnibus iis, quæ specie non differunt, idem datum genus: quòd si unius docuerit esse, profectò omnium esse ostenderit: sin unius non esse docuerit, certè nullius docuerit. Vt si quis indiuiduas lineas ponat, dicátq; earũ genus esse id quod secari non potest: linearum enim earum quæ diuidi possunt, nõ est genus id quod datũ est, cùm specie non differant: quandoquidem rectæ lineæ omnes specie non differunt.

Illud etiam, an sit aliud aliquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus propositum contineat, neque sub illud subiectum sit, ut si quis iustitiæ genus esse scientiam ponat: quoniam enim genus est etiam uirtus, ne utrúmque genus alterũ continet, scientia genus esse iustitiæ nullo mo-

Cap. 2.

do potest. Cùm enim ſpecies una duobus generibus ſubie-cta eſt, tum alterum altero continetur. Quanquã de non-nullis quæſtio eſt:nõnullis enim & uirtus,& ſcientia pru-dentia uidetur eſſe,nec alterum genus altero cõtineri: non tamen omniũ conſenſu prudentia ſcientia eſt.Quòd ſi quis id quod dixi,uerum eſſe concedet,at certè alterum alterius genus eſſe,aut ſub eodem genere utrunque ſubiici,quod ei-dem genus ſit neceſſe eſt:quod & in uirtute, & in ſcientia contingit:utrunque enim eidem generi ſubiectum eſt,quip-pe cùm eorum utrunque habitus ſit & affectio. Illud igi-tur uidendum eſt,an neutrum generi propoſito cõueniat: quoniam ſi nec alterum altero continetur,nec utrunq; eo-dem, certè id quod propoſitũ eſt,eſſe genus nullo pacto po teſt.Spectandum etiam genus eſt propoſiti generis,& ſem-per id genus quod ſuprà eſt,omniáne illa de ſpecie dican-tur, & in quæſtione naturæ intelligantur. De ſpecie enim in quæſtione naturæ genera quæ ſuprà ſunt, dici debent omnia.Quòd ſicubi hæc non cõſtet ratio,profectò id quod propoſitum eſt,non eſt genus. Iam illud etiam conſideran-dum eſt,an ſpeciei cum genere, aut cum aliquo genere eo-rum quæ ſuprà ſunt,communicetur definitio. Quod enim genus ſuprà eſt,nullius eorum quæ infrà ſunt, definitione participat. Ac ei quidem qui partes infirmãdi obtinet, ita ut dixi, hic tractandus locus eſt. Ei autem qui probabit rem,ſi ſpeciei,genus propoſitum conuenire conſtiterit,in dubium autem ueniat, an ut genus conueniat;ſatis erit a-liquod eorum generum, quæ ſuprà ſunt, dici de ſpecie in quæſtione qua quid quicque ſit exquiritur,docere. Etenim ſi unum aliquod in illa quæſtione dicatur, certè omnia & quæ hoc priora antiquioráq; ſunt, & quæ poſteriora:ſi-quidem de ſpecie dicantur, in naturæ quæſtione dicentur:

ex

ex quo efficitur, id genus quod datum sit, in eadem quæstione dici. Quòd si unum in naturæ quæstione dicatur, cætera etiam omnia, si quidem dicantur, in eadem dictum iri quæstione, inductione concludendum est. Sin an omnino genus propositum speciei conueniat in cõtrouersia uersetur: non satis est docere, unũ aliquod genus eorum quæ suprà sunt, in naturæ quæstione dici de specie: uelut si quis ingressui genus dederit delationem, non satis est ingressum esse motionem docere, ad probandũ ingressum esse delationem, quãdoquidem alia sunt etiam motionum genera: sed ante docendum est, ingressum nullius eorum, quæ in eadem diuisione, qua delatio, collocãtur, nisi delationis retinere definitionem. Quod enim particeps est definitionis generis, id alicuius etiam formarum, quæ prima partitione cõtinentur, definitione participet necesse est. Quòd si ingressus nec accretionis, nec imminutionis, neq; aliarũ motionum sibi definitionem uẽdicet, profectò delationis uendicet necesse est: ita ingressus delatio genus erit. Præterea in quibus species posita ut genus dicitur, considerandũ est, an etiam genus quod datũ est, in quæstione naturæ de iis de quibus etiam forma, dicatur: itemq; an quæ supra genus sunt omnia. Nã si quo loco hoc non conueniat, certè id quod datũ est, generis nomen nõ obtinebit. Etenim si genus esset, omnia & quæ suprà sunt, & ipsum illud in naturæ quæstione dicerẽtur, quemadmodum etiam species in ea quæstione dicitur. Commodum igitur erit ei qui refellendi partes obtinebit, non dici genus in quæstione qua quid sit quæretur, de iis omnibus de quibus etiã forma dicatur: at ei qui confirmabit in ea dici quæstione. Ita enim efficietur, & genus & formam de eodẽ in quæstione naturæ dici: ex quo consequens erit, idem duobus generibus esse subiectum. Al-

terum igitur altero cõtineatur necesse est. Quòd si demonstratum sit, id genus quod constituere uolumus, nõ esse subiectum sub specie, profectò species sub eo subiecta erit. Ita ostensum erit generis id nomẽ obtinere. Vidẽdum etiã est, an speciei propositæ, iisque quibuscum species cõmunicatur, generũ conueniat definitio. Necesse est enim in specie, iisque omnibus quæ specie participant, generum dici definitiones. Quòd si quo loco non conueniat, certè quod datum est, generis nomen non obtinet. Illud etiam, num differentiam pro genere adhibuit: ut si immortale genus dei dixerit. Est enim animantium differentia immortale: quandoquidem animantium alij sunt mortales, alij immortales, ex quo perspicuũ est in errore illum esse uersatũ, quoniam nullius rei genus differentia est. Quod uerum esse ex hoc intelligi potest, quia differẽtia quid res sit nõ indicat, sed potius quale quid sit, quemadmodum gradiens & bipes. Illud etiam, an differentiam in genere quasi speciẽ posuerit, ut si quis impar speciem numeri dixerit: differentia enim numeri est impar, non species: nec differẽtia generis est particeps, præsertim cũ quicquid generis est particeps, id uel species sit, uel indiuiduum: & differentia nec speciei nec indiuidui nomẽ obtineat omnino. Ita fit, ut generis nõ sit particeps differentia. Non igitur impar species est, sed differentia, quãdoquidẽ nõ est particeps generis definitionis. Præterea illud etiam considerandum est, an genus in formarum numerum retulerit: ut contiguitatem idem esse quod continuationem: aut permixtionem idem quod temperationem: aut ut Plato definit, delationem, loci mutationem: neque enim necesse est contiguitatem continuationem esse: sed contrà, continuationem contiguitatem esse necesse est: quippe cùm nõ omne quod coaptatur continuetur, sed

quod

quod continuatur aptatur. Quod idem fit in cæteris:neq; enim cõfusio omnis temperatio est: quoniam siccorũ permixtio nõ est temperatio:nec mutatio loci omnis, delatio. Ingressus enim delatio non uidetur esse,propterea quòd in iis tantummodo quæ ui nõ sponte, & uoluntate sua locum mutãt,dicitur:id quod in rebus inanimis contingit. Ex quo intelligitur speciẽ,quàm genus in pluribus dici, in iis quæ data sunt,cùm contrà necesse sit fieri. Videndum etiam illud est, an sub formarum aliqua differentiam collocarit: ueluti si immortale idem esse quod Deũ dixerit. Ex eo enim consequens erit id quod inferius est specie in paribus aut pluribus dici specie: semper enim in paribus rebus, aut in pluribus,quàm species differentia dicitur. Etiam illud,an genus sub differentia quasi speciẽ reposuerit, ut colorẽ sub eo quod uim habet ad aspectũ oculorum comparãdum, uel numerum sub impari. Itémque illud, an genus dixerit differẽtiã. Fieri enim potest, ut aliquis hoc propositũ afferat & inducat,temperationis differentiã esse confusionẽ, aut delationis,loci immutationem. Atque hæc omnia ex iisdem locis,quoniam inter eos cõmunio est & societas quædam, intelligenda sunt. Nam & genus in pluribus dici debet quàm differentia,& differentiæ non esse particeps: quòd si ita,ut in superioribus exẽplis genus detur,neutrũ eorum quæ exposuimus accidere potest. Sic enim & in paucioribus dicetur genus, & participabit differentia. Prætereà illud intelligendum est, si differentia nulla earum quæ generi subiectæ sunt,de specie quæ data sit,dicatur, ne genus quidem dictum iri:nam quoniam de animo,nec impar, nec par dicitur,eo fit,ut ne numerus quidem. Iam uerò si species sit prior naturæ ordine.& genus unà secum tollat, & euertat,nam id contrà fieri debet: quod idem fit, si species

genus expressum & propositum, aut differentiam, potest relinquere, ut animus motũ, aut opinio uerum & falsum. Neque enim alterum eorum genus potest esse, aut differẽtia, quoniam quandiu species est, eam & genus & differentia sequuntur.

Cap. 3. *Atque etiam illud uidendum est, an idipsum quod positum est genus esse alicuius, particeps sit definitionis contrarij generis, aut esse poßit: sic enim eadem res simul contrariorũ poterit esse particeps, propterea quòd species nũquam genus prætermittit: & contrarij est, aut potest esse particeps. Illud etiam, an cum specie aliquid cõmunicetur, quod iis quæ subiecta generi sunt, cõuenire non poßit omnino: ut si animus uitæ est particeps, nec ullus numerus poßit uiuere, certè animus esse numeri species nullo modo potest. Illud etiam uidendũ est, an species multis uariísque modis cũ genere collata dicatur. In quo ex locis eorũ quæ multis modis dicuntur, quos exposuimus, argumenta nobis suppetent. Sunt enim genus & species synonyma. Cúmque omnium generum multæ sint formæ ac species, cõsiderandũ est, an poßit alia species esse illius generis quod datum est. Nam si nõ sit alia species, profectò id quod propositum est, in numero generum non est habendum omnino. Illud etiã, an quod per translationẽ dicitur, pro genere sit positum: ueluti si quis temperantiam, cõcordiam, concẽtúmque dixerit. Nam cùm genera omnia propriè de formis dicantur, concentus de temperãtia nõ propriè, sed per trãslationem dicitur: quandoquidem concentus omnis in sonis cernitur. Iam uerò an aliquid speciei cõtrarium sit, uidendũ est: qui sanè locus multis modis tractari potest. Primũ, si in eodem genere etiã contraria reperiãtur, cùm interim nihil sit generi contrarium. In eodem enim genere contra-*

ria

ria inesse debēt, si nihil generi sit cōtrarium. Quòd si quid contrariū sit generi, an cōtrarium in contrario sit, uidendum est. Contrarium enim, si quidem sit generi aliquid cōtrarium, in contrario necesse est esse, quæ omnia ex inductione intelligi licet. Præterea illud etiam, an in nullo omnino genere id insit quod speciei contrarium est, sed genus ipsum sit: quale est bonum. Nam si illud in genere non reperiatur, nec cōtrarium quidem eius in genere reperietur, sed ipsum in generū numero habebitur. Quod in bono malóque cōtingit: quorum neutrum ad genus refertur ullum, sed utrunque eorum genus est. Illud etiam, an contrarium & genus sit alicui & species, & quibus aliquid est interiectum, & quibus nihil est. Nam si quid interiectum sit generibus, etiam formis est: & si formis, etiam generibus uicißim. Quod in uirtute & uitio, iustitia & iniustitia perspici licet: quorum utrisque aliquid interiectum est. Huic loco occurritur, inter ualetudinē & morbū nihil medium esse, inter malum & bonum aliquid esse. Tum uidendum est, an inter species & genera aliquid interiectū sit, nec eodem modo, sed ita ut inter alia negatio interiecta sit, inter alia res aliqua subiecta: siquidē eodem modo utrisque probabile est data esse. Id quod uidere licet in uirtute & in uitio, & in iustitia, & iniustitia, quibus aliqua interiecta est negatio. Porrò quando non erit generi contrariū, non solùm illud uidendum est, an contrarium in eodem genere reperiatur, sed ètiam illud quod medium est: quandoquidem in quo extrema, etiam medium collocatur: quod in candore & nigrore contingit. Nam & eorū & colorū omnium qui medij sunt & interiecti, color genus est. Cui tamen loco occurritur. Parum enim & nimium cùm in eodē genere reperiātur (sunt enim in malis) tamen mediocritas quæ iis

32

33

34

35 á medio cōparatione ad speciem

36 interiecta est, nõ in malis est, sed in bonis. Illud etiã, an genus alicui, species nulli sit contraria. Nã si genus alicui cõtrarium est, etiã forma est, ueluti uirtus & uitium, iustitia & iniustitia. Quod idem in cæteris omnibus perspici licet. Hoc tamẽ loco nobis occurritur: ualetudo enim uniuersa, morbo cõtraria est, certus autem morbus cũ morbi sit species, nulli cõtrarium est: ut febris, ut oculorũ dolor, & singuli alij. Ac ei quidẽ qui refellendi partes tuebitur, tot modis hæc uidenda sunt: quoniam si ea ipsa quæ exposuimus, minus reperiantur, certè quod datũ est & propositũ, non est genus. Ei autẽ qui confirmabit, tribus ex locis ad disputandum suppetet copia. Primus est, si quod contrarium est speciei, id in eo genere sitũ sit quod positũ est, cùm interim contrariũ generis minimè reperiatur. Si enim cõtrarium ad aliquod genus pertineat, profectò propositũ etiam ad illud genus pertinebit. Alter locus est, si id quod interiectũ est & medium, ad genus propositum referatur: ad quod enim genus media, etiam extrema referuntur. Tertio loco, si quid contrarium est generi, an etiam contrarium sit in contrario, uidendum est: si enim sit, profectò propositum etiam genus sit in proposito necesse est.

Cap. 4. At uerò & ei qui infirmabit, & ei qui confirmabit, à casibus & coniugatis uidendum erit, an eodem modo sint consequentia quæ proponuntur. Nã si semel in uno, etiam in omnibus intelligetur aut non intelligetur: ueluti si iustitia scientia quædam est, etiam id quod iustè fit, sciẽter fiat, & iustus sciens sit necesse est. Quòd si nihil eorum sit, ne aliorũ quidem esse aliquid potest. A simili, hoc modo: Quod iucundum est, eandẽ habet rationem ad uoluptatem, quam id quod utile est ad bonum: siquidem utrunque utriusque efficiens est: ita fit, ut si uoluptas sit in bonis, etiam id quod iucun

iucundum est, sit in iis quæ utilia sunt. Perspicuum est enim boni esse efficiēs, quandoquidem uoluptas est in bonis. Hoc etiam modo locus ab origine & ortu interitúque ducitur: ut si ædificare sit agere, ædificasse etiam erit egisse: & si discere est recordari, certè didicisse recordatum esse erit, & dissolui, interire est: profectò & dissolutum esse interisse erit, & dissolutio aut diremptio, interitus. Eadem est ratio eorum quæ uim habent ad gignendum & interimendum. Itémque uis & usus, omninóque in quauis similitudine, & is qui refellet argumētationem, & qui confirmabit, eodem modo perspicere debet, quomodo in loco ab ortu & interitu exposuimus. Si enim id quod uim habet ad interimendū, uim etiam habet ad dirimendum, etiam interire erit dirimi: & si id quod uim habet ad gignendum, pertineat ad efficiendū, certè & gigni idem quod fieri erit, & ortus idem quod effectio: quod de ui & usu eodem modo iudicandum est. Nā si uis affectio sit, etiam posse, affici erit: & si alicuius rei usus & functio actio sit, profectò & fungi idē quod agere: & functum esse, idem quod egisse ualebit. 42

Quòd si priuatio erit id quod speciei contrariū est, dupliciter licebit refellere. Primò quidē, si in genere quod propositū est, id cōtrarium reperiatur. Aut enim in nullo omnino genere eodem, aut certè nō in extremo priuatio est: ueluti si aspectus in extremo genere sensu insit, certè sensus cæcitas esse nō potest. 43 *Deinde si & generi & speciei cōtraria sit priuatio, neque sit contrarium in contrario, ne id quidem genus quod propositum est, in proposito intelligetur.* 44 *Atq; is quidem qui refellit, argumenta sumet, quemadmodum exposui: qui autem cōfirmabit, unum tantūmodo depromet, hoc modo: Si contrariū in contrario, etiam propositū genus in proposito reperiatur necesse est: ut si cæcitas, quædam* 45

dam sensus uacuitas sit: etiam aspectus sensus sit necesse est. Ab aientibus autē & negantibus, commutato ordine quēadmodum in accidentibus expositum est, argumēta ducenda sunt, hoc modo: Si quod iucundum est, bonum est: quod est non bonum, id non iucundum est: si enim non ita sit, erit aliquid iucundum, quod non est bonum. Fieri autem non potest, ut si bonum genus sit, eius quod iucundum est, sit aliquid non bonum iucundum: præsertim cùm in quibus genus non dicitur, ne ulla quidē species in iis dici queat. Hoc quidem modo ei qui confirmabit ducendum argumentum est: Si quod non bonum est, id non iucundum est, quod iucundum est, in bonis est: ita genus est bonum eius quod iucundum est. Quòd si in iis sit species, quæ cum aliquo conferuntur, an etiam genus in iis sit, uidendum est. Si enim species in eorum habeatur numero, quæ cum aliquo conferuntur, etiam genus habeatur necesse est: quod in duplo & multiplo cernere licet: quorum utrunque in iis est, quæ cum aliquo conferuntur. At uerò non si genus ad ea pertineat, speciem etiā pertinere necesse est. Nam & scientia in iis est, & grammatica non item. An ne id quidem quod suprà diximus, uerum uideri potest? nam cùm uirtus in bonis sit, & in rebus honestis, uirtúsque in iis quæ cum aliquo conferuntur, tamen nec bonum, nec honestum in iis quæ cum aliquo conferuntur, sed in qualibus. Præterea uidendum est, an species non ad idem referatur, per se, & generis ratione, ut si duplum simpli dicitur duplū, etiam quod multiplum est, ad simplum referri debet: sin minus, certè multiplū esse genus dupli nullo modo potest. Itémque illud, an minimè ad idem referatur, & generis & omnium generum superiorum ratione: si enim duplum sit simpli multiplum, erit etiam duplum exuperans simplum, omninóque

om

omnium generum quæ suprà sunt ratione ad simplum referetur. Quanquam huic loco occurritur: propterea quòd non necesse sit, ipsum per se, & generis nomine cum eadem re cõferri. Nam cùm scientia ad rem, quæ sciẽtia comprehenditur, referatur, tamen habitus, & affectio nõ ad rem quæ sub scientiam cadit, sed ad animum pertinet ac refertur. Illud etiam, an genus & species iisdem casibus explicẽtur: ut an alicui tribuatur, an uerò alicuius sit, aut alióne modo dicatur. Eadem enim est ratio speciei & generis. Id quod fit in duplo, iisque omnibus quæ suprà sunt. Alicuius enim rei & duplum & multiplum, duplũ multiplúmque dicitur: quod eodem modo de scientia iudicandum est. Alicuius enim scientia, & ipsa scientia, & genera, ut affectio, ut habitus esse dicuntur. Occurritur tamen interdum, non ita rem habere, propterea quòd differẽs & contrariũ alicui cõtrario dicitur cũ interim diuersum quod illorum genus est, nõ alicui diuersum, sed ab aliquo dicitur. Diuersum enim quid ab aliquo nominatur. Rursum, illud uidendum est, an ea quæ cum aliquo conferuntur: iisdem casibus explicentur, miniméque reciprocentur eodem modo: ut fit in duplo & multiplo, quorum utrũque alicuius & ipsum, & cùm uicissim reciprocatur, dicitur. Nam & simplum & subduplum, alicuius rei simplum & submultiplum appellatur, quod idem in scientia, & opinione contingit, quæ alicuius esse dicuntur. Itémque reciprocantur. Nam quod sub opinionem cadit & scientiam, eodem modo in ablatiuo, cum scientia & opinione reciprocatur: ex quo fit, ut si in aliquo non uicissim respondeat alterum alteri, nõ sit futurum genus. Illud etiam uidẽdum est, an in hoc ipso genere quod tractamus, genus & species paribus casibus explicentur, quoniam iisdem paribúsque casibus utrunque dici

debet

50 51 52

debet, quod fit in dono & largitione. Nam & donum, alicuius donum, & alicui dono datũ esse dicitur: & largitio alicuius largitio, & alicui facta largitio dicitur: quorum largitio genus doni est. Est enim donũ, largitio quæ reddi non debet. Quãquam nõnulla sunt in hoc genere, quæ paribus casibus non efferantur. Duplum enim alicuius duplum est: quod autem uincit, & maius est, & aliqua re maius est, & aliqua magnitudine maius est. Quicquid enim præstat, id excellentia aliqua præstat, & alicui rei præstat. Ita non sunt genera dupli, quæ proposita sunt: quandoquidem paribus casibus ea & species non exprimuntur, aut certè non omnino uerum est, speciem & genus paribus casibus efferri. Atque etiam illud uidendum est, ut contrarij cõtrarium genus sit, ut dupli multiplum, & simpli submultiplum: contrarium enim contrario genus esse debet. Quòd si quis scientiam ponat esse sensum, id etiam quod sub sciẽtiam cadit, sub sensum cadere oportebit. Non ita est: neque enim omne quod scientia comprehenditur, mouet sensum: cùm præsertim quædam eorum quæ intelligentia & ratione continentur, subiecta sint scientiæ. Ita non est genus eius quod scientia comprehenditur, id quod sub sensum cadit: quod si ita non est, ne sensus quidem scientiæ genus est. Quoniam autem eorum quæ cum aliquo conferuntur, partim necesse est, in iis sita esse quibuscum conferuntur, ut affectio, ut habitus, ut apta compositio membrorum, quæ in nullo alio possunt inesse, quàm in iis ad quæ referuntur: partim non est necesse in iis sita esse ad quæ pertinent, potest tamen, ut ita sit, euenire: (ut, si animus est, qui scientia contineatur, nihil probibet animum sui continere scientiam, & tamen non est necesse: cùm præsertim fieri poßit, ut hæc ipsa in alio sita sit) partim

tim non possunt in iis inesse omnino ad quæ referuntur, ut contrarium in contrario esse non potest, neque scientia in eo quod subiectum est scientiæ, nisi cùm animus aut homo ea sunt quæ sub sciẽtiam cadunt. Illud uidendum est, an aliquis ad aliquod genus eiusmodi quippiam retulerit, quod non est eius generis: ut si quis memoriam retẽtionem scientiæ dixerit. Omnis enim retẽtio in eo sita est quod retinet. Ita fit, ut sciẽtiæ retentio in scientia sita sit, memoria igitur in scientia sita erit: quãdoquidem sciẽtiæ retentio est: quod fieri non potest. Omnis enim memoria in animo sita est. Hic autẽ locus ad accidẽs referri potest: nihil enim interest, utrum memoriæ genus sedem & retẽtionem dicamus, an ei hoc accidisse: quoniam si quouis modo, memoria, retentio sit scientiæ, eadem ei attribuetur ratio.

Illud etiam intelligẽdum est, si quis habitum pro actione dixerit, aut actionem pro habitu, eorum neutrum esse genus: ut si quis sensum, motum corporis dixerit: est enim sensus habitus, motus autem actio. Quod idem fiet, si memoriam habitum cõtinendæ opinionis appellauerit: nulla enim memoria habitus est, sed potius actio. Errant etiã ij, qui habitum statuunt esse uim, quæ consequens est ex habitu, ut clementiam iræ continẽtiam, & fortitudinem atque iustitiam, metus lucríque continentiam. Nam & fortis cleménsque uacuus à perturbatione dicitur: & continens is qui est in perturbatione, neque ab ea uincitur. Ac uis quidem ex utroque, talis fortasse consequitur, ut si sit in perturbatione, non ab ea uincatur, sed eam uincat, sed tamen fortem aut clemẽtem esse, non est hoc se modo cõtinere, sed nihil omnino ab iis perturbationibus agitari. Interdum etiam quod ex re qualibet consequens est, id pro genere dicunt: ut dolorem, iræ genus, & fidei, opinionem: utrunque

enim

Cap. 5.

enim eorum cùm ex formis propositis quodāmodo consequatur, neutrum tamen in numerum generum uenit: qui enim irascitur, dolet ille quidem, sed ita ut dolorē ante esse quàm iram intelligamus, quandoquidem non ira doloris, sed dolor iræ causa est: ex quo efficitur, ut ira non sit dolor omnino. Ex quibus etiam intelligi potest, fidem non esse in opinione. Fieri enim potest, ut is etiam qui nō fidē habeat, eandem habeat opinionem: quod fieri non posset, siquidem fides esset opinionis species. Non enim fieri potest, ut idem etiam permaneat aliquid, si ex specie omnino aut genere in genus transferatur: quemadmodum fieri non potest, ut aliquid sit idē animal, & aliàs homo sit, aliàs nō sit. Quòd si quis contendat, necesse esse eū qui opinetur etiam credere, idem paria esse, & æque patere opinionem ac fidem faciebitur. Ita non erit genus, quoniam genus ad plura debet pertinere. Illud etiam uidendum est, an in aliquo eodem utrunq; inesse poßit. In quo enim genus inest, etiā species: ut in quo candor existit, etiam color: & in quo grammatica, etiam scientia solet existere. Si quis igitur uerecundiam metum esse dicat, aut iram dolorem, nō efficietur, ut in eodem genus speciésque intelligantur. Est enim uerecundia in ea parte animi sita, quæ rationis est particeps, metus autē in ea in qua irarū existit ardor, & dolor in ea in qua cupiditates uersantur: quoniam in ea etiam uoluptatis est sedes: ira uerò in qua ira uersatur. Ex quo efficitur non esse genera ea quæ proposita sunt, quādoquidem nō in eo ipso insunt, in quo species & formæ. Itémq; si amicitia in ea sit parte in qua uoluptates habitant, non erit uolūtas aliqua, præsertim cùm uoluntas omnis in ea parte sita sit, quæ rationis est particeps. Valet etiā hic locus ad subiecta & accidentia: in quo enim accidens situm est, etiam id cui cōuenit

nit ſitum eſt:ita fit,ut ſi in eodem non exiſtãt,non ſit accidẽs. Illud etiam, an quadã ex parte cum ſpecie genus quod datum eſt communicetur. Non enim quadam ex parte genus communicatur, quippe cùm homo non ſit quadam ex parte animal, nec grammatica aliqua ex parte ſcientia, quod idem in cæteris contingit. Illud ergo conſiderandum eſt, an quædam cum genere quadam ex parte communicentur: ueluti ſi animal, cadere ſub ſenſum: aut aſpectabile quoddã eſſe dictũ eſt. Animal enim & ſub ſenſum, & ſub aſpectum quadam ex parte cadit: quandoquidem corpore ſenſum & aſpectũ mouet, animo autem non mouet: ex quo ſequitur nõ eſſe genera animalis aſpectabile, & quod ſenſum mouet. Falluntque nos interdum ij, qui totum ad partem transferunt, ueluti animal ad corpus animatum: atqui pars in toto nullo modo dicitur: non eſt igitur corpus genus animalis, quandoquidẽ pars eius eſt. Atq; illud etiã ſpectandum eſt, num quid eorum, quæ uituperanda & fugiẽda ſunt, ad uim, aut ad id quod aliquid poteſt, relatũ ſit: ut ſi ſophiſtam eum ſtatuerit aliquis, qui poteſt parare pecunias ſapientia, quæ in eo uidetur exiſtere, aut calumniatorem eum, qui poteſt calumniari, & ex inimicis inimicos facere: aut furem eum, qui poteſt clàm aliena furari: nemo enim eorum quos expoſuimus eiuſmodi appellatur, ex eo quòd poßit aliquid eorum efficere. Quandoquidẽ & Deus poteſt, & uir bonus quæ mala ſunt efficere, cũ interim non ſint eiuſmodi. Omnes enim improbi ex animo & uoluntate nominantur. Præterea omnis uis & facultas in numero expetendorum habentur: etenim malorum uis expetenda eſt. Itaq; Deum & uiros bonos iis ipſis præditos eſſe dicimus. Eos enim fatemur res malas & flagitioſas agere poſſe. Ita fit, ut uis nullius rei, quæ quidem uituperanda ſit, genus

60

61

nus poßit esse. Sin secus, certè efficietur, ut aliquid eorum quæ uituperanda sunt, sit expetendum. Sic enim uis aliqua uituperanda erit. Itémque illud uidendum est, an aliquid eorũ quæ propter se & per se honorabilia sunt, aut expetẽda, ad uim & facultatem, aut ad id quod potest aliquid, aut quod efficiens est, relatum sit. Vis enim omnis, & quicquid aliquid potest, aut efficiens est, id omne propter aliud expetendum est. Aut, an aliquid eorum quæ duplex habent genus, aut plura, ad alterum retulerit. Sunt enim quædam, quæ ad unum genus referri nõ possunt, quo in genere sunt impostor, & calumniator: neque enim is calumniator aut impostor habendus est, qui uult, nec potest, neq; is qui potest, neque uult, sed is demum in quo utrunq; horum inest: ex quo efficitur, ea quæ posita sunt non in uno genere, sed in utroque esse collocanda. Iam uerò contrà interdum genus pro differentia, & differentiam pro genere dicunt: ut stuporem magnitudinem admirationis, & fidem stabilitatem opinionis: neq; enim magnitudo, neq; firmitas & stabilitas generis, sed differẽtiæ nomine appellari debẽt: quoniã & stupor admiratio est nimia, & fides firma opinio: ex quo perspicuum est, & admirationem genus esse & opinionem: magnitudinem uerò nimiam & firmitatem, esse differentiam. Præterea si quis exuperãtiam & firmitatem pro genere explicauerit, efficietur ut res inanimæ & fidem habeant & consternentur. Nam quoniam inest uniuscuiusque rei firmitas, & magnitudo, aut exuperantia in eo cuius est firmitas & exuperantia, certè si stupor exuperantia est admirationis, stupor inerit in admiratione: ita obstupescet admiratio: itémq; fides erit in opinione, siquidem firmitas opinionis est: ex quo efficietur opinionẽ credere. Consequens etiam erit, ut is qui isto pacto de genere

sen

ſentiet, firmitatem firmam exuperantiámq; nimiã eſſe fateatur: quandoquidem fides aliqua firma eſt. Si igitur fides firmitas ſit, certè firmitas firma futura eſt. Itémque quoniam ſtupor aliquis nimius eſt, ſi ſtupor exuperantia ſit, erit nimia exuperantia: quorum neutrum uerum eſt, quẽadmodum nec ſcientia, id eſt, quod ſub ſcientiam cadit, neque motus id quod mouetur. Errant etiam interdum ij qui affectionem eius faciũt ſpeciem cuius eſt affectio, quales ſunt ij, qui immortalitatem uitam ſempiternam eſſe definiunt. Eſt enim affectio quædam, aut certè comes uitæ immortalitas, quod uerum eſſe fiet perſpicuũ, ſi quis ex mortali immortalẽ effici cõceſſerit. Nemo enim eum hominem aliam uitam degere, ſed aliquid ei conuenire, aut affectionem accidere fatebitur. Ita fit, ut immortalitatis uita nõ ſit genus. Quò etiam in errore uerſantur ij qui affectionem eius rei cuius eſt affectio, genus eſſe ponunt, ut uentum eſſe aerem motum & agitatum. Eſt enim potius uentus, aeris impulſio: quandoquidẽ idem aer & cùm agitatur, & cùm ſtat, permanet: ex quo efficitur uentum nõ eſſe omnino aerem. Eſſet enim uentus etiamſi aer non impelleretur: ſiquidem idem aer qui uentus erat, permanet. Similis eſt ratio cæterorum eius generis. Quòd ſi etiam in hac re uentũ eſſe aerem impulſum & agitatũ concedere debeamus, at certè non omni ex parte id approbandum eſt: non iis quidem in rebus, in quibus hoc tale genus nõ uerè dicitur, ſed in iis in quibus uerè intelligitur genus id quod propoſitum eſt. Sunt enim quædam in quibus non uerè dicitur: ex quo genere ſunt, nix & cœnũ. Aiunt enim niuem eſſe aquam cõgelatam atq; concretam: cœnum uerò terram humore temperatam: atque neque cœnum terra eſt, neque nix aqua. Neutrum igitur genus eſſe eorum quæ propoſita ſunt, ullo

65 ſi quis faciat ... 66

modo poteſt: quippe cùm ſemper genus de formis uerè dici debeat. Item ne uinum quidem aqua eſt putris, ut ait Empedocles, Aqua putruit in ligno. Iã uerò ſi omnino nullius ſit genus id quod datum eſt, perſpicuum eſt ne eius quidem quod poſitum eſt eſſe: quod hinc intelligi poteſt, quia nihil ſpecie differũt ea omnia, quibus cũ genus id quod datũ eſt, cõmunicatur. Cuius generis ſunt alba, quæ ſpecie inter ſe non differunt. Species autem omnis generis differũt. Non igitur id quod albũ eſt, ullius genus eſſe poteſt: Illud etiam uidendum eſt, ídne pro genere aut differẽtia dixerit, quod ex rebus omnibus conſequens eſt. Sunt enim multa, quæ res omnes cõſequuntur: ueluti id quod eſt, & unum in iis ſunt quæ rem omnem ſequuntur. Itaque ſi id quod eſt, genus eſſe poſuerit, certè omnium rerum genus futurum eſt, quandoquidem in iis dicitur: genus autem de nullo, niſi de formis dicitur. Ita unũ eius quod eſt, ſpecies eſſet: ex quo efficeretur, in iis omnibus in quibus genus, etiã ſpeciem dici: quandoquidem & id quod eſt, & unum de rebus omnibus dicitur, cùm ſpecies pauciora, quàm genus continere debeat. Quod ſi id quod omnibus ex rebus ſequatur differentiam appellauerit, profectò paria aut plura, quàm genus differentia continebit. Nam ſi genus etiam in iis eſt, quæ conſequentia ſunt ex omnibus, ex æquo: ſin minus ex omnibus genus ſequatur, plura eo contineat differentia neceſſe eſt. Iam ſi in ſubiecta ſpecie genus id quod datũ eſt, ut id quod album eſt in niue inſit, perſpicuum eſt id non eſſe genus. Solum enim genus de ſubiecta ſpecie dicitur. Atque illud etiam uidendum eſt, an genus & ſpecies ſint ſynonyma. Genus enim de formis omnibus nominis definitioníſq; cõmuni ſocietate dicitur. Qui etiam error naſcetur, quando generi & ſpeciei aliquid erit contrarium, meliúſque contra

tra

trariorum ad genus deterius referetur: ita enim fiet, ut id quod reliquum est, insit in alio: sunt enim in contrariis generibus contraria: fit igitur ex his, ut id quod melius est, sit in deteriore: atqui optimæ cuiusque rei, etiam genus optimum est. Illud etiam uidendum est, idémne aliquid quod ad utrunque eodem modo affectum sit, ad deterius genus, non ad præstantius retulerit: ut si animum motum, uel id quod mouetur dixerit. Nam quoniam idem animus æquè uim habet standi ac mouendi, profectò si status melior est, in eo genere animus statuendus erat. Iam ex maiore & minore elicere argumēta licet ei qui refellit, si genus accessionem capiat, & species non capiat, nec ipsa, neque quod ab ea deductum est, hoc modo: Si uirtus elationem habeat, etiā iustitia, & iustus habebunt: alius enim alio iustior dicitur: nā si genus quod datū est, accessionem accipiat, speciesq; non accipiat, neq; ipsa, neq; id quod ab ea natum sit, id quod datū est, esse genus nullo modo potest. Præterea si id quod magis, aut æquè uidetur genus, non est genus: certè ne id quidem quod datum est. Atque huius loci in iis plurimus usus est, in quibus multa de specie in quæstione dicentur, qua quid res sit quæritur, nec certū genus traditum est, neque quod eorum genus sit, possumus explicare: ut de ira, & dolor, & opinio contemptus in naturæ quæstione dicūtur: præsertim cùm is qui irascitur, angatur, seq; contemni putet. Quæ eadem tractatio in specie per locū comparationis suppetit, hoc modo: Si quæ species magis aut æquè inesse uidetur in genere quod datū est, non inest in genere, ne ea quidem quæ data est, in genere erit omnino. Atque is quidem qui infirmabit, quemadmodū exposui, hunc tractabit locum: qui autem confirmandi partes tenebit, ei hic locus nihil ad argumentandū suppeditabit, quoties ge-

nus quod datum est, & species recipient accessionem: nihil enim prohibet, si utrunq; recipiat, alterum alteri non esse genus. Nam & id quod album est, quódque honestum, accessionem capit, nec alterum alteri genus est. Sed generum ac formarum inter se comparatio magnam ei suppeditabit argumentorum copiam, hoc modo: Si eadem est huius & illius generis ratio, & alterũ genus est, etiam alterum erit. Itémque ex minore & maiore idem effici potest, hoc modo: Si continentiæ uis magis, quàm uirtus genus est, uirtus autem genus est, uis etiam erit. Quod de specie eodem modo iudicandum est. Si enim æquè hoc atque illud eius de quo agitur species est, & alterum est species, etiam reliquum. Et si quod minus uidetur species est, etiam quod magis uidetur. Illud etiam in confirmatione uidendum est, an genus de iis quibus datum est & tributum, in naturæ quæstione dicatur, nec una sit species eius quod genus esse positum est, sed & plures & differentes. Sic enim genus erit. Quòd si una sit species ea quæ data est, uidendum est, an etiam de aliis formis genus dicatur in quæstione naturæ: ex quo iterum efficietur, & de pluribus ipsum ac differentibus dici, & genus approbari. Quoniam autem quibusdam placet differentiam in quæstione naturæ dici de formis, secernendum est genus à differentia, iis locis quos exposuimus: quorum primus est, genus plura quàm differentiam continere: alter, genus in respondendo quid quicque sit aptius dici posse, quàm differentiam. Qui enim hominem animal esse dixexit, planius facit quid sit homo, quàm si gradiens dicat. Tertius est, differentiam generis qualitatem declarare semper, genus differentiæ, qualitatem non item. Nam & qui gradiens dixerit, quale quid animal exprimit: & qui animal dicit, non quale quid gradiens explicat

plicat. Ac differẽtia quidem à genere hoc pacto separanda est. Quoniam autem uidetur musicus, quia musicus sit, sciens esse, etiam musica sciẽtia quædam est: quoniámque si quod ingreditur, ob eam causam, quia ingreditur & ambulat, mouetur, ingressus etiam quædam est motio. In quo autem genere aliquid confirmare & efficere uelimus, quẽadmodum dixi, diligẽter uidendũ est, hoc modo: Si sciẽtiam esse fidẽ confirmandum est: si is qui scientia præditus est, quia sciat, credit, profectò sciẽtia fides sit necesse est. Eadémq; ratione in aliis omnibus facere licebit. Postremo quoniã quod alicui consequens est semper, nec uicißim retro cõmeat, id difficile est improbare non esse genus, si hoc ex illo omni ex parte sequatur: illud uerò ex hoc nõ omnino. (ueluti ex tranquillitate quies sequitur, & ex numero id quod secari potest, contráq; non sequitur: quandoquidẽ non quicquid diuidi potest, numerus est, nec quies trãquillitas omnis) eo quidem utẽdum est pro genere quod semper sequitur, tum cùm alterum nõ reciprocatur: quòd si ab altero id proponatur, non in omnibus, neque omni ex parte probandum est: ei autem hoc loco sic occurrendum est: id quod non est, ex rebus omnibus quæ gignuntur consequens est, cùm præsertim quod gignitur non sit: neque retro id commeat uicißim. Non enim omne, quod nõ est, generatur: attamen non est genus id quod non est, eius rei quæ gignitur: quandoquidem eius quod non est, nullæ sunt species omnino. Ac in genere quidem probando uel improbando eam uiam ac rationem quam præscripsi, sequi ac tenere debemus.

ARISTOTELIS TOPICORVM

LIBER V.

Cap. 1. V*Trum autem proprium sit, nécne id quod propositum est, ex iis locis quos deinceps exponemus, intelligetur. Explicatur quidem proprium aut per se & ui sua, ac semper: aut alterius cõparatione, & interdum: ueluti hominis proprium est per se ac ui sua, animal esse humanum natura, alterius autẽ comparatione, ut animi ad corpus, quòd animus imperare, corpus parere debet. Proprium autem semper est, exempli causa, Dei, animal esse immortale. Interdũ proprium est, ut certi hominis deambulare in gymnasio: nascũtur autem ex eo, quòd collatum cum altero proprium explicatur, aut duæ aut quatuor quæstiones: nam si alicuius proprium esse ponat, alterius idem neget esse, duæ tantũmodo quæstiones oriuntur, ut hominis cum equo collati proprium est bipedem esse. Nam hominem non esse bipedem aliquis possit concludere, & equum bipedem: & utroque modo proprium sic positum cõfutabitur. Quòd si utrique suum proprium concedatur, ita ut etiam utrunque ab utroque negetur, quatuor quæstiones existent: ueluti hominis cum equo collati proprium est bipedem esse, & equi quadrupedem. Nam & hominem non esse bipedem, & natura quadrupedem esse, argumẽto cõcludere licet. Itémq; equus bipes esse*

&

& non quadrupes, probari potest. Ergo si quouis modo doceatur, quod propositũ est refellitur. Propriũ autẽ per se ac ui sua id est, quod omnibus tribuitur, & ab omni genere separat, ut hominis propriũ est, mortale esse animal natum ad cognitionẽ & scientiã. Propriũ uerò ad alterũ est, quod nõ ab omnibus, sed à quodam certo distinguit & separat, ut uirtutis cum scientia collatæ proprium est, in plurimis animi partibus esse: scientiæ in ea solùm quæ rationis est particeps, & in iis solũ animalibus quæ ratione utuntur existere. Semper propriũ est quod per omne tempus uerè dicitur, nec unquam amittitur: ut animalis, ex animo & corpore cõstare. Aliquando id propriũ est, quod ad aliquod tempus uerè dicitur, nec semper consequẽs est necessariò: ueluti cuiuspiã hominis in foro deambulare. Fieri autem potest, ut proprium proponamus ad aliud, & differentiã inter aliqua dicamus duobus modis. Vno modo, ut id quod proprium dicitur, omni & semper conueniat: altero, ut in maxima parte & plerunq; insit: ueluti hominis cum equo collati bipedẽ esse ita propriũ est, ut & in omnibus hominibus id & semper intelligatur: quãdoquidẽ omnes homines bipedes sunt per omne uitæ tẽpus, equus autẽ nullus unquam bipes est. Imperare autẽ parti ei animæ in qua uoluptates uersantur, & ei in qua irarũ ardor existit, sic proprium est eius partis animi quæ rationis est particeps, ut ferè & maxima in parte intelligatur: huius enim imperare est, illarũ parêre: nec pars animi rationis particeps omni ex parte imperat, interdúmq; cõtrà paret. Neq; pars ea in qua uoluptates habitant, & in qua iræ, parent semper, sed interdum imperant, tum cùm hominis animus uitiosus est & deprauatus. Sed ea plurimùm ad differendũ ualẽt propria, quæ per se sunt & semper conueniũt, & ea

quæ cum aliquo cõferũtur: nam ex eo quod propriũ est cũ altero collatum, multæ, quẽadmodũ suprà dixi, quæstiones nascũtur: aut enim duæ aut quatuor inde eliciuntur necessariò: multa igitur argumenta ex eis ducentur. Ex eo uerò quod per se & perpetuò propriũ est, multa argumẽta licet ducere, aut ad plura tẽpora trahere: quod enim per se inest ad multa pertinet, quandoquidẽ ei cui propriũ est exclusis separatisq; omnibus aliis quod hoc modo propriũ est, cõuenire debet. Quãobrem si ab omnibus non separet, certè nõ est cõmodè attributũ propriũ. Quod autẽ semper propriũ est, id in pluribus tẽporibus obseruari debet an conueniat: nam nisi cõueniat, & cõuenerit, & cõueniet, non est futurum propriũ. Quod uerò interdũ propriũ est, non in aliis tẽporibus, nisi in instanti spectatur. Itaq; paucæ argumẽtationes ducuntur ex eo: quæstio autem ad differendum ualet ea, ex qua & crebra, & firma argumenta trahuntur. Atq; iisdem ex locis quos in accidente exposuimus, argumenta ad differendum de eo proprio quod ad alterum est, suppetent, si proprium aliquid conueniat, alicui non conueniat. Ad tractandum autem quod semper propriũ est & per se, ij loci qui deinceps exponentur, magnam nobis ad argumentandum copiam suppeditabunt.

Cap. 2. *Ac primùm quidẽ uidendũ est, an rectè & aptè, néc ne explicatũ sit propriũ: esse autem rectè aut minus rectè explicatũ ex uno loco illo intelligemus, si rebus minimè notioribus, aut si rebus magis perspicuis expositũ sit propriũ. Ac is quidẽ qui refellit, non cõstare ex notioribus ostẽdet: is autẽ qui cõfirmabit, ex iis ipsis quæ magis perspicua sunt constare demõstrabit. Esse autem expositum uerbis minus perspicuis & notis, cognoscemus: primũ si omnino obscurius & magis inuolutũ erit proprium quod datur, quàm*

id cui attribuitur propriũ. Neq; enim propriũ aptè & cõmodè propositũ erit, quandoquidem cognoscendæ & illustrandæ rei gratia propriũ inuentũ est. Nam & proprium & definitiones discendi cognoscendiq; causa adhibemus: uerbis igitur magis perspicuis illustranda sunt: sic enim facilius intelligemus. Vt qui posuit ignis propriũ esse proximè ad animi similitudinẽ accedere, is certè obscuriore usus est uerbo animi, quàm ignis: quoniã facilius quid ignis sit, quàm quid animus cognoscimus: ita nõ rectè minúsq; aptè propositũ fuit propriũ ignis ad animi similitudinẽ proximè accedere. Deinde, cũ minus planũ sit ac perspicuũ hoc illi conuenire, non enim solũ propriũ re clarius & notius esse debet, uerũ etiam rei cõuenire: qui enim nescit an huic rei propriũ cõueniat, ne illud quidẽ, an huic rei soli conueniat, intelliget: ita fit, ut si alterutrũ horum interueniat, incertũ & obscurũ futurum sit propriũ, ut quando aliquis ignis propriũ esse ponit, in quo primũ animi sedes est, eo utitur quod obscurius est igne, animũ in igne & in eo primum cõsistere: ex quo fit propriũ ignis non esse aptè positum, id in quo primo animus inest natura. In cõfirmatione autem, ut rebus magis perspicuis, & iis perspicuis magis, duobus modis quos modo exposuimus, uidendũ est. Sic enim aptè & cõmodè hac ex parte propriũ explicabitur: quandoquidẽ loci ij qui ad confirmandũ aliquid rectè positum esse ualẽt, alij ex hac tãtùm parte, alij omnino rectè exposi tum docebũt: ueluti si quis propriũ animaliũ dicat habere sensum, is rebus magis perspicuis, & planius, utroq; genere propriũ explicabit. Aptè igitur expositũ est, hac ex parte animalis propriũ esse sensum habere. Proximus locus est in refutatione, si quod uerbũ eorum quibus proprium explicatur, pluribus modis dicatur, aut oratio ipsa multa de-

claret

claret omnino. Sic enim minus aptè positũ erit proprium, ueluti quoniam sentire plura significat, unum habere sensum, alterum, uti sensu, certè animalis non erit aptè explicatum proprium, sentire natura, ob eámque causam nõ est utendum uerbo aut oratione, quæ pluribus modis dicatur, qua proprium exponamus, propterea quòd ea quæ multis modis dicũtur, obscuram faciunt orationẽ: cùm præsertim in dubium ueniat ei, qui argumentaturus est, utrũ tandem alter dicat ex iis quæ multiplici uerbo cõtinẽtur: profectò enim cognitionis causa comparatum est propriũ. Iam uerò præterea necesse est eos reprehẽdi, qui isto pacto explicant proprium, quando aliquis in ea significatione, in qua id quod propositum est uerum nõ sit, ratiocinationẽ conficiet de eo quod multis modis dicitur. In cõfirmatione huius loci usus est, si id quod propriũ datur, nec multa significat, neque ullum uerbum, neque ipsa oratio, sic enim hac ex parte aptè propriũ ponetur: ueluti quoniã nec corpus multa declarat, nec id quod celerrimè sursum fertur, neq; ea quæ ex his uerbis constat oratio, ob eã causam rectè ponetur ignis proprium esse, corpus quod maxima celeritate sursũ mouetur. Sequitur locus in refutatione, si multis modis dicatur id cuius propriũ explicetur, neque exponatur cuius eorũ ponatur esse propriũ. Neq; enim rectè propriũ illud datum est. Quibus autem de causis, ex iis quæ suprà dixi intelligi potest. Eadẽ enim necesse erit concludere, hoc modo: Quoniã aliquid scire multa significat (nam & sciẽtiam habere aliquid, & sciẽtia uti aliquid, & scientiã esse eius, & sciẽtia uti eius) ob eã causam nullũ propriũ rectè dari poterit illius scire aliquid, nisi cuius eorũ propriũ ponat, explicetur. In confirmatione autẽ eius usus erit, si multis modis non dicatur id cuius proprium ponitur, unúmq;

sit

ſit & ſimplex, hac enim ex parte propriū aptè explicabi-tur: ut quoniā homo uno modo dicitur, homini rectè pro-prium tribuetur, animal cicur natura. Coniunctus huic lo-cus in refutatione ualebit, ſi ſæpe idē in proprio dictū erit: ſæpè enim fallunt nos ij qui hoc faciūt, ut in definitionibus ſic in proprijs: quòd ſi in proprio cōtingat, non erit rectè datū, quippe cùm id quod ſæpe dicitur & iteratur, audito-rem conturbet: ex quo fit, ut & obſcura ſit oratio, & præ-terea delirent & nugentur qui eam inducūt. Duobus autē modis aliquid idem ſæpe repetitur. Primū cùm eandē rem ſæpe nominabit, ut ſi quis dicat, ignis propriū eſſe corpus leuiſſimū corporum. ſic enim ſæpe dixit corpus. Deinde ſi quis pro nominibus definitiones accipiat, ut ſi quis terræ propriū tribuat, ſubſtātia quæ naturaliter fertur celerri-mè corporū deorsū: deinde utatur pro uerbo corporū illa oratione ſubſtantiarū taliū, quoniā corpus idē ualet quod ſubſtātia talis, ex quo efficitur ſubſtātiæ nomen iterari: ut neutrū propriū rectè tributū eſſe uideatur. At uerò in con-firmatione huius loci uſus erit, ſi nullo uerbo eodem ſæpe utare: hac enim ex parte aptè propriū ſtatuetur: ut ſi quis propriū hominis dixerit animal ad cognitionē & ſcientiā natū, is nec ſæpe eodē uerbo utetur, & hac ex parte rectè homini propriū ſtatuet. Sequitur locus in refutatione, ſi ta-le aliquod uerbū in proprio expreſſerit, quod cōueniat re-bus omnibus: inuſitatū enim & minus aptū erit uerbū quod à nullo ſeparat: atqui ut in definitionibus, ſic quod in pro-prijs exprimitur, debet ſeiungere: non igitur rectè expoſi-tum erit proprium: ut ſi quis proprium ſciētiæ dicat, opi-nionem, quæ ratione dimoueri nō poteſt, cùm ſit una: quo-niam in proprio exponēdo aliquo eiuſmodi uſus eſt, unius ſcilicet nomine, quod rebus omnibus cōuenit, profectò ſciē-

5.

6.

tiæ

tiæ propriũ rectè positum nullo modo uideri potest:in cõfirmatione ualebit hic locus, si nullum uerbum commune adhibeatur, sed eiusmodi quod à re aliqua separet: hac enim ex parte præclarè positum erit proprium, ut si quis animali proprium tribuat habere animum, is quoniam nullo uerbo communi usus est, habere animum rectè hac ex parte animalis proprium dedit. Proximus locus est in refutatione, si quis plura propria eidem statuat, neq; se plura ponere explicet. Tum enim haud rectè positum erit proprium: ut enim in definitionibus nihil adhibẽdum est præter orationem, quæ rei uim & naturam explicet: sic ne in propriis quidem, præter orationem, quæ propriũ id quod datum est efficiat, quicquam exprimendũ est: quandoquidem inusitatum minúsque aptum est, quod præterea additur. Id quod continget, si quis ignis proprium dixerit corpus tenuißimum & celerrimum: utrunque enim de solo igne uerè dici potest, ex quo efficitur ignis proprium, corpus tenuißimum & leuißimum non esse rectè datum. In cõfirmatione huius loci usus erit, si nõ plura propria eiusdem, sed unũ esse ponatur, hac enim ex parte propriũ rectè ponetur: ut si quis dicat humoris proprium, corpus quod in omnem formam flectitur, is quoniam unum expreßit propriũ non multa, eo rectè usus est humoris proprio. Sequitur locus in refutatione, si uel eo utatur cuius propriũ explicat, aut eorum aliquo quæ ei tribuuntur. Nam quoniam cognitionis gratia inuentum est proprium, eo modo non rectè ponit. Eadem quidem res semper æquè obscura est: quod autem alicui tributum est, id quoniam eo est posterius, non est magis perspicuũ: ita fit, ut ex his nihil disci cognoscíque poßit: ut si quis propriũ animalis ponat substantiã, cuius est species homo, is quia aliqua re usus est earum

rum quæ animali tributæ ſunt, profectò nõ cõmodè uſus eſt proprio. In cõfirmatione autem ita demum propriũ rectè hac ex parte ſtatuetur, ſi nec eo neq; aliquo eorum quæ ei tributa ſunt utamur: quod fiet ſi propriũ animalis ponamus, quod ex animo & corpore concretũ eſt, ſic enim neque ipſum, neque quicquam ipſius adhibebimus: ex quo efficietur, ut præclarè hac in parte animalis propriũ explicemus. Eadémq; ratione ea ſpectãda ſunt in aliis etiam rebus, quæ non faciunt, aut quæ faciunt aliquid planius. Iam uerò in refutatione uidendũ eſt, an tale aliquid adhibitum ſit, quod aut contrarium ſit, aut omnino æquè antiquum naturæ ordine, aut poſterius: neq; enim rectè propriũ ponetur. Nam contraria ſunt ordine naturæ æquè antiqua: quod autem æquale eſt alicuius, naturæ ordine, & eo poſterius, non facit ipſum planius, neque declarat. Vt ſi quis boni proprium dicat, malo maximè eſſe cõtrarium, is boni contrarium adhibuit, ob eámque cauſam proprium boni haud rectè explicauit. In confirmatione autem huius loci uſus erit, ſi nec contrario utemur, neq; ullo alio quod æquale ſit ordine naturæ uel poſterius: ſic enim rectè hac in parte ſtatuemus proprium: ut ſi quis ſciẽtiæ proprium ponat opinionẽ, quæ maximè fidem facit, is quia nihil adhibuit, nec quod ſcientiæ eſſet contrarium, nec quod omnino ſimul eſſet cum ea, aut ea poſterius naturæ ordine, eo rectè proprium ſciẽtiæ hac ex parte ſtatuit. Sequitur locus in refutatione, ſi quod nõ ſemper ſequitur, propriũ poſitum eſt, ſed id quod interdum non proprium eſt: non enim præclarè & commodè proprium erit explicatum. Neque enim in eo nomẽ neceſſariò uerè dicitur, in quo ineſſe ipſum intelligimus: neque in eo neceſſe eſt nomen nõ dici, cui illud non intelligimus conuenire. Ita non erit rectè expreſſum proprium

prium. Præterea non erit perſpicuum an cõueniat id quod ſtatutũ eſt eſſe proprium, ſi tale ſit, ut prætermitti ſepararique poßit. Itaque non erit perſpicuum, neq; apertũ propriũ: ut ſi quis propriũ animalis ponat, moueri interdum aut ſtare, is, quia tale ſtatuit proprium, quod interdũ non proprium efficitur, certè haud aptè propriũ ſtatuit. In cõfirmatione conſiderabimus, an id proprium ſtatutum ſit quod ſemper eſt in re neceſſariò: hac enim ex parte rectè propriũ ponetur, ut ſi quis uirtutis proprium dicat, cũ in quo ſit bonũ efficere, is quia propriũ ſtatuit quod ſemper conſequẽs eſt, ob eam cauſam rectè uirtutis proprium hac ex parte conſtituit. Sequitur locus in reprehenſione, ſi id quod hoc tẽpore proprium eſt ſtatuat, neque ſe proprium huius temporis dare, exponat: neq; enim rectè ſtatuet proprium. Primùm enim quod contra mores & cõſuetudinem ſtatuitur, id omne enodationis indiget. Atqui ſolent ferè omnes id proprium ſtatuere, quod ſempiternũ eſt. Deinde incertum eſt, iſne qui non explicat mẽtem ſuam, uelit id ponere, quod hoc tempore ſit propriũ. Non igitur dare debet reprehẽſionis occaſionẽ: quod cõtinget ſi quis ponat alicuius hominis proprium eſſe ſedere unà cum aliquo homine, illúdq; hoc tẽpore propriũ eſſe nõ ſtatuat. Neq; enim illud rectè ſtatuat propriũ, niſi ſe dixiſſe hoc tempore propriũ eſſe explicet. Atque hic locus ad confirmandum ualebit, ſi explicemus cũ aliquid propriũ ſtatuemus hoc tẽpore, nos proprium hoc tempore ponere: ſic enim rectè propriũ hac in parte ſtatuemus. Exempli cauſa, ſi quis alicuius hominis proprium dicat eſſe aliquo in loco hoc, uel illo tempore deambulare, quoniam diſtinctione uſus eſt, rectè id proprium eſſe poſuit. Proximus in reprehenſione locus erit, ſi quis tale ſtatuat proprium, quod conuenire aliter, quàm

ſenſu

ſenſu perſpici non licet. Neq; enim tum poſitum proprium erit: quādoquidem quicquid mouet ſenſum, ſi id extra ſenſum ſit, obſcurum eſt: incertum enim eſt an iam conueniat, propterea quòd ſenſu tantummodo intelligatur. Quod uerum eſſe in iis quæ non neceſſariò ſemper conſequuntur perſpiciemus: ueluti ſi quis ſolis propriū eſſe dicat, aſtrum ſplendidiſsimum quod ſupra terram fertur, is adhibet in proprio, illud quod ſupra terram fertur: quod quidē quia ſenſu cognoſcitur, non rectè ſolis proprium ſtatuit. Incertum enim erit cùm ſol occiderit, an ſupra terram feratur, quòd tum ſenſus oculorum nos deficit. At in confirmatione huius loci uſus erit, ſi proprium ſtatuamus eiuſmodi, quod ſenſu non ſit perſpicuum, aut certè quod ſi ſenſum mouet, perſpici poteſt neceſſariò conuenire. Hac enim ex parte rectè ſtatutum erit proprium: ut ſi quis extremitatis proprium ponat, quod primùm colore inficitur, is illo toto colore inficitur, quod ſenſum mouet, ille quidē utitur, ſed eiuſmodi quod perſpicuū eſt ſemper conuenire. Ita hac ex parte rectè ſtatutum eſt extremitatis proprium. Iam in reprehenſione uidendum erit, an definitionē ut proprium poſuerit: ſic enim propriū non rectè ponetur, quādoquidem non debet proprium rei uim naturámque explicare. Cuius exemplum erit ſi quis hominis proprium dicat, animal gradiens bipes, proprium enim hominis ſtatuet, quod quid res ſit, explicat. Non igitur rectè ſtatuit hominis proprium. In confirmatione autem huius loci uſus erit, ſi proprium eiuſmodi ſtatuamus quod uiciſsim dicatur, neq; rei uim naturámq; declaret.. Erit enim hac ex parte rectè explicatū propriū: ut ſi quis hominis propriū ponat, animal cicur natura, propriū ille quidē ſtatuet quod uiciſsim dicitur, ſed quod nō quid res ſit, indicat. Ita fiet, ut hac ex par-

F te

a genere subiect

te rectè statutũ sit hominis propriũ. Coniunctus huic locus est in reprehẽsione & refutatione, cũ propriũ datur, cuius nulla pars quid res sit explicet: Oportet enim ut in definitionibus, sic in propriis primum genus exprimi, deinde iam hoc pacto adiungi cætera quæ separant atque seiungunt. Non igitur rectè propriũ ponetur, quod non eo modo statuetur: ut si quis proprium animalis dicat, animum habere, non ponet in quæstione naturæ animal, ex quo sequetur animalis proprium non rectè positum esse. In cõfirmatione autẽ considerandum est, an collocatum sit aliquid, quod in quæstione naturæ dicatur de eo, cuius propriũ ponitur, & ita demum adiungãtur cætera. Hac enim ex parte rectè proprium datum erit: ueluti si quis proprium hominis ponat animal ad scientiam & cognitionem natum, is & proprium quod in quæstione naturæ aliqua ex parte positum est, dabit: & ea ex parte hominis proprium rectè explicabit. Ac utrum rectè an minus rectè proprium datũ sit & explicatum, ex iis locis qui adhuc sunt expositi, intelligere debemus.

Cap. 3. Vtrum autem id proprium sit omnino quod explicatur & datur, necne, ex iis quos deinceps exponemus, licebit concludere. Iisdem enim locis aliquid omni ex parte rectè poni propriũ concludemus, quibus propriũ omnino statuitur: quorũ primus erit in refutatione diligens eorũ omniũ animaduersio & consideratio, quorũ propria dabũtur: ueluti uidendũ erit, an ea ex parte qua datur, nõ uerè de singulis dicatur, an uerò non sit propriũ uniuscuiusq; eorum eius ratione cuius propriũ explicetur: sic enim nõ erit proprium quod esse ponebatur, ut quia de geometra nõ uerè dicitur, eũ nulla ratione falli posse, (fallitur enim geometres in falsa descriptione) nõ est propriũ futurũ docti & artificis

ficis non falli ratione. In cõfirmatione autem an in omnibus uerè dicatur, & hac ex parte qua sub illo toto genere continentur, uidẽdum est, quoniam propriũ erit quod positum est esse proprium: ut quia animal ad cognitionem & disciplinam percipiẽdam natum, in omni homine uerè dicitur, & quia homo sit, eò hominis proprium erit animal ad disciplinam percipiẽdam natum. Huius autem loci usus erit in refutatione, quoties in quo nomen, nõ etiam oratio uerè dicetur, & cùm in quo oratio, nõ etiam nomen intelligi licet. In confirmatione autem, cùm in quo nomẽ, etiam oratio, & in quo oratio, nomen quoq; intelligetur. Alter locus est refutationis, cùm de quo oratio, non etiã nomen uerè dicitur: & cùm de quo nomen, non etiam uere dicitur oratio: tum enim quod positum est esse proprium, non erit propriũ: quod ex hoc exẽplo intelligi potest. Animal enim ad disciplinam, & scientiam percipiendam natum in deo uerè intelligitur, homo nõ intelligitur, ex quo efficitur non esse propriũ hominis hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionemque percipiendam natum est. In confirmatione autem ualebit, quoties in quibus omnibus oratio, nomen etiam dicetur: & in quibus nomen, etiam oratio: quod enim proprium positum est non esse, proprium erit. Quod hinc intelligi potest, quia de quibus illud totum habere animum, etiam animal uerè dicitur: & de quibus animal, etiam animatum: ita habere animum animalis proprium est. Refutationis tertius locus erit, si subiectum eius esse proprium statuatur, quod in subiecto esse dicatur: ut si quis proprium statuat tenuißimæ rei ignem, quia rem subiectam, proprium ei quod de illa dicitur tribuit, certè non rectè posuit ignem proprium esse rei tenuißimæ. Ob eámq; causam subiectum non est futurum proprium eius, quod in

ſubiecto eſſe dicitur: ſic enim idem multorũ, & quæ ſpecie differũt propriũ eſſet, quandoquidem multa quædam quæ ſpecie differunt eidem conueniunt, quæ de eo ſolo dicũtur: quorum omniũ ſubiectum proprium futurũ eſt, ſi quis iſto pacto ſtatuat proprium. Ad confirmandum autem ualebit, ſi id quod in ſubiecto ineſt, ſubiecti propriũ eſſe ponatur: quandoquidem proprium futurũ eſt id quod poſitũ eſt non eſſe proprium, ſiquidem in ſolo eo intelligitur, ut dixi, propriũ, cuius propriũ eſſe dicitur: ut ſi quis terræ proprium dicat, corpus grauiſſimũ ſpecie, is quia propriũ ſubiecti dedit eiuſmodi, quod & de ſola re, & ut propriũ dicitur, efficitur ut rectè poſitũ ſit terræ propriũ. Sequitur locus proprius refutationis, ſi quis per cõmunicationẽ propriũ tribuat: non enim erit proprium quod poſitum eſt eſſe propriũ: quippe cùm id quod communione quadam cõuenit, ad uim naturámque rei explicandam pertineat. Erit autẽ hoc modo poſitum proprium differẽtia quædam, quæ de ſpecie aliqua dicetur: ut ſi quis propriũ hominis dicat hoc totũ, gradiens bipes, per cõmunionem quandam propriũ explicabit: ex quo fiet, ut non ſit proprium hominis gradiẽs bipes. Hoc loco uidebit is qui confirmãdi partes obtinebit, ne per communionem proprium explicet, neq; uim naturámque rei declaret: ita tamen ut uiciſſim de re dicatur. Quod enim poſitũ eſt non eſſe propriũ, id propriũ futurum eſt: ut ſi quis animalis propriũ ponat hoc totum, quod uim habet ſentiendi, is nec proprium cõmunione explicabit, neq; tale quod uim naturámq; rei declaret; & tamen eiuſmodi quod uiciſſim de re dicatur. Ita propriũ erit animalis hoc totum, quod uim habet ſentiendi. Proximus locus refutationis erit, ſi doceatur propriũ non poſſe unà cum re cuius propriũ ponitur cohærere: ſed uel poſterius uel prius quã

ip

ipsum nomen rei conuenire. Sic enim aut nunquã, aut certè non semper proprium est futurum, id quod positum est esse proprium. Vt quia alicui prius cõuenit esse hominem, posterius autẽ ambulare per forũ, certè uolitare in foro, aut nunquã, aut non semper hominis est propriũ. In cõfirmatione autẽ huius loci usus erit, cũ id quod propriũ ponitur, unà cum re semper aderit necessariò, neq; definitionis uim, neq; differẽtiæ habebit. Sic enim proprium erit quod positũ est nõ esse proprium, ut quia hoc totũ animal quod ad disciplinam cognitionémq; natum est, unà cum homine existit necessariò neq; differentia est neq; definitio, certè hominis proprium id ipsum futurũ est. Sequitur locus refutationis, cùm eorundẽ, quia eadem sint, nõ est idem proprium. Non enim quod positum est propriũ esse, proprium erit: quod intelligi potest ex hoc exẽplo. Nã quia eius quod persequendum est, proprium non est, uideri nõnullis bonũ, ne eius quidem quod expetendum est, proprium erit uideri nonnullis bonum. Idem enim ualent quod persequendũ est, & quod expetendum. Is autem qui confirmabit, ex hoc loco argumentum ducet, quando eiusdem rei quia eadem sit, idem proprium esse ponetur. Nam proprium erit quod positum est nõ esse proprium, ut hominis quatenus est homo, propriũ dicitur, habere animum tripertitum, & mortalis quatenus mortalis est, tripertitũ animũ habere proprium erit. Valet etiam hic locus in accidẽte, quoniã iisdem quatenus eadem sunt, eadem conuenire aut non conuenire debent. Coniunctus huic locus est in refutatione, cùm eorum quæ sunt eiusdẽ speciei, non ea ponũtur propria, quæ etiã eadẽ sint specie: nõ enim rei illius id quod positũ est, proprium erit: ut quoniam eiusdẽ generis homo & equus habentur, neq; semper proprium est equi à se stare, ne homi-

nis quidem proprium erit à se semper moueri & agitari. Sũt enim eiusdem generis moueri, & stare per se, quoniam utrique eorum quatenus animalia sunt, hæc conueniant. In confirmatione autem illud uidendum est, an eorum quæ sunt eiusdem generis, id proprium statuatur quod semper ad idem genus referatur: erit enim proprium, quod non esse proprium positum est, ut quoniam hominis proprium est, esse gradiẽtem bipedem, auis etiam proprium erit, uolucrem esse bipedem. Sũt enim hæc eiusdem generis omnia: alia enim, ut species quæ sub eodem sunt genere, cùm sint animali subiecta, alia uerò ut generis animalis differẽtiæ. Sed hic locus falsus est, cùm alterum eorum quæ numerata erunt, uni alicui soli speciei cõueniet, alterum pluribus, qualia sunt gradiens quadrupes. Quoniam autem idem & alterum multis modis dicũtur, difficile est si quis captionibus contrà disputare uelit, unius & solius alicuius rei explicare proprium. Quod enim cõuenit alicui, cui quid accidit etiam accidenti conueniet, si cum eo sumatur cui conuenit: ut quod inest in homine, etiã in albo homine, si modò sit albus, reperietur. Itémq; quod in albo homine inest, id etiam in homine inerit. Sed quispiam multa propria refellet, si subiectum aliud per se faciat, aliud si cum accidente coniunctum sit: ut si dicat aliud esse hominem, aliud album hominem: idem fiet si aliud ponat habitum, aliud id quod ex habitu nominetur: ut enim quod in habitu inest, in eo etiã inest quod ab habitu appellatur: sic quod in eo quod ex habitu nominatur inest, etiã in habitu insit necesse est: ueluti quoniam artifex ab arte dicitur, non erit artis proprium nõ posse ratione dissuaderi: quippe cùm id etiã artifici cõueniat, qui nulla ratione de sentẽtia deduci dimoueríque poßit. In confirmatione autẽ dicendũ est, non esse

aliud

aliud omnino id quod accidit, & aliud id ipsum cui accidit, si cum eo cōprehendatur quod accidit: sed ob eam causam aliud dici solere, quòd eorū sit natura & ratio diuersa, quoniam aliud est hominem esse hominem, & aliud hominem album esse hominem album. Præterea ex *casibus* 34 *eruendum est, quod contra huiusmodi captionem adferamus: scilicet non esse artificem aliquid quod ratione mutari non possit, sed eum qui ratione dissuaderi nō possit: nec artem & scientiam esse id quod ratione sit immutabile, sed ipsam ratione esse immutabilem.* Nam *ei qui omni ratione contendit, omni etiam ratione occurrendū.* In *refutatione proximus locus erit, si quis uelit aliquid quod natura inest explicare, eóque uerbo id ponat, ut id semper inesse declaret.* Sic *enim fiet, ut iacere id & ruere quod positum est proprium uideatur: ut si quis hominis proprium dicat, esse bipedem: uult ille quidem exponere aliquid quod natura insitum est, sed oratione sua id quod semper insitum est, significat: ita non est futurum hominis proprium bipedem esse: quandoquidem non omnis homo duos habet pedes.* In *cōfirmatione autem huius loci usus erit, si id quod natura insitum est, proprium statuere uelimus, idq; oratione nostra exponamus.* Neque *enim proprium ex hac parte tolletur aut corruet: ut si quis propriū hominis ponat hoc totum, animal ad disciplinam & cognitionem percipiēdam natum, idque significet oratione sua, natura illud esse insitum proprium, hac ex parte nunquam improbabitur hominis proprium esse id quod diximus.* Iam *uerò in quibus est aliquid primū, & aliquid cui per illud primū cōuenire quippiam dicitur, difficile est explicare proprium.* Nam *si eius propriū dederit, quod in alio aliquo intelligitur, etiā de primo uerè dicetur: sin autē primi propriū ponat, etiā*

ā correspōdētia sermonis

in illo quod in alio intelligitur reperietur: ut si quis extremitatis propriũ dicat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur: quòd si in corpore, etiam in extremitate. Ita fiet, ut non in quo oratio, nomen quoq; uerè dicatur. Sæpe autem accidit, ut in quibusdam propriis explicandis peccetur, propterea quòd nec quomodo, nec quorum proprium ponãt, explicent. Omnes enim enituntur proprium statuere id quod aut natura insitũ est, quale est hominis bipes: aut quòd hoc tẽpore cõuenit: ut hominis alicuius quatuor habere digitos: aut specie, quemadmodũ ignis tenuissimis ex partibus constare: aut omnino & per se, ut animalis uiuere: aut per aliud, ut animi, prudentia esse prædictum: aut quasi in quo primũ aliquid inest, ut in parte animi, quæ rationis est particeps, prudẽtiæ esse sedẽ: aut ex eo quod aliquid habet, quẽadmodum artificis est proprium, ratione de sententia deduci non posse. Neque enim ex alia re, quàm ex eo quod habet quicquam, ratione de sententia deduci nõ potest: aut etiã statuitur propriũ ex eo quod aliquid habetur, sicuti propriũ est scientiæ ratione nõ posse mutari: aut ex eo quod aliquid communicatur, quale proprium est animalis sentire. Nam & si aliquid aliud, ueluti homo sentit, tamẽ iam cũ illo hoc communicatur: aut ex eo quod cõmunicat, ut alicuius animalis uiuere. Si igitur non adiungatur illud natura, certè in eo peccatur, propterea quòd fieri potest, ut quod natura insitũ est, ei nõ conueniat cui natura conuenit: quemadmodum homini duos habere pedes: peccat etiam qui se nõ explicat, propriũ dare quod nunc sit proprium: propterea quòd ex eo efficitur quod est propriũ rei, certo quodam tẽpore illi nõ conuenire: quale est, quatuor habere digitos hominẽ: si etiã non exponat se id proprium ponere quod primũ, aut quod per aliud conueniat

ueniat, non in quo oratio, etiam nomen uerè dicetur: ut si quis colore infectũ esse, uel extremitatis uel corporis proprium exposuerit. Quòd si non antè explicarit se id propriũ dare, uel quia habeat ipsum, uel quia habeatur, certè id quod dedit, non est futurũ propriũ. Nam si ei proprium tribuit cui hoc ipso conuenit, quo ab aliquo habetur, etiam ei illud conuenire perspicietur, quod ex eo tale esse intelligitur, quia in se habet quippiam: & si ei qui habet, tribuat, ei etiã quod habetur: cõueniet: quod fiet si hoc totũ, ratione nõ posse dissuaderi, scientiæ aut artificis proprium esse ponatur. Atq; etiã peccabit in explicando proprio, qui nõ exposuerit se id statuere propriũ, quod dat, uel ex eo quod participet, uel ex eo quod communicetur, propterea quòd isto pacto aliis quibusdã cõueniet propriũ. Nã si in eo statuat, quod communicatur cum iis quæ participant, conueniet: at si in eo quod participat: iis quæ cõmunicãtur: ut si quis alicuius animalis, aut animalis propriũ ponat uiuere. Peccat etiã qui uerbum illud, specie, nõ addit, eo quòd uni soli eorum quæ illi subiecta sunt, cuius propriũ statuitur, conueniet. Quod enim præstat & excellit, id uni soli cõuenit, ut igni cõuenit celeritas maxima. Fit etiam interdum, ut is aberret in tradẽdo proprio, qui uerbum illud, specie, addidit. Oportet enim earum rerum quibus proprium tribuitur, esse unam speciem, ut rectè addatur hoc uerbũ, specie: quod in nõnullis non cõtingit, quo ex genere ignis est: neque enim una est species ignis: quãdoquidem species inter se differunt, pruna, flamma, & lumen, quorum unumquodque ignis est: ob eam autẽ causam, cùm speciei nomen adiungitur, alia species eius quod dictum est, non debet esse, quia aliis magis, aliis minus, id quod propriũ explicatum est cõuenire accidet, cuius generis est te..uißimum esse,

si ignis proprium esse ponatur: nam & prunis, & flamma lumen tenuius est, quod non debet accidere, quoties nomen nō dicitur magis in eo, in quo oratio uerius dicitur: alioqui id uerum non erit in quo sit magis oratio, etiā nomen magis potiúsq; dici. Præterea ita fiet, ut sit idē proprium, & illius quod omnino, & illius quod maxime inest in eo, quod omnino tale uel tale existit, qualem habet rationem subtilißimum corpus ad ignem. Nam & luminis & ignis omnino illud ipsum futurum propriū est: quippe cū lumen sit tenuißimum. Ac si quis isto pacto propriū statuerit, argumenta contrà ducenda erūt: ei autem qui ponit quæstionem, uidendū est, ne his obiectionibus det locum, sed ut primum proprium posuerit, quemadmodū, & cuius generis, proprium ponat, explicandum.

Cap. 4. *In refutatione proximus erit locus; si quis aliquid sui ipsius, proprium statuat; neq; enim proprij uim obtinebit quod positū est, esse propriū. Quicquid enim idem est, quod aliquid idem, id naturam explicat: quod autem naturam explicat, non est proprium, sed definitio: ut si quis honesti proprium dicat esse decorum, is quia aliquid sui ipsius ponit proprium (honestum enim idem est quod decorum) certè nō erit honesti decorū proprium. Huius autem loci usus erit in confirmatione, si aliquid sui ipsius nō ponamus esse proprium, & tamen eiusmodi, quod uicißim dicatur: sic enim quod proprium non esse statutum est, proprij uim & nomen obtinebit: quod fiet, si quis propriū animalis ponet hoc totum natura animata: neque enim aliquid sui ipsius proprium esse ponit, cùm interim uicißim dicatur. Ita proprium animalis erit animata natura. Iam in iis quæ ex similibus eiusdémque generis partibus constant, uidendum erit. In refutatione totiúsne propriū in parte non uerè intellig*

telligatur, an propriũ partis in toto minimè dicatur: quoniam non rectè explicatum erit quod positum est esse proprium, hoc enim in quibusdam solet contingere: fieri enim potest, ut iis quispiam propriũ tribuat, quæ ex sui similibus eiusdémque generis partibus constant, modò totius, modò partis habita ratione: quorum neutrum rectè explicabit. Exemplum totius erit, si quis dicat maris propriũ hoc totum, aqua plurima quæ salsa est. Nam alicuius, quod ex sui similibus partibus cõcretum est, proprium ponit, sed eiusmodi quod in parte non uerè dicatur: quandoquidem certum quoddam mare non est, aqua plurima salsa: ita maris proprium non erit hoc totum, plurima aqua quæ salsa est, Partis autem exemplum tale est: Si quis aeris propriũ esse dicat, quod respirabile est, is alicuius quod ex sui similibus partibus constat, ponit proprium, sed eiusmodi quod & si de quodam aere uerè dicitur, tamen de uniuerso non dicatur: quippe cùm nõ omnis aer sit respirabilis, quare spirabile aeris futurum non est proprium. In cõfirmatione autem ex hoc loco argumentum ducemus, si proprium quod dabimus, de unoquoq; quod ex sui similibus constat, uerè dicetur: ita tamẽ ut proprium sit eorum totius ratione, sic enim quod proprium nõ esse positum est, erit propriũ: ut, quoniam in uniuersa terra uerè intelligitur in inferiorem locũ ferri natura, certè proprium erit hoc ipsum alicuius terræ omnino, quia terra est. Nam de terra, hoc ipso quòd terra est, dicitur: ex quo efficitur, ut terræ sit propriũ natura ferri ad inferiores partes. Ex cõtrariis autem multa argumenta utranque in partem elici possunt. Primum in refutatione ex contrariis, quæ aduersa dicũtur, erit quando contrarij non est cõtrarium proprium: neq; enim proprium contrarij contrarium futurum est, hoc modo: Si iu-

33 [illegible]

stitia

stitia iniustitiæ cõtraria est, & optimo id quod est deterrimum: iustitiæ autem optimũ non est proprium, nõ erit igitur iniustitiæ quod deterrimum est, propriũ. In confirmatione autem usus erit, quoties contrarij contrariũ est proprium: sic enim fiet, ut contrarij proprium sit cõtrarium. Exemplum tale est: Si malo bonum cõtrarium est, id quod fugiendum est, ei quod est expetẽdum: est autem boni proprium id quod expetendum est: profectò mali proprium erit id quod fugiendum est. Alter locus est ex iis quæ cum aliquo conferuntur. In refutatione quidem hoc modo tractabitur: Si quid eorum quæ cum aliquo conferuntur, alicuius eiusdem generis non est propriũ, ne id quidem quod est in iis, quæ cum aliquo conferuntur, ullius eiusdem generis proprium erit, quod ex hoc exemplo intelligi licet: Si duplum simpli duplũ dicitur, & id quod uincit illius quod uincitur: id autem quod uincit, non est dupli propriũ: certè simpli id quod uincitur & superatur nõ erit proprium. In confirmatione autem hoc modo: Si illius quod cum aliquo confertur, aliquid eiusdem generis proprium est, id etiã quod ex eo genere est, alterius eiusdẽ generis erit proprium: cuius exemplum est: Si duplũ cum simplo cõfertur, unum cum duobus, & duo cum uno: dupli autẽ proprium est id quod duorum habet rationem ad unum: profectò dupli propriũ sit, id quod unius ad duo rationẽ habet, necesse est. Proximus locus est ex priuatibus, qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si rei res non est propriũ, ne priuationis quidẽ proprium priuatio erit. Et si priuationis priuatio non est proprium, ne rei quidem res proprium erit: ut si surditatis proprium non est, uacuitatem esse sensus: (est enim id cæterorum sensuum commune) ne auditus quidem sensum esse proprium uidebitur. In confirmatione hoc modo

modo: Si res rei propriũ est, etiã priuationis propriũ erit priuatio: & si priuationis priuatio propriũ est, rei etiam res proprium erit: ut si aspectus propriũ est cernere ex eo quod aspectum habemus: cæcitatis etiam propriũ erit non cernere, quia aspectum non habeamus, cùm natura aptus nobis aspectus esse uideatur. Sequitur locus ex aientibus & negantibus, qui in multas partes distributus est: ac primi quidem, qui ex iis quæ dicuntur, ducitur, in refutatione solũ usus est hoc modo: Si id quod ait alterius est propriũ, non erit eius proprium id quod negat. Et si id quod negat eius proprium sit, id quod ait, non est illius futurum proprium: ut si animalis proprium est id quod animatum est, non erit animalis proprium, id quod nõ est animatum. Alter est ex iis quæ dicuntur, aut non dicuntur, & ex iis de quibus dicuntur aut non dicuntur: qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si id quod ait, eius quod ait nõ est proprium, ne id quidem quod negat, eius proprium est quod negat. Et hoc modo: Si id quod negat, eius propriũ non est quod negat, ne id quidem quod ait, eius quod ait, futurum est proprium. Cuius exemplũ est tale: Si hominis proprium non est animal, ne eius quidẽ quod nõ est homo proprium erit, id quod nõ est animal: uicissímque: Si eius rei quæ non est homo, ea non uideatur propria, quæ non est ex genere animalium, ne hominis quidem animal proprium est futurum. In confirmatione autem huius loci tractatio est talis: Si eius quod ait id quod ait est proprium, etiam eius quod negat id quod negat erit proprium: & si eius quod negat id quod negat propriũ est, etiam eius quod ait id quod ait, proprium erit: quod hoc exemplo illustrari potest: Si eius quod est non animal proprium est non uiuere, certè animalis uiuere erit proprium: contráque: Si uiuere animalis

est

est propriũ, certè eius etiam rei quæ est non animal, propriũ erit nõ uiuere. Tertius locus est ex iis quæ subiiciũtur, cuius in refutatione tractatio erit talis: Si ea quæ statuta sunt esse propria, aientiũ sunt propria, non erunt eandem etiam negantiũ propria. Et si negãtium expressa sint propria, aientiũ propria non erunt. Exemplũ tale est: Si animalis propriũ est quod animatũ est, certè quod animatum est esse proprium eius quod est nõ animal, nullo modo potest. In cõfirmatione autẽ hoc modo: Si ea quæ posita sunt esse propria non sunt aientium, negantiũ erunt. Quanquã hic locus interdũ uitiosus est & captiosus. Nam nec aiẽtia negantium, nec negantia aientium propria sunt. Aientia enim negantibus non conueniunt omnino. Negãtia autem aientibus illa quidem conueniunt, sed non ut propria. Sequitur locus ex diuisione, cuius in refutatione tractatio talis est: Si eorum quæ in diuisione enumerantur, nihil ullius reliquorũ est proprium, ne id quidẽ quod eius positum est esse proprium, illius futurũ est propriũ: ut si animal quod sensum mouet, nullius aliorum mortalium animãtium est proprium, ne id quidem animal quod intelligentia, & ratione continetur, dei propriũ est. In confirmatione autem hic locus nobis copiam ad argumentandum suppeditabit, quoties quidus reliquorũ omnium, quæ in diuisione enumerata sunt, sumetur proprium uniuscuiusque eorum quæ distributa sunt. Quòd si est alicuius eorum proprium quæ enumerata sunt in diuisione, etiam reliquũ proprium erit illius alterius cuius proprium nõ esse statuebatur: id quod ex hoc exemplo intelligi poterit: Si prudentiæ propriũ est per se uirtutẽ esse eius partis animi quæ rationis est particeps, cæterarumque uirtutum, quarum singulæ hoc mo-

do

do assumuntur, certè temperantiæ proprium erit per se, naturáque sua uirtutem esse eius partis animi, in qua uoluptates uersantur. Sequitur locus ex similiter cadentibus, qui in refutatione hoc modo tractabitur. Si casus alterius casus non est proprium, ne id quidem quod similiter cadit, alterius propriũ erit: cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium præclarè fieri, nec iusti id quod præclarum est, proprium erit. In cõfirmatione autem eius loci talis est tractatio. Si id quod cadit, alterius proprium est, etiam casus erit alterius proprium: ut si hominis proprium est hoc totum, gradiens bipes, etiam homini in datiuo cõueniet gradienti bipedi. Non solùm autem ex iis quæ exposuimus à similiter cadentibus, sed etiam à contrariis, quemadmodum in superioribus locis explicatum est, argumenta ducenda sunt, ac in reprehensione quidem hoc modo: Si contrarij casus nõ est proprium casui alicuius contrarij, ne contrarij quidem casus alterius casui contrarij futurum est proprium: cuius exẽplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium probè fieri, certè eius quod iniustè fit, improbè fieri proprium non erit. In confirmatione autem ducetur hoc modo: Si contrarij casus alterius contrarij casui proprium statuitur, etiam contrarij casus alterius contrarij casui ponetur proprium: ut si boni proprium est optimum, mali quoque id quod deterrimum est, propriũ erit. Sequitur locus à simili, cuius in reprehensione talis erit usus: Si similium similia non sunt propria, nec similium similia propria erunt. Si enim, exempli gratia, architectus eandem habet rationem ad extruendam domum, quam medicus ad efficiendam & restituendam ualetudinem: medici autem proprium non est efficere ualetudinẽ, ne architecti quidem extruere domum proprium erit. In

con

confirmatione autem hic locus hoc modo exponitur: Si similium similia propria sunt, similium quoque propria erunt similia: ut si medicus eandem habeat rationem ad efficiendam ualetudinem, quam gymnasij præfectus ad efficiendam firmam constitutionem, & sit proprium præfecti gymnasij uim habere ad efficiẽdam firmam corporis constitutionem, erit etiam medici proprium esse effectorem ualetudinis. Proximus locus est eorum quæ habent eandem proportionem, cuius tractatio est huiusmodi in refutatione: Si ea quæ eandem habent proportionem, aliorum quæ eandem habent proportionem non sunt propria, nec ea quæ eodem modo affecta sunt, aliorum quæ eandem habent affectionem, propria erunt. Et si quid eorum quæ eodem modo affecta sunt, alterius proprium est, id non erit proprium eius, cuius proprium esse ponitur: ut si eodem modo prudentia affecta est ad honestum & turpe, quod utriusque eorum est scientia: prudentiæ autem proprium non est scientiam esse honesti, profectò non erit proprium prudentiæ, rei turpis esse scientiam. Et si prudentiæ proprium est honesti scientiam esse, eius certè rei turpis scientiam esse non erit proprium: quandoquidem eiusdem multa esse propria non possunt. In confirmatione autem huius loci nullus est usus, quippe cùm id quod eodem modo affectum est, unum cum multis comparetur. Proximus locus est ex iis quæ ad naturam, originem, interitúmque referuntur, qui in reprehensione tractabitur, hoc modo: Si id quod ad naturam & statum refertur, non est eius quod ad nuturam & statum pertinet proprium, ne id quidem quod ad interitum pertinet, illius quod eiusdem est generis: nec quod ad ortum ullius eiusdem generis proprium erit: ut si exempli causa hominis non est proprium, esse animal

nimal, non erit proprium huius totius, hominem gigni, illud totum animal fieri: nec hominis interitus proprius est interitus occasúsque animantis. Eodémque modo sumenda argumenta sunt ex ortu concludendo statum & interitum, itémque ex interitu concludendo statum & ortum: quemadmodum paulò antè ex statu conclusus ortus & interitus est. In confirmatione autem hoc modo: Si id quod ad statum pertinet, est alicuius eiusdem generis proprium, eius etiam quod ad ortum pertinet, erit proprium id quod eiusdem est generis, & illius quod ad interitum, quod eiusdē generis esse ponitur: cuius exemplum tale est: Si hominis proprium est esse mortalem, etiam hominis ortus proprium erit, nasci mortalem: & interitus hominis, mortalem interire: eodémq; modo concludendus est ex ortu & interitu, status & ortus, quemadmodum hic locus in refutatione expositus est. Sequitur locus ex forma rei propositæ. In refutatione quidē huius loci talis erit tractatio. Si formæ non conuenit, aut certè non ex ea parte qua id dicitur conuenire, cuius proprium datū est, quod proprium positum est: non erit proprium: ut si ipsi homini non conuenit quies, quia homo sit, sed quia idea, nō erit proprium quiescere. In confirmatione autē locus est eiusmodi: Si quid speciei conuenit, ídque ex hoc ipso conuenit, quia dicatur de eo ipso cuius ponitur non esse proprium, erit proprium id quod positum est non esse proprium: ut si conuenit ipsi animali, ex animo & corpore concretum esse, ídq; ei quia animal sit conuenit, certè animalis proprium erit ex animo, & corpore constare.

45 ab idea

Sequitur locus comparationis ex maiore & minore, qui quadripartitò distributus est, quorum primus in refutatione tractabitur hoc modo: Si quod elationem habet

Cap. 5 a6 a ma[illegible]

alterius eiusdē generis non est proprium, ne id quidē quod submißionē habet, ullius eiusdem generis propriū erit: nec quod minimā habet alterius, nec quod maximā habet elationem alterius eiusdē generis, nec denique id quod omnino dicitur ullius eiusdem generis, ut si exēpli causa, colore magis infectum esse, magis corporis nō est proprium, nec minus colore infectū esse, eius quod minus est corpus propriū erit nec infectū esse colore corporis omnino. In confirmatione autē huius loci tractatio erit talis: Si id quod elationem habet, eiusdem generis alicuius proprium est, id etiam quod submißionē habet, alicuius eiusdem generis propriū erit. Itemque: Id quod minimam habet submißionem alterius eiusdem generis, & quod maximam habet elationem, alicuius eiusdem generis, & quod omnino dicitur, alicuius eiusdem generis sit proprium necesse est: cuius exemplū est eiusmodi: Si eius quod magis uiuit, magis sentire proprium est, etiam eius quod minus uiuit, id quod minus sentit: & eius rei quæ maxime uiuit, maxime sentire: & eius quod minimo beneficio uitæ utitur, minime sentire: & eius quod omnino uiuit, omnino sentire proprium erit. Atque etiam ex eo quod omnino dicitur, argumenta ducēda sunt. In reprehensione quidē hoc modo: Si id quod omnino dicitur alterius eiusdem generis non est proprium, ne id quidem quod elationem habet eius quod est eiusdē generis, neque id quod submißionem habet alterius eiusdem generis, neque id quod maximam habet elationem alterius, neque id quod minimam habet submißionē alterius, erit propriū: quod ex hoc exemplo intelligi potest: Si hominis nō est propriū bonum esse, ne eius quidē qui hominis nomine magis, aut potius appellatur, probiorē esse proprium erit. At in cōfirmatione argumētum ab hoc loco sic sumetur: Si id quod omnino dicitur

tur

tur eius quod est eiusdē generis propriū est, id etiam quod maiorem elationem habet alterius, & quod minorem habet submißionem, quódque minimam ad maximam habet alterius eiusdem generis propriū, futurū est, ut si ignis proprium est sursum ferri natura, eius etiā propriū erit quod ignis potius dicitur celerius in superiorem locū suapte natura ferri. Eodémq; modo ex cæteris hæc cōcludenda sunt omnia. Alter locus est in reprehēsione talis: Si quod magis proprium uidetur alicuius, nō est proprium: ne id quidem, quod minus propriū esse uidebatur, alterius propriū erit. Eius loci tale exemplū erit: Si animalis magis proprium est sentire, quàm hominis scire: nec proprium est animalis sentire, non erit hominis scire proprium. In cōfirmatione autem hoc modo tractabitur: Si id cui illud minus additur, alterius cui idem adiūgitur est proprium, etiam id cui magis additur, alterius cui idem iūgitur, est futurū propriū: ut si minus hominis proprium est cicurem, & humanum esse natura, quàm animalis uiuere: hominis autem est proprium cicurem esse suapte natura & humanum, profectò animalis proprium erit uiuere. Tertius locus ex maiore & minore in reprehensione talis est: Si quid eius cuius magis est proprium, proprium non est, ne eius quidem proprium erit, cuius minus est proprium, & si illius est, non etiam huius erit: ut si colore infici extremitatis magis proprium est, quā corporis, nec propriū est extremitatis, nō erit propriū corporis omnino, colore infici: quod si est extremitatis proprium, non erit corporis proprium. At uerò in confirmatione huius loci nullus usus est: cùm præsertim idem multorum propriū esse nullo modo poßit. Quartus locus est in refutatione huiusmodi: Si quod magis proprium uidetur alicuius, id non est eius proprium, ne id quidem pro-

prium erit, quod minus proprium eius uidetur. Cuius exemplum tale est: Si animalis magis proprium est sensu percipi, quàm secari in partes: & animalis nõ est propriũ sensu percipi: nõ erit animalis proprium in partes secari. In confirmatione autem tractabitur hoc modo: Si quod minus proprium est alicuius, id eius proprium est, certè quod magis proprium est, eius erit proprium: ut si minus est proprium animalis sentire, quàm uiuere: & animalis proprium sentire est proprium, profectò animalis propriũ erit uiuere. Deinceps sequitur locus à paribus, cuius loci tractatio in refutatione hæc prima erit: Si quod æquè est proprium, non est proprium alicuius cuius æquè proprium est: ne id quidẽ quod æquè propriũ est, eius erit propriũ cuius æquè proprium est: ut si æquè propriũ est partis animi, in qua uoluptates uersantur, appetere, ac eius quæ rationis est particeps, ratiocinari: & eius partis in qua uoluptates uersantur, non est proprium appetere: non erit etiã ratiocinari eius quæ rationis est particeps, proprium. In confirmatione autẽ huius loci tractatio erit eiusmodi: Si id quod æquè proprium est, eius est proprium cuius equè proprium est, erit etiam quod æquè proprium est, eius propriũ cuius æquè proprium est: cuius exemplũ tale est: Si æquè propriũ est partis animi, quæ rationis est compos, primam esse sedem sapientiæ, atque eius in qua uoluptates habitãt, primam esse sedem temperantiæ, & partis eius quæ compos est rationis, primam esse sedem sapiẽtiæ proprium est: illius etiam in qua uoluptates habitãt, proprium erit primam sedem esse temperantiæ. Alter locus in reprehensione talis est: Si quod pari ratione alicuius est proprium, nõ est proprium eius: quod æquè proprium est, id non erit eiusdem propriũ, ut si cernere æquè proprium est

est hominis ac audire: hominis autem non est proprium cernere: non erit etiam audire hominis proprium. In con*firmatione autem talis usus erit: Si quod pari ratione alicuius est proprium, id eius proprium est, etiam id quod æquè proprium, eius erit propriũ: ut si æquè proprium est animi, eius partem ualere ad appetendum, ac posse ratiocinari primùm: animi autem propriũ est eius partem esse, quæ primùm appetat: animi etiam proprium erit, partem eius primùm posse raticinari. Tertius locus est in reprehensione eiusmodi: Si quid non est propriũ eius cuius æquè proprium est, non erit proprium eius cuius pari ratione est proprium: & si illius est proprium, alterius proprium non erit. Quod hoc exemplo illustrandum est: Si exempli causa incendere æquè proprium est flammæ atque prunarum, & flammæ incendere non est proprium, non erit prunarum proprium incẽdere: quòd si flammæ proprium est, non erit prunarum proprium: huius autem loci nullus usus est in confirmatione. Interest autem inter locum à similibus & à paribus, quod ille ex proportione sumitur; non ex eo quòd unum quodam modo alteri attribuitur: hic autem ex eo quòd inest unũ alteri certo quodã modo, uim habet. Deinceps locus in refutatione tractatur, si quis ex ui proprium statuet, propriúmque ui ad id quod non est, accommodabit, nec uis poterit rei quæ non est cõuenire, non erit propriũ quod positum est proprium esse: ut si quis dicat aeris proprium esse inspirabilem esse, ex ui proprium statuit, quandoquidem illud proprium respirabile, quod respirari potest significat; atque etiam proprium statuit rei quæ nulla est: siquidem sublato animali quod respirare aerem solet, aer esse potest: nec tamen si nullum sit animal, fieri potest, ut quid respiret: ita fit ut aeris non sit futurum*

proprium eiusmodi, quod respirari potest, tum cùm animal nullum erit tale quod respiret: quare aeris proprium non erit spirabilem esse. At in *confirmatione huius loci usus erit, quando ex ui proprium explicabimus, quod aut ad id quod est, aut ad id quod nõ est, refertur: sed ita ut uis ipsa rei quæ nulla est, posit conuenire: sic enim proprium erit id quod positum est non esse proprium: ut si quis eius quod est, propriũ ponat posse pati uel facere, is ex ui proprium expreßit, idque ad id quod est accõmodauit.* Q*uandiu enim aliquid est, id & pati aliquid & facere potest, ita eius quod est proprium, erit posse pati uel facere.* Extre*mus locus refutationis erit: quando ex præstantia & excellentia proprium exponitur, proprium nõ est quod positum est esse proprium: ij enim qui hoc pacto proprium statuunt, faciunt ut in quo oratio, in eo non etiam nomen uere dicatur: sublata enim re, tamen stabit oratio; quippe cùm alicui earum rerum quæ sunt, conueniat maxime: ut si quis ignis proprium dicat esse hoc totum, corpus leuißimum, igne sublato erit corpus aliquod leuißimum: non est igitur ignis proprium hoc totum, corpus leuißimum.* In *confirmatione autem, ne præstantia statuamus proprium prouidendum est: ex ea enim parte rectè ponetur proprium: ut si quis hominis proprium ponat hoc totum, animal natura cicur & humanum, is quoniam non expli cauit proprium ex præstantia, ex ea parte proprium rectè statuit.*

*

ARISTOTELIS TOPICORVM
LIBER VI.

Cap. I.

IN tractatione autem locorum definitionis, quinq; ad reprehēdendum nobis proponere debemus. Primū, omnino nō uerè dici de quo nomen, etiam orationē: debet enim in omni homine uerè dici hominis definitio. Alterum nō esse positum pro genere aut pro accōmodato genere, id genus quod est in definitione. Nam qui definit rem, debet ad genus differentiam adiūgere: cùm præsertim eorū quæ in definitione collocantur, rei quæ definiēdo explicatur, naturam genus declarat maximè. Tertium, nō esse propriam orationē, quoniā debet propriā esse definitio, quemadmodū suprà dixi. Quartum, ut omnia quæ dixi perfecta sint, non tamen rem definitam esse, nec eius uim explicatā. Postremū est uitiū, si tu quidem definiueris, non autē rectè. Ac si de quo nomē non etiam oratio uerè dicitur, ex locis accidentis ad id demonstrandum & concludendum argumenta ducenda erūt. Illic enim hoc unū egimus, ut uerène an falsò diceretur, cognosceremus: cùm præsertim quādo disserebamus accidens cōuenire, uerè dici, quando non conuenire, nō uerè dici fateremur. Non esse autem aptum genus id quod positū est, aut nō esse propriā orationē quæ data est, ex locis generis & proprij qui sunt expositi, docebimus: quod autē reliquum

est, non esse definitam rem, aut non rectè definitam, quemadmodū intelligemus, meditamur dicere. Primùm quidem an minus aptè res definita sit, uidendū est: quandoquidem facilius est facere aliquid, quàm rectè facere, ex quo perspicuum est, sæpius in hoc ipso peccari, quādoquidem difficilius est: ita argumenta facilius in hoc, quàm in illo genere suppetent. Sūt autem duæ partes eius rei, quæ non aptè definita est: Vna, si dubia & obscura interpretatione utamur. Debet enim is qui rem definit, quā potest apertißima interpretatione uti: quandoquidem cognoscendæ rei causa traditur definitio. Altera est, si aliquid amplius quàm necesse erat, in definitione posuerit: sic enim superuacaneum erit, quicquid amplius adiectū erit in ea definitione. Rursus utrunque eorum quæ exposita sunt, in plures partes distributum est. Ac primus quidem locus ad probandum definitionem esse obscuram, erit, cùm aliquod uerbum quod in definitione continetur, ambiguum erit. Vt si quis definiat ortum motum ad naturam ferentem, aut ualetudinem esse aptam caloris & frigoris temperationem & moderationem. Est enim ut motus, sic moderationis ambiguū uerbum, ita dubiū erit utrum uelit significare eorum, quæ explicata sunt & declarata, eo uerbo, quod multis modis dicitur. Quod idem continget, quoties res quæ definitur multis modis dicitur, neque explicatur. Sic enim incertum erit utrius definitionem explicauerit: incidúntque tum cauillationes, quasi non ad omnia quæ definiendo explicata sunt, accommodetur definitio: ídque tum incidet maximè, cùm obscura est & latens ambiguitas. Atque etiam ratiocinatio confici potest, diuisione adhibita, quot modis dicatur id quod in definitione concluditur. Si enim satis explicatum nō sit ulla significatione earum quibus id dicitur, profectò

fectò eo modo res rectè explicata non erit. Proximus locus est, quādo per trāslationem definitio explicatur: ut si quis scientiā definiens, immutabilem esse dicat, & quæ nunquā decidat, aut terram altricem, aut temperantiam concentū. Est enim obscurum quicquid per translationē dicitur. Calumniari etiam poterimus aduersus eum, qui translatione usus erit quòd non proprio uerbo sit usus: quandoquidem non poterit rei quæ definitur, accōmodari definitio, quod in tēperantia contingit: quādoquidē in sonis omnis cōcentus cernitur. Præterea si concentus genus sit temperantiæ, idem in duobus generibus erit, quorum neutrum alterum continet: neque enim concentus uirtutem cōtinet, nec uirtus cōcentū. Deinceps locus sequitur, quādo aliquis in definiēdo uerbis inusitatis utitur, id quod Plato fecit, qui oculum ὀφρυόσκιον, id est cilij umbram definiuit, & araneā σηψιδακὲς, in est, ut ita dicā, putrimordacē: aut si quis medullam ossium procreatricē dicat: quicquid enim inusitatū est, id obscurū est. Sunt etiā nonnulla quæ nec per ambiguitatem, nec per translationē, nec propriè dicūtur: ut si lex definiatur esse modus uel imago eorū, quæ natura iusta sunt: quæ omnia translatione deteriora sunt. Translatio enim illustrat, declarátq; quodammodo propter similitudinē id quod significatur: quippe cùm omnes qui trāsferūt uerba, ea propter quandam similitudinē transferāt. At uerò illud tale nullo modo rem illustrat, quādoquidē similitudo nulla reperitur, propter quam lex, modus, aut simulachrū dicatur: nec id propriè dici solet: ita si modū propriè aut simulachra legem dicant esse, mentiūtur. Est enim simulachrum id, cuius origo ab imitatione profecta est, quod in lege non reperitur. Quòd si impropriè id dicant, certè obscurè loquuntur, atq; deterius quā ea quæ per translationē dicuntur

tur. Locus alius erit, quando contrarij definitio ex ea quæ data est, nõ intelligetur. Quæ enim recte definitiones constituuntur, etiam contrarias significant atq; declarãt. Aut quando per se prolata, nõ perspicuum erit cuius sit definitio, sed simile aliquid usuueniet: quod in ueterum pictorum operibus, quæ quidẽ nisi quis superscripsisset, nũquam cognosci intelligique potuissent: ac ex iis quidẽ locis ad probandum non esse definitionẽ dilucidam argumenta ducentur. Quando autem abundans dabitur, & cõstituetur definitio: primum uidendum erit, an uerbum aliquod adhibitum sit eiusmodi, quod conueniat omnibus rebus, aut quæ sunt omnino in rerum natura, aut quæ subiectæ sunt generi eidem rerum earum quæ definiũtur. Sic enim, ut in definitione aliquid redundet necesse est. Nam & genus à cæteris, & differentia ab aliquo eorum quæ sunt in eodem genere debet rem quæ definitur seiungere. Atqui quod rebus omnibus conuenit omnino, à nulla separat, & quod omnibus quæ subiectæ sunt eidem generi cõuenit, ab iis quæ sunt in eodem genere nõ secernit: ita superuacaneum est tale illud quod adiectum est. Alius locus erit, quãdo id quod adiectũ est, est proprium: quo sublato, & reliqua oratio propria est, & naturã rei explicat. Quale est in hominis definitione hoc totum quod adiicitur, natũ ad disciplinam: eo enim sublato propria est definitio, naturãmq; rei indicat, atque ut uno uerbo complectar omnia, id omne superuacaneum est & redundans: quo sublato quod reliquum est, planam facit rem eam, quæ definitur. Qualis est etiam animi definitio, si quidẽ numerus sit se ipse mouens & agitans. Est enim animus id quod seipsum mouet, quemadmodum Plato definiuit, nisi forte proprium est illud quidem quod expositum est, sed numero sublato rei uim naturamque

que non declarat, quorũ utrum uerius ſit, difficile eſt explicare. In his autem omnibus quantum utilitatis ratio poſtulat, uidendum eſt. Qualis eſt pituitæ definitio illa, humor primus ex cibo incoctis: unus enim primus humor eſt non multi, ita redundat illud incoctus: quandoquidem ſublato illo propria reliqua eſt futura definitio. Fieri enim nõ poteſt, ut aliquid ex cibo unum atque alterum primum decidat: niſi forte pituita non eſt id omnino quod ex cibo primum decidit, ſed primum eſt eorum, quæ non ſunt concocta, ut illud non concoctum addendum eſſe uideatur. Nam ſi illo modo dicatur, nõ uera erit definitio: ſiquidẽ non eſt primum omnium. Proximus locus erit, quoties aliquid eorum, quæ in definitione continentur, non omnibus iis quæ ſunt ſub eadem ſpecie, conuenit. Qualis definitio deterius & abſurdius explicata eſt iis omnibus, in quibus aliquid adhibetur, quod omnibus naturis conuenit: illo enim modo ſi reliqua propria erat definitio, & tota propria erit: quandoquidẽ ſi ad proprium, aliquid quod uerum eſt addatur, omnino propria eſt tota oratio. At ſi quid eorũ quæ in definitione collocata ſunt, non omnibus conueniat iis quæ eidem ſpeciei ſubiiciũtur, tota eſſe oratio propria nullo modo poteſt, neque enim de re uiciſſim dicetur: cuius generis eſt hoc totum, animal gradiens bipes quatuor cubitorum: neque enim eiuſmodi definitio de re uiciſſim dicitur, propterea quòd non omnibus iis quæ eidẽ ſpeciei ſubiiciuntur, magnitudo quatuor cubitorũ conuenit. Illud etiam uidendum erit, an uerbum idem iteratum eſt: ut ſi quis cupiditatem definiat, uoluptatis & delectationis appetitionẽ. Omnis enim cupiditas eſt uoluptatis: quare illud etiam quod idẽ eſt cũ cupiditate, uoluptatis erit. Definitioni igitur cupiditatis cõueniet, eſſe appetitionem uoluptatis: nihil enim

inter

interest cupiditatẽ dicas, an appetitionem uoluptatis. Itaque esse uoluptatis de utroq; dicetur: nisi fortè hoc alienũ uideri nõ potest: homo enim cùm bipes sit, certè bipes erit: id quod idẽ est quod homo. Est autẽ idem quod homo animal gradiẽs bipes, ita animal gradiens bipes, bipes est. Sed non ex hoc alienum quicquã & incõmodũ efficitur, quandoquidem de animante qui gradiens est solo, ac per se sumpto, bipes nõ dicitur bis. Sic enim bis de eodẽ bipes diceretur: cùm autẽ de animante gradiente bipede nomẽ bipedis dicatur, semel tantũmodo bipes dicitur. Eadẽ est ratio cupiditatis, propterea quòd nõ de appetitione dicitur illud esse delectationis, sed de tota oratione: ita fit ut semel etiam hoc loco ratio dicẽdi exprimatur. Atqui iterare idẽ uerbũ non est incõmodum: sed illud demum incõmodum est, sæpe idẽ de aliqua re dicere: quod Xenocrati usuuenit, qui sapiẽtiam ait esse definitionẽ, & cognitionẽ naturarũ, quippe cũ definitio quædã sit cognitio: ita bis idẽ dixit adiecto uerbo cognitionis. In eodẽ errore uersantur ij qui refrigerationẽ caloris naturalis priuationẽ esse definiũt: nã cùm eius quod insitũ est, omnis sit priuatio, superuacaneum est nomẽ naturalis addere, satísque erat addere caloris priuationem: quãdoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur. Rursus uidẽdum est, an ad id quod omnino dicitur, aliquid etiam quod in parte sit, adiungatur: ut si quis æquitatem definiat imminutionem rerũ utilium atque iustarum. Cùm enim quod iustum est, etiam utile sit quiddam, profectò in rebus utilibus cõtinetur. Ita illud rerum iustarum redundat: quia posito eo quod omnino & in totum dicitur, id adiectum sit quod est in parte. Quod idem fiet, si medicinam aliquis definiat, sciẽtiam rerum salubrium animali & homini: aut legem, imaginem eorum

que

quæ natura & ui sua bona sunt & iusta. Nam quoniam quod iustũ est quædam pars est boni, is qui ita definit, sæpe idem dicit. Ac utrum rectè néne definitio explicata sit, ex his locis, & aliis eiusdem generis intelligemus. Ad probandum autem naturam rei explicatam esse aut non esse definiẽdo, ex iis quos deinceps exponemus, argumenta sumentur. Primùm uidebimus, num prioribus & magis perspicuis uerbis exposita sit definitio. Definitio enim rei cognoscendæ gratia traditur. Et rem cognoscimus non ex rebus & uerbis quibuslibet, sed ex prioribus & magis perspicuis, quemadmodũ in demonstrationibus contingit: ea enim uis est omnis doctrinæ & disciplinæ. Ex quo perspicuũ est, eũ non explicare rem definiẽdo, qui non rebus eius generis rem illustret & aperiat definitione. Si enim rem definiuit, certè multæ erunt eiusdem rei definitiones: quippe cùm perspicuum sit eum, qui rebus magis perspicuis, & notioribus definierit, aptius & commodius rem definiendo explicasse: ita eiusdem rei utraq; definitio erit propria: quod non ita est. Sua enim cuiusque rei una est uis atq; natura. Itaque si multæ eiusdem rei definitiones erunt, uis & natura rei eius quæ definitur, erit eadem, quæ utraq; definitione declaratur. Atqui & naturæ non sunt eædem, quãdoquidem aliæ & diuersæ sunt definitiones. Perspicuum est igitur eum non definiuisse rem, qui non magis perspicuis neque notioribus rebus definierit.

Cap. 2.

Ad probandum igitur nõ esse explicatã definitionem magis perspicuis rebus, duplex locus suppetet. Nam aut uidebimus, an ex magis dubiis omnino & ignotis, aut an nobis magis ignotis & dubiis exposita sit res definiẽdo: quoniam utroq; modo id fieri potest. Quod enim prius est, id eo quod posterius est, notius est omnino: ut pũctum linea,

&

& linea plano, & planũ solido: quemadmodum unio numero notior est, quoniam prior initiúmq; est omnis numeri. Itémque elementum syllaba. At uerò in nostra cognitione contrà interdum cõtingit. Nã & quod solidum est magis sub sensum cadit, quàm quod planum est: & quod planum est magis quàm linea, & linea quàm punctum: quippe cùm hæc plerisque nota sint omnia. Hæc enim cuiusuis, illa subtilis & otiosi ingenij est discere. Et quãquam præstat omnino eniti, ut posteriores res ex prioribus intelligamus & cognoscamus: (habet enim id maiorẽ uim ad scientiam) tamen apud eos qui rem ex talibus non possunt cognoscere, necesse est profectò rem definiendo aperire iis rebus, quæ illis notæ sunt & perspicuæ. Cuius generis sunt & puncti, & lineæ, & plani definitiones: omnes enim res antiquiores, posterioribus explicant: ut lineæ punctum, plani lineã, solidi planũ extremum esse definiunt. Sed tamen illud intelligendũ est, eos qui ita definiũt, uim & naturã rei quæ definitur, explicare nõ posse. Nisi fortè idẽ sit & nobis notius & omnino: siquidem omnes qui rectè rem definiũt, genere differẽtiísq; definire debent, quæ in iis sunt rebus quæ omnino, & per se notiores sunt, & magis perspicuæ, quã forma: quippe cũ sublato genere, sublata differentia, forma tollatur. Ex quo fit, ut speciẽ priora sint, & antiquiora. Atq; etiam notiora esse ex hoc intelligi potest, quòd cognita specie genus & differẽtiam cognosci necesse est: qui enim hominem nouit, etiam animal & bipes nouit: at cognito genere, aut cognita differẽtia, non necessè est speciẽ esse cognitam, ita species minus nota, & perspicua est. Iam uerò ita fiet, ut ij qui definitiones eiusmodi ueras esse cõfirmant, quæ ex iis constãt, quæ cuiq; perspicua sunt & nota, multas eiusdem rei definitiones esse fateantur. Nã quoniam

niam alia aliis nec eadem omnibus notiora sunt, una cuiq; & alia aßignanda erit definitio: siquidem definitio ex iis quæ cuique planiora sunt, & notiora cōstitui debet. Præterea iidem alia aliâs magis aperta uidentur. Nam à primo ortu ea quæ sub sensum cadunt: ubi autem acriori sunt iudicio, contrà. Ita ne eidem quidem semper eandem definitionem dare debent ij, qui definitionem rebus, quæ cuique magis perspicuæ sint, tractari uolunt. Ex quo perspicuum est non iis talibus, sed iis quæ omnino clariora sunt, rem esse definiendam, quippe cum ita demum una & eadem semper sit futura definitio. Ac fortasse quod omnino & ui sua notum est, nō omnibus perspicuum est, sed iis demum qui bene animo constituti sunt: quemadmodum id etiam quod omnino salubre est, iis salubre est quorū bene affectum est corpus. Tractari ergo hæc debent omnia accuratè & subtilitèr: adhiberi autē in disputationibus pro rerum usū. Sed cōsensu omnium euerti definitio tum potest facillimè, cùm nec omnino perspicuis & notis, nec iis quæ nobis nota sunt explicabitur. Ac una quidē ratione ita intelligetur non esse perspicuis traditam & apertam definitionem, si posterioribus (quēadmodum suprà dixi) priora declarabuntur. Alia autem ratione, si eius rei quæ stabilis & certa est, incertis & mutabilibus nobis statuetur definitio: quippe cùm prius sit, & clarius quod stabile & certum est, quàm quod incertum & mutabile. Ad probandum autem non constare ex prioribus definitionē, tribus ex locis argumenta sumentur. Primus erit si contrariis contrarium definiendo aperietur, ut si bonum malo definiatur: simul enim naturæ ordine sunt contraria, & quibusdam eadem ars in utroque uersari uidetur. Ex quo fit, ut alterum altero non sit notius. Sed tamen illud ignorare non debemus

mus

mus, quædam esse quæ aliter definiri non possint: cuius generis est duplū, quod sine simplo definiri non potest: itémque omnia quæ per se cum aliquo conferuntur. Nam cùm eorū omnium uis & natura idem ualeat, quod ad aliquid quodammodo affectum esse, profectò utrunque sine altero cognosci non potest, ut necesse sit alterum in alterius definitione contineri. Ac sunt cognoscēda illa quidem eius generis omnia, eísque in his (ut res feret) ita utendum est. Alter locus nobis argumenta suppeditabit, quando in definitione aliquid adhibetur quod idem ualet, quod res quæ definitur: id quod obscurū est, tum cū nō eodē uerbo utūtur, quod est rei quæ definitur: ut si solem astrū die perspicuum definiant: qui enim diei uocabulo utitur, etiam solis utitur. Vt autē hæc manifestò deprehēdantur, pro nomine, definitio sumēda est hoc modo: Dies est solis motus super terrā. sic enim perspicuum erit, eū qui motus solis super terram dixerit, etiam solem nominasse, ut solis nomine usus sit, qui diei usus fuerit. Alter locus est, quādo eo quod in eadē diuisione numeratur, alterum eiusdem generis definitur, ut si quis imparem numerū definiat, qui parē uno uincit. Sunt enim simul ordine naturæ ea quæ ex eodem genere distribuuntur in partes, cuiusmodi sunt impar & par, quæ numeri sunt differentiæ. Quod itē fiet, si superiora inferioribus definiendo aperiātur, ut si par numerus definiatur esse qui bifariam diuiditur, aut bonum habitus uirtutis. Nam & bifariam à duobus quæ sunt paria ductum est, & uirtus quædam est pars bonorū: ita hæc illis subiecta sunt. Necesse est etiam eum, qui eo quod infrà est utatur, etiam superiore uti, cùm præsertim qui uirtutis nomē usurpat, boni etiam nomen usurpet: quandoquidem uirtus in numero bonorum habetur. Itémque is qui bifariam dicat, pari utitur

tur: quoniam illud bifariam aliquid in duas partes diſtributum declarat, & duo paria ſunt. Atque hic quidem locus unus eſt, ut generatim dicam, ex quo ad docendum definitionem nō prioribus & magis perſpicuis eſſe illuſtratam, argumenta ducentur. Cuius partes erunt ſuperiores. Secundus locus erit, quādo res quæ definitur, ex aliquo eſt genere, neque in genere ponitur: qui error in iis omnibus uerſatur, in quibus nō ponitur genus definitionis: ut ſi quis corpus definiat, id quod habet tres dimenſiones: aut hominem, id quod rationē numerorū tenet, is non dicit quid eſt, quod habet tres dimēſiones, quæ eſt magnitudo, & quid eſt quod ſcit numerare, quod eſt animal. Genus autem quid res ſit declarat, & primū eorū quæ in definitione dicūtur, collocatur. Idē fiet, ſi res quæ definitur, in multis dicatur, 15 neque ad omnia pertineat definitio: ut ſi quis grāmaticam definiat, artem eſſe ſcribendi id quod dictatur & profertur. Deeſt enim & legēdi, quandoquidem non potius ſcribendi quàm legendi eam artem tradidit is, qui eam definiuit: ut non qui alterum, ſed qui utrunque dixerit, definiſſe uideatur: ſiquidem eiuſdem rei multæ definitiones eſſe non poſſunt. Ac in nonnullis quidem hoc uere dicitur quod expoſitum eſt: in quibuſdam uerò non item: cuius generis ea ſunt omnia, in quorum utroq; non per ſe res quæ definitur cernitur, quemadmodum medicina in morbo, & in ualetudine uerſatur, quorum in ualetudine ui ſua & per ſe, in morbo temerè & caſu cernitur: præſertim cùm omnino alienum ſit à medicina morbum efficere atque generare. Ita non uerius medicinam definiendo aperit is qui utrunque complexus eſt, quàm is qui alterum, imò uerò deterius: quandoquidem quiuis alius morbum efficere poteſt. Proximus locus erit, quando non ad id quod præſtantius eſt,

sed ad id quod deterius, res quæ definitur accommodatur, cùm plura sint in quibus uis eius intelligatur. Omnis enim ars uisque omnis, ad id quod continet præstantißimum omniũ referri uidetur. Rursus si res quæ definitur in proprio & accommodato genere non collocetur, argumenta ex his locis generis, quos suprà exposuimus ducentur. Iam si quis superiora genera definiẽdo dicat, nõ rectè definiet, ut si quis iustitiam definiat esse habitum efficientem æquabilitatis, aut habitum qui suum cuique tribuit: is enim ita definiendo uirtutem transilit. Quoniam igitur iustitiæ genus prætermittit, uim eius & naturam non explicat: quippe cùm cuiusque rei uis sit cum genere coniũcta. Hic autem locus idem ualet quod ille: Non in proximo genere aliquid collocare. Qui enim in proximo genere numerarit aliquid is superiora dixit omnia: quãdoquidem in inferioribus ea quæ suprà sunt, intelligũtur. Quocirca aut proximum genus in definitione usurpandum est, aut generi quod suprà est, adiũgendæ sunt differentiæ omnes, quibus uicinum genus definitur. Sic enim nihil prætermittetur, exprimetúrque oratione inferius genus pro nomine: At qui superius genus solum dixerit, non etiam inferius explicat: ueluti qui plantam dicit, non etiam arborem declarat. Rursum in differentiis eodem modo uidendum est, an generis differentias definiendo explicarit. Nam si rem aliquam nõ suis propriis differentiis definierit, aut etiam aliquid dixerit eiusmodi, quod nullius rei differentia esse poßit, ut animal, ut substantiam: is rem non definiuerit. Atque etiam illud uidendum est, sitne aliquid quod diuisum quasi ex altera parte differẽtiæ quæ proposita sit, respõdeat. Si enim non sit, profectò quæ data est, non erit generis differẽtia: quãdoquidem in differentias, quæ diuidũtur ex cõtrariis partibus

tibus

tibus genera omnia tribuuntur: ut animal in terrenum & pennigerum, in aquatile & bipes. Aut si est differentia qua ex altera parte genus diuidatur, nec de genere uerè dicatur, perspicuum est neutram generis esse differentiam, præsertim cùm omnes differentiæ in quas genus tribuitur, de proprio & suo genere uerè dicantur. Itémq; si uerè illa quidem dicatur, neque adiecta generi speciem efficiat, profecto nõ erit generis hæc talis, speciei procreatrix differẽtia: quippe cùm speciei effectrix differẽtia speciẽ procreet, si cum genere iungatur. Quòd si hæc in differẽtiis non numeretur, nec ea quidem quæ prolata est: quandoquidem in hanc etiam genus diuisum est. Illud etiam considerandum est, an in negationem genus sit distributũ. Quod ij faciunt, qui lineam definiunt, longitudinem esse latitudine carentẽ. Nam cùm nihil aliud indicet, nisi quod non habet latitudinẽ, ita fiet, ut genus definitionis formæ sit particeps: quandoquidem longitudo omnis aut caret latitudine, aut habet latitudinem, & de rebus omnibus aut aientia aut negantia uerè dicuntur. Ita longitudo cũ lineæ genus sit, aut non habebit, aut habebit latitudinem. Atqui longitudo nõ habens latitudinem speciei ratio est. Itemque habens latitudinem, præsertim cũ quod latitudinis expers est, & particeps, sint differentiæ: ex differentia autem ac genere speciei constãt ratio & definitio: ita genus sibi formæ definitionem uẽdicabit. Itémque differentiæ, quandoquidẽ altera differẽtiarũ quas exposuimus, de genere dicitur necessariò. Hic autẽ locus ualet contra eos, qui ponũt ideas esse. Si enim non est ipsa longitudo, quónam tandem pacto de genere dicatur, quod aut latitudine caret, aut latitudinis est particeps? Debet enim alterum modò eorum de omni lõgitudine dici, siquidẽ futurũ est, ut uerè de genere dicatur. Quod ita tamen 20

men non sit, cùm sint longitudines quæ latitudine careant, & quæ habeant latitudinē. Ergo hic locus cõtra eos solos ualebit, qui genus unũ numero esse contendunt, quod ij faciunt, qui ideas ponunt. Nam & ipsam longitudinem, & ipsum animal uolunt genus esse. Quanquam in quibusdam definiendis negatio adhibenda est necessariò cuius generis sunt priuationes. Cæcum enim est id quod aspectum non habet, tum cùm ei est aptus natura. Nihil autem interest, negatione res definiatur, an affirmatione eiusmodi, cui necesse sit negationem ex altera parte in diuidendo respondere: ut si quis lineam, longitudinem quæ latitudinem habeat, definierit. Quod enim habet latitudinem, ei quod ea caret, cùm in eas quid diuiditur, respondet, præterea nihil: ita rursus in negationem genus tribuetur. Illud etiam uidendum est, speciémne definiendo pro differentia dixerit, quod faciunt ij qui conuitium contumeliam cum irrisione definiunt. Nam cùm irrisio quædam sit contumelia, fit ut non differentia, sed specie sit irrisio. Iam illud etiam an genus pro differentia definiẽdo posuerit: ut si quis uirtutem, habitum bonum definiat. Est enim bonum uirtutis genus. Nisi fortè nõ genus bonum est, sed differẽtia, siquidem uerum est illud, non posse idem in duobus generibus numerari, quin unum altero contineatur. Neque enim bono habitus, neque habitu bonum continetur: quandoquidem non omnis habitus bonus est, neque omne bonum habitus. Ita utrũque esse genus nullo modo potest. Quòd si habitus uirtutis genus est, profectò bonum non uirtutis genus, sed differentia est. Præterea habitus quid sit uirtus declarat: bonum autem non quid sit, sed qualis, indicat. Atqui quale quid significat differentia. Vidẽdum etiam est, an quid non quale quid, quæ data est differentia, declaret: quoniã qualitat

litatem omnis differentia declarat. Atque etiam fortène ac temerè rei quæ definiatur differẽtia conueniat. Vt enim nullum genus, sic differẽtia nulla in iis numeratur quæ temerè & casu rei conueniunt, præsertim cùm alicui conuenire & non conuenire non poßit differentia. Iam si de genere dicatur differentia aut species, aut aliquid eorum quæ speciei subiecta sunt, nulla definitio est. Nihil enim eorum que enumerata sunt, de genere dici potest, quandoquidẽ in pluribus genus quã omnia reperiatur. Quod idẽ fiet; si de differẽtia genus dicatur: cùm præsertim nõ de differentia genus, sed de iis de quibus differentia, dicatur. Veluti animal in homine, boue, cæterísq; terrenis animalibus dicitur nõ in ea differẽtia quæ de specie dicitur. Si enim de singulis differẽtiis animal dicetur, certè multa animalia de specie dici poterunt, cùm præsertim de specie differentia dicatur. Præterea isto pacto aut in formis, aut in indiuiduis, omnes differentiæ numerabuntur: si quidem animalia esse ponatur: quandoquidem omne animal uel speciei uel indiuiduorum nomen obtinet. Similitérque considerandum est, an species, uel aliquid eorum quæ subiecta sunt sub speciem, de differentia dicatur: quod fieri non potest, quãdoquidem ad plura differentia quàm forma transfertur. Isto etiam pacto fiet, ut inter species differentia numeretur, si quæ species de ea dicatur. Si enim de ea homo dicatur, certè homo est illa differentia. Illud etiã uidendum est, an specie non sit prior differentia, debet enim ut genus sequi, sic specie antecedere differentia. Illud etiam, an alterius generis sit differentia ea quæ producta est, quòd quidem nec contineatur nec contineat. Neque enim uidetur duobus generibus data eadem differentia, quorum alterum ab altero minimè contineatur. Sin secus, profectò illud etiam fiet,

24 25 26 27

ut eadem ſpecies in duobus generibus ſit, quorum unum non contineatur ab altero. Ex differentia enim genus concluditur, ut ex terreno & bipede, animal. Ita fit, ut in quo differentia, etiam genus utrunque dicatur. Ex quo perſpicuum eſt, formam in duobus generibus eſſe, quorum unum altero non comprehendatur. Niſi fortè non omnino fieri non poteſt, ut eadem differentia duorum ſit generum, quorum neutrum alterum cõtineat, ſed adiungendum eſt, quorum utrunque eidem minimè ſubiicitur. Nam terrenum animal & pennigerum animal, genera ſunt, quorum neutrum alterum complectitur, quorum utriuſque bipes differentia eſt: ita addendum illud eſt, quorum utrunque ſub idem genus non ſubiicitur: hæc enim duo animali ſubiecta ſunt. Illud etiã perſpicuum eſt, nõ neceſſariò ex omni differentia ſuum concludi genus: quandoquidem eſſe duorum generum, quorum unum altero non continetur, eadem poteſt: ſed ſolùm alterum neceſſe eſt ex ea concludi & probari, eáque quæ ſuprà ſunt omnia: quemadmodum animal pennigerum uel terrenum ex bipede concluditur. Videndum etiam, an id quod alicubi quid eſſe ſignificat, pro differentia poſuerit. Neque enim inter ſubſtantiã & ſubſtantiam hoc intereſt, quòd alicubi ſit. Itaq; eos qui animal in terrenum & aquatile partiuntur, reprehẽdunt: propterea quòd terrenum & aquatile in aliquo eſſe declarant. Niſi fortè in his nõ iure reprehẽdunt. Neq; enim in aliquo eſſe aut alicubi aquatile & terrenum, ſed quale quid indicat: præſertim cũ ſi ſit in loco ſicco, tamen æquè aquatile: & ſi in humido loco, terrenũ non aquatile ſit futurũ. Sed tamen hoc perſpicuũ eſt, ſi quid eſſe in aliquo ſignificet differẽtia in ea exponenda & explicãda peccari. Præterea uidẽdum eſt, an perturbationem in differentia numerarit. Omnis

enim

enim perturbatio amplificata,ex statu suo naturam dimouet,ex quo genere non est differentia. Magis enim statum eius cuius est differentia,differentia conseruat,neque fieri potest omnino,ut sine sua quicque differentia permaneat: sublata enim terreni differētia, esse homo nullo modo potest. Quibus autē (ut omnia semel complectar) commutatur id in quo ea sunt,eorum nihil illius differentia est:quādoquidem omnino eiusmodi amplificata naturam è statu suo dimouent. Quapropter qui talem aliquam differētiam dederit,in eo peccauit, quoniā in differentiis nō cernitur cōmutatio,quæ alteratio solet appellari. Iā si quis definiēdo aliquid eorum,quæ cū aliquo conferūtur,non constituerit differētiam quæ ad aliud aliquid referatur, errabit. Eorū enim quæ cum aliquo conferūtur,tales etiā debent esse differētiæ. Quod in arte perspici potest, cuius differētiæ sūt, ut una sit cognitionis, altera actionis, tertia effectionis, quæ ad aliud referūtur omnia. Nam cognitio & actio, & effectio intelligi nō possunt,quin alicuius res esse dicātur. Illud etiā considerandū est,an ad id definitionem accōmodarit is qui rem definit, ad quod natura apta sunt omnia, quæ cum aliquo conferuntur. Sunt enim quædam, quibus ad id solum uti licet, ad quod natura aptum est unūquodque eorum quæ cum aliquo conferūtur, sunt quibus etiam ad aliud licet:ueluti aspectu ad cernendum tātummodo uti licet:at labro etiam quis hauriat,tamē si quis definiat, labrum instrumentū esse ad hauriendum,peccabit, quoniam ad id non est natū & comparatū. Definitio autem illius,ad quod natum & institutū est unumquodque, hæc est, id ad quod prudēs,quia prudens sit,utitur,& propria cuiusque rei ars & scientia. Peccabit etiā definiēdo,qui rei cui primum conuenit,non accommodat definitionem, quoties in

31

32

33

pluribus intelligetur: ut si quis (exempli causa) prudentiam definiat, hominis aut animi uirtutem, nõ eius partis animi quæ rationis est particeps. Est enim prima sedes prudẽtiæ in parte animi quæ ratione utitur: quod quidem ex ea & animus & homo prudens esse dicitur. Præterea si non est hoc rei quæ definitur subiectũ, cuius uel habitus uel dispositio in definitione esse dicitur, uitiose definiuit. Omnis enim affectio, omnísq; perturbatio in eo sita esse solet, cuius est affectio & perturbatio: quẽadmodum ars in animo, cuius est affectio sita est. Interdum autem in his ipsis peccatur, uelut ab iis qui aiunt somnum esse sensus imbecillitatem: & dubitationem, æqualitatem rationum contrariarum: & dolorem, discordiam partium cõiunctarum natura, uehementiore motu excitatam. Neque enim somnus inest in sensu: quod necesse esset, si esset sensus imbecillitas. Itémque ne dubitatio quidem in cõtrariis rationibus inest, nec dolor in coniunctis natura partibus: dolebũt enim res inanimæ, siquidem dolor eis aderit. Atque etiam illa ex eo genere ualetudinis definitio est apta cõpositio caloris & frigoris. Sic enim necesse erit ualere res calentes & frigidas. Nam cũ cuiusq; rei apta cõpositio in illis sit, quorũ est apta cõpositio, certe in eis etiam ualetudo insit necesse est. Præterea ita fiet, ut ij qui sic definiunt, quod effectus est, efficiens esse dicant, aut contrà. Neq; enim dolor dissensio partium natura coniũctarum, sed hoc est quod ad eum efficiẽdum uim habet, nec imbecillitas sensus, somnus, sed alterum alterius efficiens est: quippe cùm aut propter imbecillitatem sensus somno opprimamur: aut propter somnum, sensuum munere nõ fungamur. Itémq; dubitationem afferre solet cõtrariarum rationum æqualitas. Cùm enim in utranque partem de aliqua re cogitamus, & paria sunt

mom

momenta rationum, tum denique quid nobis agendum ſit, dubitamus. Iam omnium temporum habenda ratio eſt, ſicubi diſcrepent: ut ſi quis immortale animal quod nūc non interit definiat. Sic enim fiet, ut animal quod nunc interitus expers eſt, hoc tēpore ſit immortale. Niſi fortè in hoc id non eſt uerum: eſt enim ambiguum nūc interitus eſſe expers aliquid. Aut enim nō interiſſe nunc ſignificat, aut non poſſe interire hoc tempore: aut eſſe hoc tēpore eiuſmodi, ut nūquam intereat. Cùm igitur dicimus, hoc tempore interitus expers eſſe animal, non hoc dicimus, tale eſſe nunc animal, ſed, quod nunquam occidere poßit: hoc enim idem eſt quod immortale. Ita minimè efficitur, ut id nunc tantùm ſit immortale. Attamen ſicubi id accidat, ut quod oratione explicetur, hoc tempore inſit, aut ſuperiore, id autem quod nomine declaratur, non inſit, nunquam idem erit. Vſus ergo huius loci talis eſt. Atque etiam illud uidendum eſt, idne quod definitum ſit, alia oratione, ac ea quæ allata eſt, aptius explicetur: ut ſi iuſtitia definitur, poteſtas ſuum cuique tribuēs, iuſtus eſt enim potius, qui ſuum cuique uult tribuere, quàm qui id poteſt. Ex quo fit, ut non ſit iuſtitia, poteſtas ſuum cuique tribuēs: alioqui iuſtus etiam eſſet, qui ſuum cuiq; tribuere poſſet. Illud etiā uitioſum eſt definiēdi genus, cū res acceßionē recipit: id autē quod oratione explicatur, nō recipit: aut cōtrà, cùm id quod oratione explicatur, recipit, res autem nō recipit acceßionem. Aut enim utrunque, aut neutrū capere debet, ſiquidem idem eſt quod oratione explicatur, & res ipſa. Vitioſum etiā illud genus eſt, cùm utrunq; acceßionem illud quidem recipit, ſed non ſimul, ut ſi amor cupiditas concumbendi definiatur. Cùm enim is qui uehementius amat, non magis concubitum appetat, fit, ut non recipiat ſimul utrūque acceßionem: quod

35 36 37 38

39 quidem deberent, siquidem idem ualerent. Quod idem fiet, si propositis duobus, de quo magis res dicetur, de eo minus dicetur oratio. Vt si ignis definitur corpus tenuißimũ. Nã & flamma magis ignis est, quàm lux, & corpus tenuißimum flamma est minus luce. Atqui utrunque eidem magis
40 conuenire deberet, siquidem idem ualerẽt. Vitiosum etiam est definiendi genus, si duobus propositis unum utrique æquè cõuenit, alterum non æquè, sed alteri magis. Item cùm
41 duo sunt ad quæ res quæ definitur pertinet, si utrunque ad definiendum acceperit, quasi ponens duas definitiones: ut si pulchrũ definiatur id esse, quod uel oculos, uel aures demulceat: & id quod est, quod pati, uel facere quid potest. Sic enim simul idem, & pulchrum erit, & non pulchrum, itémque idem erit, & non erit: quandoquidem quod aures mouet ac demulcet, idem erit quod pulchrum: ita quod non demulcet aures, idẽ ualet, quod id quod minimè pulchrum est. Rebus enim eisdem, eadem data sunt cõtraria. Contrarium autẽ est pulchro, id quod pulchrum nõ est, eiq; quod sensum aurium suauitate quadam mouet, id quod non mouet sensum auriũ, perspicuũ est igitur, idem ualere id quod non mouet aures suauitate quadam, & id quod est nõ pulchrum. Si quid igitur est quod sensum oculorum moueat, non aures, id & pulchrum & non pulchrum futurum est.
42 Eodémque modo idem esse & non esse doceremus. Iam uerò si orationes pro nominibus sumamus & generum, & differentiarum, & eorum omnium quæ diffinitio complectatur, an aliquid eorum discrepet, uidendum est.

43 Cap. 3. Quòd si res quæ definitur in iis sit, quæ cum aliquo conferuntur, uel per se, uel ratione generis, considerandum erit, an in definitione expressum nõ sit id cum quo, uel ipsa per se, uel generis cõmunione conferatur: ut si quis scien-

tiam

tiam opinionem immutabilem definiat, uel uoluntatem cupiditatem ab ægritudine uacuã. Eorum enim omnium quæ cum aliquo conferũtur, natura ad alterum refertur, quandoquidem uniuscuiusque eorum quæ ex illo sunt genere, natura illa sit, ad aliquid quodammodo affectum esse. Debuit ergo scientia definiri, opinio de eo quod sciẽtia continetur, & uolũtas boni cupiditas. Quod item fiet, si grammatica literarum scientia definiatur. Exprimendum enim fuit definitione cum quo ipsa, genúsue conferatur. Illud etiam uidendum est, an alicuius eorum quæ cum aliquo cõferuntur, non ad finem directa sit definitio: finis autem unicuique est quod optimum est, aut quo cætera omnia referuntur. Ita aut quod optimum est, aut finis, & extremum exprimi debet. Vt cupiditatem non rei quæ uoluptatem affert, sed ipsius uoluptatis: quippe cum eius gratia, etiam id quod eam efficit, expetamus. Videndum etiam est, idne ad quod retulerit, in ortu uel actione consistat. Nihil enim eorum finis est. Egisse enim, & ortum esse, finis potius nomen, quàm uel oriri, uel agere obtinet. Quanquam non in omnibus rebus ita est, ferè enim omnes uoluptatem capere ex quaque re malunt, quàm desiisse capere: ita agere potius finem constituunt, quàm egisse. Iam in quibusdam si quanta qualiáque sint, & ubi fiant, itémque cæteræ dißimilitudines minimè explicẽtur, uitiosa erit definitio. Vt si non aperiatur, qualis & quãtæ gloriæ cupidus sit ambitiosus. Nam quoniã omnes gloria ducuntur, non satis est ambitiosum dicere eum qui gloriæ sit appetens: addendæq; sunt differentiæ quas enumerauimus. Itémque si auarus definiatur, quãto studio pecuniæ teneatur, exponendum est: aut si impotens, quarum uoluptatum sit, in quibúsque uersetur. Neque enim si quis qualicunque,

&

& quauis uoluptate uincatur, is cõtinuò impotens habendus est: sed is demum qui certa quadam superetur. Eiusdem generis sunt definitiones, & quæ noctem definiũt umbram terræ, & quæ terræmotũ motionem terræ, & quæ nubem aeris craßitudinem, & quæ uentum aeris motionem. Addendum enim quantum, & quale id sit, & ubi fiat, & unde. Quod eodem modo de aliis eiusdem generis iudicãdum est. Qui enim quanuis differentiã prætermittit, is naturam rei nõ explicat. In id autem quod prætermissum est, omnis semper dirigi debet argumentatio. Non enim si quomodocunque, aut quantũlibet terra mota sit, continuò terræmotus est: nec si aer quoquo modo, aut quiuis pellatur, uentus est. Eodẽ modo peccatur in appetitionibus definiẽdis, cùm quod uidetur nõ adiicitur, in cæterísq; omnibus, in quibus illud adiiciendum est: ut si uolũtas definiatur, appetitio boni: & cupiditas, appetitio rei quæ uoluptatem efficit, nec addatur, eius quod bonum uideatur, aut eius rei quæ uoluptatem efficere uideatur. Sæpe enim ignorant ij qui cupiditate tenentur, bonum esse, aut iucundũ esse id quod cupiũt. Ita nõ est necesse id esse bonum aut iucũdum, sed modò uideri. Debuit ergo eo pacto explicatio fieri. Quòd si ita, ut dixi, rem tradat & aperiat, ad species impellendus erit is qui ponit ideas esse. Neq; enim idea est in ulla re quæ esse uideatur & appareat, & species ad speciẽ referri uidetur: ut ipsa cupiditas ipsius iucũdi est, & ipsa uoluntas ipsius boni. Non igitur eius quod bonũ esse uideatur, ipsa uolũtas erit: neque rei quæ uoluptatem afferre uidetur, ipsa cupiditas. Absurdum est enim esse aliquid ipsum bonũ apparens, aut iucundum. Iam si habitus definitio explicetur, ex eo in quo est habitus, ducetur argumentum: & si eius in quo est habitus, ex habitu. Itémque in cæteris talibus, ut si id iucundum

in definiendis appetitionibus

43

cundum dicatur quod prodest, etiam qui uoluptate afficitur, adiuuatur. In definitionibus autem eius generis fit, nescio quo modo, ut is qui rē definiēdo aperit, plura uno definiat. Qui enim scientiam definit, quodammodo etiam definit ignorationem: itémque quod doctū & indoctum est, scire & ignorare. Sic enim primum planū fiat quodāmodo, etiam cætera perspicua fiēt omnia. Quapropter in his talibus, si quid discrepet, ex his locis quos in contrariis, & coniugatis exposuimus, argumenta ducemus. Atque in iis etiam quæ cum aliquo conferuntur, uidendum est, an ad quod genus accommodatum est, etiam ad illud aliquid relata sit forma. Vt si opinio cū eo quòd opinabile est cōfertur, etiam opinio quædam cum quodam opinabili cōferetur. Et si res multiplex ad submultiplicem refertur, etiam quædam multiplex ad quandam, & certam submultiplicem referetur. Si enim nō ita explicata res est, profectò uitiosa erit definitio. Et illud uidendum, an cōtrarij explicata expositáque sit definitio cōtraria, ut sítne simpli definitio contraria dupli definitioni. Si enim duplum est quod pari uincit, etiam simplum erit, quòd pari re uincitur. Eadem est ratio eorum contrariorum, quæ aduersa dicūtur. Contrarij enim contraria erit definitio, una quadam contrariorū inter se cōnectione, hoc modo: Si id prodest quod bono afficit, etiam id obest, quod malis afficit, aut quod bonis priuat. Alterum etiam eorum cōtrarium sit eius, quod prius dictum est, necesse est: quòd si neutrum contrarium sit eius, quod initio expositum est, certè neutra eorum quæ posterius exposita sunt, esse contrarij definitio ullo modo potest: ita ne ea quidem quæ initio data est, uerè & rectè fuit explicata, & constituta. Quoniámque contraria sunt quædam quæ alterius priuatione dicūtur, ut inæqualitas

litas æqualitatis priuatio uidetur esse, inequalia enim sunt quæ non sunt æqua & paria: profectò id semper quod priuatione dicitur, altero cõtrario definitur necessariò, alterum nõ etiam necesse est illo, quod ex priuatione nominatur, definiri. Sic enim fieret, ut utrunque ex altero cognosceretur. Quare hoc uitium in contrariis animaduertere debemus: ut si quis æqualitatem definiat id, quod inæqualitati contrarium est: definiẽdo enim aperit rem, eo quòd ex priuatione appellatur. Iam uerò necesse est eum qui ita definiat, ea re uti quæ definiatur. Quod ita intelligetur, si cũ nomine commutetur oratio. Quando enim nihil interest, inæqualitatem dicamus, an æqualitatis priuationem, certè erit æqualitas cõtrarium æqualitatis priuationi: ita eadem re usus est. Quòd si neutrum contrariorum priuatione dicatur, eodémque modo explicetur definitio, ut bonum est, quod malo est contrarium: certè malum erit quod est bono contrarium. Eorum enim quæ ita contraria sunt, similiter explicãda definitio est. Sic rursus fiet, ut eam ipsam rẽ quæ definiatur, adhibeat in definitione, præsertim cùm insit bonũ in mali definitione: ita si bonũ malo cõtrarium est, malũ autẽ nihil refert dicas, an quod bono est cõtrariũ, efficietur, ut bonũ contrariũ sit eius quod bono cõtrarium est. Ex quo perspicuũ est, eodem usum esse eum qui ita definiat. Vitiosa etiam definitio est, cùm ita aliquid eorũ quæ priuãtia sunt, aperitur: ut cuius sit priuatio, ueluti habitúsne, an cõtrarij, an cuiusuis, minimè explicetur. Quod idem fiet, si cuius aut in quo solet esse priuatio, non addatur omnino, an in quo primo soleat habitare, ut si quis ignorationem priuationẽ esse dicat, nec addat priuationẽ esse scientiæ, aut non adiungat in quo uersari soleat, aut si adiũgat, nõ dicat in quo primo id habitare soleat: ut si quis nõ in ea

53

54

Kk 3

parte

parte animi quæ rationis est particeps, sed in homine, uel in animo aliquid situ͂ esse definiendo explicet. Si enim quid uis horu͂ prætermiserit, aberrabit. Eodémq; modo, si quis cæcitatem non aspectus priuationem in oculis dixerit. Qui enim uim & naturam priuationis accommodatè aptéque explicare uult definie͂do, is debet, & cuius rei sit priuatio, & quæ res priuetur, exponere. Illud etiam considerandum est, an priuatione explicetur quod no͂ numeratur in priua͂tibus. Qui quide͂ error in ignoratione uersari uidetur iis, qui nullam ponunt ignorationem, cuius natura ex nega-tione intelligatur. Quod enim artis & scientiæ expers est, id ignorare minimè uidetur: sed id demum, quod errat & fallitur. Itaq; nec res inanimas, nec pueros ignorare dici-mus. Ita non priuatione scientiæ ignora͂tia dicitur. Iam il-lud uidendum est, an similibus nominis casibus similes defi-nitionis casus respo͂deant: ut si id prodest, quod efficie͂s est ualetudinis; utiliter, acco͂modatè ad ualetudinem efficien-dam, etia͂ quod profuit, id ualetudinem efficit. Spectandum est etiam ex idea, sitne uera, & propria quæ data est defi-nitio: quandoquidem in quibusdam id non reperiri cerni-tur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitionibus mortale. Si enim idea est, certè non est mor-talis, ueluti ipse homo: ita ideæ minimè conueniet definitio. Omnino necesse est, si addatur id quod efficiens est, aut pa-tibile in idea discrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles uidentur ideæ iis, qui ideas defendunt. Quales definitiones contra eos ualent.

Vitiosum etiam genus definiendi est, si omnium eorum quæ ambiguè dicantur, communis una definitio statuatur. Cùm enim synonyma sint ea, quorum una est nomini congruens definitio, nullius certè eorum quæ nomen com-plecti

plectitur, propria definitio est, quãdoquidem æquè omnibus homonymum conuenit. Quod uitium in uitæ definitione reperitur, quã Dionysius tradidit, Motus uniuerso eorum quæ nutriuntur generi, natura insitus. Nec enim hæc oratio animantibus magis inest, quàm iis quæ è terra gignuntur: cùm interim uitæ non unum genus sit, aliúdque uitæ genus animantibus, aliud iis quæ è terra gignuntur, tributum esse uideatur: atque fieri potest, ut quasi de industria, sic definitionem uitæ explicemus, quasi sit synonymũ uerbum, unúmque sit genus uitæ: sed etiam nihil prohibet eum qui homonymiam & ambiguum perspiciat, uelítque alterius definitionẽ tradere, ita tamen facere, ut non propriam, sed communem utriq; statuat definitionem. Sed tamen utrouis modo id fecerit, certè aberrabit. Quoniã autem quædam homonyma obscura sunt, is quidem qui interrogat, eis pro synonymis uti debebit: nõ enim alteri, unius significati cõueniet definitio. Ita alter quodammodo definisse non uidebitur, quoniam in omnia cõuenire debet synonymum: idem autem ipse si respondeat, ambiguum debet distinguere. Quoniámque nõnulli eorum qui rem aliquam defendunt in disputationibus, synonymum ambiguum esse dicunt, quoties non conuenit in omnia quæ statuta est definitio, & ambiguum in synonymis ducunt, si utrísque conueniat: antè quàm aggrediaris ad disputationem, cõuenire debet, qualia uelit ea esse, qui respondet: aut antè ratiocinandum est, & concludendum ambiguum esse, aut synonymum, aut utrũlibet. Facilius enim concedunt ij qui quid sequatur, non prouident. Quòd si non cõuenerit inter eos qui disserunt, & aliquis synonymum ambiguum esse dicat, propterea quòd ea definitio, quæ data est, in hoc sicut in illo minimè intelligatur: tum uidendum est, an huius in

cætera

cætera coueniat definitio. Perspicuum est enim id synonymum cum reliquis futurum: aut certè si illud sit, nec tamen hoc cum aliis synonymum sit, plures erunt reliquorum definitiones: duæ enim nominis definitiones ad ea accommodabuntur, & prior quæ data est, & posterior. Rursus si quis quid eorum quæ multis modis dicũtur definiat, neque in ea omnia quæ uerbum ambiguum complectitur, definitio conueniat, nec ambiguum tamen dicat, sed nomen non omnibus conuenire, quoniam ne definitio quidem in omnibus reperiatur: contra eum afferre debemus, appellatione utẽdum esse ea, quæ & tradita sit, & ab omnibus recepta: nec illam æquum esse infirmare: tametsi quædam sint, in quibus à uulgi consuetudine discedendum esse uideatur. Si autem alicuius eorum uerborum quæ coniuncta sunt, definitio statuatur, detracta alterius eorũ quæ copulata sunt, oratione, an reliqua ei quod reliquum est cõueniat, uidendum est. Si enim secus, profectò ne tota quidem toti conueniet; ut si quis hoc totum lineam finitam rectam definiat, extremitatem plani habentis extremitates, cuius medium extremitatibus adiungitur: si finitæ lineæ hæc definitio est, extremitas plani quod habet extremitates, hæc reliqua debet esse recti definitio: Cuius medium extremitatibus addatur. Atqui linea infinita, nec medium habet, nec extremitates, cùm interim recta sit: Ita non est eius quod reliquũ est, reliqua definitio. Vitiosum etiam definiendi genus est, cùm id quod definitur copulatum est, eíque attribuitur definitio eiusmodi, quæ æqualibus & paribus quasi membris respondeat. Definitio autẽ paribus membris refertur, cùm quot sunt coniuncta, totidem etiã sunt & nomina & uerba in definitione. In his enim talibus ipsorũ nominum, aut omnium, aut aliquorum mutatio facienda est necessariò:

I quand

quandoquidem non plura sunt hic, quàm prius nomina: debétque is qui definit, pro nominibus omnibus maximè, sin minus, pluribus, explicare definitionem. Sic enim simplicia uerba nunquam definiat is, qui uerbum tantum pro uerbo reddit: ut si pro ueste tunicam. Vehementius etiam in definiendo errabit, si uerba magis dubia assumat: ut si pro homine albo, terrigenam & mortalem candidum. Neque enim definiuit, cùm minus apertum & perspicuum sit, quod ita dictum est. Atque etiam in commutandis uerbis illud uidendum est, an idem significet una atque altera oratio. Vt si quis artem quæ rem animo cernit, definiat opinionem, quæ rem animo cernit, & contemplatur. Opinio enim non est idem quod ars & scientia: quod quidem deberet, si modo totum idem sit futurum. Nam quod animo rem cernit & contemplatur, in utraque oratione est: quod reliquum est, diuersum est. Iam si quis alterũ uerbum commutet, neque differentiam, sed genus commutet, uitiosa erit definitio. Quod in exemplo quod modò protuli cernere licet: hoc enim totum, quod rem animo cernit, & contemplatur, uerbò artis obscurius est, quoniam hoc genus est, illud differẽtia: & genus, quoniam latißimè patet, omnium est clarißimum & planißimum. Ergo non genus mutandum fuit, sed differentia, quandoquidem obscurior est. Nisi fortè ridicula hæc reprehensio est, præsertim cùm nihil prohibeat differentiã notißimo uerbo significari, genus non item. Quæ cùm ita erunt, certè generis non differentiæ nomen mutandum erit. Quòd si quis non nomen pro nomine, sed orationem pro nomine mutet, profectò magis differentiæ, quàm generis explicanda definitio est: quandoquidem rei illustrandæ & cognoscendæ gratia definitio traditur: & minus nota differentia, quàm genus

est

est. Si uerò differentiæ definitionem explanarit, an ad aliquid aliud definitio transferatur, uidēdum est. Vt si numerum imparem dicat, numerum qui medium aliquid habet, exponēdum est, quemadmodum medium habeat. Nam & numerus in utraque oratione est, & imparis uerbū in definitione mutatum. Atqui medium aliquid & linea & corpus habent, cū nō sint imparia. Non igitur propria est illa imparis definitio. Quòd si multis modis dicatur id quod mediū aliquid habet, distinguendum est, quemadmodū medium complectatur: ita aut refelletur, reprehendetúrq; definitio, aut uitiosa esse cōcludetur. Præterea uitiosa etiam erit, si id cuius definitio statuitur, in iis quæ sunt numeretur: quod autem definitioni subiicitur, non numeretur, ut si quis exempli gratia, rem albam esse dicat, colorē cum igne permixtum. Neque enim quod expers est corporis, permisceri potest cum corpore. Ita color permixtus & confusus cum corpore nullus est: & aliquod album est. Iam ij omnes qui non distinguunt in iis quæ cum aliquo conferuntur, id cum quo conferuntur, pluráque complectuntur dicēdo, aut omnino, aut quadam ex parte, uitiosè definiunt: ut si quis exempli causa, medicinā dicat artem esse eius quod est. Nā si nullius eorū quæ sunt medicina ars est, certè uitiosa falsáq; est omnino definitio. Sin alicuius est, alicuius non est ars, quadam ex parte falsa est: debet enim esse omnium, siquidem per se non temerè, & casu eorum quæ sunt, esse dicitur: id quod in cæteris quæ cum aliquo conferuntur, perspici licet. Quicquid enim scientia & arte continetur, cum scientia & arte cōfertur. Eadem est cæterorū ratio: quandoquidem quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Omne enim quod arte continetur, in iis est quæ cum aliquo conferūtur. Præterea si is qui non per se, uerū fortuitò

63

62

tuitò & casu rem explicat, rectè explicet & aperiat definiendo: non cum uno, sed cum pluribus unumquodque eorum quæ cum aliquo conferuntur, comparabit. Nihil enim *prohibet eandem rem, & esse, & albam, & bonā esse.* Itaque *ut cum quouis eorum collatum quid definiat, rectè definierit, si modò is qui re aduētitia temerè rem aliquam explanat, rectè explanat.* Postremò *hæc talis definitio propria rei quæ explicata est & data, esse non potest.* Neq; enim *medicina sola, sed pleræq; etiā aliæ artes in rebus quæ sunt, uersantur: ita unaquæque ars in eo quod est, uersabitur: ex quo perspicuum est, hanc ipsam nullius artis esse definitionem: præsertim cum propria, non communis definitio esse debeat.* Sed *interdum non rem nudam, uerùm rem quæ in eo genere perfecta est definiunt: quo ex genere oratoris & furis definitio est.* Si *orator is est, qui quod in quaque re ad faciendam fidem ualet, perspicere potest, neque quicquam eorum prætermittit: & fur is qui clàm accipit: perspicuum enim est, eū qui talis est, qualem hæ definitiones describunt, perfectū & oratorem & furem esse.* Neque *enim fur est qui clàm sumit, sed qui uult clàm sumere.* Rursus *uitiosa erit definitio, si id quod per se expetēdum est, ut ad agendum faciendúmue impellens, aut quiduis propter aliud expetendum, explicetur.* Vt *si iustitia, legum custos, uel sapientia beatæ uitæ effectrix definiantur.* Efficientia *enim & cōseruantia in rebus sunt, quæ propter aliud expetuntur.* Et *quanquam nihil prohibet, id quod propter se expetitur, etiam propter aliud esse expetendum: tamen in eo peccatur, si quis ita id quod propter se expetēdū est, definiat.* Nam *cùm in cuiusque rei ui & natura explicanda optimum quicque adhibendum sit, id autem quod propter se expetitur, ei quod propter aliud anteponatur, fit, ut illud*

65 de esse bene

6

lud ipsum potius significare debeat definitio.

Atque etiam illud considerandum est, ísne qui aliquid definit, hoc & illud esse, an ex hoc & illo esse, an hoc cum illo esse definiat. Nam si hoc & illud esse definiat, fiet, ut & utrique conueniat & neutri: ut si quis, exempli gratia, iustitiam definiat temperãtiam esse & fortitudinem. Nam si duo sint, quorum uterque altero sit præditus, uterque & neuter iustus erit: quandoquidem ambo iustitiam habent, & uterque non habet. Quòd si hoc non uidetur admodum absurdũ esse, propterea quòd in aliis quibusdam hoc contingit (nihil enim prohibet duos habere minam, & neutrum habere) at illud certè perabsurdum uidebitur, eisdem contraria conuenire. Quod fiet, si eorum unus temperantia & ignauia sit præditus, in altero fortitudo & intemperantia insit. Vterque enim iustitiam & iniustitiam habebit. Si enim iustitia est fortitudo & temperantia, iniustitia etiam ignauia erit & intemperãtia. Omninóque omnia argumenta, quæ sumi possunt ad demonstrandum, totum non esse idem quod partes, ad efficiendum id quod dictum est, ualebunt: quippe cùm is qui eiusmodi definitionem statuit & inducit, idem esse partes & totum confirmare uideatur. Aptißima autem omnium in hoc genere argumenta ducentur ab iis, in quibus aperta & perspicua partium compositio est, cuius generis est domus, & si qua sunt similia. Perspicuum est enim, si partes sint nihil prohibere non esse totum. Ita non sunt idem totum & partes. Si uerò res quæ definiatur non esse hoc & illud, sed ex hoc & illo constare dicatur, primum uidendum erit, an unum aliquid ex iis ipsis minimè natura constare queat. Quædam enim ueluti linea & numerus, ita affecta sunt inter sese, ut nihil ex eis effici poßit. Deinde ídne quod definitione

Cap. 5.

ex possi[illegible]

ne apertum est, in una re aliqua prima situm esse soleat: ea autem ex quibus ipsum constare ille dixerit, non in una re prima inesse soleat, uerùm utrunq; in altero. Perspicuũ est enim ex iis, nunquam illud ex iis constare posse, præsertim cùm in quo partes, etiam totũ necesse sit existere: ita non in una re prima totũ, sed in pluribus inerit. Quòd si & partes, & totũ in una re prima insint, illud considerandũ est, an non in eadem re, sed in alia partes, in alia totum. Tum sublato toto, an unà etiam partes tollantur & intereant, uidendum est. Cõtrà enim effici debet, ut interemptis partibus, totum intereat: interempto uerò toto, non necesse est partes interire. Aut illud, an totum bonũ uel malum est, & partes neutrũ: uel cõtrà, partes in bonis aut in malis sint, & totũ in neutro. Neque enim ex re ulla, quæ nec bona nec mala est, aliquid quod bonũ sit, aut malũ effici potest: neq; ex iis quæ ipsa mala sunt, uel bona, fieri aliquid potest, quod sit in malis uel bonis. Aut maiúsne altera pars bonũ sit, quã altera malũ, quod autẽ ex eis constare dixerit, non sit maius bonum quàm malum. Vt si exempli gratia impudentia ex fortitudine & falsa opinione constare dicatur, quorum fortitudo maius bonũ est, quàm malum falsa opinio. Debuit igitur etiam id quod ex illis est, ex maiore esse consequens, & esse aut bonum omnino, aut maius bonum quàm malum. Quod non necesse est, nisi utrunque per se in bonis malísue ducatur, quippe cùm multa efficientia, per se non sint illa quidem bona, coniuncta autem & commixta cum quibusdã, in bonis numerentur. Alia sunt cõtrà quorum utrunque bonum est: quæ si coniungantur, uel mala erunt, uel indifferentia. Quod autem posterius dictum est, facillimè in rebus salubribus uel pestilentibus perspici potest. Quædã enim medicinæ eam uim habent, ut & utraque

per

per se prosit: & si coniunctæ mixtæque adhibeantur, sint obfuturæ. Iam illud quoque uidendum est, an ex meliore & deteriore parte aliquid cõstare dicatur, quorũ meliore totum non sit deterius, & deteriore præstantius. Anne hoc quidem necessariũ est, nisi per se sint ea ex quibus illud cõcretũ est, in bonis: nihil enim prohibet, totum in bonis non numerari: quod in iis quæ modò cõmemoraui, perspici licet. Illud etiam eodémne nomine totum & pars altera appellentur: non enim debent, sicuti nec syllabæ quidem: nam syllaba nunquã eodem nomine appellari solet, quo elemẽta ex quibus constat. Vitiosum etiã est, rationem cõcretionis non exponere. Non enim satis est ad aperiẽdum declarandúmque aliquid, id ex his uel illis cõstare dicere, præsertim cùm eorum omnium quæ cõcreta sunt, uis & natura non sit ex his uel illis constare, sed hoc uel illo modo ex his uel illis effici. Id quod animaduerti licet in domo. Neque enim si quæ res quouis modo disponatur, continuò domus erit. Quòd si quid esse hoc cum illo definiat, primũ dicendũ est, hoc cum illo aliquid esse, idem quod hoc & illud, aut quod esse ex hoc & illo ualere. Qui enim dicit aliquid, mel cum aqua esse, is uel mel & aquã dicit esse, uel ex melle & aqua constare. Ita si utrumuis horum idem esse concedat, quod esse hoc cum illo aliquid, eadem omnino sumẽda erunt argumẽta, quæ ad utrunque refellendũ suprà exposuimus. Deinde diuisione adhibita, quot modis aliquid cum alio dicatur esse, nullóne modo hoc cum illo sit, uidendum erit: ut si dicatur aliquid esse cum alio, uel ut in aliquo eodem subiecto: ueluti iustitia & fortitudo in animo insunt: uel in eodẽ loco, uel in eodem tempore, & nullo modo id quod quæritur de his uerè dicatur, profectò nullius erit propria, & uera ea quæ statuta est definitio: quando

73 74 75 76

quidē nullo modo hoc cum illo eſt. Sin diuiſione adhibita, quot modis aliquid cū altero eſſe dicatur, uerè ſit in eodē tempore utrunque, uidendum eſt, an utrunque minus ad eundem finem pertinere poßit: ut ſi quis fortitudinem defi- niat audaciam cum recta ratione: fieri enim poteſt, ut au- dacia prouectus ſit aliquid ſpoliādi, cum recta ratione ac intelligētia de rebus ſalubribus ſit prǽditus. Atqui nō ha- bebitur fortis is, qui eodem tēpore hac re cum illa ualebit. Iam uerò illud etiam, an ad idem utrūque referatur, ut ad res medicas: nihil enim prohibet aliquam audaciam & re- ctam intelligentiam ad medicinam afferre: cùm interim fortis non erit is, qui hoc cum illo coniunxerit. Neq; enim ad diuerſa utrunque eorum referri debet, neque ad quāuis eandem rem, ſed ad finem fortitudinis: qualia ſunt belli pe- ricula, aut ſi quis alius magis ei propoſitus eſt finis. Sūt au- tem quædam, quæ non in eam quam expoſui cadant diui- ſionem: ut ſi ira, ægritudo eſt cum contēptus opinione, hoc enim declarat, ex opinione eiuſmodi naſci ægritudinē: hoc autem ex illo naſci, nō idem eſt quod hoc cum illo eſſe, ullo genere eorum quæ expoſita ſunt à nobis. Rurſus ſi quis de- finiendo, aliquarum rerum concretionem, totum eſſe dixe- rit, ut corporis & animi cōcretionem eſſe animal, illud ui- dendum eſt, an qualis ſit concretio explicarit: ut ſi quis de- finiēdo carnem uel os, dixerit eſſe ignis, terræ, aeríſq; con- cretionem. Neq; enim ſatis eſt cōcretionē dicere, ſed qua- lis ea ſit exponendum eſt: quādoquidem non ſi quouis mo- do hæc ipſa coaleſcant, continuò caro naſcitur: ſed ſi hoc modo coaleſcant, caro: ſin illo modo, os gignitur. Quan- quam neutrum eorum idem uidetur eſſe quod concretio, præſertim cùm omni concretioni diremptio & diſſolu- tio contraria ſit, neque ſit ulli eorum quæ expoſuimus. Iam

ſi

si æquè probabile est, esse omne quod concretum est concretionem, aut nullum: nullum autem animal, quorū unumquodque concretum est, concretio est, ne ullum quidem eorum quæ concreta sunt, concretio erit. Præterea si pari ratione alicui conuenire natura sua solent contraria, & altero rem definiendo aperuerit aliquis, certè non uera erit definitio: sin secus, profectò plures eiusdem rei definitiones erunt. Qui enim hoc potius, quàm altero rem definierit, quando quidem æquè in eodem utrunque reperiri solet? Ex quo genere est illa animi definitio, natura capax scientiæ. Pari enim ratione ignorationis est capax. Quod si cui ad totam definitionem euertendam nullum suppetat argumentum, propterea quòd totum obscurum est & abstrusum, is ad partem aliquam, quæ nota erit, & non rectè explicata uideatur, omnem argumentationem dirigere debebit. Euersa enim parte, tota etiam euertetur definitio. Quæque obscuræ sunt definitiones, eas ita omnes exquirere ac considerare debemus, corrigendo & restituendo, ut & aliquid lucis, & argumentorum copiam afferamus, necesse est enim eum qui respondet, aut quod ab eo qui interrogat assumitur, approbare, aut certè ipsum quod tandem definitione aperiatur, exponere. Iam uerò quemadmodum in cōcionibus legem soliti sunt ferre, quæ si melior sit, superiorem abrogant: sic in definitionibus faciendum est, aliáque inducenda est definitio. Si enim uerior uideatur, magísque id quod definitur declarare, certè euersa erit prior: quādoquidem nō sunt eiusdem rei plures definitiones. Ad omnes autem definitiones non minima in eo uis est, si id de quo agitur, ipse tecum consideratè definias, aut definitionē quæ rectè tradita & explicata sit, assumas. Nam ut maior quædam nobis argumētorum copia suppe-

tat, necesse est quasi exemplar, & quid in definitionibus prætermissum sit, & quid redūdet intueri. Ac de definitionum quidem locis, hactenus.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIB. VII.

Cap. 1.

Nunc utrum id de quo agitur idē sit, an alterū, eo genere quod de eodem maximè propriū exposui, dicendum est. Idem autē maximè propriè dixi, quod unū est numero. Ac primus locus sumitur ex casibus, cōiugatis, & contrariis. Si enim iustitia & fortitudo idē sunt, iustus & fortis idē erunt, & iustè idem quod fortiter. Eadē est contrariorum ratio. Nam si quæ eadem sunt, eorum etiā contraria eadē erunt, in quauis repugnātia earū quas exposui. Nihil enim interest, huic an illi contrariū sumatur, quandoquidē eadem sunt. Alter locus ex iis ducitur, quæ uim habent efficiēdi quid uel interimēdi: itémque ex ortu & interitu, & uno nomine ex iis, in quibus est aliqua unius ad alterū affectio. Quæ enim omnino eadem sunt, eorum etiam origines, & interitus iidem sunt: & ea quæ uim habēt efficiendi, & ea quæ interimendi. Atq; etiā illud uidēdum est, an quorum alterum maximè quiduis dicitur, eorum etiam alterum eodem modo dicatur maximè. Quemadmodū Xenocrates beatā uitam & rectā eandem

esse

esse docet: quandoquidem recta & integra uita, & beata maxime una ex omnibus expetēda est: unum enim esse quod maxime expetatur, & quod maximū sit. Quod idem in cæteris eiusdem generis cōtingit. Sed illud intelligendum est, utrunque eorū quæ maxime expetenda esse, aut etiā maxima dicētur, unū numero esse oportere. Sin secus, esse idem nō docebimus. Nō enim si Græcorū fortißimi sint Pelopōnesij & Lacedemonij, cōtinuò Peloponnesios & Lacedæmonios eosdem esse necesse est: quādoquidem non unus numero est Pelopōnesius & Lacedæmonius. Sed unū alterum complectatur necesse est, quēadmodum Lacedemonios Peloponesij. Aliter enim fiet: ut si alteri alteros nō cōplectātur, ipsi inter se meliores sint. Nam necesse est Lacedæmoniis meliores esse Peloponnesios, si alteri alteros nō complectātur: sunt enim cæteris omnibus præstātiores. Itemq; Peloponnesiis anteponūtur Lacedæmonij, quoniā ipsi cæteros uincunt. Ita fiet, ut alteri alteris præstantiores sint. Perspicuum est igitur, unum numero esse oportere id quod optimum & maximū dicitur, si futurū est, ut idem esse doceatur. Itaq; Xenocrates non demonstrauit, quādoquidem non eadem numero est beata & recta uita. Non igitur necesse est eandem esse uitam, quòd utraque expetēda sit maxime, sed alterā ab altera contineri. Rursus uidendum est duobus propositis, si quid & unū eorū idem sunt, an etiam id & alterū idem sunt. Si enim ambo non idē ualent quod aliquid quod idem est, profectò eadem ipsa non erunt. Iam ex attributis rerum, & iis rebus quibus hæc ipsa attributa sunt, ducenda sunt argumenta, hoc modo: Duobus propositis, quæ uni attributa sunt, eadem omnia alteri etiam attribui debent. Et quibus unum eorum attributū est, etiam alterum attribui debet. Et si quid horum absit, profectò

5

6

ea

ea quæ proposita sunt, non sunt eadem. Videndũ est etiam, an in uno genere categoriæ minus utrunque numeretur, unúmque qualitatem, alterum quantitatem, aliud relationem indicet. Illud etiam, an utriusque minimè sit idem genus, sed unum bonum, alterum malum: aut hoc uirtus, illud scientia. Aut si genus idem, eædémne minus sint differẽtiæ, quæ de utroque dicantur: sed de hoc, quæ rem animo cernit scientia, de illo ea cuius opus est in agẽdo. Quod idem in cæteris omnibus uidendum est diligenter. Ex maiore hoc modo ducentur: Si unum elationem habet, alterum non habet, aut si utrunque habet: sed non simul. Quemadmodum qui uehementius amat, non magis concubitum appetit. Ita non idem est amor, quod concubitus appetitio. Ex adiunctione hoc modo: Si utrunque ad idem additum, idem totum non faciat & reddat. Aut si eadem re ab utroque detracta, quod reliquum est aliud manet: ut si quis duplum simpli, & multiplum simpli idem esse dicat. Deiuncto enim ab utroque simplo, quæ reliqua sunt idem declarare debent: neque declarant, cùm præsertim duplum & multiplum non idem efficiant. Neque uerò id modò uidendum est, an ex proposito iam aliquod incommodum efficiatur: sed illud etiã, an ex fictione possit aliquid tale effici. Quod ij suscipere coguntur, qui inane aliquid & plenum aeris idem esse dicunt. Perspicuum est enim, si aër euadat & abeat, non minus inane, quin etiam magis futurum esse: quo tamẽ tempore nil est aere plenum. Ergo posito aliquo, siue quod falsum, siue quod uerum sit, nihil enim refert, si alterum tollatur eorum, alterum non item, eadem illa non erunt. Atque ut summatim complectar, in iis quæ de utroque quouis modo dicuntur, & in quibus hæc ipsa dicuntur, illud considerandum est, aliquóne loco hæc discrepẽt. Quæ enim

enim de uno eorum quæ eadem sunt dicuntur, ea de altero etiam dici debent omnia, & in quibus unum dicitur, alterum etiam dici debet. Et quoniam *multis modis idem dicitur, an alio genere, aliáque ratione eadem sint, uidendum est. Quæ enim eiusdem generis uel speciei sunt, ea non eadem numero sunt necessariò.* In eo genere necne eadem aliqua sint, considerabimus. Postremò si unum sine altero cohærere potest, certè non idem ualebunt. Ac loci qui ex eodem ducuntur, expositi sunt. Ex iis autem quæ adhuc exposita sunt, intelligi potest, omnes locos, qui ualet ad refutandã quæstionem de eodẽ & diuerso, esse accommodatos ad refutationem definitionis. Nam si nomen & definitio non idem declarent, certè non uera erit quæ constituta definitio est. Eorum autem locorum qui ad confirmandam quid sumuntur, nullus ad definitionem probandum ualet. Non enim satis est ad cõfirmandam definitionem idem esse id quod definitioni, nominique quod diffinitur subiectum est, docere, sed cætera omnia quæ præposuimus, complecti debet definitio. Sic igitur definitionem, ex iisq; locis euertere debemus. Quòd si probare eam & constituere uelimus, primùm intelligendum est, neminem aut paucos certè eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem tractare & concludere solere, eámq; omnes principio initióque sumere. Cuiusmodi sunt geometræ, & ij qui in numerorum ratione uersantur, cæterísque disciplinis generis eiusdem. Deinde illud intelligendum est, non esse huius disputationis subtiliter explicare, quid sit definitio, & quemadmodum sit definiendum. Nunc quidem quoad hic locus postulare uidetur, eatenus hoc solùm dicendum est, & definitionem, & uim naturámque rei per ratiocinationem posse concludi. Nam cùm definitio oratio sit, quæ quid sit, res

res explicat, eáque sola quæ in definitione dicuntur in natura rei dici debeant: (dicuntur autem de natura rei genera & differentiæ) profectò si quis ea solùm sumat quæ de natura rei dici debent, quæ hæc ipsa complectetur oratio, definitio sit, necesse est. Nõ enim aliud definitio esse potest: quandoquidem nihil aliud in rei natura dicitur. Ergo illud quidem perspicuum est, definitionẽ per ratiocinationem posse concludi. Quibus autem ex locis sumẽda sint argumẽta ad construẽdam definitionem, aliis libris accuratius exposuimus: ad hunc autem locum pertinent qui sequuntur. Ex iis enim contrariis quæ aduersa dicimus, & cæteris contrariis, elicienda sunt argumẽta, siue totam definitionem, siue singulas partes spectemus. Nam si opposita & contraria, oppositi definitio est, ea etiam quæ statuta & posita est, eius sit de quo agitur necesse est. Quoniam autem aduersorum plures sunt coniunctiones, sumenda est ex aduersis, quæ contraria definitio uideatur maximè. Ac ex tota quidem definitione argumenta, quemadmodum exposui, trahenda sunt. Ex partibus autem hoc modo, & primùm ex genere: Si contrarium in contrario est; id autem de quo agitur, non est in eodem, certè in contrario genere erit: quandoquidem necesse est contraria, aut in eodem genere esse, aut in contrariis. Atque etiam contrarias differentias de contrariis dici æquum putamus: ut exempli causa, de albis & nigris, quorum de his quod uim habet comparandi, de illis quod uim habet dißipãdi, aspectus dicitur. Ita si de contrario contrariæ dicuntur, profectò de eo quod propositũ est, eæ etiam differentiæ quæ statutæ sunt, dicẽtur. Ex quo fit, ut quoniam & genus & differentiæ rectè explicatæ sunt, definitio uera sit quæ data est. Aut nõ necesse est, in cõtrariis contrarias dici differẽ-

tias

tias, nisi in genere eodem cõtraria reperiãtur. Quorũ autem contraria sunt genera, nihil prohibet eandẽ differentiam de utrisq; dici, ut de iustitia & iniustitia: quorum illa uirtus, hæc uitium animi dicitur. Ita *animi differentia in utroque dicitur, quoniam corporis etiam sua uirtus est, & uitium.* Hoc *igitur uerum est quidem certè, contrariorum aut contrarias, aut easdem esse differentias.* Si *ergo de contrario contraria dicitur, de hoc autẽ non item: profectò in hoc ipso ea quæ statuta est, intelligetur.* Cùm *autem ex genere & differentiis definitio sit, si contrarij perspicua & clara sit definitio, eius etiam de quo agitur, perspicua claráque erit definitio.* Quoniam *enim contrariũ in eodẽ genere est, in quo alterum contrariũ, aut contrario, eodemque modo differentiæ, aut contrariæ de contrariis, aut eædem dicuntur: certè de eo quod in controuersiam incidit, aut idem genus quod etiã de contrario dicetur, & differẽtiæ cõtrariæ, uel omnes, uel nõnullæ, & cæteræ eædem, uel contrà differentiæ eædem, & genera contraria, uel utraque contraria & genera & differentiæ, quoniã eadem esse utraque non possunt: alioqui cõtrariorum eadem erit definitio.* Ex *casibus etiam & coniugatis ducũtur argumenta.* Genera *enim alia, alia sequuntur, & definitiones aliæ alias, hoc modo:* Si *obliuio est depulsio sciẽtiæ etiam obliuisci depellere scientiam erit: & oblitum esse idem quod depulisse scientiam.* Si *igitur unum eorum quæ dixi, cõcessum sit, cætera etiam concedãtur, necesse est.* Itémq; *si interitus dissolutio est naturæ, interimere etiam erit dissoluere naturam, & accommodatè ad interimendũ idem quod accommodatè ad dissoluẽdum.* Et *si id quod uim habet ad interimendum, idem est quod id quod uim habet ad dirimendam naturã, interitus etiam diremptio erit naturæ.* Eadem *est cæter*

cæterorũ ratio. Ita fit, ut si unũ quodlibet sumptũ sit, etiam reliqua omnia concedantur. Ex iis quæ eodem modo inter se affecta sunt, hoc modo: Si id quod salubre est, efficiens est ualetudinis, id etiam quod ualet ad firmam constitutionem corporis, efficiens erit firmæ corporis constitutionis: & quod prodest, ad bonum efficiendum pertinebit. Eodem enim modo ad suum quicque eorum finem affectum est. Ita si unius eorum definitio est, uim habere ad efficiendum finem, uniuscuiusque etiam cæterorum hæc propria erit definitio. Ex maiore etiam & ex paribus, quot modis licet confirmare, duo cum duobus comparantur, hoc modo: Si hæc magis huius rei, quàm illius rei definitio est: quæ autem minus uidetur, definitio est, etiam quæ magis uidetur, definitio erit. Et si pari ratione hæc huius rei, & illa illius rei definitio est, & una alterius rei est, reliqua etiam reliquæ rei erit. Quòd si una definitio cum duabus rebus, aut res una cum duabus definitionibus conferantur, nullus huius loci usus erit. Neque enim duarum rerum una definitio, neque duæ unius rei definitiones esse possunt. Maximè autem apti & accommodati sunt ex omnibus loci ij qui modò expositi sunt, & qui ex casibus coniugatisque sumuntur. Itaque ij maximè in mente & cogitatione defixi atque parati esse debent, (maximè enim apti sunt ad multas quæstiones) atque etiam ex cæteris omnibus ij qui latißimè patent, quoniam ex cæteris omnibus ualent plurimum: ut si propositis rebus singulis, & formis uideas, an in ea omnia conueniat definitio, quandoquidem synonyma est species. Qui quidem locus contra eos etiam ualet, ut suprà dixi, qui ideas esse ponunt. Iam si per translationem nomen quod definitur dixit, aut idem de se dixit ut alterum, & si quis alius locus latè pateat, firmúsque sit is adhibendus

dus est.

Difficilius autem esse confirmare & probare quàm refellere definitionem, ex iis quæ deinceps dicemus perspici poterit. Neque enim facilis est cognitu definitio, neque ij quos interrogamus, libenter dant propositiones eiusmodi: Eorum quæ data definitio complectitur, unum genus esse, alterum differentiam: &, in natura rei genus differentiásque dici, sine quibus ratiocinatione concludi nõ potest definitio. Nam si quædam etiam alia in rei natura dicãtur, certè dubium est, eáne quæ statuta est, an alia eius definitio sit, quandoquidem definitio oratio est, quæ quid res sit explicat. Quod etiam ex his intelligi potest, quia facilius est unum quàm plura cõcludere. Ac ei quidẽ qui euertit, satis est in unum dirigere argumentationẽ: quippe cùm si unum qualecunque refellamus, euertimus definitionem. At uerò ei qui confirmat, omnium eorum quæ definitio complectitur, necessaria concursio est. Præterea ei qui probat definitionem, de toto genere tractanda est ratiocinatio. Debet enim de omnibus definitio dici quæ nomen complectitur, & præterea uicißim, de quibus definitio, nomen etiam dici debet, si futura sit propria, quæ est statuta definitio. At ei qui refellit, non est necesse de toto genere monstrare. Satis est enim docere, non uerè dici de aliquo eorum quæ nomini subiecta sunt, definitionẽ. Quòd si totum & omnino refellendum sit, certè non necesse est reprehendẽdo reciprocari argumentationem. Satis enim e[illegible]um qui refellit omnino, ostendere in aliquo eorum quæ nomen complectitur, definitionem non intelligi: contráque non necesse est docere, de quibus oratio dicatur, nomen non dici quod definiatur. Iam si omnibus etiam quæ nomen complectitur, conueniat, non solis autem iis, definitio euersa erit. Simi-

Cap. 2.

lis est ratio proprij & generis: utrunque enim eorum facilius refellitur, quàm probatur. Atque id quidem de proprio, ex iis quæ dicta sunt perspici potest: ferè enim in cõiunctione explicatur proprium: Ita uno uerbo reprehenso licet refellere: at ei qui probat proprium, omnia cõcludenda sunt necessariò. Cætera autem omnia ferè quæ ad definitionem, ad proprium etiam cõueniet assumere. Eum enim oportet qui probat, omnibus iis quæ subiecta sunt nomini, docere cõuenire. At eum qui refellit satis est uni docere non conuenire, & si conueniat omnibus, at non solis, hoc etiam pacto reprehensum erit, quemadmodum in definitione diximus. Genus autem uno modo licet probare, si omnibus cõuenire doceamus, refelli autẽ duobus. Nam & si nulli & si cui doceatur non conuenire, euersum erit. Iam eum qui probat, nõ satis est ipsum inesse mõstrare, sed eum etiam oportet quare ut genus insit, ostendere. At eum qui refellit satis est nõ inesse docere in aliquo, uel in nullo. Videtur autem, ut in cæteris rebus facilius est dißipare quàm dißipata & dispersa connectere, sic in his refellere, quàm probare. Accidẽtis porrò uniuersa quæstio, facilius refutatur, quàm confirmatur. Confirmando enim docendum est conuenire omnibus: in refutatione satis est uni ostendere non conuenire. Contrà quæstio quæ in parte proponitur, facilius confirmatur quàm reprehenditur. Ad probãdum enim satis est alicui docere cõuenire: refutãdo autem nulli conuenire docendum est. Atq; etiam illud perspicuum est, quid ita facillima sit una ex omnibus refutatio definitionis: plura enim quàm pleraq; eorum quæ exposuimus, complectitur: atq; ex pluribus facilius efficitur cõclusio, quoniam in multis sæpius, quàm in paucis rebus error uersari solet. Præterea ad definitionem euertendam ex aliis argumenta

menta sumi possunt. Siue enim oratio non est propria, siue non est, genus quod datũ est, siue aliquid eorũ quæ complectitur, nõ cõueniat, euersa erit definitio. At uerò ad cætera refutanda, neque ea quæ ex definitionibus existunt, neque alia sumi possunt omnia. Sola enim ea quæ ad accidens sumuntur, ei sunt cum cæteris omnibus communia, quippe cùm inesse & conuenire omnia debeant. Si uerò genus non ut proprium conueniat, non idcirco genus euersum erit. Itémque non necesse est proprium, ut genus, neque accidẽs ut genus, uel proprium conuenire, sed solùm cõuenire. Ita fieri nõ potest, ut ex cæteris ad alia, nisi ad definitiones argumẽta ducantur. Perspicuum est igitur definitionis unius ex omnibus & refutationem facillimam esse, & difficillimam probationem. Nam effici & illa concludi debent omnia. Siquidem conuenire illa ipsa ex quibus constat, docẽdum est, & genus esse id quod affertur & propriam esse orationem, & præterea rei naturam declarari oratione, atque id præclarè factum esse. Ad definitionis hanc naturam proximè ex reliquis accedit proprium. Nam & facillimum est ad refutandum, quòd ferè constet ex multis uerbis, & ad probandum difficillimum, quòd multa concurrere, & quasi conuenire debeant, quódque soli rei insit, & cum ea reciprocetur. Omnium autem accidens facillimum est ad probandum. Cùm enim cætera non solùm conuenire docendum sit, satis est ostendere conuenire & inesse accidens: difficilliméq; accidens refellitur, propterea quòd perpauca complectitur: neq; enim declaratur in accidente quomodo conueniat. Itaq; cætera omnia duobus modis refelli possunt, & docendo non conuenire ea, & non hoc uel illo modo conuenire: accidens autem refutari non potest, nisi ostendatur non cõuenire. Ac loci quidem ferè ex-

positi sunt, ex quibus nobis ad quãque quæstionem magna argumentorum suppetet copia.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIB. VIII.

SEquitur, ut de dispositione, & ordine argumentorum, interrogãdiq; ratione dicẽdum esse uideatur. Primum quidem locũ ex quo argumentũ sumat, inuenire debet is qui quæstionem positurus est: deinde quærere ipse per se, & disponere omnia: postremò hæc omnia apud alios tractare & eloqui. Ac loci quidẽ philosopho cũ dialectico cõmunis inuentio est: argumẽtorũ autem dispositio & interrogatio, quoniam hoc totum, alterum qui contrà disputet, requirit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quiq; per se & solus exquirit omnia: modò uera sint, & nota ea ex quibus efficitur conclusio, non laborat an qui contrà disputat, uel hoc nomine maximè non cõcedat, quòd finitima sint & coniũcta iis quæ à principio proposita sunt, & quòd prouideat, quid effici concludiq; oporteat. Quin etiã dat operam, ut quã clarissima sint maximéq; coniũcta cũ re, pronuntiata: quippe cũ ex his talibus conficiãtur, quæ scientiã gignunt ratiocinationes. Ac loci quidẽ, ex quibus ducenda sunt argumenta, superioribus libris expositi sunt à nobis. Nũc de eorum

eorũ diſpoſitione quærendiq; ratione ita dicemus, ſi antè eas propoſitiones, quæ præter neceſſarias reliquæ ſunt, partiamur.Neceſſariæ autẽ dicũtur eæ, ex quibus ratiocinatio cõſtat. Quatuor autẽ genera ſunt earũ quæ præter has aſſumũtur. Aut enim inductionis gratia, ut quod uniuerſum eſt detur:aut augendæ & amplificandæ argumentationis:aut occulẽdæ celandéq; cõcluſionis: aut illuſtrandæ aperiẽdæq; orationis cauſa,omnis propoſitio ſumitur, præterea nulla.Sed eò omnis diligẽtia conferẽda eſt,ut his ipſis uel argumentationẽ amplificemus,uel in interrogãdo utamur. Quanquã autẽ eas quæ occultandæ concluſionis cauſa aſſumũtur,certandi ſtudio adhibemus:eis tamẽ,quoniam hoc totum huius artis munus cũ altero tranſigendum eſt,uti neceſſe eſt. Neceſſarias igitur ex quibus conficitur ratiocinatio,nõ ſtatim proponere : ſed lõgè ad ſummas proficiſci debemus.Non enim debet aliquis,exempli cauſa,cõtrariorũ quæ aduerſa dicuntur, eandẽ artem eſſe ſumere, etiã ſi id uelit,ſed omnino contrariorũ. Hoc enim cõceſſo & poſito,etiã aduerſorũ eandẽ artem eſſe cõcludet: ſiquidem aduerſa ſubiecta ſunt cõtrariis.Quòd ſi nõ concedat, tum per aduerſorũ ſingulorũ inductionẽ tractãda erit argumẽtatio.Nam aut ratiocinatione,aut inductione ſumẽdæ ſunt neceſſariæ propoſitiones, aut quædam ratiocinatione, quædam inductione. Quæque ualde perſpicuæ & claræ ſunt,eas præponere debemus, propterea quòd obſcurior eſt ſemper, magíſq; dubia in receſſu & in inductione concluſio. Atque mox ipſas neceſſarias proponere ſi quis ſumere illo modo non poſſit; eſt maximè expeditum. Quæ autem præter neceſſarias enumeratæ ſunt, & illarũ ipſarum cauſa ſumi debent, & ita adhiberi : ad inducendum quidẽm,ut à ſingulis ad uniuerſas & generales, à non du-

biis clarísque ad obscuras dubiásque perueniamus inducẽdo. Clariora autẽ sunt ea quæ sensui subiecta sunt, aut per se, aut certè plerisque: ad celandam autem cõclusionem, ut antè fiat de iis ratiocinatio, ex quibus id quod initio propositum est, concludi efficiq; debet. Quod ita fiet, si quis non solum necessarias, sed aliquam etiam earum quæ ad illas utiles erunt, concludat. Illud etiam proderit, conclusiones tacere, eásq; pòst quasi per coaceruationem omnes colligere syllogismo. Sic enim à primo proposito aberrabit longißimè. At ut in summa dicam, eum oportet qui obscurè uult interrogare, ita hoc præstare, ut interrogata iam tota oratione, effectáque conclusione, alter causa quæ sit, requirat. Idque ex superiore loco efficietur facillimè. Si enim sola ultima conclusio pronuntietur, incertum erit, quemadmodum efficiatur, quòd is qui contrà disputat, unde efficeretur non prouideret, cùm priores ratiocinationes in membra digestæ nõ essent. Minimè autem digeritur in membra ratiocinatio conclusionis tum, cùm eius sumptiones non enumerantur & disponũtur, sed illa ex quibus probantur illius syllogismi sumptiones. Vtile erit etiam, non continenter propositiones sumere ex quibus ratiocinationes constant, uicißimq; aliam & aliam efficere conclusionem. Collatis enim unum in locum iis omnibus quæ apta sunt ad aliquid concludendum, facilius quid ex eis efficiatur, intelligi potest. Atque etiam generalis quædam, ex definitione non eorum de quibus agitur, sed coniugatorum, sumenda propositio est. Falsa enim conclusione seipsi capiunt ij qui respondent, cùm coniugati sumitur definitio, quasi uniuersam generalémq; minimè concedant propositionem, ut si hoc sumendum sit, eum qui irascatur, appetentem esse ultionis, sumatúrq; ira libido esse puniendi

eum

eum qui contempsisse uideatur: certè sumpto hoc, omnino quod uolumus habebimus. At si quis definitionem afferat eorum de quibus agitur, ferè fit, ut is qui respondet ei resistat, quòd facilior sit in his occurrendi ratio. Cuius generis illud est: Non omnes qui irascuntur, pœnam appetere: nos enim parētibus irasci, neq; eos supplicio officio optare. Et quanquā nō uidetur uerè hoc loco occurri, propter eà quòd nonnullis satis grauis pœna est, aliorum molestia & pœnitentia, habet tamen aliquid probabilitatis & authoritatis, ut nō sine causa propositum negatū esse uideatur. Definitioni autē iræ tam facile resisti non potest. Præterea is qui quæstionē ponit, ita proponere debet, ut nō ad id de quo agitur, sed aliò quod affert, pertinere uideatur. Declinant enim omnes qui respondent, ea omnia quæ ad propositum pertinent. Dare etiam operam debet, ut quàm maximè incertū sit, utrum id de quo agitur, an eius cōtrarium uelit sumere. Cùm enim quid ad propositū pertineat obscurum est, neque apparet, tum facilius concedunt quod illis probatur. Iam uerò ex similitudinis collatione interrogandi erunt, quoniam & uerisimile est, & uniuersa res quam uult quispiam concludere, obscurior & occultior redditur: uelut quemadmodum ars, & inertia eadem est contrariorum, sic sensum eūdem uersari in contrariis: aut contrà quādo sensus in contrariis rebus cernitur, etiā artem. Quod quidē genus finitimum est inductioni, non idem tamen ualet. Illic enim ex rebus singulis ad uniuersas peruenitur, in similitudine autem non peruenitur ad uniuersas, in quibus similia omnia continentur. Ipse etiam sibi interdum debet resistere. Suspectos enim non habent eos, qui æqui in disputando uidentur. Vtile est etiam si dicat ea se proponere quæ usitata & trita sunt, in omniumq; ore uer-

santur. Neque enim audent usitata repudiare & tollere, quòd quid contrà obiiciant, non habent, & quia hæc illis usitata sunt, haud periculũ est, ne ea reprehendant. Iam & studium nostrum in aliqua re sumenda dissimulare, etiam si utile sit, debemus: iis enim qui magnum studium in aliqua re ponunt, resistunt libentius. Et similitudinum collatione proponere: quia facilius concedunt rem in alio, quàm per se propositam. Magna etiam uis in eo est ad probandum obscurè quod uolumus, si id nõ proponamus quod sumendum est, sed id quod illud consequitur necessariò. Facilius enim dant, & concedunt illud ipsum, quòd non æquè ex eo perspici potest quid sit efficiendum: quo tamen sumpto, etiam illud sumptum erit. Illud etiam plurimum ualet, extremo loco id proponere, quod in primis efficere uelimus. Solent enim omnes primæ disputationi resistere acrius, & diligentius: propterea quòd omnes qui disputant, ea in primis proferre solent, in quibus maius studium curámque posuerunt. Quanquam apud nõnullos hæc, quæ ad rem maximè faciunt, prima dici debent: cuiusmodi sunt difficiles, qui quidem ea concedunt facilius, quæ prima disputatione afferuntur, si modò quid sequatur non omnino appareat: ad extrema autem, difficiles se proteruósque præbent. Quod idem de iis iudicandum est, qui acutos se putant in respondendo: positis enim concessísque permultis, tumultuantur in conclusione, quasi ex iis quæ posita sunt, minimè sequatur. Illi autem facilè concedunt, & freti ingenio suo, & rati nullum se incommodum consecuturum. Postremò producenda erunt, & amplificanda, interilciendáque in argumentatione ea omnia, quæ nihil ad rem pertinere uidebãtur. Id quod ij soliti sunt facere, qui falsò aliquid describũt & delineant. Nam cùm

multa

multa sunt, difficilis est falsi diiudicatio. Itaque celant & obscurant rem interdum ij, qui obscurè utuntur interrogationibus, ea quasi in cumulo occulta proponētes sumentésque, quæ nunquam per se ac singula darentur. Atque ex his locis argumenta ducenda erunt, ad celandam dißimulandámque conclusionem. In ornanda autem amplificandáque disputatione, rerum finitimarum & coniunctarum adhibenda inductio, atque diuisio est. Inductio quidem quid sit facilè perspicitur. Diuisio autem talis est: ut artem arte præstätiorem esse, aut quia certior sit, aut quia in rebus melioribus uersetur. Et artium alias esse, quarum omne opus est in cognoscendo: alias, quarum in agendo: alias, quarum in faciendo. Hæc enim & ornatum afferunt orationi, nec necessaria sunt ad efficiendam conclusionem. Dilucidam autem & perspicuam argumentationem facient exemplum, similitudinísque collatio. Exempla autem propria, & ad rem apta esse debent, & eiusmodi, ex quibus res intelligatur. Cuiusmodi illa sunt quæ Homerus, non quæ Chœrilus commemorat. Sic enim notius erit, & clarius id quod proponitur. In differendo autē, ratiocinatione utēdum erit apud Dialecticos potius, quàm apud multitudinem: inductio contrà magis multitudinem commouet. Sed de his generibus iam dixi. In quibusdam rebus facilè potest is qui inductione utitur, inuenire id quod totum dicitur, in aliis non facilè potest, quòd omnibus similitudinibus non est commune nomen impositum. Quin etiā cùm genus uniuersum concludi debet, eādémque cæterorum similium rationem aiunt esse, tum id profectò difficillimum est, quænam eorum, quæ commemorata sunt, eiusdem sint generis, quæ non sint, explicare dicendo. Ob eámque causam sæpe disputantes inter se dißident & hærent, dum

alij similia esse confirmant, quæ non sunt similia, alij simul an num similia sint, ambigunt. Quocirca in his omnibus omni ratione efficiendum est, ut nomina fabricentur, ut nec ei qui poscit quæstionē, num eius quod affertur, nō sit similis ratio, hærere liceat, nec ei qui rogat, calūniari, eandem esse rationem, quòd multa eorum quorum similis ratio non est, eodem modo dici uideatur. Cùm autem inductione multarum rerum adhibita, non dat alter, id de toto genere, tum æquum est, ut aliquid contrà obiiciat, postulare. Quòd si in aliquibus non doceas hoc modo contingere, non erit æquum rogare, quorum tandem non sit similis ratio. Primùm enim argumētatio per inductionem tractanda est, tum postulandum, ut resistatur. Sed postulandū est, ut occurratur nobis, non in eo ipso quod proponitur, nisi fortè unū est solū eius generis: ut duo, sunt tantùmodo parium numerorum primus. Debet enim is qui resistit, in alio genere resistere: aut certè dicere, hoc uel illud solum esse ex eo genere. Quod autē ad eos attinet, qui in toto genere occurrūnt nobis: nec in eodē genere occurrūt, sed in eo quod eodem nomine, sed ambiguo continetur (ueluti habere aliquem non suum colorem, aut pedem, aut manum, quoniam & pictor habeat non suum colorem, & cocus non suum pedem) in his omnibus, diuisione adhibita, interrogare debemus. Nam si ambiguum lateat neque aperiatur, rectè in propositione nobis uidetur resistere. Quòd si in simili genere, nō in ambiguo resistēs, nostrum labefactet rogatum, detracto eo, in quo resistet nobis, quod reliquum est in toto genere ualere docebimus, dùm quod commodum est, effecerimus. Quod in obliuionis uerbo & oblitum esse animaduerti potest. Non enim concedunt eum oblitum esse, qui artem amiserit, eo quòd casu & interitu rei eam amisit, non

oblitus

oblitus est tamen. Quod ergo reliquum est, dempto eo in quo occursum est nobis, cōmemorari debet: ut si quis remanente re, artem amisit, eum oblitum esse. Eodémque modo de iis iudicandum est, qui hoc loco nobis occurrūt: Maiore bono maius malum esse contrarium. Proferūt enim ualetudinem, quæ cùm minus sit bonum quàm firma corporis constitutio, tamen ei maius bonū contrarium est: morbum enim maius malum esse infirma affectione corporis. Ex his etiam id detrahēdum est, in quo occurritur: eo enim sublato, facilius licebit proponere: ut maiori bono maius malū contrarium esse, nisi unum alterum unà secum inferat, ut firma corporis affectio ualetudinē. Quod idem faciendum erit, non solùm si quis nobis occurret, sed etiā si non occurret, & tamē id negabit & abnuet, quòd aliquid tale prouideat, quod iure cōtrà obiici possit. Sublato enim eo in quo nobis resistit, dare & concedere cogetur id quod reliquum est, quòd in eo quod reliquum est, aliquid contineri, quod nō sit ita, minimè animaduertat. Quòd si dare nolit, etiam tum cùm petitum est, ut resisteret certè quo resistat nobis, non habebit. Sūt autem propositiones eiusmodi, quæ quædam ex parte falsæ sunt, quadam ex parte ueræ: in quibus eo, quod ex parte est, sublato, reliquum licebit uerum relinquere. Si uerò multa proponamus, in quibus nobis minimè resistat, tum ut cōcedat omnino, petere debemus. Propositio enim dialectica est, quæ magna ex parte rem ita habere declarat, neque refellitur. Cùm autem eadem res, & sine incommodo, & cum incommodo per ratiocinationem concludi potest, hoc an illo modo efficiatur, nihil ad eum qui necessaria ratione nō probabili cōcludit: is autem qui probabili ratione utitur, non debet argumētationem tractare per ratiocinationem, per quam alter incōmodo urgeatur

geatur. Nam & cùm nullo incommodo urgent concludendo, nihil controuersiæ loco relinquunt: & cum incõmodo urgent, tum nisi sit euidens & perspicuum id falsum esse, alij incommodum id negant esse. Ita nõ habent, quod uolũt ij qui quæstionem ponunt. Proponenda autem sunt ea, quæ magna ex parte ita se habẽt, & refelli aut nõ possunt omnino, aut certè id facilè quasi prima facie perspici nõ potest. Cùm enim in rebus quibusdam non ita esse perspicere nequeunt, tum id quod propositum sumptúmque est, quasi uerum sit, solent concedere. Nunquam autem quæri debet cõclusio: sin secus, cũ alter eam negabit, ratiocinatio nunquam ad exitum perduci poterit. Sæpe enim etiã cum nulla interrogatio & quæstio ponitur, sed ut cõsequẽs cõcluditur, id negatur effici: quod cũ faciũt illi, certè ab iis qui non uident quid ex cõcessis sequatur, minimè reprehẽdi uidentur. Cùm igitur unus rogat, neque id ait ex antepositis effici, alter autẽ negat omnino, tum ratiocinationi nihil omnino loci relinqui uidetur. Neq; uerò quicquid de toto genere dicitur, dialectica propositio est, ex quo genere illud est Quid est homo? aut hoc: Quot modis bonũ dicitur? Propositio enim dialectica est, ad quam respondere licet, etiã, aut non: quod nõ licet ad superiores. Ita nõ est dialectica quæstio, nisi is qui proponit, facta antè definitione, aut diuisione hunc in modũ roget: An bonum hoc, uel illo modo dicatur? Quam quidem quæstionem licet uel negare, uel concedere. Quocirca enitendum est, ut ita, ut dixi, omnes hæ ponantur quæstiones. Quin illud etiam par est ab illo requirere, quot sint bonorum genera, quãdo explicatione & diuisione adhibita à nobis, ille nullo modo cõcedet. Qui autem in una ratione interrogãda multùm temporis immoratur, is inscienter quærit. Nam si is qui rogatur, ad rogatum

tum

tum respõdeat, profectò ille aut plura quàm necesse est, interroget, aut sæpe idẽ quærat necesse est. Ita aut nugatur, nihilque agit: aut ratiocinationem per quam argumentationem tractet, non habet, quandoquidem ex paucis quibusdam omnis cõstat ratiocinatio. Quòd si minus respondeat, cur eum aut non increpat, aut relinquit? Illud autem intelligendũ est, omnia proposita, quæ argumentis perdifficulter probantur, eadem facilia esse ad defendendum, cuius generis ea sunt, quæ & prima sunt, & ultima ordine naturæ. Nã & prima ac perspicua definitionem requirũt, & ultima multis concludantur, necesse est ab eo, qui iam inde à perspicuis, & primis continuatã seriem argumẽtorum persequi uelit. Aliter enim fallaces ac captiosæ argumentationes uidebũtur: præsertim cùm aliquid doceri non poßit nec demõstrari, nisi à propriis initiis & principiis capto exordio, usq; ad ultima perueniatur. Ac illi quidem qui respõdent, nec rem ipsi uolũt definire, nec si qua proponatur ab interrogante definitio, facilè admittunt. Sed profectò facilis non est disserendi ratio, nisi quid sit id de quo instituitur disputatio, intelligatur: quod in principiis contingit maximè, quibus cætera probantur, ipsa aliis non possunt: definitionéque aperiẽda sunt, & cognoscenda necessariò. Difficilia etiam probatu ea sunt omnia, quæ principiorum uicinitatem sequuntur. Neque enim multa ad ea probanda, argumenta possunt suppetere, cùm pauca interiecta sint inter ipsa & initium, quibus necesse est consequentia omnia monstrari. Definitiones autem eæ ex omnibus euerti possunt difficillimè, quæ uerbis eiusmodi explicatæ sunt, ut primùm dubium sit, uno modo an pluribus dicantur: deinde incertum, utrum propriè de re quæ definitur dicantur, an per translationem. Nam quia dubium

bium est illud, non perspicuum, inde fit, ut nulla argumentorum copia suppetat: hoc autem, quia incertum est, an per translationẽ dicãtur, non possunt refelli qui definitionem posuerunt. Omnino quæstio omnis si difficilis est probatu, uel definitionẽ requirit, uel in iis est quæ multis modis, aut quæ per translationem dicũtur, aut nõ longè abest à principiis: aut eo certè difficilis est, quia nõ est prima facie perspicuum, quo sit ex genere eorũ quæ exposita sunt, id quod affert dubitationẽ. Nam si quo ex genere sit, intelligatur, illud etiam intelligetur, aut definitione explicandum id esse, aut diuisionem adhibẽdam, aut inueniendas esse medias propositiones, quibus ultimè probentur. Pleraq; etiã proposita, nisi rectè tradita & explicata definitione, neq; disputari facilè, neque probari argumẽtando possunt: quo ex genere illud est: Sítne unum uni contrarium, an multa? Quòd si contraria definiantur, certè illud facile erit explicare: Sint nécne sint plura eorundem contraria. Quod eodem modo iudicãdum est de aliis quæ definitionem requirunt. Atque etiam in mathematicis uidentur quædam non facilè describi posse prætermißione definitionis: quale est illud: Eam lineã quæ ad latus planum secat, simili ratione & lineam secare, & locum: quod definitione adhibita facilè intelligetur, quoniam & loco, & lineæ eadem respondet, quasi ex altera parte diuisio: quæ quidem illius de qua agitur, orationis definitio est. Omnino autẽ prima elementa definitionibus expositis, ut quid sit linea, quid orbis, facilè probari demonstraríq; possunt: uerùm ad singula eorum probanda non multis argumentis uti possumus, propterea quòd non multa sunt media quibus probetur. Definitionibus autẽ initiorũ prætermißis, uix, aut ne uix quidem, probari possunt. Quod idem fit in iis elementis, quæ

differ

disserendo adhibentur. Hoc igitur intelligendum est, cùm propositum aliquod difficile est probatu, id aliqua de causa earum quas exposui, euenire. Cùm autem propositio & enuntiatio quæ adhibetur ad aliquid probandum, difficiliorem habebit probationem, quàm propositum, dubitare liceat, sit nécne sit admittenda. Nam si eam non admittat, sed ei etiam probandæ adhiberi probationem uelit, maius alteri onus imponet, quàm quod erat à principio propositum. Sin eam admittat, iis certè quæ minus ualent ad faciendam fidem, ipse adducetur ut credat. Ac si quæstio difficilior non reddenda sit, ponenda est: si nõ dubiis & perspicuis dubia concludenda erunt, non est admittenda. Aut ei qui se dat in disciplinam, ponẽda non est, nisi sit notior: ei autẽ qui exercitationis gratia disputat, ponẽda, si modo uera esse uideatur. Ex quo perspicuum est, non esse æquum ut qui docet, eodem modo postulet sibi concedi quæ sumit, quo is qui interrogãdo disputat. Ac de ratione quidem interrogandi & collocandi satis ferè dictum est. Nũc de ratione respondendi disseremus, ac primùm quod eius sit officium, qui & rectè poscit, & rectè ponit quæstionem, dicamus. Est autem eius qui ponit quæstionem, ita argumentationem tractare, ut eum qui cum disputet, cogat absurdiora concedere, quàm quæ ex re proposita consequuntur. Eius uerò qui quæstionẽ poscit, dare operã, ne quod incõmodum sua culpa, aut quod sit cõtra opinionem omnium, effici uideatur, sed ex ipsa tãtùm re, quæ à se proposita est ad disserendum. Aliud enim fortasse genus peccati est, cùm quis proponit primùm quod nõ debet, deinde propositum illud defendere non potest. Non sunt autẽ explicata & cõstituta adhuc à quoquam officia eorum, qui exercitationis & periculi faciendi gratia disputant. Neque enim idem

pro

propositũ est doctoribus aút discipulis,quod iis qui certãdi studio disputant:neque idem his ipsis & iis, quorum ad cognitionẽ & sciẽtiam omnis dirigitur exercitatio. Nam & discipulis ea semper ponẽda sunt quæ probantur omnibus:quoniã nemo eò operã cõfert,ut falsa doceat. At eorũ qui certandi studio disputãt,is qui quæstionem ponit,semper aliquid facere uideri debet,& is quî cum disputat nulla in re illi cõcedere. Quoniam autem in cõuentu & congressu dialecticorũ,iis qui nõ certãdi studio,sed uel tẽtandi,uel cognitionis gratia inter se disserunt,non est adhuc à quoquam,ut dixi,expositum & traditum: quid inuestigare,quid dare,aut nõ dare oporteat eũ, qui poscit quæstionem,ut gnauiter,aut nõ gnauiter, ac præclarè decreta sua defendat:nos hoc loco instituimus dicere. Qui igitur respõdendi munere fungitur,is quæstionẽ defendat, necesse est, uel probabilem,uel nõ probabilẽ,uel neutram: ita tamen, ut aut probetur,aut non probetur omnino,uel cum adiunctione,ut huic, uel alij. Quo autem modo probabilis uel non probabilis sit,nihil interest: quandoquidem idem genus retinendum erit præclarè respondẽdi ad rogatum,aut dandi,aut non dandi rogatum. Ac non probabile quidẽ si sit propositum,probabilẽ:sin probabile, non probabilem necesse est conclusionem effici. Contrarium enim propositi semper concludit is qui interrogat. Quòd si id de quo agitur sit eiusmodi,ut nec probetur, nec improbetur, eiusdem generis efficietur cõclusio. Quoniam autem is qui scitè ratiocinatur & concludit, rebus non dubiis & perspicuis id quod dubium est, aperit & ostendit, profectò si quãdo id quod interrogatur, non sit probabile omnino, nõ debet is qui poscit quæstionem, neq; id dare quod nõ probetur omnino,neque id quod illud quidẽ probetur, sed minus

nus quàm conclusio: quippe cùm propositum, si non probabile sit, conclusio probabilis sit futura. Ita fit, ut ea quæ sumuntur, omnia probabilia esse debeant, ac magis probabilia, quàm id de quo quæritur: si quidē magis perspicuis, minus probabilia uelit concludere. Ita si nō sit ex eo genere id quod interrogatur, non id debet qui respōdet concedere. Sin autem probabile omnino sit propositum, improbabilis omnino conclusio erit. Itaq; danda erūt, quæ probantur omnia, & eorum quæ non probantur, si qua magis probabilia sint cōclusione: sic enim rectè disputatum fuisse uidebitur. Quod idem faciundum erit, si nec minus sit probabilis quæstio. Sic enim & quæ probantur, dāda sunt omnia, & quæ non probantur, si qua magis probabilia, quàm conclusio, erūt. Sic enim fiet, ut probetur magis disputatio. Ac si id de quo agitur omnino, probabile sit, aut nō probabile, tum habēda erit eorū ratio, quæ omnino probantur. Sin autem non omnino probabile, aut nō probabile, sed ei modò qui respōdet, tum ex iis quæ ei probātur, aut minus probantur, iudicare debet, quid concedendum aut non cōcedendum esse uideatur. Quòd si alterius sentētiam defendat is qui respondet, certè eius mentem & sententiam spectare debebit, ut quid concedendum sit aut negandum, intelligat. Itaque qui alienas sententias introducunt, ut bonum & malum esse idem, ut placet Heraclito, ij non dant in eodem simul non inesse contraria: non quòd non probetur hoc eis, sed quòd Heracliti sententia ita dicendum est, Quod etiam ij faciunt, qui ab aliis proposita accipiunt. Exquirūt enim illi, quid sit responsurus is, qui rem proponit. Hoc igitur perspicuum est, quæ exquirere is debeat qui respōdet, siue omnino probabile, siue alicui sit id quod quæritur. Quando autem necesse est omne rogatum aut pro-

L babile

babile esse, aut non probabile, aut neutrum, & uel ad conclusionem efficiendam ualere, uel non ualere, rogatum: si probetur, neque ad conclusionem efficiendam ualeat, id & dare, & probabile dicere debemus. Eo enim posito & cõcesso, propositum primum non euertitur. Si autem neque probetur ipsum, neque ad cõclusionem efficiendam ualeat, id quidem dandum est, sed ita tamen, ut non probari id nobis significemus, uitandæ amentiæ gratia. Si uerò & probabile sit, & ad rem pertineat, respondendum erit id quidem uideri & probari, sed propositũ adeò finitimum esse, ut eo concesso, propositũ tollatur necessariò. Si ad conclusionem efficiendam ualeat, & admodum sit improbabile, respondendum erit, conclusionem eo posito & concesso effici: sed stultum id esse quod afferatur. Cùm autem nec probabile quid, nec minus probabile rogabitur, tum si ad conclusionẽ efficiendã nihil ualeat, id dandum erit nulla facta distinctione: sin ualeat, exponẽdum est, eo posito sublatum iri id de quo agatur. Sic enim & nihil eius qui respondet culpa factum uidebitur, si quidem quid concedere & dare debebat, semper prouiderit: & is qui quæstionem ponit, quod uult efficiet, cũ ei ea dabũtur omnia, quæ magis quàm conclusio probentur. Qui autem instituunt argumentationem tractare per ratiocinationem, sumptis iis quæ minus quàm cõclusio approbãtur, iis quoniam inscienter ratiocinantur, quæ rogant dari concediq; nõ debent. Eodẽ modo eis occurrendũ erit, cũ res dubias & obscuras, & quæ multis modis dicuntur, afferent. Nam quoniam & qui poscit quæstionem, si minus intelligat, licet dicere: Non intelligo: & quod multis modis dicitur, non necessariò id aut cõcedere aut negare debet: profectò si quid afferatur quod obscurum sit, sine ulla dubitatione & mora se id non intelligere

ligere fatebitur. Sæpe enim ex eo quod dant & concedũt, ij quibus obscura nec aperta interrogatio proponitur, absurdum aliquid incidit. Cùm autem cognitum apertúmque erit id quod multis modis dicitur, si omni ex parte & omnino uerum sit, aut falsum quod affertur, id omnino concedi negaríue debebit: sin quadam ex parte falsum sit, & quadã ex parte uerũ, id ambiguè dici, & in illo uerè & in hoc falsò dici indicabit. Nã si id posterius distinguat, dubiũ erit, an in prima disputatione ambiguũ perspexerit. Quòd si ambiguum uerbum nõ attendat, idque tum cùm alterius habet rationẽ, cõcedat: si ad alterum impellatur, fateri debet se id cõcessisse, cùm nõ ipsum illud ad quod uocatur, sed alterum ipse spectaret, & attenderet. Cùm enim plura eidem nomini & orationi subiecta sunt, tũ facilè existit controuersia. Sin rogatum & planũ sit & simplex, aut etiam, aut non, respondendum est. Quoniámq; omnis propositio quæ ualet ad conclusionem efficiendam, aut aliqua earum est ex quibus ratiocinatio cõficitur, aut ad aliquam earum refertur: perspicuum est autem tum alterius probãdæ gratia assumi cùm multa similia interrogãtur, quippe cùm ferè per inductionẽ uel similitudinem id quod de toto genere & omnino dicitur, cõcludatur: singula omnia cõcedenda sunt, si uera sint & probabilia, contra uniuersum genus obiiciendum aliquid. Impedire enim cursum orationis, nisi resistas uerè, aut saltẽ uideare, hoc est iniquũ se in disputando difficiléimq; præbere. Ita si multa similia existãt, neque det in toto genere dici, tum cùm refellere nequeat, profectò difficilem se proteruúmque præbebit. Iam uerò si non habeat contrarium argumentum ad refellendum, tum multò etiam magis difficilis proteruúsq; uidebitur. Quanquam ne hoc quidem satis est. Multæ enim rationes extãt,

sententiis omnium cõtrariæ, quarum difficilis est explicatio: cuius generis est Zenonis ratio, qua tollit motũ, & stadij traiectionem: nec uerò propterea eorum contraria minus defendi concedíq; debent. Ergo *si quis nec contrà ullam adferre rationem queat, nec aliquid opponere in quo non ita sit, & tamen non concedat, is profectò iniquum se præbebit in disputando: est enim in disputationibus iniquitas & proteruia, responsio quæ præter modos, quos exposuimus, uim habet ad interimendam, tollendámq; conclusionem.* Defendere *autem & propositum & definitionem, ita par est, si antè argumẽta ipsi in nos quasi aduersariorũ tela iaciamus.* Quibus *enim rationibus infirmant nostra decreta ij qui ponũt quæstionẽ, iis ipsis resistere debemus.* Propositum *autem non probabile timidè defendendũ est.* Multis *autẽ modis nõ probabile esse potest.* Nam *& id nõ probabile est, ex quo efficitur, ut incommoda, & absurda quędã fateamur: ut si quis uel omnia, uel nihil moueri dicat, & ea omnia quæ deterior status & constitutio sequi solet, & quæ hominũ uoluntatibus repugnant, quale illud est:* Voluptas *est bonũ: & facere, quã accipere præstat iniuriam.* Non *enim quasi disputationis gratia defendat: sed tanquam ea dicat quæ probet & sentiat, ita eum oderunt.* Argumẽta *autẽ quibus falsum cõcluditur, dissoluẽda sunt, infirmãdo euertendóq; eo, ex quo falsum effectũ est.* Neque *enim quouis sublato argumẽtũ soluitur, ne si falsum quidẽ sit id quod sit euersum.* Multa *enim falsa in argumẽtatione cõtineri possunt: ut si quis sumat, eũ qui sedeat scribere, &* Socratem *sedere: ex his efficitur, scribere* Socratem. Euersa *igitur hac enuntiatione,* Socrates *sedet, nõ tamẽ dissoluta & explicata argumentatio est.* Et *quanquã falsa enuntiatio est, non tamen falsa ob id est argumentatio.* Si *quis enim*

enim sedeat neq; scribat, nō iam in hac tali causa hæc ipsa accommodata dissolutio est. Non igitur hoc refellendū est, *sed illud, eum qui sedeat, scribere, cùm præsertim nō omnis scribat qui sedet.* Ita fit, ut dissoluat argumētum is, qui falsi causam tollit: & explicationem argumenti intelligat is qui causam argumētationis falsæ cognouerit: quemadmodum in iis quæ falsò & uitiosè describūtur, contingit. Neq; enim satis est resistere, etiā si falsum sit quod refellitur, sed etiam cur falsum sit docendum est. Sic enim utrum occurrendo, ratione & consilio ductus sit nécne, intelligetur.

Impediri autem argumentatio potest, ne concludatur quatuor modis. Primùm id ex quo falsum est, refellendo. Secundò, occurrendo ei qui quæstionem ponit. Sæpe enim non explicato & dissoluto argumento, tamen is qui rogat, progredi non potest longius. Tertiò, refellendo rogatum. Fit enim interdum, ut ex iis quæ quærūtur, non quod uolumus consequamur, propterea quòd uitiosè interrogatum est, quibusdam tamen appositis effici potest conclusio. Ac si ultrà progredi is qui rogat non potest, occursum erit roganti: sin potest, rogato. Quartum genus resistēdi, & deterrimum id est, quod ad tempus refertur. Nonnulli enim in refellendo ea afferunt, quæ ad differendum plus temporis desiderant, quàm patitur disputandi consuetudo. Ac resistendi quidem quatuor, ut dixi, genera sunt: sed prima una ex omnibus explicatio est, cætera impedimenta sunt quædam conclusionum. Reprehensio autem argumentationis non eadem ex eius natura & ex interrogandi ratione nascitur: ferè enim fit culpa eorum qui rogantur, ut non rectè tractetur argumentatio, quòd non concedant ea quæ magnam facultatem suggerant ad id efficiendum quod quæritur. Neque enim in alterutro solum posi- *(Cap. 2.)*

tum est, ut communis res rectè ad finem exitúmque perducatur. Quapropter interdum qui aliquid respondet, refellendus est necessariò, & omittẽdum ipsum propositum: tum deniq; cùm is, qui quæstionẽ poscit, instructus calumniis, paratus uenit ad contradicendum. Ita iniquos se præbentes, disputationes nõ dialecticas, sed concertationũ plenas instituunt & inuehunt. Et quoniam exercitationis, & ueluti examinis causa non eruditionis, hæ tales disputationes comparatæ sunt, profectò nõ modò uera, sed etiam falsa concludenda sunt: nec ex ueris semper, sed interdũ etiam ex falsis. Nam & plerunque uero posito, is qui contrà disputat, refellere debet: ita fit necessariò, ut sint proponẽda falsa: & falsum quod positum est, interdũ falsis euerti tolliq; debet, cùm præsertim nihil prohibeat falsa alicui magis quàm uera probari. Ita si ex iis quæ illi probãtur, progrediatur argumentatio, persuasus potius quàm adiutus erit. Sed omnes debent, qui aliò disputationem rectè traducere & trahere uolunt, ut geometra geometricè, sic dialecticè nõ pugnaciter traducere, siue falsum, siue uerum sit id quod cõcluditur. Quæ autem sint dialecticæ ratiocinationes, suprà expositum est. Vt autem in rebus usuuenit, ut socius iniquus & sceleratus sit is qui rem communem impedit: sic in disputationibus, in quibus etiã commune quiddam propositum est utrique, præterquam iis qui certandi studio disputant. Neque enim utrique eorum licet eundem finem cõsequi, præsertim cùm plures uno uincere non possint. Vtrum autem in respondendo, an in rogando, id efficiant, nihil interest. Nam & qui certandi studio rogat, uitiosè & præposterè disserit: & qui respondendo non concedit, neque dat quod uidetur probabile, neque inducit in animum audire, quid tãdem uelit is qui ponit quæstionem.

Ex quo perſpicuum eſt, non eodẽ modo argumentationem, ſi per ſe conſideretur, reprehendendũ eſſe, & eum qui eam rogando tractat. Nihil enim prohibet, uitioſam argumentationem eſſe, cùm interim is qui quæſtionem ponit, quàm poterit accõmodatiſsimè, cum eo qui reſpõdet, diſputabit. Nam ſi res ſit cum difficilibus & proteruis, nõ poteſt profectò ſtatim quas quiſque uelit, ſed quas poſsit tractare per ratiocinationem argumentationes. Quoniam autem incertum eſt, quando contraria homines ſumunt, & quando id quod à principio poſitũ eſt in quæſtione (ſæpe enim ipſi ſecum, & ſoli cùm aliquid loquuntur, repugnantia dicunt, negatóque eo quod prius eſt, concedũt poſterius: itáque cùm rogantur, ſæpe repugnantia, & quod primo loco propoſitum eſt, concedunt) eo uitioſas argumẽtationes neceſſe eſt effici. Culpa eſt iſta eorum qui reſpõdent, qui quædam non concedunt, alia eiuſdẽ generis concedunt. Ex quo etiam perſpicuum eſt, nõ eodem modo reprehẽdendos eſſe eos qui quæſtionem ponunt, & ipſam argumentationem. Argumentatio autem quinque modis reprehẽdi ſolet. Primò, cùm ex is quæ rogata ſunt & quæſita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rem pertineat, quòd falſa ſint, uel non probabilia omnia, aut certè plurima eorum, ex quibus concluſio efficitur: & quòd nec detractis quibuſdam; nec additis, nec aliis detractis, aliis additis efficitur concluſio. Secundo, ſi tractetur ratiocinationem, quæ ad rem non pertineat argumentatio, ex talibus & eo modo quo in ſuperiori dictum eſt. Tertio, ſi additis quibuſdam cõficiatur ratiocinatio, ſed quæ deteriora ſint quã quæ rogata ſunt, minúſque probabili concluſione. Quarto, ſi detractis quibuſdam, idem contingat. Interdum enim plura ſumuntur quàm neceſſe eſt, ut non ex eo quia hæc conceſſa ſunt, effi-

ciatur cōclusio. Postremo, si ex minus probabilibus, & credibilibus efficiatur, quàm sit conclusio: aut si ex ueris, sed quæ difficilius & maiore negotio quàm id quod quæritur, ostendi possunt. Neque uerò id postulandum est, ut omnes quæ de proposito instituuntur, æquè probabiles sint ratiocinationes, & æquè ualeant ad faciendam fidem. Eorum enim quæ exquiruntur, partim prima facie faciliora sunt natura sua, partim difficiliora: ut si quibuscunque probabilibus poßint, concludetur, rectè conclusa uideātur. Perspicuum est igitur, non eodem modo argumentationem iudicandam esse uitiosam, cùm ad quæstionem refertur, & cùm per se exquiritur. Nihil enim prohibet argumentationem per se uitiosam esse: quæ si ad quæstionem referatur, uera erit uicißimque uera per se cōsiderata, cùm quæstione collata, uitiosa esse potest: cùm facile ex multis probabilibus, & ueris quæ illi quæstioni tractandæ sunt accommodata, effici potest quod uolumus. Fit autem interdum, ut argumentatio etiam quæ concludit, ea quæ non concludit sit deterior, cùm illa ex iis quæ minus probantur cōcludit, cùm quæstio proposita in eo genere non sit, hæc autem talia modò requirit, quæ probabilia & uera sint, nec ex iis quæ assumpta sunt, argumentatio est. Neque uerò ij qui ex falsis uerum cōcludunt, iure reprehēdi possunt, cū præsertim, & necesse sit semper falsum ex falsis, & liceat interdum uerum ex falsis concludi: quod ex Analyticis perspici potest. Cùm autem argumentatio quæ exposita est, alicuius rei demōstratio erit, si qua sit alia propositio quæ cum conclusione nullam habeat coniunctionem, ex ea non efficietur cōclusio. Sin speciē præ se ferat cōiunctionis, fallax erit cōclusio nō necessaria. Est etiā φιλοσόφημα, ratiocinatio necessaria. Epicherema autē, ratiocinatio probabilis.

Sophis

Sophisma autem, ratiocinatio pugnax: ἀπόρημα, ratio in utrãque partem differẽdi. Quòd si ex utraq; propositione probabili aliquid ostendatur, neque æquè probẽtur, nihil prohibet id quod demonstratum est, magis quàm utrãque probari. At si una sit probabilis, altera neutro modo: aut si hæc probetur, illa non probetur, si id quidẽ similiter sit, tũ ex equo probabitur & nõ probabitur, quod demonstratione concluditur: sin altera magis probetur, magis etiam probabitur. Atque etiam in tractandis argumentationibus per ratiocinationem peccatur, cùm aliquid pluribus ostenditur, quod paucioribus potest: quæ etiã in argumentatione reperiũtur. Cuius generis illud est quod sumitur ad probandum, opinionem aliam alia uerius dici opinionem. Si quis poscat hanc enũtiationẽ, quicquid appellatur, cum accessione pronominis, ipsum, illud est quod in eo genere maximè est, id ipsum quod est. Est autẽ opinabile aliquid, quod quia uerè est opinabile, appellatur ipsum opinabile: ex quo sequitur illud ipsum cũ maximè sit, aliis quibusdã esse magis opinabile: porrò autẽ omne quod magis esse dicitur, alterius comparatione dicitur magis. Est uerò opinio etiã aliqua uera, quæ accessione pronominis, ipsa opinio appellari potest: quæ aliis quibusdã certior est. Hic igitur sumptũ est, uerã esse aliquã opinionẽ, quæ accessione pronominis, ipsa opinio uocaretur. Itémq; illud, in omni genere illud esse maximè tale quod per accessionẽ pronominis, ipsum, nominatur: ex quibus sequitur ipsam opinionẽ quæ maximè uerax est, eam esse quæ maximè & uerissimè opinionis nomine uocatur. Sed quod uitium in hac est ratiocinatione? An ob eam causam, quòd facit ut causa, ex qua ratiocinatio cõficitur, ignoretur? Argumẽtatio autẽ perspicua est uno modo, qui maximè in populi ore uersatur, cũ

ita conclusa est, ut iam nulla sit opus interrogatione. Altero, qui etiã crebris usurpatur sermonibus, cũ sumpta sunt ea, ex quibus esse necesse est quod concluditur, sunt autem ea ex aliis cõclusionibus collecta: præterea si quid prætermissum sit, quod ualde sit probabile. Falsa autem dicitur quatuor modis, & cùm uidetur concludere, neque concludit, quod uocatur conclusio, & ratiocinatio ad concertationes spectãs. Et cùm efficit illa quidem aliquid, sed quod minus ad rem pertineat: quod iis cõtingit maximè, quibus incommodo alij urgentur. Aut aliquid concludit, quod ad id quod agitur, pertinet, sed non propria accommodatáq; ratione, id est, si ea quæ nõ est medicinæ propria, uideatur medicinæ esse, aut geometrarum, quæ non est, aut dialecticorum quæ non est. siue uerum, siue falsum sit quod efficitur. Alio modo falsa est argumentatio, cùm ex falsis cõcludit, cuius generis erit alia falsa, alia uera cõclusio. Nã & falsum semper ex falsis, & uerum interdum ex falsis, ut suprà dixi, concluditur. Ac oratio quidem quòd falsa sit, culpa est eius qui argumentationem tractat potius, quàm argumentationis. Nec uerò culpa est semper disputãtis, sed tum deniq; cùm falsam se aliquam argumentationem tractasse ignorat (quandoquidem sæpe falsam orationem & propositionẽ, cùm animo aliquid per nos ipsos tractamus, magis quàm multas ueras approbamus) præsertim cùm ex iis quæ maximè uidentur probabilia, aliquid eorũ quæ uera sunt, ipse refellit: nã quomodo ea sit semper culpa disputantis, cùm sæpe ad res ueras demonstratione concludẽdas huiusmodi ratiocinationes ex falsis adhibeantur? quippe cùm aliquid eorum quæ posita sunt, falsum esse debeat omnino, ut id demonstretur. Si uerò falsis, & ualde absurdis uerum concludat argumentatio, multò certè deterior us

Mm 2 4 futur

futura est quæ falsum concludunt. Cuius generis argumentatio, etiam falsum concludere potest. Perspicuũ est igitur, primùm uidendum esse, an concludat argumentatio: deinde, uerúmne an falsum: tum, ex quibus. Nam si ex falsis, sed quæ probabilia sint, tolerabilis erit, & nõ aspernãda ratio: sin ex ueris, sed quæ non probentur, uitiosa: si & falsa, & quæ ualde improbentur, profectò uitiosa erit aut omnino, aut in re de qua agitur. Quemadmodum autem is qui quæstionem ponit, id quod initio propositum est, & cõtraria petat, ad ueritatem expositum est in Analyticis, quemadmodum ad opinionem, nunc dicendum est. Petẽdi autem id quod initio dictum est, quinque sunt genera. Primum & clarißimum, si quis id petat, quod demonstrandum ipsi est: quod quidem in eadem re nõ facilè ignoratur, in synonymis autẽ iísque omnibus quorum nomen & definitio idem declarãt magis. Alterum, cùm id quod singillatim demonstrari debet, omnino & totum aliquis petit: ut si quis probans cõtrariorum quæ aduersa dicũtur, unam esse artem, petat contrariorum omnino unam esse: uidetur enim quod per se probari debeat, id unà cũ aliis pluribus petere. Tertium, si quis singillatim petat, quod propositũ est ad demõstrandum omnino: ut si omnium aduersorum esse propositum sit, aliquorum petat. Nam uidetur hic etiã quod cum multis erat docẽdũ, id petere per se ac separatim. Rursus, si quis adhibita diuisione, id de quo agitur petat: ut si demonstrandum sit, medicinam esse salubrium & contrariorum, separatim petat utrunque. Aut si quis alterum petat eorum, quorum alia aliis cõsequuntur necessariò: ut latus cum diametro componi non posse: cùm probandum sit, diametrum cum latere non posse. Contraria enim tot modis quot ea quæ initio dicta sunt, petuntur. Primùm, si con-

traria petat, aientia & negantia. Secundò, si contraria eo modo quo sunt inter se repugnantia: ut bonum & malum esse idem. Tertiò, si quis omnino & totum sumpserit, & in parte petat quod repugnat: ut si quis hoc sumpto, aduersorum unam esse artem, petat salubrium & insalubrium aliam artē: aut si hoc posteriore petito, de toto genere repugnantiam sumat. Rursus, si quis contrariū petat eius, quod expositis & cōceßis efficitur necessariò. Itē si quis cōtraria ipsa nō sumat, duo autem petat eiusmodi, ex quibus repūgnantia sequetur. Sumere autem contraria, & petere id quod initio positum est, hoc differunt, quòd huius error in conclusionem incidit: (illud enim spectātes peti id dicimus quod initio positum est) contraria autem in propositionibus cernuntur, quòd inter se quodam modo affectæ sunt. Vt autem exercitatio & meditatio in argumentationibus eiusmodi paretur, primùm assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputādum argumentorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Conuertere enim est, unum eorum quæ data sunt refellere, mutata in suam oppositam conclusione, eáq; cum altera sumptionum accepta. Nam si tollatur, conclusio, una aliqua propositio tollatur necesse est: si quidē positis iis omnibus, necessè sit cōclusionem effici. Ad omne uerò propositū multùm ualet, in hanc & illam partem argumenta inuenire, quibus solutio illico quærēda est. Sic enim fiet, ut simul & in quærendo, & in respondendo exercitati simus: & si nemo alius sit, quo cum disputemus conferamúsque hæc ipsa, nobis certè per nos & nobiscum licebit. Sunt etiam comparanda inter se argumenta, quæ utrāque in partem plurimùm ualent. Hoc enim & ad obfirmandum se, & ad refellendum multùm ualet, cùm ali-
cui

cui magna argumentorum copia in utranque partem disserendi suppetit: nam ad contrarias partes fiet tutior. Posseque antè perspicere, & perspexisse, quid utranque quæstionē, & causam sequatur, non paruum adiumentum adfert ad cognitionē, philosophiæq; rationem. Relinquetur enim, ut eorum rectè alterum sequamur. Sed ad id efficiendum ingenio opus est: uerúmque ingeniū, & indoles in eo est: ut poßis uerum rectè sequi, & declinare falsum: quod quidem ij, quibus acumen ingenij, & indolem natura largita est, præclarè efficere poßunt. Cùm enim amant, & oderunt quod affertur & proponitur, uerè eo quod præstantißimum est, iudicant. Cùm uerò ad quæstiones, quæ sæpißimè in disputationem incidunt, parati & instructi argumentorum copia uenire debemus, tum maximè ad eas quibus capita prima proposita, & quæstiones generales disputantur: quoniam in his ferè ij qui respōdent, omnia ferè quæ uulgò recepta sunt, respuere solēt. Iā definitionum nobis magna uis suppetere debet, eáq; in promptu habere debemus maximè, quibus ea quæ probantur, & prima declarantur, cùm præsertim ex iis ratiocinationes constent. Danda est etiam opera, ut ea in qua alia argumēta incurrūt, teneamus. Vt enim in geometria utile est elemēta, exercitatione parata & meditata habere: & in numerorum ratione, prima quasi capita in promptu habere, magnáque in hoc ipso uis est, ut alium etiam numerum multiplicatum cognoscant: sic in argumentationibus, principia tenere, & propositiones in ore habere. Quemadmodum enim in memoriæ exercitatione loci collocati & dispositi, statim faciunt, ut redeant res nobis in memoriam: ita hæc ipsa magnam nobis ad differendum copiam suggerent, quòd loci ipsi certi sint, quos spectemus. Sed locus communis potius

quàm

quàm tota ratiocinatio, memoriæ mandandus est, quippe cum difficile sit, mediocrem principiorũ & propositorum uim ac numerum suppetere. Præterea argumentum unum in multa distribuere assuescendum est: nobis: ita tamẽ, ut id obscurißimè facere uideamur. Quod ita fiet, si quis lõgißimè aberret à uicinitate eorum de quibus agitur. Ea autem argumenta in hoc genere plurimùm ualebunt, quæ de toto genere id maximè efficere possunt. Cuius generis illud est: Non esse unam multarũ rerum artem. Eadẽ enim ratio est eorum, quæ cum aliquo conferũtur, & contrariorum quæ aduersa dicuntur, & coniugatorum. Atque etiam rationes quas ab aliis accipimus, quasi uniuersales accipere debemus, etiã si in parte sint tractatæ: sic enim ex una multas etiã facere licebit. Quod fieri in arte rhetorica de enthymematibus eodem modo iudicandum est. Is uerò qui respondet, hoc quantùm poterit, declinabit, ne ad totum genus reuocetur disputatio: illique hoc uidendum est semper, an de pluribus rebus communibus tractetur facta ab alio argumentatio. Omnis enim quæ de parte est, in uniuerso genere continetur, inéstque in priuata & singulari causa uniuersi generis expositio & demõstratio: quod sine uniuersi generis locis nihil concludi potest. Vsus autẽ argumẽtationum earum quæ per inductionem tractãtur, ad rudes & ignaros: earũ quæ per ratiocinationẽ, ad peritos trãsferri accommodaríque debet. Enitendúmque est, ut ab iis qui argumẽtationes per ratiocinationẽ tractare possunt, propositiones: ab iis qui per inductionem, similitudinum collationes comparationésq; accipiamus. Sunt enim utrique in hoc genere exercitati. Omnino is qui exercitationis gratia disputat, conari debet utilitatẽ illã ex disputatione consequi, ut aliquam inde referat, aut ratiocinationem ad aliquid

aliquid probandum, aut propositionem, aut solutionẽ, aut oppositionẽ (quæ instantia uulgò appellatur.) Et ut notet *bene an perperam, aut ipse aut alius disputauerit: & qua ratione utrunque euenerit.* Ex his enim tota hæc facultas *constat: exercitatio autem facultatis gratia suscipitur.* Sed *ex iis omnibus quæ dixi, maximè quærendæ sunt propositiones & oppositiones, hoc est ut uocãtur, instãtiæ.* Dialectici *enim uis maximè cernitur in proponẽdo, & resistendo.* Est *autem proponere, unum facere ex multis: quandoquidem unum omnino sumi debet, ad quod pertinet argumentatio: resistere uerò est multa ex uno.* Aut *enim distinguit, aut euertit, cũ ex iis quæ proposita sunt, hoc cõcedit, illud non concedit.* Quoniam *autem uitiosæ & iniquæ disputationes cum quibusdã futuræ sunt necessariò, nec cum quouis disputationes instituere, nec quẽlibet in societatem exercitationis recipere debemus: nam aduersus eum qui hoc unum agit, hoc conatur, ut alterius argumenta quacũque ratione eludat, æquũ est omnino, disputare, tamen non semper decet.* Quocirca *non temerè cum quibusuis exercitationis causa considendum est: hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ contentiones, concertationésq; nascuntur.* Neque *enim fieri potest, ut qui unum in locum discendi exercẽdæque artis gratia cõueniunt, sine concertationibus disputare desinant.* Atque *ut finem dicendi faciam, parata & meditata argumenta nobis esse debent ad eiusmodi quæstiones, quibus tractandis, quo minor copia suppetet, eo ad plura ualebunt: quo ex genere sunt & ea quæ per uniuersi generis quæstionem fusa sunt, & ea quorum ex tempore difficilior suppeditatio & inuentio est.*

NIC

NICOLAVS GROVchius omnibus in Regio Lusitaniæ gymnasio studiosis Philosophiæ auditoribus. S. P.

ALij libri, quos de ratione disserendi ab Aristotele & Porphyrio transtulit Perionius, licet multis in locis à nobis emendati, sub illius tamen nomine excusi sunt: hic De sophistarum reprehensionibus eodem iure esse non potuit, quia nõ eadem huius atque aliorum fuit causa. Cùm enim ego id tantum spectarem, vt studiosis philosophiæ auditoribus, nõ modo latinè, sed etiam planè ac dilucidè loquentem Aristotelem audire posthac in hoc Regio gymnasio liceret: in aliis libris, paucis admodũ mutatis, ab ijs quæ latinè, & eleganter scripserat Perionius, id, quod institueram, facilè præstiti: in hoc tam multis in locis dilucidam orationem, verámque Aristotelis sentẽtiam in Perionio (quod pace tamen tanti viri dixerim) desideraui, vt satius esse duxerim totum à principio librum de græco vertere, quàm tantopere immutare, vt minimam à suo authore partem habere videretur. Meum consilium, vt in omni studiosorum philosophiæ vtilitatem collatum est, ita omnibus, opinor, æquis iudicibus probabitur: Eruntq; æquiores, si hanc nostram cum Perionij interpretatione cõferant. Non quo homini eloquẽtissimo vlla me ex parte conferendum esse prædicem, sed fidelius certè, ni fallor, & planius à nobis versum esse hunc librum iudicabunt, qui vtrunque legerint. Valete. Conimbricæ, ex Regio gymnasio. X. Cal. August. M. D. XLIX.

ARIST

ARISTOTELIS
DE REPREHENSIONIBVS SOPHISTARVM
LIBER VNVS.

DE sophistarum autem reprehẽsionibus, & de iis, quæ speciem habent reprehensionum, reuera tamen fallaces ac uitiosæ conclusiones sunt, nunc dicẽdum. In quo ego naturam imitatus ab iis potißimũ exordiar, quæ sunt huius disputationis prima ueluti elementa. Ac primum quidem alias esse ueras ratiocinationes, alias, quæ tantùm uideantur, nec sint ratiocinationes, iam per se propemodum est perspicuum. Atque ut aliis in rebus, ita in argumentationibus propter quandam rerum inter se similitudinem id accidit. Sunt enim inter homines alij, quibus reuera inest bonus corporis habitus, in aliis, aut tumor quidam talis, qualis esse hostiarum solet in sacris curialibus per æmulationem curiarum: aut fictus ad eam rem ornatus bonam corporis habitudinem imitatur. Sunt item, qui sua ipsi forma pulchri sunt: alij autem, qui per fucum tantùm tales uidentur. Nec dißimilis est in rebus inanimatis ratio, in quibus sunt nonnullæ, quæ ut uidentur, ita reuera sunt aut argentum, aut aurũ: Aliæ cum nõ sint, falsa quadam specie iudicio sensuum uidẽtur: ut lithargyrina, & stannea uidentur esse argentea, quæ felle tincta sunt, aurea. Eodem planè modo ratiocinationes, &

M rep

reprehensiones aliæ sunt, aliæ propter imperitiam uidentur. Sunt enim imperiti homines iis propemodum similes, qui procul res prospiciunt. Ac uera quidem tum ratiocinatio est, cum ex quibusdam positis quidpiam ab iis, quæ posita sunt, diuersum ob id necessariò sequitur, quia illa sunt antepositа. Reprehensio autem, cum est ratiocinatio, per quam non modò conclusio, sed eius etiam disparatum conficitur. Fallaces autem in utroque genere orationes sunt, quæ idem, quod illæ, efficere uidentur, nec tamen efficiunt. Id quod multis quidem ex causis euenit, sed unus est inter omnes uulgarißimus & latißimè patens locus, ex rerum uocabulis. Quia enim ipsis per se rebus in mediũ prolatis, constare disputatio non potest, eóq; uerbis, quasi notis quibusdã, pro rebus uti cogimur: propterea fit, ut idem ferè usu ueniat, quod in subducendis per calculos rationibus, nempe, ut uerborum, ac rerum eandem omnino esse rationẽ existimemus. In quo nos lõgè latéq; erramus: tantum enim inter illa interest, ut uerborum & orationũ certus sit ac definitus numerus, rerum infinitus. Vnde efficitur, ut una oratione, aut nomine multas res significari sit necesse. Et quẽadmodũ in subducendis calculis qui rudes sunt, &, quid suo quiq; loco ualeant calculi, nesciũt, ab iis, qui sunt in eo genere periti, facilè circũueniũtur: Ita in sermonibus conferendis, qui ignorãt, quæ sit uerborũ uis & significatio, facilè siue disserant ipsi, siue aliorum audiãt sermones, decipiũtur. Atq; illa quidẽ una causa est præter alias, quæ postea explicabuntur, cur sæpe uideãtur esse ratiocinationes aut reprehẽsiones, quæ non sunt. Quoniam autem quibusdam illud est ingenium, ut se operæpretiũ maius facturos existiment, si sapientes uideãtur nec sint, quàm si essent nec uiderentur (est enim Sophistice simulata & non uera

sap

ſapiētia, & ſophiſta is dicitur, qui ex ea quam præ ſe fert non uera, ſed ſimulata ſapientia quæſtum facit) illud profectò ex iis perſpicuum eſt, tali ingenio natis hominibus magis elaborandum eſſe, ut ſapientis officium præſtare uideãtur, quàm ut faciant, nec uideantur. Eſt autem (ut ſingula cum ſingulis conferam) ſapientis in re quaque officium, ut rogatus de iis rebus, quarum habet ſcientiam, nil falſum dicat, & ut, ſi quem in errore uerſari ſenſerit, illum coarguat, & de falſa opinione deducat. Quorum prius in bene reddenda ratione de iis, quæ interrogantur, poſitū eſt: poſterius in bene interrogando ſi quid ſit, de quo repoſcēda ſit ab altero ratio, cernitur. Neceſſe igitur eſt, ut qui ſophiſtæ munus probè fungi uelit, illud fallaciū argumentorū genus, de quo paulo ante diximus, imprimis exquirat: quandoquidem in eo tantum eſt momenti, ut hæc ſit una ratio, qua ſapientiæ opinionē, in qua illi ſunt omnia, cōſequi poſſit, ſi talium argumentorum facultate inſtructus ſit. Ac eſſe quidem nonnulla huius generis argumenta, & huiuſmodi facultatē ab iis, quos ſophiſtas appellare ſolemus, expeti, ſatis explicatum eſt. Nunc quot ſint rationum ſophiſticarū genera, & quis ſit numerus ſingularum facultatū, ex quibus conſtat hæc tota facultas, & quot partes ſint huius tractationis, quam inſtituimus, & ſi qua ſunt alia, quæ ad huius artis perfectionē pertinēt, dicamus. Sunt igitur ad diſſerendum quatuor omnino argumentorum genera: Vnum eſt eorum, quæ propriè ad docendum ſunt accommodata: alterum eorū, quæ dialectica uocantur: Tertio genere continentur ea, quæ ad probandum & examinandum alterum adhibentur. In quarto genere ſunt, quæ contentioſa appellantur. Atque illa quidem ad docendum ſunt accommodata, quæ conſtant ex propriis cuiuſq; diſciplinæ principiis,

nec uim habent ab eo, quod respondēti probatur: Credere enim & indubitatā fidem habere eum oportet, qui discere aliquid uelit. Dialectica autem sunt, quibus utraque pars contradictionis ex probabilibus concluditur. Illa uerò ad tentandum & examinandum alterum apta dicuntur, quæ ex iis modò uim habent, quæ ei probantur, quócum disputamus: quæque talia sunt, qualia ignorare non poßit, qui sibi alicuius rei scientiā tribuit & arrogat. Qua uerò ratione id sit faciendum, aliis in libris docuimus. Contentiosa autem sunt, quæ ex iis, quæ probabilia uidentur nec sunt, aut concludunt necessario, aut non cōcludunt, sed modò uidētur. Ac de iis quidem, quæ ad docendū & demonstrandum ualent, dictū est à nobis in Analyticis: de dialecticis autem, & iis, quæ ad examinandum alterum adhibentur, in superioribus libris: Nunc de cōtentiosis dicamus. Primùm autem intelligendum est quot, & quæ sint ea, quæ disserendo sibi proponunt, qui contentionis modò, & uincendi causa disputant: quæ sunt quinq;, reprehensio, falsum, incredibile quódque sit contra omnium opinionem, solœcismus: & quintū, cogere eum, quícum disputant, nugari: quod est eiusdem uerbi inepta & inanis repetitio. Atque illa quidem sibi proponunt, ut aut reuera assequātur, aut certè ut assequi uideantur. Hoc enim est, quod primùm & maximè cōtendunt huiusmodi homines, ut coarguere respōdentem uideantur: secūdo loco falsum aliquid uolunt cōcludere: tertio ducere eò aduersarium, ut admirabile aliquid & cōtra opinionē hominum dicere cogatur: quarto ut eum, si possint, cogant solœcismum committere, quod est aduersarium ui rationis adductum uideri non posse effugere, quin barbarè loquatur: postremo ut ad ineptam eiusdem uerbi iterationem adducant. Sunt autem reprehēsionum generales

duo

duo modi: unus in uerbis, alter in rebus. Atq; ille quidē modus, in quo uis captionis ex uerbis oritur, in ſex partes diſtribuitur, quæ ſunt uocabuli multiplicitas, orationis ambiguitas, coniunctio, diuiſio, accentus, forma dictionis. Eſſe autē tot, nec plures partes, nō modò inductione doceri, ſed etiā ratiocinatione nō una quidē fortaſſe, ſed hac certè demonſtrari apertiſsimè poteſt, nempe quia nō poßit præter illos modus alius reperiri, quo non idē ſemper iiſdē uerbis & orationibus dicamus. Ex nominis multiplicitate hæ omnes captiones ducūtur: Quæ memoriter ab alio recitātur, ea grammatici μανθάνουσι, ergo qui docti ſunt μανθάνουσι. Homonymum eſt μανθάνειν. interdū enim idem ualet quod intelligere rem aliquā, interdum ſignificat idem quod diſcere. Quod quenq; facere oportet, id bonū eſt: ſæpe autem uſuuenit, ut mala nos ſubire oporteat: malū igitur aliquod bonū eſt. Oportere duobus modis accipi poteſt: Vno modo pro eo, quod neceſſarium eſt: quæ ſignificatio ad mala ſæpe pertinet: ſunt enim quæ licet mala ſint, nobis tamen neceſſario ſubeunda ſunt: Altero modo quod bonum eſt officióq; conſentaneum, hoc uerbo intelligitur. Qui ſurgebat, ſtat, & qui conualeſcebat, ualet: atqui ſurgebat ſedens, & conualeſcebat ægrotans: ſtat igitur ſedens, & ualet ægrotans. Aegrotantem facere aliquid, aut pati, non habet unam tantum ſignificationem: ſed interdum huius generis participia ſignificant eum, qui nunc aut ægrotat, aut ſedet: interdum uerò qui ægrotabat prius, aut ſedebat. Illud tamen uerum eſt, eum, qui conualeſcebat, ægrotantem etiam num fuiſſe: qui autem ualet, non eſt ægrotans, niſi ita accipias, ut eum ſignificet, qui prius ægrotabat. Ad ambiguitatem orationis hæc omnia ſunt referenda: Ego uellē me hoſtes capere. Item illud: Quod quiſq; cognoſcit, illud ipſum

cognoſcit. Hæc enim oratio uel ad cognoſcentẽ, uel ad rem cognitam referri poteſt. Item illud: Quod quis uidet, illud ipſum uidet: columnam autem uidet quiſpiam: colũna igitur uidet. *Quod eſſe dicis, tu illud ipſum dicis: lapidẽ autẽ eſſe dicis: tu igitur illud ipſum, lapis ſcilicet, dicis. Poſtremo illud quoq; ambiguũ eſt, σιγῶντα proloqui: nam & hoc dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ut ſignificet loqui aliquẽ qui taceat: Altero, ut de rebus multis loqui aliquẽ declaret. Sunt autem tres potiſſimùm modi, quibus omnis homonymia & amphibolia continetur. Vnus eſt, quando aut oratio, aut uocabulũ propriè ac per ſe multa ſignificat, ut aquila, canis: Alter eſt, quando ex uſu loquẽdi multiplicitas naſcitur: Tertius, cum uerba cõiuncta multis modis accipi poſſunt, ſeparata ſimplicem habẽt ſignificationẽ: quale eſt illud, ſcire literas. Vt enim multiplicia nõ ſint ſingula hæc uerba, ſcire, & literas, cõiuncta tamẽ multis modis accipi poſſunt. Aut enim ſignificant ipſas literas ſciẽtiæ capaces eſſe, aut uerò literarum cognitionẽ habere alterum. Ac modi quidem, quibus homonymia aut amphibolia continetur, hi ſunt, quos expoſuimus. Nunc de coniũctione dicamus, ad quam hæc pertinent omnia: Poſſe ſedentem ambulare, poſſe non ſcribẽtem ſcribere. Etenim hæc duo non idem ſignificant, cum eſt coniuncta, & cum eſt diuiſa orationis ſentẽtia. Eſt autem huius orationis, poſſe nõ ſcribentem ſcribere, ſententia cõiuncta, cũ ſignificat eum, qui non ſcribit, poſſe, cum nõ ſcribit, ſcribere: diuiſa autem, cũ eam uim habet, poſſe eum, qui nunc non ſcribit, poſtea ſcribere. Eſt etiam illud ex coniunctione ductum, Quas ſcis literas, modo didiciſti eas. Item illud, Quod unũ ſolum poteſt ferre, multa poteſt ferre. Ex diuiſione autem iſta ducuntur, Quinque ſunt duo, & tria, atque ita paria, & imparia. Itẽ illud

Exemplũ hoc licet omnino nõ exprimat græcũ, tamen quãtũ patitur latinus ſermo ad græcũ proximè accedit.

illud, Maius dicitur, quod tantum est quantum alterum, & aliquid amplius: ergo quod maius est, tantum erit, quantum alterum, itáque æquale. Neq; *enim idem ualet oratio, cum illius sententia modò diuisa, modò coniuncta accipitur: qualia sunt hæc,* Ego *te seruum feci liberũ:* Quinquaginta *hominum cẽtum heros liquit* Achilles. Ex *accẽtu autem uix oritur captio, nisi si de scripto sit cõtrouersia.* Nã *in scripto & poemate sæpe locum habet.* Quo *modo liberatur eorum calumnia* Homerus, *qui apud illum dicunt absurdè scriptum esse, οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ.* Dicũt *enim male accipi accentum illius particulæ οὗ quæ non circũflexo, sed acuto notari debet hoc modo οὔ.* Item *cum ille locus* Homeri *reprehenditur, ubi de somnio* Agamemnonis *ȧgitur, ita occurrũt, ut dicant non esse illa accipiẽda quasi* Iouis *uerba: δίδομεν οἱ εὖχος ἀρέσθαι, sed iis uerbis imperare* Iouem *somno, ut det ipse somnus* Agamemnoni *illud, ut fiat sui uoti compos* Agamemnon, *ita ut διδόμεν pro διδόμεναι accipiatur.* Ac *de accentu quidem hactenus.* Ex *forma autem dicendi tum duci intelliguntur captiones, quando alterius uerbi specie falsi in iis eandem esse rationem interpretamur, in quibus non est eadem ratio:* Veluti *cum masculinum ad fœmininum genus transferimus, aut contrà fœmininum ad masculinum, aut uerò, cũ neutrum genus malè accipimus:* Et *cum ad qualitatem transferimus quantitatem, aut contrà ex qualitate facimus quantitatem:* Et *cum id, quod facere significat, in patiẽdi significatione accipimus.* Deniq; *cum id, quod certam quandã affectionem declarat, pro actione sumitur, eodéq; modo in aliis omnibus categoriis, quomodo superioribus libris à nobis diuisæ sũt* Illud *enim usuuenire interdum, ut quod actionẽ nõ significat, si tãtum speciem uocabuli spectes, ita accipiatur quasi*

facere aliquid significet, uel hoc exẽplo intelligi potest: Valere dicẽdi formâ simile est his uerbis, secare, ædificare: & tamen illud qualitatem & certam quandam affectionem significat, hæc actionẽ: nec dißimilis est in aliis ratio. Ac de locis quidẽ, ex quibus ducta ex uerbo captiones eruũtur satis. Sequitur, ut de fallacibus cõclusionibus, quæ in rebus continẽtur, dicamus, quarum septem sunt genera: Primum est ex accidente: secundũ ex eo, quod simpliciter aliquid dicitur, uel nõ simpliciter, sed cũ aliqua adiectione, aut partis, aut loci, aut temporis, aut affectionis ad alterũ: tertium est ex ignoratione reprehensionis: quartum ex consequẽti: quintum ex eo quòd sumitur illud ipsum, quod tam inde à principio in quæstione positũ est: sextũ ex eo quòd pro causa ponitur quod minimè est causa: septimum ex eo quòd quæ multæ sunt interrogationes pro una accipiuntur. Ac fallaces quidem ex accidente conclusiones tum ducuntur, quando rei subiectæ, & accidenti eadem omnia attribuuntur: quia enim multa sunt in eodẽ subiecto, quæ eius modò sunt accidẽtia, propterea non necesse est eadem omnia rei subiectæ conuenire, & omnibus rei subiectæ attributis: nisi uelimus fateri, omnia, quæ sunt, esse eadem: quemadmodum sophistæ dicunt. In quo uel hac ratione utuntur, si est diuersus ab homine Coriscus, est à seipso diuersus: Coriscus enim homo est uel ista: Si est diuersus à Socrate Coriscus, sit autẽ Socrates homo, diuersum esse Coriscũ ab homine necessariò fatẽdum est. Hæc autẽ est huius captionis occasio, quòd ita fortè accidit, ut is, à quo diuersus est Coriscus, homo esset. Ex eo autẽ, quod omnino ac simpliciter esse dicitur, id quod uerè dici potest hoc uel illud esse, aut quod ex parte modò aliqua nõ propriè, tũ uitiosa nascitur cõclusio, quãdo ita accipitur quod ex aliqua tantũ parte uerũ est, quasi

omn

omnino ac ſimpliciter uerum eſſet. Veluti ſi quis aut ex eo quòd res, quæ nõ eſt, opinabilis eſt, uellet cõcludere eſſe rẽ, quæ non eſt (neq; enim idem ualet rẽ eſſe omnino, quod eſſe aliquid tale) aut contrà rem aliquã, quæ ſit, nõ eſſe, quia de illa negetur alia quædam res: uerbi gratia, quia uerum ſit rem illam non eſſe hominem. Multum enim intereſt dicas, rem nõ eſſe ſimpliciter & ſine ulla adiectione, an uerò nõ eſſe hoc, aut illud. Sed quoniã ſi uerba modò ſpectes, maxima eſt affinitas & coniunctio inter iſta, eſſe quidpiam, & eſſe, itémq; non eſſe quidpiam, & nõ eſſe, idcirco fit, ut diſtingui hæc inter ſe non uideantur. Quod autem dixi, in eo quod non omnino eſſe, ſed cum adiectione tale aliquid eſſe dicitur, idem intelligendum eſt, quãdo id, quod in parte modò aliqua & quodã modo uerum eſt, ita accipietur, quaſi ſimpliciter omníq; ex parte uerũ eſſet: Exẽpli cauſa, ſi Indus aliquis, cũ ſit toto corpore niger, dentes albos habeat, erit igitur idẽ albus, & nõ albus. Itẽ. ſi pars una ſit uno colore tincta, alteráq; altero, inerunt igitur in eodẽ ſubiecto duo aduerſa. Porrò autem harum captionum cauſa in quibuſdam facilè perſpicitur, ueluti ſi poſtquam ſumpſeris nigrum eſſe Aethiopem, roges, num ſit albus dentes (ut poetæ loquuntur) tum eo ſumpto ad extremum omni abſoluta interrogatione, putes te neceſſaria cõcluſione effeciſſe, nigrum eſſe eundem & non nigrum. In aliis quibuſdam ſæpe uſuuenit, ut ſit difficilis explicatio, ídque ex duabus potiſſimùm cauſis: Prima eſt, quando ex eo, quod cum adiectione alicuius partis dicitur, ſimplex & abſoluta pronuntiatio rectè ſequi uidetur: altera cum ita alteri conueniũt alia, ut ſit difficile perſpicere, utrum ex illis ſimpliciter ac omnino dici iudicandum ſit: quemadmodum euenire ſolet, cum duo aduerſa pariter alicui inſunt: tum enim aut utrunque, aut

neutrum ſimpliciter dici admittēdum uidetur: Verbigratia, ſi dimidium totius cuiuſdam album eſt, & alterum dimidium nigrum, ſitne illud nigrum potius an album appellandum, incertum eſt. Captioſa autem argumenta, quæ ex eo uim habere uidentur, quòd non ſit conſtitutum ac definitū, quid ſit ratiocinatio, aut reprehēſio, omnia ex omiſſa aliqua definitionis parte oriuntur. Etenim reprehenſio eſt contradictio unius & eiuſdem non nominis, ſed rei & nominis, atque adeò eiuſdem nominis, ut non ſynonymum ſit, ſed idem ipſum: quæ contradictio ex iis, quæ ſunt poſita, ita ſequitur neceſſariò, ut in ſumptionibus nō ſit acceptum illud, de quo inſtituta eſt diſputatio, quæ denique ita facta eſt, ut pars utraque in eodem, ad idem, eodem modo, & eodem tēpore ſumatur. Quæ omnia quomodo reprehēſioni conueniunt, eodē poſſunt errori omnino ac deceptioni cōuenire. Quoniam ergo horum aliquid, quæ in definitione poſita ſunt, prætermittitur, idcirco fit, ut reprehendere alterū uideatur, qui tamen reuera nō coarguit: Vt, duo ad unum ſunt dupla, ad tria non ſunt dupla, eſt igitur aliquid duplum & non duplum: Item, ſi unum cum uno collatum in longitudine ſuperet illud duplo, in latitudine autem non duplo, uidebitur idem, facta etiam ad idem comparatione, duplum eſſe & non duplum: ſed nō in eadē certè re utrunque dicitur. Poſtremò ſi facta ſit ad idem comparatio, cernatúrque in eadem re utrūque, & eodem modo, ad idē autem tempus utrūque non pertineat, erit etiam ex hoc loco ducta fallax & captioſa reprehenſio. Verùm quæ ducta eſt ex hoc loco reprehenſio, poteſt etiam pertinere ad aliquem ex iis, quos in uerbis eſſe diximus. Captiones autē, in quibus id ipſum accipitur in ſumptionibus, de quo eſt inſtituta diſputatio, iiſdem, & tot modis fiūt, quot, & quibus petitio

principij committitur. Causa autem, cur speciem aliquā reprehensionū habere nobis uideātur, est, quia discernere interdum non possumus, quid idem sit cum eo, quod à nobis ad disputādum propositum est, & quid diuersum. Fallaces *autem ex consequentibus reprehensiones inde uim habent, quòd retro uerti cōsecutiones existimemus, quæ minimè retro commeāt. Quia enim ex hoc illud necessariò sequitur, ideo uicißim ex illo hoc effici necessariò opinamur.* Atq; *ex eodē hoc genere sunt falsæ illæ opiniones, quæ gignūtur ex sensuum perceptione. Quia enim mellis consequēs est flauus color, inde fit, ut sæpe fel pro melle accipiatur:* Et *quoniā pluuiæ consequēs est madefieri terrā, si madida sit terra pluisse statim existimamus: quod tamen minimè necesse est.* Pertinent *etiā ad hoc genus illa ferè oratorū argumēta, quæ ex signis ducuntur.* Illi *enim, ut probent adulterum esse aliquem, consequentia accipiunt: ut quòd accuratius cōptus & omni genere ornatus sit, aut quòd oberrare noctu conspiciatur, quæ tamen multis insunt, quibus attributum illud non poßit cōuenire.* Nec *dißimilis est in iis argumentis ratio, quibus hi utuntur, qui syllogismis non signis disserunt:* Quale *est illud* Melißi, *quo infinitam esse uniuersitatē hoc modo ostendere conatur:* Vniuersitas *est ingenita (nam ex nihilo nihil gignitur).* Quod *autē genitum est, principiū habet:* Itaque *si ingenita est uniuersitas omni principio careat necesse est: infinita igitur quæ profectò infirma est minimèque necessaria cōclusio.* Nam *ut uerum sit, omne, quod generatum est, habere sua quædā principia, cur, quæso, uicißim id erit necessariū, ut omne, quod principium habet, genitum sit?* Illud *sanè non magis necessarium, quàm hoc:* Si *quis habet febrē, calet: ergo si quis calet, habet febrem.* Sequitur *locus, cum non causa tanquam*

causa

causa accipitur: quò referendæ sunt omnes captiones, quæ ex eo nascũtur, quòd in sumptionibus aliquid tale accipiatur, quale potißimùm uideatur esse causa reprehensionis, cum reuerà ea non sit causa, cur ad extremum illud efficiatur, quod concluditur. Quod in iis maximè ratiocinationibus usuuenit, quæ aduersarium urgẽt incõmodo. Semper enim quod huiusmodi ratiocinationibus refellitur, est una ex sumptionibus. Si igitur præter necessarias sumptiones ante conclusionem acceperis illud, unde incommodum sequi debeat, illa sæpe uidebitur esse causa, cur tu coarguas absurda conclusione aduersarium, quæ non erit: Exempli causa, si probare uelis, quòd idem non sint uita & anima, & hac tu ratione utaris. Si aduersatur omnino ortus interitui, & cuidam interitui aduersabitur quidem ortus: Est autem mors, quæ uitæ est cõtraria, interitus quidam: Erit igitur uita ortus quidam, & uiuere gigni ac oriri quod fieri omnino non potest: quare uerum illud non fuit, uitam & animam idem esse. Hac tu profectò ratione non confecisti quod uolebas: Nam ut illud nemò dicat, nil interesse inter animam & uitam, nihilominus idem illud incommodum sequitur, si illud modò admittat quispiã, cum mors interitus quidam sit, eam esse uitæ contrariam, interitui autem generationem. Ac huiusmodi quidem rationes nõ sunt ita uitiosæ, ut nil omnino necessariò efficiant, sed cum necessariæ cõclusiones sint, ad illud modò conficiendũ, quod propositũ est, infirmæ ac minimè necessariæ dicuntur. Neque his captionibus respondentes modò fallũtur, sed etiam qui contra disputant, sæpenumero in conclusiones huius generis incurrunt; cum se optimè argumentari existimãt. Atque illa quidem sufficiant de captionibus, quæ tum ex consequenti, tum ex non causa ducuntur: Postremus locus

cus superest, duas interrogationes quasi unam accipere: quò tum referendæ sunt captiones, cum non putat respondens multas esse interrogationes, ob ídque quasi ad unam interrogationem, simplicem dat respõsionem. Ac nonnullæ quidem interrogationes sunt, quas facilè uidemus multas esse, ideóque non esse ad illas simpliciter respondendũ: Cuius generis est ista, sítne terra mare, an cœlũ? in aliis quibusdam non ita facilè perspicitur: quas interrogationes ij, qui respondẽt, perinde quasi unum esset quod rogatum est, aut admittunt, quia nil habẽt quod rectè ad interrogatum respondeant, aut coargui reprehendíque meritò uidentur. Exẽpli causa, Nunquid hic, & ille homo est? qui igitur hũc & illum cædit, hominem uerberat, nõ homines: Item illud, Positis quibusdam, quorum partim bona sunt, partim mala: Súntne illa omnia bona an mala? Hic enim utrúmuis dixeris, uno modo habebit, qui contrà disputat, unde te nõ ille quidem uerè coarguat, sed uideatur certè reprehẽdere, aut unde eò te deducat, ut absurdũ aliquid dicere uideare: nam in bonis aliquid numerare, quod minimè bonũ est, aut contrà in non bonis, quod bonum, absurdũ est. Alio modo, hoc est, si alia quædã præterea assumat, habebit unde te uera reprehensione coarguat: ueluti si quis iam antè cõcessisset, eadem ratione unũ, & multa dici alba, nuda, cæca. Nã si cæcum id appellatur, quod cum in genere eorum sit, quæ uidere poßint, caret sensu oculorum, cæca illa dicẽtur, quæ non uident, cum in genere tamen earum rerum sint, quæ oculorum sensu prædita esse possunt. Hic igitur si de duobus rogaueris, quorum unum uideat, alterum non uideat, & alius simpliciter respõdeat, illud necessariò efficietur, utraq; sensum oculorũ habere, aut cæca esse, quod fieri omnino nõ potest. Aut igitur illa, & tot fallaciam ratiocinationũ, &

reprehensionum genera statuēda sunt, quæ, & quot modò exposuimus: aut si malimus unum quasi omnium principium constituere, reuocanda sunt omnia ad ignorationem reprehēsionis. Nam posse omnes modos, quos paulò ante docuimus, referri ad definitionē reprehensionis, potest his rationibus intelligi: Primū si infirma est cōclusio. Est enim hoc in definitione reprehensionis positū, ut ex iis, quæ posita sunt, conficiat id quod uult, atq; ita cōficiat, ut necessaria sit re ipsa conclusio, non tantùm uideatur. Deinde uerò si singulas definitionis partes persequamur, idem illud planum fiet. Nā ex iis captionibus, quæ sunt in uerbis, nōnullæ ex eo ducuntur, quòd dupliciter, non singulari significatione aliquid dicatur: ut quæ sunt ex homonymia, ambigua oratione, & dictionis forma. Solent enim ista omnia, quasi unum quidpiam significarēt, ita usurpari. Reliquæ autem, ut quæ sunt à coniunctione, diuisione, & accētu, captionis inde originem habent, quòd non eadem semper oratio, aut nomen sumatur. Atqui ut fiat reprehēsio, aut omnino syllogismus, oportebat sicut eadem res est, ita eadem esse nomina, & orationes, atq; ita eadem, ut si de tunica, uerbi gratia, concludendum esset aliquid, non esset illud sub nomine uestis concludendum, sed sub eodē ipso nomine tunicæ: non quò illud in altero nomine nō tam uerum sit, quàm in hoc: sed quia sub illo altero nomine adhuc nō confectum est necessariò, quod propositū erat, sed illa prætereà interrogatio debet accedere, nónne idem unum ualeat, atq; alterum? si modò uelis ei, qui causam rogauerit, unde illud sequeretur, quod cōcludis, iusta ratione satisfacere. Quòd autē captiones, quæ ab accidente ducūtur, huc reuocari poßint, ex definitione ratiocinationis statim fiet manifestū. Est enim eadē reprehēsionis quæ syllogismi definitio, nisi quòd præter

ter ſyllogiſmi rationem adiungitur uerbum illud, cõtradi-ctionis. Reprehẽſio enim nil aliud eſt, quàm ratiocinatio, quæ ad conficiendam cõtradictionẽ pertinet. Si igitur quæ ex accidente captiones ducuntur, ſyllogiſmi non ſunt, nec reprehenſiones profectò erũt. Neq; enim ſi ex illo antece-dente efficitur hoc conſequens, & hoc album ſit, neceſſariò conficitur, ut etiam illud antecedẽs album ſit. Sed nec illud neceſſariò cõcluditur, ſi triangulũ habeat tres angulos pa-res duobus rectis, ei autẽ accidat, ut aut figura ſit, aut pri mum, aut principium, ex iis inquam nõ poterit neceſſariò ſequi, eandem illam proprietatẽ conuenire figuræ, primo, aut principio: quandoquidem huius rei demonſtratio non fiat de figura, aut primo, quia figura ſit, aut primum, ſed de triangulo hoc ipſo quòd triangulum eſt. Quod idẽ in aliis eiuſdem generis dicendũ eſt. Quare ſi omnis reprehẽſio eſt ratiocinatio, nulla erit ex accidẽte captio, quæ poßit repre hẽſionis nomine appellari. Verũtamen hoc maximè falla-cium concluſionũ genere falluntur, & coarguuntur ab im-peritis hominibus ij etiam, qui uel arte aliqua, uel omnino ſcientia quadã ſunt præditi. Ducunt enim illi ab accidẽti-bus argumenta, quæ contra ſapientes obiiciãt: quæ quoniã docti alioqui homines diſcernere ac diſtinguere rectè inter dũ nõ poſſunt, propterea ab illis interrogati aut cõcedũt, aut etiam quæ non admiſerunt, ea ſe conceßiſſe opinantur. Quæ uerò ex eo ducuntur, quod ſimpliciter, & ex aliqua parte dicitur, in reprehenſionis ignorationẽ eo incurrũt, quòd in iis affirmatio, & negatio in eadem re nõ accipiũ-tur. Nam ei, quod ex aliqua parte album eſt, id cõtradicit, quod nõ eſt ex aliqua parte albũ: ei uerò, quod omnino al-bum eſt, id quod non eſt ſimpliciter albũ. Si igitur quod ex aliqua parte albũ eſſe dederit quiſpiam, ita alius accipiat,

quaſi

quasi omnino albũ esse cõcessisset, eo modo nunquã illũ uerè reprehẽdet: quòd autẽ reprehẽdere uideatur, ex eo proficiscitur, quòd ignoratur, quid sit reprehẽsio. Iam autẽ apertissimè omnium ad hoc caput referũtur illæ captiones, quas suprà, ex definitione reprehensionis appellauimus: unde etiam factum est, ut illo nomine uocarentur. Causa enim cur illæ aliquam habeant speciem reprehensionis, in prætermissione alicuius partis definitionis posita est. Atq; si distribuãtur singula in partes, eo modo quo iam aggressi sumus, communẽ esse omnibus captionibus hanc definitionis prætermissionem facilè perspicietur. Quòd uerò huc etiam reuocentur captiones, quæ oriuntur ex eo, quòd illud ipsum, de quo instituta est disputatio, assumitur, aut in quibus non causa prò causa ponitur, uel ex iis; quæ nominatim in definitione posita sunt, perspici potest. Illud enim in definitione erat, ut cõclusio necessariò sequeretur propter illa, quæ ante posita essent: quod non fit in captionibus, quæ non causam pro causa accipiunt. Item illud in definitione ponebatur, ut non inter sumptiones acciperetur id, quod fuit à principio propositum ad disserẽdum: quod non obseruatur in captionibus quibus cõmittitur petitio, ut uocatur, principij. Quæ uerò ex consequentibus ducuntur, quasi partes quædam in accidentium captionibus continentur: nam quod est alteri consequens, id in accidentium numero censetur. Illud tamen differt consequens ab accidente, quòd in uno tantum cernitur tractatio accidentis, ueluti flauum & mel idem esse, aut album & cygnum: consequentis autem uis & tractatio, non nisi in pluribus intelligi potest. Nam si quæ sint, quæ idem, quod unum aliquid, ualent, ea etiam idem ualere inter se postulamus: ex quo proficiscitur reprehensio illa, quæ ex consequenti appel

pellatur. Illud uerò pronuntiatum non est ex omni parte uerum, ut si non per se, sed fortuitò & per accidens album sit utrunque. In eo enim cygnus, & nix idem sunt, quòd utrunq; album sit. Aut si aliud exemplum malis, sumatur argumentatio Melißi, ubi ille accipit idem esse, principium habere, & generatum esse: aut illa, in qua pro eodem accipiuntur, æqualia fieri, & eandem recipere magnitudinē. Quia enim quod factum est, principiū habet, idcirco uult Melissus uicißim effici, ut quod principium habet, factum sit, perinde quasi idem ualeant ista duo, propterea quòd principium habeat, quod generatum est, & quod est finitum. Quod idem in iis, quæ æqualia fiunt, contingit. Nam si, quæ unam atque eandem magnitudinem accipiūt, æqualia fiunt, uicißim etiam quæ paria fiunt, unam & eandem recipere magnitudinem postulatur: quo fit, ut ex consequenti ducta sit hæc uitiosa conclusio. Quoniam ergo ad reprehensionis ignorationem reducuntur captiones accidentis, profectò dubium iam esse non potest, quin eò etiam referri poßint, quæ ex consequentibus eruuntur. Sed illud certè, si modò diligentius attendas, alia etiam ratione melius doceri potest. Reliquæ sunt captiones, quæ ex eo nascuntur, quòd multæ interrogationes pro una accipiūtur: quæ inde uim habent, quòd à nobis uis & natura propositionis nō satis explicatè animo cernitur, ac ueluti in suas partes tribuitur. Est enim propositionis natura in eo posita, ut unum de uno dicatur: nimirum quia non est alia definitio eius, quod unum quidpiam huius generis est, quam ipsius omnino generis: ut unius hominis eadem est quæ hominis definitio: & sic alia. Sic igitur ea est una propositio, qua unū de uno pronuntiatur, erit profectò ipsius omnino propositionis natura in eo posita, ut sit talis aliqua

interrogatio. Et quoniã ex propositionibus cõstat syllogismus, reprehensio autem syllogismus est, propterea necesse est, ut etiã reprehensio ex propositionibus cõstet. Quapropter si ea demum propositio est, in qua unũ de uno pronũtiatur, illud iam dubium esse non poterit, quin huiusmodi captiones ad ignorationẽ reprehẽsionis pertineãt: utpote quæ nõ propositiones, sed quæ propositiones modò esse uidentur, accipiãt. Ac si interrogatus quidem alius quasi ad unam interrogationem respondeat, uera hinc nascetur reprehensio: Sin ille nõ ita respõdeat, sed uideatur modò respõdere, fallax nõ uera erit reprehensio. Quare omnes fallacium conclusionũ modi in reprehensionis ignorationem incurrunt. Atq; illi quidem, qui in uerbis cernuntur, propterea huc pertinent, quia non uera cõtradictio, quod tamen est reprehensionis maximè proprium, sed falsa modò species cõtradictionis in eis existat: reliqui autem alij propter definitionẽ ratiocinationis. Causa autem cur nos decipiãt captiones, in quibus inest aut nominis multiplicitas, aut orationis ambiguitas, est, quia distinguere non possumus ea, quæ multis modis dicũtur. Nã huius generis sunt nõ nulla, quorũ multiplicitatem explicare non est facile, cuiusmodi sunt, ens, unũ, idem. In iis uerò, quæ ex coniunctione & diuisione oriũtur, erroris causa est, eo quòd nil putamus interesse inter coniunctam, & distinctam orationem: sicut in plurimis nullum est discrimẽ. Nec multum absimilis est in iis, quæ ex accentu eruuntur, ratio, quia scilicet aut nusquã, aut certè in plurimis nil interesse inter contẽtum, & remissum uerbum uideatur. Quæ ex uerbi specie ducuntur, propter quandam uerborum inter se similitudinem, in errorẽ nos inducunt. Difficile est enim discernere, quorum sit eadem ratio, & quorum diuersa. Nam qui hoc præstare

potest

potest, propè est, ut quid in quaq; re uerum sit, cognoscat: idémque scit, nos hac potißimùm ratione sophistarum captionibus uinci, quia omne, quod alteri attribuitur, ita accipimus, quasi hoc aliquid, unámq; numero naturã significet. Hæc enim sunt, quæ substantiã, & id quod unum est, maximè consequũtur, significare hoc aliquid, & unã quandam numero naturam. Vnde etiam fit, ut hic captionis modus inter eos numeretur, qui sunt in uerbis. Primum quòd, per huiusmodi captionẽ in errorem potius inducimur, dum aliquid cum altero tractamus, quàm cum animo eandem ipsam rem apud nos exagitamus. Atqui uerbis absoluitur omnis sermo, qui cũ altero confertur: quòd uerò apud nos taciti cogitatione tractamus, non tam ad uerba, quàm ad rem ipsam pertinet. Deinde uerò quãdo euenit quenquam hac captione falli, dum tacitus apud se rem exquirit, ex eo semper oritur error, quòd ex uerbis rẽ cõsideret. Postremò harum captionũ omnis error ex similitudine nascitur, quæ profectò similitudo nusquã est nisi in uerbo. Captiones autẽ ex accidente eo nos in errorẽ inducunt, quòd diiudicare & distinguere rectè non poßimus, quæ sint eadem, quæ diuersa: quæ unũ sint, quæ multa: quibus attributis conuenire oportet, quæ rei insunt, & quibus minimè. Quod idẽ in captionibus ex consequenti dicendum est: quandoquidẽ consequens pars quædam accidẽtis est. His accedit quòd, quoniam in multis uerum esse uidetur, si hoc est illius ita cõsequens, ut seorsum ab illo esse non poßit, & uicißim illud ex hoc perpetua quadam coniunctione cõsequi: idcirco quasi reuerà ac semper ita esset, suam argumentationẽ tractant, qui his captionibus utũtur. Fallimur autẽ captionibus, quæ ex omissa aliqua parte definitionis, quæq; ex eo quod aliquid omnino dicitur, & quadã ex parte oriũtur, eo nomi-

ne, quòd res parũ inter se distantes nõ rectè distinguimus. Nam quasi nil plus significet, esse quidpiã, aut quadam ex parte, quã esse omnino, aut uerò esse quodã modo, aut hoc tantùm tempore: ita in toto genere ac simpliciter concedimus. Nec diuersa est in iis ratio, quæ aut illud ipsum, de quo est quæstio, assumunt, aut non causam pro causa ponũt, aut unam faciũt interrogationem, quæ multæ sunt. Nam in iis etiam erroris causa est, paruum admodum rerum inter se discrimen: quia scilicet nõ satis subtiliter & accuratè perspicimus propositionis, aut ratiocinationis definitionẽ ob eam, quam suprà diximus, causam. Quoniam autẽ ex quot, quibusq; locis ducuntur uitiosæ ratiocinationes, quæq; uidentur modò, nec sunt, iam tenemus: Illud quoq; simul confectum est, qui, & quot loci sunt, ex quibus eruuntur sophisticæ omnino ratiocinationes, & reprehẽsiones. Ego uerò sophisticas ratiocinationes, & reprehẽsiones hoc loco ita accipio, ut non modò cõplectantur eas, quæ inani quadam & falsa specie ueras ratiocinationes, aut reprehensiones præ se ferunt: sed etiam eas, quæ reuera sunt ratiocinationes, habent tamen falsam quandam hac ex parte speciem, qua ad eam rem, quam efficiunt, propriè accommodatæ esse uidentur, nec sunt tamen. Cuius generis sunt, quæ illud non præstant, in quo potißimùm munus pirastices, hoc est quasi rationis examinandi (quæ pars quædam est dialecticæ) positum est: quia scilicet non uerè coarguũt aduersarium, nec manifestam faciunt eius imperitiam. Atque illa quidam pirastice falsum aliquid suis argumentis nonnunquã efficit: sed illud euenit propter imperitiã eius, qui in re, de qua agitur, tales potius rationes admittit. Sophisticæ autem reprehensiones, licet etiam necessariò concludãt disparata, non tamen manifestò alterius imperitiam coarguunt

guunt: Quin etiam eis, qui sciunt, tenebras offundunt. Sed quòd eadē uia & ratione locos utriusq; generis reprehensionum complexi simus, hinc fiet manifestum. Nam quot, quibúsq; de causis solet uideri auditoribus ex iis, quæ interrogata sunt, bene ac necessariò rem cōfici: iisdē, & tot respondēti idem illud uideri consentaneū est. Ex illis igitur, quos exposuimus, locis aut omnibus, aut certè nonnullis eruuntur falsæ ratiocinationes. Quod enim se nō interrogatus quispiam admisisse existimat, idem profectò interrogatus non diuersa erit sententia. Verumenimuero inter has ratiocinationes nōnullæ sunt, in quibus simul ac interrogantur ea, quæ ad perfectā conclusionem deerāt, confestim falsitas apparet: cuius generis captiones ferè sunt, quæ ex uerbis ducuntur, & quæ ad solœcismū perducere aduersarium conantur. Si igitur paralogismi, quibus disparata concluduntur, omnes ad reprehensionem ita pertineāt, ut eo peccent, quòd speciem modò inanē reprehensionū præ se ferant, illud profectò negari nō potest, quin falsæ ratiocinationes ex iisdem, & tot locis ducātur, ex quibus reprehensiones oriūtur, quæ fallaci specie ueras imitātur. Atqui fallaces istæ & fucatæ reprehēsiones ex eo nascūtur, quòd aliquam partem ex iis, quæ sunt in natura, ueræ reprehensionis prætermittunt. Vt enim quæq; ex singulis partibus omittitur, ita fallax & fucata fit reprehēsio: Verbi gratia quando id, quod concluditur, non sequitur ex iis, quæ antè posita sunt, oritur illa captio, quam maximè in argumenta cadere diximus, quæ ad incōmodum ducūt. Quæ uerò multas interrogationes accipit pro una, eo peccat, quòd propositionis natura nō rectè accipitur. Quæ ex accidēte ducitur, & altera, quæ huius pars est, ex cōsequēti, hoc habēt uitij, quòd pro eo, quod per se debeat esse, illa accipiūt. Pec-

cant etiam illæ manifestò cõtra definitionẽ, quarum conclusio non ad rem eãdem, sed ad uerba tantùm eadem pertinet. Præterea aduersus id quod diximus, oportere cõtradictionẽ in toto genere, ac simpliciter accipi, & in re eadem, & ad idẽ, & eodem modo omnes captiones peccant, quæ id, quod ex parte modò aliqua dicitur, sumũt, aut huius generis aliquid, contra quam singulæ illæ particulæ significant. Denique in eam partem definitionis, nõ accepto eo inter sumptiones, quod à principio positũ est in disputatione, incurrũt omnes, quibus petitio principij cõmittitur. Quare ex quot, quibúsque locis paralogismi eruantur, eadem hac uia perspici poterit. Nam & iis plures esse nequeunt, & in eos omnes, quos enumerauimus, incurrere possunt. Illud autem hîc intelligendum est, sophisticam reprehensionem, & syllogismũ nõ omnino, nec apud omnes esse reprehensionem, aut syllogismum, sed apud hũc modò, uel illum. Ac si quidem ab eo, qui respondet, alius non accipiat, uerbum multiplex unam habere significationem: & quod simili forma uerbi profertur, rem declarare, quæ sit hoc aliquid, unúmque numero: eodémq; modo in aliis: illæ nullo modo aut reprehẽsiones, aut ratiocinationes erunt: hoc est, nec apud omnes, nec apud eum quidem, qui interrogatur. Sin illud ab aduersario concessum habeat, erit illa quidem, quod attinet ad respondẽtem, reprehensio, & syllogismus: omnino autem, & apud omnes nõ erit: quandoquidem nõ sumptum sit, id quod reuera unum significaret, sed quod uideretur modò, & ab eo acceptum, qui talis, hoc est imperitus esset. Neque uerò nobis hoc loco elaborãdum est, ut ex quot, & quibus locis omnes ueræ reprehensiones ducuntur, complectamur, quando illud sine omnium rerum scientia cognosci non poßit. Nulla autem ars est, quæ hoc

præstare una queat. Sunt enim scientiæ propemodum infinitæ. Vnde etiam planum est, demonstrationes esse infinitas: quæ eædem, ueræ sunt reprehēsiones. Nil enim demonstratione cōcluditur, quod idem reprehensione cōfici non poßit, qua eum coarguas, qui contradictionis eam partem posuerit, quæ falsa est: Exempli causa, si quis dixerit, diametrum esse comparabilem cum latere, is coarguetur demonstratione, qua non esse cōparabilem diametrū ostenditur. Itaque omnium rerum scientiam habeat necesse est, qui omnes omnium reprehensionum locos sit animo comprehensurus. Aliæ enim reprehensiones ex geometriæ, aliæ ex medicinæ, aliæ ex aliarum cuiusque generis scientiarum initiis, & conclusionibus ducūtur. At uerò falsæ etiam reprehensiones non minus infinitæ sunt, quàm illæ: quandoquidem nulla sit ars, quæ suos non habeat falsos syllogismos: Veluti in geometria geometrici, in medicina medici. Quod autem dixi in quaque arte falsos esse syllogismos, sic accipi uolo, ut eo tantū artis esse dicantur, quòd principia accipiūt ipsius artis. Perspicuum igitur est, non esse nobis hoc loco explicādos omnes omnium reprehensionū locos: sed eos modò ex quibus dialecticæ reprehēsiones, eruūtur. Sunt enim illi communes omnibus artibus & facultatibus. Ac debet quidem quisque artifex omnes, quæ ad suam artem pertinēt, reprehensiones cōsiderare, siue sint illæ ueræ reprehensiones, siue speciem tantum habeant uerarum: & quamobrem talis sit unaquæq;, explicare. Quæ uerò ex cōmunibus, quæq; nullius artis propriæ sunt, constāt, hæ dialectico sunt considerādæ. Nam si locos teneamus, unde ducūtur probabiles ad disputādum de quaq; re syllogismi, simul ex quibus reprehensiones eruendæ sint, intelligimus: cum præsertim nil sit aliud reprehensio, quàm syllogismus

contradictionis: ita ut tum sit reprehensio, quãdo aut uno syllogismo, aut duobus disparata cõclusa sunt. Vnde igitur omnes huiusmodi ex cõmunibus factæ reprehẽsiones proficiscãtur, ex superioribus libris intelligi potest: simúlq; unde istarum reprehensionum dissolutiones accipi possunt: quãdo eas soluere nil aliud sit, quàm exceptione aliqua eas refellere. Ex iis uerò, quæ paulò ante dicta sunt, cognoscimus, quot, quibúsque ex locis oriantur, non ueræ reprehensiones, sed quæ, non illæ quidẽ temerè cuiuis, sed certis quibusdam hominibus esse uideantur. Nam persequi omnes causas, quibus uideri poßint quibuslibet hominibus reprehensiones, quæ nõ sunt, infinitum est. Ex iis ergo perspicuũ est, dialectici esse, notatos habere omnes locos, unde reprehensiones ex communibus constantes ducuntur, cuiuscunque generis illæ sint, hoc est, siue ueræ, siue in speciẽ tãtùm reprehensiones sint: Itémq; siue dialecticæ reuerà sint, siue dialecticæ tantùm esse uideantur: aut uerò ex eo rationum genere, quæ ad examinandam & excutiendam alterius eruditionem adhibentur. Non est uera illa argumentorum distributio, qua utuntur aliqui, dicẽtes, alia ad nomen, alia ad sententiam pertinere. Nam existimare diuersa esse argumenta, quæ ad nomen, & quæ ad sententiam pertinent, ac non potius eadem esse, quæ utroque genere continẽtur, magna est amentia. Quid enim aliud est, non argumentari ad sententiam, quàm non uti eum, qui se rectè putat interrogare, aliquo uocabulo in ea significatione, in qua est cõcessum à respondente? Quid uerò, nónne etiã hoc est de nomine contendere? Iam uerò quid est conferre argumentum ad sententiam, nisi cum intellexeris, quod dixit respõdens, ad id argumẽtũ dirigere? Quòd si plura significet aliquod uerbum, putent autẽ, qui interrogat, & qui respondet, uno

modo

modo dici (ueluti ens, & unũ multiplicia sunt: existimabãt tamẽ Zeno, qui interrogabat, & is quoq;, qui illi respõdebat, uno tãtùm modo dici: ex quo factum est à Zenone argumentum, quo omnia esse unum concluderet) illam certè eandem argumentationem, siue ad nomen pertinere dicas, siue ad sentẽtiam eius, qui respõdet, utroq; modo non male dixeris. Sin plura significare putẽt, non dubiũ est, quin ad sententiã illa nõ poßit pertinere. Primũ igitur in iis argumentis, quæ multiplicitatem aliquam habẽt, illud usuuenit, ut quæ sunt ad nomen, eadem ad sententiam pertinere cernantur. Deinde uerò nulla omnino argumentatio est, in quam illud, esse ad sententiam, cadere non poßit, quandoquidem, esse ad sententiam & mentem alterius, non sit in ipsa argumentatione positũ, sed in eo, quòd respõdens hoc, uel illo modo affectus est ad ea, quæ cõceßit. Tũ uerò nulla est contrà, cui nõ poßit accidere, ut sit ad nomẽ: præsertim cum hoc loco, esse ad nomen, idem ualeat quod, non esse ad mentem alterius. Nã si nõ omnes illuc referri poßint, erũt profectò aliquæ reprehensiones, quæ neq; ad nomen, neq; ad sententiam erunt. Illi autem altero horũ generũ omnes contineri dicunt: atque ita diuidunt, ut omnis generis reprehensiones, aut ad uerba, aut ad sententiã pertinere fateãtur. Atqui ex iis quidem syllogismis, in quibus quædam inest multiplicitas, nonnulli sunt, qui ad nomẽ pertinẽt (nã illud absurdũ est, uelle omnes captiones, quæ ex uerbis ducũtur, pertinere ad nomen) sed illud certè negari etiã non potest, quin aliquæ sint in eodẽ illo genere captiosæ & fallaces ratiocinationes, quæ non ex eo uim habent, quia sit hoc, uel illo modo affectus respondens, sed quoniã ipsa per se argumentatio continet aliquã interrogationẽ, quæ multis modis dicatur. Iam uerò illud omnino absurdũ est, ha-

bere illos, qui sic diuidunt, prius rationem reprehensionis, quàm syllogismi, & de illa prius, quàm de hoc disserere. Cum enim reprehensio syllogismus quidam sit, necesse est, ut prius respiciamus, quid in syllogismo positum sit, quàm quid in falsa reprehensione, quæ aliud nihil est, quàm non uera, sed fallax & fucata ratiocinatio, adhibita ad cõcludendum disparata. Vnde etiam fit, ut omnis captionis uitium, uel sit in syllogismo, uel in cõtradictione (nam ad syllogismum oportet contradictionem accedere, ut sit reprehẽsio) uel in utroque: Vt autem singulorum exempla subiiciam, illa captio, qua concluditur, σιγῶντα proloqui, uitium habet, non in syllogismo, sed in contradicendo: illa uerò, qua, dare aliquem posse, quod non habet, conficitur, utroq; modo uitiosa est: illa postremò qua efficitur, Homeri poema esse figuram, quia circulus quidam sit, in syllogismo uitium habet. Quòd si qua erit argumentatio, quæ neutro modo uitiosa sit, uera ratiocinatio censebitur. Sed ut eò redeamus, unde digreßi sumus, illud hic rogo, an captiones, quæ in disciplinis uersantur, ad sententiam pertineant, nécne? Et si in ea quisquam opinione sit, ut triãgulum putet esse uerbum multiplex, isq; interrogatus in alia significatione concedat, quàm in qua de triangulo cõclusit alius, habere tres angulos pares duobus rectis, erítne illa ad mentem & sententiã alterius disputatio, an potius non erit? Præterea si multis modis dicatur uerbũ aliquod, eámque multiplicitatẽ nec intelligat alius, nec ullã omnino esse suspicetur, hîc, quæso, quónã pacto ad mentẽ & sententiã alterius collata est disputatio? Aut quo tandem modo, ut sit ad sententiã disputatio, interrogare alius debet? nisi fortè adhibita simul ambigui distinctione interrogandũ sit, ut sit huiusmodi, uerbi gratia, interrogatio: sítne uerũ, σιγῶντα

pro

proloqui, an falsum: an potius uno modo uerum, & altero falsum? At enim si nihilominus hîc ita respondeas, ut nullo modo fieri illud posse dicas, contrà autem alius disputet, nunquid erit ad sententiam tuam disputatum? Atqui ad nomen etiam quin huiusmodi argumentatio pertineat, negari non potest. Non est igitur unum quoddam captionum genus ad mentem & sententiam pertinētium, sed illud modò uerum est, nonnullas esse, quæ ad nomen sunt: nec huius generis omnes esse possunt, non dico quæ ueræ sunt reprehensiones, sed ne illæ quidem, quæ falsa specie ueras reprehensiones præ se ferunt: quandoquidem multæ sint captiones, quæ ne ex uerbis quidem ducuntur: quales sunt, quæ ex accidente eruuntur, & aliæ nonnullæ. Quòd si quis existimet oportere eum, qui interrogat, simul interrogãdo multiplicitatem uerbi indicare, & distinguere hũc in modum: quum dico, σιῶντα proloqui, uolo intelligas, posse hoc uel illo modo accipi: illa quidem certè primum erit ualde absurda & iniqua postulatio, præsertim cũ illud sæpe usu uenire uideatur, ut qui interrogat, nesciat omnino multis modis dici posse, quod rogat. Quod uerò multiplex esse nõ putes, illud ut distinguas, fieri nõ potest. Deinde uerò quid, quæso, hoc aliud erit, quàm docere? Hoc enim modo res, ut est, illi explicatur & declaratur, qui nec animaduertit, nec scit, nec omnino suspicatur, posse id, de quo interrogatur, alio atq; alio modo accipi. Nam quid uetat, quominus huiusmodi distinctio etiam in iis argumẽtis locum habeat, in quibus nulla est ambiguitas? Exempli causa, nõne quatuor unitates sunt pares duobus binariis, qui sunt in quaternario? ita tamẽ, ut diuerso modo in quatuor insint duo binarij, & quatuor unitates. Itemque illa, éstne contrariorum eadẽ scientia? sed ita tamen, ut alia sint cognita,

alia

alia incognita. Quapropter qui ista distinctione utēdū esse cēsent, ignorare uidētur, aliud esse docere, aliud disputare: & quòd oporteat docētem nō interrogare, sed manifestum facere id, de quo agitur: disputantem uerò, eum modò, quícū disputat, interrogare. Iam uerò postulare, ut is, quícū disputatur, aut dicat, aut neget, non est docentis ac demonstrātis rē, sed eius, qui te probare ac ueluti examinare uelit. Est enim tentādi & examinādi ratio, pars quædā dialecticæ: ob eamq; causam tota in eo posita est, ut quid de quaq; re sentiāt, nō illi, qui uerè docti sunt, sed qui rerū sibi arrogāt cognitionē, cū sint illarū imperiti, obseruet atq; exquirat. Atq; ille quidē, qui nō in speciem modò, sed reuerà cōmunia peruestigat & exquirit, dialecticus est: qui uerò id facere uidetur, nec facit, sophista. Ac ratiocinationum quidē contentiosarū & sophisticarū unum genus est, quo omnes continentur: quæ, cū ex iis rebus constent, in quibus uersatur tentandi ratio, speciem habent syllogismorum, nil tamen necessariò cōcludunt, etiam si id uerū sit, quod concluditur: Istarū enim uitium est in uerbo medio, in quo uis cōsecutionis posita est. Alterum genus est eorū paralogismorum, qui, cum propriè ad aliquam artem accommodati esse uideantur, ad certam tamen quandā artem reuerà non pertinent. Neque enim illi, qui pseudographi appellantur (quādoquidem illi sunt paralogismi de aliqua re facti, quæ cuiusdam artis propria sit) cōtentiosi sunt existimādi, ne si illi quidem pseudographi uerum aliquid concludāt: qualis erat Hippocratis ratio, qua circulū quadrare per lunulas conabatur. Sed erit certè cōtentiosa ratio, si talis sit, qualis erat Brysonis quadratura: qua quidē ratione tametsi quadratum circulo æquale dari cōcluderetur, tamen eo nomine sophistica est appellāda, quòd non propriè est ad illā rē

accom

accommodata. Quare quæcũq; ratiocinatio accommodata ad rem uidebitur, quæ nõ erit accommodata, etiam si necessariam debeat cõclusionem, sophistica tamen & cõtentiosa erit appellãda, propterea quòd ea saltẽ ex parte, qua ad istam rem uidetur accommodata, fallacem habet quandam speciem, per quã decipimur, ac ueluti iniuria quadam afficimur. Quemadmodum enim inter certandũ, quas aduersario facimus iniurias, speciem quandam æquitatis præ se ferunt, & tamen reuerà est iniqua certandi ratio: sic in disputatione iniquum certamen est, ubi ad nimiã contentionem res progreditur. Nam ut in certaminibus, qui quauis ratione uictores esse uolunt, nil non mouent, nil nõ aggrediuntur: ita hic in disputatione idẽ faciunt, qui sunt supra modum litigiosi. Atq; ex iis quidem, qui tantam adhibent cõtentionẽ, quicunq; sibi uictoriã proponũt, illi sunt qui propriè litigiosi, & cõtentionis amatores censentur. Qui uerò gloriã, ex qua quæstũ faciant, aucupãtur, sophistæ. Est enim sophistice, quemadmodum suprà diximus, ratio quæstus faciẽdi ex sapiẽtiæ simulatione. Quo fit, ut demonstrationes etiã, quæ specie quadã ueras imitentur, potissimùm expetant sophistæ. Et rationes quidem nõ sunt diuersæ, quibus litigiosi homines, & quibus sophistæ utũtur, sed fine distinguũtur: & una eadémq; probatio sophistica erit, & contentiosa: uerùm non eadem ratione. Nã qua ad opinionem uictoriæ adhibetur, cõtentiosa est: qua uerò ad opinionẽ sapientiæ cõfertur, sophistica. Etenim sophistice est sapientia quædam simulata, non uera. Ferè autem contentiosæ argumẽtationes eodem modo affectæ sunt ad dialecticas, quomodo pseudographi ad geometricas demõstrationes. Vt enim illæ sunt captiosæ cõclusiones, quæ in iisdẽ rebus cernuntur, in quibus uersatur dialectica, ita pseudographi

graphi iiſdem de rebus fiunt, de quibus geometra ſuas facit demonſtrationes. Verùm huiuſmodi quidem certè pſeudographi non ſunt contentioſi, quoniã ex principiis, & conclusionibus alicuius artis propriis conficiuntur. Quæ verò ex iis rebus conſtant, in quibus uerſatur dialectica, ſi quaſi accommodatæ ad aliam rem demonſtrationes accipiantur, erunt contentioſæ: quemadmodum his exemplis perſpici poteſt: illa ratio, quæ per lunulas quadrari poſſe circulum demonſtrabatur, non eſt contentioſa, Bryſonis autem ratio eſt contentioſa. Atq; illa quidem prior ratio, cum ex propriis geometriæ principiis conficiatur, ad nullam aliam artem, quàm ad geometriam transferri poteſt: hæc poſterior apud eos etiam uſurpari poterit, qui illius artis imperiti, omnino quid in quaque re fieri poßit, & quid non poßit, ignorant, atque ita uſurpari, ut ad ſingula, ad quæ adhibebitur, accommodata ſit. Eſt etiam in hoc eodem genere ratio, qua Antiphon quadraturam circuli oſtendere conabatur: Itémq; ſi quis, adhibita ratione Zenonis, uellet oſtendere, non eſſe bonum poſt cœnam inambulare, non adferret propriam medicinæ rationem, quandoquidem illa ſit communis maximè ratio. Si igitur eodem planè modo affectus eſt litigioſus homo ad dialecticũ, quo ad geometrã is qui pſeudographos facit, non poterit profectò ex iis, quæ propria ſunt, conſtare contentioſa argumentatio: Nũc autem dialecticus nullum certum genus habet, in quo quaſi in ſubiecto ſibi proprio uerſetur: nec ulla in re demonſtrationes adhibet: neque talis eſt artifex, qui omnium rerum conſiderationem ſuſcipiat. Neq; enim poſſunt res omnes ſub unum genus cadere: nec ſi poſſent, uerè illud dici poſſet, omniũ eadẽ eſſe principia. Vnde etiã fit, ut nulla earum artium, quæ in tractanda certa quadã na-

tura

tura demōſtrationibus utitur, percontādo diſſerat, & ſuas probationes ex interrogatione accipiat. Cū enim non poſſit ex utraq; cōtradictionis parte accōmodata ad rem docendā fieri ratiocinatio, nō debet liberum eſſe, utrāuis partem admittere. Dialectica autē percontatrix eſt, & totam uim habet ab interrogatione. Atqui ſi demonſtrationes in diſſerendo adhiberet dialectica, illā certè oporteret ſi non omnia, at certè prima pronūtiata, & propria ſua principia citra ullā interrogationē accipere: alioqui ſi illa nō admitteret alius, nil iam ſupereſſet, unde id euerteret, quod eſſet ab altero oppoſitū. Planè autē generis eiuſdē eſt piraſtice cū dialectica. Neq; enim hæc tentādi & examinādi ratio talis quædā ars eſt, qualis eſt geometria, ſed cuius munus præſtare etiam indoctus aliquis poſſit. Quid enim eſt, cur nō poſſit, qui rei alicuius nō habet ſcientiā, quaſi tētandi cauſa cū eo diſputare, qui etiam ſit illius rei imperitus? Præſertim cū eò cōferatur diſputatio, ut non ex iis conſtet quæ illi, qui doctus ſit, perſpecta ſunt, quæq; ſunt rei propria, ſed ex cōſentaneis quibuſdā, & cōſequētibus rei: quæ cōſequētia huiuſmodi ferè ſunt, ut tametſi illa ſcias, nil tamen uetet, te artē neſcire: at ſi neſcias omnino artis cognitionē aſſequi non poſſis. Ex iis ergo planū eſt, piraſticē nō eſſe ſcientiā, quæ in certo quodā genere ſubiecto uerſetur, ideoq; de omnibus diſputationem ſuſcipere. Habent enim omnes ſciētiæ communia quædam, quibus utūtur: ob eamq; cauſam fit, ut omnes homines, etiā idiotæ, quodā modo utātur arte dialectica, & piraſtica: quandoquidē nemo ſit, qui ad aliquem modū non uelit iudiciū ferre de iis qui aliquid profitētur. Porrò autē ipſa cōmunia omnibus ſunt, & apud omnes eadē: quādoquidē nō ſint illa minus idiotis cognita, quàm aliis: etiam ſi minus aptè & citra ullā artem

tract

tractare illa uideãtur. Quo fit ut nemo sit, qui refellere & reprehẽdere argumentis alterũ non conetur. Omnes enim nulla arte adiuti, sed duce tantũ natura illius sunt muneris capaces: quod arte perfectum & expolitũ, dialecticæ propriũ est, illiúsq; dialectici, qui adhibita diligenti differendi ratione, ad tentandum & examinandum alterum suas disputationes confert. Quoniam autem hæc communia, sunt permulta, & tam latè diffusa, ut nusquam non reperiantur: quæ tamen non sunt talia, ut unam quandam communem naturam faciant, & ad unum genus reuocentur, sed uaga semper, & incertæ naturæ, perinde ut sunt negationes: præter hæc autem alia sunt, quæ nõ uaga, sicut ista, sed propria sunt: ex iis profectò planum est nullã esse rem, cuius disputationem ex talibus quibusdam suscipere ac periclitari non possimus. Illud quoque perspicuum est, quãdam esse in earum rerum tractatione artem, quæ nil habeat simile cum scientiis demonstratiuis. Quamobrem cõtentionis studiosi homines, multum dissimiles sunt iis, qui pseudographos faciũt: ut qui nõ ex principiis, quæ alicuius generis propria sint, fallaces conclusiones efficiãt, sed latè uagãtes in omni rerũ genere uersentur. Ac modi quidem illi sunt, quos exposuimus, quibus sophistarũ omnes reprehensiones cõficiũtur. Quòd uerò sit dialectici hæc cõsiderare omnia, quodq; istarum rerum facultate ualere debeat, hinc perspici potest, quòd quæ ars in propositionũ, hoc est communiũ locorum explicatione uersatur, eadem sibi uniuersam istam considerationem uẽdicat. Atque illa quidem sufficiant de reprehensionibus fallacibus. Nũc de eo dicamus, quem secundum finem sophistæ appellauimus, quibus scilicet modis falsum aliquid sophistæ conficiãt, & qua ratione eò inducũt disputationẽ, ut incredibile aliquid & præter

ter omnium opinionem sequi uideatur. Ac prima quidē ratio, ex percontandi quodam certo genere sumitur, imprimisque ad illud efficiendum ualet ratio interrogandi. Qui enim ita aduersariū interrogāt, quasi nulla certa re proposita, de qua disseratur, nil profectò aliud præter hoc inuestigant. Nam qui temerè respōdent, & parum accurāt, quid dicant, facilius labuntur. Cum uerò nil uidemus esse propositum, de quo suscepta sit disputatio, tum minus cogitare solemus, quid dicamus. Altera ratio est, quæ plurimū ualet ad deducendum eò aduersarium, ut admirabile aliquid, aut falsum admittere uideatur: nempe cum multitudine interrogationum eum oneramus, etiam cū est aliquid propositum, de quo disputetur: simúlq; postulamus, ut proferat, quid de singulis ipse sentiat: atque ita, siue aliquid ex iis affirmet, siue neget, eò loci eum perducimus, ubi argumētorum nobis copia suppetit. Verum enimuerò hoc tempore minus huic rationi fallendi locus datur, quàm olim: nimirū quòd illud statim rogari solet hoc tēpore, quorsum hæc, & quid ad id, de quo instituta est disputatio, pertineant. Est autem communis locus ad eruendum tandem falsum aut incredibile aliquid, nullū à principio constituère propositū, de quo disseratur, sed profiteri se discēdi studio interrogare: dabit enim tandem occasionem argumento huiusmodi dissimulata rei cōsideratio. Vt autē falsum tu aliquid tandem cōcludas, proprius est hic sophisticus locus, eò scilicet perducere aduersarium, ubi argumentorum tibi sit copia. Sed illud certe interdum recte, interdum uitiosè fieri potest, quemadmodū nos suprà diximus. Iam uerò ut admirabile quippiam & contra omnium opinionem elicias ab aduersario, uidēdum est tibi, quam sectam philosophorum sequatur is, quicum disputas, ut illum interroges quidpiam

ex iis quæ contra omniũ opinionẽ dicunt huius sectæ philosophi. Habent enim singulæ sectæ suas quasdam huiusmodi sententias. Est autem ad eam rem primum ueluti elemẽtum, ut singularum sectarum admirabiles sententias inter propositiones accipias. Verũ in promptu etiam est istarum captionum satis apta solutio, ut ad extremum, neges ex tuis uerbis sequi admirabilem illam conclusionẽ quam colligit aduersarius. Atque hoc ipsum genus dissoluendi argumenti, non isto tantum loco accõmodatum est, sed quicunq; disputãdo altercationes modò & cõtentiones sibi proponit, eodẽ isto modo conatur aduersarij rationes eludere. Alius locus est ex hominum uolũtate, & sermonibus. Aliud enim ferè est tacitum hominum iudicium, aliud palàm loquũtur: & sermones quidem sunt quàm honestißimi, uoluntas autem & tacitum animi iudiciũ, id semper spectat, quod maximè utile uidetur. Veluti nemo ferè est, qui non ita loquatur, longè præstantiorem esse mortem gloriosam, quàm uitam uoluptatibus affluentem, & melius esse, iustè per inopiam uiuere, quàm in magna opũ copia turpiter: at nemo etiam est qui non sequatur contraria. Ergo si defendat is, quícum disputas, quod homines potißimùm sequuntur, & uolunt, oppones contrà, usitatas uulgo sententias. Sin has uulgatas sententias proferat, adferenda contra erunt, quæ interim tacitè homines uolunt & sequuntur. Vtrinq; enim ut admirabile aliquid efficiatur, necesse est: quandoquidem futurum est, ut contradicat respondens, aut peruulgatis omnium sermone sententiis, aut tacito hominum iudicio. Alius locus est latißimè patens, per quẽ cogimus aduersarium dicere aliquid admirabile (id quod Callicles in Gorgia commemorat, quódque omnes ueteres captionum unicam ferè causam existimabant) ex iis, quæ natura, & quæ

lege

lege sunt constituta. Naturam enim legi cōtrariam esse: & iustitiam quidem lege esse honestā, natura uerò non honestam. Sic igitur oppugnandus est qui, quod naturæ consentaneum sit, proferat, ut legem illi obiiciamus: sin legem teneat, contra quæ sunt ex natura proferēda erūt. Hic enim effugere non potest, quin utrinque admirabile aliquid dicat. Vocabant autem illi naturam, id quod in quaq; re uerum est: legē uerò, quod in multitudinis opinione positum est. Vnde perspicuum est, illius ætatis homines idem quod qui hodie sunt, fuisse conatos, ut respondentem aut reprehenderent, aut cogerent tandem aliquid dicere cōtra omnium opinionem. Porrò autem interrogationes quædam sunt sua sponte tales, quibus respondere non possis quin utranque in partem dicas admirabile quippiam: cuiusmodi sunt hæc, Sitne sapiētibus potius parendum an patri, Sintne honesta potius facienda an quæ utilia sint, Vtrum optabilius, iniuriā pati, an facere. Iam uerò perducēdus est aduersarius ad ea, de quibus contraria est sapientum, ac multitudinis opinio. Ac si ille quidem cum sapientibus sentiat, opponenda uulgi opinio: sin uulgus sequatur, quid sentiāt sapientes cōtra adferēdum. Hi enim eos, qui beati sint, necessariò iustos esse existimāt: at multitudini incredibile uidetur, regem non esse beatum. Verùm enim locus hic ab eo non est diuersus, qui ex legis & naturæ repugnātia dictus est. Nihil enim aliud lex est, quā multitudinis opinio: sapiētes uerò quod in rei natura positū est, & ueritatē sequūtur. Ac de locis quidē, ex quibus eruūtur paradoxa, hactenus. Sequitur, ut quomodo ad nugationē perducūt sophistæ, dicamus. Ac primū quidē, quid illud sit, quod appellamus nugari, supra diximus: modò exēpla subiiciamus, quæ sunt huiusmodi. Si nihil referat nomē dicas an orationē: duplum

ergo idem ualet, quod simpli duplum. Si quãdo igitur simpli duplum dicas, hoc dicis simpli simpli duplũ: & si iterum pro hoc uerbo duplum accipias simpli duplũ, ter idem erit repetitum simpli simpli simpli duplum. Eodem etiã pertinet hæc captio, nunquid uoluptatis est cupiditas? definitur autẽ hæc, appetitio uoluptatis: est igitur cupiditas appetitio uoluptatis uoluptatis. Cernũtur autem omnes istæ captiones, aut in iis, quæ nõ per sua tantum genera, sed etiam per se ipsa ad aliquid dicuntur, cum interim una eademque res sit, cum qua utraque comparantur. Veluti appetitio est alicuius appetitio, & cupiditas alicuius cupiditas: itemque duplum alicuius duplum dicitur, & illud totum simpli duplum, alicuius etiam dicitur: Aut uerò in iis, quæ cum ex genere eorum quæ cum altero conferuntur, non sint, ita sunt affecta ad substantiam, omninoq; ad sua subiecta, quorum ipsa sunt aut habitus, aut affectiones, aut simile aliquid, ut in definitione, qua quid illa sunt explicatur, ipsa subiecta accipiantur. Vt impar definitur numerus medium habens. At enim semper in ipso impari inest numerus: cum igitur illud dicis, numerum dicis habentem medium numerum. Et hoc: Si simitas est nasi concauitas, simum autẽ intelligi nõ posit, quin nasum simul intelligas, profectò cũ illud dicis, nasum nasum concauum dicis. Porrò autem interdum uidentur nugationem efficere istæ captiones, cum nil tale reuera cõcludant, propterea quòd prætermittitur ab eo, qui interrogat, necessaria ad eam rem interrogatio, nempe an duplum per se dictum significet aliquid, an nihil: & si quid significet, utrum idem quod cõiunctum cum altero; an aliquid aliud: quia inquam iis interrogationibus omissis statim ad cõclusionem acceditur, propterea nil reuera, sed in speciem tantum his captionibus conficitur: atque in eo captionis

ptionis causa est posita, quòd idem uerbũ cum sit illud ipsum quod oratio, per se tamen unum quippiam significat. Solœcismus quid sit paulò ante dictũ est: reliqua igitur dicamus. Sane usuuenire potest, ut solœcismum facias, nec uideare, & ut uideare, cum non facias. Veluti si uerum est quod Protagoras dicebat masculini generis esse hæc uerba μῆνις, & πήληξ, is certè sentẽtia illius solœcismũ cõmittit, qui dicit μῆνιν ἣν οὐλομένην: at opinione aliorũ nõ uidetur cõmittere: qui uerò οὐλόμενον dicet, uidebitur ille quidem in hoc uitium incidisse, reuera autem non incidit. Perspicuum igitur est artis sophisticæ partem aliquam ad illud conficiendum posse conferri: ob eámque causam multæ sunt captiones, quibus uidetur quasi syllogismo cõcludi aliquis solœcismus, cum reuera nil tale necessariò conficiatur, nõ secus atque in reprehensionibus accidere solet. Ducũtur autem omnes ferè fallaces conclusiones, quæ ad solœcismum pertinent ex neutro articulo, hoc, & quando casus aliquis nominis, nec masculinum genus, nec fœmininum significat, sed quod est inter ista quoddam ueluti medium. Nam hic masculinum declarat, hæc fœmininum, hoc autem propriam quidem habet significationem, ut neutrũ genus declaret, sed tamen sæpe ad illud utrunque genus transfertur: Vt ad istam interrogationẽ, quid est hoc? tria ista aptè respondeas, Calliope, lignum, Coriscus. Ac masculini quidem articuli & fœminini omnes casus sunt diuersi, neutrius autem partim iidem, partim diuersi. Quo fit, ut sæpenumero quod in nominatiuo neutri articuli cõcessum est, ad masculini accusatiuum id alius trãsferat, aut alia quadam simili ratione casum pro casu accipiat: fallax autem cõclusio ex eo oritur, quòd articulus neutri multis casibus communis est. Interdum enim nominatiuum, interdum ac-

cuſatiuũ ſignificat. At uerò ſi iſtos caſus dignoſcere uelis, uerbum uariè accipiendum eſt, ut cum nominatiuo, eſt, cõiungas, cũ accuſatiuo, eſſe: ueluti, eſt Hipponicus, eſſe Hipponicũ. Nec diuerſa eſt in fœmininis nominibus ratio, & in omnibus quæ ſub cõmuni nomine τῶν σκευῶν à Græcis comprehenſa (nos uaſa appellemus) maſculinorum, aut fœmininorum inflexionem habent: ſola enim ea, quæ deſinunt in ον, inflexionem ſequuntur τοῦ σκευοῦς, hoc eſt neutri generis ſunt, ut ξύλον, χοινίον: quæ uerò nõ habent illam terminationem, maſculina ſunt, aut fœminina, & illa tamen nonnunquam traducuntur ad genus neutrum: & ſub nomine τῶν σκευῶν interrogãtur: ut ἀσκὸς maſculinum eſt, κλίνη fœmininum: Itaque in iis eodẽ modo quo in ſuperioribus uerbum, eſt, &, eſſe, caſuum inter ſe diſcrimina indicabit. Eſt etiam ſolœciſmus nõ ualde abſimilis iis reprehenſionibus, quæ ex eo ducuntur, quòd ut ſimilia accipiuntur, quæ non ſunt ſimilia, aut ſi ita uocare malis, quæ ex ſimili uerborum ſpecie oriuntur. Vt enim illæ captiones ſunt in rebus quidam ueluti ſolœciſmi, ita hæ ſunt in uerbis ueri ſolœciſmi. Homo enim & album, & uerba ſunt, & res. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, planum eſt, ſi quãdo ſolœciſmum uelis concludere, ex illis caſibus, quos expoſuimus, ſumendum tibi eſſe argumentum. Ac de generibus quidem cõtentioſarum argumentationum, & partibus ſingulorum generum, & modis omnibus hactenus. Quoniam autẽ in collocatione eorum, quæ interrogantur, nõ parum eſt momẽti ut poſſis (quemadmodum de dialecticis diſputationibus paulò ante diximus) cælare cõcluſionẽ, propterea abſoluta illa diſputatione primum omnium de iis, quæ ad diſpoſitionem pertineat, agẽdum eſt. Ac primum ad reprehẽſionem plurimum ualet longitudo orationis, quãdoquidem multa

ſimul

ſimul prouidere difficile eſt. Loci autem unde amplificandarum argumentationum rationes depromes, ex ſuperioribus ſunt repetẽdi. Alter locus eſt, ut celeritatem in interrogando adhibeas. Nam qui aliquãto tardiores te feſtinãtem ſequi non poſſunt, minus prouidere poßint quid dicãt. Tum illud iuuat plurimum, ut aduerſariũ ad iram & altercationẽ prouoces. Qui enim ſunt in perturbatione, minus ſunt cauti ad omnia. Rationes autem quibus ad iracũdiam impelles, hæ ſunt: ſi palam profitearis te iniquum alteri aduerſarium, & ſi impudentiam maximam præ te feras. Alius locus eſt, perturbatè interrogationes collocare, ſiue ad rem multas rationes adhibeas, ſiue in utrãq; partẽ argumẽta adferas. Fit enim hac ratione, ut uno tẽpore des aduerſario aut multa, aut etiam contraria cogitanda. Atq; ut rem in pauca conferam, omnes loci, quos ad cælandam cõcluſionem ſupra poſuimus, ſunt etiam ad diſputationem contẽtioſam accõmodati. Pertinet enim eò occultatio, ut lateas: latere autẽ uis, ut fallas. Quod autẽ attinet ad eos qui nil admittere ſolent, quod ad rẽ facere exiſtimẽt, illa nobis aduerſus eos cautione utendum eſt, ut aut per diſparatum interrogemus, quaſi contrariam partem uelimus efficere, aut uerò ex æquo utranque partem interrogãdo complectamur. Quando enim nõ uident huiuſmodi homines quid potißimum tibi concedi uelis, minus difficiles ac proterui ſunt. Iam uerò poſtquam alius tibi ſingulatim totius alicuius generis partes interrogãti, in ſingulis ita eſſe cõceßit, ut uniuerſum genus ad extremum inductione colligas, non eſt ipſum totũ genus interrogandũ, ſed eo ut conceſſo utẽdum eſt. Ita enim ferè euenit, ut cũ reſpondens ſe admiſiſſe uniuerſum genus putet, tum ita etiam auditoribus uideatur, quia adhuc meminerunt inductionis paulo ante factæ;

nec illas interrogationes frustra fuisse existimāt. Et *si quā do generi uniuerso nomen non est impositū, ipsa utendum est similitudine, prout cōmodū uidebitur: nam sæpe similitudo obscurior est:* Ad *sumendā autem propositionem plurimum prodest, simul aduersa, ut illa quasi inter se conferantur, interrogare.* V*erbi gratia, si uelis tibi cōcedi omnibus in rebus parentibus esse obtemperandum, hunc in modum interrogabis,* Q*uid? putásne parentibus esse parendū in omnibus, an potius in omnibus repugnandum?* A*ut uero si sæpius, parēdum esse, sumere ab aduersario uelis, sic interrogandum: utrum multa sint parentibus concedenda an pauca?* H*ic enim multò potius (si modo parentibus obsequi necesse est) multa esse concedenda uidebitur, quàm pauca: præsertim cū rerū aduersarū cōpositio & collatio efficiat, ut res maiores & magnæ hominibus uideātur, itémq; deteriores & meliores.* E*st porrò insignis & frequēs, ut quis reprehēsus uideatur, sophistarū hæc impostura, postquam nōnullas interrogationes proposueris, licet ex iis nil possis necessariò cōficere, ita extremū argumētationis subiicere, ut illud nō interroges, sed in modū cōplexionis ita proferas, sicut fieri solet in ueris ratiocinationibus, non igitur hoc & hoc.* E*st etiā hoc uerè sophisticū, quādo paradoxon aliquid accipis, urgere respondētem, ut quid sibi uideatur proferat, cū sit illud, quod à principio positum est in quæstione, probabile: & hac forma interrogare,* V*trū tibi uidetur?* N*ecesse enim est, si talis sit interrogatio, ut ad cōficiēdam rem ualeat, inde nasci aut reprehēsionē aut admirabilē aliquid & contra hominum opinionem.* N*am si admittat, reprehensio sequitur: si neget, & sibi non ita uideri dicat, incredibile aliquid dicere uidebitur: at si non planè concedat, uideri tamen sibi fateatur, si nō uerè conuictus,*

aliquo

aliquo certè modo reprehēſus uidebitur. Alius locus eſt, ut quod in diſceptatione oratoria magno ſtudio faciūt oratores, idem nos in reprehenſionibus noſtris facere contendamus: ut ſcilicet diligenter exquiramus, dicátne is, quicum diſputamus, aliquid repugnans aut iis quæ à ſe dicta ſunt, aut eorum ſententiæ quorum orationem & actiones maximè probet & ſequatur: adde etiam an aduerſetur opinioni eorum, qui reuerà tales, hoc eſt ſapientes ſunt, aut uerò qui non ſint huiuſmodi, ſimiles tamen talibus ſunt hominibus: poſtremò an contra dicat, quàm ſentit hominum pars maxima, aut etiam quàm omnes homines. Iam autem ſicut reſpondentes ſolent ſæpenumerò cum urgentur, & uident ſe elabi uix poſſe quin coarguantur, fingere neſcio quam multiplicitatem, cuius diſtinctione euadant: ita etiam nobis interrogātibus eodem illo præſidio interdum utendum erit, maximè aduerſus eos, qui fortiter nobis reſiſtunt: ita ut ſi quid uno modo uerum ſit, altero non uerum, illo nos modo accepiſſe, nō hoc dicamus. Qualiter fecit Cleophon in Mandrobulo. Oportet etiam traducta diſputatione ad alia, quæ reliqua erant argumenta præcidere. Quo in loco hæ erunt partes reſpōdentis, ut ſi hoc præſentiat uelle aduerſariū, iam ante illi occurrat, & prædicat, ne rem propoſitā deſerat. Interdū etiam ad aliud ſunt argumenta dirigenda, quàm quod à principio poſitum eſt in quæſtione: ſed illud ita accipiendū eſt, ſi modò nil habeas quod cōtra rem propoſitam obiicere poßis. Quo præſidio uſus eſt Lycophrō cū iuſſus eſſet laudare lyrā. Quod uerò attinet ad eos qui probari ſibi aliquā propoſitionē, quam acceperis, poſtulant: quoniam æquum uidetur, ut ſubiecta probatione illius reddas rationem, acceptis quibuſdam rebus ſingulis, tutius eſt, etiamſi de toto genere cōcludi poſ-

ſit,in ipſis ſingularibus aduerſarium ita reprehendere, ut quod affirmauerit negare,aut quod negauerit,dicere oſtẽdamus, quàm ſi uniuerſum genus concluderemus, quale eſt illud, Rerum aduerſarum eadem eſt diſciplina aut non eadem. Neq; uerò propoſitionis in modum interroganda eſt complexio: & quædam ſunt, quæ ne interrogari quidem debent,ſed ut perſpicua & ab omnibus recepta ſumi. Ac de locis quidem unde eruuntur argumẽta in cõtentioſis diſputationibus, & de ratione interrogandi hactenus. Sequitur nũc ut de reſpõſione agamus,& ut quomodo diſſoluendæ ſint captiones,& ad quam potiſsimum rem cõferendæ ſolutiones, & quem ad uſum ualeat huiuſmodi captionũ ſophiſticarũ tractatio,doceamus. Ac primũ quidẽ utilis eſt duabus de cauſis ad philoſophiã.Vna eſt, quia cũ maxima pars iſtarũ captionum ex uerbis ducatur,hoc nobis præſtat earum cõſideratio,ut uerborum ambiguitatem facilius animaduertamus:& ut quæ ſint ea,in quibus rerũ ſimilitudo cum nominum ſimilitudine conueniat,quæq; illa in quibus uerborum ſimilitudinem res nõ imitantur, intelligamus.Altera eſt,quia ad res per nos ipſos animo tractandas uerìuſq; exquirendas plurimum ualet. Nã qui facilè ab altero captioſa ratione decipitur, neq; id percipit, idẽ ſi per ſe aliquid conſideret, frequẽter ſe ipſe fallaci cõcluſione impediet. Eſt autẽ & tertia præter illas duas utilitas,ad gloriã cõſequendam:nempe quòd hinc fiat, ut uideare omnibus in rebus exercitatus,& nullius eſſe imperitus.Qui enim cum altero ſermonem confert,eiuſq; quicum diſputat,rationes aſpernatur ac uituperat,cum uitium ipſe indicare non poſſit,ſuſpicionẽ is præbet,difficilẽ ſe & iniquũ alteri præſtare non propter ueritatẽ,ſed propter imperitiam.Quomodo autẽ reſpondens huiuſmodi captionibus

bus occurrere debeat, minimo negotio perſpici poteſt, ſiquidē omnes locos, unde fallaces cōcluſiones eruuntur, ſuprà rectè expoſuimus, etſi omnia cōmenta, omnes fraudes, quas in interrogādo ſolēt adhibere ſophiſtæ, ſatis explicatè docuimus. Neq; uerò idē eſt ſumpta aliqua captione, illius uim perſpicere, & uitiū ubi ſit indicare, quod celeriter poſſe ei occurrere, qui te interrogat. Sæpe enim accidit, ut quod ſcimus, mutatis & traiectis uerbis ignoremus. Porrò quēadmodū aliis in rebus omnibus, celeritas & tarditas tota pēdet ab exercitatione, ita planè in diſputationibus uſuuenit. Vnde efficitur, ut, tametſi res nobis cognita ſit, ſæpe tamen quia deſit meditatio exercitatioq; diſſerēdi, expedire nos in tēpore, & ut decet, nō poßimus. Sanè idē hîc propemodum euenit, quod in mathematicorū deſcriptionibus. Sicut enim plerunq; in conficiēdis demōſtrationibus accidit, ut poſtquā diſſoluta res eſt, & ad ſua principia reuocata, cōponere eam rurſus nō poßimus: ita in reprehenſionibus uſuuenit, ut ſciamus quidē unde ducatur captio, eam tamē in partes digerere non ualeamus. Ac primū quidem ſicut probabiles nōnunquam rationes ad rem probandam potius quàm ueræ adhibendæ ſunt, ita in reſpondendo, interdum ad opinionē potius quàm ad ueritatem conferēdæ nobis ſunt argumentorū diſſolutiones. Contentioſis enim cū hominibus, planè nobis pugnandū eſt, quaſi cum iis, qui uideātur modò coarguere, ac non uerè coarguāt. Nā cum iſtorum hominū rationibus nullam tribuamus concludendi neceßitatem, non debet profectò aliò pertinere noſtra ſolutio, quā ut ne conuinci coarguíq; uideamur. Etenim ſi reprehenſio eſt cōtradictio citra ullam multiplicitatē, quæ neceſſariò ex quibuſdam ſumptionibus efficitur: nulla certè neceßitas eſt, cur te oporteat captionē ex multiplici nomine

mine, aut oratione ambigua ductam, distinguere: quandoquidem nil possit necessariò concludere. Sed hac tãtùm ratione utimur distinctione, quia speciem quandam conclusionum, quæ ad conuincendum alterum ualeant, huiusmodi captiones præ se ferant. Nobis igitur cauendum non est ne coarguamur, sed ne uideamur reprehendi: quandoquidem interrogationes multiplices, & ambiguæ, & huius generis aliæ captiones, ueram reprehensionem obscurant, & sitne tandem conuictus aliquis, an non cõuictus, incertum reddunt. Quia enim hic licet ad extremũ facta conclusione dicere aduersario, non eum cõclusisse negationem eius quod affirmaueras, sed in multiplici aliquo nomine, aut ambigua oratione uersari argumẽtũ illius, etiãsi quàm maxime fieri potuit, ad id ipsum, quod dixeras, pertinuerit argumẽtatio: quia inquã id semper huiusmodi captionibus opponi potest, profectò necesse est, ut hac de causa semper incertum sit, reprehẽsus sit nécne is, qui cum disputatur. Nã uerum dicat, nécne, qui illud dicit, intelligi planè non potest. Quòd si adhibita antè multiplicis uerbi, aut ambiguæ orationis distinctione, tũ interrogaret, ad extremũ non dubiũ esset, quin tu esses reprehensus: atq; etiam illud fieret, quod his quidem temporibus postulari minus solet, superioribus autem exigi sedulò solebat, nẽpe ut respõdens ad interrogatum, aut etiam, aut non, & nil amplius responderet. At his temporibus propter uitiosam, qua omnes ferè utũtur, interrogandi rationẽ, necesse est, ut qui respõdent, aliquid amplius addant, quo uitium interrogationis corrigãt. Nã si ipsi satis multiplicitatem interrogãdo distinguerent, necesse esset, ut aut etiam, aut non, responderetur. Porrò autẽ si quis ueram esse reprehensionem existimet, qua sub multiplici nomine aliquid concluditur, is nullã respondenti rationem

tionem relinquet, qua reprehensionem effugiat: cum præsertim in iis etiã, quæ sub oculos sunt subiecta sunt, necesse aliquando sit, quantum quidem ad nomen attinet, quod affirmaueris negare, & quod negaueris affirmare. Nã quod iis captionibus dissoluẽdis & quasi emendãdis, adferre solent aliqui, nil planè adiuuat. Aiunt enim non esse Coriscũ musicum & non musicum, sed hunc quidem Coriscum esse musicum, illum uerò Coriscum, esse non musicum. Quasi uerò non eadem sit oratio, siue hoc modo dicas, nõ adiecto articulo, Coriscum esse musicum siue illo, hunc Coriscũ esse musicum: quod illi tamen affirmare simul & negare coguntur. At non idem fortasse semper pars utraque significat, quando ne nomen quidẽ ex quo cõstant, Coriscus scilicet, idem semper significet. Quare ad hãc captionem eludendam, nil omnino illud habet momẽti. Quòd si quis uim captionis in eo ponat, quòd primum omnino Coriscũ aduersarius diceret, deinde adiecto articulo, hũc Coriscũ dixerit, is absurdè faciet. Nam quid causæ est, cur id uni potius quàm alteri conueniat? præsertim cum utriuis addiderit articulum, nõ minus procedat captio. At uerò quoniam qui non distinxit ambiguitatem, efficit, ut ad extremum auditoribus dubium sit, an sit conuictus, an non: cum præsertim concessum sit, in medio cursu argumẽtationis, multiplex distinguere, si quod subsit, hinc profectò planum est culpa eũ non carere, qui multiplicem interrogationẽ simpliciter & citra ullam distinctionẽ admittit. Hinc enim efficitur, si minus ipse reprehẽsus sit, at certè ut illius oratio pro conuicta & refutata habeatur. Fit autem plerunque, ut qui ambiguitatem perspiciũt, eã tamẽ distinguere propterea minus curent, quòd frequenter huius generis interrogationes, ab aduersario proponãtur: ne scilicet uideantur

tur

turſe ad omnia moleſtos & iniquos aduerſario præberet aut certè quia non exiſtimāt ex eo poſſe captionem uim ullam accipere: Sæpe autem ad extremum neſcio quid præter illorum opinionē occurrit. Itaque quoniā ita licet, nūquam tardi aut negligentes eſſe debemus in diſtinguendo: quemadmodum paulò ante diximus. Quod ſi quæ multæ ſunt interrogationes, non quaſi una acciperētur, nūquam fallax & captioſa ratiocinatio ex homonymia aut amphibolia naſceretur, ſed aut uera ſemper, aut nulla omnino fieret reprehēſio. Quid enim intereſt, ſub duobus nominibus diuerſis hoc modo interroges, súntne Callias, & Themiſtocles muſici, an ſub uno nomine rebus diuerſis cōmuni? Nā ſi plura uerbum ſignificet, qui illud interrogabit, plura interroget, nō unum, neceſſe eſt. Si igitur haud rectè is facit, qui ad duas interrogationes unā poſcit ſimplicēq; reſponſionē, dubiū profectò eſſe nō poteſt, quin ad ambiguā interrogationē nunquā oporteat ſimplicē dare reſpōſionē: ne ſi uera quidē ſit in omnibus ſignificatis interrogatio, quēadmodū aliqui exiſtimāt. Illud enim idē ualet ac ſi interrogaretur, utrū domi ſint, an non ſint Callias, & Coriſcus: qui ſiue ambo ſint domi, ſiue nō ſint, non minus fiūt utroq; modo plures propoſitiones. Neq; enim par eſt unā propterea fieri interrogationē, quòd utrunq; uerū ſit: quādoquidem uſuuenire poſſit, ut uel ſexcentas huius generis interrogationes cōiungas, ad quas omnes uerū ſit dicere etiā aut nō: uerūtamen nō eſt ad illas omnes una dāda reſponſio, quippe cū id aliud nihil ſit, quā diſputationis leges tollere, & omnē diſſerendi rationē euertere. Atqui iſtæ multæ interrogationes, perinde ſunt, ac ſi multis rebus diuerſis unū nomē eſſet impoſitū. Vt igitur ad duas interrogationes nō eſt dāda una reſponſio, ita ad interrogatū ambiguum nunquam

eſt

est simpliciter dicendum, aut etiam aut non. Nam qui secus fecerit, is dixerit quidem aliquid, at certè non responderit. In disputationibus tamen quodãmodo id probari solet, quia quid inde sequatur incertum sit. Quemadmodum igitur (quod etiam nos paulo ante diximus) reprehẽsiones quædã uidentur, quæ nõ sunt, ita solutiones nõnullæ erunt, quæ in speciem modò non etiam ueræ solutiones erũt: quas scilicet diximus interdũ potius adhibẽdas esse, quàm ueras, in disputatione cõtentiosa, & cum occurrere uolumus interrogatis multiplicibus. Porrò autẽ in respondendo adhibẽda nobis est hæc cautio, ut ad ea, quæ uera nobis esse uidebuntur, dicamus, Esto. Sic enim fiet ut minimè nos conuincere alius uideatur. Quòd si cogere nos uelit admirabile aliquid dicere, tum maximè uti debemus uerbo, uideri. Hac enim ratione fiet ut nec reprehensio, nec admirabilis cõclusio cõfecta esse uideatur. Iam uerò cũ perspicuũ illud sit, quomodo fiat petitio principij, tũ omnes ita existimãt, respondenti negandũ esse quicquid proximè ad id accedit, de quo quæritur, nec ullã ex eo genere interrogationẽ esse admittendam, quasi illo modo id ipsum de quo instituta est disputatio, petatur. Cũ uerò tale aliquid sibi cõcedi postulat alius, quod incredibile quidem, aut falsum sit, ex re tamen proposita consequatur: tum idem illud esse cum eo, de quo agitur, dicẽdum est. Nam quæ necessariò ex re proposita cõsequũtur, pro ipso proposito sunt habẽda. Præterea, quando genus uniuersum sub nomine proprio nõ est sumptũ ab aduersario, sed sub similitudine, dicendũ est, non rectè eum accipere, quando nõ ita sumit, quemadmodũ concessũ est, nec quo modo interrogãdo sumebatur. Hinc enim plerũque nascitur reprehensio. Quòd si inde exclusus, illis cautionibus uti nõ possis, proximũ est, ut recurras ad id, ut

non

nõ rectè rem demõstrasse aduersariũ contẽdas. In quo utẽdũ est tibi definitione reprehẽsionis, quã posuimus, ut eam argumẽtis aduersarij opponas. Ac si propriis quidem nominibus & apertè interrogauerit, necesse est, ut aut simpliciter respondeas, aut adhibita distinctione. Quæ uerò suppreßis quibusdam uerbis breuiter admittimus, qualia sunt quæ non apertè, sed trũcatim & imperfecta locutione interrogantur, ea maximè dant reprehensioni occasionem: Exempli gratia. Nõne quod est Atheniẽsium, id est eorum poßeßio? certè: nec dißimilis est in aliis ratio? At enim nõne τῶν ζώων homo esse dicitur? certè: Est igitur homo animalium poßeßio. Sanè hominem dicimus esse τῶν ζώων, quia sit animal, & Lysandrum τῶν λακώνων, quia Lacedæmonius sit. Planum igitur est non oportere, ubi obscurum est & inuolutũ quòd ab aduersario proponitur, simpliciter rem concedere. Quando uerò sic sunt affecta duo inter se, ut uno posito alterum esse necesse sit, nec contrà, si hoc sit, illud esse oportet, uidendum est ei, qui respondet, ut cùm rogabitur, utrum eorum esse putet, illud potius ponat, quod minus latè patet. Nam ex multis singulis difficilius est aliquid tandem necessariò concludere. Quod si ad aliquid probandum ex eo ducat argumentum, quòd huic nil sit contrarium, illi aliquid aduersetur, & si hoc uerum dicat, nos tamen contra aliquid illi esse contrarium dicere debemus, sed nullum esse illi nomen impositum. Sũt autem e eis, quæ uulgò feruntur quædam, quæ si non concedas, falsum dicere uidebere: alia uerò, quæ ut nõ admittas, falli tamẽ te nemo putabit, cuius generis sunt dubiæ & in utrãque partem probabiles sentẽtiæ: Nam sit mortalis an immortalis animantium anima, non est apud uulgus constitutum. In quibus igitur manifestum non est, utrum potius

asser

afferendum fit eorũ,quæ alius interrogat, cuiufmodi funt, quæ fententiæ appellantur (nam & ueræ de fingulis rebus opiniones, & uniuerfæ negationes, ut diameter non eſt comparabilis cum latere, fententiarum nomine appellari folent) & preterea in quibus uera ex æquo pars utraque effe uidetur: in illis inquam utriufque generis interrogationibus,fi refpondendo ad ufum noftrum uerba interrogationum commutauerimus in alia, commentum noftrum minimè apparebit: Nam quia incertum eft, ut ũ uerum fit, fophifticè nil agere uidebimur,& quia utranq; in partẽ ex æquo probabile eft, falli nos nemo exiftimabit: at interim illa noftra uerborum commutatio efficiet,ut reprehendere nos nullo modo poßit aduerfarius. Iam uerò ut fingulas tu interrogationes præfenferis,ita illæ tibi funt anteuertẽdæ, & multo antè oratione refutandæ. Ifta enim ratione aduerfarium tuum maximè impedies, ne ad extremum quod uult efficiat. Quoniam autẽ illa eft uera folutio, falfitatem fyllogifmi indicare,docẽdo ex qua potißimum interrogatione pendeat falfa cõclufio: fallaces autẽ fyllogifmi duobus modis dicuntur,uno fi falfum aliquid cõclufum eft: altero, fi neceffaria cõfecutio effe uideatur,reuera autẽ fyllogifmus non fit: Hinc fanè perfpicuum eft præter illã,quam modò dixi folutionem,effe etiam alteram,quæ propriè accommodata eft ad eos,qui fpeciem fyllogifmorũ præ fe ferunt,cum reuera nil neceffariò cõcludant: quæ folutio eft interrogationum correctio, ad docendum cur ex iis nõ fequatur,fed modò uideatur fequi. Vnde illud efficitur, captiones,quarũ non eft uitiofus cõcludendi modus,foluendas effe negãdo: in quibus uitiofa eft conclufio,in iis diftinctionem effe adhibendam. Rurfus inter eas rationes,quarũ eft neceffaria cõclufio,aliæ funt,quæ uerã,aliæ quæ falfam

habent cõplexionem. Atq; illæ quidẽ, quibus falsa est conclusio, dupliciter dissolui possunt, refutando scilicet, ac negando unam aut alteram sumptionum, & indicãdo talem, hoc est falsam esse cõclusionẽ. Quæ uerò propositiones modò falsas habent, non etiam conclusionem, hac tantùm ratione dissoluẽtur, si quam sumptionum falsam esse conspicies, eam respuas, quippe cum uera sit conclusio. Itaque argumẽta qui uolet rectè dissoluere, hoc primũ spectabit, habeántne uim concludẽdi necessariã, an minus necessariam: tum deinde utrũ uera, an falsa sit cõplexio: ídq; eò faciet, ut ea dissoluat uel distinguendo, uel negando: & negando quidẽ aut hoc, aut illo quo paulo ante diximus modo. Multum autem interest, utrum dissoluatur argumentum, cum tibi ab alio obiicitur, an cũ per se nulloq; interrogante uis illius exquiritur. Nã statim & in promptu occurrere captioni difficile est: per otiũ autem, & cum datur tibi cogitandi spatium, facile. Reprehensionum, quæ aut ex uerbi multiplicitate, aut ex orationis ambiguitate ducuntur, duo sunt genera. Vnum earum, quæ in altera sumptionum eam habẽt ambiguitatem, unde oritur captio. Alterum earum, quibus in cõclusione inest multiplicas. Exempli causa, captio, qua σιγῶντα proloqui, cõcluditur, ambiguã habet cõclusionem: illa autem, qua efficitur, eũ qui sciat, nescire tamen, quæ est huiusmodi, Quod quisq; scit dicere aut facere, id ipsum ille scit, atq; intelligit: atqui iste scit dicere, hoc est recitare carmina iambica: iste igitur intelligit scitq; iãbica: illa inquam captio habet in altera sumptionũ ambiguitatem. Ac duplex quidẽ uerbũ in iis captionibus interdum inest reuerà ac per se, interdũ uerò non est reuerà duplex, sed ipsa modò oratio est, quæ dupliciter accipi potest, & partim uera, partim falsa est. In quibus igitur est in cõclusione

ſione multiplicitas,in iis nulla omnino eſt reprehẽſio, niſi iam antè qui interrogat,ab aduerſario accceperit cõtradicentem eius,quam cõcludit.Veluti in ea captione, qua cæcum uidere concluditur,quid quæſo niſi contrarium huius dixerit reſpondens,cõcludi poßit, quod ad reprehenſionẽ ualeat?Quæ uerò ambiguas habent interrogationes, in iis nõ neceſſe eſt ipſius multiplicis diſparatũ antè acceptũ eſſe,quandoquidẽ non ad multiplex efficiendũ pertineat argumẽtatio,ſed ex ipſo multiplici ducitur. Eſt igitur iã inde à principio multiplici aut nomini,aut orationi ita occurrẽdũ,ut partim id uerũ eſſe quod interrogatur,partim falſum reſpõdeamus:Veluti σιγῶντα *proloqui,uno quidẽ modo ſumptũ,uerũ eſt,altero nõ uerum. Itémq; id faciendum eſſe,quod facere oportet,una ſignificatione uerũ eſt,altera falſum.Oportere enim multiplex eſt.Quod ſi id nos à principio latuerit,hæc nobis ratio erit reliqua,ut ad extremum argumẽtationis,cõcluſioni ab aduerſario factæ præter ſimplicẽ reſpõſionẽ aliquid addamus, quo uitiũ captionis indicemus.Verbigratia,cõcludit aduerſarius: Accidit igitur* σιγῶντα *proloqui,tu cõtrà dicito,accidit uerò,* τὰ σιγῶντα *proloqui,ſed* τόνδε σιγῶντα *uõ accidit. Quod idem erit in iis faciendum,quæ multiplicitatẽ habent in ſumptionibus. Exempli cauſa,cum ad extremum concludetur, non igitur intelligimus quod ſcimus:certè,reſpondebis:uerũtamẽ non cõcluſiſti,quæ nos hoc modo ſcimus, eo nos nõ intelligere. Neq; enim idẽ ualet dicere, nõ intelligere omnino ſcientẽ, quod intelligere eũ qui hoc modo ſcit. Vtq; ego unã quandam generalẽ rationem eludẽdi iſtas captiones ſubiiciam, illud ſemper nos contendere debemus, etiamſi reuera concluſerit aduerſarius,quod oportuit, illum tamen non eam rem,quã aſſerimus,ſed uerba modò refutaſſe. Ex iis uerò,*

quæ modò expoſuimus, iam propemodum perſpicuum eſt, quæ ſit ratio ſoluendarum captionum, quæ ex cōiunctione & diſtinctione ducūtur. Cum enim aliud coniuncta, aliud diſtincta ratio ſignificet, ad extremum quando unum concludet aduerſarius, cōtrarium tibi erit ſubiiciendum. Sunt autem omnes iſtæ captiones ex cōpoſitione & diſtinctione. Nunquid quo tu illū percuſſum uidiſti, eo ille percuſſus eſt? Et nūquid quo is percuſſus eſt, id ipſum tu uidiſti? Atq; iſtæ quidem captiones habēt neſcio quid ambiguitatis, ſed tamen ad locum ex coniunctione referēdæ ſunt. Neq; enim duplex appellari poteſt, quod modò coniunctam, modò diuiſam habet ſententiam: quandoquidem oratio non maneat eadem, cum diſtincta accipitur, quæ antè erat coniuncta. Niſi fortè dicamus ὅρος & ὄρος, cum ſic accentibus diſtincta proferūtur, adhuc retinere multiplicitatē: quæ tamen, quod attinet ad ſcripturam, ſunt unum idémque uocabulum, cum & elementis eiſdem, & eodē modo ſcribantur: cæterum notæ accētuum illic appoſitæ efficiūt, ne cum pronunciātur, eadem ſint. Quocirca multiplex oratio non erit, quæ modò cōiunctim, modò diuiſim accipi poteſt. Vnde etiam planum eſt, non uerum eſſe, quod aliqui uoluerūt, omnes reprehenſiones pertinere poſſe ad locū ex multiplici. Eſt igitur ad ſoluendas iſtas captiones reſpōdenti adhibenda diſtinctio, non idem ſcilicet ualere ſi dicas uidiſſe te oculis, percuſſum: ac ſi diceres uidiſſe te, oculis percuſſum. Quod idem in captione Euthydemi faciēdum: quæ eſt huiuſmodi, Nunquid triremes, quæ in Piræo ſunt, nūc ſcis, cū in Sicilia ſis? Itémq; in hac, putáſne malū ſutorem bonum eſſe? atqui fieri poteſt, ut quis malus ſit, & bonus ſutor ſit: quidam igitur ſutor bonus erit. Itē in hac. Nonne quorum bonæ ſunt ſciētiæ, ea ſunt bona μαθήματα? malorū autem

bonæ

bonæ sunt sciētiæ: mala igitur sunt bona μαθήματα: atqui mala & μαθήματα sunt, & sunt mala: quare necesse est, ut sint mala μαθήματα. Et putásne uerū esse dicere modò te natum esse? tu igitur modò natus es. An aliud coniuncta, aliud distincta significat hæc oratio? Certè: Verum enim est nunc, te natum esse: sed falsum est te nunc natum esse. Quæ tu facere potes, & uti potes, ea nōne tu & eo modo reddere effecta poßis? tu uerò nō pulsans citharā, pulsare illam potes: tu igitur hoc efficere poteris, ut nō pulsans citharam pulses tamen. At enim quod posse se alius dicit, nō sic accipiendū est, quasi nō pulsans poßit pulsare, sed quasi poßit, cum desinet unum facere, alterum statim effectum reddere. Porrò autem aliter hanc captionē dissoluere aliqui conātur, dicentes, quāquam id concessum sit, posse me quomodo possum aliquid, eo modo illud effectum reddere, nō tamen rectè concludi, posse me nō pulsando citharā pulsare: quia non sit cōceßū omni modo quo poßū, sed incertè quomodo possum, ita me facturum: nunc autem certum est, idem non ualere, quomodo possum, ita faciā, & quocūq; modo poßū, illo omni modo faciam. Verū quàm illi malè soluant, hinc potest facilè intelligi, quòd cū necesse sit omnes captiones ex eodē loco ductas uno eodémq; modo dissolui, ista dissolutio nō poßit ad omnes huius generis accōmodari: quinetiā illo modo occurri nō poßit omnibus, qui eandē istam captionem alio quouis modo proponerēt: sed ad eū modò, qui ita proponit hanc captionem, non etiam ad ipsam argumentationem, est accommodata hæc solutio. Ab accentu captiones nullæ sunt, nec in scripto, nec in uoce, aut certè admodū paucæ sunt: qualis est ista. Nōne οὗ habitas, domus est? certè, at nonne illud, οὐ habitas, est negatio huius uerbi, habitas? dixisti autem, οὗ habitas domum esse: domus igitur

negatio quædam est. Quæ captio quomodo sit dissoluenda non est difficile uidere. Non enim idem significat illud ου to no acuto prolatum οὐ, & circumflexo οὗ. Nosse etiã rationem occurrendi captionibus, quæ ducũtur ex eo, quòd uerborum specie falsi pro iisdem accipimus, quæ nõ sunt eadẽ, non est difficile, quãdo genera categoriarum quot & quæ sint intelligimus. Nã quod iste interrogatus negauit in uerbo, quid est substantiamq; significante, id alius ut affirmet, traducit ad id, quod in genere quantorũ cõtinetur, aut eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quæ tamen si formã uerborũ spectes, speciem quandam præ se ferunt eorũ, quæ quid, hoc est substãtiam significant. Veluti in hac captione: Putásne fieri posse, ut tu eandẽ rẽ simul facias, & feceris? At uidere tu idẽ potes & uidisse, idq; eadẽ ratione. Et illa, Putásne fieri posse, ut aliquid sit actio & paßio? Quid uerò, nũquid secari, cremari, operari genere dicẽdi conueniũt, & pati omnia significãt? Illa uerò, dicere, currere, uidere, nũquid eodẽ modo dicuntur? Atqui uidere est operari: quare pati significat: quod tu tamẽ idẽ actionẽ significare dixisti. Quòd si quis fieri nõ posse dixerit, ut idem simul facias & feceris, idq; posteà admittat, posse euenire, ut idẽ uideas & uideris, nõdum erit hac ratione reprehensus, modo nõ dixerit, uidere, actionẽ significare, sed potius pati. Nã ut reprehensio fieret, id quoq; fuit præter illa interrogandũ. Illud tamẽ uidetur auditoribus iam esse concessum, quia admissum est, secare, esse agere, & secuisse, egisse, & huius generis alia, quæ genere dicendi illis sunt similia. Nam quod deest argumẽto, ipse per se auditor supplet: quasi dicẽdi genere hoc non differat ab illis. Reuerà autẽ hæc eodem genere dicẽdi nõ continentur, sed propter uerbi similitudinẽ ita secus quàm est uidetur. Atq; ita in iis captionibus idem

usuuenit

usuuenit, quod in iis, quæ ducūtur ex homonymia: in quibus si quis uerborū uim ignorat, putat respōdentē nō modò in nomine, sed etiā in re eadē, quod affirmauerat, negare: cū tamen ei qui cōtra disputat necesse sit, ut aduersariū coarguat, interrogare præterea an eadē semper significatione accipiat, quod dicit: quo certè concesso uera sequitur reprehensio. Sunt autem & quæ sequuntur captiones superioribus similes ex eodēq; loco ductæ. Si quis quod habuit iam non habet, nōne illud amisit? At enim qui unum modò ex decem calculis amisit, iam non habet decē calculos. An uerum est eū amisisse, qui non habet, quod habuit, illud autē non uerum, si tantum non habet, quantū prius aut tot, quot antè habuit, propterea tantum aut tot amisisse? Ergo quod primum in substātia interrogauerat, id transfert in cōclusione ad numerum: decem enim non substātiam, sed numerum significāt. Quòd si initio ita interrogasset, Si quis modò nō habet tot calculos, quot antè habuit, nōne tot omnino amisit, quot habuit? nemo id concessisset, sed dixisset, uel ex iis aliquot uel illa omnia amisisse. Huius quoq; generis est captio, qua cōcluditur dare aliquē quod nō habet: quia cum nō habeat unum solum calculum, unum solum det alteri. Atqui hoc non est dare quod non habes, sed quatenus tu unum solum nō habes. Nam hoc uerbum, solum, nō substantiam aut qualitatem aut quantitatem significat, sed in comparatione ad alterum cernitur, ut significet non habere te illud cum alio. Habet igitur illa captio eandem uim ac si quispiam ita interrogaret, nūquid dare quispiam potest quod non habet? idq; negante altero, subiiceret, Quid uerò nūquid dare cito potest, quod cito nō habuit? quo ab aduersario concesso, cōcluderet, potest igitur dare quispiā quod non habet. Nam quid apertius est quàm eum qui ita

ſit argumētatus, nil neceſſariò confeciſſe? Etenim cito dare nō eſt quippiā dare, ſed hoc modo. Illud uerò nemo negauerit fieri poſſe, ut alio modo des quippiam quàm habeas: ueluti quod cum uoluptate habes, id ægrè & cū moleſtia dederis. Ad hunc eundem locum iſtæ quoq; ſuperioribus per ſimiles captiones pertinēt. Potéſtne aliquis ferire alterum manu quam non habet? aut uidere oculo quem non habet? Neque enim unum tantum oculum habet. Huiuſmodi autem captionibus ita occurrūt quidam, ut eū dicant unum modo aut oculum, aut aliud quiduis habere, qui plura habet. Alij uerò dicunt id ipſum omnino hunc accipere, quod alius dat, quippe cum unū modo det iſte calculum, aliúſque non pluſquam unum ab altero accipiat. Alij itē aiunt fieri poſſe, ut quis id habeat quod nō accepit. Veluti ſi quis dulce uinum accipiat, eo inter accipiēdum corrupto, acetū quod non accepit habere. At illi quidem certè omnes illo modo captionem non diſſoluūt, ſed (quod etiam paulo ante diximus) homini non argumento occurrūt. Nā ſi eſſet hæc uera ſolutio, qui contrarium eius quod illi uolunt faceret, non poſſet omnino iſtas captiones (quod idem profectò in aliis omnibus uſuuenit) diſſoluere. Vt ſi uera ſolutio eſt in diſtinctione multiplicis, dicendo in una quidem ſignificatione uerum eſſe, in altera non uerum, quicunque ſimpliciter dici cōceſſerit, is neceſſariò conuincetur, eritq; id neceſſariò confectū quod uoluit aduerſarius. Sin qui hoc fecerit nō conuincatur neceſſaria cōcluſione, nō erat profectò uera illa ſolutio. Atqui in iis de quibus agitur captionibus, conceſſis omnibus contra quàm illi uolūt, nil neceſſariò cōcluditur. Præter illas autē, quas propoſuimus, iſtæ etiam quas modò ſubiiciam, ex eodem loco ducuntur. Nónne quod ſcriptū eſt, id ſcripſit aliquis? ſcripta autē eſt hæc

orat

oratio, quæ te ait ſedere, nunc falſa, quæ tamen erat uera quando ſcribebatur: Ergo ſimul & uera & falſa ſcribebatur. Etenim ueram aut falſam dicere orationē aut opinionem, non hoc, id eſt ſubſtātiam, ſed tale aliquid, id eſt qualitatem declarat. Dixi autem opinionem, quia eadē eſt ratio illius, atque orationis. Ad hoc etiā genus iſta pertinēt: Nónne quod quiſque diſcit, illud uerum eſt eſſe quod diſcit? diſcit autem quiſpiam celerius, quod tardius eſt. Hic enim non aſſumptum eſt, quod diſcit quiſpiam, ſed quo modo diſcit. Item iſta: Quod quiſque perambulat, nónne id pedibus calcat? perābulat autē aliquis totum diē. Profectò hic non aſſumptum eſt, quod quis perambulat, ſed tempus in quo ambulat. Itémque cum calicem bibiſſe alterum dicimus, hoc ipſum quod bibit, nō dicimus, ſed unde bibit. Eſt etiam in hoc genere iſta, nónne quod ſcit quiſq;, id aut ab altero didicit, aut ipſe per ſe inuenit? At duobus ſumptis, quorum unum didiceris, alterum inueneris, in illa ambo neutrum eorum cadere poteſt. Nam quod ſingulatim ſumptis rebus prius interrogabatur, id paulo poſt cōiunctis ſimul multis accipitur. Illa etiam, qua oſtenditur eſſe aliquem tertium hominem, præter ideam, & præter ſingulos homines: Homo enim & omne uniuerſale, non hoc aliquid, ſed tale aliquid, aut comparationem quandam ad aliud, aut affectionem quandam & modum, aut aliud huius generis ſignificat. Eadem autem eſt huius ratio atque illius, qua quæritur, an Coriſcus, & Coriſcus muſicus, idē ſint, an uerò diuerſi. Nā ille hoc aliquid, hic quale aliquid ſignificat: Itaq; non eſt eadem unius atque alterius expoſitio. Neque uerò ab expoſitione uim habet iſta captio, qua eſſe aliquem tertium hominem concluditur: ſed ex eo quòd conceditur, eſſe id ipſum quod illud, idē ualere, quod eſſe hoc aliquid. Ne-

que enim esse id ipsum quod Callias, aut id ipsum quod homo, idē semper significabit, quod esse hoc aliquid. Quòd si in exponēdo dicas, non significari hoc esse idipsum quod illud, sed potius esse tale quippiā, omnino nil intererit: quādoquidem ut hoc dixeris, nihilominus relinquatur uniuersale quoddam, non illud quidem separatum, sed in singulis rebus cohærens, quale est homo. Perspicuum igitur est non esse admittendū, uerba quæ de multis dicuntur, hoc aliquid significare, sed aut quantum, aut quale, aut relatum quippiam, aut aliud quiduis huius generis. Omnibus autem captionibus, quæ in uerbo sunt (ut rem semel cōplectar) hoc commune est, ut per contrarium eius, unde ducitur captio, semper dissoluantur. Verbigratia, si ex coniunctione captio existat, dissoluetur per diuisionem: sin ex distinctione, per coniunctionem. Rursum si in accentu acuto posita sit captio, per grauē dissoluitur: sin ex graui orta sit, per acutum. Si uerò multiplex nomē eam effecerit, ita dissoluetur, si cōtrarium illius nominis, quod cōcludit alius, ponas: ueluti si ita eueniat, ut tu interrogatus, de animato dixeris, ille contrà negationem concludere conetur: tibi ad extremū dicēdum erit de animato te intellexisse. Sin dederis esse inanimatum aliquid, contrà autem ille animatum aliquid concludat, tibi dicēdum erit, in re inanimata te intellexisse. Eadémque est ratio in amphibolia. Si autem ducta sit ex uerborum simili forma, à contrario petenda est solutio. Veluti ad illam captionē, nónne dare quispiam potest quod non habet? dicendum est, non dare quidem eum quod non habet, sed alio modo quàm habet: nempe quia non habet unum solum calculum. Ad istam quoque, nunquid quod scit quisq; id didicit, aut per se ipse excogitauit? respōdendum est, uerū quidem esse, quod scit, horum altero modo id ac-

cep

cepisse: sed non esse necesse, multis simul iunctis, quæ scit, ea altero modo assecutum fuisse. Huic quoq;, *nõne quod perambulas id pedibus calcas: sic occurrendum, id quidẽ quod perambulo me calcare, sed non tempus quo perambulo, & sic alia.* Captiones *autem accidẽtis, omnes una ratione dissolui possunt.* Quia *enim incertum est quãdo rei attribuẽda sunt quæ accidẽtibus conueniunt, atque illud quidem in quibusdam uerum uidetur: idque ita fieri interdum necessarium esse aiunt, in aliis uerò negant id esse necessarium: illud profectò nobis statuendum est, atque ita debemus aduersus huius generis omnes captiones esse confirmati, ut omnino illas ullã habere neceßitatem negemus.* In *quo uidendum est, ut paratam nos semper habeamus apertè captiosam ex hoc genere conclusionẽ, cui similẽ esse dicamus eam, quam adfert aduersarius.* Sunt *autem ex accidẽte omnes quæ sequuntur captiones:* Scísne *quid ego te rogaturus sum?* Nostin *eum qui huc ad nos uenit, aut eum qui hic absconsus est?* Estne *hæc statua opus tuum, aut hic canis tuus pater? nunquid haud multoties pauca, sunt pauca?* Perspicuum *enim est in iis omnibus non esse necesse ut eadem quæ accidentibus conueniunt, rebus subiectis attribuantur.* Nã *in iis solis quæ natura & substantia non differunt, sed unũ quippiam sunt, id usuuenit, ut quæ uni attribuuntur, eadem alteri omnia conueniant.* Iam *autem non idem est bonũ esse bonum, & esse id quod ego te uolo interrogare: neq; idẽ ualet uenientem aut absconsum, esse uenientem aut abscõsum, atque esse* Coriscum. Itaque *non rectè efficitur, si* Coriscum *nouerim, aduenientem autem non nouerim, eundem me nosse & nõ nosse.* Neq; *ualet cõclusio,* Hoc *opus quoddam est, idq; meum est, hoc igitur est meum opus: sed cõcludendum est meam esse hãc poßeßionem, aut rem, aut aliud*

quip

quippiam huiusmodi.Nec dißimilis est in aliis ratio.Cæterùm istas captiones dissoluere nonnulli conantur adhibita distinctione ad postremã interrogationem. Aiunt enim fieri posse,ut idem nos cognoscamus & non cognoscamus, sed non eadẽ ratione.Eum igitur qui uenit,se fatentur non nosse,Coriscum autem se nosse aiunt:& conclusionem qua efficitur eundem illos nosse & non nosse, ad extremũ concedunt,sed tamen non eadem ratione. Atqui illud primum ut uera sit dissolutio,necesse est(quod etiam nos paulò ante diximus)ut ad omnes eiusdem generis captiones diluendas sit accõmodata,quod in hanc cadere non potest: quãdoquidem si non ex uerbo nosse,sed ex uerbo esse,aut certo quodam modo affectum esse, pronuntiatum illud constaret,non haberet locum illa solutio.Verbigratia, in illa captione,Hic pater est,& est tuus: quid quæso loci habeat illa solutio?Vt enim in quibusdam id uerum sit, fieri posse, ut idẽ tu scias & nescias,at certè hæc captio nil habet cum illa commune.Porrò autem nil uetat,quominus multis modis sit uitiosa & fallax eadem captio: attamen non omnis uitij explicatio est uera captionis illius solutio: quippe cũ fieri poßit,ut falsum esse id,quod cõcluditur, dicas, & tamen unde oriatur falsa illa conclusio,non ostendas. Qualiter usuenire potest in argumentatione Zenonis,qua nil posse moueri ostendere conabatur.Quapropter si quis respondens contrà argumentari conetur,ut id absurdum esse doceat quod alius conclusit,absurdè faciet, tametsi uerè ac necessariò id conficiat. Neq; enim hoc est argumẽtum dissoluere, præsertim cum uerã solutionem appellauerimus, talem falsi syllogismi explicationem, ut quare sit uitiosus, ostendatur. Itaque si quando argumentum nil necessariò concludit,huius ipsius rei declaratio erit solutio, idq; dico

siue

siue uerum, siue falsum aliquid illud argumentũ concludat. His accedit quòd poßit illa quidẽ fortasse solutio ad quasdã captiones ualere, at in iis certè ad quas modo adhibetur uix locũ habere posse uideatur. Nouit enim ille Coriscum hoc ipso quòd Coriscus, & uenictẽ hoc ipso quòd uenit: at nosse idẽ & non nosse, est tale aliquid quale usuueniret, si tu quod albus quidem sit quispiam nosses, eundem autem musicũ esse ignorares: sic enim tu idẽ scires & ignorares, sed nõ habita ratione eiusdem rei. Hic uerò utrunq; nouit, & Coriscum quòd sit Coriscus, & uenictem quòd ueniat. In eodem errore, in quo ij quos modò diximus, uersantur, qui cõcedendo omnem numerum esse multum & paucum, captionem se putant dissoluisse. Cum enim nil necessariò ista captio concludat, hoc prætermisso, ad id se conferũt, ut ueram esse conclusionem dicant: omnem enim numerum & multum & paucum esse magno suo errore fatentur. Sũt etiã qui dicẽtes multiplicitatẽ inesse in iis uerbis, est pater tuus, aut filius, aut seruus, captiosas illas conclusiones dissoluũt. Atqui ut dicatur ad multiplicatem pertinere reprehensio, perspicuum est oportere, ut aut nomen, aut oratio, multa propriè significet: hunc uerò huius esse filium propriè dici nemo affirmare audeat, si hac oratione significetur, hunc esse dominum huius qui alicuius est filius: sed fortè temerè & (ut sic dicam) per accidẽs factũ est, ut ista ad extremum coniuncta sumerentur, in hunc modũ, Nónne hic tuus est etiã. At iste est filius: est igitur hic filius tuus: quia scilicet ita forte accidit, ut idem & tuus esset, & filius, nõ quidẽ tuus, sed alicuius. Quod idem dicendũ de captione qua è genere τῶν κακῶν esse aliquod bonum concluditur, quia prudentia sit malorũ scientia. Nam aliquid esse aliquorum nõ dicitur multipliciter: sed poßeßionem modo

hoc

hoc significat: aut si forte multipliciter dicatur (ut certè uidetur dici, quandoquidem homo τῶν ζώων esse dicitur, nec tamen hic possessio ulla significatur) nil tamē ad istam captionem pertinet. Etenim si ita aliquid ad mala affectū sit, ut illa affectio in genitiuo casu exprimatur, dicetur quidē illud cū aliqua adiectione, & hac ex parte esse τῶν κακῶν: omnino autē & simpliciter nō dicetur esse τῶν κακῶν. Vnde efficitur ut potius illa captio sit referēda ad locum ex eo quod quadā ex parte & simpliciter dicitur, quā ad locum ex multiplici. Quanquam illud fortasse posit accidere, ut illa oratio, aliquod bonum esse τῶν κακῶν, dupliciter accipiatur, licet in ea de qua agitur captione nō sit multiplex: Verbi gratia, si seruus aliquis bonus, sit mali domini. Nisi forte ne hac quidē ratione posit illa multiplex appellari. Neque enim si separatim uerum sit, hoc esse bonum, idq; esse illius, rectè coniunctim efficietur, hoc esse bonum illius. Quin ne illud quidē, hominem esse τῶν ζώων multiplex est, quādo ne alibi quidē, si quid dicamus suppressa aliqua particula, quæ ad plenā sententiam desideretur, rectè diximus multiplicem esse orationem: quippe cum rectè ac sine ulla multiplicitate dari mihi Iliadē iussero, si pronūtiato dimidio uersu ita dixerim, da mihi μῆνιν ἄειδε θεά. Captiones etiā quæ ducūtur ex eo quod quasi omnino ac simpliciter uerū sit tale quippiā esse dicitur, aut ex aliqua parte, aut alicubi, aut quodāmodo, aut facta ad aliquid collatione, non autē simpliciter ac citra ullā adiectionē, captiones inquā illæ hac demū ratione rectè dissoluentur, si ad conclusionē diligenter aduertas, num cōtradictio horū aliquod uitiū habeat. Aduersa enim omninóq; contraria, & aientia & negātia omnino quidem ac simpliciter in re una dici nō possunt, at quadam ex parte, aut facta ad aliquid comparatione

tione

tione, aut quodammodo si pars utraque sumatur, in re una dici possunt: aut etiã si pars una citra ullã adiectionẽ altera cũ adiectione alicuius partis sumatur. Itaq; si pars una simpliciter dicat, pars altera quadam ex parte neget, non poterit esse ista ratione reprehẽsio: id quod in cõtradictione quæ ad extremũ quasi reprehensionis causa cõcluditur, nobis est spectãdum. Ad hoc autem genus captionũ omnes pertinent quæ sequuntur. Fierine potest ut sit aliquid quod non est? at uerum est dicere rẽ quæ non est tale aliquid esse. Nec dissimili modo, nõ esse aliquid quod est, ostẽdetur: quia de re quæ sit, uerum sit dicere nõ esse hoc uel illud. Fierine potest ut sancte iuret quispiã simul & peieret? Fierine potest ut idem eidem simul credat & nõ credat? At illæ certè eo sunt captiosæ, quia plurimũ interest inter esse omnino, & esse hoc uel illud: quo fit, ut male efficiatur, si res aliqua quæ nõ sit, est hoc uel illud, omnino illã ac simpliciter esse. Itẽq; licet hãc quidẽ rem, & illa ex parte, sanctè iuret quispiã, nõ tamẽ rectè cõcluditur omni ex parte sancte iurare. Nam qui se peieraturum iurauit, & peierat, is sanctè quidem quod ad hoc pertinet, & hac modo ex parte, iurauit, omnino autẽ ac simpliciter nõ rectè. Is quoq; qui non credit alteri, non simul illi omnino credit, sed quædam credit. Similis etiã iis est illa captio qua simul aliquem posse mẽtiri & uerum dicere ostenditur. Verũ quia difficile est statuere, utrum ei quod est ueracem esse, tribuendum sit illud simpliciter, an ei quod est esse mẽdacem, propterea difficilis uidetur huius captionis explicatio. Atqui nil incõmodi est, si dicamus eundem hominem simpliciter quidem mentiri, ex aliqua tamẽ parte uerum dicere: aut ex parte aliqua uerum dicere, qui omnino tamen mẽtiatur. Nec secus profectò iudicãdũ est de iis, in quibus quod dicitur, facta modò

dò ad aliquid comparatione uerum sit, aut ex aliqua parte insit, aut ad certum quoddam tempus. Nam ex hac eadem causa omnes huiusmodi captiones proficiscũtur. Nõne sanitas bona, aut diuitiæ bonæ? At iis qui parũ prudẽtes sunt quiq; iis uti rectè nõ possunt, nõ sunt bonæ: sunt igitur hæc bona & non bona. Nunquid bene ualere, aut in sua ciuitate potentem esse, bonũ est? Atqui euenire tempus potest, cũ id non sit bonum: idem igitur eidem bonũ & non bonum. At hoc certè non est incõmodum, quod omnino ac simpliciter bonum est, huic aut illi id nõ esse bonũ. Nonne id malum est quod non uult sibi uir prudens? bonum autem uir prudens nõ uult amittere: bonum igitur est malũ, non rectè efficitur. Plurimum enim interest, dicas bonum esse malum, an bonum amittere, esse malum. Huic similis est captio, quæ de fure fieri solet. Neq; enim si fur est malus, propterea oportet, ut eum capere sit malum, nõ igitur qui eum uult capere, malum uult sed potius bonum, quippe cum bonum sit illum capere. Nam morbus quoq; malum est: sed eo liberari non est malũ. Nonne iusta iniustis, & quæ iure fiũt, iis quæ iniuria, optabiliora sunt? At optabilius est iniuria mori, quã iure. Nõne æquũ est sua quenq; habere? Quæ uerò tibi adiudicata sunt falso iudicio, sed tamẽ ut putauit iudex esse æquißimũ, ea legibus rata esse debẽt. Est igitur idẽ æquũ & iniquum. Estne is cõdemnãdus qui æqua profert in iudicio, an qui iniqua? Atqui æquum est eum cui facta est iniuria, omnia proferre, quæ suo cum damno pertulit: erant autẽ illa iniusta. Hæc omnia sunt captiosa & fallacia argumẽta. Neq; enim si iniuria pati aliquid optabile est, statim existimandum est omnino id magis expetendum esse, quod cum iniuria coniũctum est, quàm quod iuri consentaneũ. Sed omnino quidẽ ac simpliciter ius est iniuria optabilius

bilius,nil tamẽ uetat quo minus iniuria,quod ad hoc uel illud attinet,ſit magis expetenda. Itémq; ſua quenq; habere æquum eſt,aliena iniquum : & tamen iudicium hoc iuſtum eſſe nil prohibet,nimirũ quia ut æquiſsimum eſſe exiſtimauit iudex, ita iudicauit, neq; enim oportet ſiquid quod ad hanc quidem rem attinet,aut hoc modo,iuſtum eſt omnino eſſe iuſtum. Simili modo ut ſint aliqua per ſe iniuſta , fieri tamẽ poteſt,ut illa recitare & in iudicio edere,iuſtum ſit, neq; enim rectè efficies iuſtum eſſe quippiam ſi illud exponere iuſtum ſit:ſicuti non eſt neceſſe id eſſe utile,cuius narratio utilis eſt : Quod idem de rebus iuſtis ſentiendum eſt. Illud itaq; non rectè concludebatur, quia iniqua erãt quæ edidit is qui paſſus eſt iniuriã , propterea eum uincere qui iniqua in iudicio protulit nam illa protulit quæ edere quidem æquum erat,ſimpliciter autem, & ad ferẽdum iniqua. Captionibus autem quæ ex definitione reprehenſionis exiſtunt,ea ratione occurrendum eſt,quam in ſuperiore loco ſubiecimus,exquirendo, an contradictio quæ ad extremum in concluſione proponitur , iiſdem omnino uerbis rebusq; cõſtet,an in eadem re pars utraq; ſumatur, & ad idem,& eodẽ modo,& in eodem tẽpore. Quod ſi iam inde à principio diſparata interroget alius, non eſt fatendũ fieri non poſſe ut idem ſit duplum & non duplum: quin potius concedendum eſt fieri poſſe,non eadem tamen ratione.Id enim eſſet ſine ulla controuerſia reprehendi & conuinci. Ducuntur autem omnes iſtæ captiones ex hoc loco nunquid quanq; rem nouit aut ignorat, qui nouit aut ignorat quænam & qualis ſit res quæq;? Atqui idẽ qui nouit Coriſcum quód Coriſcus ſit,eundem quód ſit muſicus ignorat: eãdem itaque rem ſcit quiſpiam & ignorat. Et rurſus nonne maius eſt quod quatuor cubitorum magnitudinem habet, quã

quod trium? At fieri poteſt ut ex tricubito fiat magnitudo quatuor cubitos in lõgum producta: Et neceſſe eſt ut omne quod maius eſt, minore ſit maius. poteſt igitur fieri ut idem ſeipſo ſit maius & minus. His uerò quæ ducũtur ex eo quod id ipſum de quo à principio ſuſcepta eſt diſputatio, ſumitur, ita occurrẽdum eſt, ut ille quidem qui reſpõdet, ſi talia ſumere aduerſarium perſpiciat, nil eorũ admittat, ne ſi illa quidem ſint probabilia: ita tamẽ ut interim uera eſſe dicat illa quæ non admittit. Sin ille nõ perſpiciat à principio talia eſſe quæ ſumit aduerſarius, ignorationem ſuam in aduerſarium propter huiuſmodi argumentorum uitium reiiciet: dicens nil eum tandem confeciſſe nec bene diſputaſſe. Debet enim ut ſit reprehenſio, abeſſe petitio principij. Deinde uerò dicet reſpõdens ſe illa admiſiſſe, nõ ut iis aduerſarius cõtra ſe uteretur, ſed ut aduerſus illa diſputaret, eiuſque contrariũ cõcluderet, quod captioſa ſua reprehenſione confecit. Quòd uerò attinet ad eas quæ ex cõſequẽtibus eruuntur, in eo ipſo unde uim habere argumentum uidetur, uitium indicandum eſt: cum enim duplex ſit argumentum à conſequẽtibus, unum in quo ex parte uniuerſum genus cõcluditur: ut ex homine animal: alterum in quo inter contraria tractatur conſecutio: in priore genere dicẽdum nobis eſt, eo aduerſariũ peccare, quia uelit, ut ex hoc illud ſequitur, ita uiciſſim ex illo hoc concludi, quod minimè neceſſe eſt: in poſteriore autem quia uelit, ſi ex hoc antecedẽte illud conſequens efficitur, ex contrario antecedẽtis omnino ac ſemper confici contrarium conſequẽtis: Cuius generis eſt argumentatio Meliſsi, nã ſi quod generatũ eſt principium habet, ex eo cõfici rectè exiſtimat quod non eſt generatum, nõ habere principium. Itaq; ſi ingenitum eſt cælum, nõ habere principiũ adeóq; eſſe infinitum. Atqui non

ita

ita res habet: quãdoquidem inter disparata consecutio cõ=uerso ordine tractanda sit. In iis autem captionibus quæ oriũtur ex eo, quod amplius aliquid adiectum est, quàm ex quo ducendum fuit argumentum ad conuincendum alterũ, uidẽdũ est, si eo quod dixisti sublato, nihilominus sequatur idem incõmodum. Quod ubi ita esse compereris, tũ id tibi est planum faciendum, dicẽdúmq; omnes propositiones te nõ eo admisisse, quòd ueras illas esse putares, sed ut uideres quid tandem ad rem facerent: iam autem omnino ad rem nil pertinere quæ ipse sumpserat. Captionibus uerò quæ plures interrogationes quasi unã accipiunt, iã inde ab initio occurrẽdum est, idq; adhibita distinctione. Est enim una interrogatio, ad quã simplex rectè adhibetur respõsio. Ita=que nec plura de uno nec unũ de pluribus affirmandum est aut negandum. Porrò autem sicut in homonymis interdum euenit ut utraq;, interdũ ut neutra significatione uerum sit quod interrogatur, eoq; accidit, ut qui quasi ad simplicem interrogationẽ unam dedit respõsionem, nullo inde posit urgeri incommodo: ita in iis de quibus agitur usuuenit, ut quando plura de uno, aut unum de pluribus uere affirma=tur, aut negatur, qui simplicẽ ad illa dederit responsionẽ, quanquam in eo, uitio non careat, nulla tamen hinc ducta ratione conuinci reprehẽdiq; posit. Quãdo uerò illa par=tim uerè, partim falso dicũtur, aut etiam quando plura de pluribus ita enuntiãtur ut uno quodã modo utraq; utrisq; conueniant, alio quodam modo non conueniant, tum uerò maximè nobis cauendũ est. Exẽpli causa: Acceptis duobus quorum unum bonum sit, alterũ malum, nõne illa uerum est uno modo dicere esse bona & mala, & rursus altero nec bona nec mala? neq; enim utraq; attributa utrisq; subiectis inesse possunt: Idem igitur bonum & malum est, & rursus

nec bonum nec malum. Item *si quæq; res secum est eadem, & ab aliis diuersa, sumptis duobus diuersis, in hũc modum fiet captio.* Hæc *ad se comparata non ad alia, sunt eadem:* Hæc *eadẽ ad se comparata sunt diuersa:* Sunt *igitur eadem res à se inuicem diuersæ, & eædem tamen.* Item *si bonus quispiam malus fiat, & malus quispiam, bonus, hic etiam ex simplici responsione efficietur, unũ ex iis duobus, simul duo contraria effici.* Item *acceptis duobus inter se inæqualibus, uerũ est dicere illa ad seipsa comparata esse æqualia, erunt igitur eadem aliqua inter se æqualia & inæqualia.* Neq; *uerò ego illud negauerim posse in has captiones aliã solutionem cadere: præsertim cum illud uerbum, utraque, itémq; illud, omnia, multis modis dicantur.* Vnde *fit ut non idem affirmetur & negetur nisi nomine tenus: quã ueram esse reprehensionem supra negauimus.* Cæterùm *illud planum est nunquam illa incõmoda sequi potuisse, nisi ex multis interrogationibus una facta esset: etsi unum uni attributum fuisset affirmando aut negando.* Quod *uerò attinet ad eas captiones, quæ eò spectant, ut ad ineptam eiusdem uerbi repetitionem aduersarium perducant, hac ratione perspicuum est omnes dissolui posse, si negemus attributa quæ ad aliquid sunt, separatim sumpta, præter se quicquã significare.* Exempli *causa, si solum ac per se duplum dicas sine adiectione simpli: tametsi uerum sit in duplo simplum quodam modo appellari.* Etenim *in hac oratione, uno minus decem, uerbum illud, decem acceptum est, nec decem tamen illa oratione significantur.* Itemq; *in hac negatione, non facere, inest uerbum facere, atque adeo in omni negatione inest affirmatio: neq; tamen uerum est eum qui dicit, hoc non esse album, significare album esse.* Duplum *igitur nil quicquã fortasse præter se significat, sicut nec simplum*

signific

significat id quod in ipso intelligitur: aut si significat, non eodē certè modo separatim atq; cōiunctim significat. Neq; etiam scientia in specie sumpta, ueluti si medicina est scientia, idipsum significat quod cū in genere sumitur, quod quidem erat scientia ad id quod sub scientiā cadit comparata. De iis autem attributis quæ per ea subiecta definiuntur, de quibus ipsa dicūtur, illud primum nobis dicendum est, non idem significare uerbum aliquod seorsum, atq; in oratione acceptum. Curuum enim si communiter ac per se sumatur, idem significat in simo & in uaro: at coniūctum illac cum naso, hac cum cruribus, nil prohibet aliud atq; aliud significare: præsertim cum idem sit nasum curuum & nasum simum appellare. Deinde uerò non est permittendum aduersario, ut in recto casu subiectum, cum ista uerba definit, accipiat: quandoquidē falsa illo modo fiat oratio: neq; enim uerū est in recto, Simum est nasus curuus, sed in obliquo dicendum, simum est nasi talis affectio. Quocirca nil absurdū sequitur, si in alio casu uerbū illud nasus repetatur, dicendo nasum simum esse nasum habentem nasi curuitatem. Quod autem ad solœcismos attinet, unde illi quidē ducantur suprà exposuimus: quomodo autem iis occurrendū sit, ex ipsis captionibus intelligemus. Nā istæ quas subiiciam, ad solœcismum efficiendum omnes pertinent. Nonne quod uerè dicis, hoc reuera est? dicis autē aliquid esse lapidē, est igitur aliquid lapidem. At enim qui lapidem non neutrum, sed masculinum, non nominatiuum, sed accusatiuum dicit. Quocirca si hunc in modum interrogasset alius, nōne quē tu esse uere dicis, est illud? statim apparuisset illum nō latinè loqui: quemadmodum ne eis quidem latinè loqueretur, qui interrogaret, nonne hic est quā tu esse dicis? Lignū uerò & alia quæuis nomina quæ nec masculina nec fœmini-

na sunt, an illo modo mutatis casibus interroges, nil refert unde etiam fit ut si illam captionem ad neutrũ accõmodes, non fiat solœcismus. Nõne quod tu esse dicis, illud est? lignũ autem tu esse dicis, lignum igitur est. Lapis autem & articulus, hic, masculinorũ habet inflexionem. At uerò si interrogauerit quispiam, sitne iste illa? tum subiecerit, nõne iste est Coriscus & ad extremũ concluserit, est igitur iste illa: nõ erit profectò hoc modo conclusus solœcismus: ne si Coriscus quidẽ reuera idẽ significet cũ aliqua re quæ est fœminini generis, illud autẽ ita esse non admiserit respondẽs. Nam ut aliquid tandẽ conficiatur, illud præterea ad superiores interrogationes adiici debet. Quod si neq; ita est, neq; ita esse admiserit respõdens, omnino nulla fiet ratiocinatio, nec reuera, nec quod ad hũc quidẽ attinet qui interrogatur. Simili igitur modo & hic quoq; oporteret uerbũ illud, lapidẽ, nominatiuum significare. Quod si nec ita sit, neq; ita esse dederit respõdẽs, omnino illi cõclusioni nullus est locus: speciẽ autẽ aliquã ex eo accipit, quòd qui sunt re ipsa dissimiles nominis casus, similes esse uidentur. Quid? nõne hæc uerè dicetur esse illud ipsũ quod tu eã esse dicis? Atqui tu hanc parmam esse dicis: est igitur hæc parmã. An hoc modo nil confectũ est? Certè. Nam, hæc, non parmã in accusatiuo sibi iungit, sed in nominatiuo parma, hãc autẽ, parmam indicat in accusatiuo. In hac quoq; simile uitium est, Nonne hic est illud ipsum quod tu eũ esse dicis? tu autẽ Cleonẽ esse dicis, Est igitur hic Cleonẽ. Neq; enim articulus hic, Cleonem in accusatiuo sibi iungere debuit, quippe cũ in prima interrogatione dictũ sit, quem tu esse dicis hic est, non autẽ hunc est. Neq; enim qui hoc modo dixisset, latinè fuisset locutus. Nõne scis tu illud? Est autẽ illud lapis, scis igitur lapis. An pronomen, illud, non eodẽ modo sumi-

tur in priore propositione, scísne illud? atq; in posteriori, Est autē illud lapis? profectò in priore accusatiuus erat, in posteriore nominatiuus. Nōne hoc scis cuius tu habes sciētiā? Habes autē lapidis scientiam, scis igitur lapidis. An illud, hoc, demōstrat lapidē in accusatiuo, huius autē lapidis in genitiuo? Atqui concessum est cuius habes sciētiam, hoc te scire, in accusatiuo, non huius in genitiuo. Quare cōcludendū fuit, scis igitur lapidē, non lapidis. Quod igitur huiusmodi captionibus nō cōcludatur solœcismus, sed uideatur modo concludi, & quomodo iis occurrendum sit, ex iis quæ sunt à nobis exposita, plane intelligi potest. Illud autē hoc loco nobis intelligēdū est, nō esse unius generis omnes captiones, sed nōnullas esse in quibus facile sit causam captionis perspicere, nonnullas in quibus difficile: idq; dico usuuenire etiā in iis quæ sunt eiusdē generis: nam eiusdem generis appellandæ sunt, quæ ex eodē loco ducūtur. Ac eadem quidē captio aliis ex genere earum esse uidetur quæ ex uerbis ducuntur, aliis ex alio genere. Id quod propterea fit quia ut quæq; res uariè commutatur, ita non æquè semper solet esse perspicua. Quemadmodū igitur inter eas quæ ex homonymia ducūtur (qui certè locus est omniū unde oriūtur fallaces conclusiones uulgatißimus) quædam sunt quæ cuiuis etiā imperito sunt apertæ: adeóq; ridiculæ & leues captiones, ex uerbo propemodū oēs eruuntur, cuiusmodi sunt istæ. Vir ferebat per scalas δίφρον. Et quo properatis πρὸς τὴν κεραίαν. Et utra boū ante pariet? neutra, sed retro utraq;. Nunquid purus est Boreas? nō, sed impurus qui mēdicos æquè & mercatores interficit. Nūquid ἔναρχος ille est? non, sed Apollonides. Eodē plane modo ex aliis locis huiusmodi nonnullæ perfaciles ducūtur cōclusiunculæ. Sed etiā sunt aliæ, quæ uel doctißimos quosq; impediūt. Id quod

argumento intelligi potest, quòd inter se de nominũ significationibus sæpe dissentire docti homines cõspiciũtur. Verbi gratia, utrum eodem semper modo accipiãtur unum, & ens, an alio atq; alio, parũ inter doctos cõuenit. Quibusdã enim uisum est nullam inesse in iis uerbis, unũ, & ens, ambiguitatẽ. Alij ex eo dissoluũt rationes Parmenidis & Zenonis, quòd ens & unum multipliciter dicuntur. Nec secus fit in captionibus quæ ex accidente aliisq; locis eruũtur: nã in iis quoq; aliæ facilè, aliæ difficilè perspiciũtur. Atq; nosse ex quo genere sit quæq;, & utrũ reprehensionis uim habeat an minus, nõ est pariter in omnibus manifestũ. Porro autẽ acuta argutáq; captio appellari solet, quæ multum in animo relinquit dubitationis. Ea enim est quæ acrius pungit mordetq;. Ambigendi autẽ duplex est causa: Vna, quæ locũ habet in iis quæ concludendi uim necessariam habent, cum dubitatur utra sumptionum neganda sit. Altera, quæ propria est fallacium contentiosarúmq; conclusionũ, cum de ratione indicandi uitij, eiúsque quod plus acceptum est quàm oportuit ad necessariam cõclusionẽ, ambigitur. Itaque inter eas quæ necessariò concludunt, ut quæque est acutissima, ita plurimum adfert dubitationis. Est autem illa acutissima ratiocinatio quæ ex iis quæ sunt quàm maximè probabilia, aliquid aut probat, aut refutat, quòd est maxime probabile. Nam cũ illa una sit ratiocinatio, accepto disparato cõclusionis cum altera sumptionum, semper necessariò quod uolet concludet: quãdoquidẽ necesse sit, ut ex æque probabilibus, hac ratione, semper quod æque probabile est, aut cõfirmetur, aut refutetur: qua ratione efficitur ut ambigere hoc in loco necesse sit. Est igitur illa imprimis & maxime arguta, quæ pariter à cõclusione & à sumptionibus adfert dubitationem. Secũdo loco, quæ ab utrisque

quę sumptionibus æqualem relinquit, utra neganda sit, dubitationem. Cum enim sit altera neganda, utra tandem ea sit nõ est facile decernere. Inter eas autem quæ fallaces & cõtentiosæ sunt, illa primo loco acuta censenda est in qua non statim apparet sit ne consecutio necessaria nécne, & utrũ sit ea dissoluenda negando falsam aliquam quæ sumpta sit propositionem, an distinguẽdo. Secũdo loco numerabitur, quæ id quidem minimè habet dubium, utrũ sit negando, an distinguendo soluenda, sed tamen quænã ex omnibus interrogationibus sit neganda, & quæ distinguenda, an scilicet quæ complexionis loco accipitur, an ex sumptionibus aliqua, nõ satis intelligitur. Interdum igitur argumentatio forma uitiosa, inepta est ac ridicula, nimirum quando sumptiones ualde incredibiles sunt, aut falsæ: interdum minimè contemnenda est. Quando enim in argumentatione desideratur talis aliqua interrogatio, ex qua potißimũ argumenti uis duci debuit, qui illam nõ sumpsit, rem tamen quasi ratiocinatione concludit, is ineptam omnino ratiocinationem facit. Sin quod prætermissum est, ex genere est eorum, quæ extrinsecus ad rem ualent, non continuò illa argumentatio aspernanda est: quin argumentatio bona est, culpa autem omnis est penes eum, qui non rectè interrogauit. Sicut autem argumenta uariis modis dissoluuntur: uno modo, ut ad ipsam argumentationem pertineat solutio: altero, ut ad interrogãtem atq; adeò ad ipsam interrogãdi rationem: tertio, ut ad neutrum conferatur: ita etiã tribus modis tractãtur interrogationibus argumẽta: uno modo, ut ad id, quod propositũ est, omnes tuas rationes conferas: altero, ut respõdentem persequaris: tertio, ut disputando rationem habeas temporis: quod postremum tum euenit cum plus tẽporis desideratur ad refutan-

dam solutionem, quam dedit aduersarius, quàm patitur spatium temporis, quod ad disputandum concessum est. Atque illa quidē omnia hactenus exposita sunt, ex quot, quibúsq; locis ducuntur omnes captiosæ conclusiones, quæ solent inter disputandum incidere: deinde quo modo sit mendacij arguendus aduersarius, & quibus rationibus eò perducendus, ut paradoxa aliqua dicere uideatur: tum quibus ex causis potissimum nascatur soloecismus: mox quo modo interrogandum esset, quæque esset interrogationum collocatio: deinde quísnam esset usus tractationis huiusmodi sophisticarum captionum: postremò quæ in uniuersum esset ratio respondēdi, & quomodo singulæ rationes, & syllogismi dissoluēdi essent. Nunc reliquum est, ut postquā à capite repetierimus institutū nostrum, de eóq; pauca dixerimus, finē huic disputationi imponamus. Hoc igitur à principio diximus, fuisse nostrū institutum, ut inueniremus facultatem quandam differendi de quacunque re proposita ex iis, quæ essent in re proposita quàm maximè probabilia. Est enim hoc officium dialectices, tum eius, quæ per se dicitur, tum eius, quæ in tentando & experiūdo cernitur. Sed quoniam par est, sic esse hac arte instructum dialecticum (ne qua in re hæc ars Sophisticæ, cui finitima est, cedat) ut non modò experiundi causa probabiliter alterum interrogare posit, sed etiam ut scientiam rei præ se ferat: propterea non tantum illud, quod modò dictum est, posuimus huius artis officium; quod in exigenda ab altero ratione cernitur, sed etiam in eo, ut si quando à nobis exigatur ratio de eo, quod defendēdum in disputatione suscepimus, constantissimè ac sine ulla repugnantia tueamur: ídque ex iis, quæ sunt quàm maximè probabilia. Cur autem id etiam partem muneris dialectici fecerim, paulò ante rationem

sub

ſubieci: ob quam etiam cauſam Socrates interrogabat ſemper, reſpõdebat nunquam: quia ſe nil quicquam ſcire profitebatur. Illud porrò in ſuperioribus libris explicatũ eſt, quæ, & quot ſint quæſtionum genera, in quibus hæc ars uerſatur: & quæ eſſent, & in quo numero ea, ex quibus ipſa conſtaret diſputatio: tum quomodo earum rerum magna copia nobis ſuppetere poſſet: poſtremò de ratione interrogandi, omninóque de collocatione, quæ ſit interroganti obſeruanda: itémque de reſponſione, & ratione diſſoluendorum argumẽtorum diximus: omninóque expoſuimus cætera omnia, quæ uiſa ſunt ad illam differendi rationem pertinere. Poſthæc autẽ docuimus, de fallacibus & captioſis concluſionibus, quemadmodum etiam paulò ante dictum eſt. Quæ cum ita ſint, profectò iam dubitari nõ poteſt, quin ſatis cõmodè ad exitum à nobis id perductum ſit, quod inſtitueramus. Iam uerò ne quis ignoret, quid nobis in explicatione huius artis uſuuenerit, illud intelligendum eſt, eorum omniũ, quæ inueniũtur, aliqua eſſe, quæ iam antè ab aliis aliqua ex parte cõprehenſa, ſubtilius poſteà & quaſi particulatim elaborata, opera tandem eorũ, qui illa poſteà accipiunt, lõgius progrediuntur, magnúmq; incrementũ capiunt: Alia autẽ à prima origine inuenta, non ita multum à principio progrediuntur: ſed tamen multò plus utilitatis habẽt illa initia, quàm reliqua omnis, quæ ex iis proficiſcitur, acceßio. Eſt enim (ut dici ſolet) principium maxima pars totius: idóq; difficillimum. Quãtò enim ui & facultate maiore eſt, tantò minore eſt magnitudine: eáq; de cauſa difficillimè perſpicitur: eo autẽ inuẽto nõ eſt difficile conferre & adiicere reliqua. Porrò autẽ illud quod dixi, cum in aliis ferè omnibus artibus, tum in arte oratoria uſuueniſſe maximè conſpicitur. Qui enim huius artis

prin

principia inuenere, parum admodum progreßi sunt. Qui autem sunt in eo genere illustres & probati, acceptis iis, quæ à multis tractata quasi per succeßionẽ paulatim processerant, in eos fines, quos nũc habet, artem protulerunt. Tisias quidem primus addere cœpit iis initiis, quæ à primis inuentoribus profecta erant. Hunc Thrasymachus secutus est: cui deinde succeßit Theodorus, aliique permulti, qui singuli suas quasdam particulas adiecerunt: ut iam non sit mirum in tãtam magnitudinem eam tandem excreuisse. At uerò huius artis, in cuius explicatione uersamur, non pars quædam iam ante inuenta & elaborata erat, pars altera minus explanata: sed omnino nil in eo genere adhuc ab aliis traditum extabat. Nam qui adhuc mercede conducti natam ad contentiones disserendi rationem docuerunt, idem ferè quod Gorgias sequuti sunt in docendo institutum. Vt enim hic ad dicendum, ita illi ad disputãdum, orationes ediscendas discipulis tradebant de iis rebus, in quas sæpiùs suos utrique sermones inducebant. Vnde efficiebatur, ut discipuli celeriter illi quidem, sed citra ullam artem, quæ ab illis tradebantur, discerent. Illi enim ita demum se rectè docere existimabant, si omissa arte, ipsum artis opus proponerent. Vt si quis se profiteatur artem traditurum, qua ne pedes posteà ullus offendat, effecturus sit, ac posteà non sutoriam ille quidẽ doceat, neq; unde parari poßint, quæ ad eam rem sunt necessaria, ostendat: sed magnam calceorum omnis generis multitudinem proferat. Sanè qui hoc fecerit, ad usum quidem profuit, artem autem non attigit. Ac de arte quidem Retorica satis multa à ueteribus tradita habuimus: de hac autem disserendi ratione nil planè habuimus, quod aliis acceptũ referamus: sed nos longo

usu

usu singula inquirendo, multum temporis magno cum labore consumpsimus. Si igitur uobis ea considerantibus uideatur hæc ars illis, quæ nos tradidimus, initiis satis accuratè explicata, præ aliis disciplinis, quæ ex longa successione in tantam excreuerunt amplitudinem, hæ profectò uestræ sunt auditorúmue partes, ut si qua prætermissa sint in tractatione huius artis, ea nobis bona cum uenia condonetis: & si qua rectè inuenta, magnas eo nomine nobis gratias habeatis.

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Symphorianus
Barbierus.